13 - 12 - 4 - 2

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
13
17 C
19

Ex Bibliotheca
majori Coll. Rom.
Societ. Jesu

Digitized by Google

APICES LEGVM
SEV
IVRIVM ALIQVOT
DECLARATIONES,

AVCTORE
IACOBO GALLO NEAPOLITANO
V. I. D. Comite Palatino, & Equite,

VESPERTINI IVRIS OLIM PRIMARIO
Interprete in Neapolitano, Meſſanenſi,
ac Patauino Gymnaſio.

SOC. IESV BIBL.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE



NEAPOLI, MDCXXVIII.
Ex Typographia Octauij Beltrani.
SVPERIORVM PERMISSV.

Digitized by Google

Imprimatur.
Lælius Taſtius Vicarius Gen.Neap.

Aloyſius Riccius Canonicus deputatus vidit.
Vrbanus Feliceus deputatus vidit.

Illuſtriſsime, & Excellentiſsime Domine.

Volumen, in quo pluribus ſub capitibus variarum legum ſenſa explicantur, olim ab celeberrimo I. C. Iacobo Gallo Neap. compoſitum accurratè perlegi: nec in eo quidquam reperi, quod aut bonis moribus, aut Reg. Cathol. Maieſtati aduerſetur; pro vt teſtor, & refero. Neap. die 29. Ianuar. 1624.

Excellentiæ ſuæ

ſeruus deditiſsimus
Petrus la Seine.

Digitized by Google

SANCTISSIMO, AC BEATISSIMO DOMINO NOSTRO DOMINO

VRBANO VIII.

PONT. OPTIM. MAXIM.

IN tuus ille iam rediuiuus Gallus prodit, & canit, Sanctiſsime Pater, tuis quidem auguſtis planè auſpicijs,teq; nuper ſummo æthere ſacro demiſſo Principe ad terras ſuper æthera efferendus; Quin Sol Eccleſiæ affulxiſti Orbem immenſo iubare, & vitali ſemine complens, cui naſcenti cæli Aues melicis concentibus præcinant, ſed iugiter ſtatis horis tibi iam Sacer Gallus, ſiuè orienti,ſiuè propinquanti numquam tamen occidēti hilaris plaudensq; moduletur, Sed quid mirum,extinctum iampridem tuum hunc Gallum nūc nouus Prin-

ceps Eccleſię ſupero flamine renuntiatus tuo vitali calore rediuiuum orbi reſtituiſti: Nunc, igitur primum te Principe prodit,tibique canet æternum. At quæ? amica tibi iura, tibi inquam Muſarum omnium Præſuli,ſed iuris præſertim Aſylo,& ſupremi, ac Sacri Summo Opifici. Sunt quippe hic plura alioqui obſcura iuris oracula magno ſtudioſorum commodo reſerata. Suſcipe igitur, Beatiſsime Pater, Galli tui patrocinium,quibus tuos ſoles tueri ſerenis, ac nitidiſsimis radijs, meque in primis huius pullum Gallinaceum, ad quem hæredem patris mei Iacobi Galli omnia in te iura famulatus deuenerunt tuo eximio fulgore deinceps colluſtra, calore foue, Teque Deus Optimus Maximus, quem in huius peregrinantis Eccleſię regimine,diuino eiuſdem nutu agis, nobis,& eidem Eccleſiæ ad multa luſtra ſeruet incolumem.

Sanctitatis Veſtræ
Pedibus proſtratus
Alexander Gallus.

EX LIBR. ELOG. ILLVSTR. VIROR.

IVLII CÆSAR. CAPACII.

AD Iuriſprudentiæ columen Neapolitanum Gymnaſium euexerat, Iacobus Gallus, quo viro doctiorem, facundiorem, prudentiorem, nouerat neminē quamobrem nullis Academijs inuidere, cum omnibus potuerat æquari; Maxima peruaſit Neapolim calamitas: Veluti ex religioſiſſimo Fano, pulcherrimum virtutis ſignum ſubſtulere; Quam impiè cum tanto viro, cum eius Vrbis gloria, cum omnium Ciuium, atque exterorum vtilitate, cum ipſius Iuris ciuilis corporis maieſtate actum eſt; Proditum id volo memoriæ, & litteris; Bonæ perierunt artes, & diſciplinæ; nec Solares legum radij pręnoſcuntur, iam inde cum non concinit Gallus. Deceſsit eo diſceſcedente Latona, & longo erorre virtutibus grauida, Apollinem Meſſanæ, Dianam Patauij peperit, vt nec Perſæ, nec Græci, nec alius quiſpiam, ea loca attingere audeant, Delum quę Gallus incolit exiſtimantes, Proderat Gallus lingua, præſentia ornabat, con-

ſilio erat emolumento, omnium votis, vocibus, oculis accōmodatus. Incommodis iam, difficultatibusq; eiuſdem abſentia, aliquorū leuitate afficimur, quorum libido totius Iuriſperitorum ordini attulit offenſionem. Quē dabo cognitorem Iuris? Quem iniurię vltorem? Actor Deus erit; Reſonent interim Pattauina Gymnaſia Itali Galli voces, quibus toto orbe redditur celeberrimum, & immortale. Patrium aliquando honorem de repetundis lata lege expectamus

EX

EX COLLEGIO NEAPOLITANO SOCIETATIS IESV IN GENTILITIVM IACOBI GALLI STEMMA LVSVS

GALLVS & ROSÆ

DIES & VER

STemmate ſignat in hoc Volucris Titania lucē
Signant purpureæ, tempora Verna Roſæ;
Nam præit excubitor lucem, Roſa purpureū Ver
Ille ſacer Phebo. Veris alumna Roſa eſt.
His egò crediderim lætari, hominesquè, Deosquè,
Veris honore homines, lucis honore Deos.
Delitiæ Iacobe hominum, Iacobe Deorum es,
Hoc gentilitiæ nos docuere notæ.

S 3 ALIVD

ALIVD EPIGRAMMA.

GALLVS ANSERE CAPITOLINO DIGNIOR.

Tarpeias noctu, bracbatus miles ad Arces
Serpere, dum turpi proditione parat.
Seruauit quondam Capitolia Garrulus Anſer,
Et fera ſopìtas ciuit ad arma manus.
Quis mihi clangenti ſimilis, ſimilisque canenti
Gallus in inſigni ſtemmatis orbe micat.
Is ſeptem geminos colles, is iura Quiritum.
Tutari ſtrepitu nobiliore poteſt.

Elen-

ELENCHVS LEGVM, ac rerum, quæ in hoc opere explicantur.

l. GAllus, ff. De liber.& poſthum. pag 251

l. Præcibus, De Impuber.& alijs ſubſtitution. 248

l. In his, §. Imperator, ff. de Solutionib. pag. 233

l. Seruus, C. De Iudicijs. pag. 238

l. Qui ſe patris, C. Vnd. liber. pagin 186

l. Hæreditatum, ff. Ad leg. Falcid. pagin. 151

l. Prima. §. Ab eo, ff. Quis & à quo appell. pagin. 173

l. Offidius, ff. De leg. ter. pagin. 189

l. Prima, §. Decretalis, De ſucceſſ. ædict. pagin. 192

l. quoties, ff. Si quis cautionib. pagin. 238

l. Cum vir, C. Ad leg. Iul. de adulter. pagin. 167

l. Ideo ſi ex prima, De carbonian. ædict. pagin 183

l. Secunda, De In ius vocando. pagin 181

l. Inter publica, De verbor. ſignification. pagin. 134

l. Si quis poſthumos, De liber. & poſthum. pagin. 126

l. Relegatorum, §. vltimo, De Interdict. & relegat. 124

l. 4. §. Sed, & ſi de re, Ad leg. Iul. peculat. pagin. 122

l. 3. §. Qui hominem: De Sicarijs. pagin. 121

l. 3. §. Eodem, Ad leg. Iul. Maieſtat. pagin. 119

l. Centurio, De militar teſtament. pagin. 118

l. Is cui, §. Sex autem, Vt in poſſeſſion. legator. pagin. 117

l. Lucius, ff. De conditionib. & demonſtration. pag. 116

l. Athletæ, §. Tutela, De excuſationib. tutor. pagin. 115

l. Quod ſi nolit, §. Qui mancipium, De ædilit. ædict. 114

l. Parentibus, C. De inofficioſ. teſtament. pagin. 244

l. Legatis, §. Si ex officio, De legat. ter. pagin. 112

l. Si ſtipuler, §. vltimo. De verbor. obligationib. pagin. 110

l. Quod vulgo, De Bonor. poſſeſſion. contr. tabul. pagin. 109

De Iuriſdiction.

l. ſi

l. Si ſic, ff. De verbor. obligationib. pagin.105
l. Titio, Ad Municipal. pagin. 89
Ad §. Titius, ead. leg. & titul. pagin. 95
l. Eius. §. Domicilium autem, Ad Municipal. pagin. 86
l. Diuus Seuerus, Ad Municipal. pagin. 84
l. Si quis vxori, §. Sed ſi ſeruo, De Furt. pagin. 84
l. Suo victu, ff. de operib. libertor. pagin. 79
l. Itaque Fullo, §. Sed ſi res pignoris, De Furt. pagin. 83
l. Qui ſella, ff. De ſeruitutib. Ruſticor. pagin. 15
l. vſufructuarius, ff. De vſufruct. pagin. 13
l. Si inſulam, De verbor. obligationib pagin.287
l. Illicitas, §. Qui vniuerſas, De offic. Præſid. pagin. 34
l. Necquicquam. §. Vbi Decretum, De offic. Proconſul. pagin. 31
l. Cum præcario, ff. De Præcar. pagin. 29
l. Cum furioſus, C. De Iudicijs. pagin. 10
l. Cum vulgari modo, De Dot. prælegat. pagin. 9
l. Mandatum, In titul. De Mandat. pagin. 5
l. Item fundi, §. Seminarij, ff. De vſufruct. pagin. 27
l. Si Menſor. Si menſur. falſ. mod. dixer. pagin. 4
l. Inuitum., ff. De ſeruitutib. Vrbanor. prædior. pag. 3
l. Peto, ff. De legat. ſecund. pagin.258
l. Si Plagij, ff. De verbor. obligationib. pagin.261
l. Imponi, ff. De operib. libertor. pagin. 79
l. Illicitas, §. Ne tenuis vitæ hominis. De offic. Præſid. pagin. 37
l. Cognitionum, §. exiſtimatio, De varijs, & extraordinar. cognitionib. pagin.104
l. Prior, §. Prædium, De Adminiſtration. rer. Ad Ciuitat. pertinentibus. pagin.101
l. Si quando, §. Generaliter, C. De inofficioſ. teſtament. pagin.244
l. Filium, quem habentem, C. famil. Erciſcund. pagin.100
De Edict. & interd.

l. De

l. Deducta, §. Nummis verſ. Cum autem. Ad Senatuſconſult. Trebelliar. pagin.200

De Pandectarum, ac Digeſtorum nomine. pagin. 16

De varijs ſpeciebus præſcriptionum. pagin.160

Præmium promiſſum primo ingredienti Caſtrum, ſi duo ſimul ingrediantur, cui eorum dandum erit. pagin.209

Pecunia ſi vel nè veniat ſub appellatione mobiliũ. pag.216

Conditio ſi ſine liberis in bonis Clerici, An poſſit imponi. pagin.219

Contractus emptionis, & venditionis num poſſit ad tempus celebrari. pagin.219

Pactum de non petendo partem dotis quando militet. pagin.218

Appellatio an detur à præfecto Claſſis maritimæ Ad Sacr. Regium Conſil. Neapol. pagin.220

Beneficiarius, vel populus tenetur ad Eccleſiæ ædificationem. pagin.229

Epiſcopus ſine conſenſu Capituli num poſſit alienare bona ſuæ Eccleſiæ. pagin.232

Filius in vita patris an compellatur accipere legitimam, & nonnulla ſcitu digna circa eamdem materiam explicantur. pagin.222

Bonorum poſſeſſio cauſa litis agnoſcendæ, An differat à cæteris bonor. poſſeſſionib. pagin. 69

Bonorum poſſeſsio Carboniana, quando præbet Ius, & factum. pagin.206

Teſtamentum à matre præterita non dictum nullum Num venientes ab inteſtato poſsint id opponere. 236

Honor idem, ſi vel ne debeatur ſubſtituto, quam principali. pagin.240

Quando Dies interpellat pro homine. pagin.247

Nepotes, vel filij præteriti, quãdo rumpant teſtamẽtũ. 245

De Vſucapion.

Pa-

Publicatio bonorum num per Barones poſsit fieri ex cauſa Vſurarum. pagin. 243
Tutor, qui non curauit pecuniam pupillæ implicare Si vel ne teneatur ad vſuras. pagin. 241
De Comitibus Palatinis Deq; ipſorũ prærogatiua. pag. 146
De *Voce præcariæ, & Præcarij materia.* pagin. 139
Quid ſit Verbum Dicis, *nec non materia Compenſationis, rectè explicatur.* pagin. 1
De ſtationibus, Et quid in iure ſignificet Statio. pag. 149
De *libertinis Latinis*, & Dedititijs, *Deq; ipſa manumiſsione.* pagin. 177
Vt Filius Iure Codicis excluderetur à quærela ſufficiebat eum habuiſſe quartam partem bonorum. pagin. 76
De *Bonorum poſſeſsione cauſa litis agnoſcendæ, An hodie ſit neceſſaria filijs emancipatis.* pagin. 75
De *Nominatis, & Innominatis contractibus dandi & faciendi, & quomodo in eis detur obligatio ad id quod intereſt.* digin. 65
Quid ſit petere, id quod intereſt nominatim, vel innominatim. pagin. 58
Intereſſe pro eo, quod intereſt nũ latinè dicatur. pagin. 62
De*claratio eius, quod intereſt.* pagin. 52
De*ſcribitur quærela inoſſicioſi teſtamenti.* pagin. 48
Quo titulo relinqui debeat Falcidia. pagin. 46
Quo Iure prodierit legitima debita filijs, Nepotibus, Parentibus, & Fratribus. pagin. 39
Compendium ad titul. De *verbor. obligationib.* pag. 171
De Cenſibus. *De Patr. pot.*

Non erit aſpernenda breuitas, quæ veritate grandioris afferat fructum voluminis.

BIBLIOPOLA CANDIDO LECTORI Fęlicitatem.

INter eximios, ac præclariſſimos Iurecõſultos, qui in hoc Regio Neapolitano Gymnaſio Sanctarũ legũ iura publicè ſunt interpretati, IACOBVS GALLVS Iuriſconſultus Neapolitanus, Comes Palatinus, & Sancti Marci Eques meritiſsimus, triginta ferè annos, ſumma cum omniũ admiratione enituit: Is eloquentiæ ſplendore, maieſtate dicendi, & authoritate inſignis, tantum in ea re valuit, vt omnes quotquot eam prouinciã ſubire conati fuerint, nomine, fama, & perennitate facillimè ſuperarit; & quamuis aduerſæ fortunæ procellis immerito iactatus ad varios ſcopulos illiſerit, eadem tamen sẽper præuia, & Comitè iuriſdicẽdi excellẽtia, Siculas oras, sũmo præconio perluſtrauit, Venetaq; littora Patauinis auſpicijs, legendo, orando, conſulendo, maximis gloriæ honoribus impleuit; Multa ſcripſit, multisq; lucubrationibus, Budeos, Alciatos, Tiraquellos, Cuiacios, cæteroſq; Iuriſprudentiæ coripheos imitatus, quæ tenebris obſita erant perpetuo labore in lucem reuocauit, atque in veram nobilemque doctrinæ ſuppellectilẽ admirabili methodo deduxit;

Hu-

Huiuſmodi ſunt Benigniſsime Lector, quæ hoc libello prodeunt, atque vobis libentiſsime offerre libuit; Titulus ergo operis eſt Apices Legum, quibus Iuriſconſultorum placita, & ſummorum virorum arcana ad legalium ſtudioſorum oblectationem facillimè, doctiſsimèq; explanantur: Merito Sanctiſsimo Domino noſtro Papæ tamquam ſummo orbis terrarum Apici, & Principi hæc legum Apices offeruntur; Vt non ſolum tanti viri familiaritatem, quā cum Sua Beatitudine viuēs exercuit, his ſcriptis renouaret. Sed vt quæ maxima pro rei amplitudine, maximo ingenio, Summo Pontifice, Orbis terrarum, Bono nato, Eccleſiæ ſalutis auctore, Bonarum artium inſtauratore indigeant, Interim ſi hæc latebras ingenij tui attingere minimè valeant, animi tantum accipe oblationem, donec in lucem prodeant aliarum legum commentaria quod quam primum forſan Deo dante ab Auctoris filio facturum eſſe cōfido. De his te admonitum volui; & Vale.

API-

IACOBI GALLI IVRISCONSVLTI NEAPOLITANI

Comitis Palatini, & Equitis,

Explicationes nonnullarum Legum, Digeſtorum, & Codicis.

Orationis compendio Materia in hoc capite explicatur Compenſationis. Et obiter quid Dicis, cauſſa ſignificat.

IN cauſa commodati compenſationi locum non eſſe certiſſimi iuris eſt l. vltima cum comparibus, C. de compenſationib. Sed res ipſa reddēda eſt qualiſcunq; ſit & hoc Iulius Paullus ſcribit libro ſecundo ſententiar. in titul. depoſit. & Iuſtinian. in l. penult. C. depoſit. & habetur ẽt in d. l. vlt. & in §. in bonæ fidei Inſtit. de action. In cęteris oĩbus alijs cauſis ſi liquida ſint debita compenſationi locus eſt ex pari videlicet ſpecie quẽadmodũ Paullus dicto lib. 2. explicat titul. de pignorib. Pares autem ſpecies nullæ ſunt inter ſe, niſi quæ numero pondere, vel menſura conſtant, igitur talium dumtaxat ſpecierum fit compenſatio, corporum poteſt eſſe

retentio, nõ etiã cõpẽſatio vt tradit Accurſius in d. l. vlt. Plane commodatum in corporibus tantum conſiſtit; nã earum ſpecierum quarum nullus eſt vſus non poteſt eſſe commodatum. At licet interdum pecuniæ commodentur, vt *D*icis cauſſa, in imaginarijs venditionibus, vel ſolutionibus interueniant l. ſæpè ff. cõmodat. apparet tamẽ eas tunc corporum vicem optinere. Dicis cauſsa, ideſt vt dicere quis poſſit ſe emiſſe, vel ſoluiſſe, & hoc nimirum eſt, quod Cicero ait in Verr. ſexta, vt ſe poſſet dicere emiſſe *αργταγάτο* imperaſſe, vt aliquid nũmorum illis quibus argentum relatum ereptum eſſet, Dicis cauſa daret, Cicero ibi refert Verrem imperaſſe, vt poſſet ſe dicere emiſſe, quæ argenta eripiebat aliquid nummorum. Dicis cauſſa dominis dare, locus inſignis, Sozipater antiquiſſimus grammaticus ait, Dicis nomen eſſe vnius cauſſæ; igitur Dicis cauſſa id fieri dicitur, quod alia nulla de cauſſa fit, niſi vt factũ eſſe dicatur. Sumite exẽplum ex d. l. ſæpè Sæpè eo loco ait Caius ad hoc commodantur pecuniæ, vt Dicis gratia numerationis loco intercedant; Dicis legẽdum eſt nõ Ditis vt in parum caſtigatis exemplaribus legitur. Alibi idem Caius veluti in nexis, ac mancipijs cum Manceps ære libram percutiebat, idque æs dabat ei, à quo Mancipium accipiebat, quaſi prætij loco nũmus ille, Dicis tantum gratia tradebatur, cum alibi pecunia numeraretur. Itemq; in omnibus adumbratis ſiue imaginarijs contractibus, quibus vno interdum nummo emptio perficitur; nummus enim aliam nullam ob cauſſam traditur niſi vt qui ei contractui quaſi teſtis, ac ſpectator intereſſet, dicere, ac teſtari poſſet pecuniam fuiſſe traditam. Huc pertinet ſcriptum Vlpiani in l 1. ad ſenatus conſult. Syllanian. Excuſantur autẽ ſerui, qui auxilium tulerunt ſine dolo malo, nam ſi finxerit quis auxilium ferre, vel Dicis gratia tulit nihil hoc commẽtum illi pro-

derit

derit, quaſi dicat Vlpianus ſi non animo Dominum deſendendi; ſed tantum propter Dicem ideſt propter eum qui aderat, ac dicere poterat ſeruum conatum eſſe Dominum ſuum defendere, hæc ſimulatio, & vana oſtentatio nihil ſeruo proderit. De hac ipſa loquutione videndus eſt Anton. Auguſt. lib. 1. quæſt. anniuerſ. capit. 47. & comment. ad §. dolo malo, & in l. iurisgent. de pact. Redeo nunc ad tractatum compenſationis cum verò corporum tantummodo ſit commodatum, in actione commodati non poteſt compenſationi locus eſſe, niſi re forſan conſumpta culpa commodatarij; vel alia de cauſa cōmodati actione agatur; nā tunc cōpenſationi locus eſt: cum tamen ſi depoſiti actione pecunia depoſita petatur, ceſſet compenſatio: Verum ſi res ipſa actione commodati repetatur dicta l. vltima, ait ceſſare retentionem, quæ fiat obtentu alterius debiti niſi ob id retentio inducatur, quę in contrariam actionem commodati venit. Compenſatio iuris eſt, Retentio facti eſt, cōpenſatione tollitur, minuiturue actio. Retentione res tenetur quaſi pignoris loco l. dote prælegata de Dote præleg. omne debitum compenſatur retentio fit ob ea tantum, quæ contrario iudicio petuntur.

l. Inuitum, ff. de Seruit. Vrbanor. Prædior. benè explicatur.

INuitum ait Vlpianus accipere debemus in ſeruitutibus non eum qui contradicit, ſed & qui non conſentit; ideo infantem, & furioſū inuitos dici, ait Pomponius, non enim ad factum, ſed ad ius ſeruitutis hæc verba referuntur: Accurſ. in verbo inuitum, ait in aliquo forte edicto, vel lege duodecim tabularum ſcriptum erat quod nemò conſtituat ſeruitutem inuitus. Hunc ſenſum

A 2 ſem-

ſemper ego exiſtimaui ineptiſſimum,atq; diuinatorium.
Et quis eſt,qui dubitat neminem cogi inuitum ſeruitutē conſtituere? cum nec obligatio contrahatur niſi inter volentes, l. ſicut C. de actionib.& obligationib. Præterea ſi demonſtrare intendiſſet verba edicti,aut legis duodecim tabularū id vtiq; expreſſiſſet quēadmodū alijs in locis ſolet facere, vt in titul. de minorib. & de nou. oper. nunciation. atq; in alijs cōpluribus titulis,Ego arbitror intentionem Vlpiani illam fuiſſe,declarare, & definire verbum inuitis,quod in conſtituenda ſeruitute inter contrahentes ſolet apponi, vel ſubintelligi, de quo verbo mentionem habuit ſuperiori lege in hæc verba, Cum autem ſeruitus imponitur ne luminibus officiatur, hoc maximè adepti videmur ne ius ſit vicino,inuitis,nobis altius ædificare. Vnde ſubſequenter declarat quomodo intelligatur illa verba inuitis nobis ,& ait furioſum,& infantē inuitos dici, quaſi dicat non poteſt quis luminibus officere, dum aliquis eſt furore percitus, quia eo inuito dicitur facere.

Ad l. ſi Menſor ff. Si menſ. falſ. mod. dixer. optimus ſenſus adaptatur.

SEnſus Veterum fuit ad hoc reſponſū, Venditorē promiſiſſe certum modum fundi venditi, & emptorem teneri intra certum tempus adhibere menſorem, quem niſi adhibuiſſet venditor liberaretur,& ſimilem caſum adducunt ex l. qui fundum de contrahend. emption. Hic ſenſus quamquam aliter non videtur poſſe intelligi ſtāte lectione ordinaria,mihi tñ nō eſt legis proprius, & multa diuinat, & ſubaudit, quæ à veriſimili contractu, & à verbis legis valde recedunt: nam non tacuiſſet Iureconſultus

ſultus,id quod erat potiſſima pars caſus legis eiuſq; deciſionis,Emptorem nimirum debere ipſum adhibere mẽſorem; præſertim cũ in lege ſcriptum ſit,vẽditorem promiſiſſe ſe aſſignatum modum,vnde datur intelligi curam eius fuiſſe adhibere menſorem. Quapropter exiſtimo ego mendoſum eſſe Codicem,& vbi ſcriptum eſt liberetur. legendum eſſe læderetur,& ſenſus erit aptiſsimus, & verbis conueniens; & Vlpiani dignitate, & ſubtilitate dignus;non diuinans,non ſubintelligens quidquam alienum, & caſus erit, quod cum mcnior traxerit renunciationem vltra diem ſtatutum Venditor, qui emptori promiſit ſub certa pæna aſsignare certum modum,ideſt mẽſuram,læſus eſt; qui in pœnam promiſſam incidit,& ideo de dolo venditor contra menſorem agere poterit. In l. qui fundum deinde alius eſt caſus ſatis verbis explicatus,& oſtendens contractũ partium conuenientẽ, cuius verba ſubijcio: Qui fundum vendidit in lege ita dixerat, vt emptor in diebus triginta proximis fundum metiretur & de modo renunciaret, &c.

Ad l. Mandatum in titul. Mandat. datur verus intellectus.

MAndatum ait Vlpianus diſtrahẽdorum ſeruorum defuncto eo,qui mandatum ſuſcepit, intercidiſſe conſtitit, quoniam tamen hæredes eius errore lapſi, non animo furandi, ſed exequendi,quod defunctus ſuæ curæ fecerat ſeruos vendiderãt eos ab emptoribus vſucaptos videri placuit: ſed Venalitiarium, ex Prouincia reuerſum Publiciana actione non vtiliter acturum cum exceptio iuſti dominij cauſa cognita detur,neque oportet eum,qui certi hominis fidem elegit ob errorem, aut imperitiam hæredum affici damno hactenus Papinianus Senſus veterum fuit in illa parte, ſed Venalitiarium, &c.

re mandatarij ſolui mandatum l. mandatum, C. eod. ait quoniam tamen hæredes errore lapſi non animo furandi, &c. ſenſus eſt, quod ſerui venditi bona fide potuerunt vſucapi, & eos videri recte vſucaptos ab ipſis emptoribus quia bona fide emerunt: ſi enim mala fide fuiſſent venditi non potuiſſent vſucapi tamquam furtiui; nam cum hæredes eius contrectaſſent mala fide, & inuito domino furtum videntur commiſiſſe Inſtitutionib. de obligationib. quæ ex mala fide, Vſucaptos dixit, quia dominium ſtatim non potuerunt acquirere hæredes ab ijs, qui nec domini erant, nec mandatum habuerant, ſed acquiſiuerunt ex vſucapione, quæ dominium appllatur iuſtum idest legitimum, de quo inferius intellexit dum dixit exceptio iuſti dominij cauſa cognita detur Emptoribus dixit quoniam credendum eſt illos hæredes vendidiſſe plures ſeruos pluribus ac diuerſis perſonis. Ait ſed Venalitiarum, &c. hucuſque ſenſus Veterum, & noſter vnus eſt, & conformis, hinc autem vſque ad finem dico eos non recte intellexiſſe, declarabo igitur ſequentia ſecundum ſenſum noſtrum. Ait ergo ſed Venalitiarium &c. ſupra reſpondit pro emptoribus, nunc pro Venalitiario, cuius ſerui venditi fuerant, qui abſens erat cum Titio mandauit vt venderet, & ait hunc Sempronium Venalitiarium poſſe agere contra emptores, & recuperare ſeruos, quamuis vſucapti ſint; nam dominium acquiſitum ex vſucapione hoc caſu non proderit emptoribus, quia exceptio talis dominij datur cauſa cognita ideo hoc caſu non erit cauſa iuſta dandi ne Sempronius damno afficiatur ob errorem, & imperitiam hæredum. Venalitiarium igitur intelligere debemus mangonē ſeruorum, hoc eſt eum, qui mercatur in ſeruis vendendis, & emendis, & hic ſignificat illum, quem Sempronium ſupra nominauimus, qui dum abſens erat mandatum

dede-

dederat ſeruorum vendendorum, non autem intellige-re poſſumus Venalitiarium emptorem, quia emptores pluraliter dixit,& ſi de his intellexiſſet, dixiſſet vtique Venalitiarios ſignificat, ergo vt dixi l. mercis de verbor. ſignificationib. l. præcipuum, & l. iuſtiſsimè de edilit. edict. Ait ex Prouincia reuerſum his verbis oſtenditur eum fuiſſe abſentem dum mandauerat ſeruos vendi, & in eius abſentia ſerui fuerunt vſucapti. Quod ait Publiciana actione non inutiliter acturũ, ſequitur rectè Prætorem ei ſuccurrere debere reſtituentem ipſum ex Publiciana actione, quæ cum duo capita habeat, ideſt quando non dominus, & quando dominus reſtituitur ex ſecundo capite iſtum iuuabit inſtitutionib de actionib. §. rurſus, & §.ſuperiori,& hic vbi legitur non vtiliter legendũ eſt non inutiliter, vt ſic affirmatiuè legatur non negatiuè, & ex hoc mendo proceſsit error Veterum non exiguus. Agit igitur iſte Venalitiarius actione Publiciana vtiliter contra eos,qui vſuceperunt, & hunc caſum puto in iure ſingularem, & eſſe exemplum eius,quod ſtatuitur in dicto §. rurſus, ibi enim contra eos,qui vſuceperunt datur reſtitutio ei,qui olim poſſeſſor fuit, & amiſit poſſeſsionẽ,& vſucapta eſt res,dũ ille prior poſſeſſor abſens fuit iuſta ex cauſſa,& ideo lex ait quia exceptio iuſti dominij cauſſa congrua datur,quaſi velit inferre, quod ſi emptores excipiẽt de dominio iuſto,ideſt acquiſito ciuiliter ex vſucapione iudex non admictet exceptionem, quia talis exceptio datur cauſa cognita, & quæ dantur cauſa cognita interdum conceduntur interdum denegantur ſecundum cauſam iuſtam,vel iniuſtam l. ſi cum exceptione, quod met.cauſ. Sed quæ ſine cauſę cognitione dantur, omnino dantur, & nunquam denegantur. Inſtitutionib: de teſtam.tut.in fin.Iuſtum autẽ dominium appellat Iuteconſultus legitimum, vt ſupra dictum eſt, ide-

eſt

eſt à lege ciuili introductum ſicuti diximus iuſtum filiũ iuſtam vxorem, iuſtas Nuptias hoc eſt legibus comprobatas l. Paullus l. ſeptimo de ſtat. homin. Inſtitutionib. de Nupt. in initio l. ſi vxor de adulter. quod ait lex non eſſe aquum eum affici damno, &c. damnum patiebatur quia non iuſto pretio venditi fuerant ſerui vel heredes qui vendiderant non erant ſoluendo ſed primum verius puto.

Expenditur text. in l. cum vulgari modo ff. de Dote Prælegata.

AFricanus libro quarto queſtionum reſpondit cum vulgari modo dies legatorum proferuntur nihil eam rem ad dotis prælegationem pertinere quin diem ſuum habeat Duplex eſt huius reſponſi ſenſus à Veteribus traditus, ambiguum enim eis fuit quisnam diceretur modus vulgaris. Crediderunt aliqui modum vulgarem dici ſi teſtator dixerit cuicunque aliqua legaui poſt decẽ annos dari volo; ſed hic ſenſus reprobandus eſt omnino nam dos prælegata contineretur ſub hac clauſula, quod Africanus negat, cum omnia legata ſinè exceptione comprehendat. Alii putarunt vulgarem modum dici cum teſtator dicit quibus legatis dies non eſt adiectus poſt decem annos dari volo; hic ſenſus adheret veritati non tamen per omnia veritatem amplectitur. Ego vero vulgarem clauſulam vulgaremque modum arbitror procul dubio eũ eſſe qui ab Vlpiano eſpreſſus eſt in l. talis ſcriptura de legat. primo Si enim eſt vulgaris nota eſt ac propterea uſu frequens modi autem ſupradicti Veterum interpretum nec in vſu nec vulgo noti immo nec in iure reperiuntur. Modus igitur vulgaris concipitur his ver-

bis Quas pecunias legaui quibus, dies appoſitus non eſt heres meus annua bima trima die dato,& hanc dici clauſulam generalem, vel modum oſtendit Vlpianus in ſuprallegata l. talis ſcriptura in, ea enim declarans quid comprehendat ait, ſi cui legetur cum annorum viginti erit vulgarem hanc clauſulam ceſſare, de qua meminit etiam idem Vlpianus in l. legata inutiliter §. hoc amplius eodem titul. Nec intereſt appellet quis clauſulam aut modum vulgarem, his enim verbis promiſcuè vtitur Iurecõſultus; Dicitur enim clauſula vulgaris quia vulgo, & nota,& frequens erat, quæ quidẽ clauſula videbatur prima facie locum habere in dote prælegata quia dies in eo legato non exprimitur. Verum contrarium reſponſum eſt, propterea quod hoc legatum quando ſcilicet dos prælegatur habet diem ſuum ideſt implicite habet diem preſentem nam prælegare nil aliud eſt quam preſenti die dare legatum, & prælego ſignificat preſens lego,& repreſento per legatum, cum igitur ea que preſenti die legantur non pertineant ad hanc clauſulam vulgarem dicta lege talis ſcriptura legatum de dote prælegata non pertinebit ad eam vulgarem clauſulam poſset quos defendere, vt intelligatur de die in lege ſtatuto in exactione dotis etiam ſi prælegata non ſit, nam ſi clauſula vulgaris haberet locum nihil prodeſſet legatum, cum de Iure communi ita præſtanda erat dos ſcilicet annua bima Trima die l. prima §. cum autem C. de rei vxor. action.

L. *cum*

L. cum furioſus De Iudicijs explicatur diligentiſsime.

SVb titulo de iudiciis extat Papiniani reſpōſū, in l. Cū furioſus, quod à Veteribus interpretibus perperam, niſi fallor, eſt explicatum; Ego vero quem verum, & propiium reſponſi ſenſum exiſtimo breuiter oſtendā. Verba Papiniani hæc ſunt Cum furioſus iudex adijcitur nō ideo minus iudiciū erit quod hodie non poteſt iudicare, vt ſcilicet ſue mentis effectus, quod ſententia dixerit ratum ſit; neque enim in adijciendo preſentia, vel ſcientia iudicis neceſſaria eſt. Senſus Veterum iuris Interpretum fuit agi in hoc reſponſo de furioſo iudice, qui adiungitur, delegatis, uel arbitris, pro tertio, & interpretantur adijcitur, hoceſt adiungitur, deinde extendunt ex ſententia, ſeu ratione ad eū etiam furioſum qui ſolus Iudex daretur. Mihi autem contrarium uerius uidetur. Reſponſum enim loquitur de eo qui ab initio datur iudex, poteſt tamen extendi ad eū, qui ad iungitur quāuis id non ſatis decenter poſſet accidere, et quod non intelligatur de tertio adiecto, rationibus demonſtrari poteſt. Si id reſpondiſſet Iuriſconſultus apertius expreſſiſſet, non enim ita obſcure loquūtur ueteres prudentes, vt ſit nobis neceſſe magis diuinare quam interpretari; propterea de illo tertio adiungendo legiſtatores parce loquūtur, nā duobus diſſentientibus delegans ipſe interuenit l. duo iudices de re iudicat. De Arbitro autē ex cōpromiſſo à partibus electo non videtur ullo modo intelligi poſſe, quia de his dictū eſt ſupra in tit. de arbitr. nec cōueniēs eſt ſenſus de illo imprudēter enim facerēt qui furioſum eligerent alijs diſſentientibus cum cauſſa

quæ in procintu eſt,& ſtatim definienda,differatur donec furioſus reſipiſcat. Item, & cum reſipuerit poterit arbitrium refutare cum poſsit accipere, & refutare ex ſua voluntate l.tertia §. primo d'arbitr. Præterea verba legis referuntur ad ſolum furioſum, & de vnius ſententia, & iudicio loquuntur, ſi rectè conſiderentur Quapropter veram, & propriam legis ſententiam puto eſſe vt intelligamus de furioſo, qui ſolus ab initio delegatur ab ordinario; Decepti namque fuere Veteres ex illo verbo Adijcitur quod acceperunt pro Adiungitur, cum legendum ſi Addicitur ideſt deſtinatur aſſignatur uæ Deriuatur enim à verbo Addico quod duplici D. ſcribitur, & ſignificat Deſtino, Aſsigno, & in hac ſignificatione ait Iureconſultus in l.Iudex eod. titul. quia rectè ab initio Iudex addictus eſt,& in l.quod ſi Epheſi de eo quod cert.loc. Aequitatem enim ante oculos habere debet iudex qui huic actioni addictus eſt.Sed obſtare videtur l. ſed,& ſi §.primo de arbitr.ibi,ſed neque in pupillum, neque in furioſum, aut ſurdum, aut mutum compromittitur. At vbi intelligitur in hos non poſſe compromitti, vt in eodem ſtatu iudicent. Sed ſi pupillus adoleuerit, vel Furioſus reſipuerit poteſt compromitti; propterea non per omnia equiperantur iudices delegati arbitris compromiſſarijs nam Arbiter non cogitur arbitrium ſuſcipere, vt ſupra dictum eſt Delegatus autem non poteſt iudicium detractare quia iudicare publicum munus eſt l. punultim.dē Vacat. mun. niſi excuſationem habeat.

L.Vſu-

Ad l. Vſufructuarius ff. de Vſufruct. verus ſenſus traditur.

NEratius in lege iſta reſpondit in hæc verba. Vſufructuarius nouum tectorium parietibus qui rudes ſunt imponere non poteſt, quia tam, & ſi meliorem excolendo ædificium domini cauſam facturus eſſet non tamẽ id iure ſuo facere poteſt, aliudque eſt tueri quod accepit aliud nouum facere; hactenus Neratius. Senſus Accurſij, & Veterum fuit. Vſufructuarium non poſſe tectum ſuper imponere parietibus qui tectum non habent, & ita acceperunt tectorium pro tecto quo imbribus frigoribusue defendimur; & rudes parietes, intellexerunt nouos parietes qui tecto non operiuntur, & verbum excolere pro ædificare expoſuere. Qui ſenſus quã ſit alienus, & falſus neminem mediocriter eruditum præterire arbitror: Proprius igitur ſenſus hic eſt Vſufructuarius non poteſt nouum tectorium rudibus parietibus hoc eſt nouã oblinitionẽ ſeu cõplanationẽ ex calce; vel Gypſo imponere parietibus incultis, & aſperis Tectoriũ eſt latinis auctoribus Incruſtatio quædã, & quaſi pauimentum parietis aut columnarum ad maiorem ſpectantium gratiam, & cruſta, aut calce fiebant pura, aut gypſo, aut calce, & arena, aut calce, & marmore, Agit de Tectorjis Vetruuius libr. octauo cap. ſecũdo, & fiunt tectoria, vt domus elegantiores appareant atque ornatiores firmioreſque quo verbo vſus eſt ſatis argute. Iuuenalis ſatira ſexta fucatam mulierem taxans his verbis, ſcilicet.

Tandem aperit Vultum, & Tectoria prima reponit.
Incipit agnoſci atque illo lacte fouetur.

Te-

Tectoria, iroi i:os integumenta medicamentorum, quibus mulieres vtuntur quo formoſiores ſeſe oſtendant ſumpſit metaphoram à parietibus qui tectorijs cooperiũtur, vt ſint pulchriores. Redeo ad rem Veteres Iuris ſconſulti multis in locis vſi ſunt eo verbo quibus facile potuiſſent - Accurs. Accurſianique interpretes doceri quid tectorium ſignificaret in l. hactenus eod. titul. ad finem, & non ſolum ait Celſus neceſſarias refectiones facturum, ſed etiam voluptatis cauſa, vt tectoria, & pauimenta, & ſimilia. Item ex l. quidam Hiberus §. primo in extremo de ſeruitutib. Vrbanor. & ex l. ex damni infecti ſtipulatione in initio de damni infecti, & l. in fundo Verſicul. neque malitijs de rei vendicat. & l. tertia §. ſed, & ſi mutua pecunia de in rem verſ. Hinc appellatur tector qui tectoria parietibus imponit l. ſi vt certo §. nam, & ſi ſeruum tibi tectorem commodauero, &c. ff. commodat. De ijs agit Paull. in l. impenſæ in fin. de verbor. ſignificationib. Porro tectorium ab Incruſtatione eo differt quod incruſtatio fit ex lapidibus ſectis in tenues lamines, Rudes parietes dicuntur inculti aſperi, & prima ſua facie contenti, non dum culti politi, & complanati, ſicut rem incultam rudem appellamus, & hominem imperitum rudem dicimus, & lignum rude aſperum non dolatum neque politum. Verbum vero excolere ſignificat ornare, & cultius atque ornatius reddere non autem ædificare vt imperitè Accurſius exiſtimauit, & hæc ſatis, & ſuper.

l. Qui

l. Qui ſella ff. de ſeruitut. Ruſtic. egregiè expenditur.

QVi ſella ait Paullus, aut lectica vehitur ire non agere dicitur, & veteres interpretes accipiunt ſellam pro Equo, & lecticam pro Curru; Verumq; falſum ſemper exiſtimaui lectica enim apud Claſsicos auctores eſt cathedra qua dominus geſtabatur à ſeruis qui lecticarij dicebantur l. ſi ex toto §. ſi ita de legatis primo l. item legato ff. de legatis tertio l. vxori de aur. & argent. legat. Iuuenalis his verbis luſus eſt in ſatira tertia.

Si vocat officium, turba cedente vehetur
Diues, & ingenti curret ſuper ora liburno
Atque obiter leget, vel ſcribet, vel dormiet intus
Namque facit ſomnum clauſa lectica feneſtra

Et in prima.

Cauſidici noua cum veniet lectica Mathonis
plena ipſo.

Et Paullo poſt.

Ac nuda penè cathedra,

Et Albi.

Denſiſſima centum quadrantes lectica petit.

Hinc lecticula dicta eſt, Liuius de Scipione; Scipio lectica in aciem delatus conflixit. Sueton in Auguſto A cena ſe in lecticam lucubratoria recipiebat; Cicero Vt noſtras villas obire, & mecum ſimul lecticula circumcurſare poſsis; Geſtabatur lectica à ſex ſeruis, vel octo vnde Exophorum, & Octophorum Apul. Vectabatur Octophoro, & Martialis

Octophoro ſolus portabatur amice Philippus.

Tranquill. in Caligula ſcribit Eum adeò delicate diſceſsiſſe nonnunquam vt Octophoro veheretur

Hac

Hac ratione reſponderunt Iureconſulti lecticariorum, & Quadrigæ vnam eſſe ſtipulationem l. ſcire debemus §. final. in fin. de verbor. obligationib. Sella à lectica non niſi magnitudine differt nam ſella minor eſt que, & ipſa à ſeruis geſtabatur Vnde Iuuenalis cum de lectica loquutus eſſet de eadem repetens ait.

Oſtendens vacuam, & clauſam pro coniuge ſellam;

Tranquill. in Nerone interdiù quoque clam geſtatoria ſella delatus in theatrum. Et in Othone tunc abditus properè muliebri ſella in caſtra contendit. At ſella quam Equo ſternimus per raro eo nomine vtimur, nec memini niſi vno, vel altero loco id legiſſe in l. vnica C. null. licer. in frenis, & in equeſtribus ſellis, &c. libr. vndecimo ſed ibi Iuſtiniani ait equeſtribus ſellis vt ea adiectione diſtingueret à ſella quæ, & lectica dicitur. De ſella autem equeſtri mentio eſt etiam in l. quoniam C. de cur. publ. libro duodecimo.

Ex Epiſtola Iuſtiniani Auguſti ad Anteceſſores De Pandectarum, & Digeſtorum nomine.

ET ſi initio Imperialium Inſtitutionum horum vocabulorum Pandectarum, & Digeſtorum à pleriſque ex Recentioribus interpretibus explicata eſt ſignificatio, non ab re tamen me facturum exiſtimo ſi craſsiore vt dici ſolet Minerua, ſtudioſorum præſertim adoleſcentium gratia aliqua de ijſdem, & ipſe comminiſcar, nam & flumine ſæpè ſecundo, Augetur remis curſus euntis aquæ, & iterum, atque iterum audita altius animis inſidere ſolent. Aulus itaque Gellius libr. noct. Actic. duodecimo cap. nono; Tullius Tyro inquit Ciceronis libertus libros de varijs; ac promiſcuis queſtionibus compoſuit Greco vocabulo Pandectas hoc eſt promiſcua, & mul-

multifaria, continentes libros inſcripſit tanquam omne rerum. ac doctrinarum genus continentes. Et libro vltimo, ſunt, ait, qui libros ſuos Pandectas; ideſt omnium receptacula inſcripſerunt: quam quidem inſcriptionem Plinius in præfatione naturalis hiſtoriæ inter illecebroſas, ac magna promittentes numerauit propter quas Vadimonium deſeri poſſit. Inſcribuntur igitur libri Pandectarum, quod omnem Iuris doctrinam continent, quē ad modum ille ipſe Iuſtinianus in tertia conſtitutione de Veteri Iure enucleando ſcriptum reliquit. Eſt ſiquidem compoſitio horum librorum omnis æquitatis Iuſtitiæ Doctrinę, & Eruditionis receptaculum ac veluti theſaurus quidam ita vt non temere ſcripſerit *Domit.* Vlpianus Iuriſprudentiam eſſe diuinarum, atque humanarum rerum notitiam. Et Cicero libro de Oratore tertio, moris antiquis temporibus fuiſſe vt ad Iureconſultos Craſſum, Coruacanum, & Scipionem de omnibus diuinis, atque humanis rebus referreretur; quo circa non dubbitauerim etiam audaciter affirmare, nullum hodie librum cuiuscumque artis, ac diſciplinæ, ſiue Græcū ſiue latinum extare qui tantam rerum bonarum, & vtilium copiam complectatur. Iam vero Digeſtorum denominatio inde profecta cenſeri debet quoniam cum Iuſtiniano valde veterum librorum multitudo, & confuſio diſplicuiſſet ex duobus millibus qui extabant, Verſuum tricies centenorum millium ad minimum conſtantibus ad breuiſſimos quinquaginta coegit, quos nūc ſtudioſi diurna verſant nocturnaque manu; Quod, & Iulius Cæſar longo ante Iuſtinianum tempore facere ſtatueret. Tranquillus in Cæſar. capit. de feſtinatione eius in Ornanda Vrbe, Deſtinabat, inquit, Ius ciuile ad certum modum redigere atque ex immenſa diffuſaque legum copia optima quæque, & neceſſaria in pauciſſi-

mos conferre libellos; quibus verbis ſatis cōſtat eo quoque tempore infinitam fuiſſe legum copiam, ſed aceruatim congeſtam; quod & ex Liuio etiam docemur, ſic in tertio primę Decadis ſcribente, Decem tabul. leges perlatæ ſunt quæ nunc quoque in hoc immenſo aliarum ſuper alias aceruatarum cumulo fons omnis publici priuatique eſt Iuris; Ceſar morte præuentus anſa perficere nequiuit; perficit tamdem ſuo ſeculo Iuſtinianus Imperator vt ſuperius dictum eſt: Sed & ſi ipſe gloriabundus alioqui opulentiſsimam breuitatem appellat ſuam compoſitionem, nobis tamen veriſſimum vedetur quod eruditi aliqui cenſuerunt Iuſtinianum nimirum nimio pluſquam ſatis acciſos nobis hos libros, & mutilos verius quam compendioſos tradidiſſe, ita vt quotidie ſit Studioſis diuinandum in his, quibus ſi veterum extarent monumenta, nihil erat futurum dilucidius. Hinc tanta opinionum varietas tanti inter interpretes conflictus tā ta ſcriptorum cum ineptiſſimorum tum contētioſorum, & tam ingens ſilua: Credidit Iuſtinianus lucem tenebris afferre, & luci tenebras attulit; De ipſis vero veteris iuris reliquijs quid in vniuerſum iudicij interponendum ſit; malo cum diſertiſſimo Budeo, alienis verbis quā meis oſtendere. Prodeat, inquit ille, latinorum aliquis operum exiſtimator idoneus is erit Laurentius Vallenſis qui initio tertij Elegantiarum libri loquitur in hæc verba. Relegi proxime quinquaginta Digeſtorum libros ex pleriſque Iureconſultorum voluminibus excepptos, & relegi cum libenter tum vero quadam cum admiratione, primum quod neſcias vtrum diligentia ne, an grauitas, prudentia an equitas, ſcientia rerum, an orationis dignitas præſtet, & maiori laudi danda eſſe videatur, Deinde quod hæc ipſa ita in vnoquoque illorum omnia ſunt egregia, & perfecta, vt vehementer dubbites quem

cui

cui præponendum putes; Et Paullo poſt : Quod eo magis in Iureconſultis eſt admirandum quod hi etiam inter ſe ſeculis diſtant,licet omnes poſt Ciceronem ideoque quibuſdam in verbis ab eo differentes quales omnes vſque à Virgilio atque Liuio fuerunt:nam Seruij Sulpitij, ac Mutij ſceuolæ nil extat , ſed alterius Mutij recentioris, & priſci illi quidem Iuriſconſulti quales quantique in eloquendo fuerint,iudicare non poſſumus , quippè quorum nihil legimus; His autem qui inter manus verſantur , nihil eſt , mea ſententia quod addi , vel adimi poſſe videatur, non tam eloquentiæ quam quidem materia illa non patitur quam latinitatis,atque ælegantię ſine qua cęca omnis doctrina eſt ac illiberalis pręſertim in iure ciuili Hactenus Valla,de Pandectis quibus coagmētandis ſeptem,& triginta Iuriſconſulti ſimbolos contulerunt ex quorum verbis Digeſtorum leges veluti Centones conſarcinatæ ſunt libros librorumque titulos nō male videntur diſpoſuiſſe compoſitores,ſed ſub ſingulis quidem titulis rapſodia quædam eſt carens arte, quę artificis ingenioſi, ac periti operam induſtriamque deſiderat ; illi enim vt arbitror,præcipiti,ac prepopera quadam feſtinatione tomultuarie potius Veterum prudentum reſponſa congeſſiſſe quam certo ordine Digeſsiſſe aut ordinaſſe videri poſſunt;quam quidem rem pleniori manu ſum proſequutus atque etiam exemplis verifſimam in tractatu de verborum obligationibus - Non ita factum videmus in Imperatorijs Conſtitutionibus,& Reſcriptis , ſunt enim ille miro diſpoſite ordine quod ex prima Codicis conſtitutione ſatis liquet: Colligentes ait Iuſtinianus in vnam ſancionem quæ varijs conſtitutionibus diſperſa fuere , & ſenſum eorum clariorem efficientes , ita tamen vt ordo temporum earumque conſtitutionem non ſolum ex adiectis diebus, & conſulibus

ſed etiam ex ipſa compoſitione earum clareſcat primis quidem in primo loco, poſterioribus in ſecundo ponendis quod Accurſius familiarius explicat. Totam autem Digeſtam Pandectarum compoſitionem in ſeptem partes partiri voluit Inſtinianus neque temere, neque ſine ratione, vt ex ſecunda de Veteri Iure enucleando Conſtitutione apparet, reſpexit enim numerum, & artem Ex Veterum namque ſuperſtitione, id profectum videtur: qui crediderunt diuinitatem aliquam atque religionem ineſſe numero ſeptenario, de quo apud Mecrobiũ in ſomnio Scipionis, & Gellius libro ſecundo capite decimo: Ad quam quidem rem Vergilium reſpexiſſe videtur in eo carmine. Oterquè Quaterque Beati, cuius loci Seruij interpretatio, perindè ac vulgaris eruditis auribus non adblanditur, elegantius autem atque prudentius Emiſtichiõ Vergilianum interpretatus eſt Macrobius loco ante citato, qui cum ſeptenarium numerum perfectiſsimum oſtendiſſet deque eius, vi ac poteſtate non pauca diſſeruiſſet, ſubiungit continuo in hanc modum, Vnde Vergilius nullius diſciplinæ expers, & per omnia beatos exprimere volẽs ait. O terque quaterque beati: q; emulari videntur Tibullus, & Siluius Italicus, ille, O mihi fælicem terquò quaterquè diem; Hic O fœlix terque quaterque frater; Partes vero totius compoſitionis ordine recenſentur in precitata conſtitutione ſecunda, hiſtoriam autem eius concinnationis facile ſtudioſi colligent ex productis Iuſtinianeis conſtitutionibus De Iuſtiniano Codice confirmando. De Veteri Iure enucleando; De emendando Codice, & ex Proœmio Inſtitutionum. Dicam ſi potero orationis compendio, priorem Codicem ex tribus veteribus Gregoriano, Hermogeniano, Theodoſiano componi Iuſtinianus Imperator mandauit l. prima de nou. Cod. compon. tum contractos ex

infinitis propemodum conſultorum reſponſis quinquaginta Pandectarum libros euulgauit deinde in gratiam cupidæ legum Iuuentutis Inſtitutionis componi voluit. Iuſſit præterea euulgatum Codicē ſuum reformari additis detractiſque quamplurimis: qua de re in l. prima de emend. Codic. in eoque omnes omnium Principum repoſitæ fuerunt conſtitutiones ab Adriano vſque ad ſua tempora annorum ferè quadringintorum, necnon, & ſuas quinquaginta deciſiones quarū nonnullæ poſteriores fuerunt Inſtitutionibus, nam interdum in illis ſuarū mentio eſt Inſtitutionum. Vario deinde rerum emergētium vſu exigente, & nouis in dies iuris quæſtionibus controuerſijsque oborientibus Iuſtinianus aſsiduā operam dabat rebus politicis; præcipuamque iudicijs curam impendebat ac proinde multas nouas edidit conſtitutiones, & Greco quidem Idiomate vt notiores eſſent populo in cuius præcipuè vſum ferebantur. His autem extremam: veluti Iuri ciuili manum impoſuit, tum additis quæ deſiderari videbantur, tum emendatis quę emēdanda dictabat poſterior dies qui prioris magiſter dicitur; fuiſſe videntur harum conſtitutionum plures uarijque ſcriptores quod indicat Grecanicæ phraſeos diuerſitas, ſubindeque varians ſtilus poſtea in vnum volumen omnes congeſtæ fuerunt, & Greco vocabulo νεαραι ſunt appellatæ latini nouellas dixerunt quo verbo ſæpè vtitur Iuſtinianus tandem recepta vox eſt Authenticorum ita appellantur Archetypa ſcripta certæ fidei, & præcipue auctoritatis. Vnde Iul. Paullus in l. prima de fid. inſtrumentor: Quicunque inquit à fiſco conuenitur non ex iudice, & exemplo alicuius ſcripturæ, ſed ex Authentico eſt conueniendus. De Profeſſoribus quoque facta eſt mentio in Epiſtola Iuſtiniani: Profeſſores hi proprie dicuntur, qui artem aliquam, ſeu ſcientiam

Sup. p. aut

ROMA

aut diſciplinã publice docent de quibus duo extant in Iure tituli. Vnus de profeſſoribus, & Medicis Alter de Profeſſoribus qui in Vrbe Conſtantinopolitani lib o duodecimo Vtriuſque hoc fine meminit Bald. in Authentic. habita numero tertio C.ne fil.pro patr.Plin.lib. tertio Diodorum inquit Dialecticę Sapientiæ profeſſor, & Plinius nepos epiſtola ſeptuageſima ſexta. Audiſti ne Valerium Licinium in Sicilia profiteri Quintiliani libro ſecundo capit. vndecimo magni nominis profeſſores ait. Septem viri Illuſtres ad quos præſens mittitur epiſtola quos Anteceſſores appellat Iuſtinianus profeſſores fuerunt adquè ad eos potiſsimum epiſtola ſcribitur, nõ quod in purgandis, & digerendis legibus ſoli operam perſtitiſſent (nam & alij quoque adhibiti fuerunt ei negotio, vt habetur in l.prima de nou.Codic.componẽd. l.prima de nou.Codic.confirmand. l. prima, & ſecunda de Veter.Iur enucleand,) ſed quia iuſſerat Imperator ſeptem illos viros publice hos libros profiteri atque docere. De verſibus librorum aliquid eſt dicendum. Verſuum ait tricies centena non ſatis viſum fuit Iuſtiniano numerum expreſsiſſe librorum ſed præterea Verſuum numerum exprimere voluit, quod mirum pleriſque videri ſolet. Fuit mos Veterum, vt bonorum librorum verſus quoque numerarent, ac deſcriberent; id autem ex Diogene, Laertio in vita Ariſtotelis Theofraſti & aliorum Philoſophorum cognoſci poteſt quorum libros ita deſcribit, vt quot verſus contineant ferè adſcribat; Sed & Plinius libro trigeſimo capit. primo natural. hiſtoriar. Hermippus, inquit, qui de tota ea arte diligentiſsime ſcripſit, & Vicies centena millia Verſuum à Zoroaſtre condita indicibus quoque voluminum eius poſitis explanauit: Galenus præterea in libros Hyppocratis de natura humana oſtendens qui ueri germanique

quiquè

quiquè addulterini,& ſuppoſiti numerũ Verſuum ex quibus ſinguli conſtant libri refert. Idem libro de Anatom. adminiſtr. ſcribit Lyci neſcio cuius commentarium ſelegiſſe adeo prolixum, vt quinque verſuum contineret, Verſus intelligimus membra orationis integra, vel Periodos quæ Hieron. in Ruffinum; Verſuum cola Vocat Martianus vero Caſsius antiquus Pandectarum interpres in Epiſtola earundem Pandectarum interpretatur. Verſuum ideſt paragraphorum Hotomanno teſte in cõment. verborum iuris in verbo Paragraphus. In eadem Epiſtola Papiniani facta eſt mentio quem nuſquam ſine honoris præfatione nominat Iuſtinianus ſublimiſsimum hic eum appellat ex cuius ludo tanquam ex equo Troiano præſtantiſsimi prodiere Iureconſulti quos; lampridius in Alexandro Seuero commemorat; Pomponium ſcilicet nec non Alphenum, Africanum, Florentinum, Martianum, Calliſtratum, Hermogenianum, Venuleium Trifonium, Metianum, Coelium. Modeſtinnm. Fuit Aemilius Papinianus præfectus prætorio non præfectus Vrbi quicquid Politianus in epiſtolis, & Catell. Cotta in titulo de Iuriſperitis ariolentur; in quo magiſtratu Paullum atque Vlpianum diſcipulos ſuos aſſeſſores habuit; fuit Septimio Seuero Principi amiciſſimus eidẽq; idem Princeps moriens filios ſuos comendauit, quorũ alter Antoninus Baſsianus Caracalla cum ad Imperium eſſet euectus militibus mandauit vt eum iuris Aſylum, & doctrinæ legalis theſaurum occiderent. Spertianus in vita Septimij Seueri, & Caraccallæ cauſsa quam ob rem à Caracalla fuerit Papinianus occiſus, varie à ſcriptoribus eſt tradita; referam ego ad verbum quæ Aelius Spartianus loco ſuperius proxime citato de Papiniano ſcripta nobis reliquit. Scio inquit ille de Papiniani nece multos ita in litteras retuliſſe, vt cædis non aſciuerint cauſ-

ſam,

ſam,alijs alia referentibus:ſed ego malui veritatem opinionum edere quam de tanti viri cæde reticere. Papinianum amicisſimum fuiſſe Imperatori Seuero,& vt aliqui loquuntur affinem etiam per ſecundam vxorem,memoriȩ traditur, & huic præcipuè vtrumque filium à Seuero comendatum eumque cum Seuero profeſſum ſub Scæuola,& Seuero in aduocatione fiſci ſucceſſiſſe:atque ad hoc concordiam fratrum Antoninorum fuiſſe: egiſſe quin etiam ne occideretur cum iam de inſidijs eius Baſsianus quæreretur;atque ideo vna cum iis qui fautores fuerant Getæ à militibus, non ſolum permittente verum etiam ſuadente Antonino occiſum. Multi vero dicunt Baſsianum occiſo fratre illi mandaſſe, vt & in Senatu per ſe, & apud Populum facinus dilueret, illum autem reſpondiſſe non tam facilè parricidium excuſari poſſe quam fieri:Eſt enim hæc fabella quod dictare noluerit orationē qua inuehendū erat in fratrē,vt cauſſa eius melior fieret,qui occideret illū autem negantē reſpondiſſe,aliud eſt parricidium, aliud eſt accuſare innocentem occiſum, & fertur quidem Papinianum, cum raptus à militibus ad palatium traheretur occidendus, prædiuinaſſe dicentem ſtultiſsimum fore qui in ſuum ſubrogaretur locum,niſi appetitam præfecturam vindicaret; hactenus Spartianus; Et ex hac hiſtoria ſatis conſtat vana prorſus, & ridicula eſſe quæ de morte Papiniani Paullus Canſtrenſis, & Philippus Corneus ſcripſerunt in l.vltima C. de inſtitutionib. & ſubſtitutionib. Fertur etiam hominis epithaphium duplex nam Bartholomeus Soccinus in l.cum Auus de conditionib. & demonſtrationib.ſcribit ætate ſua vt ex patre acceperat Vrnam Argenteā;à quodam Ruſtico Romæ inuentam,oſſaque inde in Tyberim proiecta, vbi hic titulus fuerat Aemilij Papiniani Iuriſconſulti,& Præfecti Pretorio re-

quie-

quieſcunt hic oſſa cui infelix pater,& mater ſacrum fece runt mortuo anno ſuę ętatis trigeſimo ſeptimo. Alteri ū dicunt fuiſſe talem Aemelio Papiniano Præfecto Præto rij Iuriſconſulto,qui vixit annos triginta,& ſeptē diebus decem menſęs quattuor Papinianus Hoſtilius, & Eugenia Gracilis turbato ordine in ſenio, heu Parentes fecerunt filio optimo. Fuit Papinianus tanctę aucto iratis, & notæ, quas Domitianus, Vlpianus,Iulius, Paulus, & Martianus in eius libros ſcripſerant nullam vim obtinerent l.prima §. ſed neque ex multitudine C. de Veter. Iur. enucleand.Item vt ſcholares tertio ſtudiorum anno Papinianiſta reuocato vt in epiſtola, ait Iuſtinianus Imperator tanti viri nomine appellarentur. Quarto anno vocabantur græco nomine λυται hoc eſt ſolutores quippe qui legum enigmata per ſe poſſent ſoluere.Quinto vero anno πρoλυται vt in dicta epiſtola legitur in §.ſexto.Quibus inquit Imperator ſi bene ſe ſe imbuerint,& in quinti anni quo πρoλυται nūcupantur metas cōſtitutionum, &c.Heſychius,vt Hotoman. refert interpretatur eos eſſe qui ab illa præſcripta, & præfinita ſtudiorum lege ſunt ſoluti,& tanquam emeritis ſtipendijs, honeſtam à magiſtrorum ſcholis miſsionem impetrarunt. Vnde hodie quoquè licentiati appellantur; nam cum ad finem libr. Pandectarum trigeſimi ſexti peruentum eſſet qui poſtremus anni quarti liber erat,ſtatuit Iuſtinianus vt reliquos quattuordecim libros per se domi legiſſent; Ex libris inquit quinquaginta noſtrorum Digeſtorum ſex, & triginta tantummodo ſufficere,tam ad veſtram expoſitionem (anteceſſores enim alloquitur) quam ad Iuuentutis eruditionem iudicamus. Et in §.quinto vt ex ſex, & triginta librorum recitatione fiant iuuenes perfecti, & ad omne opus legitimum inſtructi duabus alijs partibus ideſt ſexta, & ſeptima noſtrorum Digeſtorum, quæ in

D quat-

quattuordecim libros cōpoſitæ sūt eisdē poſitis,vt poſſint poſtea eos,& legere,& in iudicijs oſtendere;In eadē epiſtola menſio habetur per mutationis Glauci, & Diomedis de qua apud Homerum libro ſexto Iliados, Diomedes Græcus,& Glaucus Troianus,cum in medio pugnæ feruore inter ſe obuiam facti eſſent. Vterque ſui magna fiducia fretus in eoque iam eſſent, vt manu conſertu i viderentur inuicem ſiſcitantes alter alterius genus, & patriam,amicitiam tandem hoſpitiumque auitum agnouerunt quo facto cum pugnare nollent,atque ideo diuerſi ire cæpiſſent. Diomedes,Glaucum ita alloqui cæpit heus tu quin arma inuicem commutamus vt omnibus innoteſcat paternum auitumque hoſpitium nobiſcum intercedere quo dicto confeſt in exilientibus illis ex equis, & mutuis complexibus accepta dataque fide in tantam amentiam, Iuue mentem eripiente, prolapſus eſt vt arma aurea, ac centum bobus æſtimata æreis armis nouemque bobus æſtimatis continuo commutaret cuius permutationis facta eſt à Iuſtin, vt dixit mentio.

Vnde Carmen Gracum.

Χρυσεα χαλκειων εκατομβοι εννεα βοιων

Proquè nouem centum. pro ferro tradidit aurum.

Quo in loco operæ præcium eſt legere Accurſij Interpretis deliramentum valdè maximum.

l.item fundi §.Seminarij de Vſufruct. explicatur optimè.

SVb titulo de Vſufructu Celſi Iuriſconſulti eximii eſt reſponſum non indignum relatu quod Veteres Iuris interpretes perperam ſati , sũt interpretati,igitur inutile non erit verum eius ſenſum patefacere, verba enim ſunt hæc,ſeminarii autem fructum puto ad fructuarium pertinere; ita tamen, vt & vendere ei,& ſeminare liceat, debet tamen conſerendi agri cauſſa ſeminarium paratũ ſemper renouare quaſi Inſtrumentũ agri, vt finito vſufructu domino reſtituatur;Hactenus Celſus. Senſus vero Veterum eſt. Vſufructuarium poſſe vti , & frui frumento cauſſa ſeminis perato, & id conſeruare debere, necnon id renouare,atque vendere poſſe ne marceſcat & finito vſufructũ reſtituere domino fundi . Hunc ſenſũ non tam alienum ab ipſomet reſponſo puto quam falſum,alienum eſſe patet quia ſeminarij fuctus non dicũtur frumenta cauſſa ſeminis ſepoſita,nec vendere permiſſum eſt à lege ne marceſcãt,vt ipſi aiunt,ſed de libera, ac lucroſa venditione eſt intelligendum. Senſum itaque omnis procul dubio pendet meo quidem iudicjo à cognitione huius nominis ſeminarij . Eſt igitur ſeminarium Plantarium , ſeu locus conſitus nouellis , atque tenellis arboribus ex quo radicitus arbores auulſæ alio transferuntur atque plantantur, quam ſententiam confirmat etiam Vlpianus in l. tertia Arbor. fert. Cæſar. Si quis inquit , ſtirpitus tranſtulerit è ſeminario arborem antequam terram comprehenderit arborem tamen vide ri: Idem apud eundem Vlpianum in l.Vel ſi Vites de imp.in reb.dot. fact. Vel ſeminario , inquit, pro vtilitate

agri fecerit,vbi Accurſius interpretatur pro locis in quibus frumenta ad ſeminandum reponuntur quæ definitio eſt meo quidem iudicio omnino puerilis, ac proinde procul dubbio elimanda. Seminarium eſt locus in quo Vitium Arborumque ſemina conſeruantur atque adoleſcunt vt alio poſtea quaſi ex nutriculæ gremio trāſferantur à ſemine dictum, nam et de arbitribus ſemen dici dubbium non eſt. Vergilius libro ſecundo Georgicorum ait. Seminibus poſitis ſupereſt deducere terram Col. de arborib. capit. primo Qui Vineam, vel Arbuſtū conſtituere volet ſeminaria prius facere debet. De eadē agit Plinius quoquè libro decimo ſexto. Eo autem differt ſeminarium à Plantario quod ſeminarium eſt ipſa ſatio prima; plantarium verò, poſt quam arbores ſunt; à ſeminario translatæ, & alibi plantatę. Ponitur, & ſeminarium per translationem pro rei alicuius origine tam in bonam quam in malam partem. Cicero in Catilinam Qui niſi Exeunt, Scitote hoc in Republica ſeminarium Catilinarium futurum; & in libro etiam officiorum ſecundo. Principium Vrbes, & quaſi ſeminarium Reipublicæ. Ex iam dictis de ſeminarij ſignificatione deſumitur veriſsimus huius §. ſenſus Ait ergo Celſus Iureconſultus; Vſufructuarius poteſt Vti frui Seminario, & Arbores ex eo vendere, & ita vtilitatem, & fructum capere. Item poteſt ex his arboribus ſeminare hoc eſt plantare: dum tamen renouet, & conſeruet etiam ſeminarium, quod fit alijs arboribus ſubſtitutis in locum euulſarum, & ita finito Vſufructu ſeminarium reſtituere debet Domino fundi.

Leum

l. Cum præcario de Precar. rectè declaratur.

VVlgo citari ſolet ſupraſcripta lex ad enunciatum probandum, pactum contra ſubſtantiam contractus, initum vitiari ipſum quidem, & non vitiare contractum haud abſimilis videtur definitio in l. prima §. ſi ſic depoſuero ff. depoſit. inde interpretes conſtituunt, & ex l. ſi quis in principio ff. de legatis tertio ſi quis procuratorem conſtituerit pacto adiecto non poſſe reuocari, poterit tamen reuocari quia cum huiuſmodi pactum aduerſetur ſubſtantiæ mandati nullius efficitur momenti remanente contractu, id clare docet Groſſographus in cap. vltimo de procuratorib. in ſexto. Crediderim ego alio tendere Celſi reſponſum, & alium eſſe ſenſum valde lógè diuerſum ab eo quem cæteri docuerunt. Pactum enim de quo ibi agitur neque eſt contra ſubſtantiam contractus præcarij, neque eſt inutile, immo vtrumque validum eſt, præcarium, & pactum eſt ea in ſpecie pactum conuentum inter concedentem, & accipientem rem præcario, vt liceat accipienti præcario poſſidere in Calend Iulias hoc autem ad tempus ſcilicet rem præcario concedere non eſt contra ſubſtantiã actus immo ſecundum naturam l. in rebus cum ſequentibus eod. titul. & pactum operatur vt per lapſum temporis adiecti expiret præcarium, ita vt qui rem accepit deſinat poſſidere dictis duabus legibus præcitatis nam lex cum præcario non definitur ſimpliciter conuentionem eſſe nullam, ſed nulla eſt ait Iureconſultus, huius conuentionis vis vt inuito domino poſſidere liceat, nimirum quia non ita actum fuit pacto, vt ante diem adiectam nõ liceret domino reuocare rem præcario conceſſam, ſed fuit tantum conuentum vt vſque ad Calendas duraret conceſſio; cuius conuentionis effectus ille eſt, vt ſi ante

te tempus vellet concedens præcarium reuocare poſsit licebit : ergo ei qui acccepit posſidere non ſimpliciter, ſed præcario ſi pactum eſſet appoſitum, vt non liceret præcario concedenti rem reuocare ante Calendas, vtiq; concedens reuocare non poſſet quia ſic conuentio trãſiſſet in naturam commodati quod reuocari non poteſt ante finitum vſum rei commodate l. in commodato §. ſicut ff.commodati,& notatur in l.prima de præcar. hũc ſenſum docet Accurs.in eadem lege cum præcario. Nec illa lex probat contrarium vt dictum eſt, non eſt ibi pactum de non reuocando, ſed tantum dicitur accipientẽ teneri poſſe rem conceſſam vſque ad Calendas quod verum eſt, niſi antecedens voluerit reuocare prius iuxta naturam præcarij, & ibi non dicitur ſimpliciter eſſe nullam vim huius conuentionis præcarij ad certum tempus certum eſt enim talem conuentionẽ habere quamdam vim videlicet, vt præcarium duret vſque ad tempus cõſtitutum niſi fuerit expreſſe reuocatũ dicta lege in rebus ſed ait Iuriſconſultus nullam eſſe vim huius conuentionis vt liceat inuito domino rem alienã poſsidere quia non ita actum eſt, vt non liceat reuocare,ſed vt præcaria poſſeſsio duret niſi reuocetur vſque ad Calendas per illa verba,vt liceat præcario poſsidere in Calendas Iam vero retento hoc intellectu facile erit reconciliare dictam legem cum præcario cũ l. ſi conuenerit §. primo ff.de pignoratit.action.quæ alioqui ſecundũ cõmunem ſenſum implacabiliter pugnant,ſi quidem in l.ſi conuenerit videtur eſſe pactum appoſitũ contra naturã,& principalẽ affectũ contractus pignoris,nimirum, vt non liceat creditori illud vendere ſi non ſoluatur debitum §. vltimo Inſtitutionibus quib. alienar. hic & toto titul de diſtrahend.pignorib. in Cod.& ff.& tamen in l.ſi conuenerit deciditur illam conuentionem non eſſe omnino

nul-

nullam,immo operatur ne liceat creditori vendere pignus poſtquã ter denuntiauerit debitori vt ſoluat,quod eſt contra l.cum præcario vbi pactum contra naturam contractus ſecundum communem intellectum,vitiatur, ſed secundum noſtrum nihil obſtabit,cum ibi non fuerit pactum adiectum contra naturam,neque contra ſubſtantiam,aut principalem effectu m contractus.

De Vero Senſu §. Vbi Decret. in l. nec quisquam ff. de offic. proconſul.

VBi Decretum neceſſarium eſt ait Vlpianus per libellum id Proconſul expedire non poteſt omnia enim quæcunque cauſæ cognitionem deſiderant per libellum non poſſunt expediri. Dici non poteſt quanto opere hęc verba fatigarint torſerintque interpretum ingenia, Crediderunt aliqui eorum verborum hunc eſſe ſenſum:per libellum hoc eſt per ſententiam partibus abſentibus miſſam veluti epiſtolam non poſſe ſententiam diffinitiuam ferri. Hæc opinio quam ſit futilis, & abſurda,vel mediocriter eruditus facile animaduertere poteſt, nullo enim modo congruit verbis Iureconſulti,nam neque decretum ſignificat proprie ſententiam diffinitiuam apud Iuriſconſultos neque appellatio libelli aptè traditur ad ſententiam ſcriptam,& miſſam partibus abſentib. neque hic ſenſus dubium aliquod videtur habere neq; tam improprijs verbis,atque inuſitatis vſus eſſet Vlpianus latinitatis, & proprietatis verborũ obſeruantiſſimus Secunda eſt opinio quod non eſt opus libello neque offerri debet vbi decretum requiritur, vel cauſæ cognitio deſideratur; opinio hęc non eſt minus abſona quam ſuperior ſi quidem, & libellus datur vbi decretum requiritur

ritur l.ſcire oportet §.poteſt de excuſation.tutor. & cõſideranda ſunt verba legis non poſſunt expediri;nam libello dato melius expediuntur cauſſæ aliud fortè dicẽdum foret ſi dictum fuiſſet libellus non eſt de neceſſarijs, ſed dixit non poſſunt expediri,vbi enim libellus nõ eſt neceſſarius ſi interueniat nõ ideo vitiatur actus quia ſi omittitur id fit breuitatis cauſſa. Tertia opinio ea quæ cauſſæ cognitionem deſiderant non poſſnnt delegari, vt intelligamus libellum pro epiſtola qua delegans mandat delegato iuriſdictionem, quæ opinio vulgo comprotur eſtque maximi momenti in iure, nam in toto iuris corpore verſatur, quapropter in hoc eſt conſiderandũ nam hæc opinio non ſolum ſemper mihi viſa eſt falſa, ſed alieniſſima ab hoc reſponſo: Si enim non mandatur iuriſdictio vbi cauſsæ cognitio requiritur vbi mandari debet?ea enim quæ cauſſæ cognitionem non deſiderãt nõ eſt neceſſe mandari cum de plano paſsim expediantur,& ſine inquiſitione,& nullo iudice negante; immo mandantur cognitiones cauſſæ,quæ ſi cognitionem non requirerent non dèlegarentur quamquam ſint exceptę non nullæ quæ requirunt cauſſæ cognitionem,nec mandari poſſunt,vt eſt quando decreto prætoris opus eſt l. ſecunda ff.de offic. eius cui mandat.eſt iuriſdict. Præterea merum imperium, & cõhertio non poteſt delegari, ita quæ ciuilis cognitionis habent delegari poſſe intelliguntur. Item ſicuti cauſsæ ſpecialiter mandari Præſidibus à lege, vel à Principe non delegantur datur intelligi,qnod quæ iure Magiſtratus competunt poſſunt delegari l prima ff.de offic.eius.Item ad quid ſecum adduxiſſet in Prouinciam legatum Proconſul.ſi nulla cauſarũ cognitio mandari ei patuiſſet?& ne nos in referendis, & refellendis vanis aliorum opinionibus tempus teramus, meam afferam opinionem. Senſus igitur huius ſcripti

ge-

germanus,& veriſsimus eſt.Proconſulem non poſſe per libellum ideſt per ſubſcriptionem ſuam factam in libello ſupplicatorio expedire ea quæ cauſæ cognitionem deſiderant, ſeu decretum exigunt, exemplum in hac lege poteſt accomodari.Tutor proconſuli ſupplicauit, vt ſibi liceret alienare immobilia pupillj, vel vt de alimentis liceret cum pupillo tranſigere, & ſic de ſimilibus quæ decretum requirunt,queritur num Proconſul eam rem expedire poſſit ſubſcriptione ſua appoſita in ſupplici libello, vt Fel. in caſu l.ſi quis obrepſerit ad l. Cornel. de falſ. Reſpondit Vlpianus id fieri à Proconſule non poſſe per libellum ideſt per ſolam ſubſcriptionem ſed oportet vt cauſſam cognoſcat partibus præſentibus citatis quorum intereſt. Hic ſenſus eſt puriſsimus; Vbi Decretum ait lex.neceſſarium eſt,ideſt vbi oportet decretum interponere,vt in bonorum poſſeſsione Carboniana, & in exemplis ſuperius poſitis, & comparibus.Decretum autem, & ſi multa ſignificet hoc tamen in loco ſignificat conſenſum Iudicis appoſitum ad validitatem actus iudiciarij: ait per libellum hoc eſt per ſupplicationem porrectam ab altera partium ad quam conſentiendo ſubſcribit Proconſul;libellus enim,& ſi latam habeat ſignificationem in hoc tamen Reſponſo accipitur pro ſupplicatione præceuè porrecta in qua deſideria ſua exponunt homines quæ appellatio frequentiſsima eſt in iure dicta l.ſi quis obrepſerit duobus in locis, & in l.relegatorum de interd.& rel. & in l.libertus de in ius vocand.& in l.diuus de re iudicat. idem in l. prima C. de fid.inſtrumentor.libr. decimo facit titulus C.quand. lib.princ.dat.&c.& leges ſub eo poſitæ,& in l. ſecunda C.de aſſeſſorib. & in l.excuſari de excuſationibus tutor. Sueton in Auguſto,inDiplomatibus,libellis,ac epiſtolis ſignandis; Sphinge imagine vſus eſt, ſed quid plura?

Caſus Exemplum, & Praxis huius §. eſt in l. minorum C. de præd. minor. Minorum inquit poſſeſsionum venditio per procuratorem, &c. cum ſequentibus verbis.

In eadem l. illicitas §. Qui vniuerſas ff. de offic. Præſidis

QVi Vniuerſas inquit Prouincias regunt ius gladij habẽt, & in metallũ damnãdi eis poteſtas permiſſa eſt ſenſus verborũ eſt apertiſsimus. Sed Doctores rationem eis valde difficilem oppoſuerunt, non tamen vt opinor, recte ei occurrentes, Si Præſidi inquiũt licet in metallum damnare longe ei magis licere debet deportare, cum maior ſit pæna metalli quam deportationis metalli enim pænam maximam capitis diminutionẽ parit deportationis vero mediam l. vltim. de capit. diminution. §. ſecundo Inſtitutionib. eod. Præſes autem in inſulam deportare non poteſt igitur contra regulam, cui quod plus eſt licet vtique quod minus eſt licebit l. non debet ff. de regul. Iur. l. relegatorum §. penultim. de interd. l. nec in ea §. ſed qui occidere de Adulter. Præſidem ius deportandi non habere conſtat ex Vlpiani reſponso in l. inter pœnas de interd. & rel. Difficultati in hunc modũ itum eſt ob uiam à Doctoribus non poſse nimirũ præſidẽ hunc deportãdi actũ exercere propterea quod inſulam non habet quam reo deportando aſsignare poſsit, ſunt enim inſulæ Principis dominio reſeruata l. prima §. deportatos ff. de legat. tertio Hanc ego ſolutionem, & friuolam ſemper, & ineptam prorſus exiſtimaui cum nulla neque probabili quidem ratione muniatur. Nam video Præfectum Vrbi Inſulam non habere, & tamen in Inſulam facultatem deportandi habet l. prima

§. rele-

§.relegandi de offic. Præfect. Vbi Si Princeps voluiſſet vt ius deportandi Præſulibus eſſet potuiſſet vtique eis Inſulam aſsignare ſicut Præfecto Vrbis Video præterea licere Præſidi in Inſulam relegare,& nihilhominus Inſulam non habet quia Princeps ei aſsignat l. relegatorum initio de interd,& rel. Rurſus verum non eſt Præſides Inſulam non habere, nam cum Prouinciæ præſint, Inſulis quoque adherentibus præeſſe dicuntur nam Inſulæ Italiæ pars Italiæ ſunt,& cuiuſlibet Prouinciæ(licet tamē aliquando minimè hoc in totum verum ſit) Præterea Iure conſultus in dicta lege relegatorum oſtendit, & nō obſcurè Præſidem poſſe habere Inſulam in hæc verba. In Inſulam relegare Præſidens Prouinciarum poſſūt ſic tamen, vt ſiquidem Inſulam ſub ſe habeant ideſt ad eius Prouinciæ formam pertinentem quam adminiſtrant,etiā ſpecialem Inſulam aſsignare poſſunt,inquē eam relegare Si Vero non habeant, pronuncient quidem in Inſulam ſe relegare; ſcribant autem Imperatori , vt ipſe Inſulam aſsignet;ſed ſi Præſes damnat in metallum,nec illud habeat in ſua prouincia mittere debet damnatos in alterius Prouinciæ metallum l.aut damnū §. eſt pæna ff. de pœnis Obiectio autem à Doctoribus excitata maior fieri poteſt quàm de pęna metalli,hoc modo ſi licet Præſidi ad mortem damnare quod vltimum eſt ſupplicium l. vltima de pœn.cur in Inſulam deportare non poſſet ? Rationem puto illam aſsignari poſse , quam Præſes non poſsit in Inſulam deportare quia deportatio eſt pœna quę Primantibus ſtatui ſolet puta Decurionibus,& Principalibus Ciuitatis non Vilibus aut Seruilibus Perſonis ideo in eorum Nobilium condendatione Princeps noluit concedere Præſidibus plenam poteſtatem. At præfecti prætorio,& Vrbis maior eſt fiducia l.prima ff.de offic. præfect.prætorq; maiorem gerunt dignitatem quam

Præſides l.prima de appellationib.l. præcipimus C.eod. quod autem deportatio in Inſulam ſit pœna Principaliũ perſonarum patet ex l. Pædius de incend. ruin naufrag. & l.capitalium de pœna l. ſecunda l. honor l. decurionum C. de pęna §. item lex Iulia Inſtitutionib. de publ. iud.l,inter pœnas ad finem de interd.& releg.Decuriones ait lex Ciuitatum propter capitalia crimina deportandos Diui fratres reſcripſerunt,&c.& l. diui de pœn. Accedit ad ſententiam noſtram non licere Præſidi Decurionem damnare ad mortem,vel exiſtentem in aliquo gradu honoris l.penult. de ſicar.facit & l.ſi quis de pęn. & l. ſacrilegij ad legē Iul. pecul.& l.milites C.de quæſt. quod autem pœna metalli ſit humilium, & ſeruilium hominum ex legibus ſupra citatis quiſque docere poteſt. Opere pretium eſt admonere ſtudioſos male in hoc loco explicari ab Accurſio hos terminos damnari in metallũ, & in opus metalli,nã qui in metallum damnantur præmuntur,inquit magno metalli pondere,qui vero in opus metalli minori pondere præmuntur idque adductus ex dictalege, aut dannum §. inter eos. Sed non eſt verum:quoniam legislator non intellexit de pondere metalli quod humeris imponitur, hoc eſt de Aſinino pondere: ſed de vinculis nam grauioribus vinculis impediti laborabant ad metallum qui damnati eſſent ad metallum quem qui in opus metalli. Omnes enim in vinculis operabantur inter eos autem ait Iureconſultus in dicta l. aut damnum; qui in metallum, & eos qui in opus metalli damnantur differentia eſt tantũ in Vinculis.

Ad l. illicitas §. ne tenuis Vitæ homines ff. de offic. Præſid.

DOmitius, Vlpianus ait ne tenuis Vitæ homines ſub prætextu adventus officiorum, vel militum lumine vnico, vel breui ſuppellectili ad aliorum vſus translatis iniurijs vexerunt. Præſes Prouinciæ prouidebit Senſus horum verborum eſt vt opinantur Accurſ. & Alberic. lumen hoc in loco ſignificare lucernã, vel cãdelam, & Vlpianum per metaphorã appellare lumen quamcũque, vel minimã rem quandoquidem pauper vt ipſi aiunt, vt lumen cuſtodit eam, & ruſticus cuſtodit porcum vt oculum ſuum; digna profectò interpretatio verbi deprauati, & improuide, ac inconſiderate interpretantis cui illud Iuuenalis carmen non ineleganter adſtipulatur ſatira nempè tertia.

Me quem luna ſolet deducere, vel breue lumen.
Candelæ cuius diſpenſo, & tempero filum.

Qui ſenſus non eſt, nec Veteris elegantiæ proprius, nec Vlpiano legislatore dignus, vt eum ſtatuiſse credamus, ſuper ruſtici lucerna cuſtodienda, aut metaphoricè loquutum cum illud Poetis ſit relinquendum, & Satiricis quidem Poetis qui ad humillima quoque deſcendũt: Præterea de re minima locus ille intelligi non poteſt cũ continuo de ſupellectili ſubiungat. Igitur ne in refragando, quod ſatis notum, ex correctione, noſtraque emẽdatione liquido conſtabit, diutius immoremur, locum mendosũ ita caſtigandũ arbitramur, vt pro lumine limine ſcribamus, & pro domuncula pauperis vnica, limen intelligemus. Erit itaque ſenſus, Animaduertat Præſes Prouinciæ; ne homines prouinciales pauperes quibus vna

vna tantum eſt domus, tenuiſque ſuppellex vexentur in hoſpitandis officialibus, aut militibus in Prouintiam miſsis. De hoc genere hoſpitandi frequens eſt mentio apud veteres Iureconſultos, & Imperatores; Ait enim Vlpianus in l.tertia §.eos milites ff. de munerib. & honorib. Eos milites quibus ſuperuenientibus hoſpitia præberi oportet per vices ab Omnibus quos id munus contingit, ſuſcipi oportet,& Paullo poſt, munus hoſpitis in domum recipiendi non perſonæ, ſed patrimonij vnus eſt; Paullus in l.his oneribus §. angariarum de Vac.& excuſ. mun.ait angariarum præſtatio,& recipiendi hoſpitis neceſsitas, & militibus, & liberalium artium profeſſoribus inter cętera remiſſa ſunt Imperator. Arcadius, & Honorius in l. prima, ſecunda, & quarta C. de metat. & Epidem. libr. duodecimo, & alibi. Limen pro domuncula dixit hic Vlpianus,vt anguſtias domus ſignificaret quæ pauperibus eſſe ſolet quaſi vnum ſit limen, & habitatio. Apud latinos auctores limen pro domo accipi dubium non eſt Vergilius ſecũdo Georgiorum Penetrant aulas, & limina Regum Iniurijs vexentur; appellat Iureconſultus iniurias onera,& Angarias quaſi non iure impoſitas; nam & hanc ſignificationem habet iniuria præter alias multas. Vnde etiam Imperator Theodoſius in l.quinque C. de decurionib. libro decimo Quinque,inquit,Summates primi ordinis Alexandrini corporalibus iniurijs immunes eſſe cenſemus Pœnas corporis appellat iniurias: Idem Imperator in l. iubemus de proxim Sacr. Scrin. libro duodecimo. Nec vllam ait temonis patiatur iniuriam;non ignorauit hunc ſenſum Catell. Cott. in ſuis collect. littera L. verbo limen. quo loci adducit carmen Vergilij, & Propertij.

Diſpu-

Diſputatur hoc capite quo iure prodierit legitima debita Filijs, Nepotibus, Parentibus, & Fratribus.

TRibus eã rationibus à iure ciuili prodijſſe, prima frõte videtur poſſe defendi. Prima illa eſt quia legitima eſt pars debitę ſucceſſionis, Omnes autem ſucceſsiones iure ciuili fuiſſe introductas conſtat ex Canone vltimo prima diſtinction. Altera ratio quoniam huiusmodi hereditariæ ſucceſsiones contra naturalem rationem prodijſſe dicũtur, quod Panormitanus probat in Rubrica de teſtamẽt. & plenius Philipphus de Carolis in ſua repetione ad eandẽ Rubricam. Quia inquiunt hereditaria ſucceſſione bona defuncti ab eius perſona in perſonam hæredis conferuntur in tempus inhabile poſt eius mortem quo tempore dominus non eſt bonorum, morte enim omnia ſoluũtur. §. deinceps in Authentic. de Nupt. id autem fieri non poſse docemur ex regula l. qui ſponte C. de donationib. ant. Nupt. Accurs. in l. illa inſtitutio in verb. pendere de heredibus inſtituend. quo circa cum aliter ſtatuerit ius ciuile, vt & hæreditatem, & legitimam quis in ſuo teſtamento relinquat, & relictum non habeat effectũ niſi poſt eius mortẽ cap. cum Marthæ de celebration. miſſar. id eſt contra rationem naturalem non igitur poteſt iure naturali tribui legitimæ origo. Tertia his additur ratio legitima arguit dominium bonorum in eo qui legitimam debet alioquin non poſſet de illis diſponere hoc autem iure naturali eſſe non poteſt cum diſtincta eo iure non eſſent dominia l. ex hoc iure ibique notatur de iuſtit. & Iur. cap primo prima diſtin-

ſtinction. & cap. quo iure, octaua diſtincta Verum his quibus minimè moueor rationibus quin exiſtimem conſtituendum eſſe legitimam eſſe, & de Iure naturali, & ciuili, vt probatur ex § primo in Authentic. de hæred. & falcidia cui reſponderi non poteſt. Ratio prima deſumpta ex capitul. vltimo prima diſtinction. confutatur, quia licet ſucceſsiones hęreditarie reſpectu formę vt in locum defuncti ſuccedatur actiuè, & paſsiuè ſint de Iure ciuili ita vt illa ſucceſsio ſit Vniuerſũ Ius continẽs lucra, & debita l. nihil : l. ud. eſt hæreditas de verbor. ſignificationib. quo modo non eſt ſucceſsio apud alias gẽtes quę Iure ciuili Romanorum non vtuntur, tamen quem relinquere bona ſua quibus velit, & quibus magis tenetur poſt mortẽ suã eſt de Iure gentiũ, ſic enim apud omnes gentes fieri conſueuit eſt ergo iuris naturalis, nam ſuper naturali iure nititur ius gentiũ nihil, ei addens præter vſum, & obſeruationem omnium gentiũ l. omnes populi ff. de Iuſtit. & Iur. Ad ſecundam rationem dico licet diſpoſitio teſtamentaria videatur prima fronte contra ſupradictam rationem tamen illa ratio magis eſt de iure ciuili quam naturali, quia quantum ad naturale ſufficeret defunctum tempore mortis ſuæ eſſe dominum bonorum, & declarare voluntatem ſuam cuius poſt mortem ea eſſe velit, nam quamuis poſt eius mortem nullius ſint, de iure naturali poſſunt accquiri per apprehenſionem poſseſsionis ab eo, cui acquiſita ſunt l. prima, ſecunda, & tertia ff. de acquirend. rer. domin. l. prima in initio, ff. de acquirend. poſſeſsion. ſed ius quidem ciuile per fictionem ſubrogauit hæred. in locum defuncti, vt per eam repreſentaretur in omnibus actiuè & paſſiuè, vt per illam perſonam ficta poſſet iurium vniuerſitas trãsferri in hæredẽ l. hæreditas ff. de acquirend. rer. dom. l. mortuo; de fideiuſſoribus l. prima §. ſcæuola

Si

Si quis teſtament. lib. eſſ. lius. fuer. & argumen. l. ſi ad coptauero de præcario. Non autem ſuin neceſſe intro- ducere huiuſmodi perſonam fictam propter translatio- nem bonorum à defuncto in perſonam eius, cuius re- linquuntur quia talis ſucceſſio eſt apud omnes gentes, vt ſuperius dictum eſt, legitimam non eſſe portionem hæreditatis qualis eſt de iure ciuili, vt ſe cum habeat one ra hæreditaria, ſed eſſe partem bonorũ ſine oneribus cuius modi eſt ſucceſsio de iure gẽtium. Ad tertiam ra- tionem dico non ſequitur. *Dominia non erant iure na- turali diſtincta, ergo poſtquam fuerunt diſtincta iure gentium, vel ciuili, nulla diſpoſitio potuit fieri de iure naturali de bonorum alienatione.* nam contrarium pro- batur in §. ſingulorum, & §. vendita Inſtitutionibus de rer. diuiſion. & ſimiliter dicendum eſt de cõuentionibus quarum forma eſt introducta de Iure ciuili, nam non propterea ſequitur quin in illis ſit obligatio naturalis, vt de ſtipulatione habetur in l. prima §. conuentionis in fi- ne de pact. Nam ius naturale cum ſit immutabile, §. ſed naturalia de Iur. natur. non potuit extingui introductio- ne iuris gentium, & ciuilis immo magis per illa decla- ratum, & illuſtratum eſt, & præſertim in hac materia legitimæ quæ tota iuri naturali nititur, & ius ciuile nihil facit niſi quod declarat, & exequitur ius naturale ſuis remedijs ciuilis. Vltra ea quæ adducta ſunt poſſet ad probandum legitimam eſſe de iure ciuili tantum ad- duci Baldi aſſertio in l. lege C. de legitim hæred. omnes ſucceſſiones, inquit eſſe de iure ciuili poſitiuo ideo poſ- ſunt tolli, & mutari, & ſi dicas Bald. loqui de ſucceſsio- ne hæreditaria quæ continet debita, & credita non de ſucceſsione bonorum quæ eſt de Iure naturali vt ſupra dictum eſt, dico quod per rationes quibus nititur Bald. apparet eum loqui de materia ſucceſsionis, ſcilicet vt

aliquid relinquatur, vel non his perſonis, id enim probare nititur in filijs duplici ratione, prima quia inſpecto iure naturali præualeret arbitrium cuique conceſſum diſponendi de rebus ſuis l. prima C. de Sacr. Sanct. Eccl. quam cauſſa filiorum. Solutio, ius naturale ſeruatur cũ legitima relinquitur liberis, & in eo quod diſpoſuit teſtator de reſiduo ſecundum arbitrium ſuum, & in legitima quam relinquit pro alimentis filijs ſuis quibus iure naturali tota ſucceſsio erat debita, & ita contemperata fuit vtraque ratio iuris naturalis vt neutra omnino, ſed vtraq; pro parte ſeruaretũ. Altera ratio Bald eſt quia lege quoq; duodecim tabularũ parẽtes poterant exheredare filios ſuos in poteſtate poſitos abſq; vlla cauſa l. in ſuis ff. de liber. & poſthum. Dicimus legem duodecim tabularum in hoc exorbitaſſe a iure naturali, & non merebatur dici lex ciuilis l. ius ciuile ff. de Iuſtit. & Iur. probatur quia per interpretetionem Iuriſconſultorum, illa licentia fuit correcta dum interpretati ſunt huiuſmodi teſtamenta in quibus filij ſine iuſta cauſa exhæredantur ad quærelam filiorum eſſe rumpenda tanquam à dementibus facta l. cum ratio de bon. dannator l. prima, ſecũda, tertia, & quarta ff. de inofficios teſtament. Addo aliam rationem quæ magis probat opinionẽ Baldi; ſi legitima deberetur liberis iure naturali, eſſet etiam debita liberis naturalibus, & ſpurijs qui nullo modo ſuccedere poſſunt Authentic. ex complexu C. de inceſt. nupt. ſequitur probatur ex S. primo Authentic. quibus mod. natural. efficiant. ſui in verſicul. natura, vbi inſpecto iure naturali omnes liberi erant legitimi, & differentia inter legitimos, & illegitimos eſt introducta iure ciuili; at ſi iure naturali eſſet legitima nõ potuiſſet tolli id, vt habetur in dicto S. ſed naturalia. Reſpondeo duobus modis, licet legitima reſpectu eorum, quæ ſunt circa introducta de

iure

iure ciuili non debeatur dictis, tamen *vt iuris* naturalis eſt, debetur etiam ſpurijs ſcilicet reſpectu alimentorum, nam nullus eſt parens., qui inſtinctu naturali non inclinetur ad alendos filios, etiam ſpurios cap. ius naturale diſtinction. prima l. prima ff. de Iuſtit. & Iur. & cap. cum haberet de eo qui dux in matrim. &c. quo corrigitur nimius ille rigor iuris ciuilis de quo in dicta Authentic. ex complexu. Aliter etiam reſponderi poteſt, quod Iuſtinianus in dicta Authentic. quibus mod. natural. efficiant. ſui non dicit, omnes liberos etiam ſpurios olim fuiſſe legitimos tanquam natos ſecundum ius naturale, vt ſenſit Accurſ. in dicta l. prima §. ius natural. in verb. coniugatio ff. de Iuſtit. & Iur. Sed quod ab initio cum nondum eſſet corrupta, & deprauata hominum natura, nulli erant tam ſcelerati, vt liberos gignerent, niſi ex licitis matrimonijs, sed creſcente poſtea hominum malitia & effrenatis libidinibus oportuit facere leges quibus diſtinguerentur legitimi à non legitimis, cum iam eſſe cæpiſſent hæc duo genera liberorum, itaque, innuit Iuſtinianus eos qui reputantur nunc legitimi, non eſſe dicendos legitimos etiam inſpecto iure naturali, quandoquidem ius naturale in hominibus vult eſſe alium modum generandi, & honeſtiorem quam in pecudibus l. ſemper & l. vltima de rit. nuptiar. itaque non videtur verum quod ait Accurſ. in dicta l. prima de Iuſtit. & Iur. illicitum coitum eſſe de Iure naturali in hominibus, quaſi de Iure naturali nulla ſit conſtituenda differentia inter homines, & bruta, quod eſt certè valdè abſurdum. Cęterum quod ad nepotes attinet Bald. in loco præcitato ait, illis non deberi parentum ſucceſsionem de iure naturali, ſed ciuili, & per conſequens, non deberi eis legitimam iure naturali, cum legima ſit quota pars ſucceſsionis ab inteſtato vt dictum eſt. Ratio Bald. eſt cur. ſucceſsio de iu-

re naturali non debeatur nepotibus, quia eis non debentur eo iure alimenta cum in cęteris animantibus nō reperiatur animal quod alat niſi a ſe genita. Ego contrarium verius puto adductus ex text. in l. liberorum de de verbor. ſignificationib. vbi propter naturalem amorē parentum erga liberos, nepotes æquantur filijs, & eodem nomine appellantur nempè filij. Idem probatur in dicto § primum. Neque obſtat ratio Bald. quia & ſi id non conueniat niſi hominibus, vt parens naturaliter inclinetur ad alendos nepotes à ſe non genitos non propterea ſequitur non eſſe iuris naturalis alioqui loqui, & pacta ſeruari non eſſet de iure naturali quod eſſet redigere homines ad iuſtar brutorum ſecundum naturam. Sed quid dicendum de parentibus? Bald. Caſtrens. & alij in dicta l. prima §. ius naturale, eis non deberi legitimam niſi potius iure ciuili tantum quia inquit. Bald. quamuis liberi teneantur præſtare alimenta parentibus dicta l. ſi quis à liberis de liber. agnat. tamen hanc pietatem non intelligunt cætera animalia, & licet Ciconiæ ſubiungit Bald. alat parentes, Vna tamen hirundo non facit ver. Sed fuit hæc ratio ſæpe confutata cum multa ſint de iure naturali in hominibus quæ cæteris animantibus non competunt; quod autem à liberis debeantur alimenta parentibus iure naturali conuincitur ex dicta l. ſi quis à liberis §. parens l. vbi parens naturali ratione ali debet à filio quod verbum non poteſt intelligi niſi de iure naturali, quia per naturalem rationem cognoſcimus pietatem debitam parentibus ſicuti cætera quæ facere, vel non facere oportet ſecundum legem naturalem vt colligitur ex Paull. in cap. ſecundo ad fin. ad Roman., & copioſè agit Cicer. in libro primo de legib. quam iuſtitiam naturalem appellat Iuriſconſultus in l. ſi oportet §. ſufficit de excuſation. tutor. Et ex his nō videtur bene

per-

percepiſſe dict. §. Parens gloſs. in verb. ratione, vbi ſubdit, turbata allundens ad l. nam & ſi parentibus de inoffic. teſtament. vbi lex ait turbato ordine mortalitatis ſuccedere patrem filio; ſed ibi non dicitur turbata ratione naturali: immo ait Iuris conſultus ſucceſsionē liberorum, non minus pie deberi parentibus quam è contrario, licet votum parentum ſit, & naturæ vt liberi ſuperuiuant parentibus, facit etiam Authentic. vt cum de appellation. cognoſcim. §. hæc autem, verſic. conſiderare, adhibito dicto cap. primo diſtinction. prima, ſic inducendo, quem ad modum liberi putarent, ſibi fieri iniuriam à parentibus ſi eis præteritis, vel exheredatis alijs ſucceſsiones relinquerent, ita exiſtimare debent ſe iniuria afficere parentes, ſi contingat eos præmori, & non relinquerent bona parentibus, hæc enim ratio eſt ea lege naturæ, vt habetur in dicto capitolo primo. Circa fratres videtur maior ratio quod eis non debeatur legitima iure naturali quam ſupradictis, nam in illis locum habent omnes adductę rationes, tamen idem Bald. in l. fratres C. de inofficios teſtament. ait eis deberi legitimam iure naturæ quamuis nullam legem adducat; probatur tamen in dicto §. primum, & ratio fuit ſuperius adducta, quia eis etiam debentur alimenta quando ſunt conſanguinei. Verum ratio illa non videtur omnino ſufficiēs in fratribus, quia ſequeretur q eis deberetur legitima etiā nō inſtituta turpi perſona, & per conſequēs eis cōpeteret quærela reclamante dicta l. fratres. Quare adiungi debet alia ratio, quia fratres conſanguinei ſunt coniuncti origine l. cum legitima, & ibi notat, Accur. ſ. ff. de Stat. homin. quare non parua cenſetur iniuria illata fratri, cum ei s frater conſanguineus inſtituit vilem perſonam. Hæc tamen dicuntur præſuppoſita communi illa opinione fratrem ſcilicet

cet cui relicta eſt legitima etiam turpi inſtituta perſona excludi à quærela inofficioſi teſtamenti Doctor.in dicta l. fratres reprobata opinion.Guilielm. Cunei,qui contrarium docuit, & communis probatur in dicto §. primum. Ex ſuperius iam dictis, tam ex declaratione deſcriptionis ipſius legitimæ, quam ex iam explicata quæſtione,reſultat ſupra commemoratis perſonis deberi quidem ſucceſsionem iure naturali pro alimentis; quanta tamen eſſe debeat illa ſucceſsio, quibus perſonis, & quod ex neceſsitate debeat relinqui, quo titulo & quo Iure peti debeat,hæc ipſa à iure ciuili determinata ſunt, ac propterea legitima eſt: hæc portio nuncupata quæ ſuis ſedibus, & locis peculiaribus tractata nos ſtudioſis videnda relinquimus, & præſertim in Authentic. nouiſsima C. de inofficios teſtament.

Quo titulo Relinqui debeat legitima.

VVlgo dici ſolet titulo Inſtitutionis eſſe relinquendam legitimam §.aliud quoque capitulum in Authentic.vt cum de appellation.cognoſcim.Sed vt clarius res explicetur,tria iura ſunt nobis conſideranda. Primũ Digeſtorum quo ſatis erat quouis titulo liberis legitimam parentes relinquere, modo integra relinqueretur, & ſatisfactum eſſet formæ ſubſtantiali teſtamenti, iuxta formam l. inter cætera de liber, & poſthum. l. Papinianus de inofficios teſtament. Secundum fuit fuit Ius l. omnimodo C.eod. titul. quo ius vetus, fuit correctum in altero requiſito: requirebatur enim iure veteri legitimam integram eſſe reliquendam, ad excludendam querelam, nam per dictam legem omnimodo fauore teſtantium fuit conſtitutum, quod & ſi integra non

non relinqueretur, non daretur quærela ad euertendum teſtamentum, ſed poſſet agi ad ſupplementum legitimę dicta l. omnimodo. Tertium ius eſt expreſſum in dicto §. aliud quoque capitulum per quod corrigitur primum iuris veteris, quo non cogebatur pater, filium inſtituere in legitima: Sed eam quoquo titulo poterat relinquere; Iuſtinianus autē in dicto paragrapho aliud; conſtituit neceſſario titulo inſtitutionis eſſe reliquendā vel etiam in aliqua re, vel minima inſtituendum, daturque poſtea filio agendi ad ſupplementum facultas dicto §. aliud & §. cæterum. Ratio huius nouiſsimi Iuris eſt illa, quia inſtitutionis titulus cæteris honorabilior eſt, quibus aliquid in teſtamento relinquitur l. filium §. ſed & ſi portio, ibique Accurſius de legat. præſtand. Cicer. in orat. prò Publ. Quinctio, Moritur, inquit, in Gallia Quinctius, & moritur repentino, hæredem teſtamento reliquit hunc. Publ. Quinctium, vt ad quem ſummus mœror morte ſua veniebat, ad eundem ſummus quoque honos perueniret. Eſt præterea longè vtilior titulus inſtitutionis, nam inſtituto, portio hæreditatis non aditæ accreſcit ſecus eſt in eo, cui aliquid alio titulo relinquitur l. prima § ſi ex fundo, & l. ex facto ff. de hæredib. inſtituend. is autem cui aliquid alio titulo relictū eſt, illud conſequi non poteſt ſi ſcriptus hæres hæreditatem non adiuerit, tantum abeſt, vt ei hæreditas accreſcat l. ſi nemo de teſtamen. tutel. tradunt Doctores in l. quoties C. de hered. inſt. & in dicta l. ex facto. Hac ratione vulgo creditur ſtatutum eſſe, parentibus, aut liberis inſtitutiōis titulo eſſe relinquendam legitimam qua de re agit Benedict. in repetitione capituli Raynutius in verb. in eodem teſtamento extra de teſtamentis, &c.

Deſcribitur quærela inofficioſi teſtamenti.

QVærelā inofficioſi teſtamenti ſic craſsiore Minerua deſcribi poſſe putamus, eſſe ius quoddam certis competens perſonis, exheredatis nimirum, vel præteritis aduerſus eorum teſtamenta qui eis legitimam ſuorum bonorum portionem relinquere tenentur, quo aditus Iudex ex officio teſtamenta reſcindit quibus exherendatio, & præteritio facta proponitur legitima non relicta. Ius eſſe dicimus, ſcilicet ciuile ab eo enim introducta eſt. Accurſius cæterique in l. in ſubſtitutione de vulgar. & pupullar. Sed à nemine eorum quos viderim declaratum inuenio ex qua iuris ciuilis parte id prodierit, arbitror ego ab ea quæ abſolutè ius ciuile dicitur quod ex prudentum reſponſis emanauit l. ſecunda §. his latis legibus ff. de origine Iur. §. Reſponſa Prudentum Inſtitution. de Iure natural. gent. & ciuil. nam cum lege duodecim tabularum ampliſsima eſset tributa poteſtas teſtantibus, hæredes inſtituendi quos vellent, atque pro arbitrio de bonis diſponendi in vltima voluntate. Vti quisque legaſset, ita ſuæ rei ius eſto l. prima ff. de leg. falcid. Illa poteſtas fuit prudentum interpretatione coāguſtata, & multis modis l. verbis legis ff. de verbor. ſignificationib. Hic eſt vnus in quo prudentes interpretati ſunt teſtamentum patris in quo exheredati eſsent filij, ſeu primum liberorum gradum tenentes eſſe rumpēdum tanquam non ſano iudicio factum idque, quærela inofficioſi teſtamenti ſi eis portio aliqua bonorum relicta non reperiatur, quam portionem quartam olim arbitrati ſunt, fuitque ius protractum ad omnes perſonas quibus legitima debetur, ad liberos tenentes primum

gradum

gradum parentes ; & fratres conſanguineos l. ſecunda, tertia, quarta ; & quinta l. Papinianus §. quarta & toto titulo de inofficios teſtament. Ratio autem quam ob rem his tantum perſonis, quam cæteris ab inteſtato ſuccedentibus hoc ius competat illa eſt, quia iure naturali illis debetur ſucceſsio l. cum ratio de bon. damnator l. ſcripto Vnde liberi l. liberorum ff. de verbor. ſignificationib. l. prima §. ius naturale ff. de Iuſtit. & Iur. De cęteris quoque non exiſtentibus in poteſtate, vt ſunt emancipati, & ex linea matris iure naturale eadem eſt ratio dicto §. ius naturale, & §. emancipati de hæredita ib. quæ ab Inteſtat. deferuntur iuncta l. cũ in adoptiuis de adoptionib. in Cod. dum in ea Imperator conſiderat vinculum naturale in linea materna De parentibus in dicta lege ſcripto, & l. nam & ſi parentibus de inofficios teſtament, vtrobique dicitur parentes admitti ad ſucceſſionem liberorum ratione miſerationis ſcilicet, quia ita dictat naturalis ratio, vt quemadmodum filius, patri ex voto naturæ ſuccedere debet, id enim in optatis vehemẽter habent parentes, ita contra, ſi contingat liberos præ deceder e quod eſt miſerandum parẽtes liberis ſuccedere debent. Ex his conſtat fundamentum querelæ eſſe ius naturale cum his tantum perſonis detur quibus eo iure debita eſt ſucceſsio. His ergo præteritis, vel exheredatis teſtator extraneos inſtituens aduerſus ius naturale facere videtur, & teſtamentum erit inofficioſum quia non factum ex officio pietatis naturalis dicta l. ſecunda cum quatuor ſequentibus de inofficios. teſtament. In fratribus vero non videtur tanta ratio maior ſiquidem cenſetur eſſe amoris potentia inter gignẽtes, & genitos quam inter alios quod etiam ex Ariſtotele docemur lib. Ethic. ſeptimo Cæterum cum fratres ex eodem patre eandem conditionem originem honorem,

& dignitatē à patre ſortiantur l. cum legitimæ ff. de ſtat. hom. viſum eſt etiam eſſe iniquum, & contra ius naturale, fratrem conſanguineum inſtituto à fratre extraneo præteriti, & honorificum titulum inſtitutionis conferri in aliam perſonam fratre excluſo ; ideo hoc caſu tantum datur fratri præterito quærela contra fratris teſtamentum l. fratris, & l. fratres C. de inofficios teſtament. Dicebam in ſupra ſcripta deſcriptione, exheredatis, vel præteritis, verbum exheredatis ad liberos poſitos in poteſtate referendum eſt, quandoquidem in perſonis non eximantibus in poteſtate non cadit exheredatio res enim inepta eſſet l. quidam cum filium de verbor. obligationib. Attamen emancipati iure prætorio, vt exheredari debeant, perinde habentur ac ſi in poteſtate eſſent § emancipati Inſtitutionibus de exheredation. liberor. quia eis concedendo bonorum poſſeſſionem reſcindit emancipationē l. tertia §. ſi emancipatus in verb. reſciſsionem & l. illud §. ad teſtamenta de bonor. poſſeſsion. contra tabul. Cuius §. ad teſtamenta ratio eſt quare ſcilicet contra teſtamenta fęminarum non detur contra tabulas, licet detur emancipatis contra teſtamentum patris, quia emancipati iure prætorio, vt dictum eſt emancipatione reſciſſa cenſetur eſſe in poteſtate, at liberi nullo iure ſunt in poteſtate fœminarum §. fæminę Inſtitutionib. de adoptionib. Verbum præteritis ad alias perſonas quibus competit querela refertur ad liberos reſpectu parentum lineæ maternæ, vel ad parentes reſpectu liberorum teſtantium in quacunque linea, horū enim omnium præteritio æquatur exheredationi, ita vt quemadmodum exheredati, quibus cadit exheredatio non poſſunt venire cōtra teſtamentum, niſi per quærelam l. non putauit de contra tabul. ita de præteritis, quibus non cadit exheredatio dicendum eſt, vt non niſi

per

per quærelam poſsint venire §.mater de exheredation. liberorum ibique Accurſius,& l.prima de inofficios. teſtamēt. Iſtis inquā perſonis præteritis,vel exheredatis cōpetit quęrela niſi ſubſit iuſta cauſa exheredationis aliq: a ex his quæ à Iuſtiniano recenſentur in §.cauſsas Authētic.Vt cum de appellation.cognoſcim.& niſi legitimam habent. Quo autem titulo eam habere debeant, vt excludantur à quærela tractant Interpretes in Authentic. nouiſſima C.de inofficios teſtamēt. Quod dicebam hoc ius eſſe per quod iudex reſcindit teſtamentum dictum eſt quia quærela eſt officium iudicis, non actio proprie accepta Bartol.in l.poſthumos §.ſi quis de inofficios teſtament.qui enim agit quærela dirigit petitionem ad iudicem, vt ille rumpat teſtamentum, ſecus eſt cum actio intētatur per eā enim conſulitur parti Bartol.cęteriquæ in l·prima de Iuriſdiction.omn.iudic.Et ex his patet deſcriptio quærelæ, & quo iure ſit introducta,quibus perſonis competat, & quem eff. ctum inducat rumpit enim teſtamentum, vnde alius proficiſcitur effectus vt rupto teſtamento ei qui obtinuit in quærela detur petitio hereditatis, vel bonorum poſseſſio ab inteſtato tanquam ſi teſtamentum non fuiſſet factum dicta l. Papinianus §. vltimo adhibita etiā l.qui de inofficioſo ff.de inofficios. teſtament. & ibi Bartol. & Caſtrens.Hæc duo remedia dicunt quærelæ, & petitionis, poſſe in eodem libello proponi ita tamen vt quærela præcedat, & concludatur in petitione,exempli cauſſa,peto teſtamentum tanquam inofficioſum rumpi, & eo rupto ago petitione hereditatis contra partem aduerſam detinentem res hereditarias ad quam quidem rem pertinet l. prima C. de inofficios. teſtament.

Declaratio vera eius quod Intereſt. Præter vulgò receptam Doct. opin.

DOctores diſtinguũt id quod intereſt in intrinſecũ, & extrinſecum, quam quidem diſtinctionẽ ſuperuacaneam ipſe arbitror, ſi quidem nullum eſt intereſſe, vt eorum vocabulo vtar quod non poſſit complecti etiã damnum, vel lucrum intrinſecus hoc eſt extra rei æſtimationem excedens alioquin non poſset agi ad id quod intereſt. Neq; fuit neceſſe facere mentionẽ de eo quod intereſt ſingulariter, vel communiter, nam ſi illud intelligitur ratione affectationis tantum, & non vtilitatis, certè id non poteſt neq; nominatim peti, quamuis plerumque ſit cauſſa quam ob rẽ actio detur l. ſi in emptione de minorib. l. cum ſeruus ff. mandat. Si vero intelligatur illud quod appellant ſingulare ratione vtilitatis erit animaduertendum aliter declarari à Bartol. quam à cæteris. Bartol vult id eſſe intereſſe ſingulare quod prouenit ratione qualitatis alicuius quæ tranſire non poteſt de perſona in perſonam exemplo, rem claram facit Bartol. in l. vnica C. de ſentent. quæ pro eo ꝙ intereſt, tertia oppoſition. de libro vnius manu ſcripto ita vt non poſſit ab alio legi, & ſi in eo libro dicatur habere intereſſe ſingulare propterea quod is tantum ſit percepturus vtilitatem ex eo libro, nec alius: ſecundum hanc declarationem redderetur inutilis conſtitutio Iuſtiniani Imperatoris, vix enim contingere poſſet huiuſmodi intereſſe. Alij vero latius intelligunt intereſſe ſingulare vt ſit id omne quod refertur ad perſonam propter eius circumſtantiã; puta quia tantum lucri potuiſſet facere, vel damnum vitare, & exiſtimant, idcirco ſingulare dici

non

non quod aliæ perſonæ non potuiſſet contingere concurrentibus ſimilibus qualitatibus ac circumſtantijs, ſed quia in petẽdo non habetur reſpectus niſi ad perſonam petentis ſcilicet quanti eius intereſt, & non alterius l. quatenus cuiuſq; de regul. Iur. Ego credo inutilem hanc diſputationem ex ſuperius citata Rubric. de ſentẽt. quæ pro eo quod intereſt in qua attẽditur tantum, an agatur ad id quod intereſt ita vt in quocunque tali caſu liceat agere ad id quod intereſt locũ habeat illa conſtitutio. Occaſione eorum quę ſunt dicta quero quid ſit Intereſſe, ſeu id quod intereſt Neminem eorum quos hactenus ego legerim id recte declaraſſe opinor, qua quidem in re excuſatione digni videntur quandoquidem id quod intereſt in facto cõſiſtit l. quatenus de reg. Iur. & ideo videtur non poſſe recipere definitionem iuris ſicut mora l. mora de Vſur. Sed hoc non eſt admittendum, nam & dolus in facto conſiſtit tot. titul. de dol. l. quoties §. qui dolo de probationib. cum l. dolum C. de dol. & tamen eius dæfinitio traditur in l. prima §. dolum de dol. & Iuriſconſultus in dicta l. mora definit moram dicens, eam eſſe ſi oportuno loco debitor non ſoluerit quam definitionem latius explicat Accurſius Quod igitur in eo reſponſo dicitur, an mora facta ſit nulla iuris conſtitutione per quæſtionem comprehendi poſſe non ita intelligendum eſt ſicut vulgo creditur quaſi nulla moræ definitio tradi poſſit id enim apertè falſum eſt ſi quidẽ mora ibi definitur à Iureconſulto, & ab Accurſio, & ſolet etiam vulgaris definitio tradi, moram eſſe culpoſam dilationem Aliam ibi tradit Bartol. ex Iacob. Butrigar. quod ſi mora licet conſiſtat in facto definiri poteſt, idẽ dicendum erit de eo quod intereſt, Nec refragatur l. mora in ea enim non negatur moram dæfiniri poſſe, ſcilicet quid intelligendum ſit in iure per hoc vocabulum mo-

ra; ſed nullam regulam in iure poſſe tradi per quam cognoſcatur, an mora facta ſit in quocunque caſu occurrenti veluti in l.tertia de teſtib. quia id ex facto, & eius circumſtantijs relinquitur colligendum arbitrio iudicis, vt ibi declaratur. Sic in propoſito quamuis quatenus illud interſit, in facto conſiſtat, ita vt ſecundum circumſtantias facti plus minusuè intereſſe poſſit, nec illud poſſet ſciri, niſi propoſito & probato facto vnde petitur id quod intereſt, attamen nihil prohibet, quominus generali aliqua definitione declarari poſſit quid ſit intereſſe, ſeu id quod intereſt. Hic animaduertendum eſt vltra abuſum loquendi ſupra dictum, improprietatemq; interpretes adhuc abuti opera ſua circa definitionem intereſſe, peccant enim duobus modis Vno cum iam dictum eſt, cum debuiſſent definire id quod intereſt per ſuam cauſſam dederunt definitionem quæ non pertinet ad id quod intereſt, ſed ad eius eſtimationem per cauſſam contrariam ei vnde naſcitur id quod intereſt declaro pinguiore minerua Clariſsimū eſt etiam ijs qui non guſtarunt terminos huius diſciplinæ intereſſe alicuius ei fieri aliquid, ſignificare ei vtile eſſe dicitur enim, vt etiā Alciatus admonuit intereſſe, ideſt quaſi in re in vtilitate eſſe, rei publicæ intereſt ait Vlpianus dotes mulieribus conſeruori, ideſt vtile eſt reipublicæ l. prima ff. ſolut. matrimon. Emptoris intereſt habere domum ſibi venditam vtile eſt. Nota quod intereſſe, dicitur alicuius reſpectu facti vnde poſsit percipere vtilitatem aliquam nō autem reſpectu facti propter quod illa vtilitas ceſſet exēpli gratia ſic dicimus intereſſe emptoris domum ſibi vēditam tradi ideo agi ad id quod intereſt habere domū dicta l.prima de actionib. empt. Sic in facto negatiuo quando vtilitas erat peruentura veluti mea intereſt ſeruum non eſſe occiſum quia ex eo facto negatiuo cō-

ſequutus

ſequutus eſſem utilitatem puta quia euitaſſem pęnam ſub qua debebam dare ſeruũ alicui ſi iuris cõſulti vbiq; loquuntur vt intereſſe dicatur alicuius ex facto vnde vtilitas oriatur. Doctores autẽ in hac materia loquntur contrario modo veluti peto intereſſe propter domum non traditam, ſeu quia mea intereſt domum non eſſe traditam,& peto quod meo intereſt ſeruũ non eſſe occiſum ad quem modum loquendi ſpectat definitio Accurſij intereſſe eſt damnum emergens, & lucrum ceſſans quæ definitio ſi intelligatur de eo quod propriè dicitur intereſſe, & ſecundum morem loquendi iuris conſultorum peſſime quia ſic definiretur intereſſe per contrariam cauſam Neque eo quod intereſt me habere domum emergit damnum, vel ceſſat lucrum immo cõtrario modo ſe habet res,nam ſi habeam domum quam me habere intereſt, & ſi babuero quod intereſt non emerget damnum immo ceſſabit, nec ceſſabit lucrum immo emerget. Et in altero exemplo ſi non fuerit occiſus ſeruus de quo dicitur mea intereſſe illum non eſſe occiſum nullum patior damnum, vel amittam lucrum itaque cum ſemper vt dixi intereſt dicatur reſpectu partis vtile non fuit definiendum per contrariam cauſã nec admittendus ille abuſus loquendi. Sed dicta definitio, & omnes à doctoribus traditæ debent applicari æſtimationi eius quod intereſt prout petitur ex cauſa per quam ceſſabit vtilitas, ſeu id quod intereſt ex mora, vel pacto iniuſto aduerſarijſi declaretur definitio. Accurſij intereſſe ideſt extimatio eius quod intereſt,vel interfuit aliquid fieri,vel non fieri cuius tamen cõtrarium factum eſt.eſt damnum emergens hoc eſt æſtimatio illius vtilitatis quæ habita fuiſſet ab eo cuius intererat ſi quod fieri debebat fuiſſet factum quæ tamen non fuit habita qua tamen priuatus eſt propter contrarium factum, ſcilicet

licet quia non fuit factum quod fieri intererat, vel non factum quod non fieri non intererat. Ita intelligi debent ceteræ definitiones vt perpetuo loquantur de æſtimatione eius vtilitatis quã perẽs habuiſſet petens, in quã quod ſua intereſt non ex mora, vel facto iniuſto aduerſarij, ſed ex contrario facto ſi non fuiſſet mora, Vel factũ iniuſtum. Et in hunc modum iura loquntur; vt ſemper referatur id quod intereſt ad factum quod debuiſſet præſtari licet ius petendi ex contrario facto naſcatur. Mihi tamen videtur comodius poſſe explicari quid ſit intereſſe; ſeu id quod intereſt hoc modo, vt non quæratur ſimpliciter quid ſit cum non poſsit intelligi per ſe cum ſemper referatur ad perſonam, & ad factum. Reformetur igitur quæſtio, & quæratur quid ſit alicuius intereſſe aliquid ei fieri, vel nõ fieri. Et procul dubbio nihil aliud eſt quam eum poſſe percipere aliquam vtilitatem, ſi id fiat, vel non fiat exemplum. Si id fiat mea intereſt habere domum mihi venditam, quia ſi illud fiat nempe vt tradatur mihi domus percepturus ſum aliquid vtilitatis quia aliquod lucrum faciam, vel damnum euitabo. Exẽplum non fieri ſi dicam mea intereſſe non fuiſſe deceptum ab eo qui vendidit mihi tignum vitioſum l. Iulianus de actionib. empt. id enim ſignificat me potuiſſe habere aliquam vtilitatem ſi id non fuiſſet factum, & non eſſem deceptus euitaſſem enim ruinam ædium cauſa cuius fuit illud tignum vitioſum, quod enim vtilitas ſignificet etiam comodum quod quis habet in euitando damnum non eſt dubbium ex l. proind. ad l. Aquil. & conſequenter ex hac explicatione verbi intereſſe, colligitur quid ſit id quod intereſt, nempè id quod intereſt proprie, & vt in mero facto conſiſtit nihil aliud eſt, niſi ea vtilitas quam quis habere poteſt in damno vitando; vel lucro faciendo ſi aliquid fiat, vel non fiat, vt in exem-

plis

plis ſuperius allatis. Et ita accipitur propria ſecundum grammaticos id quod intereſt. Sed apud noſtros, dum tractatur de eo quod intereſt, cum deducitur in petitionem generalem id quod intereſt accipitur pro eſtimatione eius quod intereſt petentis debita, eius duæ ſunt cauſæ, vna conſiſtens in facto, quod fieri intererat: Altera in facto eius à quo petitur id quod intereſt videlicet qui per eius moram, vel factum iniuſtum fuerit impedita vtilitas ideo de vtraque cauſa debet fieri mentio in definitione, ſcilicet vt appareat vnde naſcitur id quod intereſt, & ius petendi illud. ſeu cur debita ſit talis eſtimatio quod ita poſſe comprehendi ex ſtimo. Id quod intereſt eſt æſtimatio vtilitatis in damno vitando, vel lucro faciendo conſiſtentis alicui debita, propterea quod illam habuiſſet niſi mora, vel facto iniuſto alterius impeditus fuiſſet, exemplum eſt cum dicta l. prima de actionib. empti dicit emptorẽ poſſe aggere ad id quod intereſt ſuam domum venditam habere contra venditorem qui non tradidit, quod ab eo petitum eſt ſub nomine eius, quod intereſt nihil aliud eſt quã eſtimatio eius vtilitatis, quam emptor ex dicta domo percepiſſet quæ exiſtimatio, ideo peti poteſt ab emptore cõtra venditorem quia niſi emptor impeditus fuiſſet mora venditoris habuiſſet ex domo vtilitatem, & ſic de non faciendo vt ſuprà l. ait lex cum duabus ſequentibus ad l. Aquiliam. Et quod in hac materia non accipiatur pro ea vtilitate, quam haberet emptor niſi impeditus fuiſſet mora, vel facto aduerſarij, ſed pro eius eſtimatione id eſt quãtitate pecuniaria ad quam eſtimari vtilitas debet impedita probatur in dicta l. ſi quis ab alio §. vltimo de re iudicata & l. ſtipulationes non diuiduntur §. celſus de verbor. obligationib. facit præterea quia iuriſconſulti in eodem ſenſu accipiunt l. Vbi Argentarius §. primo de

H eden-

edendo dicta l. Iulianus dicta l. exempto §. vltimo l. ſi commiſſa rem rat. haber. Rurſus, quia etiam damnum ſic accipitur non pro detrimento in facto contingente, ſed pro extimatione damni cuius appellatione venit id quod intereſt vtrumque probatur in l. ſi ſeruum cum Acurſio ad finem ad l. Aquiliam. Et hæc ſatis, & ſuper.

Explicatur quid ſit petere id quod intereſt nominatim, vel innominatim.

IN omni actione, ac perſequutione iudiciali ex parte actoris præſupponitur agentem agere propter id q ſua inte eſt alioquin repelleretur alimine iudicij exceptione illa tua non intereſt l. ſtipulatio iſta §. alteri. de verbor. obligationib. l. ſi procuratorem §. mandati ff. mandati, Bartolus cæterique in lege poſthumus §. ſi quis ex his de inoffcioſ. teſtément. & in l. ſi pupilli §. videamus de negot. geſt. Abbas, & Felin. in capitulo ſuper his de poſtulationib. Et quamuis in omni petitione iudiciali agatur propter id quod intereſt actoris rem petitam obtinere non tamen ſemper nominatim petitur id quod intereſt immo ſæpius aliud, quod neq; à Baldo, neque à Saliceto prætermiſſum eſt in l. vnica C. de ſẽtentijs quæ pro eo quo intereſt. Dupliciter enim agitur ad id quod intereſt vno modo, vbi actor non petit id quod intereſt, ſed aliud propter ſuum, vt interpretes loquũtur intereſſe, quia ſi ſua non intereſſet, non audiretur veluti cum quis petit certam quantitatem, vel ſpeciem debitam, vel genus, vel rei etiam eſtimationem vt in l. Vinum, & toto illo tractatu ſi certum petatur l. penultima, & vltima de condit. tur. l. tertia §. vltimo, & l. ſi ſte-

ſi ſterilis §.cum peruenditorem de actionib.empti. Vel cum agitur ad pœnã actori debitã ex aliquo facto illius cuius intereſt l.3.§ qui de ſepulchri: de ſepulcro violato, & cũ quis admittitur ad accuſandũ quia ſua intereſt vt iniuriam defendat,vel ſanguinem ſuum l. ſi tamen de accuſationibus §.patitur Inſtitutionib. de iniurijs.l.ſecunda de liberali cauſa. Et qui agit quæ ela inofficioſi teſtamenti dicto §. ſi quis ex his, & alijs præterea locis quam plurimis non petitur id quod actoris intereſt nominatim licet ille agat propter id quod ſua intereſt quibus caſibus vbicunque non petitur nominatim id quod intereſt non vendicat ſibi locum Iuſtiniani conſtitutio de ſententijs quæ pro eo quod intereſt. Aliquãdo vero agitur nominatim ad id quod intereſt in caſibus à iure expreſſis veluti in obligationibus facti poſt moram l. ſi quis ab alio §. vltimo de re iudicata l. ſtipulationes non diuiduntur §. Celſus de verbor. obligationib l.ſticcum,aut Pamphilum ad l. Aquiliã.Et cum quis ſtipulatur dari tertio cui dari ſua intereſt ex ea ſtipulatione agit l.liber homo §. vltimo eodem titulo, & vbi emptor agit rem venditam, ſibi traditam non fuiſſe in id quod ſua intereſt dicta l.prima de actionibus empti, vel malè tradita l.Iulianus eodẽ titulo,vel euicta l. Titius cum ſequenti eodem titulo, & l. venditor hominis de euictionib. Et in contractubus innominatis propterea quod res promiſſa dari, non datur l. naturalis §.ſi quidem de præſcript.verb. & ſi qui ſunt alij caſus quibus permittunt iura agi ad id quod intereſt in his itaq; caſibus locum habet præcitata Iuſtiniani conſtitutio, ita ſententia pro eo,quod intereſt niſi illud petitum fuerit proferri non poteſt, debet enim ſententia conformis eſſe libello l. vt fundus communia diuidũd. l.vltima C. de fideicom. lib. capit. licet in fine de ſimon.

Diſputatur num intereſſe latinè pro eo quod intereſt dicatur.

OMnes vtriuſque iuris interpretes materiam de eo quod intereſt tractantes vſurpant dictionem intereſſe, loco nominis, & pro eo quod veteres iureconſulti loquuntur id quod intereſt quod non ſatis latine fieri docet Alciat. quærens enim cęterorum more quid ſit intereſſe petit à latine ſcientibus inſolentis voculæ veniam:at Fumeus neſcio quis in quodam ſuo in Iuſtiniani cõſtitutionem de ſententijs quæ pro eo quod intereſt commentariolo nititur vulgarem loquendi modum defendere; cum enim inquit ille latine dicatur ſcire tuum. Perſ. ſat. prima. Scire tuum nihil eſt niſi te ſcire hoc ſciat alter cur non dicimus intereſſe tuum, & citat Caij. reſponſum in l. qui ſæpe §. vltimo de actionibus empti venditorem teneri inquit ad intereſſe, & Pauli in l. debitor de legatis ſecũd. Si intereſſe vſurarum tantum in legato eſt. His addo §. ſi facto ſub titulo ſi de feudo defuncti controuerſia ſit inter dominum,&c. Si facta de feudo inueſtitura dominum pęniteat antequam transferat poſſeſsionem, an liberetur præſtando intereſſe vaſſallo? Et decretalem pontificiam in capitulo ſacro verſiculo cunque aduerſus de ſentent. excomunicat. condemnetur ait ad intereſſe. Verum tanti hæc apud me non ſunt quin exiſtimem Alciati ſententiam longe meliorem ſiquidem inuſitatũ eſt apud linguæ latinæ idoneos auctores id genus loquendi, nec me quicquam mouent quatuor proxime citata nam, & ſi ſcire tuum dicitur nõ tamen intereſſe tuum, ſed tua, vt inquiunt grammatici. Nec eſt eadem vtriuſque pronunciati ratio ſiquidem

ſcire

ſcire infinitum verbum non abſui de poni poteſt pro ſuo verbali ſciencia, vt ſignificet qualitatem ex actu verbi deſcẽdẽtẽ quemadmodum a'ibi apud eundem cum venimus ad caros, hoc eſt ad ſenectutem,& iſtud viuere triſte quo loci viue.e pro vita ac ipitur figurato loquẽdi modo. At ex hoc verbo intereſſe nullum deſcendit verbale, & rationem eiſe arbitror quia verbum iſtud, nec actionem ſignificat, nec paſſionem. Vnde ex eius actu nulla poteſt remanere qualitas quæ per verbale ſit ſignificanda in de deſcendẽs. Præterea huiuſmodi loquutio peto intereſſe obſcura eſt, & ſi recte intelligatur aliena prorſus ab intentione petentis propterea quod peto intereſſe nihil aliud latinis ſignificare poteſt, quam peto vt interſit, hoc autem non intendit pe ere is qui agit ad id quod intereſt pro quo ſubſtituitur intereſſe in tali genere loquendi quia antequam petat id quod intereſt, & fit audien lus ſupponitur ſua iam interfuiſſe conſequi ab aduerſario id quod ſibi non eſt præſtitum ideo agit ad id quod intereſt ideſt ad eſtimationem eius quod illud habere ſua intereſt. Et cum apud iureconſultos dicitur agit ad id quod intereſt intelligi debet ideſt ad eſtimationem eius qui iam interfuit quoniam præſtitum non fuit quod præſtari debuerat, vt colligitur eſt l.prima initio adhibita l. exempto S. vltimo, & l. ſi cõmiſſi rem ratam haberi. Nam pro eo quod dicitur in d l. prima in id quod intereſt agi in dicta l. exẽto S. vltimo, & dicta l. ſi commiſſi quanti interſit, & quanti interfuit ad tempus præ eritum referuntur ante petitionem, & importat eſtimationem damni quod iam emerſit, & lucri quod conſequi potuit actor ſi fides ei ſeruata fuiſſet cum igitur his loquendi modus per ſe latis valde obſcurus ſit atque impi opiius etiam ſi verbis iureconſulti vtamur peti id quod intereſt quia accipi-

tur

tur pro eſtimatione eius quod intereſt multo obſcurior ſit cum dicitur agi ad intereſſe quia de natura verbi infiniti eſt eſſe obſcurum, & confuſum, & præſertim vbi eſt incertæ ſignificationis eiuſq;ſignificatio ex adiunctis colligenda ſit alio enim ſenſu dicitur ſicut loquitur Vlpianus in l. inter hæc verba, & in l.inter donum Modeſtin. in l.inter ſtuprum Paulus in l. inter diuortium Iabol. in l. inter illam conditionem de verbor. ſignificatiorib. l. quæmadmodum §.1.ad l.Aquil.l. emptorem §. vltimo de actionib. empt. & ſexcentis alijs in locis in quibus, Intereſt accipitur pro differentia eſt, quod ex adiunctis colligitur, & alio ſenſu accipitur cum dicimus aliquem agere ad id quod ſua intereſt, vel quanti ſua intereſt dicta l.prima cum cõparibus Itaq;melius procul dubbio dicimus minus obſcure, & magis latine peto ꝙ mea intereſt & quãti interfuit quã peto intereſſe,& præſertim cum talis petitio fiat non de ſolo actu verbi, ſed de exſtimatione danni, vel lucri quod intereſſe, ſeu interfuiſſe ſupponitur. Ad l.quod ſæpè in fine. deſumitur reſponſio ex Accurſio in verbo teneri qui ſubaudit, at intereſſe inde cognoſcimus in libro Accurſij non fuiſſe verbum illud intereſſe alioquin quid opus fuiſſet ea adiectione? Quare ſuſpicor ex Accurſio illud verbum intereſſe fuiſſe tranſlatum ex eorum numero qui ita loquũtur intereſſe pro eo quod intereſt. Ad Pauli reſponsũ in dicta l.debitor nõ habeo aliud quod probabilius di am niſi in eo quoque non videri rectè quadrare verbum intereſſe vſurarum, ſed puto legi debere inter vſurium, & ſic legitur in caſtigatis exemplaribus Agitur enim in eo reſponſo non de vſuris tantum, ſed de cõmodo repreſentationis pecuniæ quod creditor percepturus erat ſi legatum eſſet purè, quod ſub conditione debebatur,vel in diem quod quidem commodum conſiſtere

ſtere poteſt abſque vlla perceptione legatorum puta ſi hæres debitoris ſtatim, poſt illius mortem ſoluat creditori pecuniam interim enim antequam veniat dies, vel conditio eo caſu creditor poterit vti pecunia ſibi ſoluta, & commodum medij temporis appellatur inter vſurium legite Baldum, & Bartolum ibidem. Ad §. ſi facta in vſibus feudorum facili reſpondetur negotio illud volumẽ ſatis diſcrepare à puritate ſermonis vrbani quemadmodum diſcrepat à iure legum Romanarum. Non etiam obſtat dectetalis ſacro dicimus enim ex ſententia Laurentij Vallenſis, & illa ſcripta magis eſſe Gothica quam Romana, & certè nõ redolẽt illam ſermonis puritatem, quæ propria eſt veterum Iureconſultorum quorum reſponſis opus pãdectarum compoſitum eſt quamuis æquitate præualeant, vt Pontificij teſtãtur interpretes in capitulo in præſentia de probationibus, & in capitulo dilexi filium de iudicijs denique cenſeo ego imitandos eſſe Iureconſultos legalis noſtræ diſciplinæ Authores potius quam vulgarem loquendi modum ait enim Barbat. in Rubr. C. qui admit. docentes eodem debere vti ſermone quo artis Authores vſi ſunt ſic enim peritiam ſuam diſcipulis oſtendunt. Huc etiam pertinet quod ſcriptum eſt in capitulo legimus 93. diſt. fatuus .n. fatua loquitur, ita peritus perite, & nõ more imperito. ũ notat Accurſ. in l. quod ſi nepot. l. de teſta. tuto. facit l. Si dictum. de euiction. in illis verbis non tantum vt vulgus opinatur quia ſic verba Iuriſconſulti notiora fiunt auditoribus cũ illis præceptores vtuntur frequenter eodem modo quo Iureconſulti.

Agitur

Agitur hoc capite de nominatis, & innominatis contractibus, & dandi, & faciendi, & quomodo in eis detur obligatio ad id quod intereſt cum ſuis rationibus.

VLgo receptum eſt in materia eius quod intereſt in obligationibus faciendi loco facti ſuccedere id quod intereſt. Item & in obligationibus dandi in contractibus innominatis ſecus vbi ex contractu nominato veniret datio Duo opportunè quæri poſſunt Primum cur in obligationibus faciendi propter moram ſuccedit id quod intereſt potius quam in dando ex contractu nominato. Omiſſis rationibus interpretum in l.ſtipulationes non diuiduntur de verbor. obligationibus, & in l.vnica C. de ſententijs quæ pro eo quod intereſt videtur mihi ſatis idonea ratio quod vbi obligatio continet dationem expreſſa eſt vtilitas propter quam is cui damnum eſt, contraxit, ſcilicet quanti valet dominium rei, vel ipſum dominium ſi quidem dare eſt dominium transferre §. ſic itaque Inſtitutionib de actionibus ſed vbi promiſſum eſt factũ cum ab initio incertum ſit quid vtilitatis illud factum habeat ne contractus ſit ſine fructu aliquo legiſlator ex tacita contrahentium voluntate vt qui facere promiſit ſi non faciat teneatur quanti ſi eius cui promiſſum eſt illud fieri l.ſi quis ab alio §.vltimo de re iudicata ideo vbi obligatio continet dare, id eſt dominium transferre cum vt dixi, ſit expreſſa vtilitas contractus non eſt laborandum de tacita obligatione ad id quod intereſt quia vt dici ſolet expreſſum facit ceſſare tacitum l. cum ex filio §. filio. de vulgar. & pupillar. l. vltima C. de

pactis connub. & facit l. vltima de pret. ſtip. & §. vltimo Inſtitutionib. de verbor. obligationib. conſtituunt præterea Doctores in contractibus innominatis loco damni ſuccedere id quod intereſt huius quoque enunciati afferenda eſt ratio hanc illi docuerunt, quia contractus innominati ſunt nominatis debiliores tanquam in contrahendo ab initio quam poſt contractum celebratum ab initio ſunt debiliores quia in illis ſola conuẽtio non inducit obligationem, niſi re demum ſequuta ſecus eſt autem in contractibus nominatis l. iuriſgentium de pactis Poſt celebratum contractum inquiũnt ſunt quoque debiliores, propterea quod is qui impleuit ante implementum poteſt pœnitentia ductus a contractu deſiſtere illum reſoluendo per repetitionem rei datæ condictione ob cauſſam quod non eſt permiſſum in nominatis l. prima in fi. de rerum permutat. l. ſi pecuniã, & l. vltima de condictionib. ob cauſ. propter hanc igitur debilitatem is qui obligatus eſt ad dandum ex eo genere contractuum liberatur præſtando id quod intereſt, ſecus eſt in nominatis in quibus tenetur promiſſor dare quia fortior eſt in eis obligatio vt dare omnino teneatur, neque audietur volens liberari præſtando id quod intereſt. Hæc ratio nobis non arridet cum potius contrarium probet, videlicet quod cum contractus innominati non producunt obligationem ex ſola conuentione donec res ſecuta fuerit ergo poſtquam fuerint perfecti per implementum ſequutum vltra conuentionẽ debent eſſe firmiores exemplo ſtipulationis quæ propter conuenctionem requirit ſollennitatem maiorem quam cæteri contractus, ideo firmiſſimus eſt contractus inſtitutionib. de verbor. obligationib. initio & ita naturaliter videmus fieri quod difficilius res naſcuntur magis durant firmioremque habent effectum, vt de viro reſpectu mulierum notatur in

l. qua

l.qua ætate de teſtamentis, & patet in arboribus reſpectu herbarum,& inter ſeipſos, & in hac ſpecie cõtractus innominatos firmiorem habere maioremque effectum quam habeant nominati vbi vtrobique continetur d itio patet quia in innominatis loco dationis venit id quod intereſt non in contractibus nominatis, ſed ſola res,vel rei extimatio l. prima l. Iulian⁹ de actionibus empti l. venditor hominis l. euicta de euictionib. l. ait lex cum ſi quenibus, & l. ſi ſeruum ad l. Aquiliam,& Vere falluntur doctores exiſtimantes in contractibus innominatis gratia debitoris loco rei ſuccedere id quod intereſt vt facilius poſsit ſe liberare præſtando id quod intereſt id falſum eſt quia immo in pœnam debitoris vt puniatur ob violatã fidem tenetur ad id quod intereſt quod ma⁹ eſt quam res ipſa ideo actio qua petitur id quod intereſt pœnalis eſt Accurſ. in §. rei perſequenda in verbo ex conducto de actionib. Et ipſum quod intereſt appellatur pœna l. vltima de eo quod certo loco; Falſum eſt etiam quod tradunt reum vbi tenetur ad id quod intereſt propter moram poſſe liberari in uito creditore illud præſtando cum creditor magis vellet præſtari quam id quod ſibi principaliter debbitum erat, nam adhuc poſt moram, & vbi iam debitor obligatus eſt ad id quod intereſt poteſt nihilominus creditor petere vt fides ſeruetur in eo quod promiſſum fuit l. ob eam cauſam de præſcript. verb. Sed econtrario debitori poſt moram, vbi iam obligatus eſſet ad id quod intereſt vellet præſtare quod ab initio promiſſum eſt non propterea liberaretur ab obligatione eius quod intereſt, ſi pluris intereſſet,quia vt dixi quod ſuccedat id quod intereſt loco principalis in odium creditoris eſt l. ſi inſulam de verbor. obligationib. cum in ea notatis maius autem eſſe id quod intereſt quam ſit

ipſa res, vel eſtimatio rei. Probatur ex l. vltima de conditionib. ob cauſam. Ego puto veram rationem colligi ex eo quod qui promiſsit per conuenctionem innominatam clare cenſetur promiſiſſe factum hoc eſt perficere contractum, nam antequam factum fuerit ideſt dominium rei promiſſæ dari translatum fuerit, non dicitur cõtractus innominatus perfectus vt patet in permutatione l. prima verſiculo ideoque Pedius ait, rem alienam dãtẽ non cõtrahere permutationẽ, vt habetur etiã in titulo de rerum permutation. in ff. Prætèrea qui pro ſua parte impleuit contractum innominatum, vt quia dedit rem promiſſam poteſt per pœnitentiam reuocare quod dedit, & ſic a contractu recedere ante implementum alterius l. ſi pecuniam, & l. vltima de conditionib. cauſ. dat, & l. naturalis §. & ſi quidem ſecundo reſponſo de præſcript. verb. Tertio facit etiam quod actio deſcendẽs ex huiusmodi contractu per quam agitur ad id quod intereſt propterea quod non impleatur, non ſolum appellatur præſcriptis verbis, ſed etiam in factum. Et ex his tribus actionibus conſtat eum qui tenetur ex contractu innominato ad dandum teneri etiam ad factum quod conſiſtit in perficiendo contractum perficere autem contractũ facti eſt l. conſilio de curatore fur. ideo quæ non mirum eſt ſi ex huiuſmodi contractibus obligatus ad damdum cum ſit obligatus ad factum, ſi per dationem non perficiet contractum pro ſua parte teneatur ad id quod intereſt ſicut dicitur regulariter in obligationib. faciendi, & in contractibus nominatis qui eſt obligatus ad dandum non cenſetur obligatus ad tale factum cum iam contractus ſit perfectus per ſolam conuenctionem, atque rei, traditionem, vel dationẽ §. perficitur ut de donationib. & dicta l. prima verſiculo quod in his duntaxat receptum eſt iure gentium

de

de rerum permutatione l. iuris gentium in principio de pactis. et hęc pro nunc ſufficiant &c.

De bonorum poſſeſſione cauſa litis agnoſcendæ & an differat à cæteris bonorum poſſeſsionibus.

RECeptiſſima eſt interpretum opinio bonorum poſſeſſionem quæ gratia litis agnoſcendæ appellatur a cæteris differre vt ait Accurſ. in l. Papinianus §. primo de inoffic. teſtament. in §. ſeptima ad finem inſtitutionib. de bonor. poſseſsionib. & vbique doctores, quæ opinio rationem quoque habere videtur, & illam nimirum quia diuerſum habet nomen dicta l. Papinianus §. primo, & nulla eſt alia nomine nuncupata; diuerſa eſt igitur argumento l. ſi idem C. de codic. Habet præterea diuerſam cauſam datur enim ad inſtituendam quærelam. l. quemadmodum de inofficioſ. teſtamen. ad quod nulla alia datur. Rurſus diuerſum parit effectum præparat enim quærelam ita vt ad hæredes tranſeat dicta l. quemadmodum, & ius in bonis non tribuit l. ſecunda C. de inoffic. teſtament. Habet etiam longe diuerſam ſollemnitatem cum aliæ omnes quibus peruenitur ad ſucceſſionem defuncti iure codicis requirerent iudicis decretum cum cauſæ cognitione l. tertia §. ſi ex cauſa cognita de bonorum poſſeſsionib. hæc autem minime vt notatur in dicto §. ſeptima, & in dicta l. Papinianus §. primo in verbo, Incomoda de bonor. poſſeſsionib. & dicto §. ſi cauſa His addimus cæteras competere aut facto teſtamento ſecundum tabulas, & contra tabulas, aut non facto ex aliquo ex quatuor capitibus ſucceſſorij edicti. Vnde liberi. Vnde agnati, & Vnde vir, & vxor.

Aut

Aut extraordinariæ,vbi nominatim, ex legibus bonorũ poſſeſsio ijs qui nullo alio iure admittũtur dicto §. ſeptima,& in titulo vt ex legibus,&c.Hæc autẽ bonorũ poſſeſſio de qua agimus nulla eorũ dici poteſt non ſecundũ tabulas quod certiſsimum eſt, non contra tabulas, quia ea non datur quibus competit querela l.non putauit de contra tabul. nec vlla quoque eorum quæ ab inteſtato competere dicuntur quia hæc datur ante ruptum teſtamentum dicta l.ſecunda cum ſimilibus illæ vero quandiu teſtamentum viget non poſſunt locum habere l. ſecunda C. Vnde liberi l.antequam commun. de ſucceſſ. l.quandiu de regul.iur.Ego ſum procliuior in opinionẽ contrariam, hanc ſcilicet bonorum poſſeſsionem aliam eſſe quam quæ iure ordinario datur ab inteſtato hijs quibus ex heredatis, vel præteritis quærela competit facto teſtamento. Ratio potiſſima eſt quia nuſquam in iure reperitur titulus de hac bonorum poſſeſsione ſeparatus, & ſi ſeparata hæc eſſet a cæteris bonorum poſſeſſionibus vtique haberet ſeparatum titulum. Sed ad hanc rationem poteſt reſponderi, quod ea tractatur in titulo de inoffcioſo teſtamento neque abſurdum eſt nullã de ea in rubrica mentionem fieri aliquando enim minus continet rubrica quam ſcriptum quod ei ſubijcitur doctores in l. prima ſi certum petat. Iaſon. in rubrica de actionib. Præterea cum inſcriptio facta ſit de inofficioſo teſtamento ſatis in ea videtur comprahendi hæc bonorum poſſeſsio quæ locum habet contra teſtamentum inofficioſum, vt per eam præparetur quærela. Adduco igitur alias rationes magis vrgentes primum deſumo ex ex dicta l.Papinianus §. ſi ex cauſa rupto, inquit, teſtamento ex cauſa inofficioſi ſi quis rupit ſuus hæres erit, aut ſi h... ſecõ en lit bonorũ poſſeſſor probat illic locus quod ſicut is qui de numero ſuorum eſt rupto teſtamẽ-

to per quærelam mox ipſe iure ſuus hæres erit quia nihil aliud requirit iure conſulti s ; ita & is qui contendit bonorum poſſeſsionem durante quærela, nec requirit denuo agnoſci bonorum poſſeſsionem, ergo per illam quæ accepta fuerat cauſa præparandæ quærelæ obtinetur ſucceſsio ab inteſtato, & per conſequens non poteſt eſſe alia, quam quæ ab inteſtato nullo facto teſtamento eidem competijſſet, ſcilicet vnde liberi: ſi erat de liberis reſpectu lineæ paternæ, aut Vnde legitimi, vt in prætérit s linea materna, & in omnibus alijs quibus quærela competit, & poſſunt ſuccedere de iure ciuili l. tertia Vnde legitimi. Eamdem opinionem probari arbitror in dicta l. quemadmodum in extremo cui competit quærela ad præparandam illam requirit aditionem, aut bonorum poſſeſsionem. Igitur ſicut aditio per quam poteſt præparari quærela non poteſt dici eſſe aliã, quam quæ fieret ab inteſtato nullo facto teſtamento ita, nec bonorum poſſeſsio. Item facit alia ratio ideo agnoſcenda eſt bonorum poſſeſsio cauſa litis agnoſcendæ ab eo qui vult agere quærela vt ne rupto teſtamẽto poſsint amittere hæreditatem; ergo hæc ratio præſupponit, quia per talem bonorum poſſeſsionem aquiritur ſucceſsio, & hæreditas licet acquiſitio ſuſpendatur in tempus rupti teſtament. alioquin non poſſet eſſe obligatus is qui agnouiſſet bonorum poſſeſsionem. Eſt & alia quæ me mouet ratio quia ſi per hanc bonorum poſſeſsionem nõ aquireretur ſucceſsio defunct. quærela per eam præparata non tranſmitteretur ad hæredes quia ſicut hæreditas non adita non tranſmittitur regulariter, ita nec bonorum poſſeſsio tribuens ius in bonis, niſi fuerit agnita l. emancipata C. qui admitti: ergo dicendum eſt, quia bonorũ poſſeſsio quæ agnoſcitur cauſa litis agnoſcendæ eſt illa eadem quæ ab inteſtato agnoſcitur, ſcilicet

licet Vnde liberi, aut vnde legitimi, & trubuit ius in bonis. Patet quia per eam tranſmittitur ſucceſsio tanquã quæſita dicta l. quemadmodum & l. ſi quis filium C. de inoffic. teſtam. Addo etiã aliam rationẽ, quia is qui præparauit querelam per aditionem aut bonorũ poſſeſsionem, vt eſt neceſſe ſi non fuerit ſuus dicta l. quemadmodum ſimul cum querela intentat petitionem hæreditatis l. ſi quis filium initio C. de inoffic. teſtament. l. qui de inofficioſo verſicul qui vero ff. de inofficioſ. teſtament. & illa petitio hæreditatis eſt neceſſaria ab inteſtato, ſed ſuſpenditur ad tempus rupti teſtamenti: ergo præſupponitur, quia eodem modo aditio hæreditatis, vel cognitio bonorum poſſeſsionis vnde naſcitur petitio hæreditatis fuerit facta ab inteſtato, ſed collata in tempus rupti teſtament. Ad adducta pro communi opinione reſpondemus in primis ad id quod dicebatur eſſe receptam opinionem ab Accurſio, & Doctoribus dico non eſſe adherendum communi opinioni, vbi in contrarium ſunt efficaciores rationes iuris, quia non eſt ſpectandũ quid interpretes dixerint, ſed quid de iure oportuit dicere Argumento eius quod notatur in l. ſed licet de offic. præſid. & Iuſtinianus in l. prima § ſed neque ex multitudine C. de vetere iure enucleando ait, ex multitudine auctorum non eſſe iudicandum, &c. Romanus Põtifex in capitulo cappellanus ad finem de fer. ex duabus ſententijs ſequendam conſtituit eam quæ meliori, & ſubtiliori nititur rationi Paulus quoque iureconſultus in l. Plautius ad l. falcid. reiecta Atilicini Neruæ, & Sabini ſubſcripſit opinioni Caſsij qua de re videantur Doctores in capitulo primo de conſtitutionib. cum igitur recepta opinio nulla lege probatur, nec efficaci ratione ei nõ eſt adherendum. Ad ſecundam, tertiam, & quartã rationem reſpondemus quemadmodum in ſimili dicitur

actio-

Digitized by Google

actiones de peculio de in rem verſo,& ſimiles, non eſſe propria actionũ nomina, ſed adiectiones, quæ ex accidẽtaria cauſa addiciũtur actionibus quę in patrẽ, vel dominum dantur ex contractu ſerui, vel filij. Adde notandum temperamentum earum actionum, & quatenus dantur non autem quod ſint diuerſæ in ſpecie, & ſubſtantia ab actionib. quę ex contractibus darentur in liberam perſonam, ſi ea contraxiſſet quemadmodum ſeruus vel filiusfamilias, vt ait Accurſius in §. in perſonam verſicul. actiones de actionibus. Sic in propoſito bonorum poſſeſsio cauſa litis agnoſcendæ, non eſt alia in ſubſtantia, & ſpecie quam quæ datur ab inteſtato eiſdem perſonis quibus competit quærela. Sed additur hoc nomen cauſa litis agnoſcendæ. Ad denotandum eam dari tempore quo non poteſt habere plenum effectum niſi prius intentata quærela, & per eam rupto teſtamento, & ſic non deſinit eſſe ea quæ eſſet; ſi ordinario iure intentaretur Exempli cauſa in emancipatis vnde liberi, ſed quoniam ex cauſa accidentali datur etiam nomen rupto teſtamento cauſa præparandi quærelam additur ei hoc nomen Accidentale, vt dicatur cauſa litis agnoſcendæ per quam nominis accidentalis adiectione denotatur eam non habere effectum ſuum ſtatim, vt per eam competat ius in proprietate bonorum, ſed tantum vt quærela præparetur vt deueniatur ad plenum effectũ bonorum poſſeſsionis. Ad aliud de ſollemnitate decreti, & cauſæ cognitionis dicimus eandem ſollemnitatem fuiſſe olim neceſſariam in hac bonorum poſſeſsione quæ interuenire debebat omnino nullo facto teſtamento opinio enim doctorum id negantium nunquam probatur, & propterea ſtandum erit regulę dicti §. ſi cauſa cognita l. tertia de bonor. poſſeſsionib. hodie autem ceſſat difficultas cum in agnoſcẽdis bonorum poſſeſsio-

n bus nulla requiratur cauſæ cognitio neque decretum l. vltima C. qui admitti. Ad poſtremum licet hæc bonorum poſſeſsio agnoſcatur ab inteſtato, & ſic antequã deferatur ſucceſsio non ſequitur propterea, quin eadẽ ſit quæ agnoſci poſſet, & debeat tempore delatæ ſucceſsionis ab inteſtato, ſi prius non fuiſſet agnita, vt probatur per ſimile in bonorum poſſeſsione ſecundum tabulas quæ cognoſci poteſt pendente cognitione, & ea adueniente obtinetur hęreditas tanquam ſi tempore exiſtentis conditionis agnitio fuiſſet facta l. ſecunda §. ſed ſi ſub conditione de ſecundis tabulis. & facit dicta l. vltima C. qui admitti ſecundum intellectum Romani qui intelligit, vt ſi quis agnouerit bonorum poſſeſsionem antequam ſibi eſſet delata intra tempus eius cui prius bonorum poſſeſsio competit illo priore excluſo illa bonorum poſſeſsio agnita à ſecundo ſortiatur effectum perinde, ac ſi ſuo tempore eſſet agnita vt expreſſe lex loquitur niſi fæneſtra cauillationi aperiatur, ita in hac quæſtione, & ſi antequam bonorum poſſeſio litis agnoſcendæ deferatur ab inteſtato agnoſcatur tam rupto teſtamento ſortitur effectum perinde, ac ſi tempore quo fuit agnita ſucceſsio fuiſſet delata ab inteſtato. Ratio horum omnium eſt quia inſpicitur intentio agnoſcentis, & iudicis concedentis hanc bonorum poſſeſsionem quæ eſt, vt ſi teſtamentum rumpatur per quærelam, ex ea obtineatur ſucceſsio ab inteſtato tanquam ſi teſtamentum eſſet factum ademente l. cum miles, & l. Titia ff. de inofficioſo teſtamento.

Bone-

Bonorum poſſeſsio cauſa litis agnoſcendæ, an hodie ſit neceſſaria filijs emancipatis.

OCcaſione eorum quæ ſuperiore capite ſunt diſputata differendum eſt, num emancipatis filijs neceſſaria ſit hoc tempore bonorũ poſſeſsio cauſa litis agnoſcendæ, & eſſe neceſſariam à Doctoribus frequentiori calculo eſt definitum, nam & ſi ſublata eſt differentia ab inteſtato inter emancipatos, & venientes iure ciuili cum ipſi admittantur ad ſucceſsionem de iure ciuili l. meminimus C. de ſuis, & legitimis. Authentic. de hæredib. ab inteſt. §. primo, & § nullam id tamen facto teſtamento non procedit vbi agitur de eo rumpẽdo tunc enim iura antiqua ſeruantur, vt aliud habeat remedium emancipatus, quam venientes iure ciuili vt tradit Accurſius, & alij in l. ſi emancipati C. de collationib. Mihi tamen probabilior videtur opinio Caſtrenſis in l. ſecunda C. de inofficioſo teſtamento qui aduerſus communem docuit non eſſe neceſſariam, quia vt præcedenti capite definitum eſt eodem modo datur hæc bonorum poſſeſſio, & ex eodem capite ſicut daretur nullo facto teſtamẽto, ſed ideo agnoſcitur ante ruptũ teſtamẽtũ, vt rupto per quærelã agẽs ꝑ quærelã obligatus ſit ſucceſsioni ita vt eam dimittere nequeat, & id poteſt fieri per aditionẽ hereditatis ſicut per bonorum poſſeſsionẽ quando agẽs quærela vtriuſque iuris ciuilis, & prætorij capax eſt per l. quemadmodum de inoficioſo teſtament. Vnde cum hodie emancipati poſsint iure ciuili ſuccedere per aditionem ab inteſtato non habent neceſſe præponere quærelam per bonorum poſſeſsionem ſi malint eam

præparare per aditionem. Alterum tamen neceſſarium eſt in illis ſicut in omnibus quibus competit quærela in ſuis vt habetur in dicta l.quemadmodum ſuperius allegata. Si verum eſt eodem modo præparari quærelam ſicut ſucceditur ab inteſtato non eſt dubium ſuos etiam poſſe agnoſcere bonorū poſſeſsionem,vnde liberi,& cauſa litis agnoſcendæ ſicut ab inteſtato per eam ſuccedere poſſent ſi malint iure prætorio ſuccedere quamuis iſtud non ſi neceſſarium cum promptius, & expeditius remedium habeat de iure ciuili quo abſque vllo facto fiunt hæredes, & ipſo iure ſicque rupto teſtamento, & per conſequens exheredatione ſublata licet nullam agnouerint bonorum poſſeſsionem ſui fiunt hæredes, & hoc eſt quod dicitur in dicta l. Papinianus §. ſi ex cauſa de inofficioſo teſtamento is qui rupit per quærelam teſtamentum ſtatim fit ſuus hæres, aut bonorum poſſeſſor, ſi hoc ſe contendat. Et quod ait in dicta l.quēadmodum bonorum poſſeſsionem ſuis non eſſe neceſſariam quaſi dicant ſi nolint poſſunt etiam agnoſcere bonorum poſſeſsionem, licet non ſit neceſſe ſi velint ſuccedere de iure ciuili propter ſuitatem.

Vt filius iure Codicis excluderetur a quærela ſufficiebat quartam habuiſſe eum bonorum paternorum.

QVartam bonorum integram eo iure filius, vt à quærela excluderetur habere, erat neceſſe l.cum quæritur C. de inofficioſo teſtament. l. Papinianus §. quoniam ff. eod.titul.erat autem quarta eius portionis quam habiturus fuiſſet filius ab inteſtato dicta l. Papinianus §. ſi quis mortis & l. illud C.de collationib.

nec

nec requirebatur eam eſſe hereditatis ſufficiebat enim ſi fuiſſet quarta bonorum hoc eſt detracto ære alieno, & hereditarijs oneribus dicta l. Papinianus §. quarta adhibita l. ſubſignatum §. bona de verbor. ſignificationib. ſed videbatur quartã non ſufficere filio vt à quærela excluderetur: eſt enim ipſe dominus bonorum paternorum ſuperſtite patre, & iure naturali, & ciuili l. in ſuis de lrber. & poſthum. l. cum ratio de bon. damnator ita vt pater non poſsit etiam ſi maxime vellet filium ſua hereditate priuare, niſi iuſta aliqua ex cauſa nulla igitur exiſtente cauſa legitima poſſet dici filius iniuria affectus ſi integram patris ſucceſsionem non haberet ex teſtamento; quemadmodum haberet ab inteſtato. Nulla præterea lex eſt quæ quartæ aſsignationem introduxerit pro legitima. Augetur difficultas quia cum legitima ſit ſubſidium quodam bonorum quæ pater liberis pro alimentis relinquere tenetur, vt ait Iuſtinianus in Authẽtic. de trient. & ſemiſs. poſt princip. Et vero ſimile nõ eſt liberos; præſertim ſi plures fuerint poſſe congrui ſubſtentari ex ſola quarta. Aliter legiſlatores conſtituerunt filios ſcilicet modo quartã habeant non poſſe dicere patris teſtamentum inofficioſum, ratio eſt quia non fuit pater priuandus libera diſponendi de bonis ſuis facultate quæ vnicuique de iure naturali, & ciuili competit. Naturali quia quiſque debet eſſe liber rei ſuæ moderator & arbiter l. in re mandata C. mandat. præſertim in extrema voluntate l. prima C. de ſacro Sanct. Eccleſ. Ciuili ex eo capite legis duodecim tabularum quo cautum fuerat vti quiſq; legaſſet rei ſuę ita ius eſto l. verbis de verborũ ſignificationib. §. diſponat Authẽtic. de Nupt. itaq; hæc duo iura quæ inuicem pugnare videntur. Vnum enim addicit omnia bona parentum liberis. Alterum concedit parentibus arbitrium diſponendi de bonis ſuis

acce-

acceperunt tẽperamẽtũ, vt liberis non tota hæreditas, ſed quarta pars tantum neceſſario relinqueretur, & de reſiduo libere parentes diſponerent ſimilis taxatio legitimæ facta fuit in omnibus perſonis quibus legitima debetur §. primum Authentic. de hæred. & falcid. vbi non obſcure habetur legem impoſuiſſe neceſsitatem teſtantibus relinquendi huiuſmodi portionem debitã ſecundum naturam certis perſonis, Sed quæ nam illa lex fuerit quæ prima induxerit talem taxationem legitimæ nuſquam mihi in iure compertum eſt. Niſi dicamus ex l. falcidia id eſſe introductum nam hanc portionem nomine falcidiæ appellari probatur in dicta l. Papinianus §. quarta, & §. vnde ſi quis, & Authentic. de immenſ. donationib. & Authentic. vnde ſi parens C. de inofficioſ. teſtament quæ etiam legitimam appellat falcidiam, & videtur id eſſe conſtitutum in primo capite legis falcidiæ l. prima ad leg. falcid. dum ibi dicitur legẽ falcidiam in primo capite dediſſe facultatem teſtandi vſque ad dodrantem, nam niſi intelligatur ita, parentes qui attenta ratione de qua ſuperius per quam dicebatur totam parentum hereditatem pertinere ad filios, & ſic parentes aliter diſponere non potuiſse accepiſſe eam facultatem ex lege falcidia in eo primo capite illud verbum, dedit, ſuperflue, & ineptè appoſitum eſt, cum iam ex lege duodecim tabularum vnuſquiſque teſtari poſſet de omnibus bonis ſuis, & ſecundum hæc non errauit Diuus Hieronimus qui apud Euſebium accepit falcidiã pro legitima quamuis in hoc reprehendatur ab Alciato libr. parergon quinto, capit. vigeſimotertio. Nec quemquam moueat quod dicebatur hanc portionem non ſufficere pro alimentis liberorum, nam taxatio legitime eſt de iure poſitiuo, & pro ratione ſufficit legislatoris voluntas vt notatur in l. prima §. pueritiam de poſtulationib.

nib. l. non omnium C. de legib. attamen non eſt negandum quin parua quantitas fuerit iſta quarta bonorũ pro legitima, & propterea iuſte fuit vetus lex correcta per Iuſtinianũ in Authẽtic.de triẽt.& ſemiſs.§.1.& cõſtituit debere eſſe triẽtẽ portionẽ liberorũ,aut ſemiſsẽ ſecũdũ liberorũ numerũ,& Authẽt.nouiſsima C. de inofficioſ.teſtament.quæ correctio fuit fauore ipſorum liberorum facta dicta Authentic. de triẽt. & ſemiſs. Fuit etiam facta correctio fauore teſtantium,nam etiam ſi integra quarta non fuerit relicta filio, ſed aliquid minus non propterea rumpetur teſtamentum per quærelam ſed agetur ad ſupplementum l.omnimodo l.ſcimus C. de inofficioſ. teſtamen.& Authentic.Vt cum de appellation. cognoſcim. §. hæc autem Verſicul.cæterum,&c.

l. ſuo Victu, & l. Imponi de operib.libertor. conciliantur, & Vera operarum diſtinctio exponitur.

SVb tractatu de operibus libertorum,duo extant. Reſponſa quæ pugnantia inuicem prima fronte videntur,quæque duobus modis Veteres interpretes conciliare nituntur, ſed parum mea quidem ſententia feliciter Ego vero quem proprium vtriuſque reſponſi verum ſẽſum eſſe arbitror oſtendere pro viribus conabor. Vnum auctorem habet Iul.Paull. in l. ſuo victu. Alterum Iabolenum in l. imponi opere Prioris hæc ſunt verba, ſuo Victu veſtituque operas præſtare debere libertum Sabinus ſcribit, quod ſi alere ſe non poſsint, præſtanda ei à patrono ſunt alimenta ſubiungit deinde Caius ſequenti Reſponſo. Aut certe ita exigende ſunt ab eo operæ.vt ijs quoque diebus quibus operas edat ſatis temporis ad

quæ;

quæſtum faciendum vnde ali poſsit habeat. Verba poſterioris in hunc modum ſonant;Imponi operæ ita vt ipſe libertus ſe alat imponi non poſsunt. Veteres ſic interpretati ſunt vt lex imponi, loquatur in caſu quo certe operæ debentur, & l. ſuo Victu vbi incertæ debentur & hæc eſt prior cõciliatio. Poſterior eſt in caſu cõtrario nempe legi imponi locum eſſe in incertis operis, & l. ſuo victu in certis, adducebant rationem ſatis ineptam quia in operis certis poterat præparare victum in incertis non poterat neſciebat enim quales deberent imponi; eſt & alia opinio in Accurſijs gloſſem.expreſſa in dicta l. ſuo quod à libertis p eſtetur ſumptus,niſi quando inops eſt patronus, & ita intelligunt in l. opere eod. titul. Mihi autem videntur ſingula reſponſa diuerſos habere caſus non contrarios in l. ſuo victu ſenſus eſt libertum operas debere præſtare ſuo ſũptu,& veſtitu, ſed ſi alere nequit debet patronus concedere tantum temporis ſpatiũ quantũ ſufficiat ad victum quærendum, & ſic generaliter hæc lex intelligitur. In lege Opere non dicitur contrarium, verum de alijs expenſis, & de alio caſu loquitur,ſcilicet de expenſis, & vectura itineris nõ de diurnis quando operæ præſtantur, vt intelligitur in in dicta l. ſuo, nam quamuis operas edere debeat ſuo ſumptu libertus, & vbi eſt patronus ſi tamen neceſse ſit iter facere liberto ad locum patroni, iter facere debet expẽſis patroni,idquæ æquũ,eſt viſũ etiã legiſlatoribus ne ob loci mutationẽ fiat liberti cauſſa deterior In l. imponi deinde intelligẽdũ eſt ꝙ patrono non licet impone revt ipſe ſe alat libertus nã quãuis ſe alere debeat tamẽ id nõ poteſt ex pactione,ſeu obligatione fieri quia libertus ea obligatione teneretur ſe omnino alere etiam ſi egeret propter obligationem generalem, & hoc iniquum eſt vt quodãmodo alimentis quis defraudetur, &

contra

contra pietatem, quam inter ſe libertus, & patronus præſtare debent l. libertus eod. titul. non valet igitur tale pactum illa ratione obſtãte; Lex penultima autem intelligitur ſecundum l. ſuo; hoc eſt quando eget qui operas præſtat & l. opere melius intelligitur ſi ſuperior legatur nam eius ſenſus pendet ex præcedenti; Senſus autem Veterum nulla mihi veriſimili ratione probatur, nam quid intereſt, an certæ, vel incertæ operæ imponantur quaſi non ita neceſſaria ſint alimenta cum eduntur certæ ſicut quando incertæ. Sed Vtrum intellexerint Veteres de operis incertis ob diem incertum quo præſtarentur, an ob id quod quales indicentur eſſet incertum, dubium eſt, Sententia enim eorum videtur de dierum incertitudine loqui; verba autem Accurſij de incertitudine operarum, vt ex illis verbis colligitur cum neſciat quales debeant ſibi imponi. Sed quecumque fuerit mens Accurſij dico nullam eſſe faciendam diſtinctionem inter certas, vel incertas, nam omnibus modis neceſſe eſt liberto comedere etiam ſi nullæ operæ indicantur, ſed incertas vocat officiales, certas vero fabriles in l. ſi non ſortem §. ſed ſi operas de condiction. indebit. Vbi ponitur diſtinctio operarum quæ diſtinctio mihi iure non probatur, nam ponit obſequias eſſe operas; quod verum non eſt, cum operæ ab obſequijs diſtinguantur vt tituli ſunt ſæparati de operib. libertor. & de obſeq. à libert. patron. præſtand. & de operib. ſeruor. Præterea in definitione operarum non continentur obſequia vt inferius apparebit, Ait enim Accurſius Operarum aliæ ſunt obſequiales aliæ fabriles, aliæ artificiales. Obſequiales aliæ in faciendo vt in aſſurgendo, &c. conſiſtunt aliæ in non faciendo vt non vocare in ius, ſine venia Prætoris. Opera eſt. n. diurnum officium l. prima de operib. libertor.

tor. Et operarum ſecundum meam diſtinctionem quædã Officiales, ſunt, & quædam Artificiales. Officiales quæ præſtantur à libertis patrono circa officia in domo obeunda puta cuſtodiam ſcilicet Atrij Lecticam Domini portare, & ſimilia Artificiales quæ præſtantur ab artificibus, vt ſunt Medici: Hiſtriones, Coci, Sed ex artificialibus quædam fabriles quæ in fabris tantummodo præſtantur puta Ferrarijs Lignarijs, Cementarijs, & ſimilib. Et Artificiales à fabrilibus diſtant, vt genus à ſpecie, & ſub hac diſtinctione omnes operas cõtineri exiſtimo de quibus crebra eſt mentio in dicto titulo de operib. libertor. l. prima l. fabriles l. operæ non ergo obſequiales ſ operæ deſiderantur, cum obſequia non ſint diurna officia, vt operæ, ſed Obſeruationes Venerationes, & Obtemperamenta quæ iure præſtare debent filij, parentibus, & liberti Patronis vt ne vocent eos in ius ſine venia, ne de dolo actiones in eos intendant, ne ingrati, aut rebus, aut Verbis ſe oſtendant, neque obſequia, vt operæ indicuntur l. ſi quis eod. titul. ideo Imperator reſcripſit quod ſi patronus operas non impoſuerit libertis multo magis ad obſequia tenentur l. libertorum de obſeq. libertor. quæ lex oſtendit etiam obſequia contineri appellatione operarum.

l. Ita-

l. Itaque Fullo §. ſed ſi res pignoris de Furt. Vera declaratio.

VLpianus libro vigeſimo nono ad edictum ſcribit in hæc verba. Sed ſi pignori data ſit res creditori quoque damus furti actionem quamuis in bonis ſuis res non ſit Quinimmo non ſolum aduerſus extraneum verum, & contra ipſum quoque dominum furti actionem dabimus, & ita Iulianus ſcripſit. Nec non, & ipſi Domino dari placuit, & ſic fit vt non teneatur furti, & agat. Hæc verba nunquam mihi arriſerunt videlicet, vt non teneatur, & agat, Senſus enim congruus non videtur ex eis poſſe elici, nec habeat perſonam, ſeu nominatium ad quem verbum teneatur referri poſsit,& verbum agat, quis enim eſt is qui non tenetur, & agat? præterea quis ſenſus foret Iureconſulti, qui ex ſuperioribus voluit inferre, & quandam conſequentiam notare;ſi quis autem dixerit intelligitur,quod dominus nõ tenetur,& agir,quando ſcilicet extraneus furatus eſt,hic profecto inep us eſſet ſenſus;quia non ſequitur ex præcedentib. & diuinatorius eſt cum ſubintelligat quando extraneus furatus eſt,& ſenſus erat indubitatus.Ego autem puto Vlpianum aliquid accuratius, & dilicatius voluiſſe afferre non autem enygmaticè,vt ita dicam loqui, ſed notabile quoddam ſequi, & ex ſuperioribus nobis manifeſtare, hoc eſt quod idem dominus poteſt agere furti,& tenebitur furti occaſione eiuſdem rei ſuæ, vnde exiſtimo ita eſſe legendum, & ſic fit, vt idem teneatur furti,& agat, nam ſi dominus furatus ſit rem ſuam quæ apud creditorem erat tenetur quidem furti, & ſi alius furatus ſit agit furti,igitur vbi eſt dictio (nõ)legatur,idẽ,

quam ſententiam repetit Iureconſultus in l. quamuis §. tertio eod. titul. Non obſtat l. eum qui §. Iulianus, quia loquitur in diuerſo caſu, quando ſcilicet fur. quis eſt, tunc enim furti agere non poteſt, ſed caſus noſter intelligitur quando dominus non eſt fur, & ſic tenetur furti, & agit de eadem re diuerſis reſpectibus.

l ſi quis vxori §. ſed ſi ſeruo eodem titulo De furtis recte declaratur.

SI ſeruo meo perſuaſum ſit; ait Vlpianus, vt tabulas meas deſcriberet, & quæ ſequuntur Accurſius & Accurſiani interpretes, interpretantur deſcriberet, ideſt deleret, vel impleret Ridicula profecto interpretatio, & riſu digna quid enim conuenientiæ eſt inter deleret, aut impleret, & deſcriberet? nulla profecto immo contraria ſunt inter ſe; Notiſſima eſt ſignificatio delendi, cancellandi, & inducendi notiſſima quoque deſcribendi Puto ego verbum deſcriberet accipiendum eſſe in ſuo proprio ſignificatu, ideſt tranſcriberet, exemplum ſumeret, vt quis eo vteretur.

l. Diuus Seuerus. Ad Municipal expenditur.

SI mens mea non errat, perperam Veteres intellexerunt hoc Paulli reſponsũ, quinimmo contrarium ei dederunt ſenſum proprio, & vero, Verba Paulli hæc sũt; Diuus Seuerus reſcripſit interualla temporum in continuandis honoribus, inuitis etiam volentibus conceſſa, dum ne quis continuet honores; ſenſus Veterum fuit In uiti non coguntur, ſed volentes admittuntur ad hono-

res,

res: Ego contrarium omnino conſtituendum hic eſſe arbitror: Nam,& Ratio,& Verba legis admonent, vt intelligamus quod interualla honorum ſunt adinuenta,ne honores continuentur non autem,vt quis non cogatur inuitus, & ſi velit admittatur, hoc eſt interuallum illud honorum non ſolum interponi debet ſi nolint gerere honores,ſed etiã ſi gerere velint exẽpli cauſſa:Titius geſſit honorẽ Duumuiratus puta ab hoc honore, antequã ad alium admittatur debet expectare tres annos. Sed Titius nolebat expectare, ſed volebat ſtatim admitti, vel non multo poſt ad alium honorem,& dicebat quod illud interuallum non debebat expectare, ſi volens ad honorem admitteretur. Verum ſi nollet gerere expectãdum erit interuallum, nam ante non poterat inuitus cogi ad honores; At contra, & rectius allegabatur quod interuallũ tẽporis etiã ab ijs qui libenter honores gerũt erit expectandũ quia nõ licet cuiquã cõtinuare honores etiã ſi maximè vellet ne dũ inuitus;multi autẽ reperirẽtur qui libeniſſimè continuarent honores, ſed lex prohibet ne continuentur ideo interualla inter honores ſtatuit quę obſeruari debent ab omnibus, tam volentibus, quam inuitis, & hic eſt ſenſus legis, non tradendus obliuioni. Quæ autem ſint interualla ſtatuit Imperator in l. ſecunda C. de honorib.& munerib. libr. decim. in hæc verba. Ab honoribus ad honores eoſdem quinquenij datur vacatio. Triennij vero ad alios Legatione perfunctis biennij vacatio conceſſa eſt; Expendamus nunc verba legis, ait conceſſa ſunt inuitis idest attributæ ſunt ijs qui nollent, ea eſſe conceſſa,non enim volentibus, hoc eſt non ſolum etiam volentibus eſſe conceſſa, ideſt volentibus vti eo interuallo, ſed ſunt adinuẽta etiam inuitis ijs qui vellent gerere, ſine interuallo. Verba enim poſſent accomodari rectè ad ſenſum Veterum;

ſed

ſed ratio quæ ſubiungitur oſtendit ſenſum noſtrum veriorē, videlicet, dū dicit ne quis cōtinuet honores, ideſt hoc interuallum ſtatutum eſt ne quis continuet honores quia ex Ciue Tirannus videretur factus cæterique ciues defraudarentur vice ſua in gerendis honoribus. Si autem lex loqueretur de oneribus, ſenſus veterum probandus eſſet onera enim nemo, tam ſtultus erit qui volens, & pluſquam ei iniungatur admittat, & ſententia noſtra probatur ex l. prima C. de honorib. & munerib. int. patr. & fil. in his verbis, Sicut & honores & munera cum pater, & filius decuriones ſunt in eadē domo cōtinuari nō oportet, &c. Iuriſconſultus manifeſte etiā id decidit in l. honor §. penultim. de munerib. et honorib. ibi Nec continuare quiſquam honores poteſt, &c. & ſenſum noſtrum habuit Accurſius in dicta l. prima C. de honorib. forte recte ſenſit etiam in hac l. Dinus, ſed mendoſe ſcripta eſt eius ſententia, nam & Bartolus in hac lege ita ſcribit. Nota qui geſſit vnum honorem non poteſt refirmari, & ſi uti verba Accurſij ita ſunt, ſenſus eſt quod inuiti non cogantur, nec volentes admittantur .:.

l. Eius §. Domicilium autem eod. titul. Ad Muncipal.

Domicilium autem ait Vlpianus habere poteſt, & relegatus eo loci vnde arcetur, vt Marcellus ſcribit; Et hoc quoque, & ſi breuiſsimum, & niſi fallor perſpicuum reſponſum perperam declaratū eſt à Veteribus illi enim ita ſuam interpretationem accomodauere. Vnde arcetur . ideſt in quo l. filij §. relegatus, & ſi quidem perpetuo planum eſt alias non, niſi maiorem partem fortuna;

tunarum habeat C. de incol.l. ciues Vel niſi decem annos ibi ſteterit l.nec ipſi eod.titul.Sed an in priſtino domicilio poteſt conueniri? Reſpõdeo,ſic,ſi illud habet ex origine,& procuratorem habere poteſt vt ſuperius dictũ eſt in l.Papinianus de minorib.Sed ſi domicilium tantũ, tunc non,cũ illud ſit meũ voluntate,vt ſupra initio huius legis notatur,& ſupra in l. libertus §.patris hactenus Accurſius Ex quibus apparet quod hunc locum intellexit quod quis poteſt habere domicilium vbi relegatus degit, ideo exponit vnde in quo, & deinde querit quid de loco priſtino à quo prohibetur, & reſpondet, vt ſuperius ex verbis patet; Mihi autem videtur Accurſium quæſiuiſſe quod ante oculos deciſum habebat, & per mendicata ſuffragia quæſtionẽ ſoluit quæ certa lege erat determinata, nam in hoc loco expreſſe determinat Iureconſultus quod in loco non relegationis ideſt vbi relegatus agit,ſed in loco prohibito à quo relegatur,re mouetur, arceturuè domicilium habere poteſt relegatus neque rata eſt expoſitio illa vnde ideſt in quo: quo enim auctore aduerbium de loco ſignificat in loco? niſi dicamus ſufficere authoritatem Accurſij qui ad ſuum ſenſum confirmandum, nouam confingit grammaticam; ideo nihil eſt tam ſcabroſum quod non facile explanetur ſibi, Senſus itaque hoc loco eſt, Relegatum domicilium habere poſſe in loco à quo arcetur ideſt prohibetur, & eicitur, exemplo res fiet clariſſima Titius relegatus eſt à Bononia Cartaginem ideſt vt Carthagine habitaret poterit habere domicilium Bononiæ puta si ibi fortunarum ſuarum partem habuerit, vel familiam fortè vxorem,& liberos, ſeruos libertos,& ad hunc locum pertinet dicta lex Papinianus de minorib, ſentẽtia enim Accurſij definita eſt ſuperius clarè in l.filij eod. titul. ibi relegatus in eo loco in quẽ relegatus eſt interim neceſ-

ſarium

ſarium domicilium habet, & dum Accurſius ait quod relegatus perpetuo ibi habet domicilium alias non:mihi non rectè dictum eſt,nam in dicta l.filij ſine diſtinctione loquitur, & verbum interim ibi poſitum contra ſtat nã exponitur interim ideſt dum ibi relegatur,nec talis limitatio fuiſſet omiſſa quæ nota fuerat digniſsima cum plereque relegationes fiunt ad tempus.Non obſtat l. ciues C. de incol.libr.decim.quæ non loquitur in relegato, ſed in eo qui voluntate domicilium acquirit mutatque Relegatus autem neceſſarium,non voluntarium acquirit vt habetur in dicta l. filij;Et quatenus ait Accurſius in dicta lege filij relegatum habere domicilium in quantum ad onera non honores,id verum non puto, nã lex quam citat nihil ſententiæ ſuæ refragatur;quia loquitur de eo qui erat prohibitus ab honoribus in Ciuitate ſua, non de eo qui in aliũ locum relegatus eſt,nam ſatis illa pœna punitur relegatus qui a patria ſua prohibetur, & honoribus illius loci. Præterea ſicuti Præſes non poteſt relegare, etiam qui non eſt ſuæ iuriſdictonis & ex loco ſibi non ſubiecto l. relegatorum §. dubitatur & ſeq. de interd.& releg.pari quoque ratione eius ſententia qua quẽque relegat,non poterit ei obeſſe,quin relegatus in eo loco vbi eſt, & habet domiciliũ vti, & frui poſsit muneribus, & honoribus illius loci,propterea iniquum foret, vt quis in aliena ciuitate ſubſtineret onera, & priuaretur honoribus in qua nihil deliquit.Item cum pœnæ ſint molliendæ l. interpretatione de pęnis plus puniretur relegatus, quam iudicis ſententia dictaret qui id egit dumtaxat vt patria prohibeatur, non vt alia pœna afficiatur, & hæ rationes faciunt,ſiue Præſes relegat extra ſuam prouinciam ſecundum formam l. relegatorum,ſiue intra prouinciam ſuam. Et hæc ſatis quantum ad hunc,& ſuperiorẽ locum attinet nũc vero examinanda eſt l.Titio ſub eod.titul.ad Municipal.

l. Titio eod titul. Ad Municipal. diligenter expenditur.

INtellectus Veterum fuit Viaticum in hoc reſponſo ſignificare Salarium quod Nuncius qui tulit licteras ſecum attulit, vt Titio pro mercede daret operæ ſuæ quam in porrigendo decreto Imperatori adhibuit. Mihi autem viſum eſt hunc ſenſum neque ſententiæ, neque verbis congruere, & puto viaticum hic ſignificare pecuniam pro alimentis, Titij qui ſtudiorum cauſſa degebat Romæ, qui ſenſus, vt manifeſtior fiat ſingula expendã verba, & obiter oſtendam ſenſum Veterum eſſe ab hoc reſponſo alienum Caſus, ita poteſt fingi quamuis, & in ipſo legis ſcripto poſitus ſit. Reſpublica Anthiochẽſium decreuerat, vt Titio qui Romæ iuri ciuili operam dabat ſingulis annis ex publico darentur centum aurei pro alimentis, & ueſtitu, & decretum Magiſtratibus dederunt ferendum Titio cum epiſtola qua mandabant vt ipſe Principi porrigeret decretum, quo porrecto Viaticũ ei daretur à Principe, &c. ait lex, Titio cum eſſet Romæ ſtudiorum cauſsa, hæc verba non ſunt fruſtra poſita ſtudiorum cauſſa ſecundum noſtram ſententiam, quia aliquatenus oſtendunt quid ſignificet Viaticum, ex veterum opinione fruſtra ſunt poſita contra l. ſi quando de legat. primo, & ideo infra dixit quod ille erat ſuæ rei gratiæ non autem ſtudiorum, Epiſtola miſſa eſt à Magiſtratibus patriæ ſuæ magiſtratus appellat Duumuiros qui magiſtratus appellantur municipales dicti Duumuiri quia Duo erant in eo magiſtratu ſicuti Decem Viri, & Trium viri dicebantur quod Decem, & Tres crearẽtur in eodem Magiſtratu, hi creabantur ex corpore de-

M curio-

curionum vt ait Iuriſconſultus in l. honores de decurionib. is qui non ſit decurio Duumuiratu, vel alijs honoribus fungi non poteſt Decurionum enim honoribus plebei fungi non poſſunt. Decuriones ſunt conſiliarij, & Senatores, vt ita dicam, in Municipijs inſtar Romanorum Senatorum ſicuti Duum viri ſunt in ipſis municipijs inſtar Conſulum, vel in alijs Ciuitatibus Colonijſuæ Romanorum l. prima §. in filijs de decurionib. l. omnes l. exemplo C. eod.titul. quamquam Accurſius dubitauerit, & diſcernere non voluit, quæ dignitas fuerit maior Duum Virorum, an Decurionum in l. item quod cuiuſque Vniuerſitat nomin, cum procul dubbio digniores eſſent Decurionibus Duum Viri. Hi enim erant Vrbis Magiſtratus, & Decurionum ordo diceba tur l. prima, & quarta de damn. infect. & in titul. de mag. connub. nam in l. prima ita ſcriptum eſt, in ordinē ſubſidiaria actio non datur, ſed in Magiſtratus, quatenus autem Accurſ. ait *D*uumuiros ideo dictos eſſe quod Duorum ſuffragio crearentur. Verum non eſt in l. vltima C. de iudic. neque rectior eius opinio eſt qua docet Defenſores Ciuitatum idem eſſe quod etiā Duum Viri l. prima Si quis ius dic. non obt. nam valde inter ſe differunt Duum Viri, & Defenſores Ciuitatum Duum Viri namque ex Decurionibus creabantur l. honores de decurionib. Defenſores vero ex plebe l. ſecunda C. de defenſorib. Ciuitat. & Authentich. eod. Præterea habent tractatus diuerſos in Codice nā titulus eſt de Defenſoribus Ciuitatū, & de Magiſtratib. Municipal. ideſt Duum Viris. Item Defenſores propriè non gerebant Magiſtratum in l. hac C. de donationib. ibi ſiue ea Ciuitas Magiſtratus ſiue non habeat, & defenſor tantummodo ſit Defenſor vnus tantum creabatur vt habetur in dicto titul. C. de defenſorib. & in Authentich. eod. Duum Vi-

ri

ri autem duo erant,& eorū differentia copioſius oſtendi tur ab aliis eruditis viris alijs in locis. Ait lex,vt porrigeret Imperatori decretum , quid decretum contineret non poſſumus certum habere. Ego puto in eo contineri quemadmodum Ciuitas decreuerat Viaticum dandum Titio ob cauſam ſtudiorum, nam ex publico ei dabatur quod prohibitum non eſt l.ambitioſa de decret.ab ord. fac.& hodie ſunt nōnullæ Ciuitates quæ ex publico ſuſtinēt ſtudioſorum certū numerū in Gymnaſijs publicis Porrecto igitur decreto Titius accepturus erat ab Imperatore viaticum, nam intelligendum eſt quod Reſpublica illa rationes habebat implicitas cum Fiſco,erat enim fiſci creditrix,vel quia reddere promiſit tantam pecuniam in Prouincia vel fortè conuentio erat inter Ciuitatem, & Imperatorē vt viaticum daret Imperator degenti Romæ ſtudiorum gratia,cuicunque Ciuitas decreuiſſet. At is autem qui ſuſcepiſſet literas colluſionem fecit, hæc autem colluſio facta eſt inter Nuncium, & Lucium eſt autem colluſio plurium conſpiratio, & machinatio in fraudem alterius, & damnum facta, vt in titul.de colluſionibus det quæ & colludium dicitur l. vltim. C. de vendit. rer.Ciuitat.& l.ſi quis inter C.de bon.præſcript. dicta à verbo colludo quod eſt in fraudem alterius cum altero machinor l.qui fundum §.procurator de vſucapion. pro emptor.Ait ſuæ rei gratia non ſtudiorum gratia,ſed propriæ rei quaſi publica ſit cauſſa ſtudiorum non propria Titij dumtaxat. Hic quæro quis viaticum ab eo petere potuiſſet?& poſito caſu oritur quæſtio.Hinc orta eſt difficultas; nam quid ſit viaticum hoc in loco, & à quo ſit petendum dubitatum eſt. Viaticum dicitur quod in via eſt nobis neceſſarium vt puta pecunia, quam in itinere expēdimus vnde Iuriſconſultus ait in l.eum quem temere de iudic. eum quem temere aduerſarium ſuum in iu-

dicio vocaſſe conſtiterit viatica litiſque ſumptus aduerſa rio reddere oportebit,& in l.ſi fratres pro ſocio §.ſi quis ex ſocijs,propter ſocietatem profectus ſit veluti ad merces emendas eos dumtaxat ſumptus ſocietati imputabit qui in eam rem impenſi ſunt. Viatica igitur & meritoriorum, & ſtabulorum, & iumentorum, &c. Item viaticum appellat Iuriſconſultus pecuniam quam ſtudiorum cauſſa iuuenes expendunt. ait enim in l.cum filiusfamilias ſi cert. petat. cum filiusfamilias viaticum ſuum mutuum dederit cum ſtudiorum cauſſa Romæ ageret reſponſum eſt extra ordinario iudicio illi ſubueniendum. Idem in l.ſi longius de iudic.in fine.Item & legati ſolent accipere viaticum,ideo ait in l.vltima de muneribus. & honorib. §. legati quoque;qui ad ſacrarium Principis mittuntur quia viaticum interdum ſolent accipere,perſonale munus ineunt & hæc de viatico, & ita veterũ ſententiã, &noſtrã poſſe ſubſtineri puto circa viatici ſignificationẽ. Conſequens eſt vt videamus à quo ſit petendum Accurſius ait a Nuncio qui ſecum illud tulerat, & interpretatur illud relatiuum, ſeu demonſtratiũ ab eo ſcilicet Nuncio:nam de Nuncio dicit, ibi & quid commiſiſſe videtur is qui non reſtituit literas, &c.nam hæc verba manifeſtè demonſtrant ibi non eſſe intelligendum de Nuncio; Eſt & alia ratio quia relatio fit ad proximas præcedẽtes perſonas l.ſi idem ff.de iuriſdiction.omn.iudic.& præſertim quando ſunt perſonæ intermediæ ad quas relatio poteſt fieri vt in hoc reſponſo nam inter Nuncium, & relatiuũ, ab eo, eſt media perſona Lucij, & Titij, & Imperatoris quapropter nemo diceret bonam expoſitiorem ab eo, ideſt Nuncio ideo recta videtur expoſitio ab eo, ſcilicet ab Imperatore. Item alia ratione non videtur poſſe ſubſtineri opinio Accurſij;Nuncium videlicet ſecum viaticum tuliſſe: nam ſi Nuncius tulit cur non poteſt Titius viati-

viatieum petere l. ſi pupilli §. ſi pecuniam de negot. geſt. ibi ſi quis pecuniam, vel aliam quandam rem ad me perferendā acceperit, quia meum negotiū geſsit, negotio rum nēpè geſtorum mihi actio aduerſus eum competit Item facit l. ſi is C. de furt. Item ſtante opinione Veterum videtur quod Titius non poſsit petere, & tamen eum poſſe dicitur in lege, nam in pari delicto eſt potior cauſſa poſsidentis l. Eum par delictum de regul. Iur. & in pari delicto cauſſa petitoris eſt deterior l. ſecunda, ne quis eum qui in ius voc, &c. Cum igitur Nuncius, & Lucius fuerint in pari delicto colluſionis non videtur quod Lucius poſsit petere, nam & allegans turpitudinem ſuam, nec audiretur l. tranſactione C. de tranſactionib. l. cum profitearis C. de reuocand. donationib. l. mercalem C. de conditionib. ob turp. cauſs. Facit præterea regula l. itaq; fullo de furt. & ex ſuo dolo nemo con ſequitur actionē l. ex facto l. metū §. ſed licet de negot. geſt. Facit inſuper illa ratio potiſſima Luciū nō poſſe pete re, ſi poſſet petere id intelligeretur de Iure l. prim. §. hæc verba ꝙ quiſq; Iur. ſi Nuncius nō poteſt obligari nūquā enim obligatur l. vltima quod cū eo l. vltima quod Iuſs. Accurſius in l. ſi pupilli §. primo de negot. geſt. & Bal. in l. ei qui C. quod cum eo. Alexand. apud Bartol. in l. qui autem, & ſeq. de conſtitut. pecun. Aiunt enim Nuncium eſſe merum organum, & quaſi Picam, vel Epiſtolam, & ſic concluditur eum non poſſe obligari ex perſona ſua, neque ex perſona Reipublicæ, quia non habebat mandatum, nā ad Titium non ad Lucium directus eſt à Republica, & mandatum habuit eidem Titio reſtituere vt in ſcripto habetur; Ex dictis non videtur poſſe ſubſtineri expoſitio Accurſij ab eo ſcilicet Nuncio etiam ſi alias rectè ſenſiſſet. Si quis autem vellet tueri opinionem Accurſii exponat ab eo Imperatore, vt ſcilicet Impera-

perator ſolueret, ſed non placet quia pro tam paruula operula non videtur Viaticum dandum neque Iuriscõſultus de hac re legem quæſtionemque poſuiſſet; tum etiam quia Reſpublica nõ Imperator dare debet Viaticũ legatis,& ante profectionem alias non eſſet Viaticum. Item Nuncius, & Lucius non ita facile committerent falſum pro illo legatiuo Itẽ illud Viaticum datur legatis quorũ nulla eſt hic mẽtio. Si tamẽ quis occurrere vellet obiectioni, legat ab ea, non ab eo, & exponat ab ea ſcilicet Republica, & ita in quibuſdam exemplaribus ſcriptum inueni:ſed tunc obſtat,nam qua ratione Lucius petere poſſet à Republica,cum ſtatim petendo eius dolus detegeretur, nec video qua ratione petere poſſet à Republica. Ideo probabilior omnibus videtur noſtra opinio. Ait lex; Titium quidem Viaticum petere non poſse deciſio ergo eſt; Titium Viaticum petere non poſſe ab Imperatore, quia nulla amplius eſt mentio de eo in decreto; ſubiungit, ſed eum qui nomen indidiſſet ideſt Lucium, igitur ex falſo comiſſo conſequitur actionem. Reſpondeo quod falſi crimen non euitabit; ſuper hac reſponſione valde, & ſepæ dubitaui cur non Titius, ſed potius Lucius poſſit petere; & tandem cogitaui mendum eſſe fortè in his verbis, & legendum eſſe Titium quidem Viaticum petere poſſe non eum qui nomen indidiſſet, ſed de hoc ſubſiſtens nihil Cenſeo Indidiſſet, vel incidiſſet legatur, nihil refert, vtrumque enim rectè legitur.

Ad §.

Ad §. Titius ead. leg. Titio Ad Municipal. datur verus intellectus.

ACcurſius cæterique eius Farinæ Interpretes ita ſuã accommodauerunt huic reſponſo interpretationem; Repromiſſione de euictione, vel indemnitate, quod & ſi nõ diceret tamẽ promittere nõ tenetur vt l. prima C. credit. euiction. piguor. non deberi, & hoc ſi habes ex promiſsione. Aliqua exemplaria habent demonſtratione, ideſt denuntiatione, hoc eſt qui non tenetur denunciare pluſquam, ſcilicet pactum valet, vt l. Herennius in princip. de euictionib. vel demonſtratione, quia non demonſtrabat ementi. Alias remiſsione quia nihil ſe de prætio remiſſurum emptoribus cũ debitore conuenit. Gradus ideſt Magiſtratus ſuccedentes remiſsionem alias demonſtrationem, & dicunt à Magiſtratu ſcilicet Titio facta fuit demonſtratio vendentibus, ideſt ſequentibus Magiſtratibus, qui vendiderunt, ita vt vendentibus ſit datiui caſus, & non erat bonum pignus. Alias eſt remiſsionem, & tunc vendentibus, ideſt ementibus l. Veteris ſupra de actionib. empt. & qui dicit à Magiſtratu ſcilicet qui vendebat, & qui dicit demonſtratio ſcilicet propter fundum demonſtratum maiorem plus fuit vẽditus quam valeret, ita quod poterat Reipublicæ ſatisfieri, ſed remiſſione poſtea facta non, vt hic, & infra ſubijcit, alias repromiſsionem, quia promiſit Magiſtratus qui vendidit emptoribus, quod tot iugera erant, quod verum non erat, & ideo fuit coactus reddere, reſtituere promittendo, eum, ergo ideſt Titium qui fuit nouiſsimus, ideſt primus ſic & ibi, & erunt primi nouiſsimi, & nouiſsimi primi, & ſic corrigit quod dixit Modeſtinus. Vel dic eum

ideſt

tem prætij accepti ſecundum proportionem menſuræ defectæ quo factum eſt,vt pecunia Reipublicæ tota non eſſet ſalua,ſed deficiebãt decẽ puta,nũc quęrebatur quis deberet conſeruare pecuniam indemnem, an Titius primus Curator, an alij ex ſucceſſoribus an Mæuius vltimus Curator? Reſpondit Modeſtinus: Mæuium qui vltimus fuit curator,& nomẽ illius approbauit,indemnitati Reipublicæ ſatisfacere debere niſi doceat, & ipſe tranſmiſiſſe nomen hoc idoneum ad ſuum ſucceſſorem, ideſt alium curatorem qui ei ſucceſſiſſet, hic eſt ſenſus noſter qui vt euidentior fiat ſingula verba examinabo. Ait enim lex. Titius pro pecunia, quã ipſe credidit,erat enim curator Reipublicæ, gerebatque eius negotia, ideo ne pecunia publica eſſet otioſa dedit eam mutuo ad vſuras, ait ſine vlla re pmiſsione,&ex hoc verbo obſcuritas orta eſt,ideo omiſſa diſquiſitione hac,in finem cætera verba, quæ mihi non habent ambiguitatem diſpiciamus: ait ſuccedentes gradus, ideſt ſucceſſores curatores per ordinẽ; ſed puto legendum eſſe gradu in ablatiuo,probauerunt ideſt periculum ſumpſerunt, nam ſi non approbaſſent, periculum fuiſſet primi contrahentis. Ait propter remiſsionem a Magiſtratibus factam, in hoc loco perperam intellexerunt Veteres legentes demonſtratiorem,& vendentibus caſu datiui, & a Magiſtratu exponunt a Titio: nam ſine dubio legendum eſt, remiſsionem a Magiſtratibus vendentibus factam, remiſsionem intelligimus prætii ſoluti redhibitionem factam pro parte, Magiſtratibus vendẽtibus, & eſt caſus ablatiui,Magiſtratus enim intelligimus duumuiros de quibus ſupra initio legis dictum eſt. Et quatenus Accurſius intelligit Magiſtratus ipſos curatores allucinatur quia alij erant Curatores, & alij Magiſtratus Municipales; nec de Titio poſſumus intelligere, quia amplius non erat Curator, nec Magiſtra-

tus, intelligendum eſt ergo de Duumuiris vt dixi, & pluraliter, quod oſtendunt verba inferiora illa, ſed nec poſt Magiſtratus qui vendidiſſe proponuntur. Ait qui pluris vendiderunt, propter menſuram agri demonſtrati vendiderunt pluris, quam eſſet debitum *Reipublicæ*, & quam æquum eſſet quia non fuit demonſtratio vera, & ideo dixit propter demonſtrationem, ideſt aſſertionem qua aſſerebat fundum eſſe tot iugerum in contractu puta Titij, & ita Magiſtratus vendentes demonſtrauerunt emptoribus, non tamen re vera, & oculorum fide, nam poſtea adhibito menſore minor modus inuentus eſt, & propterea remiſſionem, ideſt reſtitutionem prætij facere iuſſi ſunt à Præſide puta, vel ſpontè lege dictante, & æquitate. Ait eum ergo, &c. ſi igitur non tenentur Magiſtratus venditores neque Titius primus curator, & ſucceſſores deciditur, ergo quod vltimus qui probauit nomen teneatur. At ſi nomen ad ſucceſſorem. &c. limitatio eſt deciſionis ſupradictæ, & eſt ſenſus; tenetur Mæuius niſi oſtendat tempore depoſitæ adminiſtrationis debitorem qui pignus dederat fuiſſe idoneum, nam ſi tunc erat idoneus periculum tranſiuiſſet in ſucceſſorem qui tempore ſucceſsionis factus eſt non ſoluendo dicta l. penultim. de admiſtration. rer ad Ciuitat. pertinent b. Reſtat denique vt abſoluamus vtra lectio ſit probabilior in verbo repromiſſione ex quo legis caſus pendet. Veteres itaque legunt demõſtratione, ideſt denũtiatione, vel indemnitate intelligamus etiam ſi ſit ex promiſſione, quia non verbis tam extraneis vſus eſſet, nec illa cautio ſatis prodeſt cum intelligatur à iure l. prima C. creditor. euiction. pignor. Minus etiam placet intelligere de euictionis renunciatione quæ pacto poteſt remitti dicta l. Herennius de euictionib. cum de euictione nihil proponatur, neque eui tum fundum fuiſſe neque minoris venditum; Nec

ad-

admiſſo lectionem demonſtratione ideſt quia non demonſtrabat,nã omnes ferè fundi vẽdũtur ſine demonſtratione ad oculum quamuis poſtea menſurentur Præterea id pactum fuit inter contrahentes,quo circa ſi quis vellet defendere hanc lectionem poſſet intelligere, pactum fuiſſe vt venderetur ſine vlla demonſtratione ideſt menſuratione ad oculum,& ita primo vendiderunt Magiſtratus quamuis poſtea oportuerit menſurari, quia tale pactum non obfuit emptoribus. Sed huic ſenſui refragatur illa potiſsima ratio quia hoc pacto debitor fuiſſet omnino liberatus neque teneretur quanto minoris fundus venderetur,at in fine ſignificatur quod ſi debitor eſſet ſoluendo teneretur ex illis verbis ſi non ad ſucceſſores ,&c. quia ſi non fuiſſet debitor obligatus nullum periculum fuiſſet ſucceſſoris Moeuij qui non approbauit cum Mœuius vltimus probauerit,ideo oportet intelligere quod debitor tenebatur ad id quanto minoris vendi um pignus foret ſicuti de iure communi debet l. creditor ſi cert. petat. l ſi pro mutua eod. titul. & hæc ratio facit etiam contra caſum quem ſupra poſuimus videlicet, vt intelligatur pactum initum, ne prætium redderetur ſeu pecunia credita,ſi minus venderetur,ideo eam ſubſtinere non audeo. Item non placet illa opinio, vt legamus remiſsione, & intelligamus pactum factum ne faceret remiſsionem emptoribus quoniam hoc pacto liberaretur debitor;& pactum ridiculum eſſet,nam & emptoribus non eſt ſeruandum, quapropter puto rectius legendum ex promiſsione,ſeu repromiſsione,nã non facio differentiam inter hæc verba, & fingo caſum pactũ fuiſſe vt venderetur ſine vlla expromiſsione ideſt quod tunc nullam expromiſsionẽ dedit de eo quanto minoris venderetur fundus, & ſic non fuit recte cautum Reipublicæ eo quia Titius debuerat repromiſsionem accipere

ſicut accepit pignus, vnde euenit, vt nulla repromiſſione data factus eſt non idoneus debitor, & ſecundum hunc caſum pactum fuit vt venderetur ſine vlla repromiſsione: nam poſſet etiam quis intelligere pactum fuiſſe vt non venderetur ſine vlla repromiſsione ideſt vt nulla ex promiſsio daretur, cum venderetur de eo quanto minoris venderetur, & hoc magis congruit verborum contextui. Quatenus autem dixi quod repromiſsio, & ex promiſsio pro eodem accipi poteſt: illa ratione impugnatur quod expromiſsio videtur eſſe cum ſatiſdatione ſicuti expromiſſor dicitur qui ſe pro alio obligat ſed hæc non putarem ita accipienda, nam quamuis id expromiſſor ſignificet non tamen expromiſsio, ita intelligeretur in alia perſona, nam quid repromiſsio ab expromiſsione differat, non ſatis habeo compertũ: Si quis autem obijceret, ſi repromiſsio eſt nuda cautio quid pro fuiſſet Titio repromiſsionẽ accipere, cum omnino alius erat debitor obligatus ad reſiduum. Reſpondeo quia & hoc vinculum magis obligaſſet eundem per ſtipulationem, nam & ſi ſtipulatio duplæ non interponatur tamen condendatio fit in duplum l. prima de Euictionib. & tamen repromitti debet duplæ nomine vt habetur in eadem l. & in l. ſi diem Repromiſsionẽ autem eſſe nudã cautionem probatur in l. prima de prætor. ſtipulat. l. non ſolũ de nou oper. nunciation. cuius etiã mentio eſt in l. ſi quis de condition. caus. dat. & l. quamuis §. ſi conuenerit ad Velleian. & l. qui libertinos in fin. de operib. libertor. & l. ſi vero ff. ſolut. matrimon. Igitur exponendum eſt ſine vlla repromiſsione hoc eſt sine aliqua cautione, ſeu fideiuſſoria, ſeu nuda promiſsione Curatores enim debent cautè agere res publicas, & debitas exigere cautiones alioquin res ſua ageretur l. prior de rer. adminiſtration. ad Ciuitat, pertinentib. quam legẽ
quia

quia verus eius ſenſus deſideratur diligentius eam exponere decreui.

l. Prior de adminiſtration. rer. ad Ciuitat pertinentib. §. Prædium exponitur.

PRædium publicum in quinque annos idonea cautione non exacta curator Reipublicæ locauit cęteris annis colonus ſi reliqua traxerit, & de fructibus prædij mercedes ſeruari non potuerint; ſucceſſor qui locauit tenebitur. Idem in Vectigalibus non ita pridem conſtitutum eſt ſcilicet vt ſui temporis periculum ſinguli præſtarent, Hæc ſunt Vlpiani verba perperam hactenus intellecta: Accurſius interpretatur cæteris annis ideſt vltra quinquennium mercedes ſeruari non potuerunt, ſcilicet à Colono, Succeſſor ſcilicet eius qui locauit ideſt alius curator, & dic tenebitur ſcilicet Reipublicæ quia approbare videtur dimittendo ei prædiũ l. Titio §. primo ad *M*unicipal. Deinde ſubiungit Accurſius, ſed duo quero, &c. quę ꝑ exaratis hoc loco haberi volo. Idẽ Interꝑtatur illa verba ſui tẽporis ideſt ſuæ locationis, &c. Senſus Accurſij ille eſt; Succeſſor locatoris in quinquennium tenetur præſtare periculum coloni trãſacto illo tẽpore quinquẽnij. Hic ſẽſus nullius erat dubitationis quis enim de hoc dubitare potuiſſet. An curator qui ſolum per quinquennium locauit teneatur vlterius cum exierit ab adminiſtratione, quis item dubitaſſet, An curator qui ſucceſsit teneatur, cũ locatio à priore facta finiatur quinquẽnioneq; ipſe tunc ſit in officio. Præterea fingit Accurſius tacitam locationem poſt quinquennium quod ſi verum eſſet non omiſiſſet dicere Iureconſultus quippè quod maximi erat mouenti cum inde omnis quæſtio penderet

Præte-

Præterea quis ſenſus eſt dicere, ſi potuerunt mercedes ſeruari ex fructibus tenetur: ergo per ſenſum à contrario nõ tenetur ſi potuerũt ſeruari, non sũt ſeruati, quis igitur tenebitur eo caſu? nam prior locator multo minus tenebitur hoc caſu, quam in priore hic enim in culpa eſt ſucceſsor in ſuperiore non,& hic magis teneri deberet, quam in priore quia ſeruari illic non potuerunt ex fructibus mercedes, &c. & tamen contrarium ſenſit Accurſius. Præterea quis eſt tam craſſæ doctrinæ, vt ſcribat, ſucceſſor qui locauit, volet intelligere de ſucceſſore eius qui locauit, nonne facillimum fuit clarè, & latinè loqui, & exprimere illam dictionem eius,at non pueril s eſt, & per ridicula interpretatio? Igitur aut ibi eſt mendum, aut deficit dictio eius. Alias complures poſſem cumulare rationes, & inditia manifeſta hunc locum non habuiſſe veram interpretationem; ſed ne longius quam par eſt, progrediar, dicam quod ſentio; Arbitror ego locum eſſe deprauatum quod non animaduerterunt Veteres, nam in eo legitur, cæteris annis, & legi debet certis annis, & vbi eſt ſucceſſor legatur à ſucceſſore,& ita ſententia erit Iuriſconſulti digna nempè ſi curator Reipublicæ locauerit in quinquennium,& certis annis illius quinquennij colonus reliqua traxerit tenetur curator qui locauit niſi à ſucceſſore eius mercedes ſeruari potuerunt ex fructibus fundi locati nã ſi ex fructibus potuerunt ſeruari tenetur ſucceſſor locatoris nõ locator, Aliud eſt in vectigalibus fundis quia ſinguli curatores tenentur pro tempore ſuæ adminiſtrationis.Exemplum in hoc reſponſo facile fieri poteſt ex ſupradictis. Diſpiciamus nunc ſingula verba. Ait lex, prædium publicum, ideſt Reipublicæ puta Alexandrinorum;in quinque annos, & ita in maius tempus adminiſtrationis, ſeù curationis ſuæ. Idonea cautione non

exa-

exacta, vel quia non ſatiſdedit colonus, vel non idoneè ſatiſdedit, nam ſi idoneè cautum fuiſſet, nulla eſſet quæſtio, cum Reipublicæ ſatisfieri poſſet, & hoc in culpa conſtituit locatorem, qui idoneam cautionem non accepit, curator n. Reipublicæ qui curationis munus ſubibat indẽnem Rempublicam conſeruare tenetur, quatenus ad ſuã adminiſtrationem pertinet. Certis annis, ex his verbis ortus eſt error Accurſij, qui legit cæteris annis, nõ .n. dictiones iſtę cętera cęterũ nominaliter poſitę proferuntur niſi quid referant, quiduè contineant, aut quid ſignificẽt, ſuperius fuit declaratum. hic autem non potuit dicere cæteris annis Vlpianus niſi ſuperius dixiſſet mentionemuè feciſſet de alijs annis præter quinquennium. Simile mendum eſt in §. nam ſi id Inſtitutionib. de hæred. ab inteſtat. ibi in cæteris deinde liberorum perſonis cum legi debeat in certis; Certos annos igitur intelligimus puta duos, vel tres illius quinquennij. Colonus reliqua contraxerit, ideſt non ſoluerit debitam mercedem, nec eſt idoneus ad ſoluendum, & de fructibus prædij mercedes ſeruari non potuerũt à ſucceſſore, ideſt ſi ſucceſſor Prioris curatoris; & locatoris non potuit ſoluere mercedem ex fructibus, quia non erant fructus ſufficientes ob ſterilitatem puta. Qui locauit tenetur ideſt locator tenetur Reipublicæ non ſucceſſor eius, curator alius, nam curatores non fungebantur per quinquennium, ſed annum, & quamuis per maius tempus fungerentur potuit curator in fine temporis ſui locare per quinquennium, ſi igitur ſucceſſor locatoris potuiſſet ſeruare mercedem ex fructibus periculum ad ipſum ſpectaſſet, quia idoneum colonum accepiſſe videretur l. vltima §. penultimo eod. titul. & tempore ſuo non idoneus colonus factus præſumeretur. Ait lex idem in vectigalibus, non ita pridem conſtitutum eſt, hoc eſt in fundis vectigalibus, diuerſum

Digitized by Google

eſt. Ait ſed vt ſit temporis ſinguli periculum præſtarent, ideſt cōſtitutū eſt, vt curatores ſinguli præſtarent periculum in vectigalibus fundis pro tempore ſuo hoc eſt pro tempore ſuæ adminiſtrationis non vltra ſicut in ſuperiori caſu tenetur, nam ibi dictum eſt etiam vlterius teneri, vbi igitur ſcriptum eſt, ſcilicet, legendum eſt, ſed, & hic eſt ſenſus noſter.

l. Cognitionum §. Exiſtimatio de Var. & extraordinar. cognitionib. declaratur.

EX his quoque pro exaratis haberi volumus, & Calliſtrati ſingula verba, & Accurſij in verb. veluti locus eſt deprauatus, quod cum Accurſius non animaduertiſſet dici non poteſt quanto opere laborarit in caſſum proculdubio quia veritatem propter mendum aſſequi non potuit, legite diligenter ſcriptum legis, & præterea Accurſij interpretationem cuius ſenſus, & ſi clarus; non eſt tamen neque iuris, neque latinæ linguæ conſonus, non fraſi, neque elegantiæ Iuriſconſulti, quam Accurſij interpretationem refellere non eſt mihi ſtatutum cum ſatis re ipſa ridiculam ſe oſtendat, & haud difficulter ex noſtra ſententia cognoſci poterit quam ſubijciam: Iureconſultus .n. non ſcribit repugnantia, & præſertim in tā vulgatiſſima, & manifeſtiſſima iuris definitione, qui & ſi ſubtiliter interdum loquitur ob tractatus ſubtilitatem, clarè tamen mentē ſemper ſuā ſolet prodere, quæ obſcura fit crebrò culpa mendoſi Codicis, ob quā rem ius noſtrum non modicè cōturbatum eſt, nec ſine culpa ſunt ſtudioſi Adoleſcentes qui in primo ingreſſu legitimè eruditionis, operam dare incipiunt verboſis inſinuoſiſque commentarijs, ius totum confundentibus, & ita fontem limpidiſ-

ſimum

ſimum deſpicientes, ad putridas ſtagnanteſque aquas concurrunt, vnde longè plus limi quam aquæ imbibunt, & poſtquam doctos ſe exiſtimant, tunc magis doctoris ope indigent, ita vt non magis veram doctrinam doceãt, quam dedoceantur adulterinam, ſed hæc miſſa faciamus, Legendũ eſt, itaq; niſi fallor, idẽ vbi eſt dictio expoſitiua, ideſt, in hunc modum, conſumitur quoties magna capitis diminutio interuenit. Idem cum libertas amittitur veluti cum aqua, &c. hoc vitium ortum eſt ex compendioſa ſcriptura, nam eodem modo ſcribitur compẽdiosè idem ideſt ſicuti idem, idem; Poſſet quis etiam legere item, & erit idem ſenſus, & ita his verbis, idem cum libertas amittitur ſignificat maximam capitis diminutionem; nam ſi quis amittat libertatem afficitur maxima capitis diminutione, nam quatenus exemplum affert de pæna metalli, & operis metalli de maxima intelligitur, hæ enim pænę libertatem auferunt l. aut damnum in fin. de pæn. l. in metallum, & l. metalli eod. titul. Et ex dictis manifeſtus eſt ſenſus §. ſupradicti.

Expeditur text. in l. ſi ſic de verbor. obligationibus.

SEnſus Accurſij Veterumque omnium Interpretum fuit quod ſi agitur inter partes pacto expreſſo, quod ſemel committatur non poterit niſi ſemel committi; vel ſi actum ſit pacto, quod ad primam vim pertinet non tenebitur hæres, & exponunt illa verba, quod verum non eſt niſi ſit actum, &c. qui ſenſus quam ſint abſurdi, & contra verba legis ſi quis conſiderauerit nõ ambiget; nã quis dubitat quod ſi actum eſt non pertinebit illa ſtipulatio; niſi vt actum eſt; cum ſtipulationes pactionibus ſirmæ ſint

& extrinſecus nihil admittant l. quicquid aſtringendæ hoc eod.titul. & pacta ſeruari oportet l. iuriſgentium §. prætor de pact. l. pacta C. eod.titul. de pact. Item cur facerent talem ſtipulationem, neque per te, neque per hæredem, ſi agunt expreſsè vt ad primam vim pertinerent? Sed hic quis diceret quod eſſe poterit quod promiſſore nõ faciente tenebitur hæres. Item in fine nonne negatur quod ſupra deciſum eſt? certè ſic, igitur negat, quod ſi etiam actum ſit ſemel committatur, vel ex prima vi; nam quod ipſi ſubintelligunt, niſi actum ſit, talis intellectus ibi non poteſt recipi, quia non erit omittendus cum talis oratio abſolutè, & manifeſtè ſuperiorem deciſionem negat. Sed nè longior ſim in refellendum Accurſij ſenſum, ſubijciam quid ſentiam. Senſus itaque eſt totius legis quod ſi concepta ſit ſtipulatio hoc modo, neque per te, neque per hæredem tuum vim fieri ſpondes? hæc ſtipulatio pertinet ad hæredem etiam ſi promiſſor ex prima vi ſua condendatus ſit, non enim ſtipulatio conſumitur ex prima vi; nam ſi quis diceret quod ad primam vim ſolum pertineret, ſi promiſſor vim primo facit, & condendatus ſit, hæres ex ſuo facto non teneretur, quia prima vi ſtipulatio conſumpta eſſet, ſed id abſurdum eſt, vt hæres ex ſuo facto non poſſet condendari, ideo verum non eſt, quod talis ſtipulatio pertineat ad primã vim ſolum, & hic eſt ſenſus, nã vna eſt quæſtio, & vna deciſio, quæ quæſtio prima eſt deciſa, deinde ex inconuenienti, & iniquo comprobata, qui ſenſus vt clarior fiat, ſingula verba expendamus, Et quidem verba prima vſque ad clauſulam, aut ſi ſic volumus, quæſtiones ſunt ſine ambiguitate, ideo ea non declarabo, niſi quod vbi Accurſius ait poſſe legi caput, vbi eſt capit, vt in terminis legis eſt; nam caput locum nullum ſibi poteſt vendicare: Ait igitur Iuriſconſultus, aut ſi ſic factam eſſe ſtipulationem vi-

delicet

delicet per te, &c. his verbis vſque ad finem legis Ureconſultus probat ex inconuenięti ſuperiorem definitionem,& eſt ſenſus ſi in propoſito ſuperiori caſu dicimus, quod prima vis tantum comprehendatur,ſequitur quod perſona hæredis appoſita in ſtipulatione, ſæpè fruſtrà appoſita apparebit, & hoc erit quando promiſſor vim fecerit, & contra actũ fuerit in iudicio, nám amplius ex facto ſuo hæres non tenebitur, quia prima vi ſtipulatio conſumpta erit. Sed hoc verum non eſt, videlicet ex prima vi conſumi ſtipulationem totam,& ſic non poſſumus dicere ad primam vim tantum pertinere, quia inconueniens eſt,& iuri contrarium; Ait Iureconſultus,aut ſi ſic, &c. dictio, aut non, ponitur diſtinctiuè, quia non diſtinguit propriè, ſed aduerſatiuè; attamen mihi verius eſt legendum vt idem quod ſed, verum, cæterum ſingamus decidimus dicimus factam eſſe ſtipulationem, & dictio eſſe deleatur, nam replicat ſuperiorem ſtipulationem,& quamuis has duas dictiones ego immutandas dixerim non tamen variatur ſenſus noſter,nec læditur ſi quis vellet antiqua verba cauillando ſubſtinere. Ait lex vt ad vnam vim tantum pertineat hoc eſt ſi volumus dicere ſuperiorem ſtipulationem ad vnam vim tantum pertinere primam, non ad plures ſi vim fecerit ſi promiſſor amplius ex hæredis facto commicti non poteſt, id eſt ſi poſtea hæres vim fecerit. Ait deinde hoc ita ſi actum ſit nõ enim placet vt legamus, ergo ſi actum ſit quia, ergo, eſt dictio illatiua, & hic nihil infertur, ſed potius diſtinguitur,& limitatur. Si autem quis vellet legere; ergo non eſſet ſcribendum ibidem, ſed paullo ſuperius, ibi, ergo ſi vim fecerit amplius ex hæredis facto commicti non poterit. Si actum ſit quaſi,&c. hæc verba ſi actum ſit Veteres intellexerunt id eſt ſi pactum eſt inter eos contrahentes expreſsè,vt ad primam vim pertineat. Ego aliter pu-

to intelligendum, ſi actum ſit, id eſt ſi in iudicio ex prima vi actum eſt, hoc eſt, egit ſtipulator ad intereſſe, nam ſi vis facta ſit, neque egerit ſtipulator, ex ipſe vi non intelligetur conſumpta ſtipulatio, & hæc fuit opinio eorum qui ad primam vim referebant ſtipulationem illam; Scæuola autem non probauit talẽ ſententiam, & ideo in fine ſubiunxit, non eſſe verum ſcilicet ſtipulationẽ eſſe conſũptam ex prima vi, & quod amplius ex facto hæredis nõ poſſit commicti, etiam ſi actum ſit ex prima vi promiſſoris, & quod dixi illa verba, ſi actũ eſt, intelligenda sũt de actione, & non de pactione, ſenſus legis clarus, & notandus, comprobant verba initio reſponſi ſcripta, ideſt, & ſi quidem egi confirmatur ſimilis modus argumentandi ab inconuenienti; in l. ſi procurator in fine rem rat. haber. illic enim ita ſcriptum eſt; finge, enim & ſubinde damnum dari, non erit dubium quin agere poſsit ſæpius; nam ſi toto damno computato tunc agendum eſt propemodum non ante aget, quam dies ſtipulationis præterierit intra quem ſi damnum datum eſt ſtipulatori, cautum non erit quod verum quidem non eſt, ita & in l. ſi ſocer § vltimo ff. ſolut. matrimon. Non omitto verba illa, neque per te, neque per hæredem tuum fieri eſſe additia verba, & glossematica, quæ fuere appoſita in contextu, & confuſionem pariunt; Item verbum volumus debet locari poſt dictionem, ſi, aut poſt ſtipulationem, legendum igitur eſſe puto, vt ſi ſic factam ſtipulationem volumus, vt ad vnam vim primam pertineat, ſi vim faceret amplius ex hæredis facto committi non poterit, hoc ita ſi actum ſit quaſi ex ipſius vi tota ſit conſumpta quod verum non eſt; & hæc ſatis, ſuperque.

Verus

Verus ſenſus traditur ad l. quod vulgo de bonor. poſſeſsion. contra tabul.

ACcurſius,& ſequaces variè intellexerunt hoc reſpõſum in illis verbis contra legem eſſe, vt conſtat ex gloſſemmate ei adiecto. Ego multiloquio omiſſo, exiſtimo hũc fuiſſe verum ſenſum reſponſi illius ſcilicet quod vulgo dicebatur quoties bonorum poſſeſſio malè data eſſet contra tabulas,contra leges eſſe datam,nam ſi rectè data eſſet, non dicebatur ita, datam contra legem eſſe, quia tantum eſt dicere contra legem eſſe quod legitimè factum eſt, Triphonius autem ſubtiliter intuens cognouit illud dictum vulgare non debere intelligi, ita generaliter,vt quotieſcunqne data eſſet malè contra legem eſſe diceretur, ſed intelligi debere cum diſtinctione, nam interdum bonorum poſſeſsio malè data erit, nec rectè dicimus contra legem eſſe, vt eſt vbi petitur & ſine effectu datur, quod euenit quando teſtamentum non valuit ab initio, & data fuit bonorum poſſeſsio cõtra tabulas non dicitur contra legem eſſe, ſed potius fruſtra & inaniter datam bonorum poſſeſsionem, ſimile dictum eſt illud in l.nam & ſi ſub conditione de iniuſt.rupt.teſtamen.quod nullum eſt rumpi non poteſt. Item & illud quod argutè Accurſius dixit in l. item quia de pact. qui actionem habet, & petit ante diẽ,malè agere dicitur,& qui nondum actione nata agit, inaniter agere dicitur.Si igitur vt apertior ſit ſenſus datur bonorum poſſeſsio vbi teſtamentum ab initio inanè erat, non valet datio, nec rectè dicetur contra legem eſſe, ſed fruſtra,& inaniter data. Si autem data ſit, & non rectè, ſed iniuſtè contra ius, & Prætoris edictum, vbi teſtamentum valuit ab initio contra legem

eſſe

eſſe dicetur, & hoc voluit Iureconſultus niſi fallor. Quatenus lex ait quod vulgo, &c. Vulgus intelligitur Peritorum non Ruſticorum, nam regulas iuris ipſi non norunt, nam & nos vulgares clauſulas habemus non tamen idiotis notas, ſed inter nos notiſsimas. Sententiæ autem Veterum facilè refelli poſſunt, nam eorum ſenſus eſt, quod vulgus putabat, quod contra leges erat dari contra tabulas indiſtinctè, quod verum non eſt non vulgus reprehenditur, ſed regula declaratur, & potuiſſet vulgus rectè intelligere quamuis Triphonius ſpecialiter declarauerit quomodo eſſet intelligenda illa regula quam ſtultus foret ille Iuriſconſultus, nam de vulgo Iuriſperitorum intelligendum eſt, vt dixi, ſi intelligeret indiſtinctè dari bonorum poſſeſsionem eſse contra legem, quia ſi eſſet contra leges nulla daretur. Dum alij dicebant ſi bonorum poſſeſsio datur cum teſtamentum valet non datur contra leges; ergo contrarium puto dicendum, nam propriè contra leges datur cum teſtamentum valuit ſi iniuſtè datur, ſi iuſtè ſecundum leges datur. Dum dicunt ſi teſtamentum non valuit contra legem dicitur dari bonorum poſſeſsio, contra puto, quia tunc ſi datur, fruſtra datur cum bonorum poſſeſsio contra tabulas inſtituta ſit vbi valet teſtamentum, nam ſi non valet nulla quæſtio oritur, ſed inaniter agitur, & qui dat non facit contra legem, ſed actum inanem.

Elucidatur l. ſi ſtipuler §. vltimo ff. de verbor. obligationib.

SI in locando, ait Paullus conducendo, vendendo, emendo, ad interrogationem quis non reſponderit ſi tamen conſentiant in id quod reſponſum eſt, valet quod actum

actum eſt, quia hi contractus non tam verbis,quam con-ſenſu confirmātur. Senſus communis eſt Accurſij,Bartoli, Alexandri reſponſum non fuiſſe interroganti incontinenti,ſed ex interuallo. Hic intellectus mihi non placet, nam mihi hoc in loco, ex quo coniectari poſsit, vt intelligendum ſit non fuiſſe reſponſum incontinenti: facilè enim fuerat Paulo dicere, & proferre incontinenti non fuiſſe reſponſum vt factum eſt in l. prima ſupra hoc eod. titul. Mihi autem videtur locum illum non indigere diuinatoria ſuppletione,abſolutus enim eſt, & clarus; nam ſenſus fuit ille niſi opinione fallor. In contractibus locationis, & uenditionis, & ſimilibus si non fuerit reſponſum ad interrogationem, hoc eſt ad omnia interrogata, ſi tamen conſentiatur ualet contractus in eo in quo conſecuta eſt,& reſponſum;exempli gratia;Titius in locatione fundi, ita ſtipulatus eſt, Scianum fundum meũ quem tibi locaui reddere promittis Calend. Ianuarij, cõſitum nouis arboribus,& uitibus cũ foſſa tantæ latitudinis? ait ille; promitto reddere fundum Calend. Ianuar. conſitum nouis arboribus; de cæteris nihil reſpondit ualet contractus, si ſtipulator conſentit ad talem reſpõſionem quod uerba ipſa uidentur demonſtrare. Dicet aliquis nõ ne & in ſtipulatione uerborum,ita eſt,quod si diuerſitas reſpõſionis ſtipulatori placet ualere ſtipulationem, vt ſupra l. prima § cum addijcit:Dici poteſt in eo §. oportere diuerſitatem illico placere ſtipulatori in caſu noſtro etiam si ex interuallo placeat ualet quod actum eſt, & hic eſt ſenſus noſter ſecundum lectionem communem. Sed alia lectio mihi uerior eſt quam propriam puto fuiſſe Iuriſconſulti ex qua rectus, & notandus ſenſus elicitur, nam ibi ſcriptum reſponſum eſt,affirmatiuè legendum puto;reſpõſũ nõ eſt negatiuè, & ita legitur in nonnullis Codicibus, & ſenſus erit, quod nihil reſponſum

eſt

eſt & tamen valet ſi conſenſus interueniat; quia hi contract us non tam verbis, quam conſenſu contrahuntur, Sed latius alias diximus in rubric. huius titul.

l. legatis §. ſi ex officio ff. de legat. tert. optimè enucleatur.

QVos hactenus vidi in hoc Martiani reſponſo Interpretes verum eius ſenſum non nouiſſe ſum opinionis, ideo quem nos verum, & proprium exiſtimamus in medium proponam, ne veritas diutius deliteſcat. Si ex officio, ait, quis ad artificium tranſierit, quidem rectè putant legatum extingui, quia officio artificio commutatur, non idem ècontrario, cum lecticarius Cochus poſtea factus eſt; Senſus Veterum fuit, lecticarius artificium. Cochus officium habeat, niſi optimus eſſet Cochus, hunc enim artificium diceretur habere. Accurſius loquitur in hæc verba; Lecticarius qui facit lecticas, & ſic eſt artifex Cocus nomen officij, cum erat viſitator ciborum cocus, ſecus ſi ſubtilia præparat cibaria, vt in l. ſi quid §. vltim. quæ eſt contra de ædilit. ædict. item contra infr. proxim. §. item contra l. ſi cui balneum quib. mod. vſufruct. amittat. Sed ibi miniſterium pro artificio ponitur, eſt enim miniſterium genus, & cocus factus non per hoc deſinit lecticarius eſſe, &c. Accurſius contraria vt vides adducit, nec ſoluit. Mihi autem contrarium viſum eſt omninò, vt ſcilicet lecticarius pro eo, qui habet officium, & Cochus pro eo, qui habet artificium ponatur, quod vt manifeſtius fiat diligenter exponam; Senſus igitur noſter eſt, ſi quis ſeruus ſub nomine officij mihi legatus ſit, puta, dixerit teſtator, ſeruum lecticarium, vel atrieneſm lego, antequam è vita diſcederet teſtator, ſeruus legatus transferatur

ratur ex illo officio ad artificium, legatum extinguitur quia officium mutatum eſt in artificium,non ita erit ſi ex artificio tráſferatur ad officium puta ſi lecticarius,qui habet officiũ factus eſt cocus,qui habet artificiũ.i.ſi ex coco artifice factus eſt lecticarius, hoc eſt translatus ad lecticã portandam. Ait ergo lex ſi ex officio, &c. officium ab efficiendo dictum eſt,& ab arteficio differt;Officia enim ſunt quæ ſine arte, & magiſterio fiunt, quæ cura, & diligentia potius expediuntur non tamen ſine labore,quã ingenio, & arte, & ab officio ad aliud officium quis facile tranſire poteſt huiuſmodi ſunt officia & miniſteria ſeruorum in domo quorum aliqui Atrij curam habent qui Atrienſes,vel Atriarij dicuntur, nonnulli obſonium parant obſoniatores appellati plerique dominum in lectica geſtant,qui propterea lecticarij nuncupantur, ſunt qui cubiculum cuſtodiunt, & cubicularios vocant. Artificium vero dicitur artis exercitium; Ars vero eſt vt Diomedes ait rei cuiuſque ſcientia,vſu, vel traditione, vel ratione percepta tendẽs ad aliquẽ vſum vitæ neceſſarium, & dicta eſt ars, eo quod arcto præcepto ſingula definiat; Cicer. ait Artem eſſe perceptionum exercitarum conſtructionem ad vnum vitæ exitum pertinentium;Fab.Quintil.ex auctoritate Cleantis. Ars eſt inquit viam hoc eſt ordinem efficiens;dicendum præterea artẽ habere infinita præcepta vt ait Iuſtinian.in epiſtol.de ratione legendi,ꝙ proœmium Digeſtorum vulgo appellant in §.& quod penè Ait lex ad artificium tranſierit puta Atrienſis, vel Obſonator, vel Lecticarius ad textrinam vel coquinam tranſierit vt ita factus ſit artifex, legatum extingui, legatum inquam à teſtatore factum;dixerat lego Atrienſem, vel obſonatorem, Ait,quia officium artificio cõmutatur hoc eſt quia artificium præualet officio, nam qui artificium habet,officium ſuum dicitur exercere

qui vero officium habet non vtique artificium dicitur habere, ideo officium extinguitur ab artificio non contra nam ſi ab officio quis fuerit remotus, non amplius illud habebit, puta ſi Atrienſis, vel Obſonator remoueatur ab illo officio non erit, nec nominabitur amplius Obſonatur, vel Atrienſis. At in artificio aliud eſt, nam ſi textor vel Aurifex ab ſuo artificio trāsferatur ad officium, puta ad curam Atrij, non deſinit eſſe textor, vel aurifex. Ait non idem è contrario, &c. cum lecticarius cocus factus eſt, non extinguitur legatum cum ſeruus ab artificio transferatur ad officium, puta quando Cochus qui eſt artifex, factus eſt lecticarius. Cocus enim artificium habet, nec diſtinguitur rectè vt fecerunt Veteres, an bonus eſſet, vel optimus, vel malus dummodo cocus ſit opinione vulgi l.ſciendum §.illud de ædilit.ædict. nam omne artificium exercitatione recipit incrementum vt hac eadem lege habetur, &c.

Ad l. quod ſi nolit §. qui Mancipia de ædilit. ædict. vera expoſitio aſsignatur.

VEteres Iuris Interpretes non rectè interpretati sũt hunc locum quatenus ſpectat ad verbum Nationem, ideo vera interpretatione eum declarare compendio orationis non erit inutile. Verba Iuriſconſulti ſunt illa; Qui Mancipia vendunt, nationem, cuiuſq; in venditione pronunciare debent, plerumque enim natio ſerui, aut prouocat: aut deterret emptorem, idcirco intereſt noſtra ſcire nationem: præſumptum etenim eſt, quoſdam ſeruos bonos eſſe, qui nationis non ſunt infamatæ quoſdam malos videri, qui ea natione ſunt; quæ magis infamis eſt: quod ſi de Natione ita pronuntiatum non

erit

erit, iudicium emptori, omnibusque ad quos ea res pertinebit dabitur, Veteres ſunt interpretati nationem, ſcilicet ex quo patre,& matre natus ſit, ſiue de qua progenie ſeruorum non infamata. Vnde illud vulgatum. Sæpè ſolet filius ſimilis eſſe patri, & illud non poteſt arbor mala bonos fructus facere. His addimus illud Horatij Fortes creantur fortibus, & bonis eſt in Iumentis, eſt in equis patrum virtus, &c. Non autem nationem dicimus ſignificare genus hominum qui non aliunde venerunt, ſed ibi nati ſunt, vt natio Gallicana, Hiſpana, Celtica, ita Feſtus Pompon. ſcribit, & nationem non ſolum vna prouincia, vnā facit, ſed multe regiones vnius prouinciæ multas nationes Iuuenal. taxans Græcanicam nationem quæ Romam confluxerat loquitur in hæc verba Satira tertia.

Nec tam Antiochus, nec erit mirabilis illic.
Aut Stratocles aut cum molli Demetrius humo.
Natio comœda eſt, rides? maiore cachinno.
Concutitur, &c.

Senſus igitur legis eſt, qui vendit ſeruos nationem debet dicere, ideſt an Scyta, an Parthus, an Græcus, an Syrus, an Indus ſit, & ſimilia id genus de parentibus autem non Ita.

Ad l. Atletæ. §. tutela De excuſation. tutor. datur proprius intellectus.

QVid ſibi velit illa dictio Prouinciale hoc in loco non ſatis compertum habeo, nec ſententia Accurſij eſt recipienda, qui interpretatur Prouinciale, ideſt quale in Prouincijs ſolet eſſe, quod eſt publicū auctoritate, & vtilitate; nam in toto corpore Iuris non

diſtinguitur Munus publicum in Prouinciale, & Ciuile ſed in Ciuile, & Patrimoniale, & Mixtum l. Munerum de munerib. & honorib. & quomodo differat Munus Ciuile à Prouinciali non video, quapropter deprauatum eſſe locum hunc non ambigo affirmare,& pro Prouinciale legendum eſſe Patrimoniale.

Ad l. Lucius de conditionib. & demonſtrationib. datur vera interpretatio.

LVcius Titius, Paullus reſpondit, ita teſtamentum fecit; Aurelius Claudius natus ex illa muliere ſi filium eſſe ſe Iudici probauerit, heres mihi eſto: filium de quo quereretur non ſub ea conditione inſtitutum videri, quæ in poteſtate eius eſſet,& ideo teſtamentum nullius eſſe momenti, Vulgo à noſtris citari ſolet hoc reſponſum,filiationis probationem impoſsibilẽ eſſe,ſed nõ video cœcus ego fortaſſe,vnde hoc pronũciatum eliciatur; Bartol. aliter loquitur,ait enim filiationem non poſſe plene probari,ſed nec ea eſt ſẽtẽtia Iuriſconſulti Accurſius,ait filiationem non facile probari quod re vera magis veritati conſonat, attamen non id expreſſe lex oſtendit,& in l. filium ff. de his qui ſunt ſui, vel alieni iuris,ait impoſſibile eſſe probare filiationem quod mihi non probatur. Ego vero huiuſmodi pronunciatum reijciendum puto, nam & filiatio probatur dicta lege filiũ quamuis demonſtratiuè non poſsit facile probari, ſufficit enim à iure receptam eſſe probationem: non enim ius quærit veritatẽ, ſed probationẽ. Et ſunt multæ iuris probationes quæ poſſunt eſſe ex falſo; Quin imo, & præſumptionibus ſepè numero lex contenta eſt, non enim omnia demonſtrari poſſunt;Igitur præfatæ ſenten-

tiæ nihil in iure opeantur, nec hac lege probantur cum filiatio probari poſsit,& quamuis demonſtrari non poſſit, iure tamen recepta eſt probatio. An autem difficilis ſit, vel facilis, ius diuerſum non oritur; Verum tamen eſt quod probatio filiationis non dicitur eſſe in poteſtate filij, & ideo cum iure ſit cautum filium ſuum non poſſe inſtitui ſub conditione quæ non ſit in poteſtate ſua l. ſuus de hered. inſtituend. non poterit ſub illa inſtitui, ſi ſe filium probauerit meum, & ſi fuerit inſtitutus teſtamentum non erit ratum quia talis conditio non eſt in poteſtate filij, Nō eo inficias quin omnis conditio, quę eſt in poteſtate filij ſit facilis, ſed non è contrario, omnis conditio facilis dicetur eſſe in poteſtate quando conditio dicatur eſſe in poteſtate, vel non, non potuerunt legislatores definire, niſi generaliter quadā definitione dicta l. ſuus quoque de hæred. inſtituend. Senſus ergo legis eſt clarus nempè filiationis probationem non eſſe in filij poteſtate.

Declaratur l. is cui §. ſex autem Vt in poſſeſsion legator. &c.

IN hoc reſponſo inſigne eſt mendū nullo modo ſpernendum quod auferendum eſt, vt verus ac germanus ſenſus reſponſi, quem Veteres non viderunt, conſpicuus omnibus eſſe queat; Ait Vlpianus, ſex autem menſium puto continuum tempus non poſſeſsionnm computandum, Accurſius in verb. poſſeſsionum varijs opinionibus interpretatur hunc locum, quantum pertinet ad verbum poſſeſsionum, quæ interpretationes friuolæ ſunt omnes erroneæ, & diuinatoriæ vti rectè intuenti facile apparebit; eas enim neque referre, neque refellerè in animo

eſt

eſt, ne temporis iacturam faciam. Error Antiquorum ex mendo quod in reſponſo conſpicuum eſt proficiſcitur, legitur poſſeſsionum cum legi debeat Seſsionum. Dies enim Seſsionum dicuntur dies vtiles quibus ſedet iudex hoc eſt non feriati, & ſeſsiones dicuntur à ſedendo. Et hæc lectio probatur quoque ex l. ſecunda quis ord. in bonor. poſſeſsion. ſeru. Dies ait Iuriſconſultus bonorum poſſeſsionis vtiles eſſe palam eſt, ſed non ſeſsionum numerabuntur ſi modo ea ſit bonorum poſſeſsio quæ de plano peti poſsit, quod ſi cauſæ cognitionem pro tribunali deſiderat, vel quę decretū expoſcit ſeſsiones erunt nobis computandæ quibus ſedet is, quibuſq; per ipsū Prætorem factū nō eſt, quo minus daret bonorū poſſeſsionē. Sēſus igitur veriſsimus eſt in numero ſex menſium computari etiam non ſeſsionum, hoc eſt tempus ſex menſium eſſe continuum de quo ſupra facta eſt mentio in §. Imperator Antoninus.

Rectus, & notandus ſenſus elicitur ex l. Centurio de militar. teſtament.

ET in hoc quoque reſponſo mēdum eſt relatu non indignum quod eſt in cauſa, vt verus intellectus non intelligatur, Centurio ait Papinianus, ſecundo teſtamento poſthumos hæredes inſtituit, neque ſubſtitutos dedit, quibus non additis ad ſuperius teſtamentum ſe redire teſtatus eſt, &c. Sententia Veterum eſt, quod ſi poſt ſecundum teſtamentum miles dicat ſe redire ad primum, ſecundum ſit irritum cum omnibus ſuis clauſulis, & illa verba, quibus non additis, referunt ad ſubſtitutos, quæ ſententia non eſt probanda, eſt enim aliena à verbis Iuriſconſulti. Eſt & alia Veterum opinio haud improbanda

da quatenus exemplum ponit, ſed de mendo verbum non facit. Igitur verus ſenſus ſic explicabitur; Si poſthumi inſtituantur hæredes in ſecundo teſtamento, & legata plura fiant, & non dati ſunt ſubſtituti poſthumis, ſed teſtator ſolummodo dixit, ſi poſthumi non naſcantur volo primum teſtamentum valere, cætera quæ diſpoſita ſunt in ſecundo fiant irrita, niſi ea confirmauerit teſtator dum reddit ad priorem voluntatem; hoc eſt ad ſuperius teſtamentum; Illa verba non additis; non ſunt referenda ad ſubſtitutos vt omnes referunt, ſed ad poſthumos, & legendum eſt; quibus non additis, ideſt quibus poſthumis non natis redeo ad primum teſtamentum.

Vera, & Germana declaratio Ad l. Tertiam §. eodem ad legem Iul. Maieſtat.

EAdem lege reſpōdit Martianus tenetur, & qui iniuſſu Principis bellum geſſerit delectumue habuerit, & exercitum cōparauerit, &c. Accurſius interpretatur delectum ideſt electum, de alijs habuit Magiſter puta militum, nam nemo ſine iuſſu Principis poteſt eligere militem l. neminem C. de re militar. lib. 12. & l. iubemus C. de offic. magiſtr. milit. ſed erronea eſt prorſus interpretatio, non enim de vno milite intelligi debet, verbum delectum, quo vſus eſt Martianus, quemadmodum in duabus citatis conſtitutionibus, & quamquam militem ſcriptum ſit, legendum eſt neminem, nam pro tali crimine nō committeretur crimen læſæ Maieſtatis. Alius & germanus eſt ſenſus, qui ſuboritur ex definitione delectus quæ quartæ eſt declinationis fœminini generis, dicta à delego, ideſt de alijs deligo, vel eligo, & ſignificat Iuuenum Tironumue copiam, & recenter accincti, quæ ſit cum

Po-

Populus Romanus militibus indiget, nam ex Iuuentute Romana, vel alterius populi eligebantur à Tribunis, vel Conſulibus, quicunque idoniores ad militiam videbantur,& hi requiſiti,nomina dabant,ideſt conſcribebantur, nec id cuique detractare licebat, vel appetere, hi delecti milites dicebantur, & ipſa multitudo delectus, vnde ſcriptum eſt in l. qui cum vno § grauius autem,de re militar. Grauius eſſe delictum detractare munus militiæ, quam appetere, nam qui ad edictum non reſpōdebant, vt proditores libertatis in ſeruitutem redigebantur, & paullo poſt, eum qui filium debilitauit delectu per bellum indicto, vt inhabilis militiæ ſit; præceptum Diui Traiani deportauit. Hunc delectum. Vulgus imperitum vocat Cernum nam & cernere vulgo eſt deligere, hodie hoc non eſt ignominioſum militi; nam qui delectum facit Tirones pleroſque eligit, & ruſticos qui raſtra potius quam arma tractare didicerunt,& qui aptiores ſunt in agris fodiendis quam hoſtibus fugandis; Et quia dixi leges ab Accurſio citatas ad rem non attinere, neque qui contra eas fecerit, crimen læſæ Maieſtatis committere videtur, ideo verba eorum ſubijciam. Ait Imperator,de re militari, neminem in nullo numero equitum, vel peditum, vel in quolibet limite, ſine noſtri numinis ſacra probatoria in poſterum ſociati concedimus conſuetudine, quæ hactenus tenuit antiquata, quæ magiſteriæ poteſtati,vel dotibus probatorias militum facere, vel militibus attingere licentiā attribuat, & in fine pæna ponitur centum librarum auri. In lege iubemus eadem penè eſt ſpecies,& ſenſus,nam in ea ita ſcriptum eſt. Iubemus eum ad militiam deuotiſſimorum ſcholarium de cætero peruenire qui noſtrum meruit iudicium, nec licere pro tempore tui culminis adminiſtrationem habendi ſine huius modi probatoria aliquem inter eoſdem viros

tos deuotos ſcholares ſuis referre præceptionibus, &c.

Ad l.3.§.qui hominem de ſicar. datur verus intellectus.

QVi hominem ait Martianus, libidinis, vel commercij cauſa caſtrauerit ex Senatuſconſulto pœna legis Corneliæ punitur, Accurſius interpretatur libidinis cauſa, ſcilicet refrenãdæ, & refert verbum libidinis ad libidinem ſerui, & eius luxuriam, quia luxurioſus erat, ideo libidinis frenandæ cauſa caſtrauit eũ dominus, quæ interpretatio certè non eſt recipienda, nã in ſeruis libido nõ debuit eſſe cauſa caſtrãdi, cũ multis dominus, & crebra coitio ſeruorum, & crebri partus ancillarum ſint vſui, & fructui: Puto ego intelligendum eſſe hunc locum de libidine domini, vel caſtrantis, qui ſeruum caſtraret, vt in delicijs haberet, & eo abuteretur libidinemque ſuam expleret, quemadmodum feciſſe Neronem legimus; Impuberes enim caſtrati, imberbes perpetuò efficiebantur, & molliores, atque prorſus effeminati vnde Iuuenal. ait in ſatiris, ſatis eleganter ſatira ſexta.

Sunt quos Eunuchi imbelles, ac mollia ſemper
Oſcula delectant, & deſperatio barbæ,

& alibi

Nullus Ephebum deformem ſæuâ caſtrauit
Nec prætextatum rapuit Nero loripedem
Vel ſtrumoſum atq; vtero pariter giboq; tumentem.

Ad l.4. §.ſed & ſi de re ad l.Iul. Peculat, proprius ſenſus traditur.

IN libro quadrageſimo octauo Digeſtorum reſponſum eſt à Martiano capite quarto in hæc verba, Sed & ſi de re Ciuitatis aliquid ſurripiatur Conſtitutionibus Diuorum Principum Traiani, & Adriani cauetur, peculatus crimen committi, & hoc iure vtimur. Accurſius intellexit de Ciuitate Romana, quod mihi perſuaderi non poteſt, ſuperius enim de Ciuitate Romana dictum fuerat, & hic caſum diuerſum poſuit, & maioris dubitationis, quam de Ciuitatis Romanæ bonis, nam lex Iulia facta eſt ob publica bona ſurrepta Populi Romani, ideo in fin. legis nō dubitaſſet de Ciuitatis Romanæ bonis hoc eſt quid iuris de eis eſſet, ēt dicere, & præſertim quia ſup. in l. 1. id declarauit: Ait ibi Iuriſ. ōſultus lege Iulia peculatus cauetur ne quis ex pecunia ſacra religioſa publicauè auferat neuè intercipiat, &c. neuè quid in aurum argentumque publicum æs quis indat, &c. nam publici appellatio ad Romanum Populum in compluribus cauſis pertinet. Ciuitates, enim loco priuatorum ſunt l. eum qui de verbor. ſignificationib. qua de re affatim dicam in l. inter publica eod. titul. Itē Ciuitatis verbum ſimpliciter enunciatū refertur potius ad alias Ciuitates quā ad Romanā, nam in dicta l. eū qui, dicitur Ciuitates loco priuatorum haberi, & in l. ſequenti, neq; ſi qua ſunt Ciuitatum velut bona, ſeu peculia ſeruorum procul dubio publica habentur, quæ lex facit contra hanc noſtram, de qua diſputamus, ſed inferius ſoluā. Imperator in l. prima C. de natural. liber. Senatores inquit vel Præfectos, vel quos in Ciuitatibus Duumuirilitas decorat, &c. & l. ciuitas ſi cer. petat.

& l.

& l.ita tamen ad Trebellian.& in l.ſecunda C.de diuerſ. præd.lib. vndecimo, & in titul.de venditíon.rer. ad Ciuitat.pertinentib. & titul.de debit. Ciuitat.eod. titul.& alijs multis in locis. Accurſius autem ad Ciuitatem Romanam,ideo retulit nomẽ ciuitatis,quia alia eſt lex hujc contraria ſub titul. de furt. in hæc .ſ. verba Ob pecuniam Ciuitati ſubtractam actione furti non crimine peculatus tenetur; hic autem contrarium deciditur, idcirco Accurſius de Romana Ciuitate voluit intelligere. Ego nollem ex vno inconuenienti in aliud labi, ideo puto has leges ſimul pugnantes, aliter diſtinguendas, nempè l. ob pecuniam loqui de rigore iuris, cum regula ſit Ciuitatem iure priuato vti, & noſtram de æquitate, & conſuetudine inducta ob reſcripta Imperatorum. Sed mihi id potius placet vt legamus in lege noſtra negatiuè, & dictio,non, adiungatur ſicuti legitur in dicta lege ob pecuniam, & ſic concordes erunt nam parum diligens fuit Accurſius,& poſteriores in caſtigandis, & corrigendis voluminibus, & in mendis aduertendis. Et in l. legatus de offic.proconſul.ait,quidã Codices habẽt, non,quidam vero non habent, & procul dubbio legendum eſt ſine negatiua, vt ex ſententia aliarum legũm eſt argumentum; & in pandectis Florentinis, ita ſcriptum eſſe, ait Angel. Politian.& interdum Accurſius ambiguè loquitur vbi non erat ambigendum, & vbi erat ambigendum diſsimulatur.

Verus ſenſus elicitur ex l.relegatorum §.vltimo de interdict. & relegat.

OPere prætium eſt emendare, & verum Vlpiani ſenſum demonſtrare qui hactenus vt mihi videtur ſub diuturna latuit obſcuritate: Verba Reſponſi ſunt hæc.Poteſt alicui, & Vnus honor interdici,&c. Et paullo inferius, Sed muneribus ſi quis pœnæ cauſa fuit prohibitus poterit dici: niſi honores illi habuerint, miſtam muneribus grauem impenſam infamiam ad hoc nõ profuturam. Adde verba legis ſequentis. Sed honore quidem illum arceri puto,cæterum impendia debere præſtare; Si diligenter quis animaduertat ſenſus non eſt admodum difficilis, ſed verba reddunt difficilem, & obſcurum, nam flagitium in eis inuolutum eſt, quod Veteres non conſiderantes quoquo modo potuere interpretati ſunt. Eis tamen id imputandum eſt aliquantiſper quod quicquid ſcriptũ inueniebant recipiebant, & ſi lectionẽ mutabãt in peiorẽ tamen conuertebãt. Verum tẽporum conditione inſpecta ſuorum, quibus latina lingua penè interierat digni ſunt cõmendatione.Quibus autem verbis eorum ſenſus ſit compoſitus; legatur Accurſius in verbo & ſi, in verbo eam, in verbo ad hoc, & in verb. ſed honore ſupra l. ſequent. quæ verba ſenſum continent ad inuicem contrarium contra mentem legiſlatoris & contra ſenſum verborum, nam quatenus ait Si onera ſunt grauia non debent honore priuari contra ſententiã legis quæ diſponit, vt ſi onera ſint grauia ſubeantur, ſine honore; Igitur vt ſenſus ſit manifeſtior legis quem verum exiſtimo ſic puto eſſe dicendum. Si quis eſt interdictus honoribus Iudicis ſententia, ei non proderit

hæc

hæc interdictio ad euitandos honores, qui habent mixtã grauem impenſam, & infamiam quamquam honores tales gerere non poterit, ſed impenſas agnoſcere debebit, & hoc iuri conſonũ eſt, ne ſcilicet pæna alicui præſtet immunitatẽ, vt hic incideret ſi interdictus honoribus liberareturetiã à cõnexis oneribus. Hic eſt noſter sẽſus ve:ũ quoniam verba videntur ſententiam confundere, & implicare; ideo ſi quis vult clara omnia: Vitium eſt ab eo ex verbis contextus explodendum, nam vbi eſt, niſi honores iſti, &c. legendum eſt omninò, vt in caſtigatis exemplaribus legitur; ſi honores iſti, vt ſit conditionalis affirmatiua: Sed ſi quis defendere vellet lectionem, niſi demat negatiuam infra ibi, ad hoc non profuturam, & legat. affirmatiuè, nam idem erit ſenſus, & vtraque lectio bona, & vbi eſt profuturam malo legere profuturum, & vbi eſt, ſed honorem, legendum eſt, ſed honore, & dicta lege, ſed honore iungendam eſſe non dubito cum ſuperiore caſu, & ſentẽtia Legatur, igitur totus contextus hoc modo, Sed munere ſi quis pænæ cauſa, fuerit prohibitus nihil valebit ſententia, neque enim immunitatẽ pæna tribuere debet, ergo & ſi honoribus quis in pœnam fuerit prohibitus poterit dici, ſi honores iſti habuerint grauem impenſam muneris mixtam, & infamiam illi ad hoc non profuturum, ſed honore quidem illum arceri puto, cæterum impendia debere præſtare, &c. Igitur ſi honor habet modicam impenſam ab honore, & impenſa remouebitur, non enim conſideratur modica impenſa, ſed graues debebit ſubire, ne melioris ſit conditionis propter pœnam impoſitam. Graues. n. impenſas dicimus puta ludorum edendorum populo, vt Prætores Ediles Conſules faciebant l. Publius ff. de conditionib. & demonſtrationib. l. nuper de donat. inter vir. & vxor. Quod ad verbum infamiam pertinet non placet Accurſij interpreta-

pretatio, quà in re, nunc ſuſpendo ſententiam meam; nam hic videtur ſignificare nonnullos eſſe honores qui contineant etiam infamiam ad quod pertinere videtur *l.* prima C.de infam.lib.decimo,& l.2.C. de re militar.lib. duodecimo cum mille alijs concordantibus.

Ad l. ſi quis poſthumos de liber. & poſthumi vera declaratio adaptatur.

IN hoc quoque Paulli reſponſo non aſpernandus elucêt Veterū interpretum error, neq; parui momenti inter eos varietas,&nos erit,Vt igitur verior ſentētia appareat, primo illorū deinde noſtrā afferemus opinionē. Vtra deinde ſit potior,aliorū erit iudiciū. Ait itaq; Bart. ſenſus legis eſt,Non poteſt quis poſthumum, vt ſuum inſtituere, quem non licet habere, impediente natura, vel iure, ſecus ſi haberi poteſt, licet cum difficulate. Accurſius verba, habere non poteſt, & ſequentia, omnia ſunt hic addenda, ex quibus eorum ſenſum facilè elicietis,qui ſi diligenter deſpicietur,diuinatorium ſeſe vobis oſtendet, contra verborum ſignificationem, contra mentem Paulli,& alijs legibus refragantem. Senſus noſter vt clarius habeatur,exponenda erit prius lex,Sed eſt quæſitum, eodem titulo, quam itidem Veteres non intellexerunt. Dicunt, qui impeditur generare propter accidens non impeditur poſthumum inſtituere, ſecus ſi à natura impediatur, & exponunt illa verba poſthumum poſſe inſtituere ſpadonem, ſi antequam eſſet ſpado generauit, & erat in vtero, vel intelligitur de eo ſpadone, qui vnicum tantum teſtem habet,& poteſt generare. Vel intelligendum de eo poſthumo,quem adoptauit poſtea, non de legitimo, & naturali, & intelligunt caſtratum

eum eſſe qui ſit caſtè natus, & propter frigiditatem nimiam non poteſt, nec agere, nec generare. Spadonem autem qui poteſt agere, ſed non generare, cui cultello, vt ipſi aiunt, & accidenti abſciſſi ſunt teſticuli. Quæ definitio vera non eſt & ex hoc errore proficiſcitur omnis veterum mala doctrina; in ijs reſponſis, quæ de ſpadonibus, & caſtratis loquuntur, nam & caſtratus, & ſpado aliam, & contrariam Auctorum ſententia, habent definitionem ſignificationemque, vt infra explicabitur. Senſus igitur noſter eſt contrarius ſententiæ veterum in his legibus. Nam in l. ſed eſt quæſitum, ſenſus eſt, qui generare poteſt quamuis difficulter poteſt hæredem poſthumum ſcribere: qui autem non poteſt generare propter ætatem, vt ſenex & propter ſterilitatem, quæ euenit à mala valetudine habitudineque corporis hi poſſunt hæredem poſthumum ſcribere, vt eſt ſpado. Qui verò ex accidenti, non poteſt generare, vt caſtratus is non poteſt ſcribere hæredem poſthumum. Idem ferè ſenſus eſt in hac lege ſi quis poſthumos. Exemplum poteſt hoc modo fingi. Quæſitum eſt, quidam non facile generabat, puta ſingulis decem annis, procreauerat, vel ſemel tantum in vita ſua, nũ poſſit ſcribere hæredem poſthumum, & poſſe reſponſum fuit. Deinde quærebatur quidam octogenarius fecit teſtamentum in eoque ſcripſit hæredem poſthumum, quiſquis naſcetur ex vxore ſua, & ex ſe, poſt mortem ſuã, an ratum ſit teſtamentum, ita vt ſuperius rumpatur, & rectè poſſe id facere reſponſum fuit, quia ætas non impedit, quin poſsit facere. Item quæſitum eſt de ſpadone, hoc eſt de eo, qui à natura impotens eſt ad generandum, & reſponſum eſt affirmatiuè, ſterilitas enim à natura pendens non impedit quin poſſit. Aliud eſt in caſtrato, ideſt qui impotens eſt ex accidenti, vt puta cui auulſi ſunt, & contriti teſticuli, vt Eu-

nuchi

nuchi fiebant. Videbatur quod neque ſenex, nec ſpado poſſet poſthumum inſtituere hæredem, cum eos non poſſent habere, & ita hæredes non poſſent exiſtere, l. cum in fundo de iniuſt.rupt. & §.poſteriore. Inſtitutionib.quib.mod.teſtament.infi.m.Sed contrarium, eſt reſponſum, quia non debemus inſpicere ætatem præſentem, aut malam valetudinem, quæ natura contingit, & vitium naturæ eſt,non hominis vt noceant,ſed debemus inſpicere naturam qua homo natus eſt, & aptus ad generandum,& conſuetudinem generandi, quæ eſt in homine,dum ætas patitur, vt proſit ad poſthumos hæredes ſcribendum; Diuerſum eſt in caſtrato in quo non natura incuſatur, ſed ipſe qui virilitatem amiſit,& quaſi in eo verſa natura, & vitium eſt corporis, non naturæ, & omninò impotentia eius eſt certa,& non occulta,neque dubitata. Notandum eſt igitur ex his legibus. Vitium naturale, ſeù defectũ non imputari,nec nocere homini,ſed accidentale,quamuis Veteres interpretes contrarium dixerint. Ad noſtram etiam opinionem pertinet l. cui Deus de ædilit.ædict. & l.quæret aliquis de verbor.ſignificationib.facit etiam l.cum duobus §.damna pro ſoc. Item l. quæritur de ædil.ædict.l. maximum vitium C.de lib. præt.l. ſi maior quinquaginta C.de legitim.hæredib.& l.fluminum §. vitium de damn. infect. & l. prima §.ſecundo de aqu. pluu. arcend. Error autẽ veterũ proceſsit ex ſignificatione malè intellecta horum vocabulorum ſpadonis,& caſtrati,nam quia ſpado dicitur σπαω quod eſt euello, putauerũt quod ſpado diceretur in iure is qui impotens eſt ex accidenti, & quia caſtratus eſt diuerſus, & diuerſo iure cenſetur, crediderũt caſtratum dici caſtè natum, quod minimè verum eſt, ſi quidem ſpadonum generalis appellatio eſt, quo nomine tam hi natura ſpadones ſunt,item, & thlibiæ thlaſiæ, &

ſi quod

ſi quod aliud genus ſpadonum eſt,cõtinetur in l.ſpadonũ ff.de verbor.ſignificationib. Quinimmo ſenes qui nõ poſſunt generare, poſſunt etiam dici ſpadones, ſi igitur eius appellatio generalis eſt generaliter eſt etiam accipienda, niſi ſpecies aliqua excipiatur, vt fit in iure, cum caſtratus excipitur à ſpadone, vel niſi natura, re de qua agitur,genus ipſum arctet ad vnam tantum ſpeciem, vt cum lex ait conſtitutum eſſe ne ſpadones fierent l. lege Cornelia de ſicar.nam ibi de caſtratis eſt intelligendum, quod autem caſtratus dicatur caſtè natus nullibi eſt auditum, atque receptum, vt vtar verbis Iuriſconſulti in l.prima de Senatorib. nam caſtratus dicitur ille qui impotens eſt ad generandum ex accidenti nõ à natura puta cui,aut abſciſsi ſunt teſticuli,aut contruſi,& ita eunuchus eſt factus,vt apud Veteres fieri ſolebãt in cuſtodibus Matronarũ,&hanc ſignificationẽ caſtrati,non ſolũ per latinos ſcriptores probare poſſumus, ſed per leges quoque vt in l. ſi ſeruus ſeruum ad leg.Aquil.ita habetur. Et ſi puerum quis caſtrauerit, & præcioſiorem fecerit Iulianus, ait Ceſſare Aquiliam,& iniuriarum agendum; in l. ædiles de ædilit. ædict. Sed etenim ſunt quædam quæ in hominibus quidem morbum faciut in lumẽtis non ideo vt puta ſi mulus caſtratus eſt neque morbi neque vitij quid habere videtur, quia nec de fortitudine quid detrahatur, neque de vtilitate, cum ad generãdum non ſit habilis. Et inferius Celſus quoque ſcribit non omnia animalia caſtrata ob id ipſum vitioſa eſſe niſi propter ipſam caſtrationẽ facta ſint imbecilliora, & ideo mulum nõ eſſe Vitioſum,idem refert Offilium ex[illegible] m iſſe equum caſtratum ſanum eſſe ſicut ſpado quoque ſanus eſt, vbi Accurſius accipit ſpadonem pro equo cum de homine ſit intelligendum. Item in l. l. ge Cornelia de ſicar. conſtitutum eſt ne ſpadones fierent, & paulo

inf: a planè ſi ipſi qui hanc iniuriam paſsi ſunt proclamauerint, audire eos Præſes debet, qui virilitatem amiſerint nemo, enim liberum ſeruumuè inuitum ſine ratione caſtrare debet, neque quis ſe ſponte caſtrandum præbere debet, & ſi quis aduerſus edictum fecerit, medico qui exciderit capitale erit, item qui ſe ſponte præbuit In l. circumcidere eod. titul hominem qui circumciderit, caſtrantis pæna irrogatur; In l. tertia eod. titul. qui hominem libidinis, aut commertii cauſa caſtrauerit, &c. In l. is qui, eod. titul qui ſeruum caſtrãdum dederit, &c. quæ reſponſa ſi quis inſpexerit non erit ita Veſanus vt Caſtratum exponat caſtè natum; Declaremus nunc verba legis noſtrę. Si quis poſthumos quos per ætatem, aut valetudinem forte habere non poteſt, hæredes inſtituit; ſuperius teſtamentum rumpitur, quod natura magis in homine generandi, & conſuetudo ſpectanda eſt, quam temporale vitium, aut valetudo propter quam abdicatur homo a generandi facultate, &c. Ait ſi quis dictio, ſi conditionalis eſt, vt in titul. de conditionibus, & demonſtrationib. Interdum eſt incæptiua orationis, & ponitur pro quando, vel ſi quid eſt ſimile, vt in hac lege noſtra. Interdum ſignificat vtrum, vel An, & nota eſt quæſtionis vt l. ſi maior C. de legitim. hæredib. ibi ſi debet huiuſmodi ſoboles patri ſuo ſuccedere, &c. & l. prima initio de bonor. infant. vel furioſ. ibi ſi curator eius ad bonorum poſſeſsionem petendam &c. Ait lex poſthumos poſthumi ſunt, qui poſt mortem teſtatoris naſcuntur l. poſthumi de iniuſt. rupt. qui vero nati agnoſcuntur, vt nepotes Auo, qui aliquando rumpunt teſtamentum, & ſi non ſint inſtituti, vel exheredati non dicuntur poſthumi, vt Veteres opinati ſunt Item nec adoptiui, neque aliquis alius vt in lege præcitata euidenter demonſtratur. Et dictio dumtaxat oſtendit ſine dubio,

quam-

quamquam hi nepotes, & adoptiui dicantur aliquando eſſe loco poſthumorum Inſtitutionibus de exheredat. lib. § poſthumorum,nam aliud eſt eſſe loco poſthumorum in aliquo caſu, aliud eſſe poſthumum, nam bonorum poſſeſſor loco hæredis eſt, & tamen hæres non eſt Inſtitutionib. de bonor.poſſeſsionib. §.ſecundo, & ſerui loco mercis, & tamen mercis appellatione non continentur l.ſeruos de legat. tertio l. mercis de verbor. ſignificationib. l. prima de tributor actione fideiuſſor loco rei, & tamen reus non eſt l. tertia de fideiuſſorib. Ex his conſtat veram non eſſe ſententiam Accurſij in Rubrica C.de poſthum. hæredib.inſtituend. qui cõſtituit quinque ſpecies poſthumorum, nam vna eſt dumtaxat,quãuis loco poſthumorum multæ perſonæ in aliquibus iuris articulis habeantur. Quod autem in dicta lege poſthumi ſcriptum ſit, ſi teſtator dicat; Poſthumus exheres eſto, quod etiam natus viuo teſtatore exheredatus intelligatur, illud eſt propter præſumptam mentem teſtatoris, & interpretationem teſtamentorum fauorabilem, in quibus definitio verborum omnino non attenditur l.non aliter de legat. tertio, ſed potius voluntas teſtatoris l. vltima C. de poſthum.heredib. inſtituend.l. in conditionibus de conditionib. & demonſtrationib. l. tertia C. de liber.præter. Ait quos habere non poteſt, Accurſius dicit relatiuum quos facere ſimplicem relationem, ſecundum duos vltimos intellectus quos docuit, quaſi dicat relatiuum, quos,refert poſthumos ſimpliciter tam veros,quam fictos,& ſic intelligi poteſt qui habere poterunt nepotes, & adoptiuos. Hic intellectus mihi ſomnium videtur,nam non inuenio,apud Iureconſultos relatiuum facere ſimplicem relationem, nec ſatis perſpicio hanc ſuam fictionem, vel grammaticam quam etiam alibi allegant, & maximè Bartol. in l. omnes po-

puli de iuſtit.& iur.& l. cunctos populos C. de ſumm. Trinitat.& fid.Catholic.Nec l.dominum C. de iniur.id oſtendit, habet enim ille textus complures intellectus. Ego autem puto, relatiuum quos, facere relationem, & limitare, & ſignificare poſthumos veros, & illos quos non poteſt habere, vt in lege ſcriptum eſt, nam ſi Iuriſconſultus intellexiſſet de nepotibus, aut adoptiuis non nominaſſet poſthumos, ſed nepotes, & adoptiuos, vt alijs in locis facere ſolet; relatiuum enim qui, quæ, quod limitate refert, prout verba demonſtrant, & exigunt l. demonſtratio falſa de conditionib. & demonſtrationib. Quod autem communis ſit opinio in dicta l. cunctos populos vt illud, quos non arctet generalitatem omnium populorum voluerunt illi iuris interpretes Imperatori blandiri potius, quam verum interpretari dominum aſſerentes eſſe Imperatorem totius Mundi, cum id non ſit verum, nec Imperator id ſibi aſcribit in l.mercatores C.de comm.& mercatorib.& l. ſecunda C.de eunuch.& l.non dubito de captiu.& poſtlimin. reuerſ.& in authentic. de hæredib. & falcid. in fine Ait lex per ætatem hoc eſt propter ætatem ſimilem de ea enim intelligit; nam de puerili non intelligit, quia alia ratione prohibetur l. qua ætate de teſtament. Ait aut valetudinem,valetudo in bonam, & in malam partem accipitur, ſi ut verbum valere;valeant inquit ille,qui inter nos diſſidium quærunt, valetudo enim eſt corporis habitudo, ſiue bona, ſiue mala, hac autem lege de mala eſt intelligendum, & ita in l. filium de his, qui ſunt ſui, vel alieni iuris,quæ lex facit ad ſententiam noſtram, ſcilicet impotentem ad generandum à natura poteſt ducere vxorem; nec propriè loquitur quis dum dicit impotentem quem eſſe à natura ad generandum, vel dum naturalem imbecillitatem eam valetutidinem appellat, vel dum vitium

natu-

naturale id vocat; nam naturaliſsimum eſt vnumquodque ſibi ſimile in ſpecie generare Ariſtotel. ſecund. de Anim. & vt idem eod. loco ait, natura non deficit in neceſſarijs, neque abundat in ſuperfluis, ideo ait Iuriſconſultus in l. ſi quis poſthumos quod natura magis in homine, & conſuetudo generandi inſpicitur, &c. & Iuſtinian. in authentic. quod lic. matr. & auiæ: hoc eſt inquit de his qui non potuerunt ab initio nuptiarum miſceri vxoribus ſuis, & quæ per naturam viris conceſſa ſunt agere; ſed verſus appellatur imbecillitas natiua, & vitium natiuum. Vel dic facile ideſt non corporis vitio, aut culpa hominis deſcendens, & quam Iuriſconſultus dixit ſterilitatem à natura Gellius appellat ſterilitatem natiuam, libr. quarto, cap. tertio. Iureconſultus ergo vt dixi intelligit ſterilitatem à natura, ideſt fato, & origine, ac natiuitate, non vitio corporis, aut culpa hominis l. quæritur de ædilit. ædict. Hæc autem impotentia generandi in homine euenit ex ſeptem cauſsis quas refert Auicenna libr. tertio, ſer. ſecunda tractat primo capit. octauo. Verbum fortè poſitum in lege non ſignificat dubitationem; ſed exemplificatiuè ponitur, vt verbi gratia, &c. ſeu malis dicere euentum, & caſum rei ſignificare, quod ferè idem eſt; vnde Iuriſconſultus in l. relegatorum de interdict. & relegat. ait; ſicut autem relegare in Inſulam quiſque quæ non eſt ſub ſe non poteſt, ita neque in Prouincia quidem relegandi ius habet, quæ non eſt ſub ſe; fortè Præſes Syriæ non relegabit in Macedonia; ſed intra Prouinciam ſuam poteſt relegare, & fortè non excedat Ciuitatem aliquam, vel Regionem non egrediatur, &c. Ait teſtamentum ſuperius rumpitur, notatu digna eſt deciſio huius legis, & limitatio ad §. poſteriore inſtitutionib. quib. mod. teſtament. infirment. & l. cum in ſecundo de iniuſt. rupt. nam quamuis hæres non naſcatur

tur, ideſt poſthumus, & ita irritum fiat teſtamentum, tamen ſuperius rumpitur per ſecundum iure factum ab initio. Ait quod natura magis, &c. hoc eſt natura cõſideratur qua homo eſt aptus natus ad generandum, & vt proſit, neque obſit quin, impotens poſsit ſcribere hæredem poſthumum. Quod, hoc in loco pro quia exponi debet, & rationem reddit deciſionis; interdum ſignificat; ſed vel cæterum ideſt aduerſatiuè ponitur; Magis eſt ad verbium eligendi, & idem eſt quod potius l. iubere cauere ff. de iuriſdiction. omn. iudic. l. ea que ad municipal. Ait lex, & conſuetudo generandi ſpectanda eſt, ſingula ſingulis ſunt referenda, natura ſpectatur reſpectu valetudinarij, conſuetudo reſpectu ſenis, qui in ſua iuuentute conſueuit generare. Abdicatur idem eſt quod priuatur remouetur l. legatus de offic. Præſid. Facultate, ideſt poteſtate non facilitate, vt Accurſius exponit, & hæc ſatis, & ſuper ad intelligentiam huius reſponſi.

l. Inter publica de verbor. ſignificationib. explanatur.

IN hac lege mendum eſt, niſi fallor non inutile, neq; iniucundum ſcitu, nec etiam parui momenti, ac perinde Veteres in eius interpretatione ambigui fuere, & veram ſententiam amplecti nequiuerunt verba legis ſũt hæc, Inter publica, habemus ſacra, & religioſa, nec quæ vſibus publicis ſunt deſtinata: ſed ſi quæ ſunt Ciuitatum proculdubio publica habentur, veluti bona, ſeù peculia ſeruorum, Ciuitatum, &c. Ex his verbis colligitur deciſio contraria iuribus manifeſtiſsimis; nam hic negantur ea, quæ vſibus publicis ſunt deſtinata eſſe publica, quod non eſt rectè definitum, & deciſio hæc eſt, quod ea, quæ ſunt Ciuitatum ſunt publica, quod minimè verum eſt,

vt

vt infra oſtendã, ideo Accurſius, & Veteres interpretati ſunt in hæc verba. Hæc lex ſtrictè accipit res publicas Vniuerſitatis, quæ non ſunt in publico vſu, quod eſt impropriè dictum cum nec ipſę Ciuitates dicantur Reſpubl.niſi impropriè Similiter,vt notatur ſupra lege proxima,ſed ſi qua sũt Ciuitatũ,&c.& ſic ſtrictiſsimè hic publica dicũtur, quæ in patrimonio alicuius Ciuitatis ſunt, vt Molendina cõis Bononiæ, quæ non ſunt in publico vſu, ſed ſicut Molendina priuatorum, Sed in alia ſignificatione magis talia quæ in publico habentur ſunt publica, quam quæ ſunt in patrimonio Ciuitatis vnde non poſſunt alienari, vt ſupra habetur in l. celſus de contrahend.emption. nec vſucapi l.vſucapionem de vſucapionib. nec legari l. apud Iulianum §. vltimo de legat. primo, Sed reſpondetur hic dicit publicis vſibus deſtinata, ſcilicet vt ſint in Reipublicæ, vel fiſci patrimonio, quaſi ea non dicantur ſic publica, & ſecundum hoc teatra, & ſimilia appellantur hic publica quod non placet.Publica habentur ideſt communia Ciuitatum, non publica omnium hominum, vel publicis vſibus deſtinata vt Inſtitutionib.de rer.diuiſion. §. vniuerſiatis, ſed quid habent iuris publici iſtæ res Vniuerſitatis?Reſpondeo quod Ciuitas in quibuſdam caſibus habet ius Reipublicæ Romanorum in talibus rebus, vt ſupra in l.proxima notaui Hactenus verba Accurſij, quæ cum magis conſidero, magis excãdeſco mecum;nec poſſum non valde admirari ob tantam veterum audaciam, qui tales opiniones ſcribere non verentur, quis eſt tam procul ab vrbe vt credat Iuriſconſultum loquutum fuiſſe impropriè, & ſtrictiſſimè, immo veram, & notiſſimam ſignificationem negaſſe,dum ſub titulo de verbor.ſignificationib. definit quid ſit publicum in quo titulo verborum ſignificationẽ tam impropriam,quam propriam habẽt apponere,aliter

mala

mala eſſet doctrina, & malus Doctor quin potius adulterator nuncupãdus eſſet. Præterea qui ſtrictè verbum deſinit reſtringit ad propriam ſignificationem non autem ad impropriam, & raram, cum id eſſet largiſſime definire Item qui improprie definit non rectè facit ſi negat, remouetque propriam ſignificationem, vt hac lege fit, ideo dico non poſſe recte dici improprie Iuriſconſultũ loqui. Item quod ſtrictè loquatur ex dictis rationibus quapropter dicendum eſt Vitium eſſe in verbis, nam quæ affirmanda ſunt negantur in eis, & affirmantur quæ negantur; negantur publica dici quæ ſunt publicis vſibus deſtinata cum id affirmandum ſit. Affirmatur autem quæ ſunt Ciuitatũ eſſe publica ꝙ negãdũ erat. Arbitror itaque eſſe legẽdũ in hunc modum. Inter publica habemus non Sacra, nec religioſa, ſed quæ publicis vſibus ſunt deſtinata, nec ſi qua ſunt Ciuitatum vel vt bona, ſeu peculia ſeruorum procul dubio publica habentur, &c. ita legatur, & vbi eſt dictio, ſed legatur, nec, & vbi eſt, nec legatur ſed, ita vt nihil addatur, vel diminuatur, ſed duæ illæ dictiones transferantur, ac inuicem permutentur, & ſenſus erit planiſſimus, & congruens legi ſuperiori quæ ita eſt ſcripta Eum qui Vectigal populi Romani conductum habet publicanum appellamus, nã publica appellatio in compluribus cauſis ad populum Romanum reſpicit, Ciuitates enim loco priuatorum habentur. Sciendũ eſt.n. lege inter publica loqui proprie, & magis ad ius, quam ad factum ſe referre, hoc eſt ſi ſtatuat aliquid de publicis non videntur contineri ea quæ ſunt Ciuitatum quamuis in appellatione ipſa, & inter loqnendum publica dicimus etiam quæ ſunt Ciuitatum vt l. prior de adminiſtration.rer. ad Ciuitat. pertinentib. S. primo, Publici enim latiſſima ſignificatio eſt, nam publicum dicimus quod publicis vſibus eſt deſtina-

na-

natū, theatra, nēpè ſtadia; Cāpus Martius, & ſimili ideo ait Iuriſcōſultus in l. ſed Celſus de cōtrahēd. emption. vt publica quæ in pecunia nō ſunt, ſed in vſu populi, & ita in lege noſtra definitur publicū. Publicum quoque dicitur quod ad Rempublicam pertinet Romanam, vt publicum vectigal. & alij publici redditus, & ſi quæ ſunt Rei publicæ poſſeſsiones l. in agris ff. de acquirend. rer. domin. ibi vt ſciretur quid cuique, &c. Et in l. reſcripto de munerib. & honorib. Publicum quoq; dicitur quod commune eſt omnibus qui populi Romani ſunt vt Viæ publicę ædificia publica, vt habetur in titulo de operibus publicis, & facit etiā §. publici ff. Ne quid in loco publico Itē publicū dicitur quod cōmune eſt de iure gentium vnde ait Iuriſconſultus in l. qui in littore de acquir. rer. dominio quod ſi quis in littore ædificauerit eius erit, nā littora publica non ita ſunt, vt ea quæ in patrimonio populi ſunt, ſed vt ea quæ primam natura prodita sunt, & in nullius adhuc dominium peruenerunt; Idem in l. vltima de vſucapionib. ait; Præſcriptio longe poſſeſsionis ad loca Iuriſgentium publica obtinenda concedi non ſolet ita Inſtitutionib. de rer. diuiſion. Riparum quoq; vſus publicus Iuriſgentium eſt ſicut ipſius Fluminis, & in l. nemo eod. titul. In publicum præterea dicimus fieri depoſitiones rerum, & pecuniarum ad euitandam pænā morę, aut alterius obligationis quando fiunt in ædibus ſacris, vel vbi Iudex decreuerit l. acceptam C. de Vſur. Publici autem appellatione non continentur res fiſcales & l. pacta de contrahēd. emption. ibi Papinianus ait lege venditionis illa facta, ſi quid ſacri, aut religioſi, aut publici eſt, eius nihil venit, ſi res non in vſu publico, ſed patrimonio fiſci erit, venditio eius valebit. & in l. prima nè quid in loco publico §. publici, publici loci appellatio quemadmodum accipiatur Labeo definit, vt & ad areas,

& Inſulas; & ad agros, & ad vias publicas itineraque publica pertineat hoc interdictum ad ea loca, quæ ſunt in fiſci patrimonio non puto pertinere, in his enim neque facere quicquam, neque prohibere priuatus poteſt res enim fiſcales, quaſi propriæ, & Principis ſunt, & in l. prima §. illud de ædilit. ædict. hoc idem habetur. Sed contra videtur in Rubric. C. de his qui ex publ. rat. & l. ſecunda eod. titul. Reſpondetur hoc quantum ad meram appellationem, & factum, illud quod ad ius, ideſt & ſi res fiſcales publicæ appellentur non tamen iure publico eũ ſunt extimandæ, niſi aliquo caſu, aut lege cautũ ſit, publica non dicuntur, ſeù habentur, quæ Ciuitatum ſunt; & ſi aliquando publica appellãtur id abuſiuè ſit, neque ad ius pertinet, ſed ad ſolam nominationem, vt in l. Titio § primo ad Municipal. & in dicta l. prior de adminiſtration. rer. ad Ciuitat. pertinentib. ideo ait Iuriſconſultus in l. bona hoc eod. titul. Bona Ciuitatis abuſiuè publica dicta ſunt, ſola enim ea publica ſunt, quæ Populi Romani quamuis autem Reſpublica cuiuslibet Ciuitatis dicatur, & in vſu ſit, & in ſexcentis locis in Iure Ciuili Rempublicam appellamus aliam à Romana, id abuſiuè dictum videtur. Verum hæc abuſio, ita vulgaris eſt facta, vt cum lex Rempublicam dicit in dubio de alia quã de Romana intelligendũ ſit ſicuti, & cum Ciuitatis meminit de alia, quam Romana intelligendum eſt, ideo titulus eſt in Cod. de Iure Reipubl. qui de Romana intelligitur, ideo hæc lex definit propriè quid ſit publicum non abuſiuè.

Valdè

Digitized by Google

Valdè Diſtinctè, ac rectè tractatur De Materia Precarij, &c. quid ſibi in iure vult. iſta vox Precaria explicatur.

VT probabiliter reor in Iure canonico dum legitur vox precariæ, ſubaudienda eſt vox ſubſtantiui, ideſt precariæ poſſeſsiones, ſeu conuentiones vt ſatis liquet ex text. in cap. fin. S. Porrò extr. de precar. Et ratio eſt, quia licet in commodato rei commodatæ poſſeſsionem, & dominium retineamus l. rei commodatæ ff. commodat. attamen precario dantes dominium dumtaxat retinemus: poſſeſsionem autem trasferimus l. prima, & ſecunda ff. de precar. vnde, precarium dat precarias poſſeſstones ſemper, non autem dominia, quia eſſet donatio vt habetur in dict. legibus cum ſimul. Et ideo vox precariæ ſubintelligit vocem poſſeſsionis, nempè precariæ poſſeſsiones, aut ſub intelligit vocem conuentionis, ideſt precariæ conuentionis quæ ſcilicet fiunt de poſſeſsionibus Eccleſiarum; Sed quia precarium licet detur ad tempus: tamen etiam intra tempus ſemper poteſt repeti alioquin non eſſet precarium l. cum precario ff. de precar. ex quo precarium dicit beneplacitum, & implicat contradictionem dici ad beneplacitum meum concedo, & tamen ad beneplacitum meum repetere non poſsim, & implicatio contradictionis non poteſt vnquam admicti l. vbi repugantia ff. de regul. Iur. & idē tradit etiam Ariſtotel. circa princip. metaphiſ. Et tamen lex canonica ex ſua pia Aequitate, & liberalitate, voluit precarias rerum poſſeſsiones, non poſſe arbitrio concedentis repeti d. S. porro extr. de precar. Ideo duo effectus inde ſequun-

quuntur . primus quod precarium Iuris canonici tranſit in primam ſpeciem contractus emphiteotici, qui dicitur Emphiteoſis perpetua, ideſt vſque ad vitam conducentis, ſeu rogantis, gloſs. in verbo perpetua, in cap. hocius decima, quæſt. 2. Nam ſecundum veram traditionem, contractus emphiteociuus in tres ſuas notabiles ſpecies deſcendit: nempè primo in perpetuam, ideſt vſque ad vitam Accipientis ſecũdo in tempus quamdiu non ceſſatur à ſolutione canonis, tertio in tertiam generationem, & ita dicit gloſs.in dicto *V*erbo perpetua; & ſecundus ſequitur effectus, quod vox precariæ fœminini ſit generis in plurali, quæ præſupponit vocem precaria in ſingulari pariter fęminini generis,& eſt vox adiectiua, nõ autẽ ſubſtantiui, tam in c. precarium §. porrò extr.de precar.quã in cap. precariæ il primo diſt. 10. q.11.& in c. 1.in verbo precariæ d. tit.de precar.& in cap.precariæ il ſecondo cum ſimil.ead.10.qu.2.ſemper enim ſubintelligitur vox poſſeſsiones, ideſt precariæ poſſeſsiones, aut ſubintelligitur vox conuentionis, ideſt precariæ conuentiones, ſeu precariæ conceſsiones: ita vt ſemper ſit vox adiectiua prout patebit, ſi legantur dicti textus: quia huc respondebunt omnia, nam in cap.precariæ. qui eſt c. primus extr.de precar.expoſitio eſt præcariæ ſcilicet conuentiones, & in c. de precarijs eod. titul. intelligitur, ſeu exponitur ideſt de precarijs conceſsionibus; & in §. porrò exponitur præcariæ ſcilicet cõuentiones, & in c. precariæ il primo 10. qu. 2. exponitur precariæ ſcilicet conuentiones,& in text.prædicto alia vox precariam exponitur & d c t, ideſt precariam conceſsionem, & text.in c. precariæ il ſecondo exponitur, ideſt precariæ conuẽtiones, & text. in c. de precarijs dict. 10. qu. 2. exponi-

ponitur, & dicit, ideſt de precarijs conceſsionibus, atque ita ſpectari poteſt in toto Iure canonico, vbi ſimiles, ſeu prædictos text. inueniri contingant: adeo vt nõ ſolũ in reſpõſis pandectarũ, aut in ſanctionibus, Iuſtinianeis ſed neq; etiam in ſacris ipſis canonibus facile ne dicam dubio omni procul, prout ſentio hæc vox precariæ ſubſtantiua nunquam inuenietur; ſi ſenſus genuinus canonis vbi inueniri poſsit accipiatur, & naturæ genuinæ, arborque vera eſſentialis contractuũ perquiratur: & ſic ſemper acceptio ſua genuina erit in ſenſu adiectiuo præſupponens ſubſtantiuũ vocis poſſeſsionis, aut vocem conuentionis, ſeu contractus, ex quo omnis contractus conuentio eſt l. prima ff. de pact. & propterea præſupponens ſimilem ſubſtantiuam vocem: ipſa vox precaria in fœminino pronuntiata, erit quoddam accidens, & nunquam erit vox ſpeciei ſpecialiſſimæ, & ſubſiſtentis in ſe, alioquin fieret conſequẽs quod non reſolueretur in aliud ſi eſſet propria, & vera ſpecies alicuius contractus; & tamen ſemper reſoluibilis eſt, & reſoluitur in aliquam ſpeciem alicuius alterius contractus, & quandoque reſoluitur in duos contractus, vt infra patebit & ſic non inuenitur re, & veritate: vnde vere in numero ſingulari, aut proprie hæc vox ſubſtantiua non inuenietur, nec inueniri crediderim: & ideo manifeſtum redditur quod vnus ſubſtantialiter, & verè terminus dumtaxat inuenitur nempe precarium ipſum neutri generis, & ſic contractus cognitus à Iure ciuili, & deinceps à Iure canonico cognitus, adijciendo perpetuitatem illam, de qua in text. in l. 1. ff. pro ſocio ideſt vſque ad vitam, quæ efficit, vt tranſeat in alium contractum, & dicatur emphiteoſis perpetua; ideſt vſque ad vitam conducentis,

tis, ſeu Rogantis iuxta gloſs. prædictam in cap. hoc Ius in verbo perpetua 10. qu. 2. Quod ſi Panormitan. precarium, & precarias; Hoſtienſis autem precarium, precaria, & precarias, tam in plurali, quam in ſingulari poſuerunt (reuerenter dixerim ſalua eorũ pace) quod tam Hoſtiens, quam Panormitanus vnus contradicit alteri in numero poſitorum, & in legibus Iuris ciuilis, & canonici nõ niſi vnum precarium inuenimus, quod propter adiectionem factam in cap. fin. in d. §. Porrò d. tit. de precarijs tranſit in contractum emphiteoticum primæ ſpeciei d. gloſs. in verbo perpetua, & in c. hoc Ius 10. qu. 2. ſicut etiam ijdem ſcribentes ex mea ſentẽtia non aduertendo veriores, & genuinos ſenſus, neque ſermones dictorum canonum in verbo precariæ, videntur verius labi dum etiam quaſdam locationes, & commutationes, & fructum, aut vſuſfructus reſponſiones in veris precarijs Iuris ciuilis, & à Iure canonico receptis, & tranſeuntibus in varias ſpecies cõtractuũ nominatorũ, & quãdoq; innominatorum, de quibus ẽt fit mentio l. Naturalis, ff. de præſcriptis verbis, perſeuerantes in opinione quã non probabilem, ſed potius erroneam opinamur precarias ſubſtantiuè appellarunt quaſi non memoria Recolentes totam arborem omnium contractuum Iuris canonici, & ciuilis: Modica enim adiectio in formalibus efficit, quod alius ſit contractus, vt notatur, & probatur ex text. in l. proponebatur ff. de Iudic. & in l. labeo ff. de ſuppellect. legata, & declarat Franciſc. Niconit. in rubr. ff. de oper. nou. nunciat. nu. 43. ſicut in commodato ſi merces detur tranſit in locationem, & in omnibus ſimilibus, & precariæ iſtæ, (quas appellant;) aut ſunt prima ſpecies contractus emphiteotici, aut ſunt contractus cenſualis illius ſecundæ ſpeciei, de qua commemorat gloſs. notabilis prædicta in d. verbo perpetua, vt

quan-

quandoque dicebamus; aut ſunt contractus dò, vt des, iuxt. text. in l. Naturalis ff. de præſcriptis verbis: aut ſunt duo contractus, vt donatio hinc, & reciproca illinc locatio, ſeu vſufructus donatio atque ſigillatius in hac ſpecie rem ipſam exponentes: dum Triplum dat Eccleſia Laico iuxta text. in cap. precario ibi triplum 10. q. 2. Tunc.n. Laicus donauerat prius per liberam pure factam donationem, aliquod .ſ. fundum Eccleſiæ: Et èconțra atque Reciproce Eccleſia donauit dedit, que Vſufructũ trium prædiorũ Laico, iuxta text. quod hoc in puncto declarat in c. huiuſmodi in verſiculo ea quoque decernimus non valere d. 10. qu. 2. & d. c. precariæ il primò ibi triplum fructuario vſu d. 10. qu. 2. & propterea tali caſu eſt contractus do, vt des d. l. naturalis ſuperius allegata ff. de præſcrip. verb. Aut ſunt duo contractus; nempe donatio Laici erga Eccleſiam; & donatio èconuerſo Eccleſiæ erga Laicum: Quia Reciprocatione non poteſt ex communi ſententia efficere quod dicatur naſci tertiũ genus, ſeu tertia ſpecies actus quemadmodum ſi hinc vulgaris tantum fiat ſubſtitutio, inde vero alia vulgaris, aut alia; nam non ideo naſcitur tertia ſpecies ſubſtitutionum prout eſt opinio magis communis. Dum autem duplum dat Eccleſia tunc pariter erit contractus do, vt des, vel erunt duo contractus nempe donatio puta reſpectu proprietatis, & in diẽ incertum reſpectu vſufructus, ex Laico erga Eccleſiam Et èconțra erit donatio vſufructus duorum prædiorum ab Eccleſia erga Laicũ quia Reciprocatio nõ facit tertiã ſpeciẽ, ſed ex cõmuni facit quoddicamur verſari in actu reſoluibili, & illud quod reſoluitur in aliud non dicitur eſſe, vt infra patet lympidiſſimè, ita quod expendiderunt ſuo arbitrio ſcribentes nomen quoddam prècariæ, nempe nomen genericum, immò & equiuocum,

& qui

& qui non inuenietur, vt vniuocè conuertibiliter diffiniri eſſentialiter poſſit, & dubio procul non inuenitur in ſpecie ſpecialiſſima; ſed ſemper eſt aliquis alius contractus arboris contractuum cognitæ, tàm à Iure Ciuili, quàm à Iure Canonico, de qua materia arboris contractuum, etiam Bart. & alij commemorarunt in l. 1 1. ff. ſi cert. petat. & Bart. in l. iuriſgentium ff. de pact. & text. in Inſtitut. de obligat. & ſecundum talia principia, & nomina contractuum non inuenietur in ſpecie ſpecialiſſima contractuum hæc vox precaria fœmini generis: quippe quoniam, aut reſoluetur in donationem factam Eccleſiæ per laicum, & in locationem: ſeù donationem reciprocam ad vitam conducētis factam ab Eccleſia erga laicum, & ſic in duos contractus: aut reſoluitur in emphiteoſim perpetuā, ideſt ad vitam conducentis: aut reſoluitur in aliam ſpeciem Emphiteoſis, quæ viuit quandiù canon ſoluitur, de quibus ſpeciebus meminit. dict. gloſſ. in verbo perpetua, & in dict. cap. hoc ius porrectum 10. quæſt. 1 1. ita quod in ſumma ſemper in alios contractus cognitos, & à Iure Ciuili, & à Iure Canonico, reſoluitur. Illud autem, quod ſemper reſoluitur in aliud, non dicitur verè, & realiter inueniri; & in ſumma dicitur non inueniri ſi veritatem amamus, nec dicitur re exiſtere: vnde communis eſt ſententia ſcribentium tùm ciuilis diſciplinæ, tùm Iuris Canonici, quod compendioſa ſubſtitutio, & reciproca, ſeù breuiloca ſubſtitutio non dicuntur inueniri re, & veritate, neq; eſſe ſubſtitutionum ſpecies; ex quo ſemper reſoluuntur in vnā ex alijs ſubſtitutionibus, vel in aliqua, ſeù plures earum, videlicet vel in vulgarem ſubſtitutionem: aut in pupillarem: aut in exemplarem: aut in militarem: aut in fideicommiſſariam ſubſtitutionem;

& ſicut

& ſicut iſta eſt arbor ſubſtitutionum, & aliæ præter has quinque verè non inueniuntur in toto Iuris corpore, ſicuti quandoque dicebamus in repetitione noſtra ſuper l. centurio. ff. de vulg. & pupill. ſubſtitution. ex quo aliæ duæ reſoluuntur in iſtas, ſicut in vniuerſo etiam Oceano Iuris Ciuilis, & Canonici non inueniuntur niſi ſex ſpecies vltimarum voluntatum, videlicet teſtamentum, codicillus, legatum, fideicommiſſum, donatio cauſa mortis, & mortis cauſa capio, ex communi traditione omnium ſcribentium, vt luculenter congeſsimus in repetitionibus noſtris in l. filium quem habentem C. famil. hereiſcund. & in l. in quartam. ff. ad leg. falcid. & lympidiſsimè in alia repetitione noſtra, ſuper rub. ff. de leg. 1. ita quod talis eſt arbor vltimarum voluntatum, & ſubſtitutionum, quoniam cætera reſoluuntur in iſta, vt frequentiori calculo probatur ab omnibus ſcribētibus vtriuſque Iuris; ita quoniam precaria poſſeſsio, conuentio, ſeù conceſsio reſoluitur ſemper in alium contractum arboris contractuum, non dicitur inueniri, nec eſſe. Et propterea quamuis digniſsima fuerit interrogatio, ſubtilis, & præſtantiſsima, & verè digna tanto viro, vertice cognitionis in omni ſcientia: attamen reſponderi licuit, prout reſponſũ fuit, quod in alium contractũ, vt emphiteotici, vel cenſualis contractus, vel precarij, vel ſimilis cadebat, & quod verius erat nomen adiectiuum, quia opiniones ſingularium Interpretum, & loquelæ ipſorum non faciunt eſſe id, quod non eſt, & quod repugnat principijs arborum totius Iuris in ſua materia. & ita Iuris eſſe exiſtimarem omnino, ſaluo ſemper. Ac reſeruato meliori, ac prudentiori cui ſemper, &c. Vnde mihi fas ſit dicere illud Poetæ carmen.

Hæc quamquam miſiſſe pudet quia parua videntur
Tu tamen hæc quæſo, conſule miſſa boni.

De Comitibus Palatinis. & ſic de viginti annis publicè legentibus.

CVm Doctores ſicut ſplendor firmamenti, & veluti Stellæ in perpetuas æternitates fulgere dicat ſummus Pontifex in capitul. final. extra de magiſt. & Diuus etiam Thomas noſter Aquinas tradat eos aurea laureola præ cæteris eſſe etiam honorandos, in ſignum adeptæ dignitatis, quo fit, vt Anteceſſores, Domini, Præceptores, Sacerdotes, atque Patres etiam aliquando paſsim dicantur, vt per Albericum in rubr. Digeſt. Veter. ad finem. Mirum in modum idcircò videri non debet, ſi præter alias infinitas, quas ob ſcientiæ eminentiam dignitates conſequuntur, illuſtres quoque appellari ſoleant, & debeant, (hoc enim honore, eos meritò inſigniri debere tradit Imperator noſter Iuſtinianus, cum per ſpatium, ſcilicet, continuum, viginti annorum publicis ſtipendijs profeſsi fuerint in aliqua Academia) Author eſt Barthol. in proœm. Digeſtorum numero mihi duodecimo, & in l. penultim. C. de militar. teſtament. per text. in l. vnica C. de profeſſorib. qui in Vrbe Conſtantinopolitan. cuius ſententiæ, & opinioni, omnes ferè legum Interpretes in l. prima ff. de offic. eius, cui mandat. eſt, iuriſdict. & alibi paſsim ad ſtipulantur, & ibi etiam Decius numero decimo ſexto, Curt. Iun. numero duodecimo, & alij ſequiores ſexcentis varijs in locis eamque opinionem communiter eſſe receptam, teſtatur ibidem Iaſon ſub numero duodecimo, & ita fuiſſe de Iure obtemptum aſſerit Caccialup. in tractat. de debitor.

fu

fugit.quæſt.ni fallor, quinta column. ſecunda, Ac de conſuetudine idem etiam obſeruari fatetur Bald. ſi rectè, animaduertatur in proem. Digeſtorum column. ſecund. quem refert, ac ſequitur Bolognin. atque Bart. in Authentic. habita ſub numero quinquageſimo, quarto C.ne fil.pro patr. Et nemini inquam dubiũ eſt, quin Excellẽt. Doctori aliquid cõſuetũ aſſerenti, præterquã de Iure contrarium non probetur, illud ei credendum eſt, vt apertiſsimè traditur per gloſſ.in l. dos à patre C. Solu.matrim.& per Bald.in cap.cum dilectus in tertio notabili de cenſib. Et quamuis Alexand. in dicta l.prima ſuperius citata ff. de offic. eius cui mandat. eſt iuriſdict. communem hanc opinionem minimè probauerit, quem Recentiores nonnulli iuris Interpretes aliorum inuidi meritorum ſequuntur, moti (vt arbitror) ex eo, quia Doctores prædicti Ducibus, atque Comitibus æquiparantur, vt clarè habetur in dicta lege vnica ſuperius allegata, Ex qua Spectabiles dumtaxat, non etiam Illuſtres eſſe conſtat, prout habetur ex l.raptores C.de Epiſcop. & Cleric. atque etiam in l. ſi quando C. de appellationib. Nihilominus Alexandri aſſumptum facilè denegari poteſt; nam Duces, & Comites eſſe Illuſtres probat Decius in dicta l.prima per vulgatiſsimum textum in l.Prouincialium C.de erog.milit. ann. libro duodecimo,& in l.prima C.de offic.magiſtr. milit. atque etiam in l.prima C.de aduerſ.diuerſ.iud.nec non, & in l.final.§ final.C. de aſſeſſorib. Et demum in l.ſi quis C.vbi cauſ.fiſc.&c. cum mille alijs ſimilibus, atque concordantibus, quos enumerare conſultò breuitatis cauſa omicto ex quo fit, vt qui dicuntur Illuſtres, Spectabiles, & ipſi quoque dicantur, & ita certè loquitur euidens text. in dicta l. raptores ſuperius allegata. Idque etiam ſuadetur quoniam in ſupradicta lege vnica ſæpius ſupracitata hi Do-

T 2 ctores,

ctores, Vicarijs, æquiperātur, qui dicuntur etiam Illuſtres vt clarè habetur in l. penultim. cum Authentic. ſequent. C. de procuratorib. Rurſus quia cum Vicarij Comitibus præponantur vt diſtinctè, atque apertiſsimè habetur in l. prima C. de offic. Vicar. ſequitur multo magis dicendum eos eſſe Illuſtres argument. text. in l. de acceſſion. ſub titul. de perpet. & temporalib. præſcriptionib. Et ſic conſequenter etiam omnes qui illis æquiperantur, vt eſt videre in l. ſi quis C. de furt. cum vulgarib. vel etiam ad Alexandri obiectionem, atque argumentum reſponderi facillimè poteſt, quod, & ſi Comites, per ſe ſint Spectabiles, tamen vbi vtraque ſimul qualitas concurrit, dicuntur etiam Illuſtres, argument. tex in Authentic. de conſ. & int. fratr. & ita ſentit etiam Curt. Iunior in dicta l. prima ff. de offic. eius cui mād. eſt iuriſd. Nec non adde etiam vltra alios ſcribentes ad maiorem ſtudioſorum ſaturitatem Decian. conſil. 38. numero mihi 31. lib. 3. Atq; Menoch. in ſuo tractat. de arbitrar. iudic. libr. ſecund. caſu 68. numer. mihi 43. nec non etiam Vincent. de Franch. deciſion. 115. Ex quibus omnibus, atque cæteris ſimilibus videtur dicendum quod Doctores prædicti qui comitatus dignitate ſunt decorati omnes, & quaſcunque prærogatiuas, atque dignitates conſequantur quibus Illuſtres viri fruuntur, vt latè per ſcribentes habetur in locis ſuperius ſæpiſsimè adductis, vnde ſequitur certè dicendum quod meritò qui per viginti annorum curſum, atque ſpatium publicè in aliqua Academia profeſsi fuerint, & à Principe ſunt Comitatus dignitate honorati, Illuſtres quidem omninò ſunt nuncupandi, & hæc pro nunc ſolummodo breuiter attingiſſe ſufficiant. Reliqua verò, maiorem nacti otium in aliud tempus diſtulimus, interim cæteros conſulite Recentiores, atque moderniores auctores, ad quos, &c.

Diſtè, ac clarè de Stationibus habetur Et quid Statio in iure noſtro ſignificet, explicatur.

ANtoninus Auguſt. in l. prima C. de compenſationib. Compenſationi inquit in cauſa fiſcali, ita demum locum eſſe, ſi eadem ſtatio, quid debeat, quæ petit, at ſi vna debeat, & alteri debeatur, fieri compenſatio non poteſt, ne fiat confuſio diuerſorum officiorum: Eadem ergo ſtatione petente quæ debet, locus eſt compenſationi, qvod intelligendum erit, ſi intra duos menſes docuerit deberi, ſibi debitum is qui contra fiſcum compenſatione vtitur, quod ab Hermogemiano reſponſum eſt etiam, in l. aufertur §. qui compenſationem de Iur. fiſc. Stationes autem ſunt loca, in quibus officia fiſcalia cōſiſtunt l. prima C. ne fiſc. rem quam vend. euinc. libr. decim. De ijſdem fiſcalibus ſtationibus conſtituit Alexand. Auguſt. emptorem rei fiſcalis, non ſolum, ab eadem ſtatione, ſed nec ab alia, quidem quæſtionem pati debere æquum eſſe, quo loci Accurſius in verb. ſtatione ait Fiſcum plures habere ſtationes, & ſi vnius ſtationis rem vendat, quaſi ſit alterius, non poteſt alterius nomine reuocare, inde elicit argumentum ad Abbatem plura monaſteria habentem, ſi vnius rem vendat, quaſi alterius, non poteſt reuocare; Sic quoque tabellionum ſtationes dicuntur, à Iuſtinian. in nouell. de tabell. §. vt ergo omnia hæc; Sic ſtationes qui curſui pnblico præſūt qui ſtationarij etiam dicuntur, & de his extat titulus in duodecimo lib. Cod. de Cur. & ſtation. Vtriuſq; enim nominis ſignificatio explicatur in Marginali ad illū t acta tū additione. Sic ſtationes vilū negociorū, qui & ipſi ſtationarij nominantur à Diocletiano in l. ne quis ex vltimis

mis C. de dignitatib. lib. duodecimo, & à Conſtantino in l. 1. de cohortal. eod. lib. A Zenone verò ijdem apothecarij ſunt appellati in l. ſi cohortalis ad finem eod. titul. Nam ſtatio, & apotheca ſunt eiuſdem ſignificationis. Sic ſtationes apparitorum, qui in vrbe diſpoſiti ſunt ad tuendum vt Vlpianus reſpondit, popularium quietem, & ad referendum Præfecto vrbi, quæ aguntur in Prouincijs l. prima §. quies ff. offic. Præfect. Vrb. De ſtationibus, ſeù ſtationarijs eſt, & alia mentio in l. ſi quis ſe C. de accuſationib. & in l. vniuerſi C. de vectigalib. Statio interdum pro Vigilia accipitur apud Modeſtinum in l. deſertorem de re militar. Qui ſtationis inquit, munus relinquit: Hinc ſtationarij milites, qui vigilijs ſunt deputati, l. omnia de offic. præfect. vrb. & in l. prima §. ſtationem de flumin. Ait Vlpianus à ſtando dici ſtationes, & is locus demonſtratur, vbi tutæ naues ſtare poſſunt Item ſtatio dicitur quicunque locus in vrbe, in quo frequenter conſiſtitur, veluti porticus, aut officina publica Plinius ita tradit in epiſtol. Plerique inquit in ſtationibus ſedent, tempuſque audiendo fabulas conterunt, Statio præterea locum ſignificat ad ſtandum deſtinatum, Valer. collocatas à ſe in quadam ſtatione quinque cohortes, in qua ſignificatione eſt illud Iuuenal. in ſexta ſatira Lachrymiſque paratis in ſtatione ſua. Liuius etiam libr. ſept. primæ decad. ſic ait. Nec Galli ſe ſtatione tenuerũt; Hinc ſtationes apud Catholicos de quibus Eccleſiaſtici ſcriptores agunt, Hinc ſtata ſacrificia, ſtatiua, caſtra, ſtatiua præſidia, & id genus, multa, Accipitur etiam aliquando pro ipſis Cuſtodibus, vt per. Tranquill. in Tiber. Diſpoſita ſtatione per ripas Tiberis, quæ obuiam producentes ſummoueret. Item & pro officio ſtandi, quandoque ponitur. Senatus ait Valer. aſſiduam eo loci peragebat; Conſulto vulgatiſsima. Vergilij loca

præ-

præterij. Statio tutiſſima nautis, Et ſtatio malè fida Carinis. Et hæc ſatis.

Maximus ad legem falcid. lex nempè LXVIII. enucleatur.

HAereditatum computationi in alimentis faciendæ hanc formam ineſſe Vlpianus ſcribit, vt à prima ætate vſque ad annum Vigeſimum quantitas alimentorum triginta annorum computetur, eiuſque quantitatis falcidia præſtetur. Ab annis vero viginti vſque ad vigeſimum quintum annum, annorum vigintiocto. Ab annis vigintiquinque, vsque ad annos triginta, annorum vigintiquinque. Ab annis triginta, vſque ad annos trigintaquinque, annorum vigintiduo. Ab annis trigintaquinque, ad anuos quadraginta, annorum viginti. Ab annis quadraginta, vſq; ad annos quinquaginta tot annorum computatio fit quod ætati eius ad annum ſexageſimum deerunt, remiſso anno vno; Ab anno vero quinquageſimo vſque ad annum quinquageſimumquintum, annorum nouem. Ab annis quinquagintaquinque, vſq; ad annum ſexageſimum, annorum ſeptem. Ab annis ſexaginta cuiuſcumque ætatis ſit, annorum quinque. Eoq; nos iure vti Vlpianus ait, Et circa computationem vſusfructus faciendam. Solitum eſt tamen à prima ætate vſque ad annum trigeſimum, computationem annorum triginta fieri. Ab annis vero triginta tot annorum computationem inire, quot ad annũ ſexageſimum deeſſe videntur. Nunquàm ergo amplius, quàm triginta annorum computatio initur, ſic denique, & ſic Reipublicæ vſusfructus legetur, ſiue ſimpliciter, ſiue ad ludos triginta annorum computatio fit.

INterpretaturus legem hæc editatum computationi ad leg.falcid.ſiue legis potius cauſam ſpeculaturus, lex enim ipſa per ſe clara, & perſpicua eſt; nec eget interpretatione, ſi nihil vltra quæratur, At cauſſa cum non afferatur ad Authore, nec facile inſpici queat in tanta annorum varietate, digna profectò eſt, quæ ſummo ſtudio quæratur ab ijs, qui non corticem, ſed medullam legum ſcire cupiunt: neque enim credendum eſt tales, ac tantos viros, quales ſunt priſcæ illius ætatis Iuriſconſulti quidquã temere, & caſu effudiſſe, ſed ſingula potius ſummo conſilio, ſum naque cum ſapientia decreuiſſe hoc, inquam,ſpeculaturus, quoniam facile, vt ſpero,innoteſcet,nõ nullis prius cognitis, de ijs prius differam, quo facillime tota res alioquin difficillima perſpiciatur; Sciendum igitur eſt, quòd ſi aliquid nobis peragendum fuerit, quod eiuſmodi eſt, vt reliquorum omnium, qui hoc ipſum agunt, pauci ad finem multi ad medium peruenient,pauci item in ipſis deficiant initijs, ſi antequam rem aggrediamur dijudicandum eſſet ad quem terminum veriſimile ſit nos per uenturos, ſolere ſapientes, & æquos rerum æſtimaturos, de medio iudicium ferre: licet enim quodcunque proferatur iudicium, minime certum ſit,minimeque verum experientia cum vno aliquo demoſtrare poſſet, negari tamen nõ poteſt, quin minus in certum iudicium ſit, quod ad ea quæ frequenter accidit accomodatur,quam id, quod ad ea quæ raro eueniunt;ſi enim non vnius,ſed multorum ratio habeatur iudicium medij vt plurimum comprobabit, extremorum autem vt plurimum reprobabit, experientia. Ad hoc forte reſpiciens grauiſſimus legis auctor, quoniam tota difficultas in eos ita eſt, vt rectè iudicetur quot quinque annos conſimile ſit victurum fore cuiuſcumque ſit ætatis, cum longiſsimam hominis vitam ad

octua-

octuageſimum vſque annũ perduci iudicaſſet: ex ijs enim qui longiorem viuunt vitam, plurimi hac moriuntur ætate, idemque iudicium faciendum eſſe exiſtimaſſet de vigeſimo anno, & de ſingulis infra vigeſimum ob rationem, quam inferius adducemus, quoniam inter vigeſimum, & octuageſimum annum, ſexaginta intercedunt anni, dimidium autem ſexaginta ſunt triginta, ideo huic ætati triginta vitæ annos tribuit; Neque enim tam multos tribuere voluit, quot viuere poſſunt ij, qui quamplurimum viuunt, neque contra tam paucos, qui quot viuunt ij, qui quam minimum viuunt: Extrema enim raro ſuccedunt: proinde mediam ſequutus eſt viam Iureconſultis amiciſsimam, hoc eſt id quod frequenter accidit; cumque idem etiam iudicium faciendum eſſe exiſtimaſſet, de vigeſimo quinto anno, & de ſingulis annis intra vigeſimum, & vigeſimum quintum, quoniam inter vigeſimumquintum, & octuageſimum annum, & quinquagintaquinque intercedunt anni, dimidium autem quinquagintaquinque ſunt viginti ſeptem cum dimidio; ideo huic ætati viginti octo vitæ annos tribuit, addidit autem dimidium, quo integros tribueret annos. Similiter quoniam inter trigeſimum, & octuageſimum annum, quinquaginta intercedunt anni, dimidium autẽ quinquaginta ſunt vigintiquinq; ideo huic ætati viginti quinque vitæ annos tribuit; ſimiliter quoque, quoniam dimidium quadragintaquinque, quot intercedunt, inter trigeſimum quintum, & octuageſimum annum, ſunt viginti duo cum dimidio, ob id huic ætati viginti duo vitæ annos tribuit; detraxit autem dimidium, quo integros tribueret annos, & compenſationem faceret eius, quod ſupra addiderat, addidit autem eo in loco magis quam in hoc: ſi enim de aliquo credendum eſt plus æquo victurum fore, de iuniore hoc credendum eſt,

Atque ob hanc eandem cauſſam, ætati quadraginta annorum tribuit viginti vitæ annos Quo autem melius omnia ſupradicta intelligantur liceat nobis aliquantiſper digladiari cum Vlpiano: Tirunculo ſcilicet, cum gladiatore vetulo, nonne exactius Vlpianæ de quauis ætate iudicaretur, ſi iuſta præſcriptam normam, ſeparatim de ſingulis annis, non coniunctim de multis idem feratur iudicium. In hac præterea coniunctuti, & multa inſunt abſurda i idem vitæ annos tribuis ijs, qui multis interſe differunt annnis, & quod peius eſt totidem vitæ annos tribuis ijs, qui pluribus minimè, totidem ijs, qui paucioribus differunt annis, A tali enim ætate viginti vnum, & viginti quinq; annorum totidem tribuis annos, viginti autem, & viginti vnum minimè totidẽ hoc paucis in cęteris ordinibus; Quòd ſi coniunctim de multis idem faciendum eſt iudicium, cur de quinque tantum annis, non autem de pluribus, aut de paucioribus quinque puta ſeptem, aut tribus, an ita ab hic fortè Vlpianus: vt quis diutiùs viuat concurrant neceſſe eſt, non ſolum ætas iuuenilis; ſed præterea alia multa ſcilicet bonum temperamentum, optima viuendi ratio, Cœlum ſalubre, ne ſe laboribus, & langoribus dedat; Pericula vt fugiat, ne quid incurrat in eum quod illi ſubito vitam eripiat, & quamplurima alia ſimilia, quoniam igitur futuræ vitæ ſpes, & diuturnitas non pendet ex ætate tantummodo, ſed ex alijs etiam multis, ideo multis coniunctim ætatibus, idem tribuuntur vitæ anni: Vix enim fieri poteſt in tanto variarum rerum concurſu, vt ſi quis in vno alterum ſuperet, non ſuperetur viciſſim ab altero, in aliquo alia, De quinque autem tantum, & non de pluribus, idem fit iudicium, cum enim ætas maximè, & in primis requiratur ad longam, & diuturnam vitam, non fuiſſet veriſimile totidem victuros annos, eos compluribus, quàm quinque interſe differrent annis, minimè autem de

paucioribus quinque. Cum enim præter ætatem infinita etiam alia requirantur, veriſimile eſt eos etiam, qui quinque interſe tantummodo differunt annis totidem victuros annos. Nihil eſt, propterea, quòd mireris coniunctim, de quinque tantum, non autem de pluribus, aut paucioribus quinque idem factum eſſe iudicium, nec etiam quod totidem tribuuntur anni ijs, qui pluribus, minimè, aut, totidem ijs, qui paucioribus, viginti enim annorum ætati primo ei per ſe tribuuntur triginta vitæ anni: ætati autem viginti vnius annorum, non primo, & per ſe viginti octo tribuuntur anni; ſed quatenus perſonam repreſentat viginti quinque annorum, ſed quid Vlpianè quod coniunctim de quinque idem facturus iudicium, tribuis reliquis tot annos, quot conueniunt, ex præſcripta norma maiori natu, minimè autem quod conueniunt minoribus natu, ita enim fiet, vt nullus ex quinque plures ſortiatur annos, quam ſibi conueniant ex præſcripta lege, ſed maior natu totidem; minores autem pauciores, ſecus ſi fieret minor natu totidem, maiores verò natu, plures ſortiretur annos, at frequentius accidit, vt quis pauciores quam vt plures viuat annos ijs qui ſibi conueniunt iuxta præſcriptam normam, itaq; rectè quidem omnia, & ſingula Huc uſq; quidem ita progrederis Vlpiane à prima ætate vſque ad vigeſimum à vigeſimo vſque ad vigeſimumquintum, à vigeſimoquinto vſque ad trigeſimum à trigeſimo vſque ad trigeſimum quintum à trigeſimo quinto vſque ad quadrageſimum. Ita vt coniunctim de ſingulis idem facies iudicium à quadrageſimo autem vſque ad quinquageſimum annum ſeperatim de ſingulis iudicium facis, non ita longos facis paſſus in hac via, nec eadem veteris norma, quid noui hoc eſt? times fortè, ne ad lapides pedes offendas? an non eadem eſt via? vt igitur

annorum computatio fit, quot ætati eius ad annum ſexageſimum deerit, remiſſo vno anno Longe enim aliter ea nos interpretamur, atque interpretatus eſt Accurſius quem cæteri omnes aſſeclæ ſequuntur, ante enim videndum eſt, quid dicatur, deinde, quærendũ qua ratione dicatur, Accurſius, ita interpretatur remiſsionẽ illã vnius anni in qua poſita eſt tota difficultas, vt quot ætati eius ad annũ ſexageſimũ deerit totianni vno minus tribuãtur, reliquæ vitæ, ita.n.inquit, vt ſi habet quadragintaduos annos præſumitur viuere decem, & octo vno minus. Sed vide Accurſi quot, & quãta ſequantur ex hac tua interpretatione abſurda. Finge in vno, & eodem factum eſſe homine iudicium, de rel quis ſuæ vitæ annis, anno ætatis ſuæ quadrageſimo, & quadrageſimo ſecundo. Dum igitur annum agit quadrageſimum viginti uitæ anni tribuetur illi iuxta præſcriptam normam. Ita ut ad ſexageſimum annum credendum ſit eum peruenturum, Dum autem annum agit quadrageſimum ſecundum iuxta tuam interpretationem decem, & ſeptem tribuentur anni, ita vt non ad ſexageſimum, ſed ad quinquageſimum nonum exiſtimetur peruenturum .ſ. annum. Dum igitur viginti annorum ſpatium abeſt quis à ſexagenario anno exiſtimatur ad ſexageſimum peruenturum annum, Dum autem per decem, & octo annorum ſpatium abeſt ab ſexageſimo anno minimè creditur ad ſexageſimum peruenturum annum. Quid hoc eſt quo plus reſtat viæ, eo magis ſperas de reliqua via, quo aut minus reſtat viæ, eo magis deſperas de reliqua via. At hoc abſurdiſsimum eſt maximeque etiam repugnatur ſuperiori methodo ſi enim in vnam ſummam colligantur anni vitæ ante actæ, & anni, qui tribuuntur reliquæ viæ plures ſemper reperies annos, qui tribuantur maioribus natu, qua hij qui tribuuntur minoribus natu, nã viginti, &

trigin-

triginta faciunt quinquaginta, vigintiquinque, & viginti octo faciunt quinquaginta, & tres, triginta, & viginti quinque faciunt quinquagintaquinque, trigintaquinque, & viginti duo conſtituunt quinquagintaſeptem, quadraginta, & viginti faciunt ſexaginta, quadraginta duo, & decem, & ſeptem reddunt, quinquaginta, & nouem. Ita vt contra cum in ſuperioribus pauciores ſint anni maioris natu, quam minoris natu, ſed in tanta Accurſianorum multitudine erit fortaſſe aliquis, qui ita defendet Accurſium, Nonne & Vlpianus ætati viginti annorum tribuit triginta annos, ita, vt ad quinquageſimum exiſtimet peruenturum annum ætati autem viginti, & vnius, viginti octo tribuit annos, ita vt non ad quinquageſimum, ſed ad quadrageſimum nonum exiſtimet peruenturum annum, nihil igitur eſt quod miremur, quod ſi in vnam colligamus annos vitæ anteactæ, & annos reliquæ vitæ maior ſit ſumma minoris natu, quàm maioris natu, At nos longe aliam rationem dicimus eſſe, in his, atque in illis; Aetati enim viginti vnius annorum non primo, & per ſe tribuuntur viginti, & octo vitæ anni, ſed quatenus perſonam repreſentant vigintiquinque coniunctam enim iudicium fit ab annis viginti, vſque ad annos viginti quinq; ob rationem ſuperius adductã vſque ad annos, &c. De quadrageſimo autem ſecundo ætatis anno per ſe iudicium fit, & ſeperatim ab aliis, ita vt non eadem ſit ratio, in his atque in illis. Nos autem ne in hos ſcopulos incidamus, ita interpretamur remiſſionem illam vnius anni, vt quot deſunt ætati eius remiſſo vno anno ad annum ſexageſimum tot tribuantur anni reliquæ vitæ, vt ſi aliquis eſt in quadrageſimo ſecundo anno um ſpatio, quoniam detracto vno anno abeſt à ſexageſimo per decem, & nouam annos tot annorum computatio fiet, ita enim maior natu plures ſortietur

tietur annos, totaq; res conſentanea magis reddetur rationi, & ſuperiori methodo, omniaque melius quadrabuntur, calceus enim pedi non pes calceo, vt dici ſolet accomodandus eſt. Non ego magnum crimen exiſtimo diſſentire ab Accuiſio, non enim illum tanti facio, quanti facit infinita turba eorum qui iuri ciuili operam dant, ſuſpicant illi ad miraculum, vſque Accurſium, ego autem (abſit verbo arrogantiæ) laudo quidem illum, ſed ita laudo vt multo doctiorem prudẽtiorem, & acutiorem interpretem in iure ciuili deſiderem, idemque facio iudicium de Bartolis, Baldis, Alexandris Soccinis, Iaſonibus cæteriſque huius notæ. Non enim ſunt inſtructi hjs artibus, quibus inſtructos eſſe oportet optimos veterum iure conſultorum interpretes. Quas illi leges ſcriptas nobis relinquerunt, hauſerunt ex fontibus Philoſophiæ Mathematicharum diſciplinarum, & aliarum artium reconditarum. Qui ergo fieri poteſt Bone Deus, vt vix, ac ne vix quidem Grammatici tantorum virorum miſteria ſatis percipiant? Non hæc dico, quo mortuorum gloriæ quidquam inuideã, ſed vt moneam iuris ciuilis ſtudioſos, ne illotis, vt aiunt manibus accedant ad iuris ciuilis ſcientiam neuè tantum tribuant authoritati horum interpretum, vt ex ore pẽdeant illorum præſertim cum hæc ætas noſtra quamplures viros tulerit, & Iureconſultiſſimos quos, modeſtiæ cauſa omitto præſertim Iacobum Cuiacium præſtantiſſimum Iuris interpretem, cuius ſcripta ſi diligenter legerint, & cum aliorum ſcriptis comparauerint Iuris ſtudioſi fortaſſe in meam quoque ſententiam, etiam venient. Videtur enim nobis præſtantiſsimus hic Iureconſultus imaginẽ quandam referre Veterum illorum Iureconſultorum longoque interuallo anteponendus eſſe cæteris interpretantibus quotquot extant ad hanc uſq; diem, ſed ut eo,

unde

unde digreſſa eſt, noſtra redeat oratio. Separatim autem de ſingulis annis ab annis quadraginta uſque ad annos quinquaginta iudicium fit iuxta præſcriptam normam. Cum enim ſoleant homines ad ſexageſimumprimum annum peruenire, neque ita multi deſint illis qui ſunt intra annum quadrageſimum, & quinquageſimum anni ad annum ſexageſimum primum erat ſeparatim de ſingulis annis iudicium faciendum iuxta præſcriptam normam. Cum enim ſolent aliqui perduci ad aliquem locum, neque longè abſunt ab eo loco, uidetur certum eſſe iudicium, quod eo ſint peruenturi; minimè autem de paucioribus, reliquis enim fuiſſent tribuendi tot anni, ut annum ſuperarent ſexageſimum primum. At ob dictam cauſam non eſt iudicandum de ijs, qui abſunt à ſexageſimo primo anno per undecimum, & plurium annorum ſpatium, quod ſexageſimum primum annum ſint ſuperaturi, minimè autem de pluribus, qui enim propinquiores ſunt ſexageſimo primo anno iudicãdum eſt, quod hunc annum ſint etiam ſuperaturi, & hæc pro nunc ſatis, &c.

Agitur in hoc capite de preſcriptionibus. Et earum variæ ſpecies enumerantur.

QVia variæ ſunt præſcriptionis ſpecies ſexcentis varijs in locis in iure diſperſæ, ideo opere pretium duxi eas ſimul coniũgere. Primo igitur reperitur præſcriptio viginti horarũ veluti in viro qui debet adulterum detinere cum vxore deprehenſum eo temporis ſpatio l. capite ff. de adulter. Secundo eſt præſcriptio vnius diei veluti in eo qui viua voce nolit appellare, nam poſtea non auditur ſine libello l. litigatoribus, C. de appella-

pellationib. veluti etiam in Iudice ſententiam referendo, nam eo die tantũ quo definiuit poterit ſupplere ſi quid erratum erit, & l. Paulus ff. de re iudicata. Tertio eſt præſcriptio duorum dierum veluti, quæ obijcitur ei, qui ornatum equũ vendidit, nam niſi ante biduum emptor ornatum petat, poſtea non auditur l. ædiles §. videndum ff. de ædilit. ædict. Quarto eſt præſcriptio trium dierum vt in aduocato cui licet infra triduum ſuum errorẽ corrigere l. fin. C. de error. aduocat. Rurſus eadem obijcitur recuſanti iudicem ſuſpectum l. fin. C. de iudic. Item legenti fructus in agro alieno l. prima ff. de gland. leggend. Quinto eſt præſcriptio quinque dierum, eius ſcilicet qui promiſit hominem ſiſtere in iudicio certo die, nam ſi poſt quinque dies venit exhibere non poteſt l. ſi poſt tres ff. ſi quis cautionib. Sexto eſt præſcriptio nouem dierum, vt non conueniatur quiſquam ex perſona defuncti ante id tempus poſt eius mortem connumerandum l. cum ſit iniuſtum cum, Authent. ibi poſita C. de ſepulchr. violat. Septimo eſt præſcriptio decem dierum quæ conceditur appellare volenti, Authent. hodie C. de appellationib. Eſt & alia ſimililer de qua in l. quod ſi nolit, §. ſi quid ff. de ædilit. ædict. Octauo eſt præſcriptio quindicim dierum veluti quando teſtes producti de alia Prouincia, Ciuitate, vel loco tunc per quindecim dies ibidem ſtare coguntur, vt iure iurando deponant l. ſi quando C. de teſtib. Nono eſt præſcriptio viginti dierum quæ competit ei qui oblato libello in iudicio vocandus eſt. Eſt & alia quę competit conuento coram iudice delegato ipſum ſuſpectum accuſare volenti l. cum Papinianus, & Authent. ibi poſita C. de ſentent. ſimilis eſt, & alia etiam quæ datur iudici depoſito officio vt in l. prima C. de acceſs. Decimo eſt præſctiptio triginta dierum veluti ſi creditor fuerit con-

X ſeſsus

feſſus ſibi ſolutum eſſe quod non fuit, vel inſtrumentum reddidit creditori, elapſis enim triginta diebus aſſerere non poteſt l. in cõtractibus §. ſuper certis C. de nõ num. pecun. Eſt & alia competens ei qui vſus eſt via l. prima §. hoc autem ff. de itin. actu. priuat. Item alia de eo qui vectigal non ſoluit l. imperatores, & l. inter diem §. ſi ſuper ff. de publ. & aliæ huiuſmodi ſimil. Vndecimo eſt præſcriptio quinquaginta dierum quæ competit volenti ſe a tutela, vel cura excuſare §. qui autem inſtit. de excuſ. tutor. Rurſus alia quãdo iudex depoſitus ab officio debet in eadem ciuitate, vel prouincia quinquaginta diebus commorari l. prima C. vt omnes Iudic. Duodecimo eſt præſcriptio duorum menſium. Veluti quæ datur ad torquendos ſeruos poſt miſſionem repudij l. finali C. de adult. Item alia vt infra tale tempus inuentarium debeat terminari l. ſancimus. §. ſin. autem. C. de iure delib. Eſt & alia de emphiteuta, vt poſſit vendere poſſeſſionẽ infra duos menſes poſt denuntiationẽ domino factã l. finali, §. ſin autẽ C. de iur. emphiteut. c. potuit extra eodẽ titul. & alię quoq; ſimil. Decimo tertio eſt pręſcriptio ſexaginta dierum veluti ſi maritus vult accuſare adulterium vxoris l. iure mariti C. de adult. & alie ſimiles. Decimo quarto eſt præſcriptio centum dierum quæ cõpetit petenti bonorum poſſeſsionem iure conſanguinitatis §. liberis itaque Inſtitutionib. de bonor. poſſeſsion. Decimo quinto eſt præſcriptio trium menſium veluti in hærede dicente ſe repudiaturum, expetatur enim ſpatio illius temporis l. ſcimus §. cum igitur C. de iur. delib. Eſt & alia que competit marito qui confeſſus eſt ſe dotem recepiſſe, quam non recepit §. ergo in fin. in Authentic. de temp. non ſol. dot. Authent. quód locũ C. de coll. & alia quæ datur parti volenti concludere in cauſa Authent. iubemus C. de iudic. Decimoſexto

eſt

eſt præſcriptio quatuor mentium vt poſt latam ſententiã iudicis currant vſuræ l. ſecunda. C. de vſur. re iud. Alia quæ datur contra tutorem, vel curatorem qui cauſam reſtitutionis non peregit l. qui bona gratia ff. de excuſat. tutor. Decimo ſeptimo eſt præſcrptio quinque mentium de eo qui redimere poteſt ab emptore l. ſciendum §. finali ff. de red. Decimoctauo eſt præſciptio ſex mentium veluti in redhibitoria vt l. ſecunda C. de ædilit ædict. Item in eo qui impetrauit dilationem l. prima ff. de dilationib. Item alia quæ datur contra accuſatorem mulieris de adulterio l. prima § accuſationem ff. ad Turpillian. cum ſimil. Decimo nono eſt præſcriptio nouem mentium veluti cum producuntur teſtes ex partibus vltra marinis l. prima C. de dilation. Item alia vt in l. final. C. de iur. deliberand. Vigeſima eſt præſcriptio decem menſum quæ datur contra, eum qui deperiurio redarguitur §. ſi quis autem in Authentic. Vt litig. iur. Vigeſima prima eſt præſcriptio vnius anni quæ multiplex eſt veluti quæ competit ad bonorum poſſeſsion. petendã l. final. C. vnde liber, veluti de ea qui alienat iuditio mutandi cauſa vt habetur in toto titul. ff. de alien. iud. mut. cauſ. fact. Alia veluti in venditione meticuloſa l. ſi cum exceptione §. ſecundo ff. quod met. cauſ. Alia de eo qui in fraudem creditoris alienauit omnia bona ſua §. fin. C. de reuocad. his. quæ in fraud. credit. & id genus innumerabiles. Vigeſima ſecunda eſt præſcriptio duorum annorum veluti in licterarum obligatione vt inſtit. de licter. oblig. & de non numerata pecunia l. final. C. de non numer. pecun. Rurſus, & alia de locatione horreorum l. cum domini ff. locati & alia ſimil. Vigeſima tertia eſt præſcriptio trium annorũ veluti in rebus mobilibus vt in toto titul. Inſtitution. Digeſtorum, & Codici de Vſucapionibus. Alia etiam quæ competit mulieri-

bus pro exactione dotis annua bima, trima die l. vnica §. cum autem C. de rei vxor, action. Alia vt mulier, filios alat l. nec filium cum gloſs. C. de patr. poteſt. cum ſimil. Vigeſima quarta eſt præſcriptio quatuor annorum quæ duplex, eſt alia competens ei, qui vi poſsidet bona vacantia fiſco denuntiata propter negligentiã fiſci l. prima §. diuus pius ff. de iur. fiſci. Alia quæ competit quando fiſcus vendit rẽ alienã ſingularẽ tũc enim a domino eo ſpatio conueniri poteſt, vt inſtit. de vſucap. in fine & C. de quadriennij præſcript. per tot. Alia de reſtitutione hæreditatis vt l. final. C. de tempor. reſtit. cum ſimilib. Vigeſima quinta eſt præſcriptio quinque annorũ veluti ne de ſtatu defunctorum quęratur poſt quinquennium l. is quem C. de ſtatu defunct. Alia quæ competit quãdo poſt tale tempus vellet quis agere quærela inofficioſi teſtamenti l. contra maiores C. de inoffic. teſtam. Alia vt ſeparatio fiat aditæ hæreditatis l. prima §. quod autẽ ff. de ſeparat. Alia quæ obijcitur fiſco, iure vectigalis l. ſecunda C. de vectigal. Alia quę obijcitur maiori petenti rem quam vendidit cum minor eſſet l. fin. C. ſi maior factus, & aliæ ſimil. Vigeſima ſexta eſt præſcriptio annorum ſeptem de pupillo hærede inſtituto vtrum habeat effectum l. ſi inquanti C. de iure deliberand. Vigeſima ſeptima eſt præſcriptio nouem annorum veluti quando alimenta ſimpliciter relinquuntur, vt in l. final. ff. de aliment. & cib. legat. Vigeſima octaua eſt præſcriptio decem annorum, quæ locum habet in rebus immobilibus inter præſentes, vt inſtit. de vſucapion. & in Codic. & Digeſt. eod. titul. Alia quæ eſt contra eum, qui vſufructu, vel ſeruitute vſus non eſt, vt in l. final. C. de ſeruit. & aqua. Alia qui teſtamentum fecit, & nihil oſtendit, vt in l. ſancimus C. de teſtament. Vigeſima nona eſt præſcriptio annorum duodecim, quæ requiritur

in

in matrimonio, quo ad fœminam teſtimonium ferendum, & teſtamentum faciendum, vt inſtitut. de nuptijs in princip.l.quartæ ff.de teſt.b.& §. præterea inſtit.quib. non eſt permiſſ.fac.teſtam. eſt & alia de dote non ſoluta,vt authent. ſi mulier C. de tempor. in integ. reſtitut. Trigeſimo eſt præſcriptio treſdecim annorum quædatur Decurionib.l.3.C.de Senator.Trigeſimaprima eſt præſcriptio quatuordecim annorum, quæ requiritur in maſculo matrimonium contrahere volente,vel teſtimonium deferre in cauſa ciuili, & teſtamentum condere volenti inſtitut. de nupt. in princip.l.ſeruium, & l.ſi frater C. qui teſt. fac. poſſ. cum ſim. Trigeſima ſecunda eſt præſcriptio quindecim annorum veluti, vt quis poſtulare poſsit,vt in §.generaliter in auth.de temp.non ſol. pac. ſuper do.Item alia de manumiſsione facta à minore pro procuratore habendo §. eadem lege inſtit. quib. ex ca. man.non lic. & alia,vt clericus nō ordinetur §. præsbyter in auth.de ſanctiſs.Epiſcop.Trigeſima tertia eſt præſcriptio decem, & ſeptem annorum, vt quis adoptare,& pro alio poſtulare poſsit §. minorem de adopt. l. 1. §. pueritiam de poſtulationib. Trigeſima quarta eſt præſcriptio decem, & octo annorum, vt quis poſsit arrogare l.arrogato ff. de adoptionib. & in muliere, vt veniam ætatis poſsit impetrare l.ſi quidem §. fœminas C.de his qui ven.ætat.impetrauer. Trigeſima quinta eſt præſcriptio viginti annorum veluti in maſculo impetrante veniā ætatis dict. l.ſecunda in princip.Item alia de eo,qui rem alienam abſente domino poſsidet l. ſi quis C. de præſcript. triginta annorum. Item alia de eo,qui bona fide in poſſeſsione ſtetit l.præſtat C.de long.temp. præſcript.Item alia de milite à militia dimiſſo l.veteranis C. quando prouoc. non eſt neceſſ. & alia etiam veluti in quærela falſi l.quærela, & l.cum mora ff. de falſis. Trigeſima

geſima ſexta eſt præſcriptio vigin.i quinque annorum, vt quis ſine curatore in iudicio eſſe poſsit l. clauum C. de authorit.præſtand.Item generaliter vbicunq; fit mentio legitimæ ætatis dicta l.clauum, & l.final.C.de his qui ven. ætat. impetr. & ſimilib. Trigeſima ſeptima eſt præſcriptio viginti ſeptem annorum qua iuuatur is contra quem minor reſtitui poſtulat vulgatis iuribus. Trigeſima octaua eſt præſcriptio triginta annorum veluti quando quis poſsidet rem alienam ſine titul. & bona fide, niſi ſit res religioſa,publica,vel ſacra,toto titul.in C.de præſcript.triginta, vel quadraginta annorum. Alia vt in authent.quas actiones C.de ſacr.ſanct. Eccleſ. Trigeſima nona eſt præſcriptio annorum quadraginta, quæ locum habet in hypothecaria quando ſcilicet creditor rem debitoris ſibi obligatam poſsidet tunc eo temporis ſpatio præſcribit, licet breuiori tempore extraneus l. cum notiſsimi C. de præſcript. triginta, vel quadraginta annor. Quadrageſima eſt præſcriptio annorum quinquaginta veluti ne Diaconiſſa ordinetur authent. Diaconiſſa de Epiſc. & Cleric. Quadrageſima prima eſt præſcriptio annorum ſexaginta veluti in eo, qui per Principem arrogatur, vt l. tertia de adoptionib. Quadrageſima ſecunda eſt præſcriptio annorum ſeptuaginta, quæ conſideratur in vocato ad tutelam, vel ad publicos honores l. maiores ff. de iure immatu. Quadrageſima tertia eſt præſcriptio annorum centum, quæ competit ſolum Romæ Ciuitati, & Eccleſiæ l. vt inter diuinum, & authentic. quas actiones C. de ſacr. ſanct. Eccleſ. vltimo denique ex præſcriptionibus, quę in iure ſparſim reperiſitur eſt præſcriptio perpetua quę eſt ſine temporis in præfinitione veluti in feudis, vt in c. Imperialem de proh. feud.alien.per Feder. in vſib. feud. de quibus omnibus alias latius dicatur nunc autem ſatis ſit

ipſa-

ipſarum præſcriptionum partes principaliores dinumeraſſe,&c.

Ad l. cum vir nubit C. ad leg. Iul. de adulteri Imperatores, Conſtantius, & Conſtans, ad Populum.

CVm vir nubit in fœminam, viros paritura, quid cupiat vbi ſexus perdidit locum? vbi ſcælus eſt, id quod non proficit ſcire? vbi Venus mutatur, in alteram formam? vbi Amor quæritur nec videtur, & quæ ſequuntur.

ACcurſius cæterique quos hucuſque ego viderim, cum Veteres, tùm Recentiores interpretes in eos promulgatam, hanc fuiſſe conſtitutionem cenſuerunt, qui patiebantur, ex qui muliebria exercebant, hoc eſt in Cinedos, & pædicones, quos Latini appellant; Quem ſenſum, cum neque legis ſcripto, neque conſtituentium intentioni minimè congruere videam, prorſus à veritate alienum arbitror, Expendant quæſo, ſtudioſi, ſingula conſtitutionis verba, ſed expendant non oſcitanter, aut perfunctoriè, quemadmodum, Accurſius, atque aſſeclæ expendiſſe videntur, continuò enim erroneam, eorum eſſe interpretationem non ibunt inficias, verbum etenim nubit proprium eſſe fœminarum nemo eſt, qui, non intelligit, Mulieres namque, ſponſæ factæ, ad maritos velatis capitibus, olim ducebantur, quo more, nuptias nomen accepiſſe dubium non eſt. Sequentia quoq; verba id proculdubio clarè, & apertiſſimè declarant; nam ſtatim ſubiungit viros paritura, &c. quòd profectò nihil commune habent, cum his, qui nefandam libidinem exercent, Ratione prætere a, Vulgo receptæ interpre-

terpretationis,error conuincitur;Ea enim admiſſa interpretatione, ſuperuacanea proculdubio eſſet,nouella Iuſtiniani conſtitutio,vt non luxurientur homines contra naturã,6.collat.vel ſaltem in ea, veteris prædeceſſorum ſuorum mentionem habuiſſet, vt moris Iuſtiniani fuiſſe omnibus eſt in confeſſo. Iam vero Quid ipſi voluerint Imperatores; quidue ad Populum Romanum reſcripſerint aperiendum eſt, quod vſque ad hæc tempora, ſub diuturna latuit obſcuritate.Solebant ante huius reſcripti, promulgationem, plerique ex Romanis adoleſcentibus improbi, alioqui, & nequam, habitum vultum, ac inceſſum muliebrem, cæteraque fœminarum ornamenta ſic fingere, vt ſub quadam muliebri ſpecie, uiri, uiris, uti uxores nuberent id quod auctorum grauiſsimorum teſtimonio nomine non obſcuro,planiſsimũ me facturũ confido; atq; in primis Valerij Martial.lib.12.Epigr.42.

Bartaro rigido nupſit Calliſtratus Aphro
Hac, qua lege, viro nubere Virgo ſolet.
Praluxere faces, velarunt flammea vultus
Nec tua defuerunt verba Thalaſſe tibi:
Dos etiam dicta eſt, non dum tibi Roma videtur
Hoc ſatis? expectas, numquid, & ut pariat?

& alio in loco,

Nolito fronti credere nupſit heri

Audiamus, nunc Iuuenalem, ſatyrica indignatione uehementer atque acerrime eoſdem inſectantem, qui, per ſummam naturæ iniuriam more nubebant mulierum; Is enim ſatyra ſecunda exclamatione utens qua, & rei indignitas, & indignatio poetę exprimitur,ait

O pater Vrbis
Vnde nefas tantum latijs paſtoribus, vnde
Hæc tetigit, Gradiue, tuos vrtica nepotes?

Tra-

Traditur ecce viro clarus genere, atque opibus, vir,
Nec galeam quaſſas nec terram cuſpide pulſas.
& mox ſubiungit
Interea tormentum ingens mulieribus hæret
Quod nequeunt parere, & partu retinere maritos
Sed melius quod nil animis in corpora viris
Natura indulget, ſteriles moriuntur.

Senſus horum carminum, dulcidius in hunc modum explicabitur, coniunguntur (ait poeta) Viri viris matrimonio, cum tamen nullam ex matrimonio capiant voluptatem, ſed ingentem potius dolorem, atque animi cruciatum, propterea quod cum nuptiæ habendæ prolis gratia fuerint inſtitutæ, & inter coniuges, pignus ſint liberi nequeunt parere, & partu mariti amorem retinere, & cupiunt concipere, ſed natura vetat, hoc eſt natura, nihil iuris, nihil potentiæ indulget animis eorum qui in optatis, vt concipiant potiſsimum habent.

Dion Chriſoſtomus in oratione vigeſima prima eundem ſceleſtiſſimum morem viguiſſe teſtatur. Neronem nouimus (inquit) omnes noſtro tempore non ſolum virilia execuiſſe amato, ſed & nomen illi indidiſſe muliebre nempè ſuæ amicæ, & vxoris, quam ille concupiſcens duxerat palam excluſa priore ſub qua regnum accepit, Apertius, id ipſum ex Suetonio Tranquillo in vita Neronis docemus, capite trigeſimo octauo niſi fallor. Puerum (ait) ſporum exectis teſtibus etiam in muliebrem naturam transfigurare conatus eſt, cum dote, & flammeo per ſolemne nuptiarum celeberrimo officio deductum ad ſe, pro vxore habuit, & paulò inferius, Hunc Sporum Auguſtarum ornamentis excultum, lecticaq; vectum, & circa conuentus mercatuſque gratiæ, ac mox Romæ circa ſigillaria, comitatus eſt, identidem exoſculans. Rurſus alibi Nero nupſit, Doryphoro liber-

to, & Neroni Sporus; Conſtat, itaque ex iam dictis, In id genus hominum hac conſtitutione inuectos fuiſſe Imperatores, Quod certiſſimum eſſe Saluianus Maſſilienſis Epiſcopus, vir, & religioſiſſimus, & diſertiſſimus, citra omnem controuerſiam oſtendit; ille in tractatu, qui inſcribitur, De vero iuditio, & prouidentia Dei, ſcribit in hæc verba, Quid in Vrbe Chriſtiana fieri prodigioſius potuit, in Vrbe Eccleſiaſtica, quam quondam doctrinis ſuis Apoſtoli inſtituerunt, quam paſsionibus ſuis Martyres coronarunt viri in ſemetipſis fœminas profitebantur, idque abſque pudoris vmbraculo abſq; vllæ verecundiæ amictu, ac quaſi parum piaculum eſſet, ſi malo illo malorum tantũ inquinarentur Auctores per publicam ſceleris profeſsionem fiebat etiam ſcelus integræ Ciuitatis; videbat quippe hæc vniuerſa Ciuitas, & patiebatur, videbant Iudices, & acquieſcebant. Populus videbat, & applaudebat, ne ſic diffuſo per totam vrbem dedecoris ſceleriſque conſortio, & ſi commune hoc omnibus non faciebant actus commune tamen omnibus faciebat aſſenſus. Sed finis forſitan aliquis mali, aut emendatio aliqua labis iſtius fuit? Quis credere, aut audire etiam poſſit conuertiſſe in muliebrem tolerantiam, viros non vſum ſuum tantum, atq; naturam, ſed etiam vultum inceſſum habitum, & totum quidquid penitus, aut in ſexu eſt, aut in vſu viri? adeo verſa indiuerſum omnia erant, vt cum viri nihil magis pudoris eſſe oporteret, quam ſi muliebre aliquid habere videatur illic nihil viris quibuſdam turpius videretur quam ſi in aliquo viri viderentur, & id quidem ita verum fuiſſe teſtatur Saluianus, vt impuri huiuſmodi, & ſceleſtiſsimi, ſumentes habitum gradumque fingentes muliebrem fœmineis tegminum illigamentis etiam capita velarent, haud dubio quod ſub fœmineo habitu,

& ve-

& velamento, viri, viris ſecurius nuberent cum mulie-brem habitum Viri ſumerent, & magis muliebrem gradum fingerent, cum inditia quædam monſtruoſa impuritatis ſibi innecterent, atque id publicè in ciuitate Romana, Vrbe ſumma, & celeberrima quid aliud, quam imperij dedecus erat vt in medio Reip. ſinu execrandiſsimum nefas publice liceret admitti? Quo loci diſpiciendum eſt, num, pro monſtruoſæ, omnino menſtroſæ legendum ſit, & magis eſt, (niſi me fallit coniectura) vt legi ſic debeat, perinde atque ſi dixerit Saluianus non eos ſolum habitum, & inceſſum muliebrem aſſumpſiſse: Sed ind tia quoque quædam menſtruoſæ impuritatis ſibi innexuiſſe; non reiicio tamen priorem lectionem quę in exemplaribus ex at vſui, & commodato acceptis à Marco Antonio Maſſa, Ciue Salernitano, & ſummo amico meo viro ſane multi vaga virtute, & eruditione prædito, (hoc obiter) Redeo ad rem, vnde Paullulum vnius voculæ occaſione, ſum digreſsus in eoſdem impuros homines inuectus eſt etiam Clemens Alexadrinus lib. Pedago. 3. cap. 3. & pueri, inquit, docti abnegare naturam mulieres ſimulant, & deinde, quid non igitur admiſerint fæminæ ad libidinem propenſæ, dum vident viros talia audere? Imo uero ij non uiri, ſed fœminæ lli dicendi ſunt, quorum uoces ſunt compreſſæ, & graciles ueſtis, autem cum tactu, tum cinctura ipſa eſt effœminata. Cum igitur (ait lex) Vir nubit in fęmina, quædam exemplaria habent, (Vt fęmina) qua lectione apertior, ac dilucidior oſtenditur ſenſus, quam ex priore, in fœmina, quæ tam, & ipſa commode recipi poteſt, ſi interpretemur, in fęmina, ideſt pro fœmina quod fieri poſſe qui latinis oblectantur authoribus, nouerunt Terentius in Andria ea utitur loquendi fraſi, Olera inquit, & piſciculos minutos ferre in cænam ſenis, hoc

eſt pro cæna, Cicero V. oratione in Verr. Ne amplius in iugera ſingula, quam terna medimna exigerit, in ſingula iugera ideſt pro ſingulis iugeribus Viros paritura, alibi legitur Viris paritura utrumq; ſcriptũ probamus ſed prius mihi magis adblanditur. Ait Venus mutatur in alteram formam, quoniam uir ſub falſa muliebri, ſiue Venerea forma deliteſcit. Amor quæritur ab impuro ſcilicet marito, & qui quæritur non uidetur. Quæritur libido quædam Viri in uirum, quæ cum ſub ſpecie muliebri occultetur, non uidetur. Sunt qui ad filios ea referunt uerba, filij ex eo monſtruoſo coniugio quæruntur, quod ego non probo, non enim rectè id accomodatur Verbis ſi accurate ea perpendentur, nec dubito quin ad hanc conſtitutionem tunc quoque rexpeſſerit Saluianus cum poteſtatem arguebat quod ſciens, & prudens nefandum ſcelus perpetrari pateretur, poteſtas quippe magna, inquit, & potentiſsima quæ inhibere ſcelus maximum poteſt quaſi probat debere fieri ſi ſciens patitur perpetrari, in cuius enim manu eſt, ut prohibeat, iubet agi ſi non prohibeat admitti, & ita quidẽ in manu fuiſſe uidetur. Præfecti Vrbi præſidis, & Proconſulis ex hac conſtitutione ante tempora Saluiani dudum edita, in illos uiros, qui ut fęminæ uiris nubebant gladio animaduertere non licebat, eamque deinde animaduerſionem neglectam ſuis temporibus à poteſtatibus fuiſſe uehementer conqueritur, & meritiſsimè quidem Saluianus Apud Gallos quoque eundem nefarium uiguiſſe morẽ ex D. Clement. Roman. conſtat ille enim lib. 9. recognit: Apud Gallos inquit, lex priſca conſtituit nuptum tradi publice pueros, nec opprobrium, ex hoc aliquid duci, &c. Et hæc ſatis ſuperque ſufficiantur.

I. Pri-

l. prima §. ab eo, Quis, & a quo appell. optimè explanatur.

VArios ſenſus accomodarunt, huic Vlpiani reſponſo, Interpretes, ſed veritatem nō tetigerunt, quin imò enunciatum, ex eo ſumpſere quod vulgatiſsimum factum eſt, & contra Iuris diſpoſitionem eſſe arbitror illud eſt, delegatum ad Vniuerſitatem cauſarum, poſſe ſub delegare vnam cauſam quod generaliter intelligūt. Mihi autem videtur Delegatum non poſſe ſubdelegare, niſi ſit Principis, vel Proconſulis delegatus, vel cui ſpecialiter lege permittatur. Hic locus non probat enunciatum interpretum, alijſque locis illud improbari videtur. Agamus de vero ſenſu Reſponſi Vlpiani. Verba ſunt hæc, Ab eo, cui quis mandat iuriſdictionem, non ipſe prouocabitur, nam & generaliter is erit prouocandus ab eo, cui mandata eſt Iuriſdictio qui prouocaretur ab eo qui mandat iuriſdictionem hactenus Vlpianus, Accurſius, Verbo, ab eo, longo ordine, recenſet, cæterorum ſententias, quæ omnes quam ſint diuinatoriæ, atque à veritate diſiunctæ, facilè diligens conſiderator animaduertet, & quoniam ſupradictum enunciatum, nuſquam iure probari ſcio, imò vero, multas leges ſubuertit adulterat, & corrumpit, explicandus germanus, & verus intellectus, ſenſus eſt igitur quod à delegato, ad delegantem appellatur non à delegante ad delegatum, quia ſic appellaretur ab eo ad quem appellandum eſt, obſcurior videtur hic locus propterea quod locutus eſt Vlpian. ſine expreſsione caſus, & perſonarum, & perſonas expreſsit per quandam circumlocutionem; nam vbi dicit ab eo, cui quis mandat, &c. delegatum primo,

& de-

& delegantem ſecundo loco, denotat, & in his ſemper perſonis, & circumlocutionibus manet,non diuerſifican do caſus,ſed magis declarando primum ſenſum. Exemplo fiet res clara. Proconſul mandauit iuriſdictionem ſuam, legato ſuo, & idem proconſul cognoſcebat,& iudicabat de huiuſmodi cauſis, quas demandauerat, nam qui mandat alij iuriſdictionem,non abdicat à ſe iudicandi poteſtatem, Proconſul pronunciauit, contra Titium, Titius appellauit ad delegatum,cum & ei mandata eſſet iuriſdictio talis. Quæſitum fuit an rectè eſſet appellatum; Reſpondit Vlpianus non rectè ita fieri appellationem,quia is appellatur, à quo appellandum eſt,ad eundem à quo appellabatur, ideſt omnia per contrarium agerentur ſi ita appellatio fieret.Poteſt fingi caſus generaliter in quocunq; qui iuriſdictionem mandat alijs declarabo ſingula verba,Ab eo,permanet ferè Iuriſconſult. in eodem ſenſu cum ſuperiore,ab eo cui ideſt delegato, puta Sempronio, quis mandat iuriſdictionem Præſes, Proconſ. Præfect. prouocatur, ideſt appellatur non ipſe prouocabitur hoc eſt non ipſe delegatus hoc eſt ab ipſo prouocatur, ideſt non ad ipſum fit appellatio; & ſic in his verbis non rectè intelligitur quod contineantur plures, quam duæ perſonæ ideſt, is cui mandata eſt iuriſdictio,& qui mandauit eam,nam & generaliter is erit prouocandus ab eo cui,&c.ratio eſt ſuperioris definitionis. Quia is eſt appellandus generaliter ab eo cui mandata eſt iuriſdictio, is pronomen, cum demonſtrat qui mandauit Iuriſdictionem, ideſt delegantem quem inferius oſtendit per relatiuum,qui,cui mandatur iuriſdictio puta Sempronio. Qui prouocaretur ſcilicet Sempronius cui mandata eſt, ab eo qui mandauit hoc eſt à delegante. Si Vlpianus vſusfuiſſet verbis nobis vulgaribus puta Delegans, & delegari, apertior nobis ſententia videre-

tur

tur,ſed ipſe ſolet,illa nomina ſignificare,per circumſcriptionem , ſi delegantem vult ſignificare ait is, qui mandat iuriſdictionem , ſi delegatum , is cui mandata eſt iuriſdictio , & notandum eſt verbum generaliter in lege poſitum, quod generaliter appellatur ad delegantem à delegato, confirmatur ex l. Imperat. de appellationib. & ſic argumentum eſt hic , in fine ab abſurdo , eſt enim abſurdum quod qui appellare habet à Sempronio , ab eo appellatio fiat ad ipſummet Sempronium ex iam dictis patet ſenſus huius legis, qui hactenus ſub diuturna latuit obſcuritate , cæterum hic non probari delegatum poſſe ſubdelegare,quia non hoc dictum eſt in titul. de iuriſdiction.omn. iudic. imò contrarium conſtat ex l. à Iudice C.de iudit. falſa omninò eſſet illa diuiſio,ſi admitteremus aliam concluſionem, nam loquitur generaliter, & regulariter nam & qui vnam cauſam delegat iudicem dat, & qui vnam dat,alteram poſtea dabit, & deinde aliam , & ſic ſingulas delegando ſingulis , omnes delegabit,& ita fraus fieret legi,& lex verbis, non rebus facta eſſet l.ſecunda C.commun. delegat. & l. vltim.C. de vſur.Præterea quod de toto dicitur idem in parte locum habet l.quæ de tota de rei vendicat . Rurſus ratio, cur delegatus non delegat habet locum tam in parte, quam in toto, Quia propriam iuriſdictionem non habet delegatus,ſed fungitur aliena,& propterea ait Iureconſult.in l.more maior.is demum iuriſdictionem mandare poteſt,qui eam ſuo iure,non alieno beneficio habet. Et quia nec principaliter iuriſdictio ei data eſt , nec quia ipſa lex defert,ſed confirmat mandatam iuriſdictionem. Idem in l. vlt.de offic.eius cui mandat.eſt iuriſdict.mandatam ſibi iuriſdictionem mandare alteri non poteſt, Præterea ſi delegato delegare licet, non ſeruata ratione legis , Quid obſtat quin ſubdelegatus non poſſit tertio

de-

Qui nam fuerint apud Veteres libertini latini, & qui Dedititij; Deque ipſa manumiſsione quædam non ita congeſta, paſsim obuia.

VT res omnis, de qua dicturus ſum, magis ſit in conſpicuo, altius paullo ea repetenda ſunt quæ pluribus in locis, ab eruditis ſanè viris variæ tamen tractata diuerſis in locis eſſe video, & in eundem tamen ſpectant finem. Sed illud primum omnium in medium procul dubbio afferendum eſſe arbitror. Tres dumtaxat apud veteres Ciceronis præſertim ſeculo, Manumittendorum ſeruorum fuiſſe formas, Cenſu, nempè, Vindicta, atque Teſtamento: Quod ex ipſo Cicerone docemur, in Topicis in loco à partium enumeratione. Si quis inquit, neque Cenſu, neque Vindicta, neq; Teſtamento factus eſt liber, liberatus à ſeruitute dici non poteſt, non enim alia forma manumitti ſeruus potuiſſet. Cenſus erat extimatio facultatum Ciuium Romanorum, ſic etenim Reſpublica deſcripta olim erat vt iuxta cenſus æſtimationẽ, honores diſtribuerentur. Si quis ergo ſeruus, domino conſentiẽte nomen detuliſſet in Cenſū, Ciuis Romanus fiebat nulla interpoſita mora. Fuit Cenſus à Seruio Tullo tertio Romanorum Rege inſtitutus, vt quinto quoq; anno capita ciuium cenſerentur, vt tradit Liuius lib. pr. Huius primæ ſeruos manumittendi formæ meminit etiã Cicero de Oratore; Quid de libertate, inquit, quo iudicium grauius eſſe nullum poteſt non ne ex iure ciuili poteſt eſſe contentio cum quæritur, is qui domini volũtate cenſus ſit ſi luſtrum non conditum ſit, ne liber? & idem refert in oratione pro Cecinna. Secundo vero

modo manumittebantur ſerui, Vindicta, de quo in titul. de Manumiſs. vindict.& nominatim in l. manumittere, atque in l. alumnos §. vltimo. & in l. pater nec non, & Boet.in Topica loco ſupra citato, Compendio orationem rem oſtendit, Vindicta (ait ille) erat virgula quædam quam Littor, in manumittendi ſerui capiti imponens eundem ſeruum in libertatem vindicabat, dicens quædā verba ſollemnia, atque ideo illa virgula vindicta vocabatur hæc Boet. Quæ autem eſſent verba ſolemnia quæ in ea manumiſsione adhibebantur non explicat. Alij vero aliter loquuntur. Ego didici, ſic apud Veteres, Vindicta manumiſsionem fieri conſueuiſſe. Dominus enim ſerui apud Prætorem, vel Conſulem Romæ, in Prouincijs apud Præſidem, vel Proconſulem, ſerui caput aut alium membrum tenens, hæc pronunciabat verba hunc hominem liberum eſſe volo, Eumque manu emittebat, Auctor eſt Feſtus de verb.ſignifi. ation b.lib. vndecimo Tunc prætor vindictam eiuſdem ſerui capiti impoſita, hac vtebatur formula Aio te liberum, more Quiritium, deinde ſeruus circum quoquo verſum agebatur ob id, opinor vt intelligeret Liberum ſibi eſſe, quoquo, vellet eundi facultatem Perſius Satyra mihi quinta, niſi fallor ſic ait. Quibus vna Quiritem vertigo facit. Et in eadem, ſatyra paulo poſt ita ſubiungit Vindictam poſt quam meus à Prætore receſsi,&c. Crediderunt tamen nonnulli vindictam eſſe hanc manumittendi formam denominatam, vel à vindicando vt ſupr.ex Boet. dictum eſt; vel à Vindice Vitelliorum, ſecundum Plutarc. in Polit. vel Aquiliorum (vt Liuio placet) ſeruo qui primus libertate, eo modo donatus fuit, propterea quod coniurationem Dominorum ſuorum cōtra Rempublic. de reducendis Tarquinijs in Vrbem detexit Peracta manumiſsione, ſtatim in acta, nomen manumiſsi referebatur

tur adiecta, manumiſsionis cauſſa, id quod, ex Terentio, in Adelphis, non obſcurè elicitur.

---- Aedepol, hodie, mea quidem ſententia.
Iudico ſyrum fieri eſſe aequum, liberum, M. iſtunc liberũ
Quod nam ob factum?

Quo loci ſic ſcribit Donatus, iure adſcribi enim cauſaſſas manumiſsionis in iure formula eſt. Nomen autẽ manumiſsi in acta referri olim conſueuiſſe, Plautus auctor eſt, qui ſic in Perſa comœdia ſcribit.

----- Dic bonafide iam libera eſt.
Do ad pratorem exquire, ſi quidem credere non vis mihi
Libera eſt inquam, & quid audis?

Ille etiam modus dandæ libertatis erat. Si quis ſuprema voluntate in teſtamento ſeruum ſuum liberum ſcripſiſſet, quæ res omni prorſus caret difficultate, & de ea etiam extat apertiſsimus titulus, in iure de manumiſſ. teſtament. Atq; his tribus modis ſerui olim manumittebãtur. Sed cum plures alij modus poſtea introducti ſunt Principum cõſtitutionibus qui à Iuſtiniano in primo inſtitutionum libr. recenſentur. Iam vero ad id quod ex profeſſo agere nos inſtituebamus conferenda eſt oratio, nempè ad libertinos, & Dedititios dequibus Caius lib. primo inſtitut. Angel Politian. in Miſcellaneis capit. 84. Zaſ. in l. ſecunda S. initium de origin. iur. & l. qui Romæ S. flauius de verbor. obligation. Hotom. cæteriq; eius farinæ interpretes in S. libertinorum inſtitution. de libertin. Dicam ego, ſi potero craſsiore Minerua conſtat itaq; eos, qui vel in æde ſacra, vel in Teſtamento, vel Vindicta manumittebantur ciues Romanos fuiſſe, ex eoque teſtamenti factionem conſequi, ita ut teſtamento alijs relinquere, & ipſi ex teſtamento rem accipere poſſent. Qui vero; vel inter amicos, aut per epiſtolam, aut inter conuiuandum, libertatem accipiebant, latini fie-

bant, qui à Iunio Norbano, Iuniani dicti ſunt. Hi autem licet ad priuilegia Romanorum aſpirare poterant, ſi ex integro manumiſsi forent tamen eorum legitima hæreditas non erat, vnde nec illis teſtamentum condere permittebatur, ſed eorum bona, manumiſſor peculij iure occupare poterat S. ſed hæc de ſucceſsion. libertor. Apud Iuſtinian. ſimulque cum vita libertatem quam toto ſuæ vitæ curriculo, nacti erant, ammittebant. Dedititij vero hi erāt qui poſt admiſſa crimina ſupplicijs ſubditi, & publicè pro criminibus cæſi eſſent, aut in quorum faciem, vel corporis aliqua parte, quæcunque notæ, atque ſtigmata, aut igne, aut ferro, impreſſæ eſſent, ita vt deleri non poſsint. Hi ſi gratia Dominorum inita manumittebantur. Dedititij fiebant ducta opinor, nominis ratione, ab his, qui abiectis turpiter armis, ſe ſe dedere veriti non ſunt. Hi totam vitam ſeruiebant, liberi tamen moriebantur hodie ex Iuſtiniani conſtitution. manumiſſus quoquo modo, ciuis Romanus efficitur l. vnica C. de Deditit. libertat. tollend. l. vnica de latin. libertat. tolend. cum ampliandam magis quam minuendam Ciuitatem Romanam conueniat l. ſecunda C. commun. de manumiſs.&c. Et hæc pro nunc currenti calamo tantummomodo attingiſſe ſufficiant atque ſcripſiſſe.

Ex-

Explicatur Vlpiani locus in l. ſecunda de in ius vocandi.

IN ius vocari non oportet neque Conſulem, neque Præfectum, neque Prætorem, neque Proconſulem, neque cæteros Magiſtratus, qui Imperium habent, neque Pontificem dum ſacra facit, nec eos qui propter loci Religionem, inde ſe mouere non poſſunt, Hactenus Vlpianus: Sed qui ſint hi qui propter Religionem inde ſe mouere non poſſunt, non dum (quod ſciam) ab aliquo eſt explicatum, præterquã ab Accurſio, qui ad Monachos, & Eremitas, reicit; Iuriſconſulti definitionem. Perinde profecto, atque ſi quo tempore reſpondit Domitius, Vlpianus fuiſſent Monaſticam gerentes vitam, & Eremiticam, & id genus religioſi homines, & ſi fuiſſent, non ſe mouere potuiſſent, Relicta igitur Accurſio ſua interpretatione, ineptiſsima ſanè, & riſu digna, Dicam ego, quid mihi videatur, Arbitror; enim locum omninò eſſe deprauatum, atque hoc modo, ad veram lectionem reſtitui debere. Qui propter loci Religionem, inde ſe moueri non poſſunt; nam & olim quoque qui ad Fana, ad Aras, ad Templa confugiebant Deorum; tanquam ad Aſylum aliquem ſe recipiſſent, tutiſsimi erant, nec inde, in ius vocari, trahi, aut rapi, vlla ratione poterant, inuiti; in hunc modum ad germanam lectionem reſtituto legis conteſtu, apertiſsimus oſtenditur verborum ſenſus, qui ad huiuſmodi loca confugiunt, quorum locorum Religio impedit, quominus quis inde ſe moueatur inuitus, is, inde vocari trahi in ius ad Prætorem non poteſt. Quod autem à me definitum eſt à præclaris auctoribus paſsim

tra-

traditum eſſe, oſtendam, Cicero in oratione pro domo ſua. Hic aræ ſunt, inquit, hic fori, hic Dij penates, hic ſacræ Religionis cæremoniæ continentur, hoc perfugium, eſt, ita ſanctum omnibus, vt inde abripi neminem fas ſit. Plaut. in Rudente tertio actu: ſcena ſecunda ni fallor ſic ait.

Forte ſuppetias, qui Veneri, Veneriaque Antiſtita
More antiquo in cuſtodiam ſuum commiſerunt caput.
Et paulo poſt --- -- --- mulieres
Duæ innocentes intus hic ſunt tui indigentes auxilij
Quibus aduerſum ius legeſq; inſignitè iniuria bis
Facta eſt, ſitq; in Veneris fano
& ſcena tertia
Aram habete hanc, vobis pro Caſtris mænia
Hinc ego defenſabo præſidio Veneris

Aelius Lampridius in vita Aeliogabali, in ipſo ferè, vitæ principio, ſic ſcribit, Hic fertur occiſo Macrini factione patre, vt dicebatur, Antonino in templum Dei Aeliogabali confugiſſe velut in aſylum, ne interficeretur à Macrino, qui ſæuiſsimè cum filio luxurioſo, & crudeli exercuit imperium, & hæc quidem Moris antiqui religioniſque prærogatiua, tam ſeruis, quam liberis hominibus competebat idque in præcitata comædia, tertio actu. ſcena quarta teſtatur etiam Plautus his verbis

Mihi non liceat, meas ancillas Veneris de Ara abducere?
D. Ae Eſt lex apud nos.

Hodiernis verò temporibus aliter Imperatorum conſtitutum eſt ſancionib. l. 1. & 2. C. de his qui ad Eccleſ. & Authent. De mandat. Princip. & vtrobiq. Accurſius latiſsimè.

Ad l. Ideo ſi ex prima de Carbon'at. edict. traditur vera interpretatio.

VEteres, & qui eos ſunt ſequuti, non intellexerunt (niſi ego prorſus allucinor) hoc Iuliani reſponſum, quia non perceperunt flagitium, in eo abſtruſum. Error fuit, quod mendoſum eſt reſponſum, in illis verbis, ſi ex prima parte edict. bonor. poſſeſsion. non petierit, & debemus legere affirmatiuè bonorum poſſeſſion. petierit, deleatur itaque dictio illa negatiua, & clariſsimus erit ſenſus ſi quidem Iulianus infert ex ſuperius dictis quibus dixerat tempora currere, & cedere variæ; Senſus eſt igitur, quod ſi quis petit ex prima parte edicti, ſcilicet ordinariam bonorum poſſeſsionem poterit, alias id eſt poſtea etiam vltra ſpatium anni petere ex ſecunda parte, hoc eſt ex Carboniano edicto, alias ſi non peterit ordinariam antea, non poterit petere Carb. Sed vt hic ſenſus manifeſtior fiat exemplũ afferam. Titius mortuus eſt, eius filius impubes eſt præteritus is petere intendit carbonianum, & quia ſcriptus hęres dicebat, quod non erat de liberis conſuluit ei Iurecõſ. vt peteret etiam ordinariam, quia ſemper, & perpetuo actionibus hæreditarijs poterit vti, niſi contra ipſum iudicatum fuerit poſt pubertatem, at ſi tantum Carbonianũ petierit cũ ad pubertatem peruenerit omni iure deſtituetur etiam ſi pro eo eſſet iudicatum; eum, ſcilicet de liberis eſſe, quia Carbonian. finitur pubertate, & tempus petendæ ordinariæ expirauit, ſed ſi petet ordinariam poterit poſtea quandocunque, ei quæſtio mouetur Carbonianum petere, modo intra tempus legitimum petat,

hoc

quo ſcit patrem mortuum, ſed fortè poſt tres, vel quatuor menſes, vel annos Carbonian. poterit petere, quæ perpetuas actiones dabit ſi ordinariè ante petita ſit tempore debito, cæterum ſi eo tẽpore nõ fuerit petita, fruſtra peteturCarbonian. quæ pubertate finitur; Ideo Ait lex, nam ſi confeſtim & deinde ait, nam ſi intra tempus, &c. controuerſiam ſibi moueri, &c. intellige quod poterit petere carbonianam poſt tempus intra quod petit ordinariam, ideſt poſt annum qui datur ad ordinariam petendam. Non eſt amplius ſequenda veterum ſententia, qui exponebant petierat, ideſt petere poterat, ſed non petit, vt ſupra in principio; ſed aliter non poterant exponere volentes in opinione ſua perſiſtere, Ego interpretor petierat, ſeu acceperat, propriè, & verè agnouerat, vt initio dicitur, Ait quam cum acceperit videlicet Carbonian. perpetuo quia acceperat ordinariam Ait, poſſeſſor. his actionibus vtetur hoc in loco mendoſæ ſunt dictiones illæ poſſeſſor his, nam cum duæ ſint, legendum eſt vna dictione, poſſeſſorijs, vt poſſeſſorias actiones intelligamus quas bonorum poſſeſſor habet ideſt hæreditarias, nec aliter legiſſe Veteres arbitror, nam & bonorum poſſeſſ. Carbonian. has actiones præſtat, vt dict. §. miſſum eod. tit. dictum eſt, quamuis contra aduerſarios, qui quæſtionem iuris mouerunt, non poſsit eas exercere quaſi Carbonianus bonor. poſſeſſ. ſed rectè poteſt quaſi hæres, vt dictum eſt in dict. §. miſſum vberius, atque latius vt vbi eſt videre, & hæc, &c.

Conſideratio ad l. qui ſe patris C. vnd. liber.

EGo autem puto hanc legem ſic intelligendam eſſe vt dicamus, quod Auus huius nepotis habebat quædam bona emphitheotica, quæ acquiſierat pro ſe et pro ſuis liberis, deſcendentibus, quo caſu propriè comprehenduntur nepotes, l liberor. ff. de Verbor.ſignif. Quæ bona ſic acquiſita non poſſunt alienari ſine conſenſu domini l. final C. de Iur. emphit.immo ſubyacent reſtitutioni, Authent.res quæ C. communia delegat.et hæc bona erant lucroſa,at bona patris erant Oneroſa vt prçſumitur?Nepos igitur repudiauerat patris hæreditatem.& volebat ſuccedere auo in tali beneficio emphiteotico acquiſito per ſe, & eius liberis tamquã vnus ex liberis,& deſcedentibus ipſius. Verum non poterat ſuccedere de Iure Ciuili tum quia repudiauerat patris hæreditatem, in qua reſpectu ſuitatis includebatur beneficium Aui l. in ſuis ff.de lib.& poſth.(quæ ſuitas de iure pretorio non conſideratur) tum quia liberi deſcendentes in hoc ſunt deterioris conditionis, quã alij agnati quando volunt ſuccedere Auo,ex alijs aſcendentibus in beneficio, quia non poſſunt repudiare hæreditatem patris,et ſuccedere auo de Iur.Ciuil.licet alij Agnati poſſint prout eſt text. & ibi Iſer. in c. atq. agnatus, in verb. feud. et in cap. primo ſi filius non de.cap.&c.quod procedit, etiam in re emphitheotica, vt ibi tradit gloſs. et Iſern. in d. cap.an agnatus, nimirum ergo ſi poterit nepos ſolũ ſuccedere in beneficio aui de iure prætorio, & iſte eſt caſus, in quo etiam hodie eſt neceſſaria bonor. poſſeſs.& tunc non petit bonor. poſſeſsion. vnde legi-

timi,

Digitized by Google

timi, ſed illam ſeptimam extra ordinariam, quæ ex nouis legibus datur l. ſeptima ff. de bonorum poſſeſsion. l. prima ff. vt ex legibus, vel poterit nepos vtramque petere quia admittit concurſus huius ſeptimæ bon. poſſeſsionis cum alia ordinaria, prout tex. eſt in l. prima ſecūdo reſpōs. Vt ex ll. & l. 3. ff. vnd. legitim. et habuimus in rubr. ſuperiori C. qui admitti, & in l. final. C. vnde legitimi, & tanto magis iſta ſeptima bonor. poſseſs. dabitur ſecundum opinionem aliorum in d. l. final. C. vnd. legit. quia tempore huius legis nō erat inductū ſucceſſorium ædictum, inter liberos, nec inter agnatos à prætore vt ſuperius uiſum fuit cum Decio ſatis amplè. Et quod iſte intellectus verus ſit primo reſpondebo tacitis obiectionibus, deinde probabo Circa primum nō obſtat ſi quis diceret ꝙ iſta taliter lex intellecta non faceret ad titulum, & quod talis intellectus ſit diuinatiuus, quia nulla ſit mentio de bonis emphiteoticis, vel ſi quis diceret quod non dicitur ex iſta antiqua exemplificari per iura feudorū nā circa primū reſpōdeo quod ſatis facit ad titulū, ſi tenebimus, quod nepos ſuccedet per bon poſs. vnd. liber cū qua tamquam ordinaria poteſt concurrere etiā extra ordinaria prout eſt text. in d. l. 1. ff. vt ex leg. ſecūdo reſpondeo quod clarè patet, dū dicit neque bonor. poſſeſs. quæ ex alia parte edicti agnita eſt, impedit iſtam bonorum poſſeſsionem, vel ſecundo reſpondeamus, quod non eſt inconueniens quod nigrum ſit generalius rubro tanto magis quando rubrum non habet rationem perfectā, iuxta tradita per ſcribentes in l. prima ff. ſi cert. petatur. Non obſtat ſecundum ſcilicet quod videatur intellectus iſte diuinatiuus quia nulla ſit mentio rei emphiteoticæ quia hoc optime probabitur per ea, quæ proximè inferius dicā; nō obſtat, tertiū quia non pono caſum in feudo, quando feudum eſt

nouiter adinuentum, & non erat Iure Romano,ſed emphiteoſis erat tempore iſtius legis, prout patet per titul. C.de Iure emphiteot.tradit ēt Iſer.in Prælud.feud.in 4. quæſt.& talis diſpoſitio capitul.an Agnatus procedit Iure emphiteot. vt tradit poſt gloſs. Iſern. ibi quini non valet argumentum de vno ad aliud,niſi in caſibus expreſsis vt notatur in cap. primo de feudi cognitione.& in cap. pr.de feud.ſuc.Iſer.in prelud.feud. in pr.q.Curt.in tractatu feud.Circa ſecundū probatur intellectus iſte primo quia text. dicit Facultates ſuſcipere pondero hoc verbum facultates, & Verbum ſuſcipere, nam facultates idem ſunt,quod bona cap.conquerente de offic.ordin.c. quoniam de vita, et honeſt. clericorum, bona autem dicimus quæ ſuper ſunt deducto ære alieno l.mulier ff.de iur. dot. quod in hæreditate dici non poteſt, quæ continet commoda, & incommoda l. prima ff. de bonor. poſſeſs. Sed ſic eſt quod in rebus emphiteoticis,& ſimilibus beneficijs non poteſt conflari æs alienum qui neque vendi. neque obligari poſſunt, ſine conſenſu domini directi l. final. C. de Iur. emphit. cap. potuit extra locari, & ſubijacerent reſtitutioni, tamquam bona vinculata l. filius familias §. diui ff. de legat. prim. Authen. res quoque C. communia delegat.Gramm. in deciſ.nonageſimatertia, Alexand. in conſ. trigeſimoſecundo vol. quinto; ergo in his facultatibus in quibus æs alienum contrahi non poteſt intellexit imperator hoc, & ideo iſte nepos ſucceſsit auo in beneficio acquiſito per auum, eo pacto, & prouidentia concedentis per ſe & liberis quo caſu nepos ſuccedit primo acquirenti, nō vltimo decedēti argumēt.tex. in l.cū patronus deleg. ſecundo & leg. ſi arrogator ff. de adopt. Secundo probatur per verbū ſuſcipere,quod denotat factum,& proprie ad rem emphiteoticā peruenturo, quo verbo vtitur

Im-

Imperator et in l.fin in fin.C.de iur.emphit.Tertio probatur per illud aliud,verbum , beneficium , quod illud propriè dicitur , quod acquiritur per ſe,& deſcendentibus,quod non poteſt verificari,niſi in talibus bonis emphiteoticis , vel vinculatis, & quæ ſubiacent reſtitutioni, poſtquam in feudo non verificantur , & hoc dicitur beneficium propriè,vt in cap. primo S. ſi quis miles beneficium vendiderit de feudo ſine culpa non amittendo, & ſic, ſi non exemplificatur in feudo,ſaltim exemplificabitur in bonis prædictis emphiteoticis , vel alijs huiuſmodi.

Ad l. offidius ff. delegat.tertio Traditur purus intellectus.

VArijs ſenſibus agitatur hoc Pauli reſponſum Bart. in hunc modum ſententiam veterum concepit appellatione reliquorum non contineri pecuniam iam exactam , vel quæ patrisfam. eſt deputata : Non probo ego,quod de pecunia exacta conſtruit,ſed vt & veterum & noſtra oſtendatur ſententia , familiariter verba Pauli Iuriſconſulti interpretabor. Ait, Offidius, &c. Iureconſult.ſpeciem explicat,vſque ad illum locum,quæ in credito habuerit pater. Deinde ponit quæſtionem, & allegationem, demum deciſionem, & omnis quæſtio oritur ex illis verbis , (Item quorum rationem reddere debeat,) Ait actori Antiocho , hic Antiochus erat actor, & rationem exercebat , & reddebat domino de omnibus rebus ſuis domeſticis. Ait reliqua legauerat hoc eſt ſi quid deberet ex rationibus , & vt non deberet reddere rationem adminiſtrationis,Ait tam ſuam,quam colonorum , ideſt reliqua actoris , & colonorum Ait legatarius

rius proferebat manu patrisfam.reliquorum ideſt,actor proferebat, & oſtendebat reliqua ſua, colonorum ſcriptura manu patrisfam. facta; puta producebat calendarium reliquatum eſt legendum omninò, id enim à verbo liquor deſcendit, & eius eſt ſupinum oſtendebat reliqua re. Ait item in eadem ſcriptura, adiectum quidam teſtamentum quidam illam de qua proximè facta erat mentio, intelligunt, quæ ſententia mihi vera eſt, nam Antiochus proferebat,adiectum ideſt adiectionem factam manu patrisfamil.quæ ita erat,item eorum, &c. Ait item, quorum rationem reddere debeat, credendum eſt patremfamil.ita ſcripſiſſe,Antiochus ſeruus mihi debitor eſt,ob talia reliqua,item eorum, quorum mihi rationem reddere debeat, vel quid ſimile, & ex his verbis Antiochus petebat, vinum, oleum,& cæteras res quarum rationem tenebatur reddere, quia erat actor, niſi poſtea teſtator ei reliqua legaſſet. Ait lex ſi quæ in credito, &c. hic proponit quæſtionem, ex illis verbis, item eorum, &c. ſi legamus credito, nullus orietur ſenſus probabilis ideo legendum erit in condito, ideſt in horreis, & apothecis, nam de his actor reddere rationē tenebatur, & hæc penes dominum erant recondita, vt ex verbis legis apparet, nam Antiochus ea petebat ab hærede,conditum nominaliter poteſt accipi aliter in Rubrica de conditis in publ. horreis libr. 10. ſimile tamen dictum eſt in l.prima in fin.eo tit.ibi menſor qui frumēta modio metiatur, vel iuſtis extimationibus colligat quanta haberentur in condito.Et quod ſit legendum, in condito, ratio, & caſus, & verba inferiora oſtendunt in quibus de archa ſit mentio. Ait quæ ab ipſa liberius petebat, dictio quæ deſtruit ſenſum, nec ſecundum rationem rectè locutionis, aut orationis perfectæ poteſt ibidem ſtare ideo Accurſ. dicebat quod quaſi oblicus

Iu-

Iuriſconſ. repetijt, ſed id planè ſomnium eſt, imò alia dictio eſt ſibi ſuſtituenda, puta ea, vel hæc, hoc ordine legendo, hæc ab ipſa libertus petebat. Ait, ex reliquis eſſe dicebat, allegabat etiam de his, quæ in condito ſunt vino, oleo, frumento rationem reddere debebam, & ad reliqua tenebar eorum occaſione, igitur cum reliqua mihi legata ſint, illa mihi debentur quibus allegationibus Præſes conſenſit, nam pro legatario tulit ſententiam, ideo ait lex, & apud Præſidem obtinuerat. Quæ ſequuntur non ſunt difficilia valdè. Ex diuerſo contradicebatur, reliqua colonorum ab eo non peti, nec propria, diuerſam autem eſſe cauſam eorum quæ in credito eſſent Imperator interrogauit partem legatarij quærendi cauſa, pone, inquit, in credito centies centum aureorum eſſe, quæ in vſu ſuo ſumi ſolerent, diceres totum quod eſſet etiam relictum in archa deberi, & placuit rectè appellaſſe, à parte legatarij ſuggeſtum eſt quædam à colonis poſt mortem patrisfamil. exacta. Reſpondit quod poſt mortem exactum fuiſſet, reddendum eſſe legatario, hactenus verba legis. Illa autem verba, reliqua volo ab eo peti, &c. continent allegationem Valerianæ hæredis, quæ dicebat, ego non peto à te reliqua colonorum, nec tua propria, quam tibi legata ſunt, nam ſi non fuiſſent legata, à te petere poſſem, & ita ſatisfacio ego voluntati patris mei, alia cauſa eſt, Eadem Valeriana aiebat, eorum quæ in condito ſunt, quia non continentur appellatione reliquarum, Ait Imperator quærendi cauſa, ideſt examinandi cauſa, & quæſtionis enucleandæ, pone, inquit, in condito, ideſt in archa ad vſus ſuos, non vt his negociaretur, vel mutuaret, centies centum ideſt decem milia; totum quod eſſet relictum in archa, hoc eſt ipſa ſumma centies centum in condito habita, à parte legatarij ſuggeſtum eſt, hoc eſt rationibus inſinuatum,

Sug-

Suggerere enim eſt rationibus adductis, & allegationibus perſuadere l.prima,vbi pup.ed.deb.l.ex facto §.primo de hæred.inſtit.l.ſeruus, de vulgar. & pupill.& in hoc differt à verbo referre, quia qui refertur, nihil ſuadet, ſed conſilium requirit, porrectis geſtis, & actis partium l.ſecunda C.de leg. & ita differunt, Sequentia verba non ſunt, nec ambigua, nec obſcura: ſed quia reliquorum mentio habita eſt pluries, dicam aliqua de eorum ſignificatione, reliquari igitur, & reliqua facere, & reliqua trahere, idem notant, ſignificantque eorum, quæ debentur partem retinere,nec penitus ſoluere quod debetur, vt faciunt, qui rationibus non ſatisfaciunt, hi reliquatores dicuntur, quorum mentio eſt in l. creditores §. tertio de ſol. De ve verbo reliquor, & reliquorum mentio eſt in l. qui nominibus, & l.Iurius,de adm.tut.& l.ſi ſeruus C.ad vell.l. ſecunda,& tertia C. ſi propter public. penſit.l. ſticho de ſtatu lib.l. boues, de verb.ſign.cum mille alijs concordantibus, & ſimilibus, Ex quibus ſit impoſitus finis vero intellectui huius textus, &c. ad vberiorem ſaturitatem aliorum id explanationem ll. in noſtris quotidianis repetitionibus vos remitto,&c.

l.prima §. Decretalis, de ſucceſſor edicto valdè egregiè dilucidatur.

SVb titulo de ſucceſſ.ædict.primo reſponſo,inter cætera, ſcriptum eſt ab Vlpiano,in hæc verba, Decretalis bonor.poſſeſſ.an repudiari poſsit videamus,& quidem diebus finiri poteſt, ſed repudiari eam non poſſe, verius eſt,quia nondum delata eſt,niſi cum fuerit decreta,rurſum poſtea quam decreta eſt, ſera repudiatio eſt,

quia

quia quod acquiſitum eſt repudiari non poteſt hactenus Vlpian. Hic locus creberrimè in materia bonor. poſſeſſ. citari ſolet, ex eoque legum multarum pendet intellectus, & perperam vſque ad hunc diem, (ſi me mea opinio non fallit) explicatus mihi videtur, ſenſus veterum fuit Decr. bonor. poſſ. eam dici, quæ decernitur à Prætore viuo, cum alia ſit ædictalis, à mortuo Prætore conceſſa, Putauerunt & alij bonor. poſſ. ordinarias, non poſſe acquiri niſi, à Prætore interpoſito decreto, ex quo decreto, Decretalis vt aiunt eſt appellata, ideo exponũt, decretalem bonor. poſſ. finiri poſſe diebus, ideſt ius petendi decretalem. Ex hac clauſula igitur dixerunt interpretes decretum interponi debere, in dãda bonor. poſſ. ſecundum tabulas, vel contra tabulas, & in cæteris ordinarijs, conantur hanc eorum tueri ſententiam multis legibus, quæ ſignificare penè id videntur, aut ex ſententia, aut ex verbo ipſo decreti l. tertia de bonor. poſſ. ibi, ſed ſi id nemo petat, vel agnouerit bonor. poſſ. nomine municipij, habebit bonor. poſs. Prætoris edicto, & ex his etiam verbis colligit Accurſ. decreto eſse dãdã bonor. poſs. cum alia ſit quæ datur ex ædicto, ſed profecto, hic locus minimè probat eorum opin. ſenſus etiam eſt, ſi nemo agnouerit bonor. poſs. nomine municipij, poſse municipium agnoſcere, vt Prætoris edictum permittit, vt in l. 1. §. à municipijs de bonor. poſs. Municipes igitur agnoſcere poterunt ex edicto quod intelligendum eſt intra tempora conſtituta per l. 1. de libert. munic. Adducunt pro eorũ opin. in eadem lege illa verba, ſi cauſa cognita bon. poſs. detur non alibi dabitur quam pro tribunali, quia neque ex decreto deplano interponi, neque cauſa cognita bonor. poſſ. alibi quam pro tribunali dari poteſt, Quæ verba ſi conſiderentur faciunt contra eorum ſententiam, nam ex his apparet, quaſdam

eſſe bon.poſſ.quæ dantur cauſa cognita,& quaſdã alias cauſa nõ cognita,& de plano,nec nõ aliquas dari ex decreto,& aliquas ſine decreto. Sed manifeſtè apparet bonor.poſſ.Carbon. dari cauſa cognita, & ex decreto, & interdum quæ datur ventri l. impubes de Carb. edict. l.vbicunque §.interdum de ventr.in poſſeſſ. mitt. igitur oportet intelligere, quaſdam alias eſſe, quæ dantur ſinè cauſæ cognitione, & ſine decreto, nec aliæ poſſunt inueniri, niſi ordinariæ bonor. poſſ. dabuntur, igitur hæ ſine decreto, & cauſæ cognitione. Item adducunt l.ſi ventr.de acquir. hæred. Vẽtre præterito,ſi filius,qui fuit emancipatus,aut extraneus,hæres inſtitutus ſit,quandiù rumpi teſtamentum poteſt non defertur ex teſtamento hæreditas, ſed ſi vacuo ventre mulier fuerit, & incerto eo filius in familia retentus vita deceſſit hæres fuiſſe intelligitur, emancipatus vero, aut extraneus non aliter poſſunt hæreditatem quærere quam ſi non eſſe prægnãtem ſciant, ergo, ſi ventre pleno ſit mulier, nonne iniquum eſſet dicere interea defunctum filium hæredi ſuo relinquere nihil ideo quod decreto filio ſuccurrendum eſt, quia ſiue frater ei naſcatur ſiue non naſcatur patri hæres futurus eſt,eadem ratio facit,vt emancipato quoque ſubueniri debeat, qui alterutro caſu rem habiturus eſt,hactenus verba legis; Hãc tamen legem non probare eorum opin.inferius oſtendemus. Adducunt præterea l.illud de contra tab.de qua ſupra item inducunt l Sal. de legat.præſt.Item l.ſi ex duobus in fin. de contra tab. & l.emancip.de coniung. cum emancip. & l. ſi libertus patrono de bon.libert.& l.vlt. de curat.fur.C.& l.ord. in bon.poſſ.ſer. Ad l. Ventre cuius verba ſunt ſupra relata, quæ ſi rectè animaduertuntur non probant bon. poſſ.ord.decreto dari,quin imò contrarium oſtendunt, ibi decreto eſſe ſubueniendum cum ius ordinarium non prouideat eo caſu imò contra eſt l.cum quidam eo

tit.ibi idemq; eſt per bonor. poſſ. edictalem, pendet tamen ſenſus ex ſuperioribus ſi igitur ordinario iure, ideſt edicto Prætoris generale non ſuccurritur in caſu l.ventr. & æquum ſit, & bonum ei ſuccurri, Prætor, ex ſuo decreto, & extra ordinem ſubuenit ei, quatenus nulla fuit læſio hæredibus illius, ex mora poſthumi, vt adita videatur hæreditas, vel bonor. poſſ. & ita poſſet ad hæredes transferri, & ſenſus l. ventr. quæ loquitur de adeunda hæreditate, replicatur in l.illud de contra tab. in qua de bonor.poſſ.agitur, cuius legis verba ſunt hæc, &c. & inferius ſcriptum eſt, ſi quis eum, qui in vtero eſt prætermiſerit, etiam nondum nato eo, alius qui hæres institutus eſt bon.poſſ.contra tab. admittere poteſt, quia iniquum eſt, neque quaſi ſcriptum petere poſſe bon. poſſ.quandiù contra tab.peti poteſt, nec contrab. quandiù non naſcitur præteritus, & etiam ſi ante moriatur bonor. poſſ. beneficium ad hæredem tranſmittat quod maximè neceſſarium eſt in filio emancipato ſcripto hærede, quia nec hæreditatem interim adire poteſt, ſed & ſi deceſſerit antequam peteret bon.poſſ.nõ eſt iniquum Prætorem decernere hæredibus ſaluum fore commodum bon. poſſ. ſecundum tab. vel contra tab. hactenus Iuriſconſ. in hac lege, vt dixi ponitur idem ius, quod in l.ventr.quamuis nulla mẽtio decreti fiat, niſi in fin. quæ verba oſtendunt quod de iure ordinario.& edicto Prætoris de bon.poſſ.non poteſt peti bon. poſſ. contra tab. quandiù poſthumus eſt in ventre, ideo ſuccurritur decreto Prætoris viui, & hoc eſt ꝙ in lege dicitur iniquũ eſt, &c. & hoc induxerunt Iuriſconſ. ex interpretatione legis, vt hæreditas poſſet tranſmitti, ad hæredes in caſu illarũ legũ, quæ fortè nõ tranſmitteretur ſi expectaretur ius ordinarium petendæ bon. poſſ. vt interim dum expectatur vt poſthumus naſcatur moriatur inſtitutus quæ

In l. Sal. legi debet, Saluius, Iulianus Ariſtoni ſuo, &c. non obſtat l.ſi ex duobus in fin.de bon.poſſ.contratab. in illis verbis filius in adoptatiua familia vxore ducta filium ſubſtituit eumque poſt mortem patris adoptiui emancipauit hunc nepotem contratab.aui naturalis decreto poſſe petere bon.poſſ.reſpondi,idẽ ſi filius emancipatus ſublato filio, & emancipato ad arrogandum ſe dederit,& mortuo adoptiuo patre deceſſerit,& contratab.patris,& contratab.aui ex decreto hic admitti ne alioquin ab omnibus bonis excludatur, hactenus auctor legis in qua,& ſi verbum decreti inſertum ſit, attamen, non ideo magis dicendum eſt,ordinariam bon.poſſ.dari ex decreto cum pluries in corpore iuris fiat mentio de bonor.poſſ.ordinarijs, & tamen nulla ſit mentio decreti, & cum aliæ ſint euidentiores rationes, quod non interponatur decretum, vt infra oſtendam, igitur præſumendum eſt aliquid eſſe in occulto quod diſſonantiæ cauſam oſtendat, vt ait Iuſtinianus in l.ij. §. contrarium C.de veter. iur. enucle. Ideo reſpondeo in primo caſu eſſe intelligendũ,ex decreto,ideſt ex ædicto de coniung. tr.cum emanc.liber. nam decretum pro edicto ponunt interdum legumlatores in l.prima de tab. exhib. voluit etiam Iuriſconſ.exprimendo decreti verbum, occurrere tacitæ obiectioni, & caſum alium legis decidere compẽdio orationis,nã potuiſſet quiſquã dubitare,& dicere,dixiſti emancipatum de quo loqueris,poſse accipere bonor.poſs.contratab.Sed in quota portione,vel in quo gradu non dixiſti,nec quibus coniungatur in hæreditate,ideo dubitationem ſubſtulit exprimẽdo illud verbum ex decreto, quaſi inferat illum emancipatum venire, ad hæreditatem cum alijs filijs eiuſdem aui,vt in l.prima §. qui habebat eo tit. ibi edicto, &c. vel cum patre ſuo, ſi forte inſtitutus fuit l. non putauit §. in adopt. eo tit. &

ita

interpoſito,nã quod pro ædicto de coniung.intelligatur non videtur poſſe ſuſtineri, quia in l. ſi ex duobus explicatur ſpecies, qua nepotes ſunt extra familiam, & in ædicto oportet, ait eos in familia eſſe aui l. 1. §. ſi pater dict. tit. de coniung Longè minus probat l. ſi libertus patrono, non enim in ea dicitur decreto bon. poſſ. dari, ſed de portione legitima patrono in bonis liberti danda, quæ ſine onere eſſe debet, ideo ſi quid oneris fuerit ædictum, prætor temperabit negotium decreto ſuo hoc eſt extraordinario auxilio propterea dixit remediũ decreti;nam ſi decretum ordinariè interponeretur non dixiſſet decreti remedium, remedia namque ſubſidia extraordinaria dicuntur l. prima de ventr. inſpic. & ex verbis legis non obſcurè oſtenditur decreto Prætoris, eſſe ſuccurrendum vbi æquitas ſuggerit. Lex vlt. C. de curat. fur. facit contra eos, verba ſunt hæc. Sin autem ex alia quacunque cauſa hæreditas ad eum, vel ſucceſſio perueniat, tunc magna, & inextricabilis, vetuſtiſſimo iuri dubitatio exorta eſt, ſiue adhire hæreditatem, vel bon. poſſ. petere furioſus poſſit, ſiue non, & ſi curator eius ad bon. poſſ. petendam admitti debeat, & iuris auctores, ex vtroque latere magnum habuere certamen nos itaq; vtramque auctorum aciem certo fœdere compeſcentes ſancimus furioſum quidem nullo modo poſſe, vel hæreditatem adhire, vel bon. poſſ. agnoſcere curatori autem licentiam damus (imò magis neceſſitatem imponimus) ſi vtilem ei eſſe ſucceſſionem exiſtimauerit, eam bon. poſſ. agnoſcere, quæ ante ex decreto dabatur, & ad ſimilitudinem bon. poſſ. habere cum petitio bon. poſſ. Conſtantiniana lege ſublata ſit, &c. Nam antea dabatur furioſo decretalis, quæ erat ad exemplum carbonianæ &, ex decreto prætoris dabatur l. 2. ad Senatuſconſult. Tertul. §. ſi quis de liber. nunc datur ad ſimilitudinem

ordi-

ordinariæ vt hic ſtatuit Iuſtinianus, conſtat igitur quod ordinaria non dabatur ex decreto, nam ſi ex decreto daretur non dixiſſet quæ ante ex decreto dabatur. Lex vtile, Quis ordo, nihil facit, pro ſententia antiquorum, imò noſtram confirmat;nam in ea traditum eſt bon.poſſ. alias de plano dari, & ſine cauſæ cognitione, ſed nullæ aliæ huiuſmodi inuenientur niſi ordinariæ quis ergo eas eſſe negabit, nam ambiguum non eſt, quin extraordinariæ dentur ex decreto, & pro tribunali, vt infra oſtendam,& quãuis in lege dicatur,quod dies vtiles, vtiles .n.conſiderantur in omnibus nõ tamẽ ex hoc ſequitur;omnes dari ex decreto, nam vtiles dicuntur quibus quis poteſt adhire iudicem, & eius habere copiam, & tales vtiles conſiderantur in ordinarijs item vtiles dicuntur quando Prætor ſedet pro tribunali, & hi conſiderantur in extraordinarijs vbi decretum exigitur, vel pro tribunali datur vt carbon. & quæ ventri, & furioſo dabatur verba legis ideo ſubijciã, Ait vtile tẽpus eſt bon. poſſ.admittendarum, ita aut vtile tempus eſt, vt ſinguli dies,in eo vtiles ſint,ſcilicet vt per ſingulos dies,& ſcierit,& potuerit admitti,&c. & paulo poſt dies bon. poſſ. eſſe vtiles palam eſt, ſed non ſeſſionum numerabantur, ſi modo ea ſit bon.poſſ. quæ de plano peti potuit quod ſi ea eſt, quæ cauſæ cognitionem pro tribunali deſiderat, vel quæ decretum expoſcit ſeſsiones erunt nobis computandæ, quibus ſedet, &c. Valdè hodie conſiderandi ſunt dies vtiles, ideſt quibus quis ſcit, & poteſt prætorem adhire, quia hic fauor eſt in dãda bon. poſſ. & Imperatores abſtulerunt ſolemnitates non fauores, & ita intelligendum eſt ſcriptum Iuſtin. de bon. poſſ. in fin.ſed poſſet quis obijcere,& quærere,quid intereſt,inter illa verba quæ cauſæ cognitionem pro tribunali deſiderant, & quæ decretum expoſcunt, videtur etiam

quaſ-

quaſdam dari, ex decreto, quaſdam ſine quæ tamen expoſcunt cauſæ cognitionem pro tribunali, nam dictio vel, disiungit diuerſa, nō ſimilia, quā ob rem videtur hac forma loquēdi, tribus modis dari bon. poſs. de plano, ex decreto, & ſine decreto cū cauſſæ cognitione ꝓ tribunali. Reſpondetur disiunctiuā, vel. hoc loco, non disiungere, ſed declarare, & exponitur pro ideſt, nec id nouum eſt in iure poni interdum, dictionem, ſeu, ſiue, & copulam, vt in l. prima C. de repud. in Rubrica. Si ager vectig. vel emphit. & l. vlt. C. locat, & in inſcriptione digeſtorum ſeu pandec. l. generali C. de ſacr. ſanct. Eccleſ. l. ſi maior de legit. hæred. Poteſt etiam dici, quaſdam dari ex decreto, ordinaria, & ex propria forma, & ſemper vt carboniana quaſdā ſine decreto, & ſine cauſæ cognitione, vt ſecund. tabul. & contra tabul. Ordinarias quaſdam ſine decreto; & cū cauſæ cognitione, Interdum Sed interdū cum cauſæ cognitione vnde poſtea decretum ſequitur, ſed non ex peculiari forma illius bon. poſſeſ. vt in poſſeſſione quæ ventri datur l. vbicunque §. interdum, & l. prima §. ſua de ventr. in poſs. mitt. quæ tamen ſolutio non valde diſcrepat à prima, Si quis diceret propterea Decretum poſſe interponi etiam ſine cauſſæ cognitione id mihi abſurdum non foret, nam in ventre mittendo in poſſeſs. videtur prætor decernere, non tamen ſemper cauſa cognita id facit (vt ſupra dixi) Item prætor confirmat tutorem datum à patre filio emancipato, & ſic decernit, & decretum interponit, & tamen id facit ſine cauſſæ cognitione Inſtit. de tutel. in fin. l. quarta de dān. infect. Interponi decretum apparet ſine cauſſæ cognitione, qua propter ſi de decreto generaliter, aliqua diffiniero non erit ſine opere prætio. Decretum itaque à decernendo ideſt deliberando, & ſtatuendo eſt dictum, & generali appellatione ſignificat, quidquid ſtatuitur

vel decernitur à prætore iudiceue, aut legiſlatore, vel ſi qui ſint alij qui habeant iubendi poteſtatẽ vt decurionũ Senatus, & magiſtratuum Decretum, vnde titul.eſt de decreto ab ord.facien. & Senatus conſulta decreta appellantur, & decreto imperator interdum ſtatuit,& prætorum decreta pleraque ædicta appellantur l. vlt. C. de ſent. ex per rei, & inſtit. de tutel. in fin. adhibita l. iur. noſtro in fin.de tut. & l. item hæred de ſuſpect. tut.itẽ iuſtum Iudicis decretum dicitur l.ſi deceſſerit.qui ſatiſd cog.Item iudex interponit decretum in multis iuris articulis, qui expediri non poſſunt ſine decreto ideſt iudicis approbatione, & confirmatione præhabita cauſſæ cognitione, vt in alienationibus rerum minoris, qua de re in titulo de reb. eor.& C. vbi decret.opus non eſt,itẽ in tutorib. dandis, & curatoribus, & in tranſactionibus alimentorum pupillis relictorum l. cum hi de tranſ.Item in danda bon. poſs. Carboniana l. ſi impub. de carbon. ædict. & in mittendo in poſs. ex contumacia eius qui dãni infecti non cauit,in qua re duo interponuntur decreta, primum non plene cauſa cognita, ex quo is cui non cauetur mittitur in poſſ. naturalem tantum; ſi vero perſeuerat non cauere, ſecundum decretum interponitur cauſa cognita, quo is cui non cauetur poſsidere incipit etiam ciuiliter, ex quo decreto vſucapere incipiet, ſi dominus non erat is qui non cauit Si vero dominus erat dominium acquirit ſtatim interpoſito ſecundo decreto,& hæc colliguntur ex l. quarta,& ſimil.de dãn. infect.Decretum autem interponitur pro tribunali l.nec quicquid §.vbi decretum de offic.pręt.& l.ſecunda quis ord. Proprium autem eſt decreti vt cauſa cognita,& pro tribunali interponatur.Et lex interdũ admittit ſine cauſſæ cognitione Inſtit.de tut.in princ.ſed in cauſ. dan. infect. leuis admodum cognitio adhibitur quia læſio non

eſt

eſt admodum magna ita eſt etiam in concedenda bonor. poſſeſs.carbon. l. tertia §. cauſsæ de carb.ædi. Hæc quæ ad decreti declarationem pertinent ſatis viſa ſunt. Supereſt vt ſententiam noſtram accomodemus ad §. decretalis, & ad cõpares leges Conſtituo ergo concluſionem in ord. bon.poſſeſs.dandis non interponi decretum, nec etiam de iure digeſtorũ quia bonor. poſs; loco hæredis habetur per omnia l. prætor de reg. iur. & l. ſecunda de bonor.poſseſ. & hæres adit hæreditatem ſine decreto l. gerit, & l.pro hærede de acquiren.hæred. igitur & idẽ in bonor. poſſeſs. Prætere a impub.qui carbon.bonor.poſ. accipere poteſt, & vult debet accipere etiam ordin.bon. poſs.l. tertia §. hæc autem de carb.ædict. ſed carbon.accipitur ex decreto, & cauſa cognita l.ſi impubes §. tertio & l.tertia §.cauſſæ de carbon.ædic, igitur ordinariam nõ accipiet ex decreto, quia ſufficeret primum decretum, nec oportet carbon. dari, nam in accipienda bon.poſ. ordinaria ſi cognitio cauſſæ adhiberetur cognoſceretur de eo quod iubet cognoſcere carbon. ideſt de ſtatu impuberis, & ſic præiudicium fieret Carbonianæ igitur oportet intelligere, quod ordinaria agnoſcitur ſine cauſſæ cognitione, & ſine decreto, & hæc ratio vrgentiſsima eſt Item bonor. poſſeſs.ord. per alium poteſt agnoſci pro abſente l. tertia §. atq.de bon. poſseſs. & hæc quæ agnoſcitur pro abſente poteſt repudiari vt ibidem traditur igitur manifeſtè apparet decretum non eſſe à prætore quia dum decreta eſt non poteſt repudiari d. §. decretalis, ſequitur ergo quod agnoſcitur ſine decreto; Rurſus pro abſente poteſt, quis agnoſcere etiam ſeruus pro domino l. ſeruus de bon.poſs.at ſeruus in figura Iuditij comparere non poteſt l. quod attinet de reg. iur. quomodo ergo poteſt eo petente decerni bon. poſſeſs.cum requiratur pro tribunali, & cognitio cauſſæ adhibea-

tur.facit etiam quod ſine mandato non poteſt alius;pro alio in iudicio eſſe l. exig. C. de procur. Item ſequeretur abſurdum, & legum pugnantia,ſi admittamus dari, ex decreto ord. bon. poſſeſs. efficeretur enim nunquam eam poſse repudiari quod eſt contra l. initio, & §. quide ſucceſs. ædic. & l. is poteſt de acqu.hæred. & quia non poteſt repudiari niſi prius delata ſit d. l.is poteſt,& l. prima §.furioſi de ſucc.ędic.ſed delata non eſt niſi ſit decreta d.§.decretalis;Et ſecundum veterum ſententiam nunquam poſſet repudiari vt in d. §. ſtatutum eſt. Item apparet quod ædictalis à decretali differt ſpecie l.prima quibus de ſucc.ædic. item facit l. ſi ſub. conditione & ſequ.de bon. poſſeſs. ſecundum tab. vbi bon. poſſ. datur ſcripto ſub conditione,igitur ſi ex decreto daretur non ſemper daretur,quia ſecundum causã iuſtam, & iniuſtam prætor decerneret actionẽ,&in his legibus dicitur in diſtinctè quod datur facit etiam l. cum ſine de carb. ędic.vbi conſtat bon.poſſ.ord.dari ſine beneficio prætoris hoc eſt ſine decreto eius & carbon. dari ex beneficio prætoris quia eius decretũ requiritur loquitur autem de beneficio prætoris viui. Item facit l. prima §.de ſecundum tab. ſufficit,Ait Iuriſconſ. extare tabulas,& ſi non proferantur ſi certum ſit eas extare igitur,& ſi apud furem ſint, vel apud eum,apud quem depoſita ſunt dubitari non oportet admitti bon. poſs. neque etiam eſt opus aperiri eas vt bon.poſ.agnoſcatur,&c.Et ex his verbis oſtenditur quod prætor non interponebat decretũ, neque cauſam cognoſcebat, nam ſi cognoſcere debuiſſet; non ita leuiter proceſsiſſet, ſed tabulas voluiſſet aperiri vt diligenter cognoſceret de viribus teſtamenti. Item facit l. ſub conditione §. & qui vbi ſi quis acceperit bon.poſs.contra tab.& non obtinuerit amittit legata, & fideicom.& donationes quæ eſſent eidem, in eodem

dem teſtamento relicta vnde apparet eam non agnoſci cauſa cognita,nec decreto interpoſito,quia ſi cauſa fuiſſet cognita, non amplius cognoſceretur, & ſi decretum eſſet non amplius ammitti poſſet, vt ſupra dictum eſt. Nunc reſtat, vt ſenſum accomodemus ad §. decretalis. Senſus igitur eſt decretalem non poſſe repudiari, ſed tempore ammitti Decretalem bon. poſſeſs. Appellant legis latores carbon. & ſi quæ aliæ ſint quæ ex decreto dantur, ſed de carb. proprie intellexerũt,nã aliæ ad exẽplum eius dantur vt ventri, & furioſo l. Vbic.§. interdum de ventr. in poſs. mitt. & l. ſecunda §. ſi quis ad Tertullia Carbon.autem ex decreto dari, & propterea decretalis dicitur patet ex l. ſi impubes de carb.æ dic. Quod ait lex finiri poſſe diebus carb. ſeu decretal. hoc eſt ſi intra ſtatuta tempora non petatur amittitur l. tertia §.currunt de carb.ædic. idque magis declaratur ex d. §.ſi quis finitur autem tempore pubertatis l. tertia §.vlt. & l. ſequ.de carb.ædic. Item in §. decretalis non poteſt intelligi de ædictali,quia edictalis amittitur tranſacto tẽpore,& repudiari poteſt, non igitur dicendum eſt quod poſtquam decretalis eſt facta amittitur tempore;cum etiã quę edictalis eſt amittatur l.prima §.quibus de ſuc.ędict. dicit quibus ex edicto datur quia ſupra dixerat de ea quæ ex decreto datur hoc eſt de decretali in d.§.decret. Nouiſſimè ſecundum eſt carb.eam eſſe,quę datur impuberi ſi quando ei volenti agnoſcere bonor. poſſeſs. parentum mouetur quæſtio ſtatus qua data,quæſtio differtur in tempus pubertatis, & interim impubes conſtituitur in poſs. bonor. ac ſi nulla quæſtio mota eſſet, & cum pubes factus eſt cauſa ſtatus cognoſcitur, & ſi pubes contrariam ſententiã reportaret cedit bonis omnibus Verũ ſi obtinuerit perpetuus poſseſsor remanebit dũmodo ord. bonor.poſs. agnouerit, nam carb.pubertate

fini-

finitur, Et hæc colliguntur, tum ex dicto §. decretalis tum ex l. prima §. cauſæ, & l. impub. de carb. ædicto.

Carbon bonor. poſſeſſ. præbet factum, & Ius Contra receptam Interpretum opinionem.

VVlgo receptum eſt ab interpretibus, tum veteribus tum recentioribus in l. cognita de offic. eius cui mand. eſt iuriſd. & alibi, carb. bon. poſſ. præbere factū non ius, hoc eſt facti non iuris eſſe. Ego vero ſemper exiſtimaui, eam non facti ſolum, ſed iuris etiam eſſe, & ius in re preſtare adductus ex pluribus locis, atque in primis ex Diocletiani conſtitutione in l. prima C. de carb. ædit cuius verba. Si accurate, ac diligenter animaduertantur procul dubio quiſque; vel mediocris ingenij exiſtimabit, ex carb. ædic. primum dari bon. poſſ. quæ ius ſolum præſtat ſine poſſeſſ. naturalis quæ facti eſt, id quod non obſcure, oſtendunt illa verba ſecundum formam ædic. carb. data bonor. poſſeſſ. Mouet me rurſus Sceuolæ reſponſum in l. quæritur ff. eo titulo de carb. in qua aperte oſtenditur impuberem poſſe habere bon. poſſeſſ. carb. quæ iuris eſt, nec habere eam quæ facti eſt. Id etiam confirmatur ex l. pen. eo titulo non affero verba quia perſpicua ſunt, ſi carb. ius non præſtaret, qui eam haberet ea quæ in ea l. dicuntur cui ſententiæ fauet l. prima illius tit. ſi cui controuerſia &c. Item & l. ſi impubes eo tit. Verſic. Quoties Accedit, & illud quod carb. datur etiam ſi nihil ſit in hęreditate corporale quod poſſit poſſideri nam in omnibus caſibus datur vbicunque quæſtio ſtatus mouetur facit l. ſed & ſi eo tit. ſi impubes non ſatiſdat, aduerſarius eius ſatiſdat mittitur in poſſ, bon. & tamen carb. bon. poſſ. data eſt, & ad-

miſſa

miſſa eiuſque vigore quæſtio differtur in tempus pubertatis facit l. filium § ſi quis de leg.præſt. & l.tertia §.miſſum d.tit. de carb.ædic. & l. de bonis §. vlt. eo. Quidam fortaſsis inherens opinioni doctorum obijciet l. 1. initio de carb.ædic. vbi mentio eſt de poſs.ſine illa adiectione bon. vnde videtur ſignificare naturalem poſseſs. item obijciet l. 3. §. miſſum ſed vt ijs occurratur producēda ſunt aliqua, & primo de bon.poſs. ſignificatione Dicunt nāq; interpretes, quod ſi proferatur poſs.bon.intelligamus naturalem poſſeſs. quæ facti eſt. Si vero bon. poſs. ſignificamus illam quæ iuris eſt, quam prætor cōcedit. Ego has verborum conceptiones, ac differentias non improbo, & his vti ſoleo, attamen vti aliter, non puto contra ius eſſe, ſed potius contra conſuetudinem, nā Iurisconſult non vſque quaque hunc dicendi, & proferendi modum obſeruauit, nam in l. ſi emanc. & in l.ſi duobus de contratab. Poſſeſsionem bon.dixit, & in l.3. §.duæ de carb.ædic.ſic in l. octaui vnde cogn. ibi poſs. differtur & in l.prima de ſucceſs.ædic.& l. vltim. de veter. & nul. ſucc. ita in d. l. prima de carbon.poſſeſs. intellexit carbon.bon. poſſeſs. Vſum ergo, vt dixi obſeruant potius quam regulam, nam & Cicero, in orat. pro Cluētio loquēs de bon.poſs.quę ex edic.prætoris deferebatur ait poſs.bon. prætoris ædicto datam; Poſset intelligi depoſſeſsione quæ eſt facti, cum ædic. carbon. vtraſque contineat. Item è contrario in pluribus locis inuenio ſcriptum bon. poſs. pro poſs. naturali quæ facti eſt l. imp. l. iub.cauere de iuriſd. omn.iud. & l. hæc autem ex quibus cauſ.in poſſ.in princ.& l.ſi pupillus de priuil. cred. Dicamus nunc aliqua de d. §. miſſum l. 3. de carb. ædic.cuius verba videntur prima facie, innuere carb.bon poſs.non eſse iuris, ſed non refragatur. noſtræ opin. Perpendamus verba: Ait miſsum in poſs. ſtudent

con-

conſtituere poſseſsorem nimirum eum facere iuris poſ-ſeſsorem poſtquam miſſus eſt in naturalem poſs. hoc eſt dum mittunt eum in poſſeſs. naturalem conſtituunt poſseſsorem iuris ſtudent, ait propter exceptionem inferius poſitam, ſtatim igitur habita poſs. naturali, eſt cõſtitutus poſseſsor. iuris, ideſt bonorum poſſeſſor quæ naturalis. poſſeſs. acquiritur data ſatisdatione l. ſed & ſi de carb. neque oportet vt aliud Decretum interponatur nam miſſus in poſs. id conſequitur eo ipſo quo ſatiſdedit, ait bon. poſs. ideſt iuris, & propterea in l. ſi eo tit. ait cauſa cognita perinde poſſeſs. datur, ac ſi nulla controuerſia mota eſſet, & in l. ſi impubes Quoties decr. carb. interponitur eodem loco rem habeã oportet, quo eſſet, ſi nulla controuerſia fieret ei qui bonor. poſſeſs. accepit ſi petere inſtituerit hæreditatem, vigore iuris quod habet ex decreto carbon. ab aduerſarijs repellitur exceptione, &c. nam præiuditium eis fieret, quia ex decreto ipſo videretur defendi hæres, & ita hæreditas ei adiudicaretur, & ſuper quæſt. illa iuditium fieret propter quod dilata eſt cauſa in tempus pubertatis, et ita aduerſarij qui controuerſiam ſtatus facere non poſſent am plius petere hæreditatem, vel iure ſuo vti, ideo, ait, quod debet petere quaſi hæres directa actione, nam tunc aduerſarij poterunt opponere, eum non eſſe de liberis, & ita cauſa ſtatus cognoſcetur, vel quæſtio differetur nõ petet ergo contra aduerſarios ideſt eos qui ad eandem hæreditatem aſpirant, vt in eodem, vel ſequenti gradu poſiti, nam contra alios poterit agere l. hæc bonor. eo titul, & l. ideoque ibi quam cum acceperit perpetuo poſſeſſorijs actibus vtetur; Sed ſi poſt pubert contra eũ iudicatum fuerit denegabuntur ei actiones, & hanc ſententiam Bar. & alij tenent, Sed qua exceptione repellitur Accurſ. ait quod præiuditium hæreditati non

fiat

fiat l. ſi poſt de except. ſed illa lex loquitur vbi ſingulæ res repetuntur, ideo ſi hæreditas petatur exceptio doli videtur opponenda,& ex his ſit impoſitus finis huic interpretationi legis reliqua,&c.

Præmium promiſſum primo ingredienti Caſtrum ſi duo ſimul ingrediantur, cui eorum dandum erit?

PVlcherrimum certè dubium nobis obijcitur ad conſulendũ in his vacationibus carnis priuij à D. noſtrę Almæ Iuriſtarum Academiæ dignisſimo Rectore cui vt morem geram ea facilitate, & breuitate maiori qua potero nonnulla in medium afferam, & quamuis per Dynum ſæpè & ab alijs ſcribentibus infra allegandis hæc veluti quæſtio ſit agitata ſub illis nempè verbis numquid ſcilicet ſi emanaſſet proclama quod quiſquis ingrederetur Caſtrum, vel Ciuitatem lucretur aliquid & duo ſimul ingrediantur,cui eorum debeatur præmium, tamen cum iam vt mihi præſupponitur, euenerit caſus iſte, in illis finitimis, ac remotisſimis Flandriæ partibus (vbi ardor belli adhuc viget) quid iuris ego quoque cenſeam breuiter explicabo, & primo dico quod Dyn. & Cyn. in dicta l. qui filiabus §. primo placuit cuilibet deberi inſolidum, quoniam ſicut diſtributiuum quiſquis diſtribuit actum primi verbi, ſcilicet circa ingreſſum, ita diſtribuit actum ſecundi verbi, ſcilicet circa præmium conſequendum,vt in tex. noſtro. Ad quod benè facit etiam tex. in dicta l.qui filiabus §. primo de legatis primo ſecundo, quia primus dicitur quẽ nemo pręcedit §. diſcipuli ſupra in prohem. digeſtorum ambo igitur pri-

mi dicendi ſunt,cum eos nemo præcedat:ſic è conuerſo primus dicitur qui alios antecellit,vt habetur per gloſſ. in rubr.C.de ſecund.nupt.ergo cum ambo cæteros præcedant idem videtur dicendum, &c. Tertio per tex.in l. ex duobus in princ. ſupra de vulg. & pup. & l.qui duos infra de reb. dub. vbi ſubſtitutio facta vltimo morienti, ſi duo pariter ſimul mortui ſint,ambobus facta cenſetur; quia vltimus dicitur quem nemo ſubſequitur, ita & in caſu noſtro. Sic etiam hæreditas proximo agnato,ideſt ei quem nemo præcedit,deferri dicitur l.ſecunda §. hæreditas inf.a de ſuis,& legit.& in l.proximus infr.de verb. ſignificationib. Quarto, quia ſic beneficium valebit potius quàm peribit.l. quoties infr. de reb. dub. Quinto, quia præmium remuneratio eſt periculi l. ſemper §. negotiatores infr.de iur.imm.par autem periculũ pariter eſt remunerandum l. vltima C. de palat. ſacr. long. libr.duodecimo Ang. verò in l. cum qui nouiſsimus infra ad Trebell. quem ſequuntur Imol. & Alexand. in dicta l.qui filiabus §.primo niſi aliter appareat de mente proponentis præmium fuerunt in opinione quod neutri debeatur, per tex.in l.ſi ita fuerit de reb. dub. vbi legatum ei relictum qui primus Capitolium aſcenderit, vel primus monumentum fecerit,vel quid ſimile;neutri debetur ſi ambo ſimul id adimpleuerint. Confirmatur id ẽt per Imol.quia ſecundum eum vera non eſt differentia inter verbum diſtributiuum, & relatiuum quis, vel qui, quam expreſsit Bartol. in dicta l.hoc articulo; nam relatiuum continet orationem indefinitam, quæ æquipollet vniuerſali l. ſi pluribus infra tit.primo cap. vt circa de elect.in 6.cum ſimilib. Addit præterea eum de proprietate ſermonis dici primum, qui omnes antecedit, ergo ſi alter ſecum à pari procedat, non vtique antecedet omnes, quo fit vt cum conditio ſit in ſpecie adim-

adimplenda, nec ſufficiat æquipollens l. Mæuius l. qui hæredi infra de condit. & demoſtr. neuter eorum dicetur propriè primus &, eum ſequitur Alexand. in dicta l. qui filiabus §. primo vbi ſub num. tertio limitat niſi aliquod ſequatur abſurdum vt in dicta l. ſecunda §. hæreditas de ſuis, & legit. vbi abſurdum reputatur ſi proximiores ambo excludantur, & vlteriores in gradu admittantur. Ad idem benè facit tex. in l. duo ſunt Titij ſupra de teſtam.tut. vbi cum datus Titius eſſet tutor, & duo eſsent eiuſdem nominis, nec de quo ſenſerit teſtator appareat, neuter ad tutelæ onus admittitur, ſic etiam in caſu de quo agitur, dicendum omninò eſſe videtur. Attamen non defuerunt qui vtrique idem præmium ſimul coniunctim deberi exiſtimauerint, per l. ſi quis Titio.§.primo infra tit. prox. de legat.2. vbi ſi hæres vni ex libertis decem præſtare iuſſus ſit, nec de quo ſenſerit teſtator appareat omnibus coniunctim legatum debetur. Ad idem facit l.cum quidam ita verſ. idem ait eod.tit.vbi rogatus hæres cui vellet reſtituere,ſi neminē elegerit, omnibus reſtitutio fiet, Alijs placuit hoc ſorte dirimendū, ſicut in pleriſq; ſimilibus fieri conſueuit l. in trib.cū l.ſeq.ſupr.de iud.l.vlt.in prin.C.cōm.delegat.vbi in iudicijs duplicibus actor is intelligitur,qui ad iudiciū prouocauit,at vbi ambo prouocarunt,res ſorti committitur, ex quo tex.not. ibi Bald. quòd vbi non valet ingenium, res eſt committenda fortunæ, ſic in l.vlt. in prin. C.comm.de leg. & §. optionis inſtit.eod.tit. vbi ſi plures, quibus optio relicta eſt, non conueniunt, res ſorte dirimitur,& fortuna tunc iudex efficitur In l.ſi quæ ſunt ſupra famil. herciſcun. vbi pro æquis partibus hæredes, inter ſe, apud quem potius hæreditariæ cautiones eſſe debeant, non conuenientes, ſorti locum eſſe deciditur In l.generaliter §. quid ergo ſi plures infra de fid.lib.in

l.ſecunda poſt prin.C.quan. & quib.4. par.lib. decimo cum alijs per Tiraq. de iure primog. q. decima ſeptima opin. prima latiſsimè cumulatis,& præſertim num.101. Opinantur alij hoc caſu locum eſſe gratificationi iuxta l.final.ſupr.de relig.& ſumpt.funer. vbi Scæuola inquit gratificationi locum eſſe, ſi quis plures habens fundos, omnium vſumfructum ſeparatim legauerit, cui velit inferre hæres:cuius occaſione ait Alber.in l.ſcripturæ col. 1.verſ.quid de duobus C.de fid.inſtr.poſt antiquiores, quod magiſtratus,qui iurauit ſeruare ſtatuta,ex pluribus contrarijs locus erit gratificationi, quod eorum ſeruare maluerit, ſic etiam in l.3.§. ſi cum omnes in princ. & ibi gloſſ. ad Syllan. in l. de die ſupra qui ſatiſd. cog. in l.ſi non ſortem §.vlt.ſupra de cond. ind.cum ſexcentis alijs infinitis legibus per Tiraq.cumulatis in tract.ſuo de iur. primog.quæſtion. decima ſeptima, opinione ſecunda in princip.Aſin.in dicta l.vlt.de relig.& ſumpt. funerum. Mihi tamen prima opin.Dyn.& Cyn.verior videtur per ſupradicta, quam limitãdã arbitror ſecundum Bart. in dicta l. hoc articulo , ſi res promiſſa eſſet multiplicabilis,vt quantitas, tunc cuilibet inſolidum debetur,at ſi in ſpecie conſiſteret , vt equus & tunc facerent partes per concurſum, & hoc quando præconium dixit , quiſquis, &c.at ſi verbo vtatur relatiuo,qui, vel quis, tunc credo quod neutri debeatur per tex. in dicta l. ſi ita fuerit de reb. dub. qui in his terminis intelligi procul dubio debet.Verũ actenta intentione diſponentis aliud erit obſeruandum,vt ſuperius in quinta ratione diximus quam hic breuitatis cauſa non repeto . Nec etiam obſtat Imolæ conſideratio dicẽtis inter diſtributiuum, & relatiuum non eſſe differentiam; quoniam differentia non modica eſt,ſi quidem diſtributiuum, ita plures eiuſdem generis ſicuti vnum comprehendere poteſt , vt in dicta l. qui filiabus

liabus §.primo,& in l.Clemens patronus de hæred.inſt. cum alijs adductis per Bart.in dicta l.hoc articulo, ideoque non impedit ne omnes præmium conſequantur inſolidum, Aret. in dicta l.qui filiabus §. primo ſub nu. 4. Felyn. in cap. Capitulum ſanctæ Crucis extra de reſcript.at relatiuum ſic accipitur,vt licet poſſit quemlibet comprehendere de contentis ſub præconio, non tamen niſi ad vnum refertur. dicta l. ſi ita fuerit, & ita Bald. etiam diſtinguit in §.itaque in prima conſt. Codic. Ad aliam Imol. conſiderationem, Reſponditur verum eſſe de proprietate dici primum qui omnes antecedit, vt habetur per gloſſ. in l. prima §. æſtas infra ne quid in loc. publ. & in dicta l. proximus ff.de verb. ſignif. nihilominus iuxta mentem diſponẽtis ille dicitur primus, quem nemo præcedit,etiã ſi nemo ſequatur,quamquam non poſſit dici anterior aliquo,vt in dicta l. qui duos in fin. princip.ff.de reb.dub.& in dicta l.ex duobus in princip. ſupra de vulg.& pupill. Et ſecundum Aretin.in d.§.primo ſub num.quinto,& in d.l.ſi ita fuerit, non excluduntur pariter aſcendentes Capitolium quia ambo primi dici non poſſint; ſed ad tollendam ambiguitatem cui debeat præſtari legatum,vt ipſe Imol. illum tex.intelligit in dict. l. eum qui nouiſſimus, & ita dicetur primus qui pari paſſu cum alio concurrit,quo ad adimplendam conditionem, alioqui non deficeret legatum, ex cauſa ambiguitatis, ſed quia non eſſet impleta conditio contra mentem illius text.determinantis in fin.plura exempla ſuperius poſita, quorum aliqua, quæ neceſſariò deficere non poſſunt, niſi rõne obſcuritatis arg.l. iam hoc iure,§.primo ff.de vulg.& pupill.Ad id verò quod conditio impleri debet in forma ſpecifica,& ſecundum proprietatem verborum, dici poteſt ſecundum Aretin.procedere in conditionibus dandi, ſecus in facti conditio-

ne

ne iuxtà notata per Bartol. in l. Gallus §. & quid ſi tm̃ ff de lib. & poſt. vel quod teſtator hoc caſu videtur ſequi iuris interpretationem, iuxta quam primus proximus dicitur vt ſuperius retulimus, & conſequenter non velle verborum proprietatem obſeruari, d.l.ſi ita fuerit; cui ex prædictis, quatenus illam aduerſus Bart. ſententiã adducebat Imol. apparet benè reſponsũ fuiſſe. Pręterea diximus propriè etiam dici primum quem alius non ſequitur, vt in cap. Ioſeph extr. de verb. ſign. vbi primogenitus dicitur, Quãuis alius non ſequatur, & Zabarell. ibi infert poſſe legem vnicam alicuius tit. dici primam, licet alia non ſit; quinimò Abb. ibidem numer. 4. infert ad quæſtionem ſi promittatur præmium primo currenti ad brauium, nec niſi vnus ſolus currat, quod ei debeatur, non igitur neceſſe eſt, vt quis ſit primus, vel alius ſequatur, licet regulariter primus dicatur reſpectiuè ad ſm̃, vt per Bald. in l. quiſquis §. talem verſ. modo pone. C. de ſecund. nupt. ſic primum decretum Iudicis dicitur licet non ſequatur ſecundum, Spec. de primo, & ſecund. decret. de qua, & ſimil. quæſtionib. per Corſett. in tract. de brau. valdè abundè eſt videre. Ad l. duo ſunt Titij dicas tutelæ dationem vitiari nulla alia ratione niſi propter incertitudinẽ, cuius regulariter maximũ eſt vitium, vt per Oldr. conſ. 257. in fin. Crau. 104. num. 11. cum ſimil. & ratio, quam in caſu de quo agitur, diximus militare in vtroque, nempè, quia vterque par periculum ſubijt, & in terminis illius text. non poteſt conſiderari. Hanc tamen opinionem quod neutri competat limitandam cenſerem, quando tale eſſet præmium, quod pluribus congruè, concedi non poſſet, vt ſi polliceret Princeps filiam in vxorem primo ingredienti Caſtrum inimicorum, arg. l. ſi quid ego ff. de duob. reis, & l. vter ex fratribus ff. de cond. inſt. licet Alex. in d.l. ſi quis filiabus

liabus §.1.ſub num.2 voluerit eſſe locum gratificationi Sublimitari, tamen pōt id procedere quando præmium eſſet actui non reiterabili appoſitum, at ſi reiterari poſſet, iterum deberent experiri: ſicut ex conſuetudine de duobus eodem tempore ad brauium currentibus placuit Alber.in 1.par. ſtat. quæſt. 107. & Corſett.in ſuo tract.de brau.q.1.n.3.licet nonnulli ſecundū iuris deciſionem aliud obſeruandum cenſeant, nimirum vt nemimini præmium debeatur. Sed nunquid ſi iterum admittuntur, ij ſoli admittendi ſint, vel alij quoque qui prius cucurrerunt? & an etiam qui nondum cucurrerunt? ne materiæ terminos egrediamur, videte Bald. in d. §. itaque in 1.conſt.Cod. Ang. & alij in d.l. eum qui nouiſſimus ff.ad Treb.& in l.duo ſocij ff.de hær.inſtituēd. Nec pro tertia opinione allata reſiſtunt,quibus probari videbatur, vtrique coniunctim præmium idem deberi: nam tex in d.l. ſi quis Titio §. 1. procedit quando electio erat hæredis, qui non eligendo, ius ambobus libertis quæſitum ex voluntate teſtatoris tollere nequit, ideo ne alteri præiudicium fiat, ambobus præſtatur legatum,& ita etiam ad l.cum quidam §.1.eod.tit.reſpondendum omninò, niſi fallor, erit Nec quarta opinio de re per ſortem dirimenda placet, quoniam quæſtio facti ſorte dirimi non poteſt,vt latè per Tiraquell.in dicta q. decima ſeptima opin.prima num.91.& ſi dirimi poſſe dicatur quod id quidem non procedit altero diſſentiente, iuxta l.quoties ff. de vſufr. amitt. Bart. Sal. Ang.& Corn.vnanimiter ſic tradunt in l.vlt.C. comm.deleg. cū alijs per Tiraq.ibidem cumulatis num.94.& per Menoch.de arb.iud.libr 2. caſ.442. numer. vndecimo Minus etiam quinta, & vltima opinio de gratificatione admittenda eſt,cum gratificationi minimè locus ſit niſi in caſibus in iure expreſsis, alioquin diſpoſitio fieret de iure

tertij

tertij vt dicit Bald. in cap 1. col. pen. de feud. alien. quod abſque illius conſenſu, nemini permittitur l. dudum C. de contr. empt. l. cum Hermes C. locat. Aret. conſ. 42. ad fin. verſ. præterea dato, Tiraquell. dict quæſt. 17. opin. 2. num. 23. & de vſu retra. tit. primo §. 26. gloſ. 2. num. 2. & ſeq. Rurſus quia præmium laboribus, & periculis commenſurandum eſt, quæ cõia fuerunt dicta §. negotiatores cum alijs præalleg. Et ius alterius facilè ex Iudicis arbitrio læderetur, nec etiam in foro conſcientiæ eſſet tutum, vt poſt Nauarr. in cap. ſi quis autem num. 130. de pænit. diſt. 7. Menoch. tradit de arb. iud. lib. ſecundo caſ. 339. num. 22. & de ret. poſſ. rem. 3. nu. 767. Et hæc ſufficiant ob temporis anguſtiam mihi conceſſam ſolummodo ſcripſiſſe, &c.

Tractatur num pecunia ſub mobilium appellatione contineatur.

SEmel, atque iterum de hac ipſa dubitatione conſultus reſpondi, ſub legato ſcilicet omnium mobilium pecuniam quoque numeratam contineri, & ad pauperes quibus mobilia legata ſunt omnino pertinere arbitror, idque procul dubio veriſſimum de Iure exiſtimo nam qui pecuniam, ſub mobilium ſcilicet appellatione contineri negant, ſenſu carent omnia. n. quæ de loco ad locum moueri poſſunt, mobilia ſunt, vt ſenſus docet, & Oldr. refert conſ. 219 ac Dec. conſil. 472. num. quarto & quæ per ſe mouentur l. prima in princip. ff. de rei V ꝫ d. l. à Diuo Pio, §. in venditionem vbi gloſs. de re iud. l. ſecunda C. quand. & quib. quart. par. deb. lib. 10. Cum cæteris per Ruin. adductis conſ. 32. lib. ſecundo & Nouiſsimè per Mantic. de coniectur. vlt. volunt. lib.

nono

nono, titulo tertio in princip. Idque multo magis, vbi omnium mobilium mentio habetur arg. l. Iulianus, de leg. tertio l. à procuratore, C. mand. Nec vnquam ſub immobilium diſpoſitione comprehenditur, niſi vbi ad emptionem immobilium deſtinatur l. Cætera, §. ſed & ſi parauerit vbi Iaſ. de leg. primo, l. tertia §. quid ergo, ff. de contrar. iud. tut. quem ſingularem aſſerit Roman ſingul. 203. Crem. ſing. 59. Ripa in l. prima §. fuit quæſitum num. nono ad Trebelleian. Quinimmo etiam eo caſu mobilium appellatione contineri, & id communiter receptum tradit Boer. deciſ. 209. Tiraq. de ret. con ſang. §. primo gloſs. ſeptima num. 106. cum ſeqq. Amplius etiã ſi negotiationibus eſſet tradita Pinell in l. prima par. ſecunda num. 44. C. de bon. matern. Nec quicquam refert. clauſula venditionis, nam & pecunia etiam vendi poteſt ſi eſſet aurea, vel iuſtj ponderis vt quotidie videmus, & illam clauſulam ſatis eſt verificari poſſe in Cæteris mobilibus ne inutiliter adiecta videatur arg. l. tertia, & l. multa, §. vlt. de cond. & demonſtr. & ſi voluit teſtator. mobilia vendi vt pecunia ex venditione collecta inter pauperes diſtribueretur, multo magis illud idem de pecunia in archa repoſita intellexiſſe dicendũ eſt arg. Authent. multo magis C. de ſacr. ſanct. Eccl. Et ita indubitati iuris eſſe cenſeo.

Queritur in hoc capite an pactum de non petendo partem dotis valeat.

PActum de non petendo partem dotis promiſſæ,quaſi honoris cauſſa promiſſa fuerit, mulieri etiam pacto conſentienti, non nocet quoniam per huiuſmodi pactum deterior fit cauſa dotis l. de die l. Attilicinus de pact. dot. late Bald. Nouell.in ſuo tractatu de dot.par. ſeptima Spec. vndecimo ſub numero tertio, & part. duodecim. ſub numer. 36. & 42. in fine. Ideoque agi poterit inſolidum aduerſus matrem mariti defuncti,quæ pro dote reſtituenda fideiuſſerat, & inſolidum ſe obligauerat, non enim Velleiano iuuatur l. vltima C. ad Velleian. tradit etiam Curt. Senior conſil. 52. nec non et Corneus conſil. 124. columna ſecunda, libr. primo Et dotis fauore duo correi inſolidum conſtitui poſſunt ad notat. per Bartol. in l. final. in fin. C. de dot. caut. non numer. & in l. ſi conſtante §. quoties ſolut.matrim. atque in l. reos de duob. reis per Bapt. de Sanct. Blaſ. in tractat. de priuileg. dotal. centur. quarta numer.decimo ſexto iuxta dict. l. vltim. vbi Angel. C. de dot. non numerat. & Bartol etiam idem tradit, in dicta l. ſi conſtante in principio octaua quæſtione primæ quæſtionis principalis, nec non alij Doctores in l. ſi cum dotem §. tranſgrediamur ff. ſolut. matrimon. & Ronchegall. in l. ſi id quod ego numero mihi 21. & ſequenti de duob. reis. Ex quibus rectè animaduerſis ſingula ſingulis reddendo elicitur veritas, & ita Iuris eſſe ſenſo in caſu propoſito.

Du-

Dubbium eſt an Clerico poſsit imponi conditio ſi ſine liberis, &c.

IN caſu de quo agitur arbitror Viduæ non deberi in portione clerici defuncti vſumfructum, quoniã conditio ſi ſine liberis clerico imponi potuit, non enim militabant in eo quæ à religioſis, eam conditionem faciunt eſſe alienam cuius etiam legitimæ onus conditionis adiectum, vſufructuariæ non ſuffragatur, cũ illi clericus tacitè conſenſerit, nec ipſius filijs aliquid præiudicij attulit, quinimmo in familiæ vtilitatem directum fuit, erant namque bona fideicommiſſo ſubiecta, cum ſua cauſa reſtitutionis marito viduæ defuncto acquiſita. Quare, &c.

Quæritur num contractus emptionis, & venditionis poſsit ad certum tempus celebrari.

CVm dominij acquirendi cauſa inuenta fuerit venditio; l. cum manu §. final. de contrahend. emption. & dominium deceat eſſe perpetuum vt tradit Bald. in capitulo primo de eo qui ſibi, & hæred. in vſib. feud. column. ſecunda conueniens eſt etiam illam quoque perpetuam non temporalem eſſe debere, ſicut propria eius eſt natura vt habetur in l. de contractu, & in l. non eſt C. de reſcindend. vendit. Quam ob rem non arbitror ad certum tempus emptionis, ac venditionis contractũ ſic poſſe celebrari, vt tempore adimpleto, reſtituatur res vendita, præcium vero lucretur venditor; At ſi

præcium quoque reſtitueretur ſicut cæteri contractus ad certum tempus celebrari poſſunt, ita & venditionem ipſam admicterem iuxt. text. cum gloſs. in verb.contractus C, de legat. Vbi ſanè præcium non reſtitueretur, non emptionem, ac venditionem, ſed locationem magis contractam fuiſſe exiſtimarem, ſi quidem ex ipſius rei effectu, non ex verborum prolatione hic, vel alius contractus arguitur l. ſi vno in princip. ff. locati l. Inſulã de præſcript. verb. ideoque venditionis appellatio latiſſimè patet vt interdum locationem ſignificet l. hi qui C.locati;& in l.cætera §.Cæſar de publ.Accedit inſuper quod temporalis venditio in fraudem facta exiſtimatur Bald. in rub. C. de vſur. ad finem non omictam tamen tradidiſſe Fab. de Mont. in tractat. de emption. & vendition.quæſtion.vltim. numer. vndecimo valere venditionem ad vitam alicuius factam cum congruum præciũ conſideratis rei qualitate, & ementis ætate, interuenit iuxta tradita per Doctores in l. de fideicommiſſo C. de tranſactionibus. Vnde &c.

Quæritur An detur apeellatio à Præfecto Claſsis maritimæ ad Sacrum Regium Conſilium Neapolitanum.

EGo arbitror quod ab illuſtriſsimo Capitaneo generali triremium neapolitanarũ ad Sacrum Regium Conſilium poſſe rectè appellari quoniam appellatio quæ dicitur commune auxilium vt valdè egregie tradit Vant. numer octauo in ſuo tractatu eſt defenſio, naturali Iure hominibus conceſſa vt dicit Abb.numer.ſext. eod.titul. & ſemper cenſetur permiſſa niſi expreſſe reperiatur prohibita vt per Bertach.in verb.appellatio.Et hinc eſt quod

nec

nec per Principem tolli poteſt vt refert idem Abb.in loco ſuperius citato numero ſeptimo, nec per ſtatutum vt uoluit Brun. in ſuo tractat. Nec etiam per conſuetudinem vt ibidem eſt videre. Et admicti huiuſmodi appellationem debere colligi poteſt ex tacita voluntate Sereniſsimi Regis noſtri Catholici iuxta ea quæ habentur per Ioann.Andr.in cap.final de cenſ.in ſext.nec non per Abb. in capit.cum ex officij column. quarta,verſiculo. & nota de præſcriptionibus qui in inſtructionibus D.Ioanni Auſtrio traditis præcipiebat expreſſe vt appellationes eorum qui ab Illuſtriſſimo Triremium Capitaneo Generali condendati fuiſſent admicterentur igitur primeuæ conſuetudini derogaſſe videtur, & nouam in contrarium induxiſſe,tollitur enim conſuetudo per aliã conſuetudinem fauorabiliorem vt traditur per Bertach. in loco ſuperius allegato Præterea magnus noſtri Regni Admiratus maiorem iuriſdictionem habet vt eſt videre apud Frecc. in ſuo tractat.& nihilhominus ab eius ſententia ad Sacr. Conſilium appellatur vt habetur in ll. partit. Igitur multo magis dicendum eſt idem in hoc propoſito,præſertim cum reducatur actus ad diſpoſitionem iuris communis permictentis appellationem iuxta notata in l. ſi vnus §. pactus ne peteret ff. de pact. *Verũ* quia in belli procinctu ſi appellationibus defereretur lites ſæpè fierent immortales ꝙ locus nõ patitur crederem quod poſset in ijs tantum cauſis appellationes admicti ex quibus pœna mortis, vel mutilationis membri venit irroganda, aut alia ſimilis pro vt Domino generali Auditori congruum magis videbitur, nam conſuetudines contra iuris diſpoſitionem,& exorbitantes ſunt ſaltem reſtringendæ vt tradit etiam idem Bertach.& alij ſequiores ſexcentis in iure varijs in locis quos breuitatis cauſa non referam, & ſic.

Vtrum

Vtrum filius in vita patris legitimam accipere compellatur, & quæ alimenta ei præſtare teneatur pater.

QVæritur an filius in vita patris compellatur accipere legitimam portionem præueniendo vltimũ iudicium? Et ſi compellitur, an excludatur ab alimentorum petitione? Et ſi de legitima in vita tractari non debet numquid alimenta poſſint excedere fructus legitimæ? Nec nõ quæ ei præſtare teneatur ſub nomine alimentorum. Quoad primum videretur dicendum filium in vita patris compelli non poſſe accipere legitimam ſecundum Bald. in l. illud ſub num. 7. & ſub verb. tertio quæritur C. de ſacroſ. Eccleſ. Vbi dicit quod numquam viuo patre poteſt filius legitimam petere. Tamen põt pater in ſoluendo præuenire ſi vult per l. quoniã nouella C. de inoff. teſtam. & l. cũ quæſtio §. fin. ff. ad l. falcid. Et idem Bal. in l. ſecunda, num. ſecundo C. de reuoc. ijs, quæ in fraudem credit. Vbi ait, Quæro quid de legitima, & de alimentis ſi pater in vita aſsignauit filio legitimam, quod facere poteſt præueniendo vltimum iudicium argum. ff. ad legem falcid. l. cum quo de peculio. §. fin. Vel quando filius petit alimenta, & pater dicit tolle portionem ſubſtãtiæ, quæ tibi contingit, hanc opinionem ſequitur Fabia. de Monte in Repet. Auten. Nouiſsima quæſtione 10. princip. nu. 152. cum ſequen. C. de inoff. teſtam. qui alleg. etiã Bar. in l. 1. §. ſi parens ff. ſi à paren. quis fuc. manumiſ. ſed dicta Bar. ibi non videntur facere ad rem. quæritur. n. quid ſi dedit ſimpliciter pater pro filio, vel filius patri, tantum quod ſufficiebat ad legitimam. Dic (inquit ipſe) vt l. cum quo in fin. ad leg. falcid.

falcid.&c. Et in fine ſubdit. Item prædicta omnia intelli-
ge ſecundum iura antiqua. Secundum quæ ſufficiebat
dari quoquo relicti tit.ſed hodie oportet,quod habeant
aliquid iure inſtit.vt d.§.Aliud.Contrariã tñ opinionẽ,&
ſic quod pater non poſſit filio inuito legitimam in vita
ipſius patris aſsignare iuridicam eſſe arbitror.Mouet me
præterea alia ratio nẽpè,quod legitima attẽditur ſecun-
dum quantitatem bonorum, quæ reperiuntur tempore
mortis patris.Tex.eſt in l.cum quæritur, ibi mortis tem-
pore, & in Aut. Nouiſsima ibi ex ſubſtantia deficientis,
vbi hoc notat Iaſ.num.4.C.de inoff.teſtam. Et quamuis
Iaſ.ibi in 3.coll.num.9. & 12. limitet quod proxime di-
ctum eſt, dupliciter. Primo quando pater voluntariè aſ-
ſignaſſet legitimam filio tamẽ eam non firmat,ſed ait pa
lam,eã reprobari & cõmuniter.Præter id quod intelligi-
tur quando filio conſentienti fuit aſsignata, prout lo-
quitur Dec.in conſ.616.viſo contractu num.5.ibi etiam
tradidit num. 6. legitimam deberi ſecundum æſtimatio-
nem bonorum, quæ reperiuntur tempore mortis pa-
tris Reprobatur enim cõmuniter glo.in Aut. de hæred.
& falcid.in §.igitur autem in verb.auferri,quod legitima
debeatur in vita patris. Reprobatur enim per Docto.ibi
in l.1.§.ſi impuberis per illum text.cum ſimi l.ff.de coll.
bono.Et paſsim alibi traditur p Soc.in cõſ.51. elegan-
ter num 6.lib.1. & dixit Abbas in cap. Raynutius in fin.
de teſtam. quod filius non poteſt petere legitimam in
vita patris etiam ſi pater fuerit monachus effectus. Et ſi
non licet patri filium inuitum emancipare §. generaliter
Aut.quibus modis Nat. efficiantur ſui.coll. 7.ſic etiam
non cõpellitur pater illũ emancipare §.fin.quibus mod.
ius patr. poteſt.ſol. Niſi ex cauſis de quibus ibi per gloſ.
& Doctor. Qua ratione poterit pater filio inuito legiti-
timam aſsignare in vita? Nam ſi filius aliquam ex qua-
tuor-

tuordecim cauſis commiſſerit de quibus in §. cauſas in Aut.vt cum de appell. cogno. poterit exheredari, & ſic è domo expelli, quinimmo ex æqualibus, & maioribus cauſis ſecundum communem opinionem,vt tradit Alexan.in l.non licet.C. de libe.præter. Rip.in rub.extr.de iud.num.19.in fin. Et ego dixi in rub.C.de edendo nu. 57. Ex his probari videtur patrem regulariter non poſſe filio nolenti,ſeù inuito legitimam in vita aſsignare. Non obſtant in contrarium adducta. Nam ad primum ex Bald.quod pater in ſoluendo legitimam poteſt præuenire ſi vult: Aduertendũ eſt quod dictũ Doctoris intelligi debet ſecundum leges quas allegat, vt ſcribit Bart.quem cæteri ſequuntur in l.non ſolum la ſeconda § ſi liberationis verba ſub num.7.ff.de liber.leg. Allegat Bald.primo l. quoniã nouella C.de inoff. teſtam.vbi do natio propter nuptias prout dos conferri debet, & in legitima imputari,quæ dantur nolenti, & conſtat donationem conferri non poſſe in inuitum l hoc iure §. non poteſt ff.de donation. quamuis non poſſet dici mera donatio. Cum pater ad id compelli poſſet off. Iudicis: prout de dote dicitur in l. qui liberis ff. de ritu nuptiarum. Nam dos data donationem ante nuptias meretur. Auten.dos data C. de donation.ante nuptias. ſecundo alleg.Bald. l.cum qu. §.fin. ff. ad l.falcid. quæ loquitur quando teſtator legauit eam quartam hæredi quam detracturus fuiſſet pro falcidia,ea mente ne vteretur falcidia, vt dicit gloſ. ibi id enim pendebat à voluntate ipſius teſtatoris. Et ſic non facit ad rem. Ad ſecundum de ijs, quæ ſcribit Bald.in l.2. C. de reuocandis,ijs quæ in fraudem creditorum reſpondetur quod d. l. cum quo §.final.quam allegat in argumẽtum, nõ facit vt proximè dixi, & dum ſubdit, vel quando filius petit alimenta loquitur apertè quando concurrebat voluntas filij, cum legi-

legitima ſuccedat loco alimentorum, ſicut dos loco legitime Angel.in conſ. 300. Punctus talis eſt num. 1. & 2.Socc.in conſ.207. in cauſa D. Annæ num.2.lib.2. Et quod dos ſuccedat loco alimentorum tradit Alexan. conſ.7.viſis,& diligenter nu.2.lib.2. Allegat vltra alios Cyn.in l.non omni C.de adminiſtr. tutor. vbi in fine dicit cauſam dotis eſſe æquè fauorabilem, & pluſquam alimentorum Et dixit Bald.Nouel.in tractat.de dote in 6.par.in 4. priuilegio dotem ſcilicet ſuccedere loco legitimæ, & magis priuilegiatam eſſe, quam cauſa alimentorum ratione de qua ibi & quod legitima ſubrogetur loco alimentorum Tradit Gugl.à Monfer.in tract.de ſucc. reg. in 4. dubio num.2. Ad ſecundum principale dubium patet ſolutio ex ſupradictis v3. quod non compellatur, & ſi ſpontè reciperet legitimã non poſſet vltra eã petere filius alimẽta, cũ legitima ſit loco alimentorũ, vt ſupra dictum eſt.Ad tertium patet ſimiliter ſolutio ex prædictis quia cum legitima ſubrogetur loco alimentorum non tenetur pater ad alimenta vltra legitimam.Sed videamus vlterius,an & quando teneatur pater alimenta filio legitimo,& naturali præſtare.Et primo ſit regula quod teneatur etiam ſi filius non ſit in poteſtate patris, l.ſi quis à liberis in princ.& verſ.1. de liberis agnoſcendis Bart.in tract.de aliment.col.1.in fin.verb.viſo quod contineatur Soc.in conſ. 161. pro deciſ. in princ. l. 2. vbi etiam de filijs naturalibus, & de ſpurijs. Limitatur primo regula iſta quando filius cauſam aliquam commiſiſſet ex qua poſſet exheredari eo enim caſu, nec alimenta debentur l.ſi quis à liberis ſupra alleg.§. idem Iudex.& ibi gloſ.in verbo deſeruerit Bart.in tractat.de aliment.coll.2. circa princip. in verbo quæro an ex cauſis. Tradit Iaſ. in l.ius ciuile num. 25. ff. de iuſt. & iure. Secundo limitatur, quando filius haberet alien. ex qua

Digitized by Google

ſubſtentari poſſet Bart. loco præalleg. in tractat. de aliment. per tex. d. l. ſi quis à liberis §. ſed ſi filius, qui tex. loquitur etiam ſi filius aliter habet vnde ſe alat. Id autem quod de arte dicitur declarat Bart. niſi ſit perſona, quæ operari dedignetur, vt homo nobilis, ſed ſi præſupponimus eum artem habere, conſequẽtur dicimus eum non dedignari. Multi enim ſunt nobiles, qui mercaturam aliamue artem exercent. Dec. conſ. 576. pro reſolutione num. 3. Dixit patrem tunc demum teneri alimenta præſtare filio, quando à ſeipſo alere ſe non poſſe vř: Et ideo ſi filius ſit beneficiatus ita quod honeſtè viuere poſſit non debentur ei alimenta à patre. Sic etiam in effectu conſuluit Socc. Iun. in conſ. 8. ſtudio in præſenti cauſa nu. 13 lib. 3. Si ergò filius eſſet Doctor, qui aduocando, conſulendo, publicè profitendo, vel magiſtratus gerendo poſſet ſibi alimenta quærere vel ſimiles, habens a Principe ſtipendia non tenetur ei pater ad alimenta. Sed quando eſſemus in caſu in quo deberentur à patre alimenta taxanda eſſent arbitrio Iudicis ſecundum qualitatem perſonarum, & quantitatem patrimonij, & ex fructibus l. pen. in princip. & ibi Bart. ff. de aliment. leg. licet ille text. loquatur de alimentis legatis ex diſpoſ. legis ſi quis à liberis ſupra alleg. §. ſed ſi filius verſ. deinde ibi pro modo facultatum, & in §. de alimentis. Et hæc procedere videntur quando filius habitat cum patre. Sed quid ſi ſeorſum à patre? Franciſcus Aret. in l. quidam cum filium in primo not. tradens doctori, quod debeantur alimenta habitanti cum patre ait videri hoc limitandum. Si ex aliqua iuſta cauſa non poſſet pacificè filius habitare in domo paterna cum patre. Et quamuis Paul. Caſtr. in l. ſecunda nu. 3. ver. Sed nunc quæro C. famil. erciſ. mouens quæſtionem quando filius viuente patre vult ab eo recedere cum vxore ſi pater conſentiat, &

filius

filius iuſtã habeat causã recedendi debeat tũc pater filio cõſignare dotẽ vxoris, nihilq. dicat de alimentis intelligo eum loqui in caſu in quo non deberentur alimenta ſecundum ea quæ ſupra dicta ſunt. Concludo igitur patrem non poſſe regulariter in vita conſignare ſegitimam filio volenti, & quod recipienti legitima non debeantur alia alimenta cum eorum loco ſit legitima. Et poſſe filio denegari alimenta ex ijs cauſis ex quibus poteſt exheredari. Nec deberi alimenta filio quando aliunde honeſtè habere poteſt, & quod eo caſu quo debentur alimenta filio à patre debentur ſecundum qualitatem perſonarum, & quantitatem patrimonij, ex fructibus, & ſi filius habitet cum patre, vel ſi cum eo ex aliqua iuſta cauſa nõ poſsit habitare, etiam ſi ſeorſum habitet. Et ſic dubium non eſt patrem filijs teneri alimenta præſtare per l. ſi quis à liberis ff. de liber. agnoſcend. cum vulgar. dubitari tamen denique ſæpè contingit, horum aliméntorum appellatione quæ comprehendantur, & reſpondemus non ſolum omnia quæ eſui, & potui neceſſaria ſunt contineri l. verbo victus ff. de verbor. ſignificationib. vbi latè Rebuff. ſed & veſtes l. veſtis §. primo de aur. & argent. legat. necnon ſuppellectilia vt latè tradit Sim. Præt. in ſuo tractat. de interpret. vltim. volunt. lib. 4. dubit. 11. num. 42. & in ſpecie lectum etiam, vt eſt videre in l. quos nos §. verbum viuere de verbor. ſignification bus, & Bartol. de aliment. num. 3. inſuper & equos vt rectè per Cordub. in dicta l. ſi quis à liberis § non tantum num. 26. ſeruos etiam & eorum ſalaria l. cum plures §. ſi tutor de adminiſtrat. tut. l. vxori de aur. & argent. legat. cum mille alijs concordantib. Nec non impenſas ſtudiorum, vel militiæ, vt poſt Bartol. de aliment. num. 2 explicat latè Cordub. vbi ſupra num. mihi 31 & 35. Pont. de alim. cap. 17. num. 21. & cap. 7. num. 5. poſt alios quos

citat per Crauett. conſ. 336. lib. 2. nu. 47. Decian. conſ. 14. num. 14 lib. 1. Et habitationem l. legatis, & l. final. de aliment. & cibar. legat. tradit præter alios etiam Roland. conſ. 22. lib. 1. gloſſ. in cap Epiſcopus in verb. victus 10. quæſt. 2. Hæc autem omnia non ſimpliciter debentur filijs tantum, ſed eorum liberis, & vxoribus, vt per gloſſ. & Bartol. traditur in dict. l. ſi quis à liberis §. non tantum ſuperius allegata, & per tex. in l. ſi à filia §. 1. famil. erciſcund. & iterum per Bartol. & Alber. in dicto §. non tantum per Couarr. in epitom. de ſponſ. part. 2. cap. 8. §. 6. num. 5. per Paleott. in ſuo tractat. de nothis. & ſpur. cap. 47. num. mihi ſeptimo; Natta conſ. 278. lib. 2. vbi lariſsimè hæc concludit. Quando tamen ex patris conſenſu filius vxorem duxiſſet, & condignam, & alia ſimilia quæ ab eo, qui alimenta præſtare tenetur debentur latè videri poſſunt per ſcribentes in locis ſuperius præallegatis, nec non per alios ab ipſis ſæpè citatos. Horum verò omnium quantitas, vt ſuperius dixi eſt taxanda arbitrio iuſti Iudicis pro modo facultatum, & caritate alimenta præſtantis, & pro dignitate, & qualitate alimentarij, & alentis, ac pro conſuetudine, & moribus Regionis eſt etiam præſtanda l. penultima in principio de aliment. & cibar. legat. & latè eſt videre per Menoch. lib. 2. de arbitrar. iudic. caſu 169. qui alios refert per Pont. de aliment. cap. 7. & 17. num. mihi 27. per Decian. conſ. 9. in fin. lib. 1. per Cordub. in dicto §. non tantum, & alios quos conſulto breuitatis cauſa omitto. Ad prædicta omnia iam conſtat teneri patrem tum naturali, tum ciuili iure inſpecto l. 1. §. ius naturale de iuſtit. & iur. & d. l. ſi quis à liber. cum concordantib. quo fit vt ſi tradiderit non poſsit ea repetere etiam ſi ea voluntate dediſſet l. ſicut C. de actionib. & obligationib. alioquin nulla eſſet obligatio, & ſine effectu contra vulgaria iura,

& ad

& ad hoc multum facit Alciati reſponſum conf. 34. lib. 5. idcirco omninò eſt videndus, nam ponit gladium, vt dici ſolet ad radices, prædicta verò ceſſant ſi filius patri ingratus extiterit iuxta latè tradita per Pont. de aliment. cap. 5. vbi alios recenſet, & ſuperius dixi, & hæc quo ad primum, & ſecundum dubium propoſitum ſufficiãt, &c.

Quæritur an Populus, vel eius Eccleſiæ Rector & Beneficiatus teneatur ad reparationem, vel reædificationem Eccleſiæ.

IVra Canonica conſtituunt, vt quicumque Beneficiati etiam minoribus beneficijs conferre, & contribuere teneantur in ædificandis, & reparandis Eccleſijs iuxta eorum poſsibilitatem deductis decenter neceſſarijs pro eorum victu, & veſtitu per tex. Innoc. Primi Papæ 16. quæſt. 1. cap. ſi monachus, & in decret. ſub tit. de ædificand. Eccl. cap. 1. & cap. de his, & c. final. de his, quæ fiunt à maior. part. cap. & tenentur ſecundum gloſ. Ioan. Andr. & Butr. in d. cap. 1. quando quarta redditruũ, & obuentionum Eccleſiæ reſeruata pro Eccleſiæ fabrica non ſufficit. Nam quarta iure Canonum antiquorum deputata eſt fabricæ cap. conceſſo, cap. quatuor, cap. de redditibus, cap. cognouimus, & cap. mos eſt 12. quæſt. 2. & per illos Canones gloſſ. in d. cap. quatuor, colligit laicos non eſſe compellendos ad reparationem fabricæ Eccleſiæ, ſed tantum Clericos, & ſi Sacerdos beneficiatus percipit quartam illam deputatam fabricæ, tenetur pro illa quarta cap. decernimus 10. quæſt. 1. & cap. vnio. quæſt. 3. quòd ſi illa quarta non ſufficit tenetur ſupplere de reliquis fructibus, & obuentionibus, deducto, vt dixi, ne egeat, gloſſ. & alij præalleg. in d. cap. 1. Innocent. in d.

in dicto cap. de his, & ſi aliud non occurreret procul dubio ex præmiſſis concludendum videretur Rectorem teneri contribuere pro reparatione, ac reſtauratione Eccleſiæ collapſæ, & diruptæ; ſed quia in materia hac reparationis, & reædificationis Eccleſiarum an Populus teneatur, an verò Beneficiarus, principaliter attenditur conſuetudo, & ſi Populus conſueuit fabricare, & reparare non tenetur Sacerdos, ſeù Rector Eccleſiæ concurrere, vt in ſpeciæ Abb. firmauit in dicto cap. 1. de Eccleſ. ædific. poſt Innoc. dicto cap. fin. de his, quæ fiunt à maior. part. cap. motus, quia laudabilis, ac vtilis non præiudicialis Eccleſiæ conſuetudo, à laicis ſeruanda eſt cap. conſilium, de obſeruand. ieiun. quam etiam concluſionem probauit Henric. Boic. dicto cap. 1. vbi præterea addit aliam rationem, quia Populus in Eccleſia percipit Sacramenta ſpiritualia, & ideo, &c. Magna quippè eſt vis conſuetudinis, vt legi æquipolleat. l. de quibus, l. ſeq. ff. de leg. cap. fin. de conſuet. & in iuribus, & rebus Eccleſiaſticis principaliter conſuetudinem obſeruandam eſſe admonent plures iuris Canonici auctoritates in cap. cum Eccleſia Vulterana, de elect. in cap. cum Eccleſia, de cauſſ. poſſ. & propr. in cap. ea noſcitur, de ijs, quæ fiunt à Prælat. in cap. vnico §. fin. Ne Sede vacan. lib. 6. etiam contra ius commune cap. cum dilectus, extr. de conſuetud. Vnde conſuetudo, quòd Beneficiarius cum patroni conſenſu eligat ſibi ſucceſſorem de iure ſubſtinetur Cæſ. Lambert. poſt alios, de iur. pat. lib. 2. par. 1. Artic. 21. 6. quæſt. princ. num. 7. Item conſuetudo alterans ſolemnia in alienationibus bonorum Eccleſiaſticorum vltra ius commune valere dixit Rota Rom. in Antiquis ſub rubr. de conſuetud. deciſ. prima poſt Innoc. in cap. nulli, de reb. Eccl non alienãdis. Item quòd fructus Beneficiorum primi anni Vacantium applicen-

plicentur alicui ſingulari perſonæ, Dominic. tenet in cap. ſi propter tua, de reſcript. in 6. Ioan. Andr. in cap. nemo poteſt plus, de reg. iur. in 6. Cæſ. Lambert. lib. 3. in artic. 5. quæſt. 2. princ. cum alijs ab eo adductis. Quã ſententiam amplectendam omnimodo arbitror, tùm ob ſummam quam continet æquitatem, & Eccleſiæ, atq; eius præſuli fauorabilem, tùm ob conſuetudinem ſuperius relatam, ex qua ius proueniens fortius eſt, quàm ſi proueniret ex pacto, Bald. in tit. de pac. conſt. §. amplius, in verbo ſaluo iure, quem Iaſ. ſequitur conſ. 84. col. 3. lib. 3. at ſi præceſſiſſet inter Rectorem Eccleſiæ, & Ciues circa rem, de qua agitur pactum, eſſet quidem obſeruandum, tum etiam, quia damnum ex facto ipſorum ciuium, vt præſupponitur forſan etiã prouenit, ipſi igitur damnum dediſſe videntur l. qui occidit §. in hac, ad l. Aquil. l. 4. in fin. vi bon. rapt. l. ſi creditor, l. creditor, l. nulla C. de pign. act. l. cum duobus §. damna, pro ſoc. l. ſi vendita l. lectos, de peric. & commod. rei vend. Bart. in l. ſi vt certò §. ſed interdum, commod. nec excuſantur, niſi omni culpa caruiſſe probetur, Bart. Alexand. & Iaſ. in l. ſi quis §. an verò ff. de edend. Pariſ. conſ. 256. num. 5. lib. 4. at nemo non crediđiſſet ex ea conſtructione damnum futurum, quod culpam, & quidem latam arguit l. ſi putator §. nam culpæ, ad l. Aquil. l. latæ culpæ, de regul. iur. quæ dolo æquiparatur, l. quod Nerua, ff. depoſ. eo magis, cum ſit notabile damnum, quod egreditur fructus beneficij, ad not. per Bart. & Bald. in l. licet. C. loc. Gozad. conſ. 64. nu. 9. Cæph. 104. nu. 4 lib. 1. & demum, quia Maſſarij in ſe omnem curam Eccleſiæ ſuſceperunt, ideo aduerſam quoq; fortunam ſuſcepiſſe intelliguntur, Bart. in l. ſi is, qui pro emptore ff. de acq. hæred. not. in l. reddatur C. de profeſſ. lib. 10. Corn. conſ. 23. lib. 2. Quare, &c.

Agitur

Agitur num Epiſcopo liceat ſine conſenſu Capituli permutare, vel alienare bona Eccleſiaſtica.

QVamuis res Eccleſiarum ex ſola Epiſcopi voluntate abſque fratrum conſenſu, & alijs ſollemnitatibus alienari nequeant cap. ſine exceptione 12. quæſt. 2. cap. 1. de reb. Eccl. non alienand. Extrauag. ambitioſæ eod. tit. cum concord. tamen in permutatione res non eſt apud omnes ſic expedita, nã de hac re multæ extant ad vtramque partem rationes, vt latè per Luc. à Penn. in l. 1. col. 2. C. de fid. inſtrum. & iur. haſt. fiſc. lib. 10. Verum magis communis opinio eſt, idem eſſe in permutatione, per text. in cap. cum venerabilis de except. vt per Barb. & alios in Rub. de reb. Eccl. non alienand. quoniã indiſtinctè alienaretur res directò alienari prohibita contra cap. cum quid vna via de reg. iur. in 6. & per Rebuff. in tract. de alien. rer. Eccl. in verb. cõmutare. Nihilominus ſubſiſtẽte legitima cauſa nõ ſolũ neceſsitatis, ſed vtilitatis tantum, & incommoditatis, etiam ſola Epiſcopi voũtate abſq; Rectoris, vel fratrum conſenſu per mutatio, & quæuis alia alienatio rei Eccleſiaſticæ exiguæ tamen permiſſa eſt, vt tex. eſt expreſſus in cap. terrulas 12. quæſt. 2. in cap. tua de his quæ fiunt à præl. & in dicto cap. ſine exceptione, gloſſ. in l. cum his §. eam tranſactionem ff. de tranſ. Dec. in cap. quæ in Eccleſiarum col. 2. & ſeq. de conſt. in cap. cauſamque ad fin. de iud. cum infinitis cumulatis per Gabr. lib. 3. conl. tit. de rer. alien. concl. 1. Nec obſtat tex in cap. 1. 17. quæſt. 1. vbi de exiguo prædio agitur, & tamen ſollemnitas exigitur; tam tex. ille loquitur de exiguo prædio, ex quo tamen red-

redditus percipi poſſunt,arg.l.ſi fundus ſterilis in princ. vbi gloſſ.ff. de reb. eorum, & ita iura etiam concordantia procedunt. At in dicto cap. terrulas de re minima agitur,ex qua nulli,vel modici redditus percipi poſſunt, & ſic cauſa viget vtilitatis, & incommoditatis, vt per Scrib.vbi Berous in dicto cap.quæ in Eccleſiarum num. 41. Ex his igitur, ommiſsis infinitis, quæ cumulari poſſent, decidendum eſt poſſe Epiſcopum ex cauſa vtilitatis res Eccleſiæ minus vtile ex ſola ipſius voluntate permutare, eo magis quia alienatio à Prælato facta in Eccleſiæ vtilitatem ceſsiſſe ſemper præſumitur ſecundum Bald.in cap.primo col.5.qui feud.dar.poſſ.quem latius ſequitur Alex. cõſ.79.nu.6. lib.1. Reliqua verò in aliud tempus diſtulimus,nam nunc cum publicis,tum priuatis ſum maximo opere diſtenſus occupationibus Maiorē nacti fortaſſe aliquando otium ſpartam hanc Deo dante materiam tractabimus cum multa interim tempus, & ſtudioſi quæ fortè præteriuimus poſsint ſuggere. Interim conſulite,ac videte moderniores Auctores ad quos vos alacri animo, ac libentiſsimè vos remitto, &c.

Creditor ex inæqualibus cauſis quomodo computare debeat ſummam receptam, & ſic declaratur textus in l. in his §. Imperator ff.de ſolutionibus.

NE clauam è manu Herculis velle auferre videar, prætermiſsis,quæ in dubio de quo agitur latè afferri poſſent eorum quæ mihi iuris eſſe videntur Summa ſummarum erit creditorem ex pluribus cauſis inæqualibus,nempè ſucceſsionis,vitæ militiæ,& partis præterij qua rũ alterã altera excedit;non in vnã,vel in omnibus cau-

ſis æqualiter, ſed in omnibus pro rata proportionabiliter ſummam ſibi à patre in vita ob eas cauſas præſtitam computare debere. In primis cum poſsit pater in vita præueniendo vltimum iudicium conſentienti filio in ſucceſsionis rationem aliquam pecuniæ, vel aliorum bonorum quantitatem concedere, l.quoniam nouella, l.ſi quando §.1. C. de inoff. teſtam.l. Papinianus §. ſi quis mortis & l.ſi non mortis ff.eod.tit.& per Bart.in l.illud quæſt.3 C.de ſacroſan ct.Eccleſ.in l.cum quis ff.de condit.caul. dat. & latè Suar.ad l.quoniam in prioribus 4. limit.nu.3. C. de inoff. teſtam. & eo modo ex propria voluntate filius creditor conſtitutus, nihil habet quod eam ob cauſam contrauenire poſsit, cum vt in certam cauſam computet non accepit, ſed indiſtinctè. Deinde quia licet in dubio in duriorem cauſam cenſeatur facta ſolutio l.cæterum l. in ijs ff.de ſolut. Bart.in l.1. eodem tit.Roman.conſ.94. & Alexand.85.lib.3. hoc tamē ceſſat in caſu de quo agitur, nam, vt audio, expreſsè actum eſt, vt in omnibus prædictis cauſis computaretur, vt per Roman. dict.conſ.94. igitur in omnibus cauſis computatio fieri debet, iuxta iuris diſpoſitionem: At iuris eſt diſpoſitio, vt proportionabiliter ſolutio facta cenſeatur, ſiue ęquales, ſiue inęquales ſint cauſę l.illud vbi glo.de ſolut.Bal.& Imol.l.ſi in duab.de regul.iur.& optim.tex. eſt in l. pupill.§. cum eodem de ſolut. vbi creditori pro rata plurium cauſarum quod ex pignoris venditione prouenit cedere dicitur, & ita gloſſ.etiam per illum tex. in l.ſi finita, §.cum autem ff.de damn.inf. meritò, &c. Et quamuis omnibus vbique de hac re ſcrib.dubium faciat Iuriſconſulti reſponſum in l.in his §. Imperator de ſolut.quo loci deciditur prætium pignoris venditi ad cauſam vſurarum tam debitarum, quā indebitarum æqualiter non etiā pro rata pertinere; erant tamen ibi æqua-

les quantitates in re principali, licet diſpares in acceſſorijs, non mirũ ideo ſi æqualiter fit relatio, non pro rata; quoniam erat ibi pignus æqualiter pro vtriſque vſuris obligatum, nec minus pro indebitis retineri poterat, quam pro debitis vt per Oldr. Bar. Caſtr. & alios cõmuniter, & latius per Alber. in dicta l. 1. de ſolutionibus numeros mihi tertio diſtinguentem. Præterea ex ipſa arbitri ſententia idem euidenter apparet, cuius verba nullam improprietatem admittunt vulg. iuribus, dicitur enim in ea, computationem pro rata admitti debere, quæ dictio, pro rata tantum abeſt, vt æqualitatem ſignificet, vt illi potius veluti contraria opponatur, vt euidenter patet in l. ſic pro rata ff. de relig. & ſumpr. funer. in l. ſi finita §. cum autem plures de damn. inf. in dicta l. in his §. Imperator de ſolutionib. in Auth. ſi quando C. de conſt. pec. cum ſimil. per Alber. latè in l. 2. §. cum in eandem nu. 6. ad l. Rhod. de iact. per Bal. in Autent. defuncto Verb. ſequitur in text. C. ad Tertull. in l. vlt. opp. tertia C. de impub. & alijs ſubſt. Nec vnquam æqualitatem ſignificat, niſi vbi neceſſitas ſubiectæ materiæ expoſtulat, vt in §. vlt. inſt. de inoff. teſtamento. Nec admictenda erit arbitri declaratio poſt promulgatum laudum interpretantis, pro rata ideſt æqualiter quoniam cum iam functus ſit munere ſuo, iſthæc interpretatio improprianda propriã verbi ſignificationẽ ei non permittitur; præſertim cum ſententiæ correctio reſultaret, atque emendatio, vt in l. dicere cum ſeqq. ff. de arbitr. Paul. in l. quid tamen cod. tit. Ancher. conſ. 111. & 221. Cumerſ. conſ. 17. Abb. in cap. cum olim de arb. cum mille concord. fieri ergo debet computatio pro rata, ideſt proportionabiliter reddendo ſingula ſingulis, non æqualiter, aut viriliter, & hæc iuribus contraria eſſe nunquam probabitur. Vnde, &c.

Dubitatur an valeat teſtamentum in quo quis fuerit in mobilibus, & alter in acquiſitis inſtitutus, nec non ſi teſtamentum à matre præterita non dicatur nullum, an venientes ab inteſtato id opponere poterint.

IN caſu propoſito, in quo Titius fuit in mobilibus hæres inſtitutus, & Seius in acquiſitis per ipſum teſtatorem, nullo alio penitus dato cohærede, quòd valeat teſtamentum nulli dubium eſt, per l. 1. §. ſi ex fundo ff. de her. inſt. cum vulg. &c. An verò ſuccedant in reliquis æqualiter, vel pro partibus hæreditarijs, hoc dubiũ habet, quoniam inſtituti in diſparibus partibus, & inuicem ſubſtituti, pro hæreditaria portione ſuccedunt, niſi expreſsè à teſtatore aliter diſpoſitum fuerit l. quoties, §. hæredes de hær. inſt. §. ſi plures inſt. eodem hic verò nihil fuit à teſtatore expreſſum, ideo videntur à teſtatore tacitè ad eandem partem vocati in reliquo bonorum ad quam iuxta rationem valoris inſtituti fuerunt l. ſi ita ff. de ſec. tab. l. interdum de hær. inſt. in §. 1. & l. 3. C. de mil. teſt. cum ſimil. Veritas tamen eſt in cõtrarium, quod pro æqualibus partibus ſuccedant, quoniam cum nemo ſit vniuerſaliter, vel ſimpliciter præter eos inſtitutus, per iuris interpretationem, detracta certarum rerum mentione, cenſentur vniuerſaliter inſtituti dict. §. ſi ex fundo & l. ſi certarum de mil. teſt. tamen vnicuique ipſorum adiudicari debet res in teſtamento relicta, quamuis vna ſit maioris valoris, quàm altera vt in dicta l. ſi certarum § 1. quia in illa legatarij loco habentur, vt per Bart. in l. quoties ad fin. C. de hær. inſt. & in reliquo hæreditatis pro æquali portione ſuccedũt, vt eſt tex. in l. ex facto pro

pone-

ponebatur verſ.ita igitur de hær.inſt.quo,in propoſito, in iure melior non inuenitur. Quod etiam inde ſuadetur, quia onera hæreditaria æqualiter ſubſtinent hoc caſu d.l.ex facto verſ. vnde ſcio quæſitum, (quod vtique non eſſet, ſi pro hæreditarijs partibus fieret diuiſo l. pro hæreditarijs C.de her.act.) quoniam æs alienum dicitur vniuersū patrimoniū reſpicere,non res tantum ſingulares l.1.§ ſi hæres ad Treb.l. fideicomm.§. tractatus de iud. cum concord. Nec obſtat l. interdum §. 1. cum alijs,&c.quia procedit quando expreſsè plures in parte fuerunt inſtituti, vt in quota, vel ſimpliciter, aut vniuerſaliter, quo caſu procedunt omnia quæ in contrarium allegari poſſent, vt declarat Fulg. in conſ. 69. punctus talis eſt,circa medium,quem refert,& ſequitur Soc.Iun. in conſ.27.ſub nu.9. vol.1. At vbi in certa re,vt in caſu noſtro,fuerunt inſtituti, quia eam vt legatarij obtinent, ſecus eſt,vt per Imol.in dict.l. ex facto. & per alios poſt Bart.in d.l. quoties. Circa aliud an teſtamentum filij, in quo præterita eſt mater, præſuppoſito quod non valeat, velut contra §. aliud quoque capitulum iuncto §. ſancimus in Auth. vt cum de app. cogn. ſi à matre non dicatur nullum, poſſint venientes ab inteſtato dicere nullum? Licet prima facie videatur dicendum quod ſic, quia mater tacendo ſibi præiudicaſſe videtur, & teſtamentum ipſo iure eſt nullum,ita quod pateat via venientibus ab inteſtato,vt per glo.in l.is qui in poteſtate in ver.quia,ff.de leg.præſt.per Ang.in l.poſthumo.C.de contr. tab. & latè per Tiraquell. in l. ſi vnquam in ver. reuertatur nu.11.C. de reu.don.& in tract.de morte par.7. declar.1. num.12. Tamen verior videtur opinio huic contraria,quod ita demum ſit nullum,ſi præteritus dicat, vt per Guil.de Bened.in cap. Raynut.in verb.in eod. teſtamento nu. 86. extr. de teſtam. nam ius dicen-

di

di nullum inductum eſt in fauorem præteriti d. §. aliud quoque capitulum, & fauori ſuo quilibet renunciare poteſt l.pen. C. de pact. Nec mater ſibi tacendo præiudicaſſe videtur, quia ſupereſt ei tempus, vt communiter tenent Doct.in l.poſthumo C.de contr.tab.vbi Alexan. num.22.alios refert.Et licet teſtamentum eſſet ipſo iure nullum, non tamen irritantur legata, ſed firma præmanent,vt habetur per Auth. ex cauſa de lib. pteterit. cum concordantibus.Et ex his ſit impoſitus finis, &c.

Reſponſum pro libertate ſerui, & ſic declaratur text.in l.ſeruus C.de iudicijs.

TRia ſunt,quæ in præſenti cauſa aduerſus iura ſerui actoris opponi poſſunt, nam cætera quæ in facto conſiſtunt, ex ipſis actis reſoluuntur. Primum eſt quod ipſe ſeruus in iudicio eſſe non poſſit l.ſeruus C.de iud.l.quoties ff.ſi qui. caut. Alterum eſt quod confeſſio rei conuenti fuerit extraiuditialis,& vt prætenditur,parte abſente,& conſequenter nihil operetur l.certum §.ſi quis abſente de conf.l.fin. de inter.act. Tertium, quod teſtes pro ipſo ſeruo actore producti ſingulares quodammodo videantur. Hæc non ſolum non ſubſiſtunt, immò ex ipſorum reſolutione actoris intentio efficacius probatur,nam nulli dubium eſt ſeruum ex cauſa libertatis,etiam contra Dominum in iudicio poſſe interuenire l.vix certis de iud.gloſſ. in d.l. quoties,& in l ſeruus C. de pact. Nec alterum reſiſtit, quoniam confeſſio partis in ipſius confitentis præiudicium efficaciter operatur l. publia §.fin.depoſ. Lanf.in cap. quoniam contra in tit. de conf.num.27.extra de probat.& quamuis extra iuditialis ſit,& parte abſente (cuius tamen contrarium patet ex actis) nihilominus in fauorem actoris in propoſito

ſatis

ſatis probat, nam vbi quis abſentis nomine huiuſmodi confeſsionem recipit, & abſens illam poſtea ratam habuit, idem operatur, ac ſi parte præſente emanaſſet, Bar. in l. non ſolum §. ſi liberationis in fin. de liber. leg. Butr. in cap. veniens col. 3. de renun. Dec. in l. poſtquam liti nu. 26. C. de pact. Sed in caſu iſto reus conuentus pluries confeſſus eſt ipſo ſeruo actore præſente, vt conſtat ex actis, & quoque eodem abſente, apud ſe pecuniam depoſitam à Raiſo yſa habere pro ipſius actoris redemptione, eamque confeſsionem Dominus ſerui, cum quo de redemptione agebatur, pluries recepit, & ſeruus eam ratam habuit, quod nemini dubium eſſe debet, meritò hæc confeſsio ipſius actoris optimè probat intentionem. Accedit quod fauore piæ cauſæ velut dotis, valida eſt confeſsio facta parte abſente, Bald. Nouell. de dot. part. 6. ſpec. 66. quod multo magis dicendũ pro libertate, in cuius fauorẽ ẽt contra regulas iuris communis multa diſpoſita ſunt, ita vt ad inſtar aliarum piarum cauſarum fauorabiliſsima videatur l. ſi ita ſcriptum de man. teſtam. §. fin. inſt. de donat. latè Roman. in repet. auth. ſimiliter C. ad l. falc. & latius per Euerar. in loco à libert. ad pias caſ. Præterea (quòd præcipuum eſt) iſthæc confeſsio, quamuis extraiudicialis, fuit, pluries, & diuerſis, & iiſdem loco, & tempore repetita, vt ex teſtium depoſitione conſtat. confeſſio autem extraiuditialis geminata, & pluries repetita probat, ac ſi eſſet iuditialis, vt per Bartol. in l. cum ſcimus C. de agr. & cenſ. lib. 11. Abb. & alij in cap. ſi cautio de fid. inſtrum. Socc. in reg. 63. verſ. fallit 3. Afflic. in deciſ. 337. cum ſimil. & eſt tex. in l. vnica ad fin. C. de plus petit. quinimmò talis confeſsio geminata extra iudicialis, etiam contra liberratem probat, vt eſt text. in d. l. cum ſcimus, & tradit Roman. in repet. l. ſi verò §. de vero num. 149. ſol. mat. ergo multo

magis

Nec non Roman. in ſuo ſingular. 370. & alij paſsim, quoniam ex doctrina Bartoli ſatis quidem notabiliter in l.filius de legation.ita dicendum eſt. Aut quis ſubſtitutus eſt in officio à ſuo principali, aut à Principe & tūc primo caſu procedit prima, & verior noſtra opinio, quod ſubſtituto idem honor non debeatur, & conſequenter, &c. ſecundo caſu procedit altera opinio, & hanc Bartoli diſtinctionem ſequitur Felynus in cap.cum olim il ſecondo de offic. delegat. in cap. mandata de præſumpt.Decius,& Baib.in cap. ſanè de offic. delegat. nec non Frecc. in ſuo tractatu omnino videndus, nam in proprijs terminis caſus noſtri loquitur, cum ergo in propoſito ille talis non ſit à Principe, ſed a ſuo principali ſubſtitutus ſequitur itaque dicendum, &c.

An teneatur ad intereſſe tutor qui non curauit pecuniam pupillæ implicare.

ARbitror in difficultate propoſita deberi intereſſe, ſiue vſuras pupillæ ob negligentiam tutoris qui non curauit pecuniā in honeſtū modumlucri implicare, ſed potius in proprios vſus forſan conuertit, ita etiam voluit Socc.conſ.2.lib.1. Roland.conſ.49.nu.34. lib.1. Plot.de in lit.iurand.§.5.num.17. alias tenetur tantumdem reddere vt tradit Bart. in l. tutor qui rempublicam §.ſi poſt & ſ.q.ff. de adminiſtration.tut. Pariſ.conſ.96. nu.35.lib.1.Quod deberi etiam patet ex particulari ſtatuto Foriliuij ſub rubr.de comm.cauſ. diſponente ſtandum eſſe conſilio Iuriſconſulti qui illud deberi cenſuerunt, vt contingit in caſu noſtro,Immo teneretur etiam ſi factorem, vel procuratorem conſtituiſſet negligentem vt latè ait Plot. in l.ſi quando num.248.verſic. & minus

que cauſa,proſit nõ reſtringi debẽt ne ſequatur abſurdũ, vt dicit Paul.Caſtrenſ.conſ.50.nu.2.lib.2.Soc.conſ.84. nu.3.in fin.lib.3.per glo,in cap. literas de reſcript. Craueţt.conſ.86. nu. 8. nec extenditur ad præiudicialia l.cũ Aquiliana de tranſactioni b.l. obligatione generali de pignorib.Alex.cõſ.46.nu.7.lib.1.nec obſtat deniq; nihil de huiuſmodi intereſſe fuiſſe dictum, atq; explicatum in tranſactione, quoniam quod non eſt expreſſum peti poteſt l.ſi de certa C. de tranſactionibus cum alijs concordantibus, quos breuitatis cauſa relinquo,&c.

Dubitatur num ex cauſa vſurarum poſsit fieri per Barones publicatio bonorum.

IN caſu propoſito numquid ſcilicet publicatio omnium bonorum ex crimine vſurarum fieri poſſit per Barones huius noſtri Regni, vel per Regiam Audiẽtiam vbi tribunal Regis eſt, & meo quidem iudicio,niſi me mea fallit opinio eſſet prius diligenter attẽdenda inueſtitura, & forma conceſsionis vt cognoſci poſsit,quæ conceſſa fuerunt, & quæ Principi reſeruata, tamen ſub dubio vt proponitur videtur prima facie dicendum quod Barones poſsint cognoſcere de huiuſmodi publicatione ſi tamen merum,& miſtũ imperium habeant,quoniã Barones huius noſtri Regni eam in terris demanialibus poſſunt abſque licentia Regis, vel ipſius Magiſtratus ius dicere inter ſuos vaſſallos,vt per Afflict.traditur in conſtitution.de quæſtionibus in primo notabili, vbi inquit, ita limitari leg.final.ff.de Iuriſdiction.omn. iudic.& in hoc errare multos Regios Auditores, & mouetur ex doctrina multorum Iuriſconſultorum , & præſertim Baldi, Abbatis, & Decij in cap. meminimus de appellation. &

in cap.final.de for. competent. Sed hoc non obſtante veritas eſt in contrarium, quoniam publicatio bonorum in pœnam, eſt de regalibus vt in titul.quæ ſint Regal. in vſibus feudorum, & non cenſentur conceſſa ſub generali conceſsione, vt per Iſern. & alios ibidem in loco ſupra allegat. Tãto magis quia publicatio bonorũ quando fit de iure communi poteſt fieri per quemlibet iudicem, ſed ſi fit de iure municipal.non poteſt fieri niſi per Supremum Magiſtratum, vt per Bald. & Salycet.in l.2. C. ne ſine iuſſ. Princip. & per Aretin. in tractat. malefic. verſic.bona publicamus col.3. In propoſito autem caſu noſtro publicatio bonorum ex cauſa vſurarum non fit de iure communi, ſed de iure conſtitutionis, vt in conſtitutione vſurarum habetur ibi per Iſerniam, Afflict. & alios, nam pœna vſurarum de iure communi multiplex eſt vt traditur per Menoch. in ſuo tractat.de arbitrar.iudic.lib 2.caſu 398.& ita ſolut.&c.

l.ſi quando §. & generaliter, & l. parentibus C. de inoffic.teſtament.conciliantur.

CONſideraui diligenter quæ diuerſitatis ratio afferri poſsit vt verè Antinomia illa diſſolueretur, quæ inter l.ſi quando §.& generaliter, & l. parentibus C. de inoffic.teſtament.eſſe videtur & licet nonnulla occurriſſent, nihil verius tandem (niſi fallor) hac diſtinctione adduci poſſe animaduerti, modo huiuſmodi intelligatur quod in terminis dicti §. & generaliter legitimã, vel illa minus dumtaxat filius ex patris teſtamento perceperat, at in l.parentibus præter legitimam vniuerſaliter quoq; hæreditatem conſequutus fuerat quamuis aliquibus oneribus grauatus, vtroque vero caſu vniuerſali inſtitu-
tionis

tionis titulo honoratus, cum non niſi eiuſmodi filio legitima debeatur vt habetur in §. aliud quoq; capitulum Authent. vt cum de appellation. cognoſcim. ſed quoniam caſus diſtinguere, haud ſatis eſt niſi etiam diſtinctionis ratio reddatur, cogitabam idcirco ſic dici poſſe quod vbi præter legitimam filius inſtituitur, ſola paterni teſtamenti agnitione ſibi in legitima præiudicium inferre videtur, ac ſi expreſsè renunciaſſet quoniam cum patris creditor ſit in legitima filius, eſt enim illa debitum naturale vt dicitur in cap. ſi pater de teſtament. in ſexto. Et in l. Papinianus §. quarta de inoffic. teſtam. cum vulgaribus ideo relinquens filio pater in cauſam neceſſariam compenſandi animum quoque habere videtur iuxta textum in l. huiuſmodi §. cum pater ff. de legat. primo ob quam ſcilicet cōpenſationem non dicitur legitima priuatus argument. text. in l. ſi pater puellæ C. de inofſici teſtament. l. cum ex filio ff. de vulgar. & pupillar. ſubſtitutione, & ſic etiam per Imol. in l. vltim. ſub num. 12. verſic. facit optimè ff. de condition. inſtit. quæ compenſationis ratio non militat in terminis dicti §. & generaliter merito, &c.

Quando filij, vel nepotes præteriti rumpant teſtamentum.

NEpotibus, ex filio præmortuo in certis quibuſdam rebus ab auo hæredibus inſtutis, & filio ſuperſtite vniuerſaliter dato cohærede, non eſt quid huic filio obſtare poſsit, quin liberè, & pacificè reliquo hæreditatis auitæ fruatur, præſertim cum bona fratri mortuo inſtitutionis titulo relicta excedant legitimam, quæ illi competere potuiſſet, vt in facto mihi præſupponitur. Quod

igitur

Quando dies interpellat pro homine.

DIligenter conſideraui ſicut pro temporis licuit anguſtia facti ſpeciem à te propoſitam nec in relato ſemel in puncto iuris reſponſo ſententiam mutare audeo ſi quidem video ita efficacem eſſe interpellationem, vt ea hominis facto expreſſa non ſit efficacior, auctore Bald. in l. vinum column. penultim. verſicul. itē quando vult probare ff. ſi cert. petat. & poſt eum Iaſon. in l. ſi ex legati cauſa ſub numero duodecimo ff. de verbor. obligationib. & in l. ſi mora numer. 21. ff. ſolut. matrimon. nec non Decius in l. quod te ad finem ff. ſi cert. petat. etiã ſi dies in fauorē debitoris adiecta videatur, vt puta ne infra illam exigatur diem vt voluit apertiſsimè idem Bald. in l. final. §. præterea C. de iur. dot. & in l. 1. colum. final. verſiculo quæro C. quando dies legat. cedit. & per ſcribentes in ſupradicta l. vinum ff. ſi cert. petat. nec non per Alexand. in conſ. 157. colum. prima in fine volumin. ſexto, præſertim quia mora debitoris ob diei interpellationem præcedente poſsit creditor ſolitus lucrum facere petere intereſſe lucri ceſſantis, vt traditur per Bartol. in l. vnica num. 15. C. de ſentent. quæ pro eo quod intereſt, & in l. nummis ad fin. verſicul. quæro vtrum ff. de in lit. iurand. cum ſexcentis alijs ll. concordantibus, & hoc etiam ſi non ſit lucrum omninò certum ſed ſolum veriſimile vt voluit idem Bartol. in ſupradicta allegata l. vnica nu. 21. C. de ſentent. quæ pro eo, quod inter. & Bald. ibidem num. 8. nec non & Salyc. num. 25. & alij Auctores paſsim. Sed quoniam inter creditorem, & debitorem diuerſi fori ratio abſque interpellatione ſolo

dici

res hæreditariæ quæ re ipſa ideſt de facto reſtituuntur l. reſtituta ff.ad trebell.ſed in caſu noſtræ legis ſubſtitutus à matre non petit hæreditatem militis teſtatoris, eam enim ipſo iure ſolo animo acquirit ex regula vulgatæ legis pro hærede ff.de acquirend.hæredit.ſed ſolum res hæreditarias; petit ideo directo iure ſuccedit, & hunc ſenſum rationibus ab alijs Iureconſultis interpretantibus non perpenſis eſſe validum demonſtratur, ponderando tamen primo verſiculum, nam non eſt incerti iuris quod ſi quidem in patris militis poſitus poteſtate, dixit Diocletianus militis: Teſtator itaque vt miles ex eius priuilegio teſtamentum fecerat nam cum duæ ſint partes noſtræ legis, & in prima factum narretur; in ſecunda, & ſic in illo verſiculo (nam non eſt incerti iuris) ponitur deciſio, & illud verbum militis eſt poſitum in ſecunda parte textus, & ſic in verbis diſpoſitiuis in quibus certè nihil debet eſſe ocioſum vt dicitur in cap. ſi Papa de priuileg. lib. 6. ergo ne illud verbum militis fruſtratorium videatur eſſe poſitum, erit dicendum militem fuiſſe teſtatum iure ſuo, nempè ſpeciali non autem iure communi, neque obſtat ſi aliquis dicat ideo militis verbum fuiſſe poſitum, quod ita res euenerat, vt miles eſſet teſtator, & non quod aliquid illud verbum importaret, nam reſpondetur hoc poſſe procedere cum de milite facta eſſet mentio in verbis enunciatiuis, ſed in verbis diſpoſitiuis in quibus Imperatoris fundatur deciſio nullum verbum debet eſſe ocioſum, ergo illud verbum militis debet, ex neceſſitate aliquid operari dict. cap. ſi Papa ſuperius relato de pond. legis in 6. Secundo hoc etiam probatur, nam Diocletianus eſt locutus ſub conditione, quod ſi quidem in patrem militis, ſed diſpoſitio ſub conditione loquens ſolum actus ſignificat, vt rectè tradit Felyn. in cap. cum delicta

Vera interpretatio Ad l. Gallus, ff. de liber. & poſthum.

ANtiquiſſimo tempore, & iure quodam tunc obſeruato diſpoſitio vigebat quædam, vt non natis, veluti, non exiſtentibus filijs in rerum natura, quia non apparebant, nec certum erat an futuri eſſent, nihil relinqueretur, immo neque legitima hæreditas deferebatur, nam diſpoſitio de illis facta nullum ſortiebatur effectum ſecundū gloſs. fin. in l. non eſt an bigēdū de bon. poſs. ſed poſt modum, lex duodecim tabul. animaduertens poſt humum, ſi quando natus ſuus hæres futurus eſſet, paternum teſtamentum, in quo ſe præteritum inueniret, facile rumpere poſſe, ne id contigeret quod publice quoque intereſt l. vel negare ff. quemadmodum teſtamenta aper. ab antiquiſsima illius legis diſpoſitione receſsit, cumque inſtitui permiſit; quinimmo parentibus præcepit illum inſtitui, aut exheredari omnino debere l. tertia in princip. ff. eod. titulo §. poſthum. Inſtit. eod. de alijs vero qui ſui futuri non eſſent, lex iſta nihil diſpoſuit, adeo vt poſthumi nepotes qui ſi teſtamenti tempore nati fuiſſent, cum eos Pater præcederet ſui non fuiſſent vt habetur in l. §. ſui Inſt. de hęr. qualit. & differ. & ſic ſub illius nempè antiquiſsimæ diſpoſitionis regula remanebant, nec eis quidquàm relinqui poterat; at quia eueniebat plerumque hos poſthumos nepotes viuo Teſtatori, per defectum in medio exiſtentis, ſuos effici hæredes, & ita auitum teſtamenta, in quo erāt præteriti rumpebant, quod profectò iniquum ſatis videbatur, vt auus cui nihil imputari poterat, lege ſic diſponente, inteſtatus decederet, & præteritionis pœnam pateretur contra

l. final. C. eod. hoc tit. eſt ſi quidem pæna actuum nullitas l. ſenatus ff. de contrah. emption. ideo ſuperueniẽs Aquilius Gallus eos poſthumos nepotes inſtitui poſſe induxit ea verborum formula de qua in hoc text. habetur: ſed quia Gallus de nepote poſthumo tantum poſt aui mortem naſcituro loquebatur, qui ſi viuo auo naſceretur, fieri non poterat quin vt ſuus teſtamentum rumperet: idcirco ſuperueniens lex, Velleia. ab auctore ſic dicta, & ab illius antiquiſsimi iuris diſpoſitione latius recedens, eum quoque poſthumum hæredem inſtitui poſſe permiſit, qui viuo auo natus, ſuus illi hæres fieret eadem ratione teſtamenti conſeruandi cauſa mota. Cuius legis duo ſunt capita, alterum ſcilicet de his qui cum in vita teſtatoris naſcerentur ſui hæredes ſtatim fiebant, nimirum quia eorum pater prius erat de medio ſubductus §. nunc de lege Velleia Verſ. vt non ſolum hac eadẽ l. noſtra Alterum caput erat de his qui teſtamẽti tempore, & ſi nati eſſent primum tamen locum non obtinuiſſent, ſed viuo adhuc auo ſubducto eo, qui eis præcedebat, primum locum ingrediuntur, ſicque ſui efficiuntur vt in §. videndum; Verum cum vltra teſtamenti fauorẽ prædictę leges ſummam in ſe æquitatem cõtinerent quã uis non prouidiſſent, niſi in caſibus, in quibus naſcituri rumpere poſſent teſtamentum, remanebant alieni poſthumi ſub illius antiquiſsimæ legis diſpoſitione deſtituti vt nullo iure eorum valeret inſtitutio; Prætor tamen naturalem cuiusuis rerum ſuarum diſponendi libertatem reſpiciens, alienorum poſthumorum inſtitutionem probauit, eique ſecundum tabulas bonorum poſſeſsionem conceſsit, vt in princip. Inſtitut. de bonor. poſſeſsione ſed quia Gallus de poſthumo nepote tantũ inſtituendo loquutus erat, & caſus in quo prouidit de pro nepote & ab nepote etiam verificari poterat ſuppletur à Sceuo-

la,

la, vt in §.§. ſubſequentibus, & hæc ſecundum magis communes Doct. traditiones eſt opinio, Veritas tamen aliter meo quidem iudicio ſe habet, vt dicemus inferius (niſi fallor) latiſsimè. Verum ſuum poſthumum Doctores cõmuniter intelligunt qui ſi viuo auo natus eſſet, ſuus illi hæres extitiſſet, & primum gradum obtinuiſſet dict. §. ſui Inſtit. de hæred. qual, & differ; Alienum verò qui ſi tempore teſtamenti natus eſſet ſuus fuiſſet, niſi pater eum in gradu præceſsiſſet, veluti nepos naſciturus ex vxore filij in poteſtate exiſtentis, & hæc probari dicũt in §. poſthumo Inſtit. de leg. vbi dicitur alienus poſthumus, qui natus inter ſuos hæres teſtatori futurus non eſt, & intelligunt ſuum non eſſe futurum ſi teſtamenti tempore naſceretur, quamuis tẽpore mortis poſſet eſse ſuus, Extraneum verò poſthumum dicunt qui natus ſuus non eſt, quia non in poteſtate, reperitur ut nepos natus ex filio emancipato d. §. poſthumo ſuperius citato. Nos verò poſt alios interpretes qui diligentius perſcrutati ſunt, aliter intelligimus, & in primis in huius poſthumi natiuitate non teſtamenti tempus ſed mortis teſtatoris ſpectandum eſſe omnino cenſemus: nam ſi teſtaſtamenti tempore non eſſet conceptus, poſthea vero cõciperetur, & poſt mortem naſceretur, vtique ſecundum communem traditionem non eſſet iſte ſuus, quia teſtamenti tempore primum locum non obtineret, quod quam ſit abſurdum nemo ſanè mentis non videt. Præterea in hac lege annuit Gallus noſter tempus mortis inſpiciendum eſſe vt an ſuus ſit cognoſcatur, alioquin nullius momenti ipſius fuiſſet diſpoſitio, cum rumpendi teſtamenti timor, non adeſſet, neque Velleius in §. nũc de leg. id expreſsit. Quid enim inquit neceſſe eſt tẽpus teſtamenti faciendi reſpicere, cum ſatis ſit obſeruari tempus quo naſcitur, & ſic mortis teſtatoris. Item

quo-

quoque in l. poſthum.in princip. ff. de inoffic. teſtam. in l. Ticius, & l. item prætor de ſuis, & legitim.in quibus ad ſuorum cognitionem tempus mortis inſpicitur. Accedit etiam text. in §. poſthumorum Inſtitut. eod. titul. vbi qui per remotionem patris reperitur auo mortis tempore proximior, eum iubet Imperator inſtitui, vel exheredari, ne vt ſuus præteritus rumpat teſtamentum, ſunt denique leges de poſthumo loquentes reſpectu futuri euentus intelligendæ, ſic in ſimili dicitur quis ſuus heres in vita teſtatoris dict. §. ſui, & tamen viuentis non eſt hęres l. qui ſuperſtitis infra de acquirend. hæredit; dicitur tamen ſuus eo reſpectu ſuperius relato: at ſi futurus euentus inſpicitur non attendetur certè tempus teſtamenti ſed mortis teſtatoris, & poſthumi natiuitatis: Dicemus igitur poſthumum ſuum illum eſſe qui ſi tempore mortis teſtatoris natus eſſet, illi utiquè fuiſſet ſuus hæres, patre ipſius iam de medio ſublato, & ita non iſpiciendum certè eſt tempus teſtamenti, ſed mortis ipſiusmet teſtatoris; Alienum vero dicimus vt inquit Imperator in dicto §. poſthumo, qui natus eſt inter ſuos non ratione ſuitatis, ſed ſanguinis iuxta leg. penult. C. ad turpill. cum ſimilibus, et ita in d. §. poſthumo accipi debere ſuorum ſignificationem probatur ex illatione illa ideoque ex emancipato conceptus, extraneus erat poſthumus auo, illatio enim non, fit ex diuerſis l. Papinianus ſupra de minoribus: nec differentia conſtituenda eſt inter ſuum atque extraneum, quia verè alienum intelligimus qui nunquam futurus eſt ſuus hæres: nec dicatur ibi agi de emancipato gratia exempli, quo non arctatur regula l. damni infecti infr. de damn. infect. nam id procedit vbi diuerſa exempla non afferuntur vt per gloſs. in l. nunqnam plura infr. de priu. delict. ibi enim exemplum concepto ex filio in poteſtate, exiſtenti in-

inconueniens eſt, cum Is aliquando ſuus hæres eſſe poſſit, ſic igitur differentia non modica eſt. An quis naſcatur ſuus, vel inter ſuos vt habetur in titul.de legitim. agnat. ſucceſsion. in princip. nam ſuus in poteſtate naſcitur, & in primo gradu ſaltem tempore mortis. Inter ſuos vero natus, eſt qui naſcitur ex ſuis, ſed ipſe non non eſt ſuus, vt nepos ex filio, qui ſuus eſt, naſcitur enim inter ſuos, ſed ipſe alienus eſt, quia illa dictio inter arguit extrema l. inter cætera in cod. titul. noſtro, & ita nulla eſt differentia inter ſuum, & proprium, & alienum atque extraneum quidquid alij tamen dicant. Nec credatur de alio poſthumo intellexiſſe Gallum quã de ſuo: nam ſi de alieno loqueretur mandax fuiſſet Imperator in princip. Inſtit. de bonor.poſſeſſ.qui ſe alieni poſthumi inſtitutionem induxiſſe teſtatur, præſertim cum tempus mortis aui teſtatoris inſpiciendum eſſe probatum ſit, nec definitio poſthumi alieni huic conuenit, de quo Gallus loquitur, quia ille eſt alienus qui nullo tempore futurus eſt ſuus dicto §. poſthumo, hic vero naſcitur ſuus; Nec text. obſtat in leg. penult.de legat. 1. nam ſi legatur à fratre poſthumo, vt multi Codices habent, expreſsè, atq; clariſsimè apparet loqui de poſthumo alieno, & penitus de extraneo, qui nunquam futurus eſt ſuus hæres, vt eſt frater, vel fratris filius poſthumus, pro cuius deciſionis confirmatione adducitur Galli ſẽtẽtia, dicẽtis alienos quoq; poſthumos legitimos nobis hæredes fieri, vel ſecũdũ communem literam refertur ibi Galli conſilium volentis poſthumo ſuo fideicommiſſum relinqui poſſe, & inde ampliatur idem eſſe in alieno; nam illa dictio quoque diuerſifi.at caſus, vt traditur per text. in legatorum §. vltimo infra pro hæred. cum ſimilibus ad quos ex rationis identitate fit extenſio, cum eadem dictio quoque ſit ampliatiua §. is

quo-

quoque Inſtit.quibus mod. re contrah. oblig. & ex illis etiam verbis, & obtinuit Galli ſententia, nam differentia eſt inter diſpoſitionem, & ſententiam,vt dicitur de lege Velleia,& ſententia legis Velleiæ vt habetur in dicto §.& quid ſi tantum. Nec credatur Galli Aquilij diſpoſitionem fuiſſe noui iuris inductiuam immò potius antiqui iuris declaratiuam, nam lex duodecim tabul iuſsit poſthumum præteritum rumpere teſtamentum, ergo voluit eum inſtitui, ne repugnãti im contineret, idque propriè eſt quod agit noſter Gallus, nec potuit nouum ius inducere, quia Iuriſconſult. quorum reſponſa in pandectis leguntur,non habebant auctoritatem legis condendæ l. ſecund.§. vltimo de origin. iur. nec verbum induxit, in hoc tex. aliquid noui ſignificat, præter verborum formulam, qua legis duodecim tabularum diſpoſitio ad effectum deduci poſſet iuxta l. quidam §. cum igitur C.de neceſſ.ſeruis her. inſtituend.l. prima de vſu fruct. earum rerum: ſic itaque Gallum Aquilium dicimus non legem nouam conſcribendo,ſed legis duodecim tabularum ſententiam interpretando eam formulam induxiſſe. Minus verum exiſtimandum eſt Gallum Aquilium à Scæuola fuiſſe reprehenſum, ſed illius mentem hunc potius declaraſſe; locum videlicet habere ſic in pro nepote, vt in nepote, cum eadem ratio militet in vtroque iuxta tex. in l.illud ff. ad leg. Aquil. nam id dicitur expreſſum, quod venit ex mentis interpretatione l.nominis & rei §.verbum ff.de verb.ſignificat.& patet ex dicto §.ſuperius relato. Idem credendum exiſtimaſſe Gallum in pronepote,quæ verba interpretatiua ſunt, non reprehenſiua, quod etiam de lege Velleia dicendum eſt, cuius caſus ſub Galli diſpoſitione ex rationis identitate comprehenduntur,nec fuerunt expreſſi, quia expreſſio eorum quæ tacitè inſunt nihil operatur l. 3. de legat.

Non

Non enim ſuperflua cenſentur quæ clarioris explicationis cauſâ proferuntur l. non ſolent de regul. iur. cuius rei effectus eſt, vt quod, à Gallo traditum eſt, non ſit forma inſtitutionis, alioquin immutari non poſsit l. cuius ſupra de in integrum reſtitution. Eſt igitur concludendum, quòd ſicut Gallus legem duodecim tabularum interpretatus eſt ex identitate rationis, non tamen correxit, nec ſuppleuit; ita Scæuola, & Velleius eundem reſpicientes finem, vt idem reſultaret effectus, ex identitate rationis declarauerunt Galli mentem fuiſſe de omnibus caſibus per eos expreſſis, nam etſi de naturali tantum morte dixerit, quia tamen per mortem ciuilem, & per emancipationem pariter filius definit eſſe ſuus, cuius locum nepos agnaſcendo ingreditur, & ſic teſtamētum rūpitur, ideo expreſsit Scæuola de ciuili morte, atq; emancipatione vt habetur ēt in §. & quid ſi tm̄ hac ead l. noſtra, ex ſentētia legis Velleiæ, quæ ex Galli mente de poſthumo nato in vita ob eandem rationē expreſſit, vt probatur apertè in l. vltim. C. eod. cui non refragatur lex commodiſsimè ſupra hoc eodem noſtro titul. qm̄ præter alios, conſtabat ibi de voluntate teſtatoris volentis in alterum dumtaxat caſum inſtituere, nam in primo dicitur ſiue viuo, ſiue mortuo teſtatore naſcatur valere: in ſecundo ſi nihil temporis exprimatur, idem in tertio ſi alterum expreſſum ſit, quando ſcilicet alterum voluit excludere. Et hæc pro nunc breuiter attingiſſe tantummodo ſufficiant.

Intellectus l. peto ff. de leg. ſecund.

SEnſus l. peto ff. de leg. 2. eſt iſte videlicet vt Lucius, Titius, quem omnes pro legatario acceperunt, hucuſque non ſit verè legatarius, ſed hæres vniuerſaliter inſtitutus, & quod inde teſtator poſt inſtitutionem dixerit, peto à te Lucij Titij, vt contentus ſis centum aureis ſcilicet de hæreditate prædicta, nec vlterius declarauerit cui reſiduũ dictæ hæreditatis reſtitui voluerit, & cum ſubdat fideicommiſſum valere placuit intelligere ſcilicet ad fauorem venięntium ab inteſtato, ideſt vt Lucius Titius cenſeatur grauatus reſtituere hæreditatem venientibus ab inteſtato. Iſte intellectus ſuadetur primo ex tex. in l. qui filium, à filio ff. ad Trebell. vbi teſtator prohibuit filio ne teſtaretur, donec liberi ei extitiſſent, & quamuis nullum aliud verbum dicatur de fideicommiſſo tamen Iureconſultus interpretatur illam ſcripturam, vt importet fideicõmiſſum, & quod per illa verba inductũ fuerit ad fauorem fratris, ita in propoſito cenſetur hoc etiam inductum ad fauorem legitimorum, ſcilicet hæredum. Secundo ſuadetur, nam quemadmodum aliquis non teſtando cenſetur inſtituiſſe hæredes ab inteſtato, vt colligitur ex tex. in l. ſi quis eum, & in l. conficiuntur in princ. & in l. ab inteſtato ff. de iur. codicill. ita etiam teſtando, & deinde grauando hæredem vt ſit contentus pauca portione; cenſetur id feciſſe vt dictus hæres reſtituat hæreditatem quæ ſupereſt hæredibus venientibus ab inteſtato. Tertio ſuadetur, & fortius quia in ſecũda parte ipſius tex. duo cõtinẽtur, primo ꝙ idem Lucius Titius fuit inſtitutus hæres, ex qua nominis, & cognominis identitate ſatis oſtenditur quod etiam in primo caſu fuit inſtitutus hæres, ſecundo quod fuit inſtitu-

ſtitu-

ſtitutus hæres pro parte, & in alijs partibus habuit cohæredes, ergo videtur dicendũ quod id in prima parte fuit inſtitutus hæres in totũ. Quarto id confirmatur, & hoc magis viget iuncta ſcilicet ſequenti ratione; nam quando in ſecunda parte fuit inſtitutus hæres pro vna tãtum portione, & habuit cohæredes, & deinde dictum fuit vt contentus eſſet centum aureis, proculdubio id videtur feciſſe teſtator cõtemplatione cohæredum, quibus voluit per Lucium Titium reſiduũ hæreditatis reſtitui, argum.tex. in d.l. qui filiũ ff.ad Trebell. vnde infertur quod maius dubium erat in prima parte, quando .ſ. inſtituit hæredem, & deinde dixit, quod ſit contentus centum aureis, nec aperuit ſi plus, vel minus conſtabat contemplatione quorum tacitè cenſetur grauatus de reſtituendo reſiduo hæreditatis prædictæ. Deniq; vltimo inconuincibiliter oſtenditur ex verſiculo ſine dubio, & facilius eſt hoc probare re ipſa; nam reddit rationem quare tunc hæres inſtitutus pro parte exiſtimatur grauatus de reſtituendo reſiduo cohæredibus, & ait facilius enim eſt hoc probare quia conſtat de quibus teſtator ſit loquutus, quaſi dicat ſi in præcedenti caſu fideicommiſſum ad fauorem cohæredum inſtitutorum cum quibus teſtator fuerat loquutus in teſtamento alias dicta ratio iudicio meo nihil penitus concluderet in illo tex.vel certè diſſonaret. Nec obſtat ſi diceretur diuinare eſt vt Lucius Titius in prima parte eſſet inſtitutus hæres quia tex.ille hoc non dicit, nam reſpondetur primo quod cum ſequentia ſoleant declarare præcedentia, non eſt diuinare, ſed eſt exponere verum ſenſum illius text. ex ſequentibus collectum ſecundum ea quæ ſuperius adduximus ad hunc legis intellectum. Secundo reſpondetur, quod etiam diuinare eſt, vt quis fuerit inſtitutus hæres, & quod in teſtamento fuerit

relictum fideicommiſſum Lucio, Titio per ſupradicta verba, & ſi dixeris fideicommiſſum alias non valuiſſe reſpondeo immo potuiſſet valere ab inteſtato, & in codicillis,§. præterea de fid. hæred. & in dict.l.ſi quis cum ff. de iur. cod. Poſtquam igitur non apparet ita quidem dici poteſt quod fuerit vniuerſaliter inſtitutus, & tacitè grauatus de reſtituenda hæreditate venientibus ab inteſtato, ſicut ſi alius eſſet inſtitutus, & eidem Lucio Titio ſub prædictis verbis eſſet relictum fideicommiſſum. Nec obſtat ſi diceretur ergo teſtator videtur decedere pro parte inteſtatus poſtquam voluit vt de ſolis centum aureis eſſet contentus, nam reſpõdetur eum iam teſtatum eſſe inſtituendo Lucium, Titium, Et ſolam ſupereſſe difficultatẽ cui ſit reſtituenda hæreditas de qua iam fuerat diſpoſitũ, & deinde demum vt centũ tm̃ aureis contentus eſſet. Neque etiam obſt. ſi diceretur illud eſſe prælegatum quod à ſeipſo valere non poteſt, vt in d. l. & quidẽ ff. hoc eod. tit. noſtro, nã reſpõdetur illam potius eſſe portionem hæreditariam ſumptam ex teſtamento, & non prælegatum. Nec etiam facit ſi obijceretur quod illud hæreditatis, .ſ. reſiduum cum non conſtet cui ſit applicandum reuerteretur ad ipſum quodam iure accreſcendi, iux. not. in l. re coniuncti, ff. de leg. tertio, nam reſpõdetur quod iſtud eſſet contra mentẽ teſtatoris, qui ideo voluit eum eſſe contentum centum aureis vt cæterum hæreditatis reſiduum reſtitueretur alias non fuiſſet opus dicere quod eſſet contentus centum tantum aureis, mens enim ſpectanda eſt, ergo, &c. Et cum in illo tex. ponantur diuerſi caſus ſi omnes rectè conſiderentur apparebit eos, etiam eſſe diuerſos, quod cum legentibus conſtare poſſit non aliæ tradũtur reſponſiones, & ſic, &c.

Repe-

Repetitio Ad l. ſi plagij ff. de Verb. oblig.

NE dies hæc ſinè linea pertranſeat, abſolutis iam huius anni diſputationibus, placuit vnita ratiocinatione hanc legem abſoluere, & præſentis anni laboribus finem imponere, in qua vtilis, & delectabilis materia pertractatur. Ad cuius euidentiam duo prænotanda duximus ex Cyn. doctrina in l. ex eo, num. 1. C. de inutil. ſtipul. Bart. Imol. Iaſ. & aliorum in l. generaliter hoc eod tit. noſtro neenō diſtinguēdos eſſe aliquos caſus quibus huius legis materia explicari poſsit abſque æquiuocatione. Interdum, dicimus, in ſtipulatione quid turpe deducitur, vt flagitium aliquod committere, quod inutilem reddit ſtipulationem d. l. generaliter, cum ſeq. § quod turpe, Inſtit. de inutil. ſtipul. nullaque etiam eſt pœnæ promiſsio illi adiacens l. ſtipulatio hoc modo concepta ſupra eodem nulla fideiuſsio, ſi qua interuenit l. ſi à reo §. vltim. infra de fideiuſs. Nec quidquàm prodeſſet etiam ſi iureiurando vallata eſſet, l. non dubium C. de legibus, cap. non eſt obligatorium, de reg. iur. in ſexto. Interdum res in ſtipulationem deducta turpis non eſt, ſed turpi modo promiſſa, vt Vi, dolo, vel metu; & valida eſt quidem ipſo iure ſtipulatio, ſed de dolo, vel metus cauſſa actione reſcinditur, vt hr̃ in tit. de dolo, & quod metus cauſsa per tot. Vel doli, aut metus obſtat exceptio. l. metum §. ſed quod prætor, quod metus cauſsa l. dolo C. de inut. ſtip. nam facilius conceditur exceptio, cui actio non denegatur l. apud Celſum §. metus autem ſupra de dol. except. l. 1. §. quod autē de ſuperf. l. per. iuxta verum Rom. ſenſum ff. de cond. ob turp. cauſ. Interdum res non turpis, nec turpiter promiſſa eſt, at verò ſub turpi conditione, vt ſi homicidium

micidium commiſeris, & quamuis in vltimis Voluntatibus eiuſmodi conditio vitietur, non tamen diſpoſitionē annullat l.conditiones l. filius, ff. de cond. inſt. nihilominus ſtipulatio fit inutilis l. nō ſolum ſupra tit.prox.§. ſi impoſsibilis,Inſt.de inut.ſtip.& Bart.in fine huius legis Interdum,& res promiſſa,& modus promittendi,& conditio adiecta turpitudinem minimè continet,ſed cauſsa finalis, ob quam promittitur,turpis eſt, ſi fortè promittatur vt homicidium, vel aliud delictum perpetretur,eo enim caſu nulla eſt ſtipulatio,& ita lex nr̄a procedit,& in l. pacta, quæ contra C. de pact. cum ſimil. Alterum eſt quod prænotandum erit, poſſe nimirū turpitudinem contingere Vel ex parte dantis, vel ex parte accipientis, Vel vtriuſque, Et primus ſit modus,vt cū quis meretrici fornicationis ob cauſam promittit, eſt tunc quidem valida ſtipulatio, ſed agenti obſtat exceptio, vt puta cum quis meretrici libidinis cauſa promiſerit, turpiter enim datur, at illa cum meritrix ſit, turpiter non accipit l.4.S. 1. ſupra de cond.ob turp. cauſ. ſecundo caſu inutilis eſt ſtipulatio,in l.iuriſgentium,S.ſi ob maleficium ſupra de pact.pari modo in tertio caſu,vt in l. noſtra: ſed infra latius. Text. hic noſter in pandectis Florent. legitur, ſi flagitij cauſa,& melius quidem, nam lex generalis eſſe debet,& flagitij nomen omne delictum cōprehendit, nō enim aliud quam maleficium generaliter ſignificat. d. l. ſi à reo.S. vlt. de fideiuſſ. plagium verò particulare delictum, quo tenetur qui liberum hominem ſciens vendiderit l. 1.infra ad leg.flau.de plag.Species facti clara eſt, & dubium faciebat generalis in primis regula l. 1. ſupra de pact.& l.1.ſupra de conſt.pec. cum ſimil.quibus præcipitur pacta ſeruari deberi, cum graue ſit fidem fallere. Secundo quoniam donatio ex turpi cauſa facta valida eſt l. affectionis ſupra de donat. l. donationes, eodem

tit.

rit. at per ſtipulationem fit donatio.l.ſi quis argentum, in fin.C. de donat. Tertio, quia pro iam promiſſo delicto paciſci permittitur l. ſi vnus §.pacta,quæ turpē, ſupra de pact.& hic tex.de commiſſo non minùs,quàm de committendo diſponit, ergo pro remuneratione ſaltem commiſſi delicti promitti poſſe videtur. Ratio deciſionis in contrarium eſt, quandoquidem nulla eſt promiſſio,quæ continet impoſsibile l.ſi ſtipuler. ſupra eod.impoſsibile verò intelligitur, ſiue à natura, ſiue à lege fieri prohibeatur l. filius, de cond. inſt. quæ vero promiſsio fit contra bonos mores eſt huiuſmodi l. ſtipulatio hoc modo concepta ſupra eod.l. pacta, quæ contra C. de pact.l.ſi quis inquilinos §.pen. de leg.1. nec iuramento confirmatur d.c.non eſt obligatorium. Altera verò ratio afferri pōt,quia qui turpitudinē ſuam allegat,audiendus non eſt l. alias ſupra de iureiur.l.tranſactionis C. de trāſ. l. cum confitearis C.de reuoc.donat.l. mercalem C.de cond.ob turp.cauſ Non obſtat regula l.1.de pact. & de conſt. pec. nam ob ſubiectam turpitudinis cauſam, nec naturalis oritur obligatio, glo.in l. ſi non ſortem, in fin. princ.in verb.ſtipulatus ſupra de cond.ind. Ad alterum reſpondetur verum eſſe vbi turpitudo erat ex parte dantis,qui iam,quod promiſerat,ſoluit, ideo non repetitur d.l.4.§.1. ſupra de cond.ob turp.cauſ. Nos autem loquimur quando promittitur, tunc inutilis eſt ſaltem ſtipulatio ope exceptionis iuxta d.l.pen. ſecundum veriorem ſenſum ſupra de cond. ob turp. cauſ. Non obſtat §.pacta, quæ turpem, in fin. quoniam locum habet quando actio ob maleficium competens remittitur, argum.l.pen. C.de pact. non autem ob admiſsi delicti remunerationem. Verum antiqua fuit inter Vltramontanos,& Citramontanos Doct. controuerſia nunquid ſtipulatio iſthæc ob turpem cauſam concepta ſit ipſo iure

nulla

nulla ab initio ſic, vt nulla ex ea naſcatur obligatio, nullaque actio competere poſsit; An verò oriatur illa, ſed ope exceptionis remoueatur? Cuius indagationis magna eſt vtilitas, ad not. in l. ſi vnus §. pactus ne peteret ſupra de pact. Pro Vltramont. ſententia, vt ope exceptionis doli, vel metus opus ſit eam elidere, quam Cyn. in d.l.ex eo, num. 1. C.de inut.ſtip.ſecutus eſt, arguitur in primis huiuſmodi; Cauſa non eſt de ſubſtãtia ſtipulationis, quoniã in definitione ipſius, quæ in l. 5. §.ſtipulatio ſupra eod.refertur, non continetur, arg. l. 1. §. 1. ſupra de dolo, & not.latè in l.omnis definitio, de reg. iur.ſed quod non eſt de ſubſtantia actus, & ſi minus legitimè exprimatur, illum non reddit inutilem, arg. l. vnitæ, in princ. C. de rei vx.act. ergo. Secundo falſa cauſa diſpoſitioni adhærens, eam non inualidat. l. cum tale §. falſam ſupra de cond. & dem. ergo nec turpis, quæ pro non adiecta habetur l. conditionem l. filius ſupra de cond. inſt. Tertio omiſsio qualitatis non neceſſariæ nõ nocet d.l.vnica in princip. C. de rei vxor.act. ſed minus nocet quod ineptè expreſſum eſt, quam quod fuit omiſſum, Bart.in l. demonſtratio falſa num. 15. de cond. & dem. ergo ſi cauſa omiſſa, veluti minus neceſſaria, non obeſt, minus oberit turpiter expreſſa. Quarto arguitur, quia cauſa nulla, & iniuſta æquiparantur l. 1. in princ. & fin. ſupra de cond.cauſ.dat. at ſine cauſa valida eſt ſtipulatio l. 2. §. circa ſupra de except. dol. ergo pariter ſi iniuſta exprimatur. Quinto quoniam reſcindi nequit quod nullum exiſtit l. nam & ſi ſub conditione §. poſt defectum ſupra de iniuſt.rupt.teſt atqui ſtipulatio de his cõcepta, quorum pactiones improbantur, reſcinditur l. iuriſgent. §. generaliter ſupra de pact. ergo valida erat ab initio. Sexto dominia diſtincta, & obligationes eodem iuregentium inuentæ fuere l. ex hoc iure, de iuſt. & iur. Sed tur-

pis cauſsa dominij tranſlationem non impedit, igitur neque ortum obligationis; Minor probatur, quia res propria non, niſi à fure, condici poteſt l. vltim. in fin. ſupra vſuſf ua. quemadmod. cau. §. ſic itaque inſt. de act. at datum ex turpi cauſsa condicitur, tot. tit. ſupra de cond. ob turp. cauſs. merito, &c. Septimo vbi legem habemus expreſsam fruſtra contingit dubitare l. ancillæ C. de furt. l. illam C. de coll text. verò expreſſus eſt in l. pen. ſupra de cond. ob turp. cauſs. vbi petens ſibi ob turpem cauſſam promiſſum, doli exceptione, vel infactum ſubmouetur, ergo non ipſo iure, ſed ope exceptionis ob turpem cauſſam concepta ſtipulatio inualidatur; At vero Accurſ. in dicta l. iuriſg. §. ſi vt maleficum, & in d. generaliter ſupra eodem vbi Dyn. Bart. Roman. Ial. & alij contrariam æquiorem, & veriorem ſententiam exiſtimarunt, & pro ea arguitur primo huiuſmodi, ex eo quod nullum eſt, nullus reſultat effectus l. non dubium C. de leg. l. eius qui ff. ſi cert. petat. ſed nulla oriri dicitur obligatio ex promiſsione facta, vt fiat maleficium vt expreſsè Iurecõſ. ait in d. l. iuriſg. §. ſi vt maleficium. ergo nulla eſt ipſo iure, nec ope exceptionis. Secundò nulla eſt ipſo iure, promiſsio quæ delinquendi occaſionem præbet, veluti contra bonos mores l. ſi vnus §. illud de pact. l. conuenire ſupra de pact dot. ad ſenſum verò patet hanc ſtipulationem eſſe eiuſmodi. Tertiò quoniam niſi aliqua ſubſiſtat obligatio fideiuſſor accedere nequit, ſiue naturalis ſit, ſiue Ciuilis l. fideiuſſor obligari §. fideiuſſor accipi infra de fideiuſs. at promiſsioni ob turpem cauſſam fideiuſſor non obligatur l. ſi à reo §. vlt. infra de fideiuſs. ergo ipſo iure nulla. Quartò quod ab initio non valet, ope exceptionis non ſubmouetur, quia non entis nullæ ſunt partes d. l. eius qui ſupra ſi cert. petat. in hac verò lege noſtra expreſsè deciditur, ſi pla-

ſcindi quod nullum eſt, ſatis enim reſcinditur quatenus de facto proceſsit, gloſs. in l. prima in princ. in verb. infirmabitur ſupra de fer. ſicut videmus in contra tab. bonorum poſſeſsione, quæ ad reſcindendum teſtamenſtamentum conceditur, l. 1. in princ. ſupra de leg. præſt. l. vt liberis C. de collat. nihilominus vbi teſtamentum eſt ipſo iure nullum præteritionem ſuorum hæredum l. maximum vitium C. de lib. præter. l. is qui in poteſtate ſupra de leg. præſt. § eandem, Inſt. de hær. quæ ab inteſt. def. adhuc illa conceditur, quatenus teſtamentum de facto proceſsit, Caſtr. in l. filius, num. 4. ſupra de lib. & poſth. & in l. poſthumo n. 9 ibiq; Alex. n 20. & Iaſ. 31. C. de bonor. poſſeſs. contra tab. Minus reſiſtit argumentum de dominio ad obligationem, ſiquidem ex ſola domini voluntate volentis in alium transferre, dominium transfertur §. per traditionem, Inſtit. de rer. diuiſ. l. qua ratione §. hæ quoque res, de atque rer. dom. at verò obligationis ortur, cui lex reſiſtit, in his terminis impeditur l. iuriſgent. §. prætor ait §. ſi vt maleficium & §. & generaliter ſupra de pact. l. cum lex. infra de fideiuſ. cum ſimil. Ad text verò d. l. penult. varie reſpondetur vel ſecundum Bart. in d. l. generaliter, agi ibi de ea exceptione doli, quæ facti eſt, & intẽtionis, iux à gloſs. in l. qui ſe debere, eod. illo tit. de cond. ob turp. cauſs. vt hic per Iaſ. & Rip. Sed damnatur ab Aret. hic quia per ſolutionem ſponte factam non confirmaretur ſtipulatio ab initio ipſo iure nulla, ſicut ibi confirmatur l. 1. §. ſi filius, & ibi Bartol. de leg. 3. Es quia doli exceptio, de qua ibi, ſemper ſupponit ortam ipſo iure obligationem l. dolo C. de inut. ſtipul. Vel reſpondetur, ſecundum eundem Bart. ibidem, competere doli exceptionem quia turpis cauſsa non fuerat expreſsa; alioqui ſecus, vt in d. l. iuriſg. §. ſi vt maleficium, & in hoc text. noſtro: hanc

tamen ſolutionem tum Rom. in d. l. generaliter num. 11. tum Aret. hic, ex pluribus reijciunt, nã continet etiam diuinationem, & idem eſset ſiuè ſit expreſsa ſiue minus per reg. l. cum quid, ff. ſi cert. petatur, leges enim actum non verba conſiderant l. ſecunda in fin. C. comm. de leg. & præſupponendum eſt de turpi cauſsa aliquo modo cõſtare vt euitemus reg. l. merito pro Soc. & extrema habilia præſupponantur l. qui teſtamento ſa ſeconda de teſtam. Aliter Bald. inquit in l. 1. num. 7. C. de cond. ob turp. cauſs. diſtinguendo, Aut turpis cauſsa refertur ad præteritum, & vera ſit opinio Vltramontanorũ, & ita tex. in d. l. pen. procedit. Aut ad futurũ dirigitur, & tũc veram exiſtimamus Bart. & aliorum ſententiam, quam nos tuemur; quoniã primo caſu non datur delinquendi occaſio cum iam perpetratum ſit delictum, nec facta infecta fieri poſsunt l. in bello §. factæ infra de capt. & poſtlim. reuer. ſicuti cauſsa futurum reſpiciens, quæ inuitat ad delinquendum. Sed iſthæc Baldi diſtinctio ex text. noſtro diſtruitur, vbi cauſsa ad vtrumque tempus refertur, ſi plagij, inquit, facti, vel faciendi cauſsa concepta ſit ſtipulatio, &c. vt Ang. Alex. & alij hic aduertunt. Cyn. in l. ex eo num. 11. C. de inut. ſtipul. Rom. in dicta l. generaliter num. 2. ſupra eod. Et negari non poteſt, quia non minus delictum iam commiſſum ad delinquendum inuitat, & malum inducat exemplum, quaſi ob delictum præmium conſequi poſsit, contra l. 1. de iuſt. & iur. l. bona fides, in princ. ſupra depoſ. l. ſi à reo §. vlt. infra de fideiuſs. quam delictum committendum l. illud ſupra de pact. dot. Caſtr. Com. Alex. & Aret. reſpondent illum tex. procedere quando vnius erat dũtaxat turpitudo. Sed contra d. l. iuriſg. §. ſi vt maleficium, ſecundum litteram negatiuam Pand. vbi ex vnius parte eſt turpitudo, nam ſi promittam ne homicidium

facias

facias, ex tua tantum parte verſatur turpitudo, nulla ta-
men eſt obligatio, quandoquidem turpe eſt quidquam
accipere, vt à maleficio abſtineat, cum ſua ſponte abſti-
nere quis debeat l. 2. & l. vltim. ſupra de cond. ob turp.
cauſ. Roman. in d. l. generaliter intelligebat d. l. pen. de
promiſsione dolo, vel metu facta, quo caſu valet ipſo
iure ſtipulatio, ſed doli, vel metus obſtat exceptio l. metũ
§. ſed ꝙ prætor ſupra ꝗ metus cauſ. l. dol. C. de inut. ſtip.
cũ. n. dicatur ibi turpitudinis vitiũ ſolutione poſſe pur-
gatur ſequitur ſeo caſu procedere, quo dolo, vel metu
contracta ſit obligatio l. 2. quod metus cauſ. & Iaſ. ét
placuit in d. l. generaliter, ſub num. 5. & hic, qui addit
non obſtare ſi dicatur finalem cauſam promiſsionis tur-
pem fuiſſe, quæ dici non poſſet ſi dolo, vel metu facta
extitiſſet, ſed modum contrahendi turpem fuiſſe, vt in
euident. dictum eſt; quia ſi id eſſet, inquit, ſolutione
minimè purgaretur cauſa turpitudinis, ſicuti eam pur-
gari dicitur. Sed continet hæc etiam reſponſio aliquam
diuinationem, quod dolo, vel metu promiſſio facta ſit,
nec quia ſolutione facta repetitio non concedatur, di-
cendum ſequitur dolo factam promiſsionem, cum etiam
ſi ſponte, & abſque dolo promiſiſſet, ſolutum repetere
non poſſet, vt in l. 4. §. 1. eod. tit. Dicamus igitur in princ.
illius l. tractari de promiſsione ob turpem cauſam fa-
cta, turpem ſcilicet ex parte promittentis tantum, & per
ſona cui promittit, turpitudinem non committat, ideo
que ei ius quæſitum eſſe, & agere poſſe; ſed exceptione
in factum poſſe repelli, vt puta ſi meretrici quis pro-
mittat, eſt namque ex parte promittentis dumtaxat tur-
pitudo, nam illa & ſi turpiter agit, cum meretrix ſit, vt
in d. l. 4. §. ait I. C. & iſte ſenſus probatur ex verſ. ſubſe-
quent. vbi dicitur, Porrò autem ſi & dantis, & accipien-
tis turpis cauſa ſit, &c. ergo in præcedentibus de turpi-
tudine

tudine promittentis tantum agebatur, quod indicat di-
ctio illa, autem, aduerſatiua præcedentibus, & in iure, & in facto l. hoc amplius §. ijs verò ſupra de dam. infect. Bart. in l. meritò §. cum autem infra de adult. per illum tex. Alexan. in l. ſi filius, num 2. ſupra de lib. & poſt. Iaſ. in l. 4 §. ſi is qui duplum, nu. 1. ſupra eod. hoc tit. & in l. 1. num. 53. ſupra de off. eius, cum ſimil. per Pariſ. conſ. 101. nu. 25. in primo, & Natta conſ. 570 nu. 8. lib. 3. ergo ſuperius actum erat de turpi cauſa ex parte promittentis tantum, alioquin ſi ex parte dumtaxat accipienſis, ſolutum repeti potuiſſet, vt expreſsè deciditur in l. 1, in fin. eod. tit. & ita, ſecundum hunc ſenſum, quem verum exiſtimo, tex. ille nihil obſtabit. Sic igitur nullam intelligi oportet ipſo iure ſtipulationem eſſe, quæ turpem cauſam continet, ideoque exceptionis opem neceſſariam non eſſe, & nullius eſſe momenti, iuxta d. l. non dubium, in fin. C. de legibus l. non ſolum ſupra tit. prox. ſicut ipſo iure nullius momenti ſententiam dicimus aduerſus abſentem abſque peremptorio ædicto latam, vt nulla neceſſaria ſit appellatio l. 1. §. item cum ex ædicto infra quæ ſent. ſin. app. reſc. Quam concluſionem limitare poſſumus quando duas ob cauſas concepta fuiſſet ſtipulatio, quarum altera honeſta, altera turpis eſſet, vt poſt Iacob. de Aret. cõcludit Ang. hic, quia turpis cauſa veluti ſimulata irritam non reddit ſtipulationem, argumen. l. ſi patronus ſupra de donat. Nec obſtat attendi debere cauſam, quæ obeſt potius, quam quæ prodeſt l. ſi quis graui §. vlt. & ibi Bart. ſupra ad Sillan. l. Fulcinius §. quid ergo ſupra ex quibus cauſ. in poſſ. eat. quoniam cum benignior ſumenda ſit ſemper interpretatio, inſpici debet quæ magis prodeſt l. emancipatum §. vlt. ſupra de ſenat. l. aufertur §. ſi quis palam infra de iure fiſc. l. ſi filius qui patri, in princ. ſupra de bon. lib. quan-

do

do .ſ. potentior eſt, quæ prodeſt, cauſa quā quæ nocet: Vel cum cauſæ quæ prodeſt effectus ſeperabilis eſt, vt per Bart. in l. ſi vir. nu. 3. ſupra pro donat. Iaſ. in l. ſi is, ad quem nu. 28. ſupra de acquir. hær. vt in terminis noſtris ſeparari poteſt, ſumenda igitur eſt interpretatio, per quam actus reddatur validus l. quoties infra eod. l. quoties infra de reg. iur. cum ſimilibus. Poſſet dubitari etiam de aliquibus vt hic per Iaſ. Rip. & alios, ſed temporis ratiu id non permittit idcirco ex his ſit impoſitus finis huic interpretationi, &c.

Compendium ſtipulationum, & aliorum contractuum. Ad Titul de verb. oblig.

VT quæ ſæpiſsimè in noſtris quotidianis repetitionibus varijs iu locis latè pertractauimus facile memoria retineri poſsint, ſtipulationum, aliorumue contractuum breue compendium congerimus eam ob rem ſciendum erit eorum, quę in ſtipulationem deducuntur, aut in rebus, aut in factis potiſsimum conſiſtere l. 2. in princ. ff. de verb. oblig. & §. vlt. inſt. eod. prius ergo de rebus poſtea de factis, quæ in ſtidulationem deducuntur videamus. Quo ad res pertinet, dicimus illas, aut incorporales, aut corporales in ſtipulationem deduci, deducuntur incorporales, quoties ius aliquod promittitur, vt eſt debitum, exempli gratia, dediſti mille nummulario, ſeù argentario, vel trapelitæ, ſi mihi pariter mille debeas, & efficias, vt argentarius tuum locum ſubeat, ſi quidem per ſtipulationem is mihi promittat, eris à me liberatus, etiam ſi aliquo caſu argentarius decoxerit, ratio eſt, quia tanti eſt ſtipulatio, vt te liberare potuerit, l. delegare, vbi Caſtr. ff. de Nouat. Hæc

enim

enim eſt delegatio: ſi verò argentarius in ſuo libro rationum ſe meum ſcripſerit eſſe debitorem, à me non propterea liberaris, niſi ſtipulatio interueniret, id enim per ſimplicem illam ſcripturam effici non potuit, vt libereris l.3. C. de Nouat. vbi ſi tuum mihi debitorem ceſſeris, non niſi in tribus caſibus liberaris, vel ſi cum eo litem conteſtatus fuerim, cuius mihi iura ceſſa fuerunt: vel ſi ab eo exigere cepero; aut tertio cum denunciaui vt te ille creditorem non agnoſcat: quod ſi vnum ex his tribus non interuenerit contra te agere non potero, vt per Caſtr. in d.l. Delegare de Nouat. & eſt communis opinio, de qua latè Soccin. in l. qui vſumfructum, hoc eod.tit.de verb.oblig.& conſ.267. lib.2.Bart. & Caſtr. in l.ſingularia ſupra ſi cert. pet. Quò verò ad res corporales; aut promittuntur res animatæ, aut inanimatæ, quo ad primum, ſi animata promittuntur, vt valeat contractus in eodem corpore vterque contrahentium conſentire debet; nam ſi de vno alter, alter verò de alio ſenſerit, contractus vitiatur; cum enim deficiat conſenſus, non vtique conſenſiſſet; ſed ambo erraſſe cenſentur, iuxta l.Inter ſtipulantẽ §.1.hoc eod.tit.vbi ſi de Sticcho vnus de Pamphilo alter contrahentium ſenſerit, ob diſſenſum non valet ſtipulatio. At ſi ambo in corpore conſenſerint, in qualitate verò diſſenſerint, ſi qualitas eiuſmodi eſt, quæ ſubſtantiam immutet, veluti ſexus, contractus eſt inualidus, vt puta cum puerum emere crediderim, tu puellam vendideris l.In venditionibus, l.alioquin ſupra de contr. empt. Quòd ſi error, non ſit in corpore, nec in ea qualitate, quæ ſubſtantiam immutat penè, tunc contractus non vitiatur, vt ſi equum mihi caſtratum vendas, quem ego integrum emere credam; quoniam, cum non tanti ſit hoc caſu qualitas, vt vitiet contractum d.l. alioquin emptio valebit, etiam ſi rem deteriorem emero,

ro, quàm extimarem, & hoc caſu alijs remedijs agendum erit, vt in l. aliter ſupra de contrah. empt. Sed videamus hoc caſu quomodo errantibus ſuccurrendum ſit, & ſciendum eſt tria remèdia inuenta eſſe pro his, qui errantes rem emerunt deteriorem; primum eſt actio redhibitoria, quæ datur infra ſex menſes l. ſciendum §. vlt. ſupra de ædilit. edict. quæ aliud non eſt, niſi actio conceſſa ad reuocandum contractum. Secundum eſt actio quanto minoris ciuilis, quæ datur ei, qui emerat, empturus quidem rem illam ſed minoris, vt ſi credam eme re equum integrum, & emero caſtratum, quoniam ſi ſciuiſſem non eſſe integrum, tanti non emiſſem, & ideo agam quanto minoris l. Iulianus in prin. ſupra de act. emp. & hæc veluti à iure Ciuili introducta conceditur intra ſpatium triginta annorum l. ſicut C. de præſer. 30. ann. Tertium eſt remedium, actio nimirum quanto minoris prætoria, vt ſi ſciuiſſem vitium, quod ineſt, emiſſem quidem, ſed quia non valet tanti, quanti emi, agã vt reſtituas mihi prætium quod ſolui pluſquam valeret, & hæc actio ſpatio vnius anni durat l. 2. C. de edil. edict. Sed videndum eſt, quando locum habeãt iſtæ actiones. Quo ad primam, nempè redhibitoriam, dicendum eſt illi locum eſſe quando quis rem veterem vendidit pro noua, veluti equum viginti annorum pro triennium agente, reſoluitur tunc contractus l. præcipiuntur ſupra de ædil ædict. Secundo locum habet hæc actio, quãdo quod promiſſum eſt, non præſtatur, vt ſi quis equũ vendat, & promittat eum antiquo morbo non laborare quo adhuc laborat hac actione agetur l. ob quæ vitia §. Animi l. ſi quid venditor ſupra de ædil. ædict. Datur etiam hæc actio, quando animal aliquod inſigne vitium habet ita vt eius officium impediat; veluti ſi illia ducat 2. bulſus exiſtat, vel laterum doloribus, aut ſimili mor-

bo

bo detineatur tunc redhibitioni locus eſt l.prima §.pròinde ſupra de ædil.ædict.Datus etiam hęc actio quando animal animi vitio laborat, tunc & ſi non ſit morboſum tamen redhibetur, veluti ſi equus ſit pauidus, vel calcitroſus, tunc ſecundum communem opinionem redhibetur l. Bouem ſupra de ædil. ædict. vbi animalia iſta vitioſa appellantur. Neque obſtat d. l. ob quæ vitia §. Animi dicunt enim DD. I. C.ibi loqui, de animi vitio, quod eſt in ſeruis, Sed communis opinio, non ſatis placet, nam competit tunc, quanto minoris prætoria,non redhibitoria, in praxi autem communis obſeruatur, vt eueniẽte vno ex prædictis quattuor caſibus,veluti propter veterem dolorem, vel pauorem, vel quod tunc illia ducat,vel ſit lunaticus fiat redhibitio,&emptor iurabit ſe empturum non fuiſſe ſi ſciuiſſet eo morbo animal emptũ laborare. Si autem leuis ſit morbus, & iuret emptor tanti ſe non fuiſſe empturum,aget ex empto quanto minoris ciuili l. Iulianus ſupra de act. empt. ſi verò tanti empturus fuiſset, quanti emit etiam ſi vitium ſciuiſset, ſed res non tanti valet, aget,vt quod plus prætij ſoluit, reddatur d. l. Iulianus, vbi Caſtr. hæc declarat, & addit cogi venditorem ſtare iuramento emptoris l. ſi cui §. Iiſdem, vbi gloſs.de accuſat.& in ſer. gloſs.in l. vlt. C.de ann. except. Si verò res animatæ integræ vendantur omni morbo carentes, quædam ſunt quæ ſequuntur animalia ipſa, licet nihil ſit dictum, vt ſi mihi equum ornatum oſtendas,& eum emam, licet inter nos nihil de ipſius ornamento dictum fuerit, illud tamen ſimul cum equo, mihi tradere debes l. ædiles la ſeconda iuncto §.vendendi ſupra de ædil.ædict.Bart.in l.ſi vt certo, §. vſque adeò ſupra commodati, & in l.eum qui §. non ſolum infrà de furt.& in l. de quibus ſupra de leg. quæ leges,etſi de emptore loquantur,ob eãdẽ tamẽ ratio-

tio-

tionem idem erit in ſtipulante, vt per Iaſ.in §.actionum, nn.58.inſt.de act. & in d.l.de quibus num.77. & oportet vt equus, ita vt demonſtratus eſt, tradatur: at ſi nudum antequam emiſſet, inſpexerit, ornamenta non debentur, vt ait Caſtr.in d.l.ſi vt certò §.vſque adeo quod ſi equam mihi oſtendas pullum habētem, ſi ipſam emerim, pullus quoque debebitur, ſi tamen lactabat, intelligitur, ſecus ſi paſcendo ſine matre ſtare poſsit, vt Caſtr. in d.§.vſque adeo. Angel.in l.eum qui § non ſolum infra de furt.Iaſ.in l.huiuſmodi § legatum, num.21.ſupra de leg. 1. & hoc etiam intelligendum eſt de cæteris rebus; nam quoties acceſsorium à re vendita commodè ſeparari non poteſt, eam ſequitur, veluti ſi aues mihi vendas, auiarijs incluſas, & auraria tradere debes l.auibus, ſupra de leg. 3. quæ lex licet in vltima voluntate loquatur ad contractus quoque extenditur, cum validum ſit argumentum l.vlt. §.1.C.de legat.Alexand.in l. ſeruū §.eum qui chirographū ſupra de leg. 1. parique; ratione, ſi ſeruum vendis, veſtes etiam quibus quotidie vtebatur, tradere teneris, Veteres namque duobus veſtimentorum generibus vtebātur quotidianis nimirum, atque ſolemnibus, quibus certo tempore vtebantur infra l.id veſtimentum ſupra de pecul. idemq; obſeruandum erit in ſtipulatione, non enim in hoc eſt differentia inter contractus bonæ fidei, & ſtricti Iuris, vt inquit, Iaſ.in d. §.actionum, inſt. de act. ſed hactenus quo ad res animatas. Si verò inanimatæ vendantur res, vel mobiles ſunt, vel immobiles; ſi mobiles, vel in ſpecie conſiſtunt, vel pondere, numero, aut menſura continentur; ſi in ſpecie, neceſſe eſt contrahentes in corpore conſentire l. Inter ſtipulantem §.1.infra eod. l. In venditionibus ſupra de contr.empt.vbi non valet venditio ſi acetum vendas, emptor autem vinum ſe emere credat, etſi res ſint mor-

boſæ locum habet redhibitoria, Caſtr. in d. l. Iulianus ſupra de act. empt. & tradit Cæpoll. in l. 1. ſupra de ædil. ædicto, quæ actio ad res inanimatas ex æquitate extenditur, vt ſi quis librum emat, cui paginæ aliquæ deſiciãt, locum habebit redhibitoria; quod ſi quis emat librum mendoſum, & melioris conditionis alius inueniatur, aget ille quantò minoris, vt inquit Cæpoll. in d. l. 1. q. 5. & contractus reſcindetur. Quædam autem ipſius contractus ſunt acceſſoria, vt ſi gladium vendas vaginam habentem, vaginam quoque tradere debes l. hæres meus §. penult. ſupra de leg. 3. vbi I. C refert caſum à Doct. non rectè intellectum, dicitur enim ibi, quod ſi quis legauerit vaſa Corinthia, dubium eſt an baſes æneæ debeantur, idest repoſitoria, in quibus vaſa Corinthia reponuntur, & deciditur ſi æneæ ſint baſes, non deberi, ſi verò Corinthiæ ſecus; in cuius deciſionis ratione reddenda errarunt interpretes, Bart. enim dixit æneas non deberi, quia pretioſiores ſunt, Corinthias autem deberi, cum non ſint ita pretioſæ: ſed falſum eſt ænea vaſa, Corinthijs eſſe pretioſiora, nam cum Corinthus eſſet igne, ferroque demolita, magna auri, & argenti copia, quæ erat in ea ciuitate in vnum congeſta, cum ære liquefacta fuit, ex qua materia pretioſiſsima illa vaſa Corinthia inuenta fuere, quæ in tam magno prætio poſtea habita ſunt; ſed hodie non inueniuntur; quamobrem ſi vaſa Corinthia æneis ſunt prætioſiora, ſequitur contra Bart. pretioſiora deberi, viliora autem minimè. Alia ergo reddi poteſt ratio, nam ſi vaſa Corinthia legata fuerunt, baſes etiam Corinthiæ debentur, veluti ex eadem materia compoſitæ, æneas verò tanquam diuerſam materiam habentes, non deberi, quaſi teſtator eas, à vaſibus diuerſas habuerit, & inter Corinthia vaſa non computauerit. Debentur etiam fulcra ſi lectus legatus ſit l. librorum §.

vlt.

vlt. de leg. 3. fulcra autem Doct. noſtri vultrices intelligũt,& alia lecti ornamenta; ſed aliter res ſe habet, nam fulcra pro ſpondis accipiuntur, quibus lecti ſuſtinentur, ibi tamen veriſimile eſt I. C. loqui de ijs lectis, in quibus veteres cenare conſueuerant, & in triclinijs vtebantur, quos & pro temporis, & loci opportunitate ſæpius transferre ſolebant; ſed etſi cõcedamus lecto legato deberi ſtragulas,& id genus, legatario, aliud tamen crederem eſſe in emptore, qui lectum emens, vel ſtipulatus, non niſi nudum lectum habebit, niſi fortè inſtructus ſtipulanti, aut ementi oſtenſus fuerit d.l. ædiles in princ. §. vendendi ſupra de ædil. ædict. quæ verò alicuius rei gratia facta ſunt, emptori arbitror deberi, veluti empta arca, claues; ſed alia, quæ aliorum cauſa fieri potuerunt non deberi l. argento ſupra de leg. 3. Denique rem venditam emptor ſuis expenſis aſportare tenetur l. 2. §. penult. ſupra de peric. & comm. rei vend. l. prouincialium. C. de erog. mil. ann. lib. 12. vbi milites, quicquid eis datum fuerit aſportare tenentur, ſic Bart. in l. item illa ſupra de conſt. pec. & in l. 1. ſupra de al. & c.b. leg. Diximus ſuperius de rebus incorporalibus, & corporalibus, animatis & inanimatis, in ſpecie conſiſtentibus, atque mobilibus, nunc de his videamus, quæ mobiles ſunt, ſed pondere, numero, vel menſura conſiſtunt; & circa eas. Primò ſciendum eſt ſtipulationem earum rerum, niſi quantitas declarata fuerit eſſe inutilem, quandoquidem ſi pecunia, vel vinum, vel olium promittatur, ſine adiectione numeri, ponderis, vel menſuræ, nulla erit ſtipulatio l. Ita ſtipulatus inf a eod. quinimmò ſi res ad pondus vendantur, vel ad menſuram imperfecta erit venditio, ſi res ipſæ appenſæ, vel menſuratæ non fuerint l. quod ſæpè §. in his ſupra de contr. empt. hinc ſi vinum ad menſuram quis emerit, & antequam exportaretur

ac-

acreſcat, periculum eſt venditoris l. 1. §. penult. ſupra de peric. & comm. rei vend. q̃m contrahentes referunt ſe ad tẽpus mẽſuræ. Idẽ obſeruari debere dicẽdũ eſt in rebus immobilibus, ideo ſi iugera terræ alicui vẽdas, cõtractus nõ intelligitur perfectus donec ad mẽſurã fuerint, vt eleganter tradit Bart. in l. Iulianus §. ſi Titius ſupra de act. empt. Non tamen illud eſt omittendum, quod ſi diuerſa ſit locorum contrahentium menſura loco vbi contractus celebratur, obſeruandus erit locus contractus, non rei ſitæ. l. ſi fundus, ſupra de euict. Bart. qui declarat, quid menſuris diuerſis extantibus agendum ſit, in l. ſemper in ſtipulationibus, infra de reg. iur. Dubium tamen eſt circa pecuniam numeratam, & in primis, an pecunia pro pecunia ſolui poſsit, & indubitati Iuris eſt pro aurea pecunia, argenteam reddi poſse, non enim ad illam præcisè, ſed ad æquipollens teneris; nihilominus licet communiter tradatur, aliud pro alio inuito creditore ſolui non poſſe l. 2. §. 1. ſupra ſi cert. petat. in pecunia tamen ex conſuetudine non obſeruatur. Bald. in l. libera ſub num. 30. C. de ſent. & interl. omn. Iud. Bart. in l. Paullus la ſeconda ad num. 6. infra de ſol. vbi docuit debitorem argenteæ pecuniæ aliam æquè boni argenti ſoluere poſse, quod ex conſuetudine, vt commodius, & facilius debitores liberari poſsint introductũ eſt, idemque tradit gloſs. in l. ſi quis argentum, in prin, in verb. æſtimatione, & ibi Doct. C. de donat. Abb. in cap. Quanto in fin. extra de iureiurand. quod tamen intelligendum eſt niſi creditoris interſit, d. l. Paullus la ſeconda infra de ſolut. Rurſus id procedit modo pecunia non ſit reproba, vel ære contaminata, quia tunc eam creditor accipere non cogetur. Verum maior eſt difficultas, ſi valor pecuniæ immutetur an pecunia, pro pecunia ſolui poſsit, ideſt eadem pecunia, non autem æſtima-

matio,vel æquiualens? qua in re quattuor caſus diſtinguendi ſunt. Primus quando argentea pecunia deterior fit pondere, vel materia. Secundus, quando mutatur in forma. Tertius quando in vſu. Quartus quando in valore mutatur iuxta gloſs. in dicto cap. Quanto de Iure iur. Quo ad primum quando in materia, vel pondere facta eſt deterior pecunia, vt puta, quia hodie non ſit illius ponderis,vel materiæ,cuius erat olim tempore traditionis, cum argentum quotidie adulteretur, & plus æris cum illo miſceatur,nec eiuſdem probitatis ſit,cuius erat, & in hoc communis eſt opinio hanc pecuniam accipi neminē cogi poſse, ſed ſoluenda eſt pecunia argenti probi, & puſtulati, ſicut fuit acceptum cap. penult. in fi. extra de cenſ. vbi probatur antiquas monetas eſſe ſoluendas, vel ſi non ſunt in vſu, nouas ad illarum æſtimationem, ita Bart. in d. l. Paullus, verſ. Quæro quid ſi moneta, de ſol. Corn. conſ. 109. in prin. volum. 4. qui de communi reſtatur, & conſ. 287. ad fi. volum. 1. Socc. conſ. 298. in 2. Tiraqu. de retract. conſang. gloſs. 18. num. 27. poſt Bald. in l. acceptam q. 17. C. de Vſur. & in l. ſi quis argentum, in prin. C. de don. Imol. in l. in ratione §. diligenter ſupra ad l. falc. Bald. conſ. 499. & ſeq. lib. 4. Abb. conſ. 56. lib. 2. Dec. in l. cum quid, in prima lect. nnm. 28. & in 2. num. 58. ſupra ſi cert. pet. ſi ergo adultera pecunia ſoluitur, pecunia quidem pro pecunia dari poteſt; ſed præſtari debet quanto minus valet ſoluta quam accepta. Quo ad ſecundum caſum quādo mutatur in forma, vt ſi ab hinc decem annis, pecuniam tibi mutuo dedi, quæ hodie non reperitur, ſed alia eius loco percuſsa eſt, an illa cuius forma mutata eſt, ſi reperiatur, reddi debeat, an vero quæ in illius locum cuſsa eſt; & Doct. communiter cuncludunt, eam pecuniam, quæ hodie currit, licet non eiuſdem formæ ſolui

poſse

poſſe ad æſtimationẽ antiquæ monetæ, quia nulla ratio contrariũ ſuadere videtur, vt illa non accipiatur, ita Ang. poſt Bart. quem alij communiter ſequuntur in d.l.Paullus de ſolut. Dec. in d. l. cum quid, quod tamen procedit; ſi creditoris non interſit accipere, alias ad eos accipiendos eum cogi non poſſe, vt in d. l.Paullus, vbi Ang. Quo ad tertium caſum, quando pecunia improbatur, veluti ſi tibi dedi pecuniã quę ab hinc ſex mẽſibus improbatur hodie volens tu liberari, eãdẽ illã vis ſoluere, an cogar eã accipere? Et certè cogi nequeo, ratio enim ſic dictare videtur, vt æquum non ſit vt qui bonam pecuniam accepiſti, reprobam reſtituas. Communis tamen opinio eſt in cõtrarium, de qua Bart.in l.quod te.num. 6.& ibi Iaſ.num.27. ſupra ſi cert. pet. vbi dicunt me inuitum cogi poſſe eos accipere, ea ratione, quia pecuniã reddis in eodem argento, quod accepiſti; nec quicquã deteriorata eſt, cum ſe habeat prout erat; & licet non expendatur, hoc tamen, quoddam accidens eſt non conſiderabile, ſi modo debitor in mora non fuerit, iuxta l. vinum ſupra ſi cert. pet. gloſſ. in l. mora ſupra de vſur. At Imol.in d.l. Paullus contrarium tenet, quia pecuniæ bonitas in valore conſiſtit; ſi ergo accidit, vt improbetur, nullus ipſius eſt valor; & quamquam ad officinam nummariam eam afferre poſſum, id tamen ſine damno non fieret. Circa quartum caſum, quando valor pecunię immutatur, vt ſi aureos accepiſti, quorum valor erat, duodecim: nunc verò decem, an cogar eos accipere, ſi eandem materiam velis reſtituere? Communiter à ſcribentibus traditur, poſſe te eam pecuniam ſoluere, ſicut hodie currit, eoſdemque aureos. Dec.in l.cum quid, in prima lect.num. 28. & in ſecunda num. 56. poſt Bald. ibi in fi. ſupra ſi cert.pet.& ita Bart.in l.ſi cert. pet. & ita Bart.in d.l.Paullus, ſub num.6. Aret.conſ.112. & ante

eos

eos Cyn.poſt Iac.de Aren. in l.In minorum, C. in quibus cauſ.reſt.in int. non eſt neceſſ. Anch.in Clem.vltima de decim.Butr.& Abb.in cap.quanto, col.pen. de Iureiur. Specul.tit. de oblig. §. nunc aliqua verſ.vlt.Brun.in tract.de augmento mon.declar.tertia verſ. in hoc paſſu, & verſ.ſecunda conſideratio;& verſ.vbi autem,atque in octaua limitatione, vbi hanc eſſe communem atteſtatur. Mouentur,quia ſoluis hoc caſu,quod accepiſti,& quamuis valor pecuniæ ſit mutatus, id tua culpa non euenit, ita Doct.in cap.cum Canonicis,extr.de cenſ.Verum vbi creuit pecuniæ valor,maior eſt difficultas,ſi debitor pecuniam,quam accepit ſoluere recuſat,vt lucrifaciat,æſtimationem tamen præſtare intendit;quo caſu, etsi ſecundum communem opinionem,argentea pecunia,pro aurea ſolui poſsit; magna tamen in hoc fuit controuerſia; exempli cauſa, valebant olim nummi aurei ſex libris, & quattuordecim ſolidis, nunc verò valent ſex libris, & ſexdecim ſolidis,vt duos ſolidos lucretur pro quolibet aureo, vult debitor æquiualens non ipſoſmet aureos, præſtare, Bartol.in l.cum certum ſupra de aur. & arg. leg. dicebat inſpiciendum eſſe tempus ſolutionis, quo æſtimationem ſolui volebat; cuius opinio communiter recepta eſt,vt Bald.teſtatur in l.acceptam quæſt. 17. C. de vſur.& Curt.Iun.in l.cum quid,ſub num.22. ſi cert. pet.licet ipſe contrarium ſubſtineat,eſſe.ſ. inſpiciendum tempus contractus,non autem ſolutionis; idque notandum cenſet, cum in dotibus ſæpiſſimè ſoleat euenire. Nunc propoſitus ordo exigit,vt de immobilibus, atque de factis, quæ in ſtipulationem deduci ſolent, agamus. Quod igitur ad immobilium obligationem pertinet, interdum, promittitur ager,qui eſt in Villa, quo caſu animaduertendum erit,an certa quantitas promiſſa ſit,alioquin dando terræ glebam promiſſor liberaretur. l. Ita

ſtipulatus hoc tit.& hinc praxis inoleuit, vt in quouis contractu confinia fundi demonſtrentur, vt per Bart. in l. Demonſtratio, num. 14. ſupra de cond.& demon. gloſ. in l. Forma, in princ. infra de cenſ. Quapropter niſi duo ſaltem fines in huiuſmodi contractu demonſtrentur, res erit incerta. Promiſſio autem alicuius fundi, ea dumtaxat emptori debentur, quæ ipſius fundi gratia comparata ſunt l. Fundi, in princ. ſupra de act. empt. & ideo quæ ſtercorandi agri cauſſa comparata ſunt, debentur d. l. Fundi in princip.& §. 1. Sic etiam, quæ in medio Fundi fuerint, nec commodè ab eo ſeparari poſſunt, vt ædificia, vel molendina, proculdubio debentur l. Item Fundi ſupra de vſufru. vbi etiam aluei ſequuntur emptorem l. cum Fundus ſupra de Fund. inſtr. ſic etiam arbores, quæ ſunt iuxtà viam publicam, Bart. in l. Martius ſupra de acquir. rer. dom. Bald. in rubr. ſupra de rer. diuiſ. nu. 26. Afflict. in tit. Quæ ſunt regalia, in verb. viæ publicæ; licet poſt Iac. de Aren. contrarium ſenſerit Alberic. in d. §. l. Martius. Quæ autem ſunt ſeparata, ſtipulanti, vel emptori non debentur, eoque magis, quando commodè aſportari poſſunt. Hinc dici ſolebat, auta, ac cæſa non ſequi emptorem Ruta intelligendo ſcilicet lapides, & cæſa arbores l. Fundi §. Ruta ſupra de act. empt. l. in Rutis infra de verb. ſign. & ea ratione, ſi tempore vindemiæ vendatur Fundus, non debentur fructus emptori, qui ſunt à ſolo ſeparati l. Iulianus §. ſi fructibus ſupra de act. empt. Sed congruè dubitari poteſt, ſi Fundus alteri locatus vendatur, cuius erit penſio; & ad inſtar fructuum tempore venditionis perceptorum, ita & penſio ad venditorem pertinebit Bart. in l. vlt. infra de iur. fiſc. reprobata ibi gloſ. opinione in d. Iulianus §. ſi fructibus, quo loci credidit Accurſ. Fructus eſſe diuidendos. Sed I C. in d. l. Fundi aliter ſentire videtur, dum ait indiſtinctè, &

ſemper

ſemper penſionem ad venditorem pertinere; cum induſtria ſua ſibi proſpexerit. In contrarium tamen eſt communis opinio. Sed dubium eſt an vendito Fundo, vias, & foueas, quæ ſunt circa Fundum, metiri debeamus? Qua in re vide Bart.in l.littora ſupra de contr.empt.in l. prædia § Item legatum ſupra de fund.inſtr.&in tract.de alluuion.in verb.agrum. Aret.in §.Riparum, & §. fluminum, inſt. de rer. diuiſ. & hanc magis communem eſſe teſtatur Alexan.conſ.120.vol.2.Nos ſcilicet foueas debere metiri, quæ ſunt in medio fundi, ripas autem, quæ propè flumen fuerint, non metimur l.ſi id, quod ſupra de peric. & comm.rei vend. Iaſ.in l.quominus num.70. & ſeq ſupra de flum. quemadmodum etiam vias publicas metiri non ſolemus. Interdum venditur domus, & tunc quæ ei accedunt vendita cenſentur, veluti ſi hortus domi adhæreat, hortus etiam debetur l. prædijs, §. vlt ſupra de leg.3.arguendo, propter rationis identitatem, de vltima voluntate, ad contractus, iuxtà vulg.l.vltimam C.de leg. & ita Bart.in l. Olympico ſupra de ſeruit.vrb. præd. Sic pari ratione ſi molendinum domui adhæreat.Iaſ.in d.l.quominus quæſt.20. Sic etiam ſi ſtabula adhæreant domui l. 4. ſupra in quibus cauſ. pign. vel hypot.tac.contr. ſic etiam officinæ domui adhærentes venditæ intelliguntur, Iaſ.in l.vlt. num.24.ſupra de conſt. princip. & alia etiam ſequuntur emptorem, quæ ædium gratia comparata ſunt d.l. Iulianus §.vlt. cum ll. ſeqq ſupra de arb. emp. Mobilia autem, quæ ornatus cauſa in domum exportata fuerint, non debebuntur, vt ſtragula,& ſimilia l.funes ſupra de act. emp.licet in pandectis Florentinis legatur lines, quæ ſunt receptacula aquarum,vt ait Cuiac.lib.6. obſer.cap.2. & ita quoque animalia, quæ in domo fuerint non debebuntur. Eſt tamen ſciendum, quando immobiles res venduntur, em-

ptori ſeruitutem itineris non deberi, niſi ſibi de itinere proſpexerit; Ita I. C. in l. in vendendo ſupra de contr. empt. Hinc tabularij in inſtrumentis venditionum clauſulam apponere ſolent; nempè talem fundum dedit, ac vendidit in perpetuum omni meliori modo, cum acceſſionibus, & regreſsibus ſuis, vſque in viam publicam, de qua. Bart. in l. Binas ſupra de ſeruit. vrb. præd. Interdum donatur, aut venditur alicui caſtrum, & tunc etiã conceſſa intelligitur iuriſdictio. Iaſ. in l. 2. ſupra de Iuriſdict. omn. iud. & in d. l. Quominus, de flum. vbi alias congerit auctoritates. Bart. etiam in l. inter quos ſupra de acquir. rer. dom. in l ſi quando de bon. vac. & cõceſſo. Caſtro, iuriſdictio, meri, & mixti Imperij danda eſt; quamuis Lotharius priuatis id competere negauerit, vt inquit Odofr. in l. Imperium, de Iuriſdict. omn. iud. vbi de quæſtione agit, quæ fuit olim inter Azonem, & Lotharium, huiuſmodi, cum enim Henricus Imperator, Henrici Secundi Filius, Bononiam acceſsiſſet, duos I. Conſ. interrogauit, cui competeret merum Imperium. Lotharius dixit Imperatori tantùm competere; Azo verò id non negauit, ſed adiecit in Iure noſtro probari, cæteris quoque Magiſtratibus, qui gladij poteſtatem habent, vt præſidibus illud cõpetere. Inde Lothario Imperator, equum dono dedit, Azoni verò nihil, quia pro ſe non reſpondidit, qui dixit poſtea in tit. ff. de Iuriſd. omn. iud. quod ille habuit equum, ſed non fuit æquum, quaſi malè Imperator iud cauerit, vt latius refert Odofr. in d. l. Imperium, nu. 6. Interdum facta in ſtipulationem deducuntur, & hac in re ſciendum eſt, ſtipulationes prætorias cõtinere tantum facta, quæ aliquando ſunt cautionales, aliquando iudiciales, vt declarat l. 1. infra de præt. ſtip. prætoria ſtipulatio, aliquando in ſpecie continet cautionalem ſtipulationẽ, quãuis oẽs huiuſmodi ſtipulationes

ſui

ſui natura ſint cautionales d. l. 1. §. communes. Cautionalis ergo in ſpecie eſt, cum ob id ipſum Prætor aditur, vt aliquem cauere cogat, veluti de non offendêdo, Bart. in l. Illicitas §. potentiores ſupra de off. præſ. Cautionalis eſt etiam ſi debes mihi centum, & deficere incipias cogam te, vt fideiuſſorem præſtes l. in omnibus ſupra de Iud. Idem erit ſi à Principe moratoriam impetraueris, vt ad ſoluendum cogi non poſsis intra certum tempus; quo caſu fideiuſſorem conſtituere debes te eſſe poſtea ſoluturum, & quia ob id cautio præſtatur non ob aliam cauſsam, cautionalis dicitur ſtipulatio l. vniuerſa C. de præc. Imp. offer. Pariter ſi ædes meæ tuis minentur ruinam, & cures tibi fideiuberi, cautionalis hæc dicitur ſtipulatio de qua in tit. de præt. ſtipul. Sic quoque ſi ſub conditione tibi legatum, vel fideicommiſſum præſtare teneor ſi coactus eo nomine ſatis dedero, dicetur etiam cautionalis, de qua in tit. habetur ſupra vt leg. nom. cau. Interdum verò facta in ſtipulationem deducuntur, ob iudicium certum, vel futurum, & hæc iudicialis cautio appellatur quia ob iudicium interponi ſolet; Pro cuius cognitione notandum eſt, tria præcipuè facta reum in iudicio promittere, duo autem actorem. Primum factum quod à reo promittitur, eſt de iudicio ſiſti, vt in l. ſciendum, ſupra qui ſatiſd. cog. quoniam rei ſemper iudiciũ ſubterfugere ſolent; ideoque merito fugientes dicuntur in l. properandum C. de Iud. quod locum habere dicimus, ſi reus immobilia non poſsideat d. l. ſciendum vbi Bart. & in l. prima ſupra Si quis in Ius voc. non ierit; Si vero immobilia poſsideat, hanc ſatisdationem præſtare non cogetur, quam præſtare etiam cogitur in criminalibus, cum graui pœna veniret plectendus, Bart. in l. prima infra de Cuſtod. reor. Eſt igitur inuenta hæc cautio, ne rei iudicium euitare poſsint. Secun-

dum

Digitized by Google

dum eſt factũ, qñ procurator promittit de iudicato ſoluendo, de quo in tit. Iudicatum ſolui; quæ cautio à procuratoribus præſtatur cum principalem dominum defendunt §. hodie Inſt. de ſatiſd. pro quibus dum conſtituuntur, dominus de iudicato ſoluendo ſolet fideiubere, Bart. in Rubr. ſupra Iudicatum ſol. Iaſ. in l. Filiusfamilias ſupra Qui ſatiſd. cog. Tertiũ eſt factum, quãdo reus promittit ſe rem mobilem non eſſe interuerſurum l. fideiuſsor §. vlt. ſupra Qui ſatiſd. cog. & hæc cautio locum habet, ſi res mobilis dumtaxat petatur: Quod ſi ſubſit timor de rei diſsipatione, res apud aliquem tamquam ſub cuſtodia deponitur. Actor quoque promittere tenetur ſe litis expenſas ſi ſuccumbat, ſoluturum, Authent. generaliter C. de Epiſc. & cler. quod hodie non obſeruari aduertit ibi Bart. Aliud etiam factum promittitur, quando actor per procuratorem litigat, & de mandato dubitatur; tunc enim procurator dominum rem ratam habiturum ſatisdare tenetur l. prima C. de procur. & per totum infra Rem rat. hab. Omnes iſtæ iudiciales ſtipulationes appellantur, non quia à iudice inuentæ fuerint, vt alij minus rectè dicunt, ſed quia in iudicio interponuntur, & propter illud inuentæ ſunt l. actionis verbo ſupra de act. & oblig. l. 1. ſupra de præt. ſtip. Sunt etiam aliqua facta, quæ conuentionalia dicuntur, vt ſi promittas pro me ire Romam, vt in l. 1. §. conuentionalis infra de præt. ſtip. Et omnia facta præcisè, vt promiſſa fuerunt, promittentes præſtare cogi non poſſunt, cum hominis libertas minimè aretanda ſit, ſed ſuccedit obligatio ad intereſſe, & æſtimationem facti l. ſtipulationes non diuiduntur, Vers. Celſus infra eod. tit. at ſi res, non factum promittatur, vt vinum campanum, vel frumentum ſiculum, præcisè illud præſtare coguntur l. vbi autem hoc eodem tit. Verum nonnulli

exci-

excipiuntur caſus, in quibus ad facta præciſè quiſque tenetur, vt in pijs cauſsis, & ſimilibus qui ab Alex.& Iaſ. in dicta l.ſtipulationes non diuiduntur, recenſentur. Non finis, ſed Quies.:.

Ad l. ſi inſulam de Verbor. obligat.

SI inſula) Difficile eſt docere quando mora facta eſſe intelligatur iux. l. moram ff. de vſur. quæ non de diffiniendæ moræ difficultate loquitur, ſed de regula quando mora facta eſſe intelligatur quæ non ſic facile cõprehendi poteſt, vt Corraſ. lib. miſcel. 2. cap. 6. animaduertit quamquam cõgregatim cæteri malè illam legem aliter accipiant, nos tamen ita moræ conſtituendæ regulas trademus. Aliquando enim quis ad dandum tenetur, vel ad id faciendum quod temporis momento eſt explicandum, & tunc tribus modis in mora debitòr conſtituitur, aut per denunciationem interpellatus ſi non dat, tunc enim moram commiſſe intelligitur d.l.mora & l.ſi ex legati ſupra eo noſtro titul. l.cum ſtipulatus ſim mihi, ex Auth.per diem ſuperuenientem ad quam quis eſt obligatus tunc enim etiam ſine interpellatione moram contraxiſſe veniente die intelligitur l. ſi fundum ſupra eod. & l. magna C. eod. aut per litis conteſtationem l.nempem ſuam §. primo ſupra eod. Excipitur tamen fur. & prædo qui etiam ſine die, & litis conteſtatione, vel interpellatione ſemper ea nota eſſe intelliguntur l. in re furtiua ff.de condit.furt Item excipitur ſi debet minori, nam & is & ſi non interpellatus aut litem non cõteſtatus ſit ſemper morã dicitur contraxiſſe, vt l. in minorum C. in quibus cau.in integr.teſt.non eſt neceſs. l. titia ſeio §. vſuras ff. de leg. 2. etenim magnus moræ effectus, quæ facit in bonæ fidei iudicijs vſuras

cur-

currere, l. mora §. 1. ff. de vſur. & fructus deberi l. videamus la ſecōda §. primo in eod. tit. de vſur. Item facit debitorem teneri de rei interitu, l. quod te ff. ſi cert. petat. item ad valorem quanti plurimi eum obligat. d. l. in re §. primo. Aliquando ad factum quis tenetur quod temporis momento explicari non poteſt, & tunc elapſo eo tempore quo commode fieri potuit, & non eſt factum promiſſor in mora eſſe intelligitur, id probat l. continuus §. item qui inſulam infra eod. & l. ſtipulationes non diuiduntur §. vlt. ſupra eodem Bart. in l. ita ſtipulatus num. 40. eod. tit. vbi hanc ſentit eſſe rationem, quia dies tacitæ currit, & ſicut dies expreſſa in mora conſtituit ſic, & tacita, aliam tamen nos infra rationem adducemus. Et idem eſt ſi quis Epheſi dare promiſit, quia tempus ineſt obligationi quo Epheſum poſsit peruenire, & ibi ſolui, eo tempore elapſo, quo eo perueniri commodè potuit, & non eſt ibi ſolutum moram contraxiſſe promiſſor videtur, vt probat d. l. continuus §. cum ita ſtipulatus ſim in eod. tit. Magnus quoque in horum factorum promiſsione eſt effectus ſi mora contrahatur; Nam ad id quod ſtipulantis interfuerit promiſſor conuenietur cum enim opus fieri ſemper interſit cū non eſt factum per tantum tempus quo opus perfici potuit, tunc quaſi mora contracta ſit, ad id quod ſtipulantis intereſt conuenitur promiſſor, d. l. ſi fundum ſupra eo & l. vbi §. 1. ſupra de edend. & not. gloſs. magna in d. l. mora. Hic autem non minimum noſtrorum interprætum errorem detegam, & plura ſimul iura declarabo, crediderunt enim ipſi ad factum neminem præciſe poſse compelli per Bart. in d. l. ſtipulationes non diuiduntur in prima q. per l. ſtipulationes non diuiduntur verb. celſus ſupra eo. & l. ſi quis ab alio §. vltim. ſupra de re vend. & in l. vlt. ff. ſi quis in ius voca non ie-

rit

rit vbi pro facto pecunia dari dicitur, ſed illud eſt mora faciendi interueniente, cum factum non eſt vt ibi exprimitur, & ita cum mora eſt contracta, ſed non negant illa iura etiam ad factum quem pręcisè compelli vt probatur in l. ſed & hæ §. prætor ff. de procurator. & licet Bart. in d. l. ſtipulationes non diuiduntur dicat illam ſtipulationem loco iudicialis ſubrogari, & ideo promittentem præcisè ad faciendum compelli tamen reſponſio potius ad euitandum cõtrarium eſt compoſita quod contineat veritatem ſicut etiam vt euitent alia obiecta, dicit eſſe ſpeciale fauore vltimarũ voluntatũ, vel alterius cauſæ, vel ait eſſe ſpeciale fauore vltimæ voluntatis in l. fideicommiſſa §. vlt. ff. de leg. 3. ſed hoc dicitur ad euitandum contrarium. Hi tamen caſus quos Bart. ait eſſe ſpeciales faciunt regulam, & ſtant cum ea, vt l. ex empt. in princ. de action. empt. & l. ſtipulatio §. ſiue aũt ſupr. de nou. op. nunt. & l. cum conductore C. locati, & hæc fuit opinio Martini à Fano quam non iure improbat Bart. in d. l. ſtipulationes non diuiduntur in 8. quæſt. vbi plura iura pro eius opinione citantur. Quando ergo propter factum petitur æſtimatio propter moram id euenit non quod factum ipſum peti non poſsit, antequam mora fieret, ea autem ſequuta non amplius factum petitur, quia aliud eſt ſequentis temporis factum, & ideo æſtimatio petetur l. ſi quando de oper. liber. l. ſi vſus fructus ff. de vſufruct. legat. l. ſi non ſortem §. libertus ff. de cond. indeb. Et hæc fortè eſt ratio, quare in mora dicatur eſſe promiſſor facti ſi tantum tempus prætereat quo fieri poteſt, & non fiat, aliud enim incipit alterius temporis eſſe factum, & ob id in mora eſſe incipit facti promiſſor, etiam ſi totum tempus non prætereat quo factũ explicari potuit, ſed cæpit facto moram facere d. l. ſtipulationes non diuiduntur §. vlt. ſupra eo & dict. l. conti-

nuus §. item qui inſulam infra eo, nec videatur mirum quod tempus mutet factum; Si enim domum quis fabricet, ſine dubio vno tempore propter cælum ſerenũ vel pluuias hyemem, vel æſtum firmiorem, vel infirmiorem faciet, idem in purganda foſſa fingendis lateribus, & ſimilibus, & tardius etiam propter tempus plerumque opus expletur, & multa ſunt quæ æſtate commodè fiunt quæ hyeme propter gelu fieri nequeunt item magis expendit vno die opus fieri quã alio, & ad hoc facit valdè text. in l. cum patronus in prin. ff. de oper. libertor. Mora itaque purgatur obligatione rei debitæ, aut nouatione l. parui ff. de cond. furt. l. qui decem, §. 1. ff. de ſolut. Item prçmittendum eſt textum noſtrum loqui de his qui ſuis cecementis, & ſumptibus conducebant ædificia fabricanda, & redemptores vocabantur de quibus in l. Redemptores, ff. de rei vendication. Textus dicit ſi inſulam, &c. Dubium facit, quia iam trãſfuſa eſt obligatio in id quod intereſt vnde non amplius opus, ſed pecunia pro eo ꝙ intereſt debetur l. obligationum ferè §. vlt. ſupra titulo primo. Secundo ius quæſitum tolli non poteſt. l. vlt. ff. de pact. & ibi Iaſ. atque, ẽt idem Iaſ. in l. qui Romæ. §. Flauius num. 16. eod. l. vltim. C. ſi contra ius, vel vtil. publ. Tertio aliud pro alio inuito creditore ſolui nequit l. 2. §. 1. & 2. ff. ſi cert. petat. ſed alia erit ſequentis temporis inſula, alia præteriti, iux. d. l. ſi non ſortem §. libertus, & in l. ſi quando, & l. cum patronus. ff. de oper. libert. l. ſi vſusfructus, ff. de vſufr. legat. ideoque non poteſt amplius facta mora inſula fabricari. Quartò id exprimitur in l. traiectitiæ. §. de illo ſupra tit. 1. Donec tamen litem actor conteſtet poterit inſulam ædificando promiſſor moram purgare, & hoc ex æquitate. l. ſi ſeruum §. ſequitur ſupra eod. Secundo cum nihil interim petierit ſtipulator iam eius intereſſe non-

ere.

creditur, & ideo mora purgari poteſt l. ſi in lege, §. colonus, ff. locati. Tertio omne quod debetur ſi ante condemnationem ſoluatur abſolutionem meretur §. vltim. iuſtit. de propet. & temp. act. l. ſi cum dies §. vlt. ff. de arbitr. vnde in propoſita ſpecie ſaltem vſque ad litis conteſtationem permittendum eſt moram purgari poſſe, poſtea verò id concedendum non eſt, quia cum ſua creditor prætendat intereſſe, & id petat, iam moræ purgandæ locus non datur. Non obſtat primum argumentum quia verum eſt, ſi actor litem conteſtetur, & ſua intereſſe dixerit, ſecus ſi tacuerit, eius rei tunc non intereſſe fingitur. Eodem modo tollitur ſecundum argumentum ius enim non videtur quæſitum ex æquitate cum actor non reclamauerit Tertium non obſtat, nam cum credatur actoris non intereſſe, eadem res ex æquitate quæ debetur ſolui videtur. Non obſtat. l. traiectitiæ, quia ſecundum communem intellectum ibi dies, & pœna adiecta fuerat, quod an ſit verum infra declarabitur. In ſecunda parte dubium facit l. interdum in fin. ſupra eo, §. vlt. Inſtitutionib. de perpet. & temp. action. vbi vſque ad ſententiam poteſt mora purgari Secundo dubium facit. l. 3. in fin. infra iudic. ſol. Tertio dubium facit l. emptore quæ eſt. 67. ff. de euict. vbi vſque ad ſententiam poteſt creditor ſeruum euincendum offerendo, eius quod intereſt ſolutionem euitare. Quarto dubium item facit. l. ſi deiuſſor. ff. de excep. doli, vbi fideiuſſor offerendo prædium euictum, ẽt poſt ſententiã auditur, tñ contrarium hic deciditur, ratio eſt quia cum noua quædam ſuper intereſſe ob conteſtationẽ orta ſit obligatio. l. 3. §. idem ſcribit. ff. de pecul. non amplius admittitur vt aliud pro alio ſoluatur, iuxt. l. ſi quis ſtipulatus fuerit quæ eſt lex 52. ff. de ſol. Secundo hic nõ videor remiſiſſe mea iura, litem conteſtando nemo enim deteriorem ſuam condi-

tionem facit litem conteſtando ſed meliorem. l. aliam inf. a de nouatio. Tertio per lit.conteſtationem, fit nouatio qua noua acquiritur obligatio,&ſi prima nō extinguatur. l. cum ſtipulat. infra eod. l. 1. C. de iudic. not. Paul.Caſtr. in d. l. aliam ſuperius citata. Non obſtat.§. vlt.inſtit.de perpet.& temp.action. nam ibi idemmet ſoluitur quod debetur,hic aliud pro alio vt dixi. Nō obſt. l.3.iud.ſol. cum l.5. eod. tit. quia pro fideiuſſore idem ſuſcipitur iudicium de reo quod cum alio cæptum fuerat. Non obſt.l.emptori,nam idemmet quod debebatur ſoluitur eodemque modo reſpondetur ad l. fideiuſſorē de except.doli.Et ex his colligendum eſt primo inſulam vocari ædificium, duo enim ſignificat inſula, aliquando locum aqua circumdatum.l.inſula,de acquir.rer.domin. & inſulæ illæ dicuntur eſſe pars illius continentis cui adhærent,vel à quo non diſtant plures centum milliarijs l. inſulæ Italiæ, ff. de iudic. vnde Præfectus Prouinciæ habet iuriſdictionem in omnes inſulas,quæ plus centum milliarijs non abſunt,vt not. Paul. Caſtr.in d.l.inſulæ,ff. de iudic.& Bart.in tractat.de inſula in verb.nullius. Aliquando inſula pro domo capitur,ſed gloſ.in l.3.§.eff.actu.æ ff.de offi præfec. vigil. ait impropriè in hoc ſenſu capi, ſed decipitur, propriè enim etiam inſula domum ſignificat quæ proprio muro cingitur nec alios habet adhærentes, vicinos,auctore Feſto,& tradit Bud.in l.ſed addes §.ſi inquilinus,ff.locati,& probatur in l. qui inſulam.ff.locati.Secundo colligendum eſt litis conteſtationem impedire moræ purgationem dicitur autem litis conteſtatio, quia negante reo ſe debere petita vocabantur teſtes qui audirent, & fiebat ſponſio pecuniæ, quæ dabatur victori, & apud Pontificem ſacrum deponebatur, & ideo Sacramentū dicebatur de quo in l.1.§. proinde ff. de var. & extraord. cogn. inducitur autem litis

con-

conteſtatio cum principali petit oni reſpondetur iux. not.in l 1.C.de lit.conteſt.& not.Paul.Caſtrenſ.in rub. eod. tit. Tertio colligebat Roman. quòd etſi non valet promiſsio domus ſine loco l.qui inſulam infra col.2. §. ſi quis inſulam ff. de eo,quod cert.loco, valet tamē non expreſſa forma domus vt patet in hac l. vbi non exprimitur forma & tamen valet ſtipulatio domus. Secundo adducebat l.legato ff.de leg 1. Tertio addebat Ripa valere hanc promiſsionem quia poteſt certificari ſecundum hominis ſtipulantis dignitatem l.vbi autem §.illud infra eod. Quarto dicebat Ruinus quod poſſumus operas incertas etiam ſtipulari l. interdum in princ. ſupra eod.ergo & domus forma non expreſſa. Sed cōtrarium eſt verius per l. ſi domus ff. de leg. 1. & l. triticum hoc eod.noſtro tit. Non obſtat l.noſtra quia ad habilitatem eſt reſtringenda l.vt gradatim ff. de mun.& honor.& ſecundum terminos habiles eſt intelligenda l. qui teſtamento ff.de teſtamen. Non obſt.l.legato quia de certis ſpeciebus loquitur quæ habēt ſuam determinatam formam à natura vt ſeruus, & veſtis & ſimilia, & ita de his, quæ habent aliquam certitudinem ſed domus ſimpliciter prolata nullam habet certitudinem. Non obſtat tertium quia ſecundum hoc poſſemus dicere quamlibet incertitudinem non vitiari, quia ſecundum dignitatem ſtipulantis ſemper poſſet intelligi promiſsionem fieri. Non obſtat. Quartum quia opera ſunt diuturnum officium l.1. ff. de oper. libert. & ita habent aliquam certitudinem. Si quis tamen velit tueri opin Rom. ad l.ſi domus poterit dici quod ibi nō tam ratione formæ quam loci vitiatur legatum. Si ergo volumus ſcire, an incertitudo vitiet obligationem diſtinguendum eſt ſecundum gloſſ.in d.l.legato, ff.de leg.1. quod ſi genus generaliſ. ſimum exprimatur, vel ſubalternum, non valet promiſ-

ſio

ſio veluti ſi promittam rem, vel animal, ſi verò promittatur ſpecies, vt homo, veſtis, & ſimilia, & ſic res habet certos fines, tunc valet promiſsio, vt promitto tibi hominem, & huiuſmodi, ſi verò non habet certos fines à natura ſcilicet hominis deſtinatione vt fundus, triticum, domus, quæ variæ quātitatis,& formæ eſſe poſſunt,non valet promiſsio ſine quantitate, vel forma, vt habetur in l.cum res in fin.ff.de leg.1.d.l. ſi domus,in princ.& d.l. 1.C.de dotis promiſſ.ſed tres excipiuntur caſus.Primus eſt ratione alimentorum, vt in l. ſi cui ff. de annuis leg. Secundus ſi aliunde poſsit certificari, vt in l. quidam de leg.2.& in l.cum poſt.§.gener.ff.de iur.dot. Tertius eſt fauore piæ cauſæ Bart.in d.l.ſi cui . Quarto colligitur moram poſſe purgari, addit Iaſ.idem eſſe in ſcholari qui deletus eſt ex albo ſcholarium, ſed hoc non recipitur, Quinque nunc excipiuntur ab hac regula caſus, Primus vt hoc nō procedat in legis obligatione præſertim ſi obſeruetur ob maleficiū Iaſ.in l.2.q. 29.C.de iur.emphyt. Bal.in l.acceptam quæſt.21.num. 32.C. de vſur.vbi tenet ꝙ ſi ſtatutū dicat,ſi quis non ſoluerit intra decē dies iuxta condemnationē,ei manus amputetur,non poterit elapſo termino mora purgari,vt ibi Bald.ait . Tertius eſt caſus in Iudeo, in quo iuris rigor eſt ſeruādus gloſſ. penul.in cap.2.de iude. contrariū tñ tenet Fely. in d.cap. 2. nam iure communi vtuntur Iudæi.d.tit.de iudæ. Secundo his etiam quæ in iuris rigore fundantur vti poſſunt,vt eſt vſucapio gloſſ.in l. ſi fur.§.1.ſupra de vſucap. Tertio humaniter cum ipſis agitur cap. iudæi de teſt. Quarto gaudēt omnibus priuilegijs quibus & Chriſtiani Bal. in l.ſpadonem §. iam autem ſupra de excuſat.tuto.Non obſt.glo.in d.cap.2.quia eſt falſa, & in alijs terminis loquitur. Nō obſt.quod eſſe Iudæum ſit delictum glo.in l.ſed ſi eos ſupra de leg.1.& æquitas delinquentibus

tibus

tibus non ſit ſeruanda l. bona fides in princ. ſupra de depoſ. quia illud eſt in eo in quo, quis delinquit non in alio. Tertius eſt caſus quando quis tenetur ad non faciendum, & facit, tunc delictum non poteſt purgari, vnde infero, quod ſi depoſitarius vendiderit rem depoſitam, & ita furtum commiſerit, & ſi eam rediırat, non euitat quin ſit fur. l. 1. §. ſi rem. ſupra depo. Item ſi emphyteuta irrequiſito domino alienauerit, etiam ſi redimat rem, non tamen euitat quin non cadat iure emphyteutico, Bar. in l. 3. §. idem labeo in fin. ſupra de vſucap. & in d. §. ſi rem; Delictum enim quod eſt in faciendo purgari non poteſt, poſtquam eſt commiſſum Bart. in l. qui ea mente infra de furt. Quartus eſt caſus, quod ad actionem conſequendam mora purgari non poteſt. l. Thais. §. infra ſupra de fideicom. liber. Quintus eſt ſi actoris interſit l. ſi ita quis §. ſeia infra eo. de quo ſupra in prima opin. Bar. Quinto Pau. Caſtr. colligit, quod etiã ſi ante lit. conteſt. reus facere incipiat, etiam ſi non perficiat, liberatur, quia dicit facientem te liberari placet, item addit ſi ædifices, ſed ſi incidit in moram quin opus non perficit d. l. continuus §. item qui inſulam ant. lit. conteſt. quomodo purgabit is quod opus non perfecerit? Secundo qui debet pecuniam, niſi totam ſoluat moram non purgat l. ſi ita quis promiſerit §. ſeia. infra eo. ergo nec qui operis partem facit, quia æquiparantur is qui opus debet, & qui pecuniã d. §. item qui inſulam. Non obſt. participium facientem, quia intelligendum eſt, ita vt perficiat, & pro hac opin contra Paul. Caſtr. facit, quia factum eſt indiuiduum l. 2. §. item ſi in facto ſupra eo. & ideo etiam ſi aliquid factum ſit donec aliud ſupereſt agendum nihil actum eſſe dicitur l. vlt. C ad Senatuſconſ. Sylla. Amplius addebat, Pau. Caſtr. quod ſatis eſt etiam ante lit. conteſt. offerre ſe paratum ad ædifican-

mitationem ad hanc l. vt ita demum purgetur mora ante litem conteſtatam, ſi creditoris non interſit per l. ſi ita quis promiſerit §. ſcia. infra eo. & l. ſi cum dies in fin. cu l. ſeq. ſupra de arbitr. & l. & poſt tres ſupra ſi quis caut. vbi ſi actoris ius ſit deterius mora non purgatur. Et confirmatur quia tunc ceſſat æquitas, item beneficium nunquam cum alterius iniuria conceditur l. impuberi ſupra de admi. tut. Sed contra hoc obſtat. Tex. noſter, qui ſupponit iam creditoris intereſſe, dum ait purgari poſſe moram niſi lis fuerit conteſtata, ergo ob intereſſe potuit creditor agere, quia effectus moræ eſt, vt debitor teneatur ad, id quod intereſt creditoris l. in re. §. 1. ſupra de cond. fur. & dixi ſupra in euidentalibus huius l. Præterea non poteſt negari in terminis huius l. intereſſe creditoris, quia inſulam potuiſſet locare, aut in ea habitare ſi intra ſuum tempus ædificata fuiſſet, & tamen non obſtante quod eius interſit mora purgatur, & licet Bar. velit ſecundum Dyn. & Glo. quod intereſſe non excedat facti æſtimationem in hac lege iſtud tñ eſt diuinare immò contrarium ſupponitur, vt declaraui, & creditorem credendum eſt agere ad id, quod ſua intereſt vt plus conſequatur quam ſi factum ſimplex peteret. Credo igitur in tex. noſtro non obſtante, quod interſit creditoris purgari moram quia creditor patiendo ædificari, & ita moram purgari videtur id quod ſua intereſt remiſiſſe vt probatur in l. vltim. in fin. ſupra de eo, quod certo loc. vbi creditor qui recipit pecuniam cenſetur omnem pænam ſibi debitam remiſiſſe, & idem eſt in eo, qui patitur ædificari, quia hæc duo æquiparantur in mora purganda, vt habetur in l. continuus §. item qui Inſulam in fin. ſupra eo. vnde etiã ſi creditoris interfuerit quia ipſe id videtur remittere patiendo moram ob id non impeditur eius purgatio. Nec obſtat l. ſi cum dies

in fin.cum l.ſeq.ſupra de arb.vbi ſi reus det ant.lit.conteſt.actor non petit pœnam niſi eius interſit.nam ibi glo. exponit dederit ideſt dare voluerit, & ita eſt exponẽdũ, Non obſtat l.celſus ſeq.& d.l.vlt.de eo quod cer. loco, vel cum proteſtatione actor pecuniam,debitam accepit, item debebatur pœna intereſſe, Quod autem dicitur ſemper purgari poſſe moram,ſi debitor offerat debitum & quod intereſt creditoris ineptum eſſe videtur, nam ſi creditor habet, quod ſua intereſt amplius de purganda mora agi non poteſt, poſſet etiam aliter reſponderi tex. noſtro, vt procedat vbi intereſt, ſed non adeſt dies expreſſa quia tunc non ita facile mora purgatur, vt in §. ſeia, cum vero eius admictatur debitor, vt poſt diẽ purget moram minus admittitur cum intereſt creditoris, & hoc mihi magis placet quã §.ſolutio quia creditor recipiẽndo debitum cenſetur quidem pœnam remittere iux.l.vlt.ſupra de eo.quod certo loco, ſed non id quod intereſt,quia petendo ſortem non poteſt pœnam conſequi l.reſcriptum § 1. ſupra de pactis, ſed id quod intereſt præter debitum, nunquam quis petere prohibetur l. prædia ſupra de act. empt. Quod verò pertinet ad §. ſeia ibi actor volebat ius conſequi hortorum retinendorum, ſed nos agimus de liberando reo cui magis eſt fauendum l. fauorabiliores infra de reg. iur. Nec verum eſt quod ait Iaſ.ibi de iure conſeruando ſimpliciter agi, nondum enim erat nata actio conditione non impleta, ſub hac enim conditione volebat Seia Titium hortos retinere,ſi vniuerſam pecuniam ſoluiſſet cum id præſtituto die Cal. April. non ſit factum agitur de reſtituendo in priſtinum Titio procuratore vt conditionem implere poſſit, & ad hortos agere, & licet dixerit Seia cum præcium omne recepiſſet ſe dominium prædiorum in Titium tranſlaturam,illa tamẽ dictio cum inducit, con-

ditio-

ditionem l. quodcumque §.pen. infra eo. & ſi contrarium vult Bart. in l. 1. poſt nu. 9. ſupra de cond. & dem. Sed quicquid ſit etiam ſi concedam ibi conditionalem non fuiſſe ſtipulationem non tamen ſequitur quando Titius ibi ageret ad rem alterius habendam. Præterea vbi conſeruatur quod intereſt creditoris non debemus inſpicere an moroſus ius acquirat vel non quia hæc diſtinctio nihil pertinet ad creditorem qui ſuo iure condemnandus eſt indemnis, nec ad eum pertinet quo ad alter ius ex nouo acquirat, vel vetus conſeruet, aut pœnam euitet. Secundo ſubijcit Bart. in iudicijs inſpici tantum an ius actoris ſit deterius quo ad moram purgandam, quia id quod intereſt officio Iudicis petitur l. terminato C. de fruct. & lit. expenſ. vnde in ſententia Iudex debet victum condemnare alioquin poſtea nō poſſet, vt ibi etiam Pau. de Ca. refert. Locum verò Bart. vult differre inter ſe ius actoris eſſe deterius, & eius intereſſe id non admitto quia non poteſt negari ſi propter moram rei interſit actoris, ius ipſius eſſe deterius alibi dixit Iureconſ. integra nō eius iura intelligendo ipſius intereſſe in l. ſi in lege §. colonus ſupra locati. Nec obſtat quod in l. etſi poſt tres ſi quis caut. de impēſis litis non poſsit intelligi quia officio Iudicis petebatur, nā etiam id quod alias intereſt petitur iure actionis, & tamen impedit moram purgari. Infert ex prædictis Bart. quod ſi promiſiſti don ū in meo prædio ædificare, & poſtquam in mora fuiſti alienem prædium amplius moram non poſſe purgari, & ideo ad id quod mea intereſt teneris, non potes enim amplius in alieno prædio ædificare quia mihi non prodeſt, ſolum in quo ædifieandum erat nam amplius meum non eſt l. qui inſulā infra eo. Et hoc probatur ex l. & ſi poſt tres ſupra ſi quis caut. Tertio cum ſemel mea incipit intereſſe etiam ſi poſtea intereſſe

deſinat ius tamen meum viuit l. quæcunque 2. ſupra tit. 1. l. iu tiſsime §. vlt. ſupra de ædil. ædict. Tertio id comprobatur, quia ſufficit ab initio intereſſe creditoris, & ſi poſtea deſinat l. qui autem §. illud ſupra ſi quis cautio, contrarium tenet hic Imol. nõ quod mora purgari poſſit, ſed quod videatur ſtipulator alienando odium condicere quia quando Dominus alienat rem furtiuam nõ poteſt amplius condicere à fure l. ſiue manifeſtus §. vlt. ſupra de cond. furt. & l. ſi ſeruus infra eo. tit. & tamen fur ſemper eſt in mora l. in re ſupra de cond. furt. ergo nec qui alienat prædium amplius aget contra moroſum Secundo quando per creditorem ſtet quo minus purgetur mora tñ hr̃ pro purgata l. ſed ſi alia ſupra de coſt. ſicut quando per aliquem ſtat quominus conditio impleatur, tunc habetur pro impleta l. iure ciuili ſupra de cond. & dem. l. 1. C. de inſti. & ſubſt. & ibi notat. l. ſi ſub vna infra eo. Tertio probatur nam ſecuta alienatio omne ius extinguit d. l. qui inſulam ſicut videmus in operis noui nunciatione l. non ſolum §. morte, ſupra de oper. no. nunc. Alia plura adducunt nouiſsimi, ſed omnia ad hæc argumenta rediguntur Imol. exiſtimat ſi neceſſariò Dominus alienauerit veram eſſe communem alias ſecus. Aut ergo habuit ſtipulator cauſam alienandi & vera eſt communis opinio, quia quiſque poteſt de ſuo diſponere vt vult l. non vſq. adeo. ff. ſi quis à parente fuer. man. nec per hoc prohibetur quod ſua intereſt petere, nec tenetur fundus debitori ſeruare vt veniat ad purgandam moram, Nec obſtat Lex, ſiue manifeſtum, quia concedo creditorem amplius non poſſe petere domũ d. l. qui inſulam, ſed intereſſe rectè petet, ſicut & furti dominus etiam re diſtracta, & intereſſe petit l. quæcunque & not. Bart. in l. qui autem §. vlt. ſupra ſi quis caut. & hoc eodem modo reſpondetur ad vltimum. Non obſtat

obſtat ſecundum argumentum adductum pro vltima parte quia procederet, niſi debitor fuiſſet in mora, tunc enim per ipſum potius quam per creditorem ſtetiſſe videtur ne ædificaretur, Aliquando nullam habuit creditor cauſam alienandi, & tunc creditur doſo malo fundum diſtraxiſſe, & nihil petet, quia malitijs non eſt indulgendum l.in fundo ſupra de rei vend. præſumitur enim malo animo vendi, ne mora purgetur, & ob id iura ei non ſunt conſeruanda probatur autem hæc præſũptio ex his quæ not.Pau.Caſtr.in l.illius C. de ſeruit. vbi ait & ſi vſque in cœlum poſſit quis ædificium ſuum tollere, ſi tamen quis hoc animo altius tollat vt vicini ædes introſpiciat, hoc facere non permittetur, & id præſumitur inquit Paul. ſi nullam ex ædificio vtilitatem ſentit, Sed ego sẽtio indiſtinctè communem & primam opinionem eſſe veriorem, quia creditor cui eſt acquiſitum ius occaſione rei, & ſi rem alienet ius non amittit l.vlt.infr.arbo.furt.cęſ.l.lege § ſi fundum ſupra de aqu. quot.& æſt.latè Bar.in l.tertius §.1.nu.3.ſupra de aqu. aquæ plu.arcen. Alexan.in d.§.mora num.7.& ibi Iaſ.in 8.no. Non obſtat quod videatur alienando ſtipulator ius ſuum remittere quia id negatur, nec enim tenebatur expectare moroſum vt moram purgaret. Ex ſecunda Bart. opp. colligo intra modicum tempus eſſe moram purgandam, pro l.ſi ita quis §.ſcia infra eo. & l. & poſt tres §.ſi quis cau.& l. ſi in lege §. colonus ſupra locati, & cap.potuit, & c.propter ſterilitatem in fin.extra locati & hoc ſuadet etiam æquitatis ratio, vnde mora deſcendit iuxt.l. ſi ſeruum §. ſequitur ſupra eo. Contrarium tenet Roma.& communiter Doct.per noſtram l. in verbo tandiu, Item quia opus ædificij breui nequit perfici, & licet Iaſ. dicat ꝙ ſatis eſt ſi reus opus incipiat id tñ ſupra improbaui, & pro hoc eſt l.ſi cum dies §.vlt.ſupra
de-

de arbitr. Tertia fuit opinio Bart. in d. §. ſeia, quod id habeat locum in eo qui vult ius conſequi, & in actore, ſed negari non poteſt quin habeat etiam locum in reo per d. l. & poſt tres, & d. cap. potuit, & d. cap. propter ſterilitatem. Quarta fuit opinio Innoc. Alexan. Pau. Iaſ. & cōmunis qui diſtinguunt an ſit dies appoſita vel non, primo caſu mora intra modicū tempus eſt purganda, & ita procedit §. ſeia, & l. poſt tres, & d. cap. potuit, & cap. propter ſterilitatem in fin. Aut non eſt appoſitus dies, & vſque ad lit. conteſt. indiſtincte mora purgari poterit, ita procedit lex noſtra, & l. 1. de pæn. leg. & l. ſi cum dies in fin. Nec obſtat illa l. ad fin. dum ait intra modicum tempus eſſe ſoluendum, quia illud eſt quoad tempus præſtitutum ſolutioni faciendæ auctoritate ſententiæ arbitri, non autem quoad moram purgandam, nam illa vſque ad lit. conteſt. purgatur, vt probat illa lex, quæ cū locuta eſſet de modico tempore intra quod eſt ſoluendum ſubijcit, poſſe tamen vſque ad lit. conteſt moram purgari quaſi dicat etiam longo tempore, nam ſupra de modico tempore dixerat. Non obſtat etiam text. primus in quo videtur eſſe dies intra quem ædificetur iux. l. continuus §. item ei qui inſulam ſupra eo. & l. ſtipulationes non diuiduntur §. vlt. ſupra eo. quia dies hic tacitè inerat. Non obſtat §. colonus quia non loquitur de tempore purgandæ moræ, ſed de modico tempore quo prohibuit dominus colonum frui, poteſt enim ſi eius nō interſit omnia in integrū reponere, & iſtā diſtinctionem facit l. celſus in fin. princ. in ver. contra ſupra de arbi. & l. 1. ſupra pe penu. legata. In hoc ergo tres caſus ſunt diſtinguendi, aut enim loquimur in die appoſita à lege ſub pœna, & nunquam purgatur mora, vnde nec emphyteuta purgatur, Si intra decennium non ſoluit canonem ſecundum communem opinionem de qua apud

Iaſ.

Iaſ.in l.2.q.29. C.de iur. emphy. quod tamen pertinet ad emphyteutam id apud me dubium eſt per cap. potuit, & cap.propter ſterilitatem in fin. de locato.quæ iura,& ſi intelligantur a doct.tantū ſecundum ius can.credo tamen procedere etiam ſecundum ius ciuile per c. 1.de oper.no.nuncia, vt infra declarabo in epilogo huius materiæ, In alijs tamen caſibus præterquam in emphyteuta credo ob diem appoſitam motam purgari non poſſe, nec Epiſcopus qui non eligit intra ſex menſes cap. licet de ſuppl. negl. præl.nec Sacerdos, qui ſacros ordines intra annum non ſuſcepit C. commiſſa de elect. in 6. & cap. licet Canon. eo. tit. & eo.lib. & not. Abb.in d. cap. potuit in vlt. not. prædicta tamen iura poſſunt intelligi,vt procedat propter bonum publicum. Hinc etiam infertur, quod non petens inueſtituram intra diem,& annum amplius petere non poterit Alexan. conſ.40. viſo themate vol. 6. & facit cap. præterea primus de prohib. feud ale.per Fede .à feudo tamen non licet ad alios arguere. Bart.in l. vt iuriſiurandi §. ſi liberi ſupra de oper. liber. Aliquando ab homine apponitur dies, & poterit mora intra modicū tempus purgari,& ita procedit § ſeia,& l. ea poſt tres. Aliquando non apponitur dies, & vſque ad litis conteſtationem poteſt purgari,ita procedit lex noſtra,& l.ſi cum dies in fin.Ex tertia Bar.opp.colligitur,quod vbi adeſt,dies pœnæ mora purgari non poteſt,& eſt communis opinio iſtud probatur ſecundū Bar.in l.traiectitiæ.§.de illo ſuperiori tit. ſecundo in l. magnam, C. eo. tertio in l. 1. ſupra de pæn. legat. ver. habebit igitur quarto l.2. C. de iur.emphy.quinto l.celſus in prin.ſupra de arbi.ſexto, ratione æquitatis,ſeptimo in l.qui fundū in princ.ſupra de contr.empt.Cōtrariū tñ tenuit Petr. pro quo facit l.& poſt tres ſupra de arbi.& licet Bart. dicat. quod loquitur ibi de

de ſtipulatione iudiciali id, tñ non ſatisfacit, quia & in iudicijs hic rigor obſeruatur d.l. celſi s in princ.& quomodo id ſoluatur infra ſub jciã.Præterea ſi ex æquitate peruenit ius purgandæ moræ cur non eadem vbique æquitas ſeruatur. Secundo id probat l. Lucius ſupra de act.empt.Tertio d.l.ſi ita quis promiſerit §.ſcia infra eo. & ſi conceditur actori vt moram purget multo magis reo id erit concedendum, ſed illa lex verè non loquitur in pæna. Quarto probatur Petri opin.in cap.potuit, & cap. propter ſterilitatem de locato, licet aliqui velint illud procedere ex æquitate canonica, & non eſt tamen conſtituenda differentia inter ius Ciuile, & Can. vbi expreſsim facta non reperitur cap. 1. de oper. nou. nunciatio. Ad contraria reſpondebat Petrus & dicebat quoad vſuram moram non poſſe purgari,ſed quoad pænam poſſe,& ita intelligebat §.de illo,ſed quod ait de vſuris eſt contra d.l.Lucius,Item §. de illo de vſuris loqui non poteſt quia expreſsim loquitur de pæna, Item quia ſemel vult pœnam committi, at ſi eſſent vſuræ ſingulis menſibus committerentur, & ante moram, vt inquit Bartol.in l.qui ſine ſupra de neg. geſt.& aliam differentiam,inter pœnam, & vſuras ponit Bart.in l.cum ſtipulate ſupra eo, & Dec. in l.lecta in tertio no. ſupra ſi cer.peta.vnde ille text. de vſuris non loquitur. Quarto igitur dicebat Ang. Pau. Rom.& Iaſ. poſſe ſemper moram purgari,etiam pęna adiecta,modo non intercesſiſſet duplex interpellatio, & hic eſt caſus l.traiectitiæ §. de illo ſupra tit. 1. Sed interpellatio non debet facere, vt plus ſit in mora debitor quam eſſe reperiretur antea per diem venientem quia nemo poteſt plus in mora conſtitui, quam ante eſſet, argum.l.qui bis ſupra eo. & hoc vult §. de illo. Ego credo moram ſemper poſſe purgari modò non multò poſt diem ſoluatur, quia non video,
quod

quod debeat plus operari adiectio pœnæ quam operetur dies, ſi ergo appoſita die ſine pœna mora purgatur etiam quãdo apponitur pœna purgari poterit, nec quicquam facit quod dicit Iaſ. quod mera hominis diſpoſitio iſtud operetur, nam effectus moræ non conſiſtit in pœna. Sed in die, ſi ergo hominis contractus adiecta die non eſt, ita durus, vt ſi obtulerit reus intra modicum tẽpus poſt diem, rem debitam, nec etiam eſſe durus debet pœna adiecta. Nõ obſtat l. traiectitiæ §. de illo, quia prætermiſsis pluribus intellectibus, qui dantur ad illam l. probat opin. contra communem ait enim interpellatum ſi moram fecerit, ideſt fuerit negligens poſt interpellationem in ſoluendo, & poſtea offerat, non purgat moram, illa dictio poſtea denotat magnum interuallum l. qui procuratorem ſupra de procurat, & quia die adiecta ſtatim poſt diem debitum eſt offerenda ad hoc vt mora purgetur, quia in d. §. de illo, ponitur caſus quo ex interuallo offertur pecunia, ideo non mirum ſi non purgatur mora, ſentit ergo illa lex quod ſi ſtatim offerretur mora purgaretur. Et quod hic intellectus ſit verus patet quia non vult dicere ibi Iureconſ. quod per interpellationem debitor moram contraxerit, iam enim in mora fuerat per diem aduentum conſtitutus, & multò magis per interpellationem, ſed intelligendus eſt, quod debitor fecerit moram, ideſt diſtulerit ſoluere, præſertim quia etiam eſt intereſſe in mora vt ceſſet, & ſtatim non ſoluat. Præterea non purgatur mora in d. §. de illo, quia intererat creditoris ne purgaretur, pœna enim ibi debebatur propter operam ſerui qui erat miſſus ad exigengam pecuniam, & illæ iam erant amiſſæ vnde cum creditoris intereſſet, mora amplius ibi purgari non potuit, Eodem modo reſpondetur l. Celſus in princ. nam ibi etiam poſtea, ideſt ex interuallo oblata fuerat pecunia, ſi verò

ſi verò ſtatim offerretur crederem moram purgaturam iri, Nec mihi placet vt dicamus ſpeciale ibi eſſe in deciſorijs iudiciorum, quia Iureconſ.arguit ab arbitro iubente ſolui ad contractum habentem pœnam, & diem in d.ſ.de illo in fin. Ad l.magnam facilis eſt reſponſio,quia ibi nullum verbum de purganda mora. Ad l. 1. de pæn. dici poteſt,quod ſecundum alia iura ſit intelligenda, vel loquitur in teſtatore,qui cum adijcit diem impedit moram purgari,vt dicitur de lege cui æquiparatur §.diſponit,in auth.de nup.eodem modo reſpondetur l.2.C.de iur. emphy. quæ eſt lex quæ moram purgari impedit, quia cum adijcit pænam ſi quid ad diem aliquid factum non fuerit die præterita, amplius mora purgari nequit, prout ſupra diffuſius eſt dictum, vel dic omninò compelli emphyteutam dimittere emphyteuſim,ſcilicet nulla melioramentorum exceptione oppoſita de qua locutus fuerat Imperator qui ait emphyteuta non ſoluens inter triennium non poſsit retinere melioramenta, ſcilicet emphyteuſim omninò reſtituat,ideſt nullis retentis melioramētis. Non obſtat quod æquitas repugnet,quia immo ſuadet vt intra modicum tempus mora purgetur. Non obſtat l.fundum in princ. ſupra de cōtrahen. emp. quia ibi factum erat ius actoris deterius, reſoluta enim erat conditio,& ideo mora amplius non purgatur. Communis ergo eſt concluſio, quod quando dies, & pæna contractui adijcitur, non purgatur mora, & hoc intelligunt interpretes in conuentionalibus ſtipulationibus, in prætorijs verò aliud eſt, & hoc dixerunt, vt euitarent l.& ſi poſt tres,ſed Iaſ.tuetur illam l.loqui quando non eſt appoſita pęna,ſed id quod intereſt debetur,ſed iſtud eſt diuinare præſertim cum in cæteris illius tituli legibus ſemper de pæna habita mentio fuerit,Item habet locum ſi ſciebat emphyteutam ceſſauiſſe, & ob id in pænam

inci-

incidiſſe Bart.in l.Mæius §.duobus de leg.2.& ibi Imol. ſpe. in tit.de lo:a.9.ante aliqua ver.24.Alexan. in conſ. 105.vol.3.nu.13. Teneo ergo moram ſtatim poſſe purgari prout ſupra eſt declaratum, cæterum dum dixi emphyteutam non poſſe purgare moram intelligite, modo dominus penſionem non receperit, vt not.glo.& Doct. in l.2.C.de iur.emphy. quod eſt verum ſi penſionem acceperit pro tempore futuro non pro præterito l.colonis in proprio loco. Limitat communem opinionem, vt non habeat locum in legatis, ſeù vltimis voluntatibus, quæ habent diem cauſa multiplicandæ obligationis per §.1.ſupra de pæn. le. Dicitur autem ibi multiplicari obligatio,quia legatum annuum pro primo anno eſt purum,pro ſecundo conditionale l.4. ſupra de ann.lega.l. eum in annos ſupra quando dies legat. ced. pro primo ergo anno qui eſt purus, clarum eſt legato non ineſſe diem vnde id non pertinet ad materiam noſtram, pro ſecundo verò, & ſequentibus quia tot ſunt legata quot anni, & omnia ſunt conditionalia, ideo dicitur multiplicari obligatio, quæ ante cuiuſque anni diem naſci non potuit, quia ante impletam conditionem obligatio oriri non poteſt l.cedere diem infra de verb. ſignif.§.ex conditionali inſt.eo. quo ſtante cum quiſque annus veniens ſuam ſecum afferat obligationem, & ſimul ſuam impleat conditionem, non poteſt in mora conſtituere, quia oportet,vt prius quis ſtet in obligatione quam moram contrahat l.ſi pupillus l.eo.l.nulla infra de reg. iur. vnde dies ibi appoſita ea multiplicandæ obligationis nō potuit in mora conſtituere, vt conſtituit dies in contractu, qui pro conditione non habetur §. omnis inſt.eo. Alia additur limitatio vt communis concluſio non procedat in contractibus bonæ fidei per d.l. Lucius de act. empt. quod communiter reijcitur, & ego quoque im-

probo,quia valet argumentũ à ſtipulatione ad contractũ emptionis in materia moræ purgandæ d. l. traiectitiæ in fin.ſupra tit.1. Quando autem dicitur ſolutione rei mo ram purgari, intelligite ſi ei ſoluatur cui debetur, non ſi alij l. qui hominem §. ſi nullo infra de ſolut. Item hæc omnia quæ dixi de purganda mora locum habent, niſi interuenerit iuramentum, quod moram impedit purgari l.ſi quis maior vbi Bar.C. de tranſ.& no. Bar.in ſeq.& Bal.in l. ſi pacto quo pænam infra de pactis, & in d.l.& ſi poſt tres in vlt.col. Addo prædictis, quod non dicitur eſſe in mora, qui ſuo tempore debitum quidem ſoluit, ſed modicam ſummam retinuit argum. l. quamuis ſupra de cond.& dem.& l.Scio.C.de in integr.reſt.min.vt no. Bal in l. ædem. C.locati, ſed hoc dictum Bald. intelligitur quando erratus eſt in calculo, vt no. idem Bal. in l. pro hæreditarijs ver.11.ex natura C.de hær.actio. & in d.l. quamuis propter enim retentionem vnius numi à contractu conditionis poteſt recedi in l. in executione §.pen.& l.ſtipulationum aliæ §.1.ſupra eo.facit l.vlt.C. de bon.vend.pign. imped.non poſſ. & Alex. in d.conſ. 105.ant.num.18 vol.3.Ex tertia autem opp.Bart. colligo diem tacitam ſi eſt certa impedire exequutionem moræ, ſed ſupra iam id improbaui in die certa expreſſa, vnde idem eſſe arbitror in die tacita, per text. noſtrum vbi erat dies mutata, debitorem non arctari ad ſoluendum antequam petatur à creditore iuxt. tradita à Paul. Caſtr. in l. ſi decem cum petiero ſupra eo. ſed iſtud eſt falſum nam ſtatim debitor tenetur l. in omnibus de reg. iur. aliud verò eſt in legis obligationibus, quæ aduerſario iubente iubet fieri aliquid, vnde fructuarius licet teneatur cauere ſe vſurũ arbitrio boni viri, id tamen intelligendum eſt ſi petatur,quia ſi petita non fuerit faciet fructus ſuos,etiam ea non præſtita Bar.in l. vxoris §. de

vſufr.

vſufr.leg.Pau.Caſt.in l. vſufructu.C. de vſufr.& in l. pe-
to §. fratre in fin. ſupra deleg.2. ſic Iudex non impatti-
tur officium ſuum, niſi petitus Bart. in l.4. §. nos autem
ſupra de damn.infect.facit quod tradit Bart.in l. admo-
nendi num.60. ſupra de iureiur.Hinc emanauit cautio,
vt cum iudex citat, dicat ad inſtantiam Titij, Spec.in tit.
de citation.§.ſequitur ver,illud no.Ang.in l.1.§.hæc ſti-
pulatio ſi vis pluſquam per l.falcid.facit l.ad perempto-
rium ſupra de iudi. plura ad ſupradictum propoſitum
congerit Iaſ.in l.vniuerſa in princ.C.de præcib. Imp.of-
fer.Ex quibus autem his opp.Bart.colligẽdum eſt,quod
aliquando obligationi non apponitur dies, nec pæna,
& vſque ad lit.conteſt.mora purgatur,ita procedit l.no-
ſtra,& l. ſi cum dies in fin. ſupra de arbi. Aliquando ap-
ponitur dies, & non pæna, & purgatur poſt modicum
tempus, quam dies venit, ita procedit §. Seia, & l. etſi
poſt tres ſupra ſi quis cau. Aliquando apponitur pæna,
& non dies, & purgatur vſque ad lit. conteſt. ita proce-
dit l.qui Romæ §. Flauius infra eo. Aliquando apponi-
tur dies,& pæna,& ſecundum communem, nunquam
mora purgatur, ita intelligunt l. traiectitiæ §. de illo ſu-
pra tit.1.licet ego aliter ſentiam. Concludo igitur omni
caſu poſſe moram purgari, ſiue ſola dies ſit adiecta per
§.ſeia ſiue ſola pæna per l.qui Romæ § Flauius infra eo.
ſiue dies cum pœna, prout modo dixi ſi tamen ſtatim
purgetur,Et ex his expedita ſit quinta,& ſext.Bar. opp.
In antepen.opp.Bart. ſentit extinctam eſſe primam obli-
gationem eius qui debet ſub pæna poſtquam fuit in mo
ra,& ſi Iaſ. aliter interpretetur, & id vult etiam l.obliga-
tionem ferè in fin.ſupra tit.1.& Pau. Caſt. in l.ita ſtipu-
latus §.vlt.infra eo. Et ſi eſt in facultate ſoluendi, quod
debetur ex prima obligatione ſupponitur non eſſe am-
plius debitum. In hoc tamen latius eſt diſtinguendum,
quod

Digitized by Google

quin aliquãdo quis debet vnum,puta fundum,ſine pæna,& tunc ſi eſt in mora ad eũdem tenetur,& propterea obligatus eſt ad id quod intereſt creditori s l. in re §. 1. ſupra de cond.fur.l.vbi §. 1. ſupra de eden. aliquando debet fundum ſub pæna,etſi eſt in mora deſijt fundum debere ſecundum Corra.& ad pænam tenetur d.l.obligationum in fin. qui licet dicat quaſi nouationem fieri illa dictio quaſi exprimit veritatem l. 1. ſupra de tranſ. ita etiam procedit d.l. ita ſtipulatus in fin. ſed ego cenſeo non fieri innouationem, quin prima obligatio transferatur in ſecundam non tamen fit nouatio, vt ſupra dixi,aliquando debet pecuniam ſub conditione ſi fundus datus non fuerit, & fundus non eſt in obligatione, nec poteſt peti,ſed vbi conſtiterit non poſſe dari,quia fortè limitatè præierit tunc pecunia debebitur d. l. ita ſtipulatus. Aliquando debetur pecunia, ſed fundus eſt in facultate ſoluendi,& tunc ſoluendo fundum debitor poterit liberari l. ſi quis ſtipulatus fuerit decem mille infra de ſolut. In pen. verò opp.Bart. nititur conciliari l. & ſi poſt tres cum l.celſus de arbi.quia illa procedit in ordinatorijs,hæc in deciſorijs,& ratio eſt quia Iudex functus eſt officio ſuo l. Iudex ſupra de re iud. & ob id non poteſt ibi mora purgari, ſed hæc ratio videtur inepta, quia non ſequitur Iudex functus eſt officio ſuo, ergo mora non poteſt purgari, nam cum ſententia adhuc ſuum habeat robur, & ſi arbiter Iudex eſſe deſierit, non ſequitur quin mora purgari nõ poſsit,& §.præterea l.celſus, non reddit hanc rationem, quod ideo mora non purgetur,quia arbiter functus eſt officio ſuo,ſed aliam,quia verum eſt intra cal. datum non eſſe, vna ratio Bart. non videtur poſſe ſudſtentari,obſtat etiam d.l.celſus l.ſi cum dies in fin. eo. & Bart.ait ibi apponi diem à l. quis cum mitius agitur, ſed nunc probabo id falſum eſſe, vnde

ad l.

ad l. celſus poteſt reſponderi vt ſupra dixi, vel ſi non placeat illa ſolutio Bart. dicatis, quod ibi ſumus in ſententia qua non ita facilè mora purgatur, aliud verò eſt in contractibus. Ad l. ſi cum dies videndum eſt, vt ſupra dixi ibi non eſſe diem certam, & ob id moram vſque ad lit.conteſt.poſſe purgari, & ita diſtinguit d.l.celſus in fin.princ.in ver.contra,& l.1. ſupra de pen.legat. Ex vlt. Bart. opp. colligitur mitius agi cum lege, quam cum homine quod probatur in l. ſi cum dies in fin. ſupra de arbi. vbi poteſt vſque ad litis conteſtationem mora purgari,cum lex ad ſoluendum diem præſtituiſſet, & tamen cum homo diem præſtituit paulò poſt diem tantum purgari mora poteſt l. & ſi poſt tres ſupra ſi quis caut. Secundo facit l. item veniunt §. idem rectè ſupra de peti.hær. prout hic innuit Iaſ. Quarto l. inſulam ſupra eo.iuncta l. cũ ſtipulationes. Quarto probatur quia in pænis legis vſque ad ſententiam licet pænitere, vnde ſi dominus libertum capitis accuſauerit, ita demũ amittit contra tabulas liberti bonorum poſſeſſionem ſi vſq; ſententiam in accuſatione perſeuerauerit, non ſi deſtiterit l.qui cum natu. §.accuſaſſe ſupra de bon.libert.idem probatur in l.ſeruitutem §.petijſſe eo.tit.facit l.Papinianus §.meminiſſe ſupra de inoff.teſtam. & l.alia.C.de his quib.vt indign. ſupra id probare videtur cap. potuit de locat.& cap. propter eo. tit. Contrarium tenuit Bald.in l.1.n.2.C. ſi in fraud.patr.in 1.opp quod immò mitius agatur cum homine, quã cum lege pro cuius opinione, vrgere videtur l.ſi libertus in princ.ſupra de iure patro. vbi ſi libertus faciat ſe minorem centenario,ideſt tantum ex bonis ſuis alienet, vt non permaneant apud ſe bona, quæ valeant centum aureos, quia fraudem legi fecit, quæ non vult deberi legitimam patrono in bonis liberti, qui non habet centum aureos in bonis ipſo iure nulla

eſt

eſt alienatio, ſi verò non faciat ſe minorem centenario, & ita non fraudet legem, ſed patronum, vt habeat quidem legitimam, ſed minorem, valet alienatio, ſed per Fauianam, & Caluiſanam reuocatur, & ita durius agit lex quam homo, Secundo vbi diem lex apponit non purgatur mora l. vlt. C. de repud. hæred. §. pen. inſt. de bon. poſſ. & l. quamdiù C. qui admitt. l. 1. §. decretalis cũ ſeq. ſupra de ſucceſſ. æd. & tamen ſi homo diem apponat, licet purgare moram d. l. & ſi poſt tres. Tertio quando lex prohibet alienari ipſo iure non valet alienatio, & tamen ſi homo prohibuerit, valet, vt no. in l. ea. l. C. de cond. ob cauſam. Quarto ſi ad tempus lex damnat aliquem ex cauſa famoſa, & elapſo tempore durat infamia l. ad tempus C. de his qui no. infam. & tamen aliud eſt ſi homo, ſeù Iudex ad tempus aliquem damnauerit l. & ſi feuerior, & ibi Saly. in 3. quæſt. C. eo. tit. propter hoc dicebat Bal. in loco prædicto durius agi cum homine legis miniſtro, vt eſt arbiter, quam cum ipſo homine cum aliquo conueniente, quod Bar. hic improbat, quia arbiter præſertim iure digeſtorum legis miniſter fuiſſe dici non poteſt Bart. verò tenet, quod durius ſemper cum lege, quam cum homine agatur præterquam ſi agatur de pæna intrinſeca, ideſt de actu nullo faciendo, tunc. n. potentior erit lex. Sed hoc non conuenit ſecundo, nec quarto argum. pro vltima parte ſupra poſito, pænam enim intrinſecam appello, quando actus nullus eſſe dicitur, aliæ verò pænæ vocantur extrinſecæ, vt per Bart. in l. prætor in princ. ſupra de oper. no. nuncia. ſed ego credo indiſtinctè verũ eſſe, quia cum lex in pænã diem apponit, durius ſemper cum lege, quã cũ homine agi quia plus delinquit, qui in legẽ peccat, quã qui in hominem, & ideo acerbius eſt puniendus l. reſpiciendum in princ. infra de pæn. præterea fortius debet operari lex, quam ſim-

ſimplex hominis diſpoſitio, vnde cum diem lex in pœnam apponit, videmus ſecundum communem ſententiam moram purgari, præterito die amplius non poſſe c.licet de ſupplen.negli.prælat.& c. licet canon.& c. cõmiſſa de elect.in ſexta,& c.pręterea infr.de prohib.feud. alien.per Feder.&no.Iaſ.in l.2.n.299.C.de iur.emphy. & ſupra diffuſius dixi.Nec obſtat adducta in oppoſitum & primo non obſtat l.ſi cum dies §.vlt.quia ibi non aderat dies certa, ſed arbitrio Iudicis promiſſa intra quam debet ſoluere condemnatus de quo in l. debitoribus ſupra de re iudicat. Nõ obſtat l.Papin.§.meminiſſe quia lex non improbat eum qui teſtamentum accuſat, ſed qui ob calumniam accuſat, & ideo niſi accuſantem calumniatum fuiſſe appareat, legato non punitur. Et id euidentius probatur in d.l.ſi cum natu maior in fin.cum l. ſeq. vnde & ſequentium iurium quæ pro prima opinione adducta fuere ſolutio apparet. Non obſtat l.item veniunt §. idem rectè ſupra de pet. hær. quia dominus non fuit obligatus pro ſeruo niſi condemnatus l. miles. §. vlt. ſupra de re iud. aut ſaltem lex poſt condemnationem expreſſim dat domino condemnato facultatem dandi ſeruum pro noxa, hic verò ceſſat illa facultas. Ad l.Inſulã quam hic adducit Rip. reſpondetur quod ratio cur non debeat ante biennium intereſſe debitor, illa nõ eſt,quod ex l. diſpoſitione veniat illa obligatio,quia illa lex non reddit hanc rationem, ſed quia ſtipulatio, quæ habet diem certum non eſt mutanda. Nec obſtat, quod in l. cum ſtipulatus ſim mihi ante certam diem comittatur quia illud operatur adiectio, vt opus fieret arbitrio ſtipulantis,quod poteſt facere etiam ante diem committi ſtipulationem. Non obſtat l.potuit in fine de locat. Nam ſecũdum communem opinionem illud procedit de iure Can.ſed mihi durum videtur cum

vt habetur in auth.hoc amplius C.de fideicomm.elapſo anno amplius moram purgare nō potuit, vt tenet Ang. in d.l.& poſt tres, item hæres, qui vult adire cum beneficio legis,& inuentarij,cum intra dies 30. debeat inuentarium incipere à die mortis defuncti, & quo ſciuit ſe hæredem, ſi poſtea velit inuentarium facere, non auditur, item cum mater ſaltem intra annum debeat petere tutorem filio impuberi, defuncto patre, alioquin excluditur ab eius hæreditate l. 2.§.cōfeſtim ſupra ad Tertull. & habetur in §.penult.inſtit.eo.tit.de Senatuſconſ. Tertul. poſt annum non poterit petendo tutorem, moram purgare,vt not.Bart.in d.§.cōfeſtim & Saly.in l.ſi pacto C.de pact.& Bal.in d.l.& ſi poſt tres. Tertius excipitur caſus quando facta eſt executio à debitore,quia ipſe pænam ſoluit non poterit amplius debitum offerēdo eam repetere l. qui ob rem ſupra de cond.indeb. vnde infero,quod ſi ſtatutum mandet eum qui poſitionibus non reſponderit pro confeſſo haberi, ſi Iudex pronunciauerit reum pro confeſſo eſſe habendum, non poterit amplius reſpondendo moram purgare,vt not. Cyn.in L. 2.§. quod ſi actor. & ibi Bart. C.de iureiur.propter calum.præſt.& Saly.in d.l.ſi pacto, vnde non eſt differentia,an homo, vel lex exequatur, nam ſecuta executione amplius mora non purgabitur,& ideo ſi quis eligat,cum ſibi optio plurium rerum eſſet relicta, quia ſtatim lex in eum transfert dominium rei electæ. l.apud Euſidium ſupra de opt.legat. facta electione etiam ſi ignoret legatarius ſibi legatam optionem fuiſſe non poterit amplius mutare electionem. l. ſi is cui ſupra de leg. 2. Quartus excipitur caſus quando egiſſent contrahentes ne mora purgaretur, & hoc non habet dubium l. ſancimus ver. niſi pact.C.de fideiuſſ. Quintus caſus excipitur quando re contractus per modum conditionis eſſet initus, vt

promitto te liberare ſi intra menſem mihi dederis decem elapſo menſe non poteris dare l. Thais §. ſi intra ſupra de fideicom.lib. Bal.l.in l.vlt.C. de tranſact.& ratio eſt quia conditio implenda eſt in forma ſpecifica l. qui hæredi ſupra de cond. & dem.vnde infertur, ſi te faciam hæredem ſi intra annum ædificaueris monaſterium,elapſo anno non poteris moram purgare Bal. in l. ſi pupillorum C.de repud.hær.num.4. Sextus excipitur caſus quando ſuper contractu eſſet iuratum l. ſi maior vbi Bar.C.de tranſ.& ſupra expoſui.Septimus eſt quando res debita perijſſet cum amplius præſtari nequeat, nec mora purgabitur d.l. ſancimus C. de fideiuſſ. & l. ſi ſeruum §. ſequitur ſupra eo.Octauus eſt caſus quando ius actoris,vel creditoris factum eſſet deterius per l. qui fundũ in princ.ſupra de contrah.empt. cætera omnia ad has exceptiones redigi poſſunt. Alij ẽt caſus excipiuntur de quibus ſupra in 4. not. & plures eorum reieci, Addit hic tñ Alexan.nu.38. iure Cano.etiam in prædictis caſibus poſſe moram purgari, vt voluit Bal. in l.qui crimen in 11.quæſt.C.qui accuſ.non poſſ. quia ius Cano. æquitate nititur c. dilecti de iudi. id tamen non ſequitur Alexand.quia vbi aliquid non eſt expreſſum iure Cano.obſeruatur ius ciuile cap.1.de oper.no.nuncia.& multo magis id eſt defendendum in terminis noſtris in quibus ex æquitate proceditur,& tamen quia in caſibus ſupra adductis videtur ceſſare æquitas, moræ purgatio etiam iure Cano. non eſt admittenda. Hactenus viſum fuit,an,& quando ante lit.conteſt. liceat moram purgari. Nunc videndum eſt quid iuris ſit poſt lit.conteſt. qua in re iura videntur pugnare,nam l.noſtra, & l. ſed ſi alia ſupra de conſtit.pecu. prohibent purgari at l.inter.in fi. & l.ſi ſeruum §.ſequitur infra eo.& §.vlt.inſt.de perpe. & temp.act.videntur velle contrarium. In hac difficulta-

te quatuor fuere ſolu. Prima glo. in d.l. interdum in fin. vt illa iura intelligantur ſecundum l. noſtram, ſed hanc ſolutionẽ non patitur d.§.vlt.inſt.de perpet.& temp.act. Secunda fuit ſol. Petr. & Andr. Piſa. vt l. noſtra procedat vbi peto id quod intereſt, & reus vult ſoluere quod debet ex prima obligatione, ſed l. interdum, & aliæ loquuntur vbi peto quod ex prima obligatione debebatur,& illud etiam ſoluitur, ſed licet primum membrum recipiatur ſecundum eſt contra d.l.ſed ſi alia, Quare tertia fuit ſolu.Ruin.quod d.§.vlt.inſt.de perpet. & temp. act.ſit intelligen.de abſolutione,quę fit ab inſtantia,& vt iſtud intelligatur ſciendũ eſt loqui Ruin.de ſentẽtia,quę abſoluitur ab obſeruatione iudicij, & illa eſt duplex,alia quæ efficit vt iterum poſſit agi, puta quando abſoluitur reus,quia actor non comparet, vel quia male conceptus eſt libellus; vel quia falſus procurator litigauit, tunc abſoluitur reus ab inſtantia, ſeù obſeruatione iudicij, ſed iterum poterit conuenire, Alia eſt abſolutio ab inſtantia, quæ fit ideo quia reus ſoluit,& iam eſt liberatus, & poſt hanc iterum non agetur, vt hæc declarat Bart. in l. Titia nu.4.infra de accuſ.Iaſ.in l.properãdum §.& ſi quidem nu.26.& 17.C. de vend. Sed hanc,Ruin. reſponſionem Bar.non admittit, quia non ſequitur non eſſe purgatam moram vſque ad ſententiam,& eo caſu reus abſoluitur, quia iam purgata mora fuit liberatus,& ideo Bart. tranſit ad quartam ſolu. quod ante lit. conteſt. verb. ſufficit rem debitam offerre, ſed non poſt per l.ſed ſi alia ſupra de conſt. pecun. ſed animaduertendum eſt, quia illa lex loquitur de eo. qui verè,& re obtulit,quia ſi conſtituẽs offerat, & actor accipere noluit, ergo ſequitur factam fuiſſe re oblationem, idem probatur in l. interdum in fin.& eſt verius,quod re ſemper debitum ſit offerẽdum, ſiue ante lit.conteſt.ſiue poſt, vt probatur etiam in l. ac-

ceptam C. de vſur. & in l. ſi reus [illegible] atrs ſupra de procurat. Præterea ſi iura negant poſſe purgari moram lite conteſtata, nonne intelligunt etiam re facta oblatione, vnde teneo opin. Ruin. Non obſtat §. vlt. inſt. de perpet. & tẽp. act. quia loquitur quando omne id quod debetur offertur creditori, & principale debitũ, & id quod intereſt cum dicit ſatisfiat, cum enim nihil ſuperſit quod peti poſſit ab actore, neceſſe eſt vt reus abſoluatur, ſed nos loquimur quando reus ſoluendo principali debitum vult euitare pænam, aut ne ſoluat quod creditoris intereſt, tunc enim vſque ad lit. conteſt. tantum id facere poteſt per l. ſed ſi alia ſupra de conſt. pæn. ſed ſi ita intelligamus, non erit quærendum de purganda mora ſi quidem creditor habet quod vult, Teneo igitur ſecundam ſol. quæ fuit Petr. vt §. vlt. inſt. de perpet. & temp. act. procedat vbi dominus rem petit, & obtinet, & rem principalem petit ſecus ſi petat intereſſe, quia tunc poſt litem conteſt. moram non purgabit. Non obſtat d. l. ſcilicet ſi alia quia ibi dominus rem debitam nolebat, vt exprimitur in illo tex. ſed æſtimationem quanti, plu imi vel intereſſe. Ex regula ergo negatiuæ noſtræ l. quod poſt litem conteſt. non poteſt purgari mora. Excipitur iſte caſus quando reus rem eandem met ab actore petitam offert, nam vſque ad ſententiam eam offerre poteſt; ſed intellige modo nondum ſit concluſum in cauſa, & ſententia, pari paſſu ambulant. Bart. in l. ſi mater §. eandem in fin. ſupra de excep. rei iud. & no. Pau. Caſtr. in l. alia in princ. C. de his, quibus vt indi, & ibi dabat hanc cautionem, ei qui vult purgare moram poſt concluſionem in cauſa vt ſe patiatur condemnari, & poſtea appellet, & tunc purgabit moram, quia appellatio reſcindit non ſolum ſententiã ante latam, ſed ẽt omnia ante acta præter litis conteſtationẽ, vt hr̃ in l. ita demũ, & ibi Iaſ.

C. de

C.de procur.idem tenet Bar.in l.1.num.14 ſupra de act.emp. vbi vult.in cauſa appellationis moram poſſe purgari, ſed hoc mihi non pla. et quia neceſſe eſt, vt renunciet appellationi reus,tunc autem confirmabitur ſententia l. vlt. C. de temp. appell. & non poterit amplius purgari mora niſi dicamus,quod renunciat,ſi volente creditore, moram purgauerit Concludi autem in cauſa dicitur, quando vterque litigans probationibus renunciat gloſ. in §.quia verò multi in Auth.de teſtibus, & in cap.cum dilectus in fin.de fid.inſtr. Iaſ.in l.licet num.2. C.de procur.& in l. admonendi in repetitione num.51. ſupra de iureiur.Quoad ſecundam opp. Bar.præmittendum eſt in clauſula iudicatum ſolui, contineri clauſulam de defendendo,quia ſi reus non conteſtetur litem,nunquam poterit diffinitiuè condẽnari, Bart.in l. Aemilius in princ.ſupra de mino. Pau. Caſtr.in l.& poſt ædictum §quod ſi is. ſupra de iudi. ſed tantum poteſt actor petere,vt mittatur in poſſeſsione rerũ,vel rei.Bar.in l.conſentaneum nu.5.cap.quomodo,&quando iudex,quam ſolutis expenſis reus recuperabit auth.ei qui C.de bon. auct.iud.poſſ.idem erat olim in actore quia eo abſente circumducebatur ædictus, & reus abſoluebatur à citatione,& iure eod.ab inſtantia,vt ait l.properandum.§.& ſi quidem C. de iudi. ſed hodie poteſt ad diffinitiuam peruenire, pro auth.qui ſemel vbi Bart.C.quomodo,& quando iudex. Reo autem poſt lit.conteſt.abſente ad diffinitiuam & olim & hodie peruenire poteſt, quia cõtrahitur heremodicium de quo in l. cum quærebatur §. 1.infra iudi.ſol. & d.l. properandum.§. ſin autem reus. Hoc ita ſtante in l.3.in fin.infra iud.ſol. ſi pænam peto à fideiuſſore, quia reus non defenditur, & litem conteſtor, poteſt comparendo,reus facere, vt fideiuſſor abſoluatur,& ita purgat moram lit. conteſt. quod contra

lino.

l.noſtram Bart. ſol. quod id euenit quia qui vnò grauatur, in alio eſt ſubleuandus l. eum qui de iureiuran. ſed actor ſentit hoc commodum, quia ſtatim committitur ſtipulatio ad omne id quod eius intereſt, ſimul atque reus iudicio non ſiſtit, quod non eſt in cæteris obligationibus in quibus factum debetur, quia in illis pro rata temporis quo non ſit, ad id quo d intereſt ſtipulatio cōmittitur. Hæc ratio non placet, quia illa regula, qui in vno grauatur in alio eſt ſubleuādus, locum habet, quando ex eadem cauſa prouenit commodum, & incommodum, vt ait Bart. & Dec. in l. ſecundum naturam infra de reg. iur. veluti quia quis eſt agnatus ſuccedit in hæreditate, æquum eſt, vt etiam ſuccedat in onere tutelæ, ſed vt reus committat pænam eſt ex conuentione, quod verò purget ex æquitate, ideo hæc regula in hoc non procedit. Secundo igitur dicit Iaſ. quod non purgat moram in l. 3. in fin. is qui cum lis eſt conteſtata, ſed alius, ideſt reus principalis, ſed & ſi hoc ſit verum purgat tamen in beneficium fideiuſſoris quia ipſe abſoluitur, vnde credo poſſe purgari moram ibi, quia quamdiù quis poteſt defendere nunquam ad pænam committitur ſtipulatio d. l. 3. §. ob cauſam habet enim reus totum triennium ad ſe tuendum l. propei andum in princ. C. de iudi. Nec obſtat l. cum quærebatur §. proinde quia committitur reuocabiliter lite conteſt. clauſula de defendendo. Ex antepenul. Bar. opp. colligendum eſt eum qui debet quantitatem reſpectu certæ ſpeciei poſſe ſoluendo ſpeciem liberari l. ſi verò in fin. §. ſolut. matr. Pau. Caſtr. ibi declarat, quando quis dicatur eſſe debitor reſpectu certæ ſpeciei, & ait eum eſſe qui obligatus eſt ad præcium alicuius rei, modo id non ſit definitum nec certum, & ſequitur Iaſ. in l. Titiæ textores §. vlt. ſupra de leg. 1. & ex hac obligatione duo magni ſequuntur effectus, is quem appo-

ſui,

ſui,& Bart.refert,alter eſt quia peremptа ſpecie qui eius reſpectu debet quantitatem liberatur d.l.Titiæ textores in fin.& l.quidam §.ſi tibi deleg.1. Ex penult.Bart. oppo. colligendum eſt delinquentem poſſe purgare delictum,ſed intelligendũ eſt ſi id lex ei concedat,& ita procedit l.hoc ædicto nam prætor niſi reſtituatur res altera à Publicano, vult eum in duplo condemnari,& ita concedit,vt reſtituẽdo pænã euitet,ſed vt ſciatur an per pænitentiam delicti, euitari poſsit pæna, diſtinguẽdũ eſt, quod in foro poli ſemper licet pænitere capitulo inter claras C.de Sum.Trin.& fid.cath. in foro verò ſæculari, plures caſus ſunt conſiderandi, Aliquando enim quis cogitat delinquere, & non delinquit, & iure ciuili hoc pro delicto non habetur l. cogitationis infra de pæn. ſed in foro conſcientiæ,ſi conſentit delicto perinde eſt, ac ſi deliquiſſet Tres enim gradus ſunt cogitationis.Primus eſt cum in mentem venit delictum, & tunc ſi reſiſtat cogitationi,non modo id delictum non eſt,ſed laus, quia id eſt pugnare cum carne, ob quod errans eſt coronandus. Secundus gradus eſt quando quis prauæ cogitationi non reſiſtit, ſed in ea ſe oblectat, non tamen ei conſentit, & id eſt peccatum veniale. Tertius eſt ſi conſentit,& eſt mortale gloſ.in l.1.§. pen. in ver. coniugatio de iuſt. & iur. Aliquando & ſecundo quis cogitat, & incipit facere, ſed non perficit, & ſi pæniteat abſoluitur l. qui falſam infra de falſ. Si verò non perficiat quia non poſsit, punitur l.is qui cum telo C. de ſicar. l.ſi quis non dicam C. de Epiſc. & Cler. & not. eſt illam legẽ latã eſſe à Iuliano,qui Iulian.Apoſtata conceſſerat vt quiſque matrimonij cauſa ſacras virgines à cœnobijs extraheret,vt habetur in hiſtor. triper. lib.7. cap. 4. Aliquãdo quis cogitat,& perficit,& nõ eſt locus pænitentiæ l.qui ea mente infra de fur.cum ſimilibus. Ali-

quando quis perficit, ſed non cogitat, & non punitur ſi caret culpa l. alias ſecus l. reſpiciendum §. delinquunt infra de pæn. Cyn. in d.l.ſi quis non dicam ad fin. In cæteris oppo. refero me ad ea, quæ hic tradunt interpretes. Colligendum igitur eſt non purgari moram lite conteſtata, Sed excipiuntur ab hac regula, quinq; caſus. Primus eſt quando quis offert quod petitur, vt ſupra in prima oppo.eſt dictum. Secundus eſt in caſu l.3.in fin. infra iud.ſol. Tertius eſt in l.ſi fundus. §.ſi pluris ſupra de pign.ſed illud eſt quia ſoluta pecunia debitor pignus liberat.l.ſi rem 1.§. nó omnis ſupra de pign.act.& ideo omnia quæ inde pendent reſoluuntur ſicut etiam videmus in l.in diem addicto vbi Bart. ſupra de aqua pluu. arcen. Quartus eſt caſus quando poſt lit. conteſtatam mora contrahitur, vt habetur in l.ſi maior. C. de tranſact. ſed illud eſt, quia quod id in quo mora conrrahitur lis non erat conteſtata. Quintus eſt caſus in l.diuus ſupra de in integr.reſt. Quando tamen quis ignorauit ſe debitorem non purgat quidem moram elapſo tempore, ſed petit reſtitutionem in integrum ex clauſula, ſi qua mihi iuſta cauſa videbitur vt no. Bart. in l. cum filius num. 4. ver. quæro hæres ſuccedens ſupra eo. In prima quæſt. Bart. tenet duplicem moram non poſſe purgari pro quo eſt l.traiectitiæ §.de illo ſupra tit.1. & l.ſi mulier. 2. C. ad velle. & l. baliſta ſupra ad Senatuſconſ. trebell. vbi geminatus actus mulctatur ſicut etiam videmus in geminata confeſsione, quæ probat etiam extra iudicium, quod non facit ſimplex confeſsio Bart. in l.cum ſcimus in punct. vbi plura ad hæc propoſita cumulat; Alexan.C.de agr. & cenſ. lib. 10. & ſi dicatur quod litis conteſta. non continet geminatam moram, reſpondetur, quod antequam actor litem conteſtetur ſemper extra iudicium interpellat reum, & ob id duplex

mora

mora contrahitur l.quidam Iberus vbi Paul.Caſt. ſupra de ſer. vr. præd. & ob id inoleuit praxis qua vtuntur actores in libellis in quibus narrant ſe reos interpellauiſſe,& eos recuſauiſſe ſemper ſoluere,vt ibi Pau. Caſtr. declarat, quod tamen pertinet ad tex.noſtrum, at etiam in lit. conteſt. mora interuenerat elapſo die, quo potuit ædificari.vt ſupra eſt declaratum, Et ſi Alexan. conetur dicere moram pro facto interueniſſe, & lit. conteſt. pro intereſſe.Nam vt inquit Iaſ.videntur pro vno,& eodem duæ moræ interceſsiſſe. Alexan.verò hic contrarium tenet per l. 1. ſupra de penu. legat. & quia ſequeretur ſi duplex mora ante lit.conteſt. interueniſſet eam purgari non poſſe quod eſt contra tex. noſtrum . Ego verò amplius credo bis moram non poſſe contrahi , ſed ſemel tantum, quia ſicut nemo poteſt plus obligari , quod debeat l. qui bis ſupra eo. ita nec plus in mora conſtitui quam ſit conſtitutus , ſicut etiam videmus in fure qui non poteſt plus eſſe fur quam fuerit , quod pertinet ad rem ſublatam l.inficiando §.infans. infra de furt. & l.ei qui.eo.tit.& ideo ibi dicebat Bar.qui ſi quis hic furetur veſtem , & eam ferat Florentiam non poterit ibi puniri, quia furtum hic tantum factum fuit , & licet contrarium dixerit Bar.in l.ſi dominium §.1.eo.tit. de furt. & in l.ſi abductæ.C.eo.tit. eius tamen dictum damnatur , vt latè tradit Angel. Aret. in tractat.maleficior. in ver.veſtem cæleſtem num.51.& Bal. in d.l. ſi abducta, & ſi d. Alar. in cap. 1. de rap. dicat decem mille fures propter illud dictum Bar. ab aſſeſſoribus humani ſanguinis ſitibundis ad laqueum damnatos fuiſſe . Nec obſtat §.de illo, quia ſupra eſt reſponſum.Non obſtat,quod geminatus actus plus operetur quam ſimplex quia id verum eſt in eo, qui facit ſed hic interpellatus nihil ipſe facit, vnde quoad eum non poteſt plus operari duplex mora quam

Sſ 2 ſim-

ſimplex, teneo igitur rationem Alexan. Nam actor lit. conteſt. manum videtur inieciſſe reo, & præocupaſſe ne mora poſsit purgari, & quia contractũ fuit per lit. cõteſt. l. 3. §. idẽ ſcribit de pecu. Secunda quæſt. vt facilius intelligatur eſt præmittendum clauſulam rato manente pacto id operari, quia cum creditor, debitore in pænam incidente, aut principale debitum, aut pænam petere poſsit, vtrumque autem exigere nequeat, ſed altero debeat eſſe contentus iux. l. reſcriptum §. ſi pacto ſupra de pact. hæc clauſula operatur vt vtrumque, & pæna, & principale debitum poſsit exigi. l. qui fidem vbi doct. ſupra de tranſact. Item opitulatur tantum ei qui conuentionem obſeruat, non ei qui negligit, vnde emphyteuta qui non ſoluit canonem, non poſſet dicere ſe ab emphyteuſi non poſſe expelli, quia eſt appoſita hæc clauſula, vt no. Bar. in l. cum pater §. libertis ſupra de leg. 2. de quo videas Iaſ. in l. cum proponas C. de tranſact. Hoc ergo ſtante videndum eſt, an prædicta clauſula impediat moram purgari, & Bar. negat per l. 3. §. 1. ſupra de eo quod cer. loco Secundo per l. ſi quis rem ſupra de arb. iuncta l. ſi cum dies infra eod. Tertio per l. ſi quis à ſocio ſupra p ſocio iuncta l. qui Romæ §. Flauius infr. eo. Quarto, quia & ſi ambigua ſit mẽs contrahentiũ benignior tñ pars eſt accipienda Quinto per c. ponunt de loca. contrariũ 13. tenet Bal. Ang. in l. & ſi poſt tres ſupra ſi quis caut. Petr. à Bel. & Belu. per d. l. qui fidem in qua ſi liceret purgari moram fruſtra induceretur hæc clauſula rato manente pacto. Secundo ſi ſtante mora rei, actor vtrumque vult conſequi per hanc clauſulam impoſsibile eſt, vt mora purgetur, & iuramentum habeat vim clauſulæ rato manente pacto, vt not. Bar. & Bal. in l. ſi quis maior C. de tranſact. ſed. iuramentum impedit moram purgari, vt no. Batt. in d. l. ſi quis maior, ergo & hæc

hæc clauſula,quia non obſtat l.1.ſupra de eo. quod cer. loco, quia ibi non apparet reum in mora fuiſſe, vnde eam purgat ſi aliud non impediat. Non obſtat l.ſi quis rem quia prætermiſsis aliorum reſponſionibus ibi nullum verbum de purganda mora, & licet in l. ſi cum dies in fin. concedatur morã purgari, loquitur tñ in diuerſis terminis, & ita ad rem non facit d. l. ſi quis rem præterea non erat ibi promiſſa pæna ſi res petita non fuiſſet præſtita,ſed ſi non eſſet obtẽperatũ arbitro, vnde etiam ſi res petatur non propter hoc habetur id quod promiſſũ eſt ſub pæna,vt procedũt termini noſtri.Deinde ibi,ille qui deduxit rem in iudicium eſt ille qui commiſit pænam vnde aliter non habet quod intendit, quia nollet litigare coram iudice, itaque etiam ſi habeat pænam,non habet aliud quod debebatur. Non obſtat l.ſi ſi quis à ſocio, nam ibi nullum verbum de purganda mora, & licet in §. Flauius concedatur purgatio moræ diſtat tamen à terminis d.l.ſi quis à ſocia,præterea ibi non habuit actor & rem, & pænam, ſed tantum id quod intereſt, quatenus excedit pænam, vnde ad rem noſtram non facit, Non obſtat argumentum Imol. quia negatur rem eſſe dubiam, moram non poſſe purgari. Non obſtat cap. potuit quia illud eſt ex æquitate canonica, vel dicendum eſt quod illud dominium directum non habere ex pacto, & ob id purgatur mora, quia mitius agitur cum lege, quam cum homine ſecundum communem opinionem. Circa ſextam quæſt. adde Bal.in l.2. num.2. ver. 7. quæritur C. quando lice. ab emp. diſce, qui vult emptorem qui noluit ſtare contractui poſſe purgare moroſitatem, aut factum etiam ſi archam dederit. Prætermiſsis alijs quæſtionib. Bar. quæ difficultate carent vt ſupra expoſitæ fuerunt, deſcendo ad octauam, & pen. quæſt. in qua præmitto q̃ hæc verba, ſi non ſolueris;

ueris, intelliguntur ſi non ſolueris, vel quia nolis, vel quia non poſsis, iux.no. à Bart.in l.1.num.13. ſupra de vulg. ſub. & in l. Gallus. §.& quid ſi tantum ſupra de lib. & poſt. & probatur in l. cum proponas. C. de hær. inſt. aliquando ſecundum mentem contrahentium accipiuntur in vno tantum ſenſu, ſi nolueris, vel in alio ſi non potueris, nam ſi apponatur pæna, ſi quis non ſoluerit, ſemper intelligitur apponi, ſi reus noluerit ſoluere, vt probatur in l. pater ſeuerinam, ſupra de cond. & dem. nam creditur apponi pæna caſu quo negligat debitor ſoluere, non autem caſu quo non poſsit, quia tunc euitaret pænam l. ſed ſi alia in princ. ſupra de conſtit. pecu. l. 2. §. 1. ſupra ſi quis cau. & l. qui commeatus infra de re milit. & l. quibus diebus in princ. ſupra de cond. & dem. Si verò non apponatur pæna, ſed debitum in alterum transferatur, veluti des mihi decem, & ſi mihi nõ dederis, des Titio, tũc quia in pænã nihil additur non eſt credendum, quod creditor velit punire negligentiam debitoris, ſed potius caſu quo ſibi ſoluere nequeat, vt ſoluat alij, & ideo tunc hæc verba ſi mihi non ſolueris ſunt intelligenda, ideſt ſi non potueris ſoluere ex mente contrahentium, & ita intelligitur l. 3. §. 1. in fin. ſupra de adim. legat. In quæſt. ergo propoſita à Bart. quando volo vt mihi decem ſoluas, & ſi mihi non ſoluas, volo vt ſoluas viginti fiſco, quia hic eſt duplex pæna, altera quia augeo obligationem, ſi mihi non ſolueris, altera quia duriorem tibi paro aduerſarium, ideſt fiſcum, hæc verba ſi mihi non ſolueris ſunt intelligenda, ſi mihi ſoluere neglexeris, quia magna pæna, vt dixi eſt appoſita, & ideo mora nunquam poterit purgari etiam in dubio propter argumenta à Bar. deducta, & quia ius quæſitum fiſco, cum mihi ſoluere quis neglexit non poteſt amplius tolli. l. vlt ſupra de pact. l. qui Romæ §. Flauius

tius vbi Iaſ.num. 16. infra eo. Si verò non eſſet appoſita pœna,ſed dictum eſſet,ſi mihi non ſolueris,ſoluas Titio,tunc intelligo, ſi non ſolueris, ideſt ſi non potueris ſoluere,& ideo tunc mora poterit purgari,non eſt enim ius Titio quæſitum, niſi cum mihi amplius ſoluere non poteris, & ideo ceſſat ratio, quæ moram purgari impedire potuiſſet, & ita hanc quæſt.credo eſſe decidendam. Creditor autem,& ipſe moram contrahere poteſt ſi debitore ſibi offerente nolit accipere, cuius mora id operatur,quod re perempta non amplius debitor tenebitur l.qui decem in princ.infra de ſolut.l. ſed ſi alia in princ. ſupra de conſt.pecu.l.ſi ſeruum §.ſequitur ſupra eo.Secundus eſt affectus quia debitoris obligationem minuit, nam ſi de leui culpa tenebatur non niſi de dolo moram faciente creditore tenebitur l.illud ſupra de pericul.& commo, rei vend. Poteſt autem ipſe moram purgare iterum interpellando debitorem, vt ſoluat, & tunc, & modo ſuam moram purgat, & velut pilam à ſe in debitorem ſuum trāsfert d.l.ſed ſi alia. Poteſt ergo creditor & ipſe vt dixi moram purgare, ſi de conſeruanda actione agatur;l.ſi quis ita promiſerit.§.ſeia infra eo. quamquam defendi poſſet illam legem de creditore non loqui, potius enim erat debitor, quia tenebatur Seiæ Titius pecuniam ſoluere,ſi hortos redimere volebat.Quoad ius verò quærendum,& negat Bar.moram poſſe purgari per l.Thais.§. ſi intra ſupra de fideicommiſſ. lib.qui loquitur quando ſub conditione intra certum diem implenda libertas relinquitur, & difficilius eſt purgare moram poſt conditionem, quam puro exiſtente contractu, quia conditio in forma ſpecifica eſt implenda. l. qui hæredi l. Medius ſupra de cond. & dem.ſed vbi certa dies non eſſet appoſita poſſet defendi, etiam moram poſſe purgari, quo ad ius quærēdum per l.ſeruus §.1 & l.Sti-

chum ff.damn.ſupra de ſtat. lib. vbi ſeruus cui relicta eſt libertas cum ſeptennio ſeruierit poteſt ſi fuerit aliquo anno in fuga poſtea ſeptennio ſeruire, nam conſtat ibi determinatam diem non fuiſſe intra quam ſeruiendum eſſet, ſed ſeruus ſimpliciter iuſſus fuerat ſeruire ſeptennio vnde, quocunque ſeptennio ſeruiendo videtur teſtatori ſatisfaciſſe,& ita moram purgare poteſt. An autē debitor debeat ire ad domum creditoris purgandę moræ gratia vide Bart.in l.item illa ſupra de conſt. pecun. & ex his, &c.

Secus quam alii ſenſerit cōcinna facti ſpecie è tenebris vendicatur intellectus ad verſicul. Cum autem §.Nummis l. Deductæ ff. Ad ſenatus conſult.Trebellian.

QVamuis lex ipſa de per ſe ſatis aperte atque clarè cunctis pateat,& noſtra non indigeat declaratione attamen verſiculus iſte vltimus huius textus noſtri non ita facile ab omnibus intelligitur; Et ideo facti ſpeciem ad ipſius enucleationem ſtatui in medium afferre,vt omnes intelligant uerum ſenſum,ac proprium huius paragraphi noſtri,qui non ſic ita aperte percipitur vt facillimè ab alijs interpretatur. Idcirco reiectis omnibus alijs huc non pertinentibus dico,quod in hac vltima parte huius noſtræ legis, eſt pro ipſius maiori intelligētia, atque ſcientia animaduertendum,quod falcidia hic accipitur pro ipſamet falcidia, quæ detrahitur de particularibus legatis, & fideicommiſſis particularibus;Et caſus ita figurari meo quidem iudicio proculdubbio poteſt nempe quod Teſtator quidam, qui habebat patrimonium ducentorū videlicet aureorum. Titium atque

Sem-

Sempronium heredes inſtituit. Et in hoc patrimonio erant exempli gratia, quædam prædia valoris centum ſcilicet, & viginti aureorum, reliqua uero octuaginta in pecunia conſiſtebant ad complementum ducatorum ducentorum, quæ ſcilicet prædia prælegauit Titio; eumdemque deinde grauauit, vt reſtitueret partem hereditatis ſupradictæ alteri coheredi, à quo tamen coherede multa legata reliquit adeo quod uix erat locus ipſi falcidiæ. Sed quia iam erat ſpecies ipſa prælegata, ſequebatur deinde dicēdum quod eius dimidiam partē quæ erat nimirum valoris ſexaginta retinebat iure hereditario, & ſic imputabat in quartam. Aliam vero dimidiam quā conſequebatur iure prçlegati in quartam non imputabat; Vnde quærebatur vtrum cohe es ex iſta dimidia parte prçlegati poſſit ipſam falcidiam detrahere ſicut ex alijs legatis. Et reſpondit Iureconſultus, quod non poteſt detrahi, niſi in ſuperfluo prædiorum; nempè facta prius compenſatione partis hæreditatis reſtitutæ coheredi; quæ fuerat quadraginta veluti aureorum Remanerent idcirco tantum viginti, & iniſtis reſpondet tantummodo detrahendam eſſe falcidiam, & ratio decidendi fuit quia teſtator grauauit heredem cui prælegauerat reſtituere hereditatē coheredi, & ſic prius ei prælegauit in recompenſam vt expreſſe habetur in lege lex falcidia §. final. infra eod. hoc titul. notiuo. Ad Senatus conſult. Trebellian. & ex his ſit impoſitus finis verò intellectui huius reſponſio, &c.

l. Filium quem habentem C. famil. Erciſcund. hactenus non ſatis intellecta noua perpenſione docetur.

PRætermiſsis, ac reſecatis omnibus, quæ magis ad pompam. quam ad rem ipſam ſpectare uidentur, recenſendo multiplices nempe Iuriſperitorũ Interpretũ opiniones, deueniendo ad ipſiusmet textus intelligentiam dico, quod pro clariori notitia, huius legis eſt prænotandum, quod Teſtator quidam inſtituerat filios ſuos hæredes, & plures alios extraneos, & prælegauit fundũ vni ex filijs, & Iuſſit vt retento fundo reſtitueret hæreditatem cæteris fratribus, & quibusdã alijs extra reis, ſub quadam conditione, vnde eueniebat; vt fundum prælegatum ipſe caperet iure hereditario, pro ea parte, qua fuit inſtitutus hæres pro omnibus alijs partibus pro quibus erãt inſtituti alij iure legati. Querebatur quomodo erat deducenda quarta, & quid erat ipſe reſtituturus Reſpondent Imperatores quod in Trebellianicam quã deducturus erat de hereditate quam rogatus fuerat reſtituere imputabit id quod in eo fundo ipſe cæperat iure hereditario: Et quoniam quasdam alias partes fundi cæperat à quibuſdam alijs coheredibus, quibus ipſe erat rogatus reſtituere; Eas ſubiungũt ſupradicti Imperatores cæpiſse vice mutua, & omne id, quod vice mutua accipitur, computatur in quartam l. Neſennius ff. ad leg. falcid. Imputabit ergo non ſolum partem ſuam hæreditariam, ſed etiam id quod vice mutua à coheredibus accepit, & ſi quid deerit deducet de hereditate, non imputatis in quartam ijs partibus fundi quas cæperat ab hijs quibus non erat rogatus reſtituere aliquid; & ſic lex iſta

hactenus non ſatis percepta noua germenaque decidendi ratione ſuo proprio atque priſtino nitori reſtituitur. Cætera in noſtris quotidianis repetitionibus latius eſt videre, &c. Vnde, &c.

Text. in l. Imperium ff. De Iuriſdiction. omn.iudic. præter aliorum Iuriſconſultorum opinionem non minus ſubtili, quam efficaci ratione dilucidatur, atque illuſtratur. Hinc deinde ſumpta occaſione ſeptem, & viginti quæſtiones hactenus non ſatis perpenſæ multorum ſcribentium vtriuſque Iuris interpretum opinione improbata nouo germanoque ſenſu breuiter atq; ſuccinctè examinantur, ac pertractantur.

l. Imperium. ff. de iuriſdiction. omn. iudic.

- Et primo Iuriſdictio
  - Latiſſima
    - Quid ſit.
    - An differat à poteſtate
  - Lata
    - Quid ſit.
    - An criminale negotium etiam reſpiciat.
  - Stricta
    - Quomodo à notione differat.
    - Vnde ſit dicta.
    - Quid ſit hæc iuriſdictio.

- Imperium
  - Latiſſimum
    - Quid ſit.
    - An à iuriſdictione latiſſima differat.
  - Latum
    - Quid ſit.
  - Strictum
    - Merum
      - Cur ſit dictum.
      - Quid ſit.
      - Apud quos nunc ſit.
      - An iudicibus propriè cõpetat, vel vſus, & exercitium.
    - Mixtum
      - Cur ſit dictum.
      - Quid ſit.

De

Digitized by Google

Quæſtiones ſingulares, quæ diſputandæ proponunt.

1 *Condere legem.*
2 *Membrum abſcindere.*
3 *Deportare.*
4 *Relegare.*
5 *Bannire.*
6 *Carceri mancipare.*
7 *Quæſtionibus ſubijcere.*
8 *Mulctare.*
9 *Publicare bona.*
10 *Veniam ætati concedere.*
11 *Tutorem dare.*
12 *Tutorem remouere.*
13 *Legitimare per reſciptum.*
14 *ſententiæ recognitio ex ſupplicatione.*
15 *Appellationis cognitio.*
16 *Reſtituere in integrum.*
17 *Mittere in poſſeſſionẽ ex 2. decreto.*
18 *Mittere in poſſeſſ. ex edicto D. Adri.*
19 *Bonorum poſſeſſinem dare.*
20 *Decretũ in arrogatione interponere.*
21 *Decretum in emancipatione infantis.*
22 *Decretum in manumiſſione,*
23 *Decr. in alienatione bonorũ minoris.*
24 *Diſputatio in cauſſa ſtatus.*
25 *Cauſſæ pecuniariæ.*
26 *Pœna corporalis loco pecuniariæ.*
27 *Reſtituere famã.*

Iuriſdict.nis vel imperij meri, aut miſti, vel poteſtatis hæc ſint.

De

Digitized by Google

riſdictio itaque in genere ſumitur, ſicuti in l. prima, in pr. verſ. quæcunque de off. eius, cum dicitur quæcunque ſpecialiter lege, vel S.C. vel conſtitutione Principum tribuuntur, mandata iuriſdictione non transferuntur: ſumit hic Papin. iurisdictionem in genere, alioquin ſi de iuriſdictione in ſpecie loqueretur, fruſtra dubitaret an ſub illa contineretur merum imperium, quod ab ipſa iurisdictione in ſpecie omnino eſt ſeparatum; ita etiam de hac iurisdictione in genere loquitur idem Papin. in l. prima §. qui mandatam de off. eius, & communem hanc traditionē probant text. l. tertia de poſt. & §. ſed hoc iure Inſt. de att. tut. iuncta l. muto §. tutoris datio de tut. confert. etiam text. in l. prima, ff. ſi quis ius dic, cùm Vlpian. dixit omnibus magiſtratibus, non tamen Duum viris ſecundum ius ſuæ poteſtatis conceſſum eſt iurisdictionem ſuam defendere pænali iudicio, &c. Iurisdictionem in genere ſumit hic Vlpian. pro omni illa ſua poteſtate, & imperio, ac ſi dixiſſet conceſſum eſt Prætori tueri ſuam poteſtatem præcepto pænali, atque ita coercitione aliqua; ita pariter ſumitur iurisdictio in genere in l. prima, ſecunda, & l. ſi quis ex aliena ff. de iud. ita etiam in l. ſecunda de iuridict. omn. iud. cum dixit I. C. cui data eſt iuriſdictio, &c. ibi ſumitur pro poteſtate magiſtratus, alioquin excluderet facultatem defendendi imperij cauſſas ſibi commiſsas: & præterea exponi ſic poteſt, cui iurisdictio ideſt iuris dicendi poteſtas data eſt. De iurisdictione in ſpecie loquitur Vlpian. in l. imperiū in verb. miſtum ff. de iurisdiction. omn. iud. cùm dixit miſtum imperium eſt, cui iurisdictio ineſt hic iurisdictionem in ſpecie ſumit, nam miſtum non conficitur, niſi duæ concurrant ſpecies, ſicuti contingit in mulſo, quod ex duabus ſpeciebus melle ſcilicet, & vino conficitur §. ſi duorum materiæ Inſt. de rer. diuis, & ideo mixtum

Vu impe-

imperium dicitur quod partẽ habet ab imperio, partem à iuriſdictione, quæ ſi ineſſet tanquam genus, non faceret nouam ſpeciem, ſicut in homine, cui tanquam in ſpecie ineſt genus id eſt animal, & tamen non dicitur homo miſtus. Et hæc quidem demonſtratio ſolidior eſt: quam ſint illę Dec. ad hanc rem demonſtrandam, mea opinione, quas affert in l. imperium col. pr. Charond. in libello de iuriſd. & imp. nu. 3. Et primò ait Dec. quod ſi verum eſſet in miſto imperio ineſſe iuriſdictionem in genere, ſequæretur idem dicendum de mero imperio, ita merum imperium eſſet miſtum, quod omnino uerbis Vlpian. repugnat. Hæc Dec. conſideratio, & læuis, & cauillosa eſt, nam præſupponit qui in mero imperio inſit iuriſdictio in genere, id quod falſum eſt, cùm merum imperium nullum comprehendat iuriſdictionem; ſed ab ea omnino ſeperatum eſt, ſicuti ſuis locis dicemus. Secundo inquit Dec. cùm mero imperio ineſt iuriſdictio paſſiuè ineſt, ideo non uidetur adaptari ad genus, quod actiuè ſpeciem continet. Eſt falſa hæc argumentatio cũ verius ſit genus poſſe contineri paſſiuè ſub ſua ſpecie ſicuti genus ipſum actiuè continet ſuam ſpeciem. Exemplum ſit, homo ſpecies eſt, & tamen continet genus ſuũ ideſt animal. , ita è contra, animal abſolutè pronunciatum, vt genus, continet ſpecies, vt hominem, leonem, &c. Tertiò dicebat Dec. quod ſi iuriſdictio eſſet genus & imperium ſpecies, ſequeretur quod iuriſdictio eſſet maior, & dignior mero imperio, cùm nobilius ſit genus omni ſua ſpecie, & propterea deberet dici miſta iuriſdictio non autem miſtũ imperiũ. Verum reſpõdetur quod iuriſdictio quæ ineſt miſto imperio, & ſi inſit tanquam genus, attamen ineſt cauſa ipſius imperij; atque ita quodammodo ei deſeruiens, & propterea non dicitur nobilior ipſo imperio cui deſeruit, arg. l. & ſi non ſint. §.

per-

perueniamus de aur. & arg. leg.& §.ſi quis tamen alienam purpuram Inſt.de rer.diu.Sicuti è contra uidemus iuriſdictionem cui deſeruit imperium,magis conſiderari quàm imperium ipſum l. prima,§.vltimo,& l.vlt. ff. de off. eius, dùm dicitur imperium quod iuriſdictioni coheret, mandata iuriſdictione transferri. Præterea ſtat ſimul quod genus inſit ſuæ ſpeciei, & quod ſpecies ſit eo caſu nobilior ſuo genere,exemplum in homine, qui tanquam ſpecies continet genus ideſt animal, & tamen illud genus non eſt ipſa ſpecie nobilius. Iuriſdictio latè ſumpta ita definitur ab Accur. in l.prima & ibi Bart. nu. 3.de iuriſdictio omn.iud.vt ſit poteſtas de iure publico introducta, cum neceſsitate ius dicendi, & æquitatis ſtatuendæ,Quæ ſanè definitio cõtinet genus, & ſuas differentias, nam genus eſt verbum illud poteſtatis, l poteſtatis ff. de verb.ſign. vbi Alc. & probat tex.noſter,ibi merum imperium eſt habere gladij poteſtatem, & l. 2. §.populo deindè de orig. iur. Differentiæ cauſa poſita ſunt illa verba, de iure publico ad differentiam ſcilicet illius iuriſdictionis quàm habet dominus in ſeruum, & pater in filium,quę quidem iuris priuati eſſe dicuntur Hæc autem materia iuris publici eſſe dicitur l.p.§.huius ſtudij de iuſt. & iur. & l. 2.§. poſt originem de orig. iur. Præterea illa verba, cum neceſsitati, iuris dicendi, poſita ſunt ad differentiam illius iuriſdictionis, quam exercet dominus in ſeruum,& pater in filium, quæ quidem neceſsitatem exercitij ſui non continet,cùm tamen noſtra hæc contineat l.de qua re de iud.l. munerum, §. iudicandi de mun. & hon. Verum aduerſus definitionē hanc multæ excitantur dubitationes, & difficultates. Prima quod,& illa poteſtas quam habet pater in filium, & dominus, in ſeruum, ac etiam tutores in pupillos iuris publici dicitur l. 3. de ijs qui ſunt ſu.vel al.iur. &

Inſt. de patr. pot. in princ. vbi de propria poteſtate ita ſcriptum eſt. Et de poteſtate domino in ſeruos probat l. manumiſſiones de iuſt. & iur. De poteſtate vero tutoris probat l. prima de tut. eſt enim tutela munus publicũ auctoritate, priuatum verò vtilitate l. Athletæ ff. exc. tut. l. prima in fi. de mun. & hon. Reſpondetur tamen huic difficultati ex ſententia, Ang. in d. l. prima de iuriſd. omn. iud. quod illa verba poſita in definitione, ex neceſsitate &c. tollunt dubitationem hanc, non enim cogitur pater ius dicere in filios, nec dominus in ſeruos, tam & ſi manus illa regia ab eorum manibus dempta non fuerit l. ſerui, & filii, de furt. l. & ſi certus §. vlt. ad S. C. Syll. extat, & illæ titul. C. de emend. ſer. qua de re Menoch. ſcripſit lib. 2. de arb. iud. caſ. 364. Secunda excitatur difficultas, pretermiſsis de induſtria alijs multis, quod iudex iuriſdictionẽ habet in ſibi cõmiſſis ſuo arbitrio, & tamen iudicare non cogitur l. non quidquid de iud. Verùm præter reſponſiones. Curt. Iun. & Bologn. in dicta leg. prima num. 25. de iuriſdictione omnin. iudic. reſponderi facilè poteſt, quod in Iudici arbitrio aliqua poſita ita ſunt, vt poſſit is ad ſuum libitum pronunciare, pronunciare tamen cogitur, vt declarat Men. de arb. iud. q. 41. lib. primo vbi comprobauit rationibus. Tertia excitatur difficultas ab Alc. in d. l. 1. n. 18. verſ. 4. deffinitio, ſcribit ille æquitatis verbum quod reperitur poſitum in hac deffinitione eſſe ſuperfluum, cùm ius æquitatis ipſum in ſe contineat, eſt enim ars boni, & æqui l. pr. §. ius de iuſt. & iur. Ita, & ſtatutum iniquum tenet c. omnes de conſt. & ibi Doct. Rurſus sæpiſsimè Iudex æquitatem non ſequitur, ſed rigorem l. placuit C. de iud. Verùm huic difficultati reſpondetur quod verba poſita in definitionibus, ſuperflua dici non poſſunt, dùm eſſentiam definiri declarant, alioqui di-

cen-

cendum eſſet quod iuris definitio ſuperfluè contineret illa verba, boni,& æqui,cùm ſui natura ius bonum ſit,& æquum. Et cùm definitur homo quod ſit animal,ſuperuacaneè diceretur animal, ſi verum eſſet quod Alc. ait, ſententiam iniuſtam eſſe ſententiam, & ſtatutum iniuſtũ eſſe ſtatutum, concedimus eſſe verum, donec vſquè detegatur iniuſtitia: nam interim pro illis ſtat præſumptio, l.Herennius §.Caia de euic.cùm ſimil. Quod verò dixit Alc. Iudices perſæpè ſequi rigorem d. l. placuit, intelligitur vt quò ad ſe per æquitatem iudicare debeant, & ſi iuxta rigorem in lege ſcriptum iudicent,Iudex enim ſolicitus eſſe debet, vt pro negotiorum qualitate æquitatem ſequatur l. ſed & ſi quis §.idem habeo de relig.& ſumpt. fun. Alber.Bologn.de iur.& æquit.cap. 33. qui declarat,& ſpectatur quod fieri debet, non autem quod fit d. l. pen. de iuſt. & iur. Hæc itaquè recepta magis Accur. definitio defendi iure poſſet Et plures alias definitiones commemorare poſſem, ſed de induſtria, ne temporis tantum conteram, prætereo. Diffiniri autem præter cœteros ita poteſt; Iuriſdictio latè ſumpta eſt poteſtas iuris reddendi, vel decernẽdi,vel iudicandi inter diſceptantes de ciuili, & criminali negotio. *D*ixi etiam de negotio criminali, cùm iuriſdictio late ſumpta contineat cauſas criminales ſicuti affirmarunt gl.in §. iuſiurandum in fi. in verb. iuriſdictione Auth.de deff. ciuit.Bal. in tit. de pac. Conſt.in prin.in ver. nos Romanorum,in ver. iuriſdictione Bart. hic nu. 4. Dec. num.26. Coras. Rubr. huius noſtri tit nu. 3. Duar. lib. 1.diſp. ann.cap. 53. in fi. Charond. de iuriſd. & imp.num. 11. Gillot. de iuriſdict. & imp. lib. pr. cap. vlt. & Gouan. lib. ſec. de iuriſd. pag. prima. Ex horum itaque ſententia conſtituitur hęc iuris concluſio.Iuriſdictionem latè ſumptã reſpicere, & continere cauſas criminales. Quæ ſanè tra-

ditio

ditio multis ita probatur, Primo ex l. 1. §. qui mandatam de off. eius, dum dubitat Papian. an mandata iuriſdictione à Proconſule ſuo legato, tranſeat, & merum imperium quæ ſanè dubitatio ſuperuacanea eſſet, ſi iuriſdictio larè ſumpta, vtrãq; cauſã pecuniariã ſ. & capitalẽ nõ cõtineret. Et cõfirmatur ex d. l. 1. in princ. perpẽdẽdo verba illius textus, vt ſupra in initio declarauimus ac etiam in eo exemplo publicorũ iudiciorum. Secundo probat, l. vlt. de off. eius cùm ait Paul. quod iuriſdictione mandata tranſit imperium quod non eſt merum, hoc eſt modica cohercitio, ſinè qua iuriſdictio mandata exerceri non poſſet, ergo iuriſdictio hæc, & criminales cauſas continet. Niſi dicamus hoc in reſponſo id dici ex neceſſaria quadam conſequentia, vt ſcilicet cauſa poſsit expediri. Tertio confert inſcriptio tit. de iuriſd. omn. iud. eſt enim ſimpliciter inſcriptus de iuriſdictione, & tamen in l. imperium agitur de mero imperio, hoc eſt de cauſsis capitalibus, cùm merum imperium verſetur in grauiori maleficiorum cohercitione, l. ſolet in prin. verſ. nec enim, & l. ſi quid erit de off. proc. & probat l. 2. §. exactis deinde de orig. iur. Ita etiam legimus in C. eſſe inſcriptum titulum de iuriſd. omn. iud. & tamen in l. 5. illius de cauſas capitalibus agitur. Quarto ex l. pr. §. 1. quod quiſq; iur. qui titulus ſpectat etiã ad eum, aduerſus quem dictum fuit iniqunm ius in cauſis criminalibus: eſſet enim alioqui abſurdum, quod in cauſa ciuili tantum haberet locum, & tamen in d. §. pr. ait I. C. dari aduerſus eum qui ex ſua iuriſdictione ius dixit iniquè. Iuriſdictio ergo reſpicit cauſas tam criminales quã ciuiles. Quinto accedit tex. in l. diuus la ſeconda ad l. Corn. de falſ. quo loco dicitur Iudicem pro ſua iuriſdictione punire eum, qui ſuſpecta inſtrumenta in iudicio à ſe producta non probauit; Ecce quod iuriſdictio verſatur

ſatur etiam circa illlam cauſam pænalem l. ſcilicet; Corneliæ de falſis. Sexto confert tex. l. 2. §. deinde Cornel. Silla in fi. de orig.iur.cum Modeſtin. ait decem,& octo Prætores illos, inter quos connumerantur, & illi qui cauſsis capitalibus præerant, ius dixiſſe, ius reddidiſſe in Ciuitate Romæ. Iusdicere ergo, quod idem eſt, quod ipſa iuriſdictio ad cauſas criminales refertur. Septimo ſuffragatur tex. §. iusiurandum in fi. Auth.de def. ciuit. & ibidem gl.in verb. iuriſdictionē Defenſor Ciuitatis exercere poteſt ea quæ ſunt iuriſdictionis ſimplicis, & tamen in d. §. iusiurandum conſtitutum eſt defenſorem non cognoſcere de his quæ iurisdictionem habent quia ad Præſidem ſpectant Iurisdictio ibi cauſas criminales, & ciuiles complectitur, alioquin ad defenſores etiam ſpectarent. Octauo huc pertinet tex.in tit.de pac. Conſt. in prin. verſ. Nos Romanorum, ibi in iurisdictione tàm ciuili,quam criminali. Nono accedit auctoritas Suetonij in vita Aug.Cæſaris c.33.qui ſcribit in hæc verba, ipſe ius dixit aſſiduè, & in nocte nonnunquam: ſi parum capere valeret lectica pro tribunali collocata, vel etiam domi cubans; dixit autem ius non diligentia modo ſumma, ſed & lenitate, ſi quidem manifeſti parricidij reum ne culeo inſueretur, quo niſi confecti afficiebantur hac pœna, ita fertur interrogaſſe, certè patrem tuum non occidiſti, &c. Vltimo rem hanc comprobat Anton. Aſconij Pediartè in comment. ad Act.4. de prætore Sicilienſi, cuius verba adſcripſi, itaque poſt hæc duo criminuum genera proſequitur ad extremum de Eraclio ab expreſſis, honoribus, ab inuitis, de Epicrate Bideno, dequè rebus capitalibus, &c. quæ omnia ſunt de iure dicundo. Nec huic receptæ ac verę opinioni repugnat vna argumentatio qua vſus eſt Robertus Archidiaconus lib. 4. ſent. iur. cap. 22. Eguin. Baro de iurisd.

iuriſd. & imp. pag. 42. 43. & 44. & Vallaſc. hic n. 34. ea adducti ratione, quod apud Rom. dùm crearentur magiſtratus, tributa eis tantum fuit facultas cognoſcendi,& pronunciãdi de cauſis ciuilibus.Qui ſanè magiſtratus ob id quod ius dicebant,nomẽ iusdicẽtis cõſequuti ſunt l. pr.ſupra hoc tit.dictiq; ſunt obtinere iurisdictionem, quæ de ciuilibus tantum cauſſis eſt Quod autem de cauſis criminalibus non cognoſcerent magiſtratus,vel ex eo intelligimus quod illa dicitur extraordinaria animaduerſio l. vlt. de priu. del. l. vlt.de furt. Quod quidem iudicium certam non retinebat formam, nec vlli certo magiſtratui attributa erat; Eam enim poteſtatem Pop. Rom.apud ſe tantum retinebat,& cùm de crimine erat pertractandum, quæſtores creabat, qui non obſeruato ordine cognoſcerent l. 2. §.exactis deinde regibus de orig.iur.Populo deindè aucto poteſtas hæc animaduertendi in facinoroſos homines, tributa fuit prætoribus nonnullis, ac etiam Præfecto vrbi d. l.2. §. deinde Cornelius Sylla, & l.pr.de off. præf. vrb. & hi quidem ordinẽ illum extraordinarium obſeruabant § pr.Inſt.de publ. iud. Non ergo iurisdictionis verbum ad cauſas ipſas criminales adaptatur. Cœterum huic obiectioni reſpondetur, quod,& ſi certis tamen magiſtratibus permiſſa fuerit à Pop.Rom.animaduerſio hęc,nõ tamẽ indè fit quin ſub nomine iurisdictionis latè ſumpta cõpręhen datur, nã hoc probat ille met locus Modeſt.in §.deinde Cornel. Sylla, quem ſupra explanaui. Et tex. ille eſt etiam perpendendus dum ait,pręfectum vrbi ius dixiſse & tamen is Præfectus de cauſis capitalibus cognoſcebat Et apertius probat l.pr.§.in initio de off præf. vrb.iũcto prin. illius tex.vbi Præfectus vrbi de criminibus cognoſcebat, & tamen in d. §.in initio dicitur. quod extra vrbem non eſt notio; illa dictio, Notio,ſumitur largè pro

iuris-

iuriſdictioné vt infra dicemus, ergo ſignificat Vlpianus Præfectum in vrbe ipſam iuriſdictionem exercuiſſe. Et quamquam de cauſis criminalibus extraordinaria ſit cognitio, ſeu animaduerſio, attamen ſub iuriſdictionis ſignificatione latè ſumpta continetur, ſicuti probat lex, ſi in aliquam §. cùm pleniſs. ff. de off. proconſ. & leg. cùm ait Vlpian. ad proconſules eorum partes pertinere qui Romæ, vel quaſi magiſtratus, vel extra ordinem ius dicunt, & extat integer ille tit. de var. & extraordinaria cogn. in quo de cauſis pecuniarijs agitur, & tamen extraordinaria cognitio eſt. Extat, & cognitio extraordinaria de cauſis fideicommiſſi, vt probat l. pecuniæ verbum §. actionis de verb. ſign. & ſcribit Coras. in d. §. deindè Corn. Syll. nu. 25. & tamen cauſſæ hæ ſub iuriſdictionis nomine continentur l. 2. C. qui pot. in pign. hab. & §. pr. Inſt. de fideic. her. & ibi explicat Balduin. & ſcribit Sueton. in Claudio cap. 23. conſueuiſſe Claud. iuriſdictionem de fideicommiſsis quotannis & in vrb. tantum magiſtratibus delegare, cùm antea à Pop. in pepetuum delegari conſueuerit. Nihil ergo repugnat quod extraordinaria ſit cognitio, & tamẽ ſub iuriſdictionis nomine contineatur. Iuriſdictio ſtrictè ſumpta à notione in ſpecie differt, eſt ſanè notio nuda quędã cauſſæ cognitio, quæ illis competit quibus nulla conceſſa eſt iuriſdictio l. 3. præetor in prin. de iud. & Cic. in orat. pro domo ita ſcribit, omnis notis Pontificium cùm adoptaret, eſſe debuit. Notionem pro nuda cognitione dixit Cic. cùm Pontifices nullam haberent iuriſdictionẽ ſed ipſorum munus erat animaduertere, an omnia iuſtè & legitimè fuiſſent obſeruata, & hac traditione probatur Gouean. lib. 2. de iuriſdictione, & imp. & Connan. lib. pr. comment. iur. cap. 6. num. 4. Cùm verò notionis nomen latè, ſicque in genere ſumitur, etiam in ge-

nere, & latè iuriſdictionem complectitur l. ex omnibus de off. Præſ. l. prima, §. initio de off. præſ. vrb. l. vlt. in fi. de act. & oblig. l. notionem vbi Alc. de verb. ſign. & l. placet la prima C. de ped. iud. ita etiam dicimus quod cognitionis verbum in genere ſicque latè acceptum, iuriſdictionem continet l. 3. §. cognoſcit de off. præſ. vigil. l. 4. de off. eius l. prima, & l. & ſi non cognitio C. ſi con. ius, vel vtil. publ. Cùm vero cognitio in ſpecie, ſicquè ſtrictè ſumitur de ſola nuda cognitione ſumitur l. ſolent de off. proconſ. & leg. Iuriſdictionem à iure, & dictione dici aliqui ſcripſerunt, vt Greg. Haloand. qui inſcriptiones ita edi uoluit, vt cum littera C. excuderetur, dixitque componi ex iure, & dictione, Dictio uero eſt nomen verbale ſignificãs actum ſui verbi, quaſi ſit actus ipſe iuris dicendi, & ob id iuridici dicti ſunt à iure dicendo; vt docuit Eguin. Baro in Rub. C. de off. iuriſd. Alex. & apud Cic. in orat. pro Flacco in optimis Codicibus legitur iurisdictio, cum hac littera C. Altera fuit opinio nempè Fulg. & Zas. in rubr. de iurisd. omn. iud. & prius gloſ §. iusiurandum in fi. in verb. iuriſdictione in Auth. de def. Ciuit. qui dixerunt iuriſdictionem ſinè littera C. ſcribi, & componi ex iure, & ditione; eſt. n. ditio imperium, & poteſtas §. quorum vtranque uiam in proem. Inſt. l. 2. §. capta deindè Sardin. de orig. iur. & l. a C. de lib. & eor. liber. Et apud Vergil. in primo Aeneid.

Vaſtabat Cyprum victor, et ditione tenebat.

& Cic. in orat. pro leg. agrar. ita ſcribit, Coercere, opprimere, & in poteſtatẽ aliquã, & ditionẽ redigere. Prætereo hic alia Cic. loca. Dicere nos facile poſſumus, iuriſdictionem ſine littera C eſſe ſcribendam, cùm in genere ſumitur, vt cauſam meri, & miſti imperij, ac etiam iuriſdictionis ſignificet: cùm ditio ſit poteſtas illa, quæ vt generalis omnia complectitur d. l. 2. C. de lib. & eorum

liber

liber. Cùm verò in ſpecie ſumitur ſcribendum eſſe cum littera C. vt ſigni ficat iurisdictionem illam quæ ſolum verſatur circa cauſas ciuiles,quaſi quod,vt ſupra diximus dicatur ius. Iuriſdictio in ſpecie eſt ſecundum Bar. in l. imperium num. 23. quæ Iudicis officio mercennario ad priuatam vtilitatē explicatur: nam aliquæ extant iuriſdictiones quæ expediuntur, per actiones, quæ tamen publicam reſpiciunt vtilitatem principalem,etiam in qua uis particulari, quemadmodum in interdictis, quæ ob publicam vtilitatem fuerunt introducta, vt eſt de via publica, & ne in flumine publico l. 2. §. publicæ autem vtilitatis de interd. Et tamen hæc per viam actionis expediuntur §. vlt. vbi gl. Inſt. de interd. Præterea, & ſecundo, vel ex eo reijcienda eſt definitio hæc, quod aliqua ſunt iurisdictionis, vt cauſa ingenuitatis, & libertatis, ex Bar. & aliquorum ſententia, & tamen hæc off. Iudicis nobili expediuntur l. pr. §. per hanc de reiuend. & gl. l. ſi duo in prin. de iure iur. in glo. alteri in fi. Secunda eſt definitio Alc. in l. pecuniæ §. notionis de verb. ſign. lib. 2. paradox. cap. 8. & in d. l. imperium num. 49. cùm dixit iurisdictionem, eſſe illam, quæ in actionibus verſatur. Verum explodenda eſt hæc definitio, cùm iurisdictio verſetur etiam in accuſationibus l. pr. §. damus de ſuſp. tut. Præterea petere, & conſequi, ſeu dare bonorum poſſeſſionem in actione conſiſtit, & tamen non iurisdictionis, ſed miſti imperij eſt, vt probat Vlp. hic, dùm declarat quid ſit miſtum imperium. Tertia eſt definitio *D*uar. lib. prim. diſp. anniuerſ. cap. 53. qui dixit iurisdictionem eſſe iuriſdicendi poteſtatem ſiuè licentiam: quæ definitio probat in hac l. in fi. & ex d. l. pr. §. damus, ibi mandata iurisdictione totum officium iurisdicendi, Et ab hac definitione non multum receſsit Loriot. de iurisd. & imp. axiom. 38. cùm dixit iurisdi-

ctionem eſſe officium iuriſdicendi iure magiſtratus conceſſum. Et Eguin. Baro ſupra in Rubr. dixit iurisdictionem eſſe publicam iuriſdicēdi poteſtatem. Et Charond. de iurisd. & imp. num. 5. dixit iuriſdictionem eſſe iuriſdicendi licentiam, atque ita inquit legi in antiquis Codicibus in d. l. imperium in fin. ſicuti etiam legunt Coraſ. num. 27. & Vigil. in §. præterea Inſt. quibus non eſt perm. fac. teſt. Hæc itaque magis recepta eſt definitio nēpe quod iuriſdictio in ſpecie ſūpta ſit poteſtas iuriſdicendi, vel dandi iudicem. Hic intelligunt omnes ius dicere eſſe de cauſis ciuilibus; nam in his dicitur quid iuris ſit, in criminalibus autem verſatur imperium, vt mox dicemus. His ſatis intelligimus iuriſdictionem in ſpecie, & ſtrictè verſari circa cognitionem, & definitionem cauſarum ciuilium. Quo circa conceſſa fuit iuriſdictio hæc illis magiſtratibus, apud quos cauſarum ciuilium cognitio, & defenſio extabat, ſicuti apud Præſides, Prætores, Præfectos vrbis; Quam ob rē etiā apud inferiores magiſtratus, vt Duumuiro l. vnica, ſi quis iuſ. dic. non optemp. apud defenſores Ciuitatis §. & iudicare in Auth. de def. ciuit. & apud procuratores Cæſaris l. vlt. ff. de off. procur. Cæſ. Cœteros de induſtria prætereo. De iuriſdictione itaque latiſſimè, latè, & ſtrictè ſumpta concludimus latiſsimè ſumptam ſignificare poteſtatem conceſſam non ſolum publicis, ſed etiam priuatis perſonis. Latè verò ſumptam poteſtatem publicā oſtendere, tam circa cauſas criminales, quam ciuiles, Strictè verò acceptam reſpicere ſolum cauſas ciuiles. Imperium latiſsimè ſumptum tam priuatam, quam publicam poteſtatem continet, & ſignificat l. liber homo la ſeconda in prin. ad l. Aquil. & l. idoneo de teſtibus hinc poteſtas illa quam exercet dominus in ſeruum dicitur imperium l. 2. C. de lib. & eorum liber. & apud Plau-

Plaut. Pſeudo. Nam neceſſe, inquit, eſt hodie Sycioni me eſſe, aut cras morte exequi, ita herus meus eſt impetioſus, ideſt ſeuerè nimis ſuum in me exercet imperium Hinc etiam imperium latiſſimè ſumptum dicitur illa poteſtas quam obtinet patronus in medicum libertum, qui ei medicinæ operas præſtare tenetur l. medicus de op. lib. vbi legitur imperantes, non autem implorantes, vt legunt Alc. lib. 7. parerg. iur. cap. 13, & Duar. lib. 1. diſp. anniu. cap. 54. & idem ſignificat quod poteſtas l. lege Iulia. ff. ad l. Iul. de vi publ. Et præterea imperium ex ſua latiſsima ſignificatione ſignificat vniuerſam ditionem, ſeu principatum l. vnica §. ſi plures ff. de part. quæ lib damn. conc. & ita etiam ſumitur in l. prim. de conſt. prin. & l. pr. C. de ſumm. trin. & Coras. lib. 3. miſcell. cap. 17. num. 2. qui & illud Vergilianum citauit.

Nocte pluit tota, redeunt ſpectacula manè,
Diuiſum imperium cum Ioue Cæſar habet.

Imperium ita latiſſimè acceptum non differre à latiſſima iuriſdictione re ipſa, ſed verbis tantum ſcriptum reliquit Cantiunc lib. 2. de off. iud. q. 6. nu. 8. à quo non diſſentit Bologn. hic. num. 8. & probat l. 2. C. de lib. & eor. liber. Inquit tamen Claud. illi iuriſdictionem videri in eo differre ab imperio quod iuriſdictio ſonet in poteſtatem iure regulatam, imperium verò in abſolutam, & coactiuſ. Imperium latè ſumptum definitur à Bar. hic num 5. vt ſit iuriſdictio quę exercetur officio iudicis nobili. Vallaſ. ibidem num. 3. addit ad publicam, vel priuatam vtilitatem. Verùm definitio hæc, vel ex eo recipienda non eſt, quod etiam imperium exercetur officio Iudicis mercennario, vt in accuſatione, vt docuit Bart. in. l. Iudex poſtquam num. 2. de re iud. Idem etiam in miſsione in poſſeſsionem ex primo decreto vt infra demonſtrabimus in definitione meri imperij.

Et

Et propterea ait Bart. imperium eſſe iuriſdictionem cùm tamen ab ea differat; Niſi dicamus Bart. accepiſſe iuriſdictionem in genere. Secunda eſt definitio quam attulit Bologn. in d.l. imperium num. 49. imperium eſt, ait ille iuriſdictio quæ ex ſolo motu Iudicis ſuper perſequutionem expeditur. Verum obſcura, & falſa eſt definitio hæc, nam excluduntur actiones ſimpliciter reales, ac etiam accuſationes in quibus verſatur etiam imperium late ſumptum. Tertia eſt definitio Charond. libell. de iuriſd. & imp. nu. 12. qui dixit imperium eſſe poteſtatem, & iuſſum magiſtratus, cui omnino parendum eſt. Cæterum nec definitio hæc recipienda eſt, cùm iuſſus domini in ſeruum ſit eiuſmodi, vt parendum ei omnino ſit, & tamen non eſt imperium late ſumptum. Quarta eſt definitio Lorioti de iuriſd. & imp. axiom. 15. poſt Gillot. quem commemorat, vt ſit hoc imperium iuſſus cui obtẽperari oportet. Sed eadem ratione qua, & præcendens definitio confutatur. Quinta eſt definitio Goueani de iuriſd. & imp. qui ita definit imperium eſt poteſtas magiſtratus faciendi ea, quæ priuatus facere non poteſt. Verùm ita definiendo hoc imperium nihil differret à iuriſdictione latè ſumpta, cùm & illa ſit poteſtas magiſtratus. Sexta itaque, & vltima definitio afferri poteſt, imperium eſt poteſtas magiſtratus iubendi, & cohercendi, quæ tam circa cauſas ciuiles, quàm criminales verſatur. Dixi eſſe iuſſum, quia imperium verè nil aliud eſt, quam præceptum quoddam à ſola voluntate imperantis pendens, & dixi verſari tam circa cauſas ciuiles, quam criminales, ob ea quæ infra explicabimus in definitionibus meri, & miſti imperij. Imperium merum cur dictum ſit ambigitur, duæ sũt præcipuæ opiniones vna eorum qui dixerunt merum imperium dici ſummũ vt quia vehementiſsimum, qua in opinione fuit Gouean.

ucan. de iuriſd.&'imp. poſt alios nonnullos. Et videtur ſatis manifeſte probari in l. vnica ff. de off. præf. præt. vbi poteſtas Dictatoris ſumma appellatur,& tamen poteſtas illa in animaduerſione conſiſtebat l. 2. §. populo deindè aucto de orig. iur. Et confert locus Cic. pro Cecin. ideo, inquit, quod omnia iudicia aùt diſtrahendorum, aùt puniendorum maleficiorum reperta ſunt, quorum alterum lenius eſt propterea ꝙ minus lædit: alterum eſt vehemẽtiſsimum, quod & ad grauiores res pertinet, & vim Iudicis ſeueritatemque requirit. Et forte hoc illud eſt quod dixit Paul. in l. vlt. de off. eius, cum ſcripſit modicam illam cohercitionẽ non eſſe meri imperij, ſentiens merum imperium poſitum eſſe in graui, & vehementi caſtigatione. Ita in ſimili dicimus illud eſſe merũ quod ſummum eſt, vt in l. ſi quis forte de pæn. dixit I.C. meram rationem pro ſumma ratione. Altera fuit eorum ſententia qui ſcripſerunt imperium merum fuiſse ea ratione dictum, quod admiſtam non habebat iuriſdictionem, atque ita non eſt à iuriſdictione concomitatum. Ita ſenſit Bart. in l. imperium num. 6. & apertius Abb. in c. quod ſedem col. 2. de off. ord. Hoc ſequuti ſunt Coraſ. num. 6. & lib. 3. miſcell. c. 17 num. 3. Loriot. axiom. 4. Duar. lib. pr. diſp. ann. c. 53. Char. de iur. & imp. num. 13. & Rubert. Aurel. lib. 4. ſent. iur. cap. 22. Quorum ſententiam manifeſtè probant l. noſtra verſ. merũ, iuncto verſ. miſtum; & l. p. §. vlt. & l. vlt. de off. eius. Ita etiam dicimus meram pænam, quæ nullam rei, aùt cuius intereſt proſequutionem continet l. vnica in fin. ſi quis iuſtè non obtemp. & §. ex maleficis Inſt. de act. Ita merum factum dictum dicimus quod eſt ab omni datione ſeparatum l. qui res §. mihi Romę de ſol. Et mera conditio illa appellatur quæ ſine miſtura dandi, vel faciendi conſiſtit l. cum ſeruus de cond. & dem. & hæc

ſeq-

ſententia mihi magis probatur. Imperium merum variè a noſtris definitur prima eſt definitio Bart. in hac l. imperium num. 6. qui dixit imperium merum eſſe iuriſdictionem quæ exercetur officio iudicis nobili, vel per actionem publicam vtilitatem reſpiciens principalem. Sed à multis reprehenditur, vt ſcribunt Alc. num. 62. Longouall. num. 12. & Lorior. de iuriſdiction & imp. axiom. 9. Primo in eo dùm dicitur hoc merum imperiū conſiſtere in off. Iudicis nobile, quia iſtud ſinè actione exercetur l. qui per colluſionem §. pr. de act. empt. & l. 1. §. ad nutriciam de var. & extraord. cogn. Et tamen coherctio, & alia quæ meri imperij ſunt, ſine actione, ſeu accuſatione regulariter non fit c. inquiſitionis §. 3. verſ. quinimmo de accuſ. ne ſit idem Iudex cum accuſatore contra c. qualiter verſ. ex quibus de accuſat. Secundo eſt falſum quod dictum eſt à Bar. merum imperiū principaliter reſpicere publicam vtilitatem, nam delictorum cohercitio, quæ meri imperij eſt l. ſolet in prin. de off. procóns. & leg. ſolum in conſequentiam publicam reſpicit vtilitatē l. ita vulneratus in §. ad. l. Aquil. nam priuata ſunt delicta, nec omnibus accuſandi ius compe tit, vt inquit gl. in Rubr. off. de pop. act. quod ſanè ius competeret ſi principaliter publicam vtilitatem reſpiceret l. 3. § vlt. de nou. op. nunc. Secunda eſt definitio Ang. qui ſcripſit merum imperium definiri ab Vlpiano in hac l. imperium cùm dixit eſſe habere gladij poteſtatem ad animaduertendum in facinoroſos homines, vt ſcilicet ſit poteſtas cognoſcendi, & iudicandi de quibuſcunq; cauſis criminalibus Placuit hæc definitio Alc. in hac l. imperium nu. 77. & lib. 2. parad. c. 7. Coraſ. hic num. 6. & lib. 3. miſcell. c. 17. num. 8. Duar. d. lib. 1. cap. 13. Longouall. num. 49. Rob. Aureol. lib. 4. ſent. iur. c. 22. qui tamen dixit eſſe potius deſcriptionem

nem

nem quam definitionem. Quæ ſanè definitio, vel deſcriptio, & mihi placet. Dixit Vlpian. eſſe poteſtatem, quod, eſt ſanè loco generis poſitum cùm poteſtatis verbum, vt iam diximus, amplum ſit l. poteſtatis verbo de verb. ſign. Dixit gladij vt ſignificaret maiorem, & ſeueram ipſam poteſtatem. Habuit gladij hæc poteſtas originem ab ordinatione Aug. Cæſ. Cùm enim ille Rom. imperium aſſumpſiſset ne ſolus imperare videretur, prouincias Pop. Rom. ſubiectas diuiſit, & partē ſub ſua adminiſtratione retinuit, vt Luſitaniam, Lugdunensē, Celticam, Cyprum, & alias nonnullas: partē verò voluit ſubeſſe adminiſtrationi ipſius Pop. Rom. Magiſtratus itaque qui à Pop. Rom. ſuis in prouincijs mittebantur, ſine veſte militari, ac ſinè gladij poteſtate mittebantur, & hi appellabantur Proconſules, de quibus in tit. de off. proc & leg. Magiſtratus verò qui à Cæſare ſuis in prouincijs mittebantur, quique, vel Præſides, vel Propretores dicebantur ij veſtibus militaribus induebantur, gladioque cingebantur. Hoc ipſum gladium quo Præſides iſti cingebantur ſignificabat poteſtatem ſibi datam eſſe animaduertendi in facinoroſos, ita manifeſtè legitur apud Dionem lib. 53. Hiſt. Rom. Eandem poſtmodum gladij poteſtatem conceſſerunt Impp. alijs magiſtratibus prouincialibus, nempè Proconſulibus l. ſolet de off. proc. l. illicitas §. qui vniuerſas de off. præſid. Iſti gladio tantum, non ſecuri, non telo, non laqueo, non etiam veneno poterāt animaduertere l. aut damnum §. pr. de pæn. id quod eſt ſecundum Aug. Cæſ. ordinationem; ꝙ etiā temporibus Imperij Caracallæ obſeruabatur, Is enim vt in illius vita Spartianus ſcripſit, cùm iuſsiſſet Papin. gladio percuti, & à Carnifice ſecuri fuiſſet occiſus, carnificem illum reprehendit his verbis, gladio, & non ſecuri te oportuit exequi iuſſum meum. Verùm il-

li ijdem diui fratres, alio teli genere, vel veneno, vel laqueo, vel ſecuri hos præſides poſſe animaduertere in facinoroſos ſtatuerunt d. l. aùt damnum §. pr. verſ. Diui. Qua ex re intelligimus quod & ea crimina quę alio genere penæ quam gladij plectuntur, ad meri imperij poteſtatem pertinent, ſicuti manifeſtum eſt in parricidio, quod nec gladio, nec ſecuri aliouè telo punitur ſed grauiori pœna, vt ſancitum eſt in §. alia Inſt. de publ. iud. & tamen nemini dubium eſt, quin parricidij cauſa meri ſit imperii, cum inter publica iudicia connumeretur d. §. alia: Publica autem iudicia eſſe meri imperii nemo dubitat l. pr. in prin. de off. eius; ita falſi crimen ad merum imperium ſpectat, & tamen falſarius, non gladio, vel ſecuri punitur, ſed deportatione l. prim. §. vlt. ad l. Corn. de falſ. Quocirca dicimus quod in hac definitione gladii nomine hodie intelligitur, quæcunq; pœna grauis, & capitalis, vt mortis, exilii, deportationis, ac alterius ſimilis cohercitionis, iuxta l. capitalium de pœn. & l. edicto §. pr. de bon. poſſ. Vnum, ac alterum nunc addo, quod aliquādo leges, vt ſignificent grauiſſimā aliqua pœna, certum atrox crimen vendicari, dicut iura gladio armari, vt in l. quiſquis C. ad l. Iul. maieſt. ſicut etiam in l. cùm vir. C. ad l. Iul. de adult. ad cuius explanationem videndi vobis Iac. Ræuard. lib. 4. var. c. 20. & Hier. Paul. in pract. Cancell. pag. 114. qui nouo ſenſu conſtitutionem illam explicant. Alterum. quod nunc addo eſt, gladii pœnam, aliquando etiam ſumi pro alio genere pœnæ, quemadmodum eſt illa pœna, qua quis ad gladium damnatur, quod idem eſt, ac ſi diceret ad ludos gladiatorios, & quæ pœna alio nomine appellatur ad ferrum, ita probant l. ſi quis filio §. irritum de iniuſt. rupt. & l. ſi quis mihi bona §. planè de acq. her. iuncta. l. eius qui. vlt. de teſtament. & declarat Hotoman.

man. in comment. verb. iur. in verbo gladius. Dixit etiam Vlpianus ad animaduertendum, &c. oſtendit animaduerſionis verba poteſtatem in caput, & vitam. l. ſi quid de off. proc. l. prima §. vlt. de offi. eius. l. vltima de furt. l. aut damnum §. 1. & l. reſpiciendum §. vlt. de pœn. & l. non dubito §. vlt. de capt. & poſt lim. reuerſ. Cæterum aduerſus hanc definitionem multæ obijciuntur difficultates, quibus diſſolutis certa erit definitio. Primo obijcit Loriot. axio. 14. quod dictio compoſita non plus ſignificat, quam ſignificent partes illæ ex quibus componitur, vt Inſt. quibus mod. re contr obl. cum ait Iuſtin. ex his dictionibus meum, & tuum componi mutuum, nec plus ſignificant illa verba compoſita, quam ipſa ſimplicia: atqui imperium de ſe non ſignificat gladij poteſtatem l. 2. in prin. de adopt. ſed ſolum auctoritatem vt ibi, vel iuſſum vt diximus ſupra, ita nec merum de ſe poteſtatem oſtendit l. vnica in fi. ſi quis iuſdic. non obtemp. & diximus ſupra Ergo nec merum imperium ſignificabit gladij poteſtatẽ, Huic obiectioni reſpondetur immo merum imperium ſignificat gladij poteſtatem, ita manifeſtè ait Vlpianus hic: Et falſum eſt, quod hoc verbum merum imperium ſit vnum verbum tantum compoſitum, immò ſunt duo ſeparata, Verbum imperium eſt genus comprehendens omne imperium, quod ſanè genus oſtendit poteſtatem tam circa cauſas ciuiles, quam criminales; cum verò adiicitur merum, ſignificat ſummum, & vehemens illud imperium, quod verſatur circa cauſas criminales. Præterea falſum eſt quod dicebat Loriot. compoſita nõ plus ſignificare quam ſimplicia, ex quibus fit compoſitio: nam verius eſt compoſita interdum plus, interdum quid diuerſum à ſuis ſimplicibus ſignificare. Quatuor enim modis verba componuntur, vt ſcribit Quintil. lib. 1. cap. 9. Inſt. orat. Primo ex duobus integris, vt ſuperfui

ſubterfugi Secundo ex duobus corruptis vt pediſſequus; Tertio ex integro, & corrupto, vt maleuolus, Quarto ex corrupto, & integro vt noctiuagus; quæ ſanè compoſita vt re ipſa videmus, quid diuerſum, & quid plus ſignificant quam ipſa compoſita; ergo idem dicendum eſt in caſu noſtro, vt hoc compoſitum, ſi modo compoſitum eſt, ex duobus integris, ſignificet quid plus, & quid diuerſum à ſuis ſimplicibus. Secundo mouet dubitationem Loriot. axio. 14. quod gladii pœna vitæ ademptionem ſignificet l. aut damnum §. 1. de pœn. & hæc dicitur pæna à cæteris cohercitionibus ſeparata, l. ſolet verſ. nec enim de off. proc. atqui merum imperium dicitur de aliis cohercitionibus præter mortis naturalis pænam, ſicuti de deportatione, relegatione, & ſimilibus; ergo Vlpianus hic non definit merum imperium, ſed vnum caſum tantum, vnumque effectum meri imperii ponit. Cæterum reſpectu gladii ſignificationem ab Vlpiano latè ſumi, vt omnem pænam capitalem, ſiue de vitæ ademptione, ſiue de deportatione agatur comprehendat, Nec repugnat. l. aut damnum §. 1. de pæn. quia ibi fit diſtinctio inter vnã, & alteram pænam, & ob id nomen gladii ſumitur in ſpecie; ita etiam in l. ſolet verſ. nec enim ſumitur in ſpecie, vt quid ſeparatum ab illa cohercitione, cuius ſtatim meminit. Tertio difficultatem hanc excitauit Loriot. d. axiom. 14. quod illud verbum ad animaduertendum &c. intelligi non poteſt pro cognitione, & exequutione quandoquidem animaduertere eſt iam damnatos afficere pæna ipſa. l. nõ dubito in fi. de capt. l. 4 §. item Diuus de ſicar. In damnatos autem non cognitio, ſed exequutio verſatur l. ſi quis fortè verſ. cæterum de pæn. Et ob id animaduertendi verbum in exequutione, non autem in cognitione conſiſtit l. prima, & l. vlt. de cad. punit. Et extat exemplum in legato proconſulis, is enim poteſt

de

de criminibus cognoſcere d.l. ſolet in prin.& l. vnica C. de off.proconſ.& tamen non poteſt animaduertere l. ſi quid & d.l.ſolet de off.proconſ. Ergo male dicitur merum imperium definiri,vt intelligatur de cognitione, & exequutione. Verùm reſpondetur Vlpianum vtrumque ſignificaſſe ex illo verbo , ad animaduertendum : Nam verbum animaduertere,vel in eo differt à verbo punire, quod punire dicitur ſiue iure,ſiue iniuria; animaduertere verò ritè, & rectè,ita Laur.Vall.lib. 3.elegant cap.69. & Coraſ.in l.2.§.ex actis deinde Regibus num.16. de orig. iur.Ritè autē & rectè pœna affici quis non diceretur,niſi prius fuiſſet cognitio cauſæ, ergo Vlpianus per verbum animaduertendi , ſignificauit cognitionem , & exequutionem. Tertia eſt definitio conſiderata à Gillot.lib.2.de iuriſd.& imp.cap.5.vt merum imperium ſit iuſſus cui obtemperandum eſt , nulli iuriſdictioni , ideſt nulli cauſæ cognitioni coniunctum : & ab hac definitione non diſſentit Charond.de iuriſd.& imp.num. 15. qui dixit merum imperium eſſe puram poteſtatem, nulla immiſta iuriſdictione, id eſt cognitione . Vult ergo Gillot. merum imperium conſiſtere in ſola exequutione ſiue cauſa ſit criminalis : ſiue ciuilis ; nam in ea exequutione neceſſaria non eſt cauſæ cognitio l.ſi quis fortè de pæn. Et ea eſt ratio,ne poſt cognitū crimen,aliqua arte,& dolo,pæna effugiatur l.cum reis C.de pæn.immò à lata ſententia amplius non receditur l. Iudex poſtquam de re iud.Et hinc dicimus quod datus exequutor non poteſt adhibere aliquam cauſæ cognitionem,ſed exequi debet mandatum,vt latiſſimè diſputat Marant. in ſua prima diſput. Cæterum dubia eſt hæc definitio quia immo in mero imperio conſideratur præcedens aliqua cognitio de admiſſo crimine , alioqui non eſſet imperium iuris, atque ita iuſtum, ſed impium,& iniquum.Cognitionem

autem

autem de crimine verſari in mero imperio probat l.ſolet & l.ſi quid de off.proconſ.& clarè text.l.prima in princ. verſ.& ſi familia de off.eius.Quæ ſanè cognitio ob id nō adhibetur in ipſa exequutione,quia iam ante commiſſam exequutionem adhibita illa fuit, alioqui exequutio malè mandata fuiſſet l.prima C.de exeq.rei iud.Et ſi exequutio nulla,antecedente cognitione,commiſſa fuiſſet, tanquam de facto mandata, eſſet nullius, aut ſaltem infimæ auctoritatis.l.ſicut proponis,& l.pen C.de exeq.rei iud. quandoquidem per carnificem potius,quam per ipſum magiſtratum exequi diceretur l. vlt. de iud.Ius autem gladii ſummum eſt, & maximis tantū magiſtratibus conceſſum, & maxima cum prærogatiua l.prima de off.eius. Quo circa valdè abſurdum eſſet dicere , quod tanta vis, & poteſtas data eſſet ſine aliqua cognitione iux.l.vlt. C. vbi & ap. quem . Hac in re, an ſcilicet gladii poteſtas, ſeu merum imperium includat cognitionem vel non; Ego tria tempora ſoleo cōſiderare Primum quando vel lex,vel Princeps concedit magiſtratui merum imperium, ideſt gladii poteſtatem , & tunc dico includere cauſæ cognitionem Ratio eſt manifeſta,quia alioquin abſurdū eſſet,quod tanta vis, & poteſtas data eſſet ſine cauſæ cognitione iux.d.l.vlt.C.vbi & ap.quem . Et præterea ne huic magiſtratui detur anſa delinquendi, vt mox dicam. Et rurſus quia eſſet infima auctoritas , eſſet enim potius exequutor,quam magiſtratus,ex d.l.vult.de iud. Hoc in caſu procedit eorum opinio , qui dixerunt merum imperium continere iuriſdictionem . Secundum eſt tempus,quando hic magiſtratus agit,de exequendo hoc mero imperio,ideſt hac gladii poteſtate,vt puta vult in homicidam animaduertere, Hoc etiam caſu merum imperium haber annexam cognitionem Eſt enim cognoſcendum, an homicidium fuerit commiſſum , & quomodo,

alio-

alioquin iniqua, & iniuſta eſſe poſſet exequutio ipſa contra l.prima C.de exq.rei iud.& dixi ſupra quod animaduerſio præſupponit rectitudinem quandam, quæ in cognitione verſarur. Hoc etiam caſu procedit opinio eorum qui dixerunt merum imperium comprehendere hanc cauſæ cognitionē. Tertium eſt tempus quo pronunciatur à magiſtratu hoc ſuum imperium, vel ab exequutore exequēdum eſt, quo caſu imperium ſeperatum eſt ab ipſa cauſæ cognitione; nam fieri poteſt vt cauſæ cognitio adhibita ſit per alterum, quam per ipſum magiſtratum imperantem, vt eſt exemplum in d.l. ſolet in princ.Ita etiam cum exequendum eſt imperium reiicitur cauſæ cognitio d. l. ſi quis fortè verſ. cæterum de pæn. Et ratio eſt quia iam cauſæ cognitio adhibita fuit per ipſum magiſtratum qui imperauit, vel per alterum eius nomine, vt in legato Proconſulis, Et hoc in caſu procedit opinio Gill.& ſequentium, dicentium merum imperium eſſe poſitum in exequutione, quia reiicit omnem cognitionem. Quarta eſt definitio quam ego ita conſidero, merum imperium eſt poteſtas, vel iuſſus magiſtratus caſtigandi facinoroſos homines, cui cauſæ cognitio cohæret. Dixi poteſtatem, vt ſignificarem facultatem illam ſumptam in potentia, & abſtractu, antequam ſcilicet magiſtratus deuenit ad actum imperandi iubendique. Dixi vel iuſſum vt oſtenderem præceptum ipſum deductum ad actum. Dixi cauſæ cognitionem cohærere, quia verè cognitio cohæret, cum magiſtratus imperando non adhibita cauſæ cognitione, iniquè, & iniuſtè pronunciare poſſet, & nudus exequutor, atque viator diceretur, iux. d.l.vlt.de iud. Imperium merum apud quos ſit? dicam prius apud quos olim fuerit, denique apud quos nunc ſit. Illud autem ante omnia ſciendum eſt, nos aduerſus Bart.hic nu. 7. & ſequaces, nullam conſtituere differentiam

rentiam graduum meri imperij, ex ſententia Longouall. nu.127.& Gillot.lib.2. cap.7. ac Loriot. axiom.11. Ea ratione hoc dicimus, quia & ſi aliqui ſunt magiſtratus, quod maius imperium cæteris habeant l.4.de off. Præſ. ſicuti Conſules,& Prætores,vt ſcribit Gell. lib.13. noct. act.cap.13 Hoc tamen procedit,quando inter magiſtratus fit comparatio d l.4. & l.iudicum de iud. & plus, & minus non conſtituunt diuerſas ſpecies l. vltim. de fund.inſtr. Imperium itaque merum olim fuit Apud Dictatores l.2. §. pop.deinde aucto, de or. iur. Apud Conſules, & Proconſules d.l. ſolet, & l. ſi quis de off. proconſ. & l.prima de ter. mot. Apud Prætores l.3.§. deinde Cornelius Sylla de or.iur.l.1.in prin.verſ.& ſi à familia de off.eius,& l.libellorum de accuſ.Et inter multas bonorum auctorum auctoritates vna eſt apud Plutar.in vita Cicer. cum ſcribit Licinium Macrum peculatus, & Manlium repetundarum apud Prætorem fuiſſe poſtulatos. Apud Præf.vrbi erat merum imperium l. 1.de off.præf.vrb.l.2.de in ius voc.& l.prima §.generaliter de pæn. & l.nam ſalutem §. cognoſcit de off. præf. vigil.ac etiam in l.vlt.C. eod. vbi Præf. vigilum remittit ad Præf.vrbi eos, quos grauiter noctis tempore erraſſe reperit. Apud Præſides Prouinciarum erat etiam merũ hoc imperium l.illicitas §.ſicuti & §. qui vniuerſas de off. Præſid.& l.ſi quis fortè de pæn. His enim vt antea ex Dione lib.53.hiſt.Rom.diximus,à Cæſ.Auguſt. data fuit Imperij poteſtas. Nec repugnant l.prima §.à.præfecto de leg. 3. & l. ſi quis filio §. eius qui deportatur de iniuſt.rupt.teſt. & l.2.de pæn.vbi Præſes non poteſt deportare,ergo nec morti tradere: nam reſpondetur ex ſententia Coraſij in d.§. qui vniuerſas in fin. Præſidem non deportare in inſulam, quam non habet in ſua Prouincia,ſi autem haberet, deportare poſſet l.inter §.1. &

§.Præ-

§. Præſides, & l. relegatorum §. 1. de interd. & releg. Præfectum quoque Auguſtalem merum obtinuiſſe imperium probat l. prima de off. Præf. Auguſt. cum ait hūc Præfectum habuiſſe par imperium cum Proconſule, & apertius probat l. 2. C. de off. Præf. Auguſt. Hodie merum imperium ſine controuerſia reperitur, primo apud ſupremos Principes, & apud ſumm. Pontif. Cæſarem, & Reges: nam ſicuti Pontifex, & Cæſar, vnus in ſpiritualibus, alter in temporalibus, ſunt totius Mundi Domini, iuxta l. deprecatio ad l. Rhod. de iact. qua de re poſt non nullos benè eruditos I. C. dubitauit Menoch. in conſ. 2. nu. 98. ita etiam Reges ſuo in Regno dicuntur Monarchæ, vt ait Bal. in l. exemplo C. de probat. & in rubr. quę ſint regal. in vſib. feud. Secundo merum imperium eſt apud Duces, qui in ſuis Principatibus iura Imperij obtinent, ſicut de Duce Mediolani ſcribunt Rom. ſing. 457. Ang. conſ. 217. De Duce Sabaudiæ, & alijs multis ſcripſit Menoch. d. conſ. 2. nu. 65. & ſeqq. Tertio reperitur merum hoc imperium apud illos magiſtratus, qui Prouinciis præſunt, ſicut olim erat apud Prouinciæ Præſides d. §. qui vniuerſas, & ſupra dictum eſt. Nec obſtat l. prima in prin. de off. eius, quo loci ait Papinian. merum imperium competere iis, quibus ſpecialiter à l. vel S. C. conceſſum eſt, quæ ſanè ſpecialis conceſſio hic facta non reperitur. Nam reſpondetur ſatis ſpecialem, & nominatam cōceſſionem cenſeri factam eo ipſo quod magiſtratus iſte fuit præpoſitus Prouinciæ, cui cohæret merum hoc imperium iam à ſupremis Principibus collatum, vt declarat Bar. l. prima nu. 3. C. de metrop. Berit. lib. 11. & Ang. in l. vlt. C. de præſcr. long. temp. Quarto merum imperium extat apud Magiſtratus illarum Ciuitatum, quæ vel conceſſionibus Principum, vel præſcriptionibus, ſunt imperium hoc conſequutæ, vt Roma ex

ſententia Bar.hic nu.7.ex l. prima §.cum vrbem de off. Præf. vrb. Et Roma eſt communis patria l. Roma ad municip.atque ita caput Prouinciarum dicitur,ita etiam Brixia, Mantua, Verona, Vicentia,& aliæ nonnullæ,quę enumerantur in tit.de pac.Conſt.§. nomina, His enim conceſſum fuit merum imperium vt docuit hic Bart. nu 7.& in l.prima nu.3.de damn.inf. quem cæteri penè omnes ſequuti ſunt. Cæterum diſſentit Bal.in cap.1.de nat. feud. cuius opinio videtur ſatis probari ex verbis illius Conſtitutionis de pac.Conſt.§. 1.ibi ſicut ab antiquo habere conſueuiſtis, vel habetis: quæ ſanè verba ſunt relatiua,& confirmatiua poteſtatis, & meri imperii iura competentis his Ciuitatibus, & propterea ſi confirmat nil noui tribuit, & dum refert, fides non adhibetur,niſi de relato conſtet Auth.ſi quis in aliquo C.de eden. Verum reſpondetur quòd quando verba hæc, ſicut, prout,ſecundum,& his ſimilia; quæ ſui natura ſunt relatiua, proferuntur ab eo, qui poteſt ea de re ſuper qua prolata ſunt, aſſertiuè, & diſpoſitiuè ſtant, non autem relatiuè,ita docuit Bart.in l.admonendi nu.7.de iur.iur.& declarat Dec.in d.auth.ſi quis aliquo nu.40. Ita etiam Papia merum imperium conſequuta fuit ab illo Federico Primo Aneobardo,vulgo Barbaroſſa; nam cum Ciuitas hæc conſtantiſſimè ſemper ſequuta eſſet Cæſaris partem,ab illo Comitatus dignitate, cum meri, & miſti imperij poteſtate illuſtrata fuit,vt teſtatur Bald. in cap.1.nu.5.de nat.ſucc. feud. Quinto merum imperium extat apud Ciuitates, quæ ſunt liberæ, & quæ loco Prouinciarum habentur, ſicuti de Ciuitatibus Florentiæ,Piſarum,ac Senarum ſcribunt glo. in l.vlt. C. de præſcr.long. temp. in ver. vna Prouincia,& ibidem Bar. & Ang.& Dec.hic num.34. De Municipijs,& Caſtris, & Vicis eſt dubitatio ex ſententia Bar. hic num.7. Dec.

nu.

nu.34.& Abb.in cap. quod ſedem nu. 7. de off ord.ac Bart.in l.prima col.1.de damn. inf.& Calcan.conſ.26. nu.7. dicendum eſt nunquam obtinere merum hoc imperium ob id quod à Ciuitate ipſa moderatur l. qui ex vico ad munic.l.nulli.C.de Epiſc.& Cler.& l.3.C.de nat.lib. Si verò ciuitati non ſubſunt, tunc eam ſolam habent poteſtatem, quam olim exercebant defenſores Ciuitatum, vt probat ille titulus C. de magiſtr. munic. qui immediatè ſequitur titulum C.de def. Ciuit. Declaratur tamen vt habeat locum quando Caſtra hæc & Municipia præſcriptione,& conſuetudine acquiſiuiſſent ſibi hoc merum imperium;vt ſentit Bart.in d.l. 1. in fin. de damn.inf. & conſ.169. lib.1.& confert tex.l. Vires vbi idem Bart.C.de diuerſ.off libr.12. Idem reſpondit Dec.conſ.197.num.3. cum dixit præſcriptione acquiri his Caſtris merum imperium,& cætera regalia, ſicut ius venandi. Ex ſupradictis ſequitur quod ſupremus Princeps non poteſt aliquid noui ſtatuere in his Caſtris nec ea inuita Ciuitate,cui ſubſunt,ſeparare; Ex quo illi Ciuitati iam quæſitum eſt merum imperium,& poteſtas in Caſtris illis,ita Alex conſ. 1.lib.5.& Ruin. conſ.39. nu. 17.lib. 1. Sextò,& vltimo extat merum imperium apud Rectorem Gymnaſij authent. habita C.ne fil. pro patr. Extat & apud Doctores,vt ibi eſt ſancitum:hodie tamen conſuetudine abolita hæc eſſe ſcripſit Bart. hic numer. Imperium merum quod ijs magiſtratibus, & Iudicibus competit an proprium eorum ſit,an autem ſolum exercitium,ſoluſque vſus? Recepta magis opinio eſt, eorum proprium eſſe,ita Azo. in ſumma C. hoc tit. qui hac de re diſputationem habuit cum Lothario Iureconſ. Et cũ eo tempore Henricus Germanorum Rex Bononiam veniſſet,hac de controuerſia electus eſt Iudex, depoſito prius equo apud ſequeſtrum,vt victori cederet; Henricus

cus auditis Azone, & Lothario, pro Lothario pronunciauit, & ita Azo equum amiſit; vnde conqueritur præcitato loco Azo ſe amiſiſſe equum, licet non fuerit æquum. Hanc Azon.opinionem probarunt cæteri penè omnes,& communem eſſe atteſtatur Alc.hic nu.69. & lib.1.Parad.cap.6.Et ſi ipſe,vt ſuo loco dicemus, diſſentiat.Bellon.lib.1.ſupput.iur.cap.1.Coraſ.hic nu.11. & Bologn. nu. 35. Primo ſententia hæc probatur in l.1.in prin.de off.eius, cum apud Pap. eſſet dubitatum, an illis magiſtratibus quibus meri imperii cauſæ commiſſe ſunt, aliis mandare poſſint? Reſpondit ille mandare poſſe, cum iuſta aliqua de cauſa impeditur, vt ob abſentiam: Si ergo hoc merum imperium nõ eſſet apud illos fruſtrà eſſet dubitatum an mandare poſſent, nam nemo dat quod non habet l. traditio de acq. rer. dom. Nec repugnat quod Alc.hic nu.40.ſcribit, Pap.reſpondiſſe hos magiſtratos habere meri imperii exercitationem, quæ vſum tantũ,non autem Dominium ſignificat Et idem legitur in l. 1. de off. Proconſ. ibi poteſtatem exercere,in l.vlt.de priuil.del. & in l.S. C. de off. Rect. Prou.Nam præter ipſum Alc. hic nu.92.reſpõdetur in magiſtratu duo conſiderari,nempè imperium in ſe reſidens,& imperium deductum ad actum, ſeù exercitium: ſicut in quolibet rei dominio cõſideratur rei dominiũ, & ipſius dominij vſus Dicimus enim argentarium ſuam exercere argentariam per ſe, & per ſeruos l. Prætor ait §.1.de eden.Nõ ergo ſequitur habet meri imperij exercitationem,ergo non habet dominium;cũ enim vtrumque habeat, vnum alterum non excludit, ita ſenſit Bellon.d.lib.ſupp.iur.1.cap.1. Et his accedit quod ſi aliter diceremus, Imperator ipſe non diceretur obtinere merum imperium,vt proprium,cum exercere illud dicatur Clem.ne Romani ad fi.de iureiur. Præterea, & ſecundo

do perpenduntur illa Pap. verba, iuriſdictionem ſuam mandant &c. pronomen ſuam dominium ſignificat l. cum ſuæ cum l.ſeq.vbi Bar.de leg.3. & idem Bart.in l. is qui ſuus ff.de manumiſſ.Nec repugnat quod pronomen, ſuam, poſſit intelligi pro vſu, vt inquit gloſ.in l.ſi fundi de cond.ind.vel pro detentione,vt ſcribit gloſ.in l.2.in prin.in ver. non quia Papirius de or.iur.& docuit Iaſ.in Rubr.de oper.no.nunc.nu.6.ita dicimus Canonicus habere prebendam ſuam ratione ſcilicet adminiſtrationis cap. tibi abſenti de præben. in 6. & declarat Dec.in cap.quia V. 8. not.de iud. Nam reſpondetur quod pronomen ſuum, ſecundum ſubiectam materiam aliquando ſignificat dominium, aliquando vſum, aliquando detentionem, & alia ſimilia, vt declarat Bart.in l. Quintus §. argento num.6.7. & 8.de aur.& arg.leg. Hic autem ex ſubiecta materia, & quia verba in dubio ſumuntur in potentiori ſignificatu l.1. §. qui in perpetuum, ſi ag.vect. vel emph. pet. dicendum eſt ſumi pro dominio. Secundo affertur textus l.3.de off.eius,ibi non tamen pro ſuo imperio agit,&c. ergo à ſenſu contrario,cum magiſtratus eſt ordin. pro ſuo imperio agit. Nec huic conſiderationi obſtat Alc. conſideratio hic nu.90.quod in d.l.3.ſumitur imperium pro ſolo iuſſu, ſeù iubendi poteſtate ſumpta in genere,iux. l. liber homo la ſeconda ad l. Aquil. atque ita interpretatur gloſ. in d.l. 3. Et hoc manifeſtius apparet ex eo quod loquitur I.C. ille de legato, in quem merum imperium non tranſit:& illud pronomen ſuum,ob ſubiectam materiam ſignificat ſolum vſum, & detentionem, vt ſupra dixi ex Bart.in d.l. Quintus §.argento nu.8. de aur. & arg.leg. Nam reſpondetur quod ſi imperium in genere eſt proprium magiſtratus, ergo & ipſum merum imperium, quod eſt ſpecies: Et pronomen ſuum,ſumitur in poten
tiori

tiori ſignificatu, vt diximus ſupra. Tertio citari ſolet l.4. de off. Præſ. cum ait Vlpianus Præſidem maius imperium habere in Prouincia poſt Principem: Et de Proconſule idem ait ipſe Vlpianus in l. & ideo de off. Proconſ. vt ergo exceptio ſit de genere regulæ. l. nam quod liquide §. pen. de pæn. leg. Dec. in l. 1. nu. 22. de reg. iur. dicendum eſt quod cum Princeps habeat imperium proprium ante Præſidem, quod ſicut in Principe proprium imperium eſſe dicitur, ita etiam in ipſo Præſide. Nec obſtat conſideratio Alc. quod in d. l. 4. imperium ſumitur pro exercitatione, & vſu; nam reſpõdetur quod imperiũ ſumendo in potentiori ſignificatu, intelligitur pro ipſo dominio. Et quod ait Alc. illa verba non eſſe poſita ad excipiendum, ſed potius ad excludendum, vt ſenſus ſit quod Princeps habet proprietatem meri imperij, Præſes verò vſum, & exercitationem, non ſatis hoc conuenit verbis illius tex. quia verè idem imperium tribuit Præſidi, quod Principi, & ſi veniat Præſes ſucceſſiuè poſt Principem. Quarto ſuffragatur tex. in d. l. illicitas §. qui vniuerſas de off. Præſ. ibi ius gladij habent, verbũ habere ad ius refertur l. habere de verb. ſign. non autem ad exercitium, quod dicitur eſſe quid facti. Et idem habere in l. ſi quid de off. Proc. Et in l. prima in princ. verſ. etſi à familia de off. eius, & in l. 2. de in ius voc. habet igitur dominium non autem vſum ſolum. Nec hic obſtat quod ait Alc. hic nu 93. & lib. 2. Paradox. cap. 6. verbum habere latiſſimè ſumi, vt etiam detentionem, & vſum rei ſignificet l. ſtipulatio iſta habere licere de verb. oblig. Et ideo quo ad Principem ſumitur pro iure ipſo, & dominio; quo verò ad magiſtratus, pro ſolo exercitio. Nam reſpondetur in dubio verba eſſe ſumenda in ſua propria ſignificatione l. non aliter de leg. 3. cum ſimil. ac etiam in potentiori ſignificatione l. prima §. qui

in perpetuum ſi ager vect.vel emph.pet. verbum itaque hoc habere pro iure, & dominio ſumi debet. Quinto adducitur l. vnica de off. Præf. Aug. vbi legitur Præfectum Augustalem non prius deponere imperium ſibi datum, quàm ſucceſſor venerit in Prouincia, & in l.ſolet in p in. de off. Proconſ. & in l. nemo poteſt de reg.iur. cum ait, quod nemo poteſt poteſtatem ſibi datam ad alium transferre, & in l.prima §. qui mandatam de off. eius, ibi lege datur, verbum dare ſignificat dominij tranſlationem. l.vbi autem §.vlt.de ver.obl. & in §. ſic itaq; de act. Nec obſtat quod ait Alc. hic nu.91. verbum dare hic non ſignificare dominij translationem ex l.2. de iuriſd.omn.iud. & l.vlt.de off.Prætor. Nam reſpondetur verbum dare ex ſui proprietate ſignificare dominij tranſlationem à qua proprietate in dubio recedendum non eſt, vt ſupra dictum eſt. Nec repugnat tex.d. l.2.qui potius contrarium probat, cum iuriſdictio data, vt ibi, appellatur propria d.l.1. §. qui mandatam, atq; ita verbum dare ſignificat dominii tranſlationem. Et ad tex.d l.vlt.de off.Prætor.reſpondetur ex ſubiecta materia non impropriari, ait enim ibi I. C. Prætorem non poſſe dare ſe ipſum in tutorem, ibi ſubiecta materia manifeſtè oſtendit ſignificare non dominii tranſlationem, ſed conſtitutionem, & aſſignationem tutoris ad adminiſtrandum bona pupilli. Sic etiam loquitur l.5. de off. Præſid. Sexto ſententiam hanc præter cæteros comprobo ex d.l.1.§.qui mandatã, cum ait Papinianus, qui mandatam iuriſdictionem ſuſcepit proprium nihil habet, ſed eius &c. dictio, ſed ex ſui natura aduerſatur præcedentibus in totum, vt ſcribunt Bart.in l.Lucius § quæ habebat ad Treb.in l.hoc amplius §.de his nu.1.de dãn. inf.& Gomeſ.in §.actiones autem num. 16.Inſt. de act. cum ergo ait Papinianus iuriſdictionem non propriam
dele-

delegati, aduerſatiua, quam ſubiungit, ſignificat eſſe propriam delegantis, Et licet eo loci loquatur Papinian. de iuriſdictione, attamen idem dicendum eſt in mero imperio, cum diuerſa ratio reddi non poſſit: Et ſicut iuriſdictio efficitur propria magiſtratus, cui à l. vel à Principe conceditur, ita etiam proprium efficitur merum imperium, ex quo eadē eſt poteſtas legis vel Principis in transferendo mero imperio, quæ in transferenda iuriſdictione. Septimo ſuffragatur l. vlt. de off. Proconſ. iuncta l. 1. illius tit. in illa ſcriptum eſt Proconſulem Romam ingreſſus deponere imperium, & in iſta dicitur egreſſum Prouinciam retinere inſignia conſularia, atq; ita imperium retinere; non tamen exercere poteſtatem. Ecce ergo quod imperii exercitio ſeparatur ab ipſo iure imperii, vtrumque quorum reperitur eſſe apud ipſum Proconſulem, cum in Prouincia eſt. Non ergo in eo adeſt ſolus vſus, & exercitio, ſed etiam dominium; alioquin Prouinciam egreſſus nihil retineret. Vltimo accedit l. legatus de off. Præſid. vbi Præſes abdicando à ſe imperium nihil agit, ſed debet renunciare in manibus Principis; ergo habet dominium, & proprietatem imperii; quia ſi haberet ſolum vſum, & exercitium, poſſet ſe ſola voluntate eo priuare, argu. l. ſi vſusfruct. de iur. dot. & l. ſi quis §. differentia de acq. poſſ. His argumentis confirmata hac recepta ſententia, ſupereſt vt cōfutemus argumenta illa omnia, quæ afferūtur pro opinione eorū, qui opinati ſunt his magiſtratibus cōpetere ſolum vſum, & exercitium meri imperij: qua quidem in opinione vna cum Lothario antiquo Iurecconſ. fuerunt Alc. hic nu. 80. & lib. 2. parad. cap. 6. Purpur. in l. 1. nu. 424. de off. eius, Loriot. de iuriſd. & imper. axiom. 12. & Mod. Pariſ. in conſuet. Pariſ. tit. 1. §. 1. gloſ. 5. num. 58. Primo affertur tex. in d. l. 1. in princ. de off. eius, perpendendo

dendo altero de tribus modis, & primo cum appellat exercitationem. Secundo cum ait delegatam, ſignificans vſum tantũ mandari. Tertio cum vtitur illo verbo tribuuntur, quod ſanè verbum idem ſignificare dicitur, quod verbum, concedo, vt ibidem exponit Bart. atque ita ſumitur apud bonos auctores, vt apud Cic. lib. 11. epiſt. epiſt 27. ad Martium. Cæterum reſpondetur, & illi primæ conſiderationi iam ſupra ſatisfecimus. Illi ſecundæ dicitur in optimis Codicibus legi delatam, non delegatam. Præterea ſicuti verbum concedo ſignificat dominij tranſlationem l. vxori §. vlt. de leg. 3. & ibi Bart. & & idem in l. vlt. de donat. Bal. in l. cum virum col. 2. C. de fidei. & cõfert tex. l. prohibere §. planè quod vi aut clã, ita & verbum delatam, iux. Bar. expoſitionem. Ita quoque reſpondetur tertiæ conſiderationi, quia verbum tribuo ſumitur pro verbo dare §. iuris præcepta Inſt. de iuſt. & iur. Præterea in d. §. qui mandatam ait Papinian. merum imperium à l. dari, quod ſanè verbum dare, ſignificat vt diximus, dominij tranſlationem. Secundo affertur tex. l. ſæcularij §. ſicut præterea de extraord. crim. vbi dicitur merum imperium pertinere ad exequutionẽ Præſidis: ita in l. vlt. §. exequutores C. vt nem. priu. & manifeſtè in l. vlt. de priu. delict. ſi ergo ij ſunt exequutores, ſequitur dicendum non eſſe dominos: nam exequutor dicitur merus mandatarius, vnde delegatus dicitur exequutor l. apertiſſimi C. de iud. & cap. ſi quis contra clericum de for. comp. Verùm reſpondetur ex ſententia Alc. hic nu. 92. quod & ſi his magiſtratibus permiſſa eſt meri imperij exequutio, non tamen inde fit, quin & domini ſint, cum & ex exequutione dominus præſumatur, ſicuti dominus quis præſumitur ex poſſeſſione l. ſi coloni. C. de agr. & cenſ. lib. 11. Præterea exequutoris nomen ſignificat etiam cognitorem d. cap. ſi

quis contra Clericum, & apertius in cap. ſciſcitatus vbi Dec.de reſcr.apud quam ſanè cognitorem dicitur eſſe iuriſdictio propria, vt ſupra diximus. Tertio vrgere videtur quod ij magiſtratus in iure paſſim appellantur adminiſtratores,ita in l.vnica C.ne ſine iuſſu Princ.lic. cert. iud.bona confiſc.in l.vlt.C.de mod.mulct.in l.omnes C. vt dign.ordo ſeru.lib.12. in authen. ad hæc C.de iud.§. 1.in authent.vt iud.ſin.quoq.ſuff.in l.vnica §. vlt. C. vt omn.iud.tam ciuil. quam mil. ibi iure adminiſtration. & in §.1.in authent.iuſiur.quod præſt.ab his, & alibi ſæpiſſimè.Atqui adminiſtrator is propriè dicitur,qui non habet ius in re, ſed ſolam adminiſtrationem l.in l. in fi. vbi Alc. de verb. ſign. & gloſ. in rubr.C. de adm.rer. publ. ergo ij magiſtratus non cenſentur domini huius meri imperii. Reſpondetur non eſſe à ratione alienum,quod dominus rei hoc etiam nomine appelletur adminiſtrator,nam Cic.lib.1.de inuent.dixit rem familiarem adminiſtrare,ſignificans ipſum rei dominium. Et idem de nat. Deorum,dixit Deos adminiſtrare, & regere mundum: & propterea Seruator noſter Matth.cap.20. appellat ſe ipſum miniſtrum. Et quod dicitur in d.l.vnica §.vlt. C. vt omn.iud. habere iure adminiſtration. refertur ad ipſam prouinciam, quam iure adminiſtration. obtinet, ſed imperium, & iuriſdictio, quibus illos adminiſtrant, eorum proprium eſt. Quarto perpendi ſolet l.1.de conſt.princ. cum ait quod Princeps habet omne imperium, & quod omnis poteſtas,quæ erat apud Pop.Rom.in eum tranſlata fuit. Et idem probatur ex l.1. §. cum enim antiqua C.de vet.iur.enucl.l.1. de off. Præf. prætor. & l.2.§.nouiſsimè de orig. iur. & propterea dicimus omnem iuriſdictionem, & poteſtatem eſſe apud Principem l.1. C. de legib. Atqui dominium rei non poteſt eſſe inſolidum apud duos eodem tempore l. ſi vt certo §. ſi duobus ve-

hicu-

biculum ff. commod ergo ii magiſtratus non cenſentur domini. Sed reſpondetur, & facilè conceditur omnem poteſtatem, ac omne imperium ſua origine, & principaliter eſſe apud Principem, qui deinde ſuis magiſtratibus ea communicauit: nam magiſtratus hos in ſollicitudinis partem vocaſſe dicitur Princeps, iuxt. cap. valde 94. diſtin. & cap. multum ſtupeo 3. quæſt. 6. & communicatio hæc nō aliter dicitur facta à Principe, quàm illa communicatio aquæ, quam ſuis riuulis fons facit; eadem ſanè aqua eſt in riuulis quæ in fonte. Nec huic obſtat quod vna res eſſe non poſſit duorum inſolidū d. §. ſi duobus vehiculum Nam reſpondetur fieri hoc poſſe iuris intellectu, iuxta l. Maiorus §. duobus, verſ. namque de leg. 2. & conſe r. l. magiſtratibus ad municip. Et optime huc facit l. 1. C. de off. Praef. vrb. vbi annot. Bart. iuriſdictionem inſolidum competere Præfecto vrbi, & Præfecto annonæ. Et hoc dicitur eſſe factum, ait Bart. cumulatiuè, non autem priuatiuè. Idem ſcripſerunt Fel. in cap. cæterum num. 4. de iud. & Dec. conſ 3. nu. 3. Ita ergo & noſtro in caſu dicendum eſt, Principem cumulatiuè communicaſſe hoc ſuum imperium. Præterea, & 2. dicimus dominiū, ſiue directum, ſiue vtile eſſe poſſe apud duos inſolidum, conſideratis diuerſis reſpectibus, & perſonis, ſicut contingit in dominio feudi; nam Princeps qui priori loco feudum conceſſit, directus dominus appellatur, & tamen eius vaſallus, & vaſalli vaſallus, qui alteri ſubinfeudauit dicitur quoque obtinere dominium: ita ſcribunt Fab. in §. adeo nu. 5 Inſt. de loc. & Mod. Pariſ. in conſuet. Pariſ. tit. 1. §. 1. gl. 6. num 4. Immò & aliquando dictum dominium eſt apud vtrumque, vt de Rege Apuliæ, vna cum Dec. l. 1. n. 4. C. vnd. leg. dicemus infra Sic in noſtro caſu Princeps dum concedit ſuis iis magiſtratibus merum hoc imperium, dicitur remanere dominus directò; & illi magiſtra-

 tus

tus reſpectu ſubditorum in quos imperium hoc exercet, dicuntur pariter domini. Ruſus, & tertio dicimus apud Principem, eſſe dominium, & poteſtatem in vniuerſum, apud verò magiſtratum dicitur eſſe poteſtas particularium, ita declarant Bar. & Ang. in l. 1. §. vlt. ex illo tex. de rei uend. Iaſ. in l. 3. §. ex contr. num. 80. de acq. poſſ. Huc ſpectat quod dicimus imperatorē eſſe dominum totius Mundi in vniuerſum l. deprecatio ad l. Rhod. de iact. & ſcribit Bar. in l. apud hoſtes de capt. Subditi verò dicūtur eſſe dñi in particulari, Soc. Sen. nu. 27. de acq. poſſ. Dec. in l. 1 num. 4. C. vnd. leg. qui de Rege Apuliæ idem ait poſt Bal. ibi in fin. & communem aſſerit idem Dec. conſ. 517. in fi. Vacon. lib. 4. declar. iur. cap. 137. & Couarr. in cap. peccatum part. 2. §. 9. nu. 6. de reg. iur. in 6. Quinto afferri poſſe videtur hæc ratio, quod dominus dicitur arbiter, & moderator rei ſuæ l. in re mandata C. mand. & ad ſui libitum poteſt de re ſua diſponere l. ſed & ſi lege §. conſuluit de pet. her. Quod & præclarum Nerue Cæſ. reſponſum apud Fuluium Philoſtratum lib. 2. de vit. Sophiſt. comprobat ſcribit ille in Herodis vita, Acticum Herodis patrem ingenti inuento theſauro ad Cæſarem, ita ſcripſiſſe. Theſaurum domi meæ, Imperator, comperi, quid de eo faciendum eſſe iubes? Nerua qui tunc temporis imperabat, humaniſsimè reſpondit, vtere ijs, quæ inueniſti. Et cum Acticus in eadem cantione perſiſteret, ſcriberetque ſe magnitudine theſauri ſuperari, adiunxit Cæſar, abutere inuento quando tuum eſt. Noſtro autem in caſu Magiſtratus ij quibus conceſſum eſt merum imperium, non poſſunt de eo ad libitum diſponere, ſed tantum vrgente neceſſitate alteri mandant d. l. 1. in princ. de off. eius, ergo ſequitur hos Magiſtratus iure proprio non obtinere hoc merum imperium. Cæterum reſponderi poteſt, quod & ſi dominus rei poteſt ad libitum diſ-

po-

ſponere, attamen intelligitur ſeruatis iuris regulis, vt probat l vlt. C.de pact. & l.nemo poteſt de leg.1.ita declarat Rip.lib.2. reſp. cap.25. nu.12. Et propterea dicimus quod & ſi vaſſallus poſsit de feudo tanquam dominus vtilis diſponere, attamen intelligitur obſeruata legis forma, ita Rip.d. cap.25.nu. 13. Simile tradit Bar.in l. ex meo de ſer.ruſt. præd. Reſpondetur,& ſecundo ita diſtinguendo quod aliqua ſunt, quæ ius publicum reſpiciunt principaliter, ſicuti eſt Iuſtitiæ adminiſtratio; hoc ius,& ſi Magiſtratui ſit conceſſum, non poteſt tamen pro ſui libito eo vti, cum ius publicum peruerti non poſsit l. ius publicum de pact. Hoc in caſu locum habet noſtra hæc diſputatio. Aliqua vero ſunt quo ius priuatū reſpiciunt principaliter ſicuti quod poſſit quis re ſua familiari vti, & ſi in conſequentiam, ac ſecundario reſpiciat ius publicum,quare dicimus quod quis principali cauſa conſiderata poteſt re ſua malè vti d.§.conſuluit,& fauori ſuo libere renunciare l.pen.C. de pact.In conſequentiam tamen Reip. intereſt, ne re ſua malè vtatur §. pen. Inſt. de his qui ſunt ſui,vel al.iur. Sicut in conſequentiam quandam Reip. intereſt ſubiectos fieri locupletes §. 1. verſ. conſiderauimus,authen.vt Ind. ſine quoq; ſuff.&c. Vltimo videtur vrgere l. prohibere §. planè quod vi, aut clam, vbi Præſidi cui merum imperium conceſſum fuiſſe diximus, data eſt Prouinciæ procuratio non autem conceſsio. Reſpondetur vt dixi ſupra Præſidi conceſſum eſſe ius adminiſtrandi, non autem alienandi, cum Prouincia ſua non ſit. Imperium miſtum cur dictum ſit variant Doct.vna fuit opinio Batt.in d.l. imperium nu.14. & ibidem Dec. num.5. ob id dictum fuiſſe miſtum imperium, quia participat de mero imperio, & iuriſdictione, cum miſtum, cū duabus ſpeciebus cōficiatur; ſicuti actio miſta illa dicitur,quæ participat ex duabus ſpeciebus l.actionis,

verb.

verb. §. vlt. de act. & oblig. §. ſequens Inſt. de act. ita aqua vino admiſta efficitur vinum miſtum, argu. l. ſi eo loco §. vlt. ff. ſi ſeruit. vend. Altera fuit opinio Curt. Iun. hic nu. 101. & Bell. lib. 3. ſupput. cap. 5. num. 3. qui affirmarunt imperium miſtum ex imperio, & iuriſdictione dici. Et ab hac opinione viſi ſunt non diſſentire Duar. lib. 1. diſp. ann. cap. 57. Charond. de iuriſd. & imp. nu. 19. & Coraſ. hic nu. 9. Nam imperium in genere diuiditur in merum, & miſtum, Merum à iuriſdictione ſeparatum eſt, miſtum verò iuriſdictionem continet. Et horum opinio ſatis probari videtur in l. iubere hoc tit. cum dixit Vlpianus iubere, & cauere, & in poſſeſsionem mittere, imperij magis eſt, &c. Ecce dixit magis imperij ſimpliciter, non autem magis imperii meri. Ita etiam legitur in l. 1. §. qui mandatam, & in l. vlt. de off. eius. & in l. ea quæ ad munic. Hæ opiniones quæ in verbis variæ ſunt, in ſenſu eædem ita conciliantur, vt dicamus miſtum imperium componi ex imperio, quod alias dempta iuriſdictione remanet merum; atque ita ſi conſideratur vt imperium ſub nomine generis dicitur ſimpliciter imperium; ſi verò ſub nomine ſpeciei dicitur ſublata iuriſdictione merum, adiecta autem iuriſdictione appellatur miſtum, & horum ſententia mihi probatur. Tertia fuit opinio Vallaſch. hic nu. 223. dixit miſtum imperium eſſe quoddam compoſitum, partim ex imperio, partim ex iuriſdictione, non tamen eſſe vel imperium, vel iuriſdictionem, ſicuti apud Grammaticos participium quod capit partim à verbo, partim à nomine, non eſt verbum, nec nomen: ita participans de ſexu maſculino, & de fæminino, non dicitur nec maſculus, nec fæmina, ſed tertium quodam, ideſt Ermaphroditum. l. queritur de ſtat. hom. ita mulſum confectum ex melle, & vino non dicitur nec vinum, nec mel. §. ſi duorum tamen materiæ Inſt. de rer. diuiſ. Hæc opinio leuis

eſt,

eſt, quia nec Vlpianus, nec interpretes ſcripſerunt eſſe ſimpliciter imperium, vel ſimpliciter iuriſdictionem, ſed dixerunt eſſe miſtum imperium, ſeruato nomine imperij, tanquam nomine digniori. Quarta fuit opinio Alc. hic nu. 161. qui dixit non dici ob id miſtum, quod capiat partem ab aliquo, ſed ratione ſimilitudinis, quia quo ad quod eſt ſimile mero imperio, quo ad quod eſt ſimile iuriſdictioni, ſicut in ſimili ſumitur miſtum in l. 2. in fi. ad l. Aquil. Non placet hæc opinio, cum verius ſit miſtum imperium capere partem ex imperio, & partem ex iuriſdictione exemplum eſt ſecundum Vlpianum hic, in danda bonorum poſſeſsione verſatur miſtum imperium: nam quatenus agitur de re pecuniaria, iuriſdictio in ea verſatur, quatenus verò adeſt iuſſus, dum iubet Prætor illum poſsidere, ac etiam dum coercet impedientes, verſatur imperium, vt ſuo loco dicemus. Imperium miſtum multipliciter à noſtris definitur. Prima eſt def. Bart. hic nu. 16. cum dixit merum imperium eſſe iuriſdictionem, quæ officio iudicis nobili expeditur ad priuatam vtilitatem. Hanc definitionem multis argumentis reijcit Loriot. axio. 27. Secunda eſt definitio Alc. in cap. quod ſedem nu. 49. de off. ord. & lib 2. parad. cap. 8. qui dixit miſtum imperium eſt, cui iuriſdictio ineſt, hoc eſt quod conſiſtit in his, quæ neque ſimplicis iuriſdictionis ſunt, vt actio, neque imperii meri, vt accuſatio, ſed perſequutionis l. pecuniæ §. actionis, & l. poteſtatis de verb. ſign. Cæterum & definitionem hanc, quam nec ego probo, improbauit Loriot. axio. 28. Tertia eſt definitio Gillot. lib. 2. de iuriſd. & imp. cap. 11. qui dixit miſtum imperium eſſe quod cum iuriſdictione coniunctum eſt. Hanc definitionem viſi ſunt probare Coraſ. hic nu. 2. vbi Alc. nu. 168. & Goucan. idem Coraſ. lib. 3. miſcell. cap. 17. nu 15. & Rob. Aur. lib. 4. ſent. iur. cap. 22. & hæc mihi quoq; probatur

batur. Dicitur imperium huic coniunctum iuriſdictioni altero de duobus modis, vno quia cohæret l.1.§. vlt.de off. eius, ideſt quia imperium ſine illo actu iuriſdictionis exerceri, atque explicari non poteſt l.vlt.de off. eius, & ideo iuriuſdictione conceſſa illud imperium tranſit l. 2. hoc tit. quod quidem intelligitur pro modo iuriſdictionis l. vnica in princ. ſi quis ius dic, & hoc caſu non dicitur imperium miſtum. Secundo modo dicitur eſſe coniunctum, quia iuriſdictio dicitur ineſſe miſto imperio, hoc eſt per quod res adijudicatur, præcedente tamen cauſæ cognitione, & iuſſu ipſo, ſeù cohercitione ſubſequente. Neque huic interpretationi obſtat quod obijcitur à Charon.de iuriſd. & imp.nu. 79. cum ait dationem bonorū poſſeſſionis eſſe miſti imperij, vt hic ait Vlpianus, & tamen in ea non verſatur cohercitio etiam modica. Nam reſpondetur, immò in danda bon. poſſeſſione verſari cohercitationem ſaltem modicam in potentia,& habitu, & ſi non ſemper in actu; cum impediens eum qui poſſeſsionem eſt conſequutus,à Prætore coherceri poſsit. Cæteras definitiones de induſtria prætereo. Dubitari hinc contingit apud quos olim fuerit hoc miſtum imperium, & apud quos nunc ſit? Conſules olim miſtum imperium obtinuiſſe certum eſt, & inter alios annot. Goucan. hic ex l.2. §.ex actis de orig.iur. quo loci Pōp.ait,poteſtatē habuiſſe Cōſules cohercendi, & carcerandi. Prætores quoq; obtinuiſſe miſtū imperiū manifeſtè probat l. 1.ſuper eod. vbi Vlpianus, ius dicentis, hoc eſt,Prætoris,iux.l.ſi filius qui de vulg. & pup.eſſe latiſsimum, & in danda bon. poſſeſsione verſari. Quæ ſanè bon.poſſeſſ.miſti eſt imperij,ait Vlpian.in d.l.noſtra,& in l.iubere eod.tit. & ſuo loco dicemus.Idem apertius probat l.4.§.ſi fortè de damn.inf. iuncta d.l.iubere. Præſides prouinciarum miſtum imperium affirmauit exer-

cuiſſe

cuiſſe Gouean.vbi ſup.& manifeſtè probat l.3.l.4.& l.de omnibus de off. Præſid. Defenſores Ciuitatum obtinuiſſe mixtum imperium ſcripſit Bar.hic nu.22.ex §.nulla in authent.de def.ciuit. quem tamen text. contrarium probare ſentit ibi Accur. in ver.iuriſd. Quo circa à Bart. diſſentit Coraſ.hic nu.29. ex l.ea quæ ad munic. dum ait Paul.Magiſtratus municipales tractare ea non poſſe, quæ imperij magis ſunt, quā iuriſdictionis imperij magis eſſe ea dicimus, quæ miſti imperij ſunt; & tamen inter hos Magiſtratus municipales connumerantur defenſores ciuitatum l. vnica ſi quis ius dic. & l.vlt. C. de iud. Idem clarè probat tex.in l.4. §. ſi fortè de damn.inf. Nec dubitationem mouet quod defenſores ij poſſent modicè caſtigare §.audient in authen. de def.ciuit. Nam reſpondetur ex ſententia Coraſ.nu.29.hic,& in l. Magiſtratibus nu.12. eod.tit. quod modica hæc caſtigatio illa eſt, quæ nec meri imperij eſt, neque cohæret iuriſdictioni, ſed quid aliud ab illis diuiſum, & quæ cauſis pecuniarijs equiparatur l. vlt. de fer. & hanc obtinebant defenſores iſti. Nunc apud quos ſit miſtum imperium dubitant Doct. vna fuit opinio Bart. hic nu. 16. competere illis, quibus competit & merum imperium, ex tex.in §.audiēt vbi glo.in authen.de defenſ.ciuit. Et præterea ſi ijs permiſſæ ſunt cauſæ meri imperii, quæ maiores cæteris ſunt, molto magis conceſſæ videntur cauſæ miſti imperii, quæ ſunt minores, iuxta l.non debet cui de reg.iur. Verum opinio hæc iure non probatur,nam tex.d.§,audient,dum loquitur de defenſore ciuitatis ſignificat vt ſupra dixi, apud eum non fuiſſe cauſas meri imperii, & conſequenter ex Bart.interpretatione,nec miſti. Nec etiam repugnat argumentum ex l. non debet cui, quia in materia hac iuriſdictionis,& imperii non procedit l.ſolemus §.latrunculatores de iud. & declarant Dec.in d.l. non debet

nu.5.verſ.3.regula,& Soc.in l.1. num.17. quis & à quo app. Secunda fuit opinio Vallas, hic nu.225. qui ſcriptum reliquit miſtum imperium concedi tantũ hodie minoribus magiſtratibus ex l.ea quæ ad munic. Cæterũ generalis,& obſcura nimis eſt traditio hæc,cum nõ explicet qui modo ſint ij minores magiſtratus, Et præterea d. l. ea quæ ſolum ait magiſtratibus municipalibus non eſſe conceſſa ea quæ magis imperii ſunt; non tamen ex hoc infertur quod cæteris omnibus magiſtratibus maioribus conceſſa hæc ſint. Tertia fuit opinio Longauall.hic nu. 141. qui dixit miſtum imperium eſſe apud illos magiſtratus,qui de cauſis ciuilibus cognoſcere poſſunt, Ea vſus eſt ratione Longauall. quia regulari iure permiſſum eſt, magiſtratus ſuam iuriſdictionem tueri, & exercere, pænali etiam præcepto adhibito l. vnica ſi quis ius dic. Excipiuntur hic aliqui magiſtratus inferiores,quales ſunt defenſores ciuitatum, ſeù duumuiri; nam & ſi habeant ij iuriſdictionem §.nulla in authent.de def.ciuit.attamen pœnale hoc præceptum adhibere non poſſunt. Poteſtas latiſsimè latè, & ſtrictè ſumitur latiſsimè dum ſignificat, & poteſtatem patris in filium,& domini in ſeruum l. poteſt. verbo de verb. ſign. ita in latiſsima ſignificatione ſumitur cum dicimus aliquid eſſe in poteſtate noſtra, hoc eſt nobis licere, datam nobis eſſe licentiam l.à Iudice C.de iud. iuncta l.noſtra in fin. in ea l. dicitur Iudicem datum, Iudicem dare non poſſe; & tamen hic appellatur licentia,ibi iuriſdictio eſt Iudicis dandi licentia. Ita etiam ſumitur in l.1.ex quibus cauſ.man. Poteſtas latè ſumitur vt ſignificat merum, & miſtum imperium, ac iuriſdictionem pro mero imperio ſumitur in d.l.2.§. ex actis de orig. iur. quo loci ait Pomponius in Dictatorem collatam fuiſſe omnem poteſtatem, & ibidem ſubiicitur, potuiſſe illum animaduertere in homines facinoroſos,quod

merum

merum imperium ſignificat idem probatur in l.lege Iulia ad l. Iul. de vi. pub.dum ait l. Iulia de vi publica teneri, qui cum imperium poteſtatemuè haberet, ciuem Rom. aduerſus prouocationem necauerit, verbaveritué. Pro miſto imperio ſumitur in l.ſi quis miſſus, ne vis fiat ei, vbi ſi quis miſſus in poſſeſſionem fideicommiſſi ſeruandi cauſa non admittatur, poteſtate eius inducendus eſt qui eum miſit: poteſtas ibi appellatur mittendi, & inducendi in poſſeſsionem, cum tamen Vlpianus hic verſ.miſtum dixerit, mittere, ſeù dare bon.poſſeſsionẽ eſſe miſti imperij, & apertius in l.iubere infr.eo. Poteſtas verò ſtrictè ſumitur pro ea facultate, in qua nõ verſatur, nec animaduerſio, nec inter contendentes cognitio, & definitio, ſicuti eſt poteſtas condendi legem, vt in l.1.de conſt. prin.& in §.ſed quod Principi Inſt.de iur.nat. in l.1.§. cum enim C. de vet.iur. enucl. & hæc aliquando appellatur auctoritas, vt in l.2. C. de off. eius qui vic. alt. iud. & habetur Matth.cap.21. neque dico ego qua poteſtate, vel auctoritate hæc facio, de quo ſuis locis dicemus. His expeditis ad declarationem iuriſdictionis imperij, & poteſtatis, ad ſingulares quæſtiones progrediemur.

Quæſtio itaque prima erit. An condere legem ſit meri meri, vel miſti imperij, vel poteſtatis?

VNA fuit opinio Bart.hic nu. 8. eſſe meri imperij, & cum Bart.receptam eſſe opinionem teſtatur Purpur.nu.208. Quæ ſanè opinio falſa omnino eſt, cũ condere legẽ non ſit exercere gladij poteſtatẽ, & in aliquem animaduertere quod proprium eſt meri imperii, vt hic. Secũda fuit opinio Dec.hic nu.40.qui dixit eſſe meri imperii

perii liberi, & abſoluti: quæ quidem ſub hac diuiſione Vlp. non continetur. Eſt pariter falſa hæc opinio, cum non reperiatur aliud merum imperium quã hoc, de quo apud Vlpianum hic: Non enim l. aliqua ſcriptum reperitur extare hoc merum imperium liberum, & abſolutum. Tertia fuit opinio, & quidem vera, eorum qui ſcripſerunt condere.l. eſſe poteſtatis, & permiſsionis, ita Iaſ. in l.oẽs populi in 2.lect.nu.7.de iuſt. & iur. & Longau. hic num. 140. Alc.nu.100. Zaſ.num.12.& Coraſ.nu.32.& idem placuit Rim.Iun.in rubr.C.qui adm.nu.49. & Gillot.lib. 2.de iuriſd.& imp. cap.21. Quæ ſanè ſententia primo fulcitur ex l.1.de conſt.princ.vbi oĩs poteſtas quæ in populo erat, tranſlata fuit in Principem, & ſolus ipſe ius habet condendi legem l.vlt. C. de leg. Secundo accedit antiquis Iureconſ. datam fuiſſe reſpondendi de iure facultatẽ, quæ reſpõſa legis vim obtinuerũt §.reſpõſa Iuſt. de iur.nat.& tamen ſi Iureconſ. nec imperium, nec iuriſdictionem exercere poterant. Ex quo ſequitur facultatem hanc ferendi legem fuiſſe ſolius poteſtatis. Præterea, & tertio populi, & collegia, tametſi priuatarum perſonarum ſint, legem ſuis de rebus ferre, & ſancire poſſunt d.l.omnes populi, vbi Iaſ. in 2.lect. nu.7. & 37. & tamen ii populi, & collegia iuriſdictione, & imperio carent. Quarto in condenda, & promulganda lege nemo punitur, atque ita gladii poteſtas non exercetur; non etiam inter contendentes ius redditur, non ergo condere legem eſt meri imperii, non miſti, non etiam iuriſdictionis, ergo ſolius poteſtatis eſt.

Quæro

Quæro ſecundo. An membri abſciſsio ſit meri, vel miſti imperij?

ET eſſe meri imperii affirmarunt vno ore omnes, vt gloſ. 3.hic,& Bart.num.8. verſ.2. eſt imperium Iaſ. nu.24.Dec.42.Purp. 221, & Vallaſ. 157. Primo ex ratione adducti ſunt, quid merum imperium eſt ipſa gladii poteſtas ad animaduertendum in facinoroſos, vt ait Vip.hic: Atqui per membri abſciſsionem animaduerti dicitur in facinoroſos, ergo membri abſciſsio eſt meri imperii. Secundo ſententiam hanc probat l.2.vbi glo.C. de off.eius qui vic.alt.ger. vbi gloſ. interpretando tex.illum ſcribit,Rectori Prouinciæ eſſe permiſſam iuriſdictionem communem citrà vltimum ſupplicium, & membri abſciſsionem; ergo ſicuti vltimum ſupplicium eſt meri imperii, ita & membri abſciſsio. Tertio melius probat tex.§.ad hæc prohibemus in authent.de collator. & Nouell. 128. Quarto accedit quod animaduerſio dicitur de quauis pæna corporis afflictiua l. ſi quis in hoc genus C.de Epiſc.& Cler.& in l.nemo in fi.C. de ſumm. Trin. & in l.1.§.vlt.de off.eius,in l.1.C. de emend.propinq.& in l. Prætor edixit §. quid ergo ſi quis de iniur. & in l. vlt.de furt. Dubitari hinc contingit, an hæc membri abſciſsio cenſeatur pœna capitalis, vel non? Eſt diſputatio iſta ſummè vtilis, nam ea eſt vtilitas prima, quia damnati pœna capitali teſtari non poſſunt l.eius qui §. 1. de teſtam.quo circa ſi membri abſciſsio erit pœna capitalis, is cui manus erit abſciſſa teſtari non poterit, ita Dec. hic nu. 42. Secunda eſt vtilitas ſi cauetur ſtatuto falſarium, vel homicidam pæna capitali eſſe plectendum, ſtatuto erit ſatisfactum ſi manus ei amputetur, & cōfert.l.raptores

res C.de Epiſc.& Cler. Tertia eſt vtilitas ob tranſlationem quæ de cauſa capitali fieri conceditur. l. tranſigere. C.de tranſ.& ideo ſi membri abſciſsio capitalis pæna eſt, de ea etiam tranſigi poterit; qua de re copiosè ſcribunt Interpretes in d.l.tranſigere. Sed ad rem. Recepta magis Doct.opinio eſt, membri abſciſsionem non eſſe pænam capitalem, Hanc probarunt Bar.& Aret.quos commemorat Dec.hic nu.42.quos & ipſe ſequitur,& ibidem Curt. Iun. num.84. Vallaſ.158.& Alc. 126.in fi.idem in l.licet la ſeconda nu.3.de verb.ſign.& in l.tranſigere num.15. C.de tranſ. Primo afferri ſolet tex. in §.vlt. in authent. vt nulli iud. quo loci ait Iuſtin.membrorum diſſolutionem eſſe grauiorem pænam abſciſsione vtriuſque manus ſed membrorum diſſolutio,vt puta,quæ fit per torturam, non dicitur pæna capitalis §. ſi verò ignoti vbi Bar.in authent.de teſt. ergo nec mutilatio, arguendo à fortiori, authent.multo magis C.de Sacroſ. Eccl. Cæterum reſpondetur ex ſententia Alc.hic nu.121. rem tamen apertius declarando, dicimus itaque §. vltimum eſſe intelligendum de ea membrorum diſſolutione quæ eſt principaliter ad pænam non autem in conſequentiam, ad exequutionem alicuius actus,nam cum per omnia mēbra illa fieri dicatur, & cum reparabilis non ſit, capitalis pæna eſſe dicitur. Diuerſum eſt in d.§.ſi verò ignoti, qui loquitur de membrorum ſimplici diſſolutione, hoc eſt de tortura, quæ adhibetur ad eruendam veritatem, & ob id non poteſt dici pæna capitalis, cum tortura ibi non conſideretur vt pæna. Secundo affertur, & quidem melius l.2. de pub. iud. quo loci Paul. ſcribit pænam capitalem eſſe triplicem, mortis, amiſsionis ciuitatis, & amiſsionis libertatis; nā duabus his poſtremis pænis, ita caput è ciuitate eximitur, ſicut & morte ipſa naturali; ecce quod inter pænas capitales non enumerat cohercitionem; &

præte-

præterea non capitalem pænam eam eſſe ſubiungit, quæ vel pecuniaria eſt, vel aliquam corporis cohercitionem habet. Neque huic argumento repugnat Alc. conſideratio num. 122. cum ait in d.l. 2. non enumerari taxatiuè omnes pænas capitales, quaſi quod aliæ non repe iantur cum verius ſit alias eſſe, vt eſt pæna irrogationis infamiæ. l.licet la ſeconda de ver. ſign. Nam reſpondetur, vt infra dicemus vberius d.l.2. contrarium probare. Reſponderi itaque melius poteſt pænam abſciſſionis membri non potuiſſe contineri ſub d.l.2. cum eo iure cognita, ſancitaque non eſſet, vt ſcribunt Alex. in d. l. tranſigere nu. 6.& Alc. nu. 15. Et licet l.12.tab. inuenta eſſet pæna talionis, quæ & membri abſciſſionem continebat §. pæna Inſt.de iniur. attamen eam prætores ſubſtulerunt, vt ſcribunt Gell.lib.vlt.noct.act.cap.1. & Eguiuar.Baro, & cæteri Recent.in d.§.pæna, & Bait.in l.pen.§.ad crimen nu. 3.de publ.iud. & Menoch.lib.2. de arb.iud.caſ.322.nu. 3. Tertio adduci ſolet hæc argumentatio damnatus de crimine capitali teſtari non poteſt l.eius §. 1.vbi Bart. de teſt.l.Gallus §.& quid ſi tantum de lib.& poſt.vbi Doct. omnes. Atqui ille cui membrum aliquod fuit abſciſſum, vt manus, teſtari poteſt l. qui manus de teſt.ergo membri abſciſio non eſt pæna capitalis. Verum reſpondet hic Alc.nu.122.& prius Curt. Iun.nu.84.d.l. manus loqui de amiſsione manus ex infirmitate, non ob pænam. Et manifeſtè interpretationem hanc probat l.2. de teſt.& dubitandi ratio in d.l.qui manus erat, quia videbatur dicendum teſtamentum illud non ſubſiſtere, ex quo hæredis inſtitutionē ſua manu nō ſcripſerat teſtator, vt à lege requiritur §.ſed his omnibus Inſt. de teſt. Ratio vero decidendi eſt, quia poteſt teſtator manu aliena ſcribere, cum ipſe infirmitate impeditur l.iubemus §. oportet C. de teſtam.& authent.ibidem ſubſeq. Altera eſt præcedenti

denti

denti cõtraria opinio affirmatiua, quam probarunt Dyn. vt recenſet Bar.in d.l.2.nu.12.de pub.iud. Caſtr.& Alexan.in d.l.tranſigere,& ibidem Curt.Iun.nu.23. Primo affertur tex.in cap.1.§. ſi quis alium de pac. ten. in vſib. feud. coniuncto illius conſtitutionis princ. in quo ſancitum eſt, quod ſi quis aliquẽ vulnerauerit, manu mutiletur, & Iudex ſicut (ait text.) ſupra dictum eſt iudicare debet,illa dictio ſicut ſignificat omnimodam ſimilitudinem l.ſicut C.de lib.cauſ.ſicuti ergo ille homicida capitali pœna punitur, ita & ille qui vulnerauit. Verum reſpondet Alc.nu.123.in ſi. dictionem ſicut, referre ſimilitudinem eius quod in prin. ſancitum eſt de duello committendo vel non.Et præterea dicebat Alc.dictio,ſicut,non ſemper eandem ſimilitudinem demonſtrat. l. ſi cum exceptione §.quatenus verſ.ſicut interdictio quod met.cauſ. & ſcribit Bar. in l.Iulianus de her. inſtituend. Rurſus præter Alc.dicimus tex.illum contrarium probare, nam has pœnas ita diſtinguit capitalem ſcilicet, & membri abſciſſionem, capitali plectitur homicida, membri abſciſſione qui vulnerauit, conſtat ergo membri abſciſſionem capitalem pœnam non eſſe. Et dum ſubdit tex. quod ſicut ſuperius dictum eſt, iudicetur, refertur vel ad publicationem bonorum, vel ad purgationem ex duello committendo. Secundo adducitur hoc argumentum illa dicitur pœna capitalis ob quam mors ſequitur l.2.de publ. iud. at per abſciſſionem membri mors affertur illi membro cap. ſicut 1.quæſt.1.cap.quemadmodum 23.quæſt.7.& ſcribit Abb.in cap.pactiones de pact. quod abſcindens ſibi mẽbrum dicitur ſui homicida, ergo mẽbri abſciſsio pœnam capitalem infert. Cæterum reſponderi facilè poteſt præter Alc. nu.124. quod & ſi illius mẽbri abſciſsi mors ſequitur,non tamen inde fit quod dicatur pœna capitalis ſecundum d.l.2.de pub.iud.quæ vel de morte ipſa natu-

raliter

liter,vel de ciuili loquitur. Nec ad rem hanc pertinent tex.d.cap.ſicut,& d.cap.quemadmodum nam cap.ſicut appellat manum aridam, manum mortuam quo ad ſe, non tamen infert pænam eſſe capitalem totius corporis, ita etiam loquitur tex. d. cap. quemadmodum. Tertio citari ſolet text.in §. ad hæc prohibemus in authent. de collator. vbi æquiparatur abſciſsio membri morti ipſi naturali, nempè vltimo ſupplicio. Verum reſpondet Bart.in d.l.2.nu.12. de pub. iud. æquiparari quo ad iuriſdictionem Iudicis, non quo ad pænam ipſam. Quæ tamen interpretatio dubia eſt, quandoquidem iuriſdictio Iudicis ab atrocitate pænæ commenſuretur iux.l. vlt.de off.præf.vigil. Reſpondet ſecundo Alc.hic num. 125.d.§. loqui de ea membri abſciſsione, quæ grauiſsima eſt, & quaſi morti æqualis, non autem de ſimplici abſciſsione manus. Quæ ſanè explanatio huc non pertinet,tum quod diſputatio noſtra non eſt de ſola manus amputatione; tum quia & manus amputationem grauiſſimam eſſe pænam credimus. Reſponderi rectius fortè poteſt tertio Iuſtinianũ ibi prohibere illarum magiſtratuum Viceſgerentes poſſe inferre membri abſciſsionem ſicut nec etiã inferre poſſe voluit mortem, ſeù vltimum ſupplicium, cum & illa membri abſciſsio grauis ſit pæna: ſed quod & membri abſciſsio pæna ſit capitalis vel non, à Iuſtiniano non deffinitur,immò illa recenſet tanquam ſeparata,vt oſtendit diſiunctiua, aut l.aut damnum de pæn.& quod dictio, aut ponatur inter diuerſa probant. l.quia abſente,& l.exigendi C.de procur. Quarto adducitur l.vnic.C.de ſuper exact.lib.10. iũcto §.coges in authent.de mand. princ. quæ eſt nouella 17. in §.compellel.in ea l.ſancitum eſt exactores qui plus debito exegerunt,capitaliter puniendos eſſe,& tamen in d.§.coges ſancitum eſt,quod manus eis abſcindatur. Sed reſpondet

det Alc. hic nu. 126. caſum d. §. coges eſſe diuerſum à caſu d.l. vnicæ, nã in illo non agitur de pæna exactionis qui plus debito exegit, ſed de eo qui antapocas nõ reddidit, quorum pæna ſæuior eſſe videtur, ea qua plectitur plus debito exigens. Præterea & ſecundo reſponderi facilè poteſt d.l. vnic. loqui de pæna illius exactoris, qui in delicto perſeuerat, vt ibi apertè dicitur, & ſimile ſtatuitur in l. capitalium §. ſolent de pæn. Text. verò d. §. coges de pæna exactoris, qui ſemel ab initio non paret mandatis ſui ſuperioris. Quinto, & vltimo adducitur l. licèt la ſeconda, de verb. ſign. quo loci habetur pænam capitalem irrogare infamiam. Atqui membri abſciſsio ſaltem de facto irrogat infamiam, ergo pæna capitalis dicitur. Cæterum præter Alc. reſponderi poteſt d.l. licèt potius probare contrariam opinionem, dum ait latinè loquentibus capitalis cauſa dicitur cauſa exiſtimationis; Attamen cum agitur de pæna capitali, intelligitur de pæna, quæ vel mortem, vel ciuitatis amiſsionem infert, inter quos non connumeratur membri abſciſsio. Quid ergo dicendum? Placet mihi, vt paucis dicam quod ſentiã, hæc ſententia, vt diſtinctis, atque ſeparatis aliquot caſibus opiniones has conciliemus, Dicimus ergo tres eſſe gradus pænarum, primus eſt, qui continet maximas pænas, quæ capitales propriè dicuntur, & vltimum ſupplicium afferunt, veluti damnatio ad furcam, viui crematio, capitis amputatio l. ſi quis fortè §. vlt. & l. aut damnum §. 1. l. capitalium, & l. qui vlt. de pæn. Huc quoque refertur damnatio ad gladium l. eius qui §. vlt. de teſta. & l. ſi quis filio §. irritum de iniuſt. rupt. teſt. quæ pæna quid ſit ſupra expoſui. Ita etiam damnatio ad beſtias prædictis locis inter pænas has capitales refertur, ſicut & in l. ad beſtias de pæn. de cuius loci interpretatione egregiè ſcribant Alc. lib. 2. parerg. cap. 28. & lib. 9. cap.
vlt.

vlt. Tiraq. de pæn. leg. & c. cauſ. 5o. & Couarr. lib. 2. var. reſol. cap. 9. num. 6. Hoc de gradu pænæ, non eſt pæna abſciſsionis membri, vt re ipſa patet. Et hoc in caſu procedit opinio illa communis. Secundus eſt gradus qui eſt de pænis morti proximis, quales ſunt ſeruitus, metalli coerctio, in inſulam deportatio. Hæc eſt quaſi capitalis non autem verè, & propriè capitalis, non enim ita damnatus capite plectitur, hoc eſt non traditur morti naturali, & pæna capitalis eſt, vt mox diximus, propriè cum mors naturalis ſequitur, alioquin ſi ad capitis, & ſtatus mutationem reſpicimus, metalli pæna eſt maxima capitis diminutio, quoniam adimit ciuitatem, & libertatem l. aut damnum §. eſt pæna de pen. Et hæc differt à præcedenti in eo quod præcedens propriè dicitur capitalis, quia ea damnatus verè caput amittit, hoc eſt vitam, ſicq; naturaliter moritur, atque ita caput ciuiliter amittit, Id quod diſertè aſſeruit Paul. in l. 2. de pub. iud. ibi quia caput de ciuitate eximitur, & Vlpianus l. 2. in prim. de pæn. Ita & Madeſt. d. l. licet la ſeconda de verb. ſign. De hoc pænæ gradu non eſt membri abſciſsio, cum verè caput de ciuitate non eximatur, atque ita non moritur ciuiliter; & hoc pariter in caſu procedit communis opinio. Tertius eſt gradus pænæ, qui & ſi non infert mortem nec naturalem, nec ciuilem, ob ſui tamen grauitatē, capitalis appellari ſolet, ſicut eſt cohercitio corporis, relegatio ad tempus, fuſtium caſtigatio, nota infamiæ. l. aut damnum l. veluti l. relegati, & l. capitalium §. 1. de pæn. & licet la ſeconda de verb. ſign. Hoc de gradu intelligitur eſſe membri abſciſsio, cum ob ſui grauitatem hoc nomen mereatur, impropriè tamen pæna capitalis dicitur. Itaque hoc in caſu intelligi poteſt l. qui manus de teſtam. intelligendo eam loqui de eo qui ob ſui de-

lictum manum amiſit, ſicut ex alijs præcedentibus reſpõſis interpretari facilè poteſt. Et dubitandi ratio eſſe potuit, quia videbatur pænam capitalem paſſus, & conſequenter effectus inteſtabilis d.l. eius §. 1. eod. tit. Sed contrarium fuit deciſum, & ratio eſt, quia non eſt illa propriè capitalis, ſed impropriè, quæ non reddit ea pæna affectum, inteſtabilem.

Quæro Tertio. An deportare ſit meri Imperij?

SCiendum eſt prius quid ſit deportare, & quid relegare, quod explicat Men.lib.2.de arb.iud.caſ. 330. Hoc ex poſito dicimus eſſe meri Imperij, affirmant Bart. hic nu.9.Dec.46.Alc.133.& Purp.num.238. Primo ea ratione, quia hæc pæna ſemper inter capitales numeretur l.ſed & ſi in princ. ſi quis caut. & l. edicto ff.de bon.poſſ.iuncta l.1.§.ij quibus de leg.3.& l.2.§.1.de pen.Idem probat l.2.de pub.iud.l.2. & l. capitalium de pæn. Atqui pænæ capitales meri Imperij ſunt, ergo & deportatio eſt meri Imperij. Secundo accedit quod deportatus loco mortui habetur l.1 §.vlt.de contra tab. l.lex Iulia in fi.ad l.Iul. repet. §. cum autem Inſt. quibus mod.ius patr.pot. toll. cum itaque mortis pæna meri ſit Imperij, vt clarum eſt, ſequitur dicendum idem eſſe de deportatione. Cæterum dubitationem facere videtur, quia Præſes qui merum Imperium obtinet, & ad mortem naturalem damnare poteſt l. illicitas §. qui vniuerſas de off.Præſ.deportare non poteſt l.1.§.ij quibus de leg.3.l. 2. de pæn.l. inter pænas de interd. & rel. Non ergo deportare eſt meri Imperij, ſed potius maioris poteſtatis. Huic dubitationi ſatisfacit Bart.in l. relegato-

rum

rum de interd.& rel.ex illo tex.Et prius gloſ. in d.§. qui vniuerſas, Præſidem Prouinciæ deportare non potuiſſe, quia inſulam non obtinebat;quod ſi contigebat eam vel habere, vel iure ſuo, vel ſibi à Principe concedi, deportare poterat d.l.relagatorum §.1.& tex.in l.1.§.relegandi de off. Præf. vrb. & hanc interpretationem probauit Alc. hic nu. 133. & alias ſupra retuli eiuſdem opinionis fuiſſe Coraſ. Præterea, & ſecundo reſponderi poteſt,vt & alias ſupra declarauimus in hac materia iuriſdictionis, & Imperij non licere argumentari,poteſt ille magiſtratus quod eſt plus, ergo quod eſt minus l.ſolemus §. latrunculator de iud.Soc.in l.1.nu.17.qui,& à quib.Dec.in l. non debet cui nũ.5. de reg. iur. & in ſpecie noſtra ita docuit Cuiac.in l. ſi quis filio §. ſed & ſi quis de iniuſt. rupt.teſt.& ſi ergo potuerit Præſes quæ meri ſunt Imperij, non tamen ſequitur ergo potuit etiam deportare. Cæteras interpretationes Alber.& aliorum prætereo, legi illæ poſſunt apud Curt.Iun.in hac l.Imperium num. 93.Purp.nu.238.Bol.nu.75.

Quæro quarto. An relegare ſit meri Imperij?

Recepta eſt Doct.opinio eſſe meri Imperij, ita gloſ. in l.nulli C.de ſent.& interl.omn.iud.& in §.relegati Inſt.quib.mod.ius patr.pot.ſol.Communem eſſe teſtantur Purp.hic num.243.Vallaſ.170.& Bol.78. Ea ratione motus eſt Bar. quia relegatio expeditur oſt. Iudicis nobili,& reſpicit publicam vtilitatem, ergo eſt meri Imperij iuxta ipſius Bar. definitionem. Verùm huius eſt argumentatio, cum facilè negare poſſimus veram eſſe definitionem Bart. ſicut à cæteris penè omnibus eſſe reiectam

iectam ſupra oſtendimus. Secundo itaque & rectius probatur hæc opinio ex ratione, quod relegationis pæna capitalis ſaltem impropriè dicitur l. hos accuſare ℱ. idemque dicendum de accuſ. Dicitur ſanè impropriè capitalis, ex quo relegatus retinet libertatem, & ciuitatem l.4.de interd. & releg. Cum tamen grauis ſit pæna, & maxima caſtigatio, ſequitur dicendum eſſe meri Imperij. Et præterea accedit quod pæna relegationis enumeratur inter pænas legis Iuliæ §. item lex Iulia Inſt. de publ.iud. eſt autem clarum quod pænæ l.Iuliæ ſunt meri Imperij l.1.in princ.de off.eius. Hinc intelligimus malè ſenſiſſe eos, qui ſcripſerunt. relegare non eſſe meri, ſed miſti Imperij, qua quidem in opinione fuerunt Specul.relatus à Bart. & Dec. hic nu.47. Primo ea ratione moti ſunt, quia hæc relegationis pæna non connumeratur inter pænas capitales, ſicut apparet ex l. 2. de publ. iud. & l. edicto de bon. poſſ. & alijs in locis ſupra commemoratis. Non ergo eſt meri Imperij. Cui quidem argumento facilè eſt reſpondere, quod & ſi inter pænas verè capitales non connumeretur, attamen ſaltem impropriè capitalis eſt ob eius grauitatem, cum corpus ipſum grauiter coherceat, & ideo meri Imperij eſſe dicitur. Tertio affertur tex.l. 4. & l.relegatorum ℱ. hæc eſt differentia de interd. & rel. quæ probat relegatum non amittere ciuitatem, nec libertatem, non ergo eſt meri Imperij. Verùm facilè reſpondetur, quod & ſi non amittat ciuitatem,nec libertatem,non tamen inde ſequitur quin non ſit meri Imperij, cum & aliæ ſint cohercitiones quæ meri Imperii ſunt, ſicut aliquem torquere, vt infra dicemus,& tamen illæ non priuant eum ciuitate, & libertate, qui illis afficitur. Quarto,& vltimo affertur tex.l.abſentem §.1.de pen. quo probatur pænam relegationis æquiparari pænæ pecuniariæ, quemadmodũ ergo

pæna

pæna pecuniaria non eſt meri imperii, ita nec relegationis. Cæterum reſponderi poteſt immò ibi non æquiparari pænam relegationis pænæ pecuniariæ, ſed relegationem maiorem eſſe ſentit Vlpianus dum dixit abſentem poſſe damnari pæna pecuniaria, & vſque ad relegationem. Rurſus dicere poſſumus æquiparationem illam in ſolo factam eſſe, quod ſicuti pecuniaria reuocari poteſt, ita & pæna relegationis, non tamen inde fit quin relegatio ſit pæna grauis, & conſequenter meri imperii. Et præterea admitto quod æquiparetur abſolutè pænæ pecuniariæ; non tamen eſt clarum ipſam pecuniariam non eſſe meri imperii, multi enim exiſtimant eam eſſe meri imperii, vt ſuo dicemus loco.

Quæro Quinto. An bannire ſit meri Imperij?

HAec iuris quæſtio nõ ſatis commodè deffiniri poteſt, niſi prius cognoſcamus, quæ ſit hæc pæna, qua quidem in re variæ ſunt Doct. opiniones. Prima eſt eorum qui ſcripſerunt bannnire eſſe in exilium mittere, ita ex Recent. ſcripſit Petr. Plaz. lib. 1. epit. delict. cap. 36. nu. 1. & Hotom. in comm. de verb. iur. in ver. bannitus. Verum obſcura, & nimium generalis eſt declaratio, cum exilium ſit nomen generis, ex quo deportationem, & relegationem complectitur, vt ſcripſit Hotom. in verb. exilium. Secunda fuit opinio eorum qui dixerunt bannire eſſe relegare, atque ita bannitos relegatis æquiparare, ita multi tradũt in l. 1. de her. inſt. Sed vt ſtatim dicemus magis cõniter reijcitur hæc opinio. Tertia itaque eſt opinio crebior, bannire eſſe deportare Bar. in d. l. 1. de her. inſt. in fi. & communem eſſe aſſeruit Rip. in l. ex facto §. ex facto nu. 14. ad Treb. & Purp. hic nu.

Digitized by Google

249. Quarta, & verior eſt opinio Marii Salomon. in l. omnes populi nu. 24. de iuſt. & iur. bannire non eſſe in exilium mittere, nec deportare, nec relegare, ſed eſſe vocem quandam Gotticam, quæ idem ſonat quod proſcribere. Dicebantur proſcripti damnati, quorum nomina ſcribebantur in tabulis, quæ pro roſtris publicè appendebantur, ab eo quod proſcribere ſit publicè ſcribere. l. ſed & ſi pupillus §. proſcribere de inſt. act. & l. cum in plures §. locator horrei loc. quem locum declarat Gouean. lib. 2. lect. var. cap. 23. Quo circa, ait Salom. cum banniti voce præconis, vel magiſtratus pronuncientur damnati, & in album damnatorum relati, proſcripti cenſentur. Eſt ergo bannire, pœnam qua delinquens feriendus eſt, ſi in magiſtratus manibus inciderit publicare. Et propterea cum variis pænis affici ſoleant hi banniti, quandoque relegationis, quandoque deportationis vel ſimili, ob id, interdum deportatis, interdum relegatis comparantur, vt in ſpecie poſt Alber. Gand. in tract. malef. docuit Rip. in d. §. ex facto nu. 14. Et inde fit vt ſemper cenſeatur eſſe meri imperii, quemadmodum in ſpecie ſcripſerunt Vallaſ. hic. nu. 178. & Purp. 249. Ex duabus præcedentibus queſtionibus iam ſatis hoc intelligimus.

Quæro Sexto. An carceris pæna ſit meri Imperij?

HAc in quæſtione aliquot caſus ſunt diſtinguendi, Primus eſt cum ad cuſtodiam carcer adhibetur in pecuniaria, quo in caſu, & Bart. & reliqui omnes quos ſtatim referam, concedunt non eſſe meri imperii, & hic caſus non habet dubitationem. Secundus eſt caſus quando carcer adhibetur ad cuſtodiam in cauſa criminali, hoc

in

in hoc caſu ſunt opiniones vna eſt Bart.hic num.8. verſ. ſed iuxta, qui dixit non eſſe meri imperij: Ea ſola ratione motus eſt quod magiſtratibus inferioribus hoc permiſſum eſt, ſicuti defenſoribus Ciuitatum §. audient in authent. de def. ciuit. & l.Diuus de ſer. fug. & tamen ij mero imperio carent. Cæterum Vallaſ.hic num.162.& Purp.225. reſpondent non eſſe bonam conſequentiam, competit hæc facultas minoribus magiſtratibus, ergo non eſt meri imperij: nam modica cohercitio meri imperij eſt, & tamen minoribus magiſtratibus permiſſa eſt, l.vlt.de off.eius. Quæ conſideratio falſa eſt, cum illud imperium, de quo in d.l.vlt.non ſit merũ. Reſpondetur itaque d.§. audient loqui cum defenſor carceri includit delinquentem,vt ad Præſidem tranſmittat, atque ita potius nudus exequutor eſt, & ideo non mirum ſi non facit ob vim imperij. Et tex.l. Diuus loquitur,in priuatis, qui de Præſidis licentia delinquentes perquirit, & propterea ad meri imperij cauſ. non facit. Altera eſt opinio Bal.Sal.& ſequacium, quam communem eſſe aſſerunt Dec.hic num.45. & Vaſſal.162.ac Purp.225.qui ſcripſerunt hanc cohercitionem ad cuſtodiam ob delicti cauſam, eſſe meri imperij. Id quod probant ex l.1. de cuſt.reor.vbi Proconſ.cognoſcit an carcerari quis poſſit ob delictum; & idem iudicatur de cauſa præparatoria, quod de præparata l.ordinarij C.de rei vend.& eandem ſententiam probat tex. in §. ſi verò etiam in authent. de exhib.reis, dum negat Iuſtinianus hanc poteſtatem tranſire mandata iuriſdictione. Et olim prahenſio hæc Trib. Pleb. & Conſſ.ſolis permiſſa erat,vt ſcribit Gell. lib.13. noct.act.cap. 12. Tertius eſt caſus quando carcer adhibetur ad pœnam, id quod contingit aliquando vel ad tempus, vel in perpetuum, cum eſt ad tempus, permiſſa eſt carceratio l.de aleæ luſ.& aleat,l.3.§.tutores de ſuſp.

tur.& l.2.§.Diuus de iur. fiſ. Cum verò eſt perpetuus carcer,à iure ciuili in hominibus liberis improbata eſt. l. aut damnum §. ſolent de pæn.l.vlt. de cuſt.reor. & ſcribunt Ang.& Imo.in l.ſi quis mihi bona §.1.de acq. her. In ſeruis verò permiſſa eſt l.incredibile, & l.ſeruus C.de pæn.Iure verò Pontif. pæna hæc carceris perpetui conceſſa eſt aduerſus quemcunque cap. contra Idolorum 26.quęſt.5 & cap.quamuis de pæn.in 6.& ſcripſit Men. de arb.iud.lib.1.cap.89.ad fin. Cum itaque hac de pæna perpetui carceris loquimur, dicendum eſt eam eſſe meri imperij, ita Barr.hic, quem & cæteri ſequuti ſunt. Et primo affertur hæc ratio quod ij ita ad carcerem perpetuum damnati, æquiparantur damnatis in metallum l. aut damnum §.ſolent,& §.vlt. de pæn. Atqui damnare in metallum eſt meri imperij, cum ſpecialiter Præfecto ſit conceſſum, quod merum imperium ſignificat l.1.de off.eius,iuncta d.l.aut damnũ §.Pręfecto planè,ergo carcerare perpetuò meri imperii eſt. Præterea, & ſecundo accedit quod pæna ob quam libertas amittitur eſt meri imperii l.illicitas §. qui vniuerſas de off. Præſ. & l. 2.de publ.iud. Atqui damnatus ad carcerem perpetuũ dicitur amittere libertatem l. 2. de lib. hom. exhib. & l. poſt C.de lib.cauſ. ergo &c. Et propterea rectè iam diximus hunc æquiparari damnato in metallum,qui pænæ ſeruus efficitur l.quidam de pæn.l. in metallum C. de bon. proſcr. Rurſus, & tertio facit, quod hæc carceratio dicitur æquiparari perpetuo exilio l.omnes C. de pæn. quod ſanè exilium eſſe meri imperii ſupra diximus. His infertur damnatos perpetuis carceribus, cenſeri pæna capitali damnatos ita Bar.in l.2.num.9. de pæn. Alex.& reliqui in l. tranſigere. C. de tranſ. & propterea factionem teſtamenti amittunt,ita Bart.in l. eius qui §.1.de teſtam.& multa congerit Marſil.ſing.565.dubitarunt, &c.

Quæro

Quæro Septimo. An ſubijcere reum quæſtionibus, quam torturam vocant, ſit meri imperij?

HAc in quæſtione Bar.hic num.10.in fin.diſtinguit tres caſus. Primus eſt quando tortura pænæ cauſa, & nomine indicitur, hoc caſu dicitur meri imperii, cum ſit atrox pæna qua membra, artuſque ipſi penè diſſoluuntur, iuxt.tex.§.vlt.in authent.vt nulli iud. Ea autem quæ grauē infligunt pœnā meri eſſe imperii certum eſt, l.ſi quid erit de off.Proconſ.& leg. & diximus ſupra. hunc caſum admittunt omnes. Secundus eſt caſus cum tortura adhibetur ad eruendam veritatem, in ea cauſa, quę meri imperii eſt, vt quia ageretur de inducenda pęna capitali. Hoc etiam in caſu conueniunt Bart. & cęteri omnes torturam eſſe meri imperii. Ea affertur ratio prę-ter alias, quia ſiue conſideremus cauſam ipſam principalem, ſiue hanc acceſſoriam, vtraque continet grauem corporis caſtigationē, quā meri eſſe imperii diximus. Et diximus ſupra quod idem iudicamus de cauſa præparatoria, quod de prępatata l. ordinarii. C. de rei vend. niſi diuerſa ſit ratio, vt infra dicam. Tertius eſt caſus quando tortura adhibetur ad eruendam veritatem in cauſa, quę iuriſdictionis eſt, vt pecuniaria, exemplum ſit in caſu l.Diuus de quęſt. vbi ſerui in cauſis ciuilibus torqueri poſſunt ad eruendam veritatem, Idem in homine libero, cum cauſę ciuili eſt admiſſum aliquod crimen, vt in cap. 1. de dep.& tradunt Alex.cōſ.7.in.7.lib.Marſil. in d.l.Diuus nu. . Hoc in caſu ſunt opiniones. Prima fuit Bar.hic nu.10. in fi.torturam ipſam eſſe ſimplicis iuriſdictionis, ſicuti ipſa eſt cauſa principalis: illum ſequuti

ſunt Alber. Curt. Iun.nu.95. Sopia 42. Alc.135.& Bologn.nu.79. Primo ea ratione mouentur, quia non conſideratur id quod eſt, ſed propter quod eſt. l. & ſi non ſint §. perueniamus de aur.& arg. leg. Atqui tortura iſto caſu non eſt propter ſe, ſed ob exercitium iuriſdictionis, atq; ita eſt quid acceſſorium ad ipſam cauſam principalem; ergo conſiderari debet ipſa cauſa principalis, cuius naturam ſequi debet hoc acceſſorium l. cum principalis de reg.iur. cap.acceſſorium eod.tit.in 6. Verum reſponderi poteſt in pęnalibus locum non habere regulam l.cum principalis, ſed principale, & acceſſorium conſiderantur vt duo ſeparata, ita probat tex.in l.mulcta de cond.& dem.vbi Soc.nu.1. & 2. multis comprobat. Præterea, & ſecundo reſpondetur per acceſſorium non ſequitur naturam ſui principalis, quando diuerſa eſt ratio, vt declarat Dec. in d.l.cum principalis num. 3. Hic autem diuerſam eſſe rationem clarum eſt, cum cauſa ipſa ciuilis, ſicque pecuniaria, inferat aliquam corporis caſtigationem cohercitionemque cum tamen tortura ipſa caſtigatio grauis, quippe quę mem brorum infert diſſolutionem, quæ grauior eſt pæna abſciſſionis vtriuſque manus, iuxta ℱ. vlt. in authent. vt nulli iud. Secundo affertur tex.in §. ſi vero ignoti, in authent. de teſt. quo loci Iuſtinianus concedit, & adminiſtratoribus, & locorum defenſoribus facultatem ſubiiciendi teſtes quęſtionibus vt veritatem detegant. Eſt autem certum, vt alias diximus locorum defenſoribus, & inferioribus magiſtratibus permiſſam non eſſe gladii poteſtatem, ſicque meri imperii cauſas, ſi hoc ſubiicere quęſtionibus teſtes in cauſis pecuniariis eſt miſti imperii, ergo eſt iuriſdictionis. Cęterum reſpondetur non eſſe bonam argumentationem, nec conſequentiam, defenſores Ciuitatum nõ habent merum imperium, ſed defenſores poſſunt ſubij-

cce

cere teſtes quęſtionibus, ergo hęc tortura non eſt meri imperij,ſed iuriſdictionis. Hanc conſequentiam falſam eſſe omnino ſtatim demonſtrabimus. Tertia fuit opinio eorum, qui exiſtimarunt torturam etiam hoc in caſu eſſe meri imperij: in qua opinione viſus eſt eſſe idem Bart. in l cum ſeruus de cond.ob cauſ.& in l. interdum §. qui furem de furt.quem ſic refert,& ſequitur Dec. hic num. 47.& Rim.Iun 450.ij enim dixerunt torturam abſolutè, atque ita quouis in caſu,eſſe meri imperii. Primo moti ii ſunt ex l. defenſores nihil C. de def. ciuit. quo loci defenſoribus Ciuitatum non conceditur hæc facultas ſubiiciendi reum quæſtionibus, ergo ſubiicere quæſtionibus meri eſt imperii, qui alioqui permiſſum hoc eſſet his defenſoribus ad eruendam veritatem, pro cauſæ pecuniariæ deffinitione. Verum reſpondet Dec.vbi ſupra d.l.defenſores loqui quando tortura eſt loco pænę,non autem quando adhibetur ad eruendam veritatem in cauſa pecuniaria. Ita enim eadem l.defenſores, prohibentur defenſores iſti indicere mulctam pecuniariam, quæ pænæ loco eſt l. 2. C. de ſportul. qua de re infra dicemus. Quæ ſanè reſponſio comprobatur ex d.§. ſi verò ignoti in authent. de teſt. Nam huic reſponſioni repugnat conſideratio Dec. cum dixit ob id videri dubitabilem ſuam hanc reſponſionem, quod neceſſe minimè fuerit in caſu d. l. defenſores, prohibere defenſores indicere torturam loco pænæ, ex quo certum erat illos caruiſſe ea facultate imponendi pænam, ex §. & iudicare, & §.audient in authent. de def. ciuit. Non inquam hoc obeſt quandoquidem conſtitutio illa authent. de def. ciuit.eſt longè poſterior ea l.defenſores. Nam l.defenſores promulgata eſt ab Impp. Valent.& Theod. & Archad. multos annos ante editam à Iuſtiniano conſtitutionem d.authen.de def.ciuit. Secundo adducitur tex.

in §.vlt. authent. vt nulli iud. quo loci dixit Iuſtinianus membrorum diſſolutionem eſſe grauiorem pænam abſciſſionis vtriuſque manus. Atqui manus abſciſſio meri eſt imperii, ergo & tortura meri imperii eſt. Huic argument. reſpondet Bol nu. 79. d. §. vlt. loqui de membrorum perpetua diſſolutione, non autem de tortura, quæ dum adhibetur cum moderamine, iuxta l. de minore §. tormenta de quæſt. non diſſoluit actus, vel membra. Quæ ſanè interpretatio recipienda non eſt, cum negari non poſſit quin tortura hæc contineat grauem corporis cohercitionem, quæ meri imperii creditur l. ſi quid erit de off. Proconſ. & diximus ſupra. Rectius itaque reſponderi poteſt, in caſu d. §. vlt. illam membrorum diſſolutionem eſſe ad pænam, non autem pro exercitio iuriſdictionis, de quo nos loquimur. Tertio igitur eſt opinio quam nos nunc excogitauimus, vt tortura quæ hoc in caſu adhibetur, non ſit nec meri imperii, nec iuriſdictionis, ſed potius illius imperii, quod ab Vlpiano in l. vlt. de off. eius, non merum appellatur, ideſt miſtum. Et de quo etiam loquitur Papinian. in l. 1. §. vlt. ff. eod. cum enim conceſſa, vel mandata eſt iuriſdictio, cenſentur permiſſa, & ea, ſine quibus iuriſdictio exerceri non poteſt l. 2. de iuriſd. omn. iud. & propterea tranſit mandata iuriſdictione cohercitio illa modica, quę imperii quidē eſt, ſed non meri d. l. 1. §. vlt. & l. vlt. de off. eius. Et hoc ipſo imperio vtuntur defenſores ciuitatum, atq; ita inferiores Magiſtratus, dum de cauſa pecuniaria, ſecundum eorum iuriſdictionem cognoſcunt d. §. ſi verò ignoti. Et quamquam tortura hæc ſit cohercitio ſatis grauis, attamen lex eam adeo grauem eſſe non exiſtimauit, quin adhiberi poſſit à magiſtratibus his, qui iuriſdictionem exercere poſſunt.

Quæro

Quæro octauo. An mulctam indicere ſit meri imperij?

PRiuſquam hanc propoſitam quæſtionem explicem, ſciendum eſt inter pænam,& mulctam differentiam eſſe, nam pæna dicitur tam de pecuniaria, quam de corporis afflictiua; mulcta verò ſolum de pecuniaria dicitur l.aliud §.inter mulctam,& l.ſi qua pæna de verb.ſign.& mulcta inde eſt dicta, vt ſcribit Varro lib. 19. rer. hum. quod cum olim pecuniaria peccati pæna vna tantum exigi ſoleret, vt ouis, aut bos; mulcta ſeù multiplex poſtea exigi cæperit,& vinum,atque oleum addi. Erat autem olim maxima mulcta 30.bouum,& duarum ouium, minima autem vnius ouis,vt Gell. lib.11. noct. act.cap. 1.poſtea verò. l.Alterum cœptum eſt in pecunia mulctari, & oues ſingulæ, denis æris, boues centum æſtimatæ, vt ibi teſtatur Gell.Hodie mulcta arbitraria eſt d.l. aliud §.inter mulctam, legitimum tamen modum egredi non debet d.l.ſi qua pæna. Et hic ipſe modus definitus,atq; ita determinatus eſt in aliquibus magiſtratibus, qui iure ordinario Prouincias moderantur, ad duas vncias auri Proconſules Comites Orientis, & Præfecti Auguſtales, cæterique magiſtratus illuſtres ad 6.vncias. Cæteri verò Spectabiles ad tertium vſque mulctare poterunt l.vlt. in princ.C.de mod.mulct. & l.vlt. C. de ſport. Ius autem dicendæ multæ non omnibus magiſtratibus datum eſt, ſed iis tantum quibus publicè iudicium (vel vt in aliis Codicibus legitur) publicum iudicium exercere poſſunt l. 2.§ vlt.de iud.ſicut magiſtratibus vrbis Romæ, & Præſidibus in Prouinciis d.l.aliud.§.vlt.de verb. ſign.Nam hi publicum iudicium habent, hoc eſt poteſtatem cum im-

perio

perio l.2.de in ius voc.l. cum prætor §.1.de iud. magiſtratibus verò municipalibus permiſſam minimè fuiſſe hanc facultatem indicendi mulctam, vt Duumuiris, Defenſoribus Ciuitatum, ac cæteris municipalibus, probat lex vnica ſi quis ius dic. Et ſi in cótumaces aliis remediis vti poſſint.l. contumacia de re iud.ne ſua iuriſdictio eludatur,iuxta l.vlt. de off eius.Ita nec ii quibus demandata eſt iuriſdictio, mulctam indicere poſſunt l.2.§. vlt. de iud.etſi poſſint alia iuriſdictione vti d. l. contumacia de re iud.& l.1.§.vlt.de off.eius, & cap.ex literis de off.deleg.Niſi ſit Principis delegatus cap.de cauſis §.vlt. de off.deleg.& præſertim contra exequutores, qui plus debito exigunt.l.vlt.C de ſport. Non etiam arbitri indicere poſſunt mulctam,niſi ex compromiſſo à partibus permiſſum hoc ſit; ſic intelligendus eſt tex.l. non ex omnibus §. 1. de rec.arbitr. Quia de re aliqua ſuo loco dicemus. His expoſitis ad propoſitum.q. reuertimur, dicimuſque receptam eſſe interpretum opinionem indicere mulctam meri eſſe imperii,ita Bart.hic nu.12. & Rim. Sen.num.27.Curt Iun.99.Sap.45.Vallaſ.nu.181.in fi. Purp.269.His addo Soc.in l.1.nu.84. qui, & à quibus, & Iacobin. in inueſt. feud. in verb.cum mero, & miſto imperio nu.8 Primo adducitur tex.l.vnica ſi quis ius dic quo loci reſpondet Vlpianus Duumuiris permiſſam nó eſſe hanc facultatem indicendi mulctam, eſt ergo meri imperii,quia alioquin,& his permiſſa eſſet. Verum euitari poteſt hæc argumentatio cum aliqui Codices habeant, omnibus magiſtratibus non tantum Duumuiris, atque ita & Duumuiri ipſi in ea poteſtate indicẽdi mulctam includuntur. Non exiſtimauerim tamen eſſe recedendum à communi lectione,quam probauit,& Ant. Aug.lib.3.emen l.iur.cap 6.in fi. Euitari itaque poteſt facilius argumentatio hæc, ſi dicamus non eſſe bonam con-

conſequentiam Duumuiri mulctam indicere non poſſunt,ergo mulcta eſt meri imperii: Nã fieri poteſt quod his denegata fuerit hæc facultas, & tamen mulcta non ſit meri imperii. Erant quidem Duumuiri ſummi magiſtratus in Coloniis, & Municipiis, ſicut Romæ Conſules l.1.de alb ſcrib. & l. Duumuiri. C.de decur.lib.x. & his cum publicorum negotiorum mandabatur vt locatio vectigalium, pecuniæ publicæ tractatio l. in honorariis §. vlt.de act.& oblig. Itẽ & tutores dare poterãt l.ius dãdi de tut. & cur. dat.ab iis, & l.1. §. ſi inter de mag.conu. Et rurſus cognoſcere poterant de elect. arbitri controuerſia l.vlt.C.de iud.Poterant, & iubere cauere de dãn. infecto l.4.§.duas de damn.inf. & iuriſdictionem etiam exercere potuiſſe probat reſponſum Vlp. in d. §. duas cum dixit, duas res magiſtratibus municipalibus Prætor iniunxit, actionem, & poſſeſſionem, cæterã iuriſdictioni ſuæ reſeruauit. Dixit Vlp.permiſſam fuiſſe his actionem, ideſt legis actionem, & apertius probat locus Paul. lib. 2. ſent. quem ad rem hanc citauit Cuiac. in l. Duumuirum C.de decur.lib.10. Qui autem l.actionem obtinẽt, ij, plena iuriſdictione fungũtur l.magiſtratum de adopt. l.2.& 3.de off.Proconſ.& idem probat ipſe Vlpianus in d.l. vnica ſi quis ius dic.cum dixit omnibus magiſtratibus, non tamen Duumuiris permiſſum eſſe iuriſdictionem ſuam pœnali præcepto defendere. Hic fruſtrà exciperet Duumuiros Vlpianus, niſi & ipſi iuriſdictione fungerentur: fruſtrà etiam eos collocaſſet inter magiſtratus,qui verè dicebantur illi, qui iuriſdictionem exercere poterant,vt Prætores & ſimiles. Verumtamen carebant hi Duumuiri mero, ac miſto imperio, ſicuti probant l.4.§.ſi fortè de damn.inf. & l.ea quæ ad municip. Non ergo ſequitur Duumuiri mulctare non poſſunt,ergo mulcta eſt meri imperij; nam miſti eſſe poſſet, cum &

eo careant. Rurſus vel ex eo deſtruitur conſequentia; quod fieri poteſt, vt aliqua quæ meri imperij ſunt, permiſſa fuerint Duumuiris, ſicuti deinde faſces ab Impp. conceſſæ illis fuerunt l. Duumuirũ C. de decur. lib. 10. & tamen non fuerit conceſſa facultas mulctandi. Præterea & alia ratione euitatur hæc argumentatio, quod ius dicendi mulctam datum fuit his, quibus publicũ iudicium eſt l. 2. & §. vlt. de iud. publicum autem iudicium habere dicebantur ſoli magiſtratus Romani l. 2. de in ius voc. l. cum Prætor la prima de iud. & mox dicemus: Non ergo ex eo mulctare poterant Duumuiri, quia mulcta eſſet meri imperij, ſed quia non erant Pop. Rom. magiſtratus, quibus ſolis permiſſum fuerat mulctam indicere. Secundo affertur tex. in d. l. 2. §. vlt. de iud. quo loci dixit Vlpianus ius indicendi mulctam competere his quibus publicum eſt iudicium, non autem alijs, niſi ſpecialiter is fuerit permiſſum, ergo mulctam indicere eſt meri imperij, alioquin & cæteris magiſtratibus, qui ius dicunt, cõpeteret. Præterea dixit mulctam poſſe irrogare illos, quibus eſt publicum iudicium, quod ſanè iudicium publicum ad merum pertinet imperium l. 1. de off. eius, §. item lex Iulia Inſt. de publ. iud. Cæterum reſpondet Longoual. hic nu. 163. in d. §. vlt. ſolum deffiniri mulctam eos poſſe irrogare, qui ius dicere poſſunt, iuxt. l. aliud §. inter mulctam de verb. ſign. Non tamen ſequitur mulcta ſolum indicitur ab ijs qui ius dicunt, ergo eſt meri imperij: quia & Duumuiri, & defenſores ciuitatum ius dicunt de aliquibus cauſis, & tamen mulctam indicere non poſſunt, cum non ſint in numero magiſtratum Pop. Rom. Præterea facilè dici poteſt Vlpianum in d. §. vlt. voluiſſe ſolum declarare, ius indicendi mulctam eſſe ex publico, iuxta l. 2. C. de ſport, & ob id imponi non poſſe à quouis priuato, ex quo non ſequitur quod ſit meri

impe-

imperii. Nec obſtat illa conſideratio de publico iudicio, quia non eſt ſenſus illorum verborum, vt dixi in argumento alioquin repugnaret l.vn.ſi quis ius dic. cum dicit Vlpianus omnibus magiſtratibus datam eſſe hanc facultatem. Tertio citari ſolet text.l. vlt. C. de mod. mulct.vbi ordinariis tantum magiſtratibus, atque ita maioribus, qui meri imperii poteſtatem habent mulctandi poteſtas data videtur, ergo mulctare eſt meri imperii. Verum d.l.vlt.non ſolum maioribus, ſed & minoribus magiſtratibus tribuit facultatem indicendi mulctam;nam vt etiam ſupra admonui,magiſtratus illuſtres,ſicque maiores ad ſex vncias auri, Spectabiles ad tres alii ad duas mulctare poterant. Quarto adducitur tex.l.2. C. de ſport. vbi maioribus tantum magiſtratibus videtur conceſſa hæc facultas indicendi mulctam. Cæterum reſponderi poteſt quod immo ibi nulla adhibetur iudicum differentia, ſed indiſtinctè omnibus magiſtratibus, videtur tributa hæc facultas. Secunda opinio eſt,quod immo indicere mulctam non ſit meri imperii, ſed potius iuriſdictionis, & hæc quidem opinio his argumentis defendi poſſe videtur. Primo ex l. non ex omnibus de rec.arb. vbi arbitri, qui ſolam notionem, non autem iuriſdictionem obtinent, mulctam indicere non poſſunt. Verùm facilè reſpondetur arbitros,non id pro ſuo iure, iuriſdictione, qua carere diximus,facere,ſed cum ex cõpromiſſo ea facultas indicendi mulctam data eſt, cum nil vltra poſſint,quam quod eis ex compromiſſo datum eſt l.non diſtinguemus §.1. de off. arb. Nec illa dicitur propriè mulcta,ſed pæna,vt tradit Bar. in l.arbiter certo die de arb.Exiſtimauit etiam Alc.hic nu.154.d.l.non ex omnibus,non de mulcta,ſed de iuramẽto in litem quod aduerſario defertur,id quod prius annot.glo.in d.l non ex omnibus. Præterea dici poteſt arbitrum, ibi contu-

macem cohercere alio remedio quam mulctæ iuxta l. contumacia vbi gloſ. de rè iud. Secundo vrget text. l. 2. qui & à quo app. quo loco reſpondet Venul. legatum Proconſulis poſſ. mulctam iudicare, & tamen is non habet gladii poteſtatem, l. ſolet in prin. de off. Proconſ. Verùm reſponderi fortè poteſt ex ſententia Gouean. in d. l. 1. ſupra eod. & lib. 1. lect. var. cap. pen. d. l. 2. loqui de mulcta læui, quæ eſt loco cohercitionis, quam legatus adhibet, vt ſuam iuriſdictionem exercere poſſit, iuxta l. vlt. de off. eius, grauem tamen mulctam ſolus Proconſul indicebat d. l. ſolet de off. Proconſ. Hæc tamen interpretatio dubia eſt, quia appellatio in caſu d. l. 2. admittitur, quæ appellatio ſignificat mulctam illam eſſe ad pœnam, non autem ob contumaciam iuxta l. & in mulctis C. de app. Verè enim locus non eſſet appellationi ſi ob ſolam contumaciam mulcta illa indiceretur, & ad modicam cohercitionem iuxt. l. 1. C. quor. app. non recip. Hanc difficultatē ſentiens Gouean. dixit d. l. 2. quis & à quo, non concedere appellationem, ſed ſine appellatione Proconſulem cognoſcere de legati iniquitate; quemadmodum ſic obſeruari ſolet in cæteris interloquutoriis iniquè à legato prolatis. l. arbitrio vbi Bal. col pen. verſ. in gloſ. magna qui ſatiſd. cog. & Franch. in cap. dilecto quæſt. 27. in fi. de app. Cæterum conſideratio hæc vera non videtur, non enim eſt ſatis certum, quòd ibi Proconſul cognoſcit de iniquitate ſententiæ ſui legati, ſine appellatione, nam reſponſum illud d. l. 2. eſt de ipſa appellatione in initio enim de ipſo appellationis remedio loquitur, & clauſulam quæ ſubiicitur illi principio coheret, & ob id, & clauſula ipſa de ipſo remedio appellationis intelligi debet. Hoc idem indicat titulus ipſe ſub quo collocata eſt illa lex. 2. iux. l. Imperator de in diem adiect. & tradit Alex. in l. 1. 3. not. ſi cert. pet. Et propterea

ſi vera

ſi vera eſſet Gouean. interpretatio, dicendum foret d.l. 2.debuiſſe collocari ſub tit.quæ ſent.ſin. app. reſt. Reſponderi itaque reſtius poterit in caſu d.l. 2. legatum Proconſ. potuiſſe mulctam indicere cum ei fortè ſpecialiter permiſſum fuerit à ſuo Proconſule; non enim hæc eſt grauis animaduerſio,quæ mandari legato non poſſit, iux.l.ſolet de off.Proconſ.cum verò mulctato viſum fuerit,legatum exceſſiſſe modum irrogandi,ab ejus ſententia appellauit. Tertio huic opinioni videtur ſuffragari, quod olim ediles mulctam indicere poterant, vt ſcribit Gell.lib.10.noct.act,cap.6. Ita pariter, & Tribuniſplebis data fuit hæc mulctandi facultas,vt idem Gell.lib.7. cap. 19. Et tamen vterque eorum meri imperii poteſtate carebat. Reſponderi facilè poteſt quod cum mulctandi vis, & facultas competat illis, quibus ſpecialiter fuit conceſſa d.l.2.§. vlt. de iud. & d.§. inter mulctam; dicendum eſt mirum non eſſe,quod edilibus, & Tribuniſplebis hæc facultas competeret, vtpotè eis ſpecialiter permiſſa; tametſi gladii,ſicque meri imperii poteſtas data nõ fuerit.Præterea ex explanatione Bud.ad l. 2 §.vlt. de iud. dicere poſſumus apud Trib. plebis non fuiſſe liberam facultatem indicendi mulctam. Illi ſanè ſolum mulctam indicebant, quam poſtea populi ſuffragiis, vel irrogaretur, vel abrogaretur, vel etiam remitteretur; id quod & de ipſis ædilibus dicendum exiſtimo. Tertia eſt opinio quam nunc præter alios conſideraui,vt duos caſus diſtinguamus, Primus eſt quando mulcta dicitur, & irrogatur à magiſtratu, cui ea facultas eſt conceſſa, vt ſuam iuriſdictionem tueatur,iuxta l.vnic. ſi quis ius dic. Et hoc caſu non eſt meri imperii,ſed illius imperii,quod non merum appellat Vlpianus in l.vlt. de off. eius, cum verè hic ſit conceſſa mulctæ irrogatio, ne eludatur iuriſdictio. Quæ ſententia vel ex eo comprobatur quod ait

Vlp.

Vlp.in d.l.vnica omnibus magiſtratibus,exceptis Duumuiris permiſſum eſſe irrogare hanc mulctam, id quod factum eſt,vt ſuam tueantur iuriſdictionem. Et tamen eſt certum non omnibus magiſtratibus datam fuiſſe gladij poteſtatem, ſicque meri imperij,vt ſupra diximus. Hoc in caſu procedere poteſt opinio aduerſus communem. Secundus eſt caſus quando mulcta irrogatur ob delictum, hoc caſu exiſtimarem eſſe meri imperij, ſicut animaduertere in delinquentem meri eſſe imperij alias diximus. Et pro delictis poſſe indici mulctam probant l. & in mulctis. C. de app.& l.ſi qua pæna de verb.ſign. vbi glo.vlt.quæ per multa iura in hanc ſententiam commemorant,& præſertim tex.l.2. C.de Epiſc.aud. Similia ſunt huic caſui quæ diximus ſupra de carcere, & tortura, quæ ſi irrogantur ad pœnam delicti meri ſunt imperij, ſi ob iuriſdictionem exercendam imperij non meri dici debent.

Quæro nono. An publicare ſit meri Imperij?

ET meri eſſe Imperij ſcripſerunt Bald.in l.3. de off. Pręf.vigil.Rim.Sen.hic nu.26.& Alc.nu.140 .Idem affirmauit Purp.in l.1.nu.646.de off.eius. Primo eo argumento moti ſunt, quod pæna hæc eſt, & quidem grauis,cum amiſſio bonorum æquiparetur quidem mortis pœnæ l.propter litem de excuſ.tut. vbi Bart. & idem in l.4.in fi.de cond.ob tur. cau. & confert tex.in §. item propter litem Inſt. de exc. tut. Cum ergo pæna mortis, vt notiſſimum eſt, ſit meri imperij, ita & pæna hæc publicationis bonorum. Secundo ſuffragatur quod pæna l.Iuliæ eſt meri Imperij l.1.in princ.de off.eius: atque

pæna

pœna illa aliquando eſt publicationis bonorum ſ. Item l.Iulia Inſt.de publ. iud. ergo bonorum publicatio meri eſt Imperij. Tertio apertius probatur in l.vnic. C. ne ſin. iuſſ. Princ. lic. cer. iud. conf. cuius reſponſi verba hæc ſunt. Nulli iudicum liceat (exceptis ijs, qui in ſumma adminiſtrationis poſiti ſunt poteſtate) proſcriptionis tempeſtate totius ſubſtantiæ aliquem proſcribere, niſi ad noſtras aures hoc ipſum referatur, Hæc ibi, qua ſanè conſtitutione apertè demonſtratum, ad ſolum Principem vel ſummos magiſtratus; qui vt exponit ibi gloſ. exercent imperium, pertinere bonorum publicationem. Hæc ſententia locum habet ſiuè loquamur de bonorum publicatione iam à l.conſtituta, atque ſancita pro aliquo perpetrato crimine, ſiue de publicatione non ſancita, ſicut duplicem hanc bonorum publicationem diſtingunt Azo in ſumma C. ne ſin. iuſſ. Prin. & glo.in d. l.vnica quos ſequuti ſunt commemorati à Menoch. de arb.iud.lib 1. quæſt. 93.nu.4. vbi inter alios retulit Iaſ. in hac l.Imperium nu.24. cum enim irrogata eſt iam à l. publicatio hæc bonorum, quicunque magiſtratus, qui de eo crimine cognoſcit, & ſententiam fert, eam quoq; pænam publicationis infert, ſeù potius declarat, & exequitur. Cum verò non eſt à l. ſancita, maior poteſtas nempè illa Principis requiritur d.l. vnica, & ideo cauſa ipſa criminis meri eſt Imperij, ita & hæc, & ſuperior bonorum publicatio meri Imperii cenſetur.

Quæro

Quæro decimo. An concedere veniam ætatis ſit meri Imperij, vel miſti, vel poteſtatis?

HAc in re tres ſunt opiniones noſtrorum interpretum. Prima fuit Bart.hic num.17.qui dixit eſſe miſti imperii, quod tamen maximum eſt, ex quo ſolus Princeps veniam hanc concedit l. 2. C. de iis qui ven. ætat.imp.& Bart.ſequuti ſunt Iaſ.hic nu.27. & Dec. nu. 54.Curt Iun.10.& Purp.291.Ea ratione motus eſt Bar. quia conceditur off.iudicis nobili ad priuatam vtilitatem iuxta Imperii miſti definitionem. Quæ ſanè ratio reiicienda eſt, cum vera minimè ſit illa definitio miſti Imperii,vt diximus. Secunda fuit opinio Bald. hic col.3. qui dixit eſſe meri Imperii, quæ opinio omnino falſa eſt, cum nulla hic verſetur caſtigatio, & animaduerſio corporis,quod eſt proprium meri Imperii,vt diximus. Tertia itaq.& verior eſt opinio Alc.& Coraſ.hic,ille nu.181 iſte nu.33.quā viſus eſt probare,&Gillot.lib.1.de iuriſd. & imp. cap.11. ſcripſerunt concedere veniam ætatis eſſe poteſtatis, & rectè quidem, nam in hac ipſa conceſsione non verſatur nec Imperium, quod eſt animaduerſio in facinoroſos, cum nullum hic facinus perpetratum ſit; non etiam verſatur iuriſdictio, tum quia nulla lis, nullaque cōtentio inter litigantes dirimitur: tum etiam quia ex parte concedentis,nempè Principis, nulla eſt neceſsitas concedendi veniam hanc, cum pro ſua voluntate poſsit concedere, vel non concedere, iuxt.l.Princeps de legibus, quæ libera facultas non conſideratur in ius dicente, qui de cauſis pecuniariis iudicare debet, nam eius munus coactum eſt.l. munerum §. iudicandi de mun.& hon.& l.de qua re de iud. *Quæro*

Quæro vndecimo. An dare tutorem ſit meri, vel miſti Imperij, vel iuriſdictionis, vel poteſtatis.

IN hac diſceptatione tres ſunt interpretum opiniones. Aliqui exiſtimarunt eſſe Imperii miſti. Aliqui ſimplicis iuriſdictionis. Aliqui ſolius poteſtatis. Hæc poſterior opinio vera eſt, & omnino retinenda: & hodie etiam magis recepta. Hanc comprobabo, deinde aliarum opinionum argumenta diſſoluam. Eam igitur ſententiam probarunt glo. in l.pen.de off. Proconſ.& l. 1.de tut. & cur.dat. ab iis. Sal.in l. cognitio de off.eius. Caſtr.in l.1.ſupra hoc tit.& ibi Curt. Iun.num.43. Alc. 35.Bol.33. & Eguin. Baro in prin. Salomon. in l.1.nu. 4.de off eius.Longauall.hic nu.135. & Coraſ.num.31. idem lib. 5. miſcell.cap.24. Gouean. lib.2. de iuriſd. & Imp. Vacon.lib.6.declar. iur. cap. 236. Charond.de iuriſd.& imp.nu. 18. Loriot.axio.9. Plaut.in l.1.in prin. in 1.decla .nu.92. de off.eius, & Gillot.lib.2.de iuriſd. imp.cap.13.nu. 5. Primo adducitur text.l. muto.§. tutoris datio de tut.quo loci Vlp. ita ſcribit, tutoris datio neque Imperii, neque iuriſdictionis eſt, ſed ei ſoli competit,cui nominatim hoc dedit,vel lex,vel S.C. vel Princeps, dum dixit neque Imperii, neque iuriſdictionis negatiuè loquitur, ſolet negatiua negare omnem potentiam, & plus negat quam affirmatiua affirmat l. hoc genus de cond. & dem. dum ergo negat eſſe imperii, nec iuriſdictionis, dicitur primo negare eſſe miſti imperii, cum miſtum componatur ex ipſo imp. & iuriſdictione, vt l.noſtra in verb.miſtum. Negare etiam dicitur eſſe meri Imperii, nam ex quo remouet genus, id eſt Impe-

conuen.& tamen illi carent Imperio l. ea quæ ad munic. & l.4.§.ſi fortè de damn.inf. quibus in locis reſponſum eſt ab eod, Vlp. magiſtratus municipales, non poſſe iubere,cauere,mittere in poſſeſsionem, vel dare bon.poſſeſsionem, quæ tamen Imperii ſunt, id eſt miſti Imperii vt hac l. & l. iubere infra eodem. Quinto vrget magis tex. d.l. vbi abſunt in princ.cum dixit Decuriones poſſe dare tutorem, & tamen certum eſt Decuriones, nec Imperium, nec iuriſdictionem obtinere, cum magiſtratu non fungantur l.honores §.1.de mun. & hon.l.pupillus §. Decuriones de verb.ſign.Ex ordinatione enim Decurionum magiſtratus creabantur d.§. honores,& l.2.§.2. de decur. & cor. fil. declarat Hotom. in comment.de verb.iur.in verb.Decuriones. Hæc itaque opinio iure,& ratione firmata retinenda eſt. Secunda fuit opinio eorum qui exiſtimarunt dationem tutoris eſſe miſti Imperii,qua in opinione fuerunt Bart.in l.1.num. 6. ſupra eod.Alex.& alii,& ibidem Rim.Sen.nu.3. aſſeruit communem eſſe. Idem affirmauit Vallaſ.hic num.234.quæ ſanè opinio reiicienda eſt quippè quæ nec lege, nec ratione probatur. Primo adducitur tex.in d. l. muto §. tutoris datio de tut. dum Vlpianus dixit dationem tutelæ non eſſe,nec iuriſdictionis, nec Imperii, ergo miſti, nam quando lex dicit,Imperii, intelligitur meri,& quando dicit iuriſdictionis, intelligitur mimimæ, atq; ita ſimplicis,ita intelligunt gloſ.& reliqui in l.iubere infra eod. & ideo glo.in d. §. tutoris interpretatur illa verba, nec iuriſdictionis, nec Imperii, ideſt nec iuriſdictionis tantum, nec Imperii tantum, ergo miſti Imperii, cui iuriſdictio ineſſe dicitur. Verum reſpondetur ex iam dictis, non eſſe bonam conſequentiam,non eſt Imperii,nec iuriſdictionis, ergo miſti Imperii eſt; nam cum neget Vlp. eſſe Imperii, intelligitur de Imperio in genere, hoc eſt

bus magiſtratibus, ergo eſt miſti Imperii. Reſpondet Alc. in d. l. 1. nu. 134. non eſſe bonam conſequentiam, competit maioribus ergo eſt miſti Imperii: Nam videmus cauſas pecuniarias excedentes ſummam 300. aureorum concedi ſolis maioribus magiſtratibus, item & cauſas ſtatus eiſdem permitti, & tamen iuriſdictionis ſunt d. l. placet C. de ped. iud. Reſpondetur ſecundo falſum eſſe quod ſolis maioribus magiſtratibus cōpetit hæc facultas dandi tutorem, quia immò, & inferioribus, immò etiam iis qui carent iuriſdictione, & Imperio. l. 3. l. vbi abſunt de tut. & cur. dat. ab his, & diximus ſupra. Et prӕterea ſecundum argumentationem prædictam poſſet concludi, dationē tutoris eſſe meri Imperii, quod omninò falſum eſt. Quarto perpenditur tex. l. 1. ſupra eod. quo loci Vlpianus inter cauſas miſti Imperii, nempè dationem bon. poſſeſsionis, & mittere in poſſeſsionem, enumerat & dationem tutelæ, vt ergo æqualis fiat determinatio, iuxta reg. l. iam hoc iure de vulg. & pup. dicendum eſt dationem tutelæ eſſe miſti Imperii. Reſpondet Alc. in d. l. 1. quod cum Vlpianus æquiperat dationem tutoris cum licentia dandi Iudicem, probat contrarium, nempè quod immò datio tutoris ſit iuriſdictionis, ex quo licentia dandi Iudicē iuriſdictionis eſt, hac in l. in fi. Hęc interpretatio reiiciēda eſt, quia alioquin repugnaret l. muto §. tutoris, vbi Vlpianus negat dationem tutoris eſſe iuriſdictionis. Reſpondetur itaque ſecundo. Senſum d. l. 1. eſſe dationem tutoris, ſi petatur à Prætore, expediri non virtute actionis, ſed mero Iudicis officio, & ideo datio tutoris non exercetur à Prætore eo nomine, quod ſit iuriſdictionis, ſed quia ei ſpecialiter, nominatimque fuit conceſſa. l. 1. muto §. tutoris Quinto, & vltimo conſideratur ratio hæc, eius naturæ eſt datio, cuius eſt, & reſolutio. l. prout quiſque de ſolut.

tam de mero, quàm de miſto. Dixit itaque non eſſe Imperii, nec iuriſdictionis, & ſtatim ſubiungit, ſed ei ſoli competit, cui lex, vel S. C. vel Princeps nominatim conceſsit, ſignificans, vt ſupra diximus, eſſe poteſtatis. Secundo affertur tex. in l. nec mãdante de tut. & cur. dat. ab iis, quo loci dicitur dationem hanc tutoris delegari à Præſide non poſſe, ergo datio tutoris eſt miſti Imperii, cum ea quæ ſunt miſti Imperii, iuxta communem Doct. opinionem delegari non poſsint, vt per ſcrib. in l. 1. de off. eius. Cæterum reſpondet Hier. Tort. cuius meminit Alc. in d. l. 1. nu. 34. ſenſum d. l. nec mandante eſſe quod alius tutorem dare poterit, nec mandante præſide, ideſt dato, quod Præſes non mandet, atque ita illa dictio, nec determinat verbum, mandante, quod eſt ei proximum. Qui tamen ſenſus reijciẽdus omnino eſt, cum verè illi reſponſo repugnet. Reſpondet ſecundo loco Alc. in d. l. 1. nu. 134. ſtare ſimul quod datio tutoris ſit iuriſdictionis, & tamen delegari non poſſit, ſicuti videmus cauſam ſtatus, vel cauſam pecuniariam excedentem ſummam 300. aureorum delegari non poſſe, tametſi iuriſdictionis ſint l. placet. C. de ped. iud. Reſpondetur tertio, & melius mea quidem opinione, non eſſe bonam conſequentiam, datio tutoris delegari non poteſt, ergo eſt miſti Imperii, quia ſic etiam poſſemus dicere eſſe meri Imperii, cum certum ſit meri Imperii cauſas delegari non poſſe l. ſolet in prin. de off. Proconſ. eſt ergo ſenſus d. l. nec mandante, quod datio tutoris mandari alteri non poteſt, à Præſide, cui in Prouincia competit poteſtas dandi tutorem, cum ei ſpecialiter data fuerit hæc facultas d. l. muto §. tutores; ea autem quæ ſpecialiter conceſſa ſunt, non poſſunt mandari l. 1. in prin. de off. eius. Tertio citari ſolet text. l. 1. de tut. & cur. dat. ab his, vbi datio hæc tutoris conceditur maioribus

bus magiſtratibus, ergo eſt miſti Imperii. Reſpondet Alc.in d.l. 1.nu. 134. non eſſe bonam conſequentiam, competit maioribus ergo eſt miſti Imperii: Nam videmus cauſas pecuniarias excedentes ſummam 300. aureorum concedi ſolis maioribus magiſtratibus, item & cauſas ſtatus eiſdem permitti, & tamen iuriſdictionis ſunt d.l.placet C. de ped.iud. Reſpondetur ſecundo falſum eſſe quod ſolis maioribus magiſtratibus cõpetit hæc facultas dandi tutorem,quia immò, & inferioribus, immò etiam iis qui carent iuriſdictione, & Imperio.l. 3. l.vbi abſunt de tut. & cur. dat. ab his, & diximus ſupra. Et præterea ſecundum argumentationem prædictam poſſet concludi, dationẽ tutoris eſſe meri Imperii, quod omninò falſum eſt. Quarto perpenditur tex.l. 1. ſupra eod.quo loci Vlpianus inter cauſas miſti Imperii,nempè dationem bon.poſſeſsionis, & mittere in poſſeſsionem, enumerat & dationem tutelæ, vt ergo æqualis fiat determinatio, iuxta reg.l. iam hoc iure de vulg. & pup.dicendum eſt dationem tutelæ eſſe miſti Imperii. Reſpondet Alc. in d. l. 1. quod cum Vlpianus æquiperat dationem tutoris cum licentia dandi Iudicem, probat contrarium, nempè quod immò datio tutoris ſit iuriſdictionis, ex quo licentia dandi Iudicẽ iuriſdictionis eſt, hac in l.in fi.Hęc interpretatio reiiciẽda eſt,quia alioquin repugnaret l. muto §.tutoris,vbi Vlpianus negat dationem tutoris eſſe iuriſdictionis. Reſpondetur itaque ſecundo. Senſum d.l.1.eſſe dationem tutoris, ſi petatur à Prætore, expediri non virtute actionis, ſed mero Iudicis officio, & ideo datio tutoris non exercetur à Prætotore eo nomine, quod ſit iuriſdictionis, ſed quia ei ſpecialiter,nominatimque fuit conceſſa.l.1.muto §.tutoris Quinto, & vltimo conſideratur ratio hæc, eius naturæ eſt datio, cuius eſt, & reſolutio. l. prout quiſque de ſolut.

lut. Atqui reſolutio tutelæ miſti eſt Imperii, cum ſpecialiter certis magiſtratibus ſit conceſſa l. 1. §. damus de ſuſp.tut.l.1.§. ſuſpecti ad turp.ergo & ipſa datio tutelæ eſt miſti Imperij. Verùm reſpondet Alc. in d.l. 1. nu. 134.verſ.non obſtat ſextum, quod tunc demum reſolutio eius eſt naturæ, cuius eſt ipſa datio, quando ijſdem fit modis. l. ab emptore de pact. & d.l. prout quiſquã ſecus ſi alio modo fiat, & alios operetur effectus, ſicuti contingit in caſu noſtro, vbi tutor remotus ob ſuſpicionem efficitur infamis: requiritur ergo maior induſtria in remouendo, quam in dando tutore; cum in remotione verſetur famæ periculum, quæ vitæ æquiparatur l.iuſta de man.vind. Verſatur etiam periculum pupilli, ob cuius cauſam eſt diligentiſſimè animaduertendum, ne ex illa tutoris remotione ei parentur inſidiæ, iux. §. ſuſpectus Inſt.de ſuſp. tut. Et præterea adiungit Alc. ſi ita argumentari liceret dicendum pariter eſſet, teſtamentarium tutorem dari à patre ex miſto Imperio, quod omnino falſum eſt. Reſponderi etiam poteſt in remotione tutoris verſari iuriſdictionem, & Imperium iuriſdictio verſatur in cognoſcendis iuſtis cauſis ab accuſatore, ſeù actore propoſitis, atque ita inter contendentes Iudex cognoſcit, ac iudicat, quod iuriſdictionis eſt proprium Imperium quoque verſatur dum iubet magiſtratus tutori, vt ab adminiſtratione deſiſtat, quod niſi faciat, caſtigare eum poterit, quæ duo ceſſant in datione ipſa tutoris, ſicuti ſupra diximus. Tertia fuit opinio eorum qui ſcripſerunt dationem tutoris eſſe iuriſdictionis, qua in opinione fuit Petr. Bellapert.quẽ refert, & ſequitur Iuuen. Vrſin.in hac l.in fi. Primo hoc argumento, magiſtratus municipales tutores dare poſſunt l.3. & l.vbi abſunt de tut. & cur. dat.ab his.l. Aemilius in prin.de adm.tut.& l.2. §. ſi meri Ad S.C.Tert. Atqui magiſtratus munici-

pales

pales exercere non poſſunt ea, quæ miſti ſunt Imperij.l. ea quæ ad municip. & l.4. §. ſi fortè de damn. inf. ergo datio tutoris non eſt miſti Imperij, ſed iuriſdictionis. Reſpondet Alc.in d.l.1. nu. . quod immò magiſtratus municipales poſſunt exercere ea quæ ſunt miſti Imperij. Nec repugnat d.l.ea quæ, quia loquitur in caſibus in quibus magis elucet Imperium, quam iuriſdictio. Quæ ſanè interpretatio reijcienda eſt, cum verè loquatur ibi I.C. de cauſis miſti imperij, ſicuti exempla, quibus vtitur, declarant, cum dixit magiſtratus illos municipales, non poſſe iubere cauere dare bon. poſſeſſionem, quæ miſti ſunt Imperij, vt hic, & ſuo loco dicemus. Secundo affertur tex.in l.pen.de off.Proc.& l.1.de tut. & cur. dat.ab his, quibus in locis reſponſum eſt, legatos Proconſulis poſſe dare tutores, cum tamen legati illi, nec meri, nec miſti imperii cauſas cognoſcere, & diffinire poſſent, l.nequaquam ℱ.vbi decretum, & l.ſolet in prin. de off.Proconſ.ergo dare tutorem eſt iuriſdictionis. Verùm facilè reſpondetur vt ſupra dixi, conſequentiam non eſſe bonam cum dicimus, legatus Proconſulis poteſt dare tutorem, ſed legatus caret mero, ac miſto Imperio, ergo dare tutorem eſt iuriſdictionis, qua legatus fungitur; Nam dare tutorem permiſſum eſt, & ipſis legatis nominatim d.l.1.de tut.& cur.dat. iuncta d.l. muto.§.tutoris; & ſi ergo legatus caret mero, & miſto Imperio, non tamen ſequitur dare tutorem eſſe iuriſdictionis, ſed poteſtatis. Tertio adducunt plura iura, in quibus ſcriptum eſt, magiſtratū pro ſua iuriſdictione, & ſecundum ſuam iuriſdictionē dare tutores, vt in l. 3. in prin.de poſtul.l.3.§ ſed & ſi fortè iud. ſol.l.2.C. de off. eius qui vic.alt.ger.& apertius in ℱ.ſed hoc iure Inſt. de attil. tut. ergo &c. Reſpondetur primo quod in prædictis locis iuriſdictio latè ſumitur pro poteſtate, ſicut ſupra

pra diximus in prælud. Aliquando ſumi, & ſenſus erit, quod magiſtratus dant tutorem; iuxta poteſtatem ſibi à l. conceſſam. Reſpondetur ſecundo, illa verba pro ſua iuriſdictione, vel ſecundum ſuam iuriſdictionem habere hunc ſenſum, vt referantur ad eos, & qui dantur tutores & quibus dantur, nempè quod magiſtratus dare debent tutores illos, qui ſub ſua iuriſdictione ſunt, non autem exteros l. 1. l. 3. l. Diuus Marcus, de tut. & cur. dat. ab his; ita & pupillis qui & ſua inprouincia oriundi ſunt, & vbi habent ſuas facultates l. vnica C. vbi pet. tut. vel ſaltē aliquam eorū maiorē partē: ſic d. §. ſed hoc iure explicauit ibidem Baldouin. & Bell. lib. 1. ſupp. iur. cap. 2. Eſt igitur concludendum veram eſſe primam illam ſententiam, quod datio tutoris ſit poteſtatis, quæ à S.C. & à Principibus multis conceſſa fuit nominatim, & primum Tribunis plebis anno 443. ab vrbe condita M. Valerio, & P. Decio Conſſ. auctor eſt Theophil. in Inſt. de Attil. tut. Deinde Prætoribus Vrbanis, vt idem auctor ſcribit: poſt modum Conſulibus, quod à Claud. Cæſ. factum fuiſſe teſtatur Suet. in Claud. cap. 23. Conſtituti deindè fuerunt ab Antonino Philoſopho Prætores tutelares ſicut memoriæ proditum eſt à Iulio Capitol. in vita ipſius Antonini, & ab Alex. ab Alex. lib. 2. dier. genial. c. 15. & à Cælio Rhodeg. lib. 75. lect. antiq. c. 30. in fi. & tū eadem poteſtas data fuit legatis Proconſulum, & Præſidum iuridici Alexandriæ, ac magiſtratibus municipalibus d. l. 3. & l. vbi abſunt de tut. & cur. dat. ab his l. pen. de off. Proconſ. l. 2. de off. iurid. Alexan. & d. §. ſed hoc iure. Inſt. de Att. tut. Et ex his, &c.

Quæro duodecimo. An remouere tutorem ſit meri, vel miſti Imperij?

ET miſti eſſe Imperij ſcripſit Bar. in l. cognitio in prin. de off. eius, & in l. 1. §. ſuſpecti ad Turp. quem reliqui penè omnes ſequuti ſunt, & communem eſſe opinionem teſtatur Vallaſ. hic num. 238. Idem ſcripſit Eguin. Baro Inſt. de ſuſp. tut. in prin. Idem Coraſ. d. l. cognitio, Ea ratione primo vſus eſt Bart. quia off. Iudicis nobili expeditur ad priuatam vtilitatem; id quod miſto Imperio conuenit, ſecundum miſti Imperij definitionem ab ipſo Bart. traditam. Verùm facilè reſpondetur quod cum vera non ſit illa definitio miſti Imperij, quam attulit Bart. non etiam eſt vera hæc argumentatio. Affertur ſecundo, quod cognitio ſuſpecti tutoris, remotioque ipſa ſolum cognoſci poteſt pro Tribunali à Præſide l. 1. §. ſuſpecti ad Turp. ergo eſt miſti Imperij, alioquin, & ab inferioribus magiſtratibus municipalibus cognoſci poſſet. Reſponderi poteſt argumentum non concludere, quia hac conſideratione inſpecta, dici poſſet eſſe ēt meri Imperij, poſtquam illius cauſæ non niſi à maioribus magiſtratibus cognoſci, & deffiniri poſſunt. Tertio itaque & rectius dici poteſt ſuſpecti tutoris poſtulationem, atque accuſationem miſtā, quandā naturam obtinere, ſicuti de quærela inofficioſi teſtamenti ſcribunt gloſ. in l. Papinianus in prin. de inoff. teſtam Cagn. in rubr. eod. tit. nu. 4. Nam & priuatum pupilli commodum, & vindictam publicam reſpicit: Et licet aliquando grauius, aliquando mitius puniatur l. 1. §. ſolent de off. Praf. vrb. & l. 1. §. ſuſpecti ad Turp. non tamen eius natura immutatur. Cum itaque remotio ipſa ab adminiſtratione, reſpiciat

nil aliud quis petat, niſi priuatũ cõmodũ,& vtilitatem pupilli,atq; ita ciuile videatur omnino negotium. Nam reſpondetur quod etiam ſi proponens quærelam remotionis tutoris expreſsè profiteatur,nolle tutorem infamem fieri; nihil agit,ſed infamia omnino ſequitur.l.2. de ſuſp.tut.Immò nec Iudex ipſe efficere id poteſt, cum facti quidem quæſtio,in poteſtate iudicantis ſit, iuris verò auctoritas in poteſtate legis l.1.§.1. ad Turp. & l.ordine ad municip. Remouendi autem ſuſpectos tutores poteſtatem habent permulti, ſi à lege ipſo iure ſit, iuxt. l.eum qui C.de ſuſp.tut.Conceditur etiam legato Proconſulis l.1.§.damus de ſuſp.tut. & Inſt.eod.tit.in prin. Si verò ſit remotio mediante ſententia, hanc faciunt ſolùm Præſes in prouincia,& Præf.vrbi Romæ d.l.1.§.ſolent de off.Præf.vrb.& l.1.§. ſuſpecti ad Turp. vbi Bart. ſic declarat,Coraſ.in d.l.cognitio in princ.

Quæro decimo tertio. An legitimatio per reſcriptum ſit iuriſdictionis, vel miſti Imperij, vel potius poteſtatis?

PRima fuit opinio eorum qui ſcripſerunt eſſe miſti Imperij.Hac in opinione fuerunt Bart.hic nu.17 & Purp.nu.29.Alc.186.viſus eſt idem ſentire, idem ſcripſit Bal.in l.geſta C. de re iud. & motus eſt Bart. ex text. illud ibi afferre Imperio, & §.pen.ibi Imperatoris munificentiæ,in authen.quib.mod.nat.eff.ſui.qui non probat vt inferius dicemus. Secunda fuit opinio Abb. in c.per venerabilem qui fil.ſint leg.quod legitimare per reſcriptum ſit ſimplicis iuriſdictionis.Eſt ſanè voluntariæ iuriſdictionis ſicut adoptio, & emancipatio à quibus licet argumentari, vt explicat Bart.l.vlt.C. de emanc.lib. Ve-

Quæro decimo quarto. An cauſæ appellationum ſint miſti Imperij, vel iuriſdictionis.

HAc in diſputatione conſiderandi ſunt duo caſus, qui in cauſis appellationum ſolent confici, vnus eſt ipſius actus appellandi, & admittendi appellationem Alter eſt cognitionis, atque ita proſequutionis, diffinitioniſque appellationis. Ille primus actus qui fit à parte appellante a ſententia contra ſe lata, reſpectu ipſius appellantis eſt manifeſtum non eſſe nec miſti Imperii, nec iuriſdictionis, cum ſit actus perſonæ priuatæ. Actus verò qui fit ab ipſo Iudice admittente appellationem, non ēt eſt miſti Imperii, cum nullā contineat cohercitionem, ſed eſt ſimplicis iuriſdictionis, cum ſolum cognoſcat, an ſit admittenda, vel non appellatio, & aliquando eam admittit, & aliquando reiicit. Qua ex re intelligimus minus rectè ſenſiſſe Bologn. hic nu. 101. qui exiſtimauit hunc actum eſſe miſti Imperii. Et eo magis huius opinio reiicienda eſt, quia & ipſe conſentit cum Comenſi, de qua ſtatim dicemus, quod vbi cauſa principalis eſt ſimplicis iuriſdictionis, ita quoque ſit ipſa cognitio appellationis. Et tamen vult Bologn. abſolutè hunc actum admiſſionis appellationis eſſe miſti Imperii. De ſecundo actu appellationis dicendum nunc eſt, nempè an cognitio cauſæ appellationis ſit miſti Imperii, vel iuriſdictionis? Et dicendum eſt quod ſi cauſa principalis fuit miſti Imperii, vt puta, ſi appellatum eſt à ſententia de danda bon. poſſeſſione, quam certo ſcimus eſſe miſti Imperij, vt hic, ipſa cauſa appellationis erit pariter miſti Imperij, Ita è contra ſi cauſa principalis eſt meri Imperij, vel ſimplicis iuriſdictionis, ſic etiam erit ipſa cauſa appellationis. Hanc ſententiam quæ mihi ſummopere

pla-

placet,probarunt Com. l. 1. §. ſolet quan. app.ſit. & ibidem Ang.& Aret.& Caſtr.in l.vlt.C.de ped.iud. Socc.l. 1.nu.89.quis,& à quo app. Iaſ.hic nu.29.in fin.& prius Caccialup.nu.60. deinde Bol.nu. 101. verſ.ſi verò conſideratur. His accedit Præpoſ. in rubr. extra de app. col.17. Prima ea ratione adducti ſunt,quod appellatio non mutat naturam cauſæ principalis, ſi ergo cauſa principalis erit ſimplicis iuriſdictionis,ita & appellatio. Illud antecedens quod ſcilicet non mutetur natura probatur in l.cũ quid;iud.ſol.vbi fideiuſſor qui promittit in prima inſtantia tenetur & in cauſa appellationis ſi fideiuſſit pro eo quod fuiſſet iudicatum à Iudice primo, & ſuo ſucceſſore;ad quod non teneretur ſi cauſa eſſet diuerſa. Idem apertius probat tex.l. 1.an per alium cauſa app. agi poſſ. quo loci manifeſtè reſpondit Vlpianus quod cauſæ appellationis agi poſſunt per procuratorem, quando & in prima inſtantia per eum tractari potuerunt,& ibi Ang. ſcriptum reliquit,quod ſi cauſa principalis eſt ſummaria, ita quoque ſummaria eſt cauſa appellationis, & Ang. ſequutus eſt Fel.in cap.cum te primo not.de off.del.Con fert.l.inuitus.C.de.procur. vbi Doct. præſertim Iaſ.col. 2.ſcribunt quod generalis procurator cauſæ, tenetur proſequi appellationem,cum ſit eadem cauſa. Secundo accedit quod magiſtratus municipales non poſſunt ea exercere quæ ſunt miſti Imperii.l.4 §. ſi fortè de damn. inf.l. ea quæ ad munic. & tamẽ poſſunt cognoſcere cauſas appellationum cum appellatum fuerit à ſententiis Iudicum à ſe datorum.l.1.& vlt.quis & à quo app. quæ iura locum habent etiam in magiſtratibus municipalibus cum generaliter loquantur, & magiſtratus illi appellentur qui Iudices dederunt,vel iuriſdictionem mandarunt, quod & municipalibus conuenit. Nunc ſupereſt vt diluamus, & confutemus rationes, & argumenta eorum

qui

qui opinati ſunt cauſas appellationum eſſe ſemper miſti Imperii, qua ſanè in opinione fuerunt Bart.l. 1. §. ſolent col. 1. quando app. ſit Ang. in l. & quia in fi. hoc tit. Alex. in hac l. nu. 33. qui eiuſdem opinionis recenſet Bald. in rub. extra de off. del. & hanc quoque probauit Purp. hic nu. 308. Primo ea ratione moti ſunt, quia hæ cauſæ expediuntur off. Iudicis nobili ad priuatam vtilitatem, quod miſto conuenit Imperio, ſecundum definitionem miſti Imperii à Bar. traditam: quæ ſanè ratio non viget, cum, & iã ſæpius diximus, ꝙ deffinitio illa vera non ſit. Secundo adducitur, quod cauſæ appellationum iure ciuili inſpecto delegari non poſſunt glo. in l. eos C. de app. & ſi ſecundum ius Pont. delegari poſſunt, vt glo. inquit in d. cap. ſuper quæſtionum §. intentionis de off. del. ergo cauſæ appellationum ſunt miſti Imperii, quæ delegari non poſſunt. Verùm reſpondetur quod poſſunt delegari etiam ſecundum ius Cæſar. ſicuti probari creditur in authent. ad hæc. C. de iud. ſecundum glo. interpretationem, cum ait Iudicem appellationis poſſe quidem totam ipſam cauſam appellationis delegare, partem verò illius nõ, & ibi aliqui eã recipiunt. Quæ interpretatio mihi non placet. Idem etiam probatur in l. præcipimus. §. huic ſaluberrimæ. C. de app. vbi conſtitutum eſt, quod cauſæ appellationis deuoluuntur ad Præfectum pretorij, qui aliis Iudicibus cognoſcendas delegare poteſt. Nec dicendum eſt d. §. huic ſaluberrimæ loqui in Principe, quaſi quod in inferioribus magiſtratibus diuerſum ſit: nam reſpondetur quod ex quo non apparet Principem ſpecialiter id ex ſua perſona velle cognoſcere dicitur voluiſſe vti iure communi ordinario iuxta l. digna vox. C. de legib. Et præterea cum hoc ſit clarum iure Pont. cap. interpoſita §. illud de app. Idem eſt dicendum in iure Cæſareo, cum in dubiis lex Ciuilis non de-

digne-

dignetur imitari ſacros Canones cap.1. de oper.no.nũc. Tertio affertur argumẽtatio hæc, reſtitutio in integrum, & appellatio æquiparantur.l. præfecti de minor. Atqui reſtitutio miſti eſt Imperii. l. ea quæ ad munic. ergo & appellatio. Sed facilè reſpondetur, quod & ſi in aliquibus à pari procedant d.l.præfecti, non tamen in omnibus facta eſt æquiparatio, ita quod ſumi debeat argumentum de vna ad aliam, iuxta tradita ab omnibus in cap.tranſlato de Conſtit. vbi Dec. & tradunt Alexan.l.ſi quis maior nu. 10.C.de tranſ. & Iaſ.in l.2.nu.19. de iureiur. concedimus igitur à pari procedere quo ad effectum impediendi iudicatum d.l.præfecti,& l.1.C.ſi adu. rem iud. quemadmodum etiam dicimus de ſupplicatione, quæ iudicatum ſuſpendit, & reſcindit ſicut ipſa appellatio authent. quæ ſupplicatio. C. de precib. Imper. off. Non tamen hinc ſequitur, vt appellationis cognitio ſit miſti Imperii,vt fortè ſunt reſtitutio & ſupplicatio,de quibus ſuis locis dicemus. Quarto, & vltimo affertur hæc ratio quod quando lata eſt ſententia, & ſi cauſa ſui natura eſt iuriſdictionis, attamen aſſumit poſtea auctoritatem ſententiæ, de cuius correctione deinde agitur: quæ ſanè correctio adeo eſt in cõſideratione, vt ob illam non poſſit appellari niſi ad ſuperiorẽ l.præcipimus.C.de app. & §.vlt.auth. de app. Verùm facilè reſpondetur quod & ſi in appellatione tractatur de correctione ſententiæ, non tamen mutatur natura ipſius cauſæ principalis, vt demonſtrauimus. Diffiniri etiam hic poteſt, & illa iuris q.quæ huic noſtræ affinis eſt, An cauſæ nullitatis ſententiarum ſint miſti Imperii, vel iuriſdictionis? Et eſſe miſti Imperii ſcripſerunt multi commemorati à Iaſ. hic nu. 30.Purp.309. & Bol.102.qui aſſeruerũt hanc eſſe cõẽ opinionem. Ego tñ exiſtimo, vt paucis dicam,quid ſentiã, veriorem eſſe opinionem illam quam ſentit Iaſ. nu.

30.

30.in fi.cum dixit eſſe diſtinguendum, vt dictum fuit ſupra de cauſis appellationũ hoc eſt quod ſi cauſa principalis eſt miſti Imperii, ita etiam miſti Imperii erit cauſa nullitatis, ſin verò cauſa principalis eſt iuriſdictionis, ita etiam iuriſdictionis erit cauſa nullitatis. Ea eſt ſolida huius ſententiæ ratio, quod nullitas à pari procedit cum ipſa appellatione immò dicitur quædam appellatio; nam in appellatione ineſt quodammodo nullitas.l. quædam mulier fam. erciſ.l. Carmelia Pia de iur. patr. & tradunt Alex.in l.4.§.condemnatum nu.14.de re iud. & ibidem Rip.num.26.cum dicunt nullitatis exceptionem,ita impedire exequutionem ſententiæ, ſicut impedit appellatio. Hinc fit qui ſicuti attenta appellatione pendente reuocantur tot.tit.nil in nou.app.pend.ita pendente cauſa nullitatis, vt ſcribunt Bar.in l.1. col. C.de ſecundum tab. & ibi Iaſ.nu.1. Hinc. Abb.in cap.dilecto num. 8. de app. & ibidem Franc.nu. 23. & apertius Bald.in l. ab exequutione num.13.C.quor.app. non recip.quem ſequutus eſt Aret.conſ.75.col. vlt.verſ.præterea, ſcripſerunt nullitatem dici,& nominari poſſe appellationem. Idem ſentit Bar.in l.1.nu.11.C.quan.prou non eſt nec. quemadmodum ergo appellatio non mutat, vt ſupra diximus,naturam cauſæ principalis,ita nec ipſa nullitas.

Quæro decimo quinto. An recognitio ſententiæ ex ſupplicatione ſit miſti Imperij, vel iuriſdictionis, vel poteſtatis?

VNA fuit opinio eorum qui ſcripſerunt eſſe miſti Imperij,qua quidem in opinione fuerunt Bar.hic nu.8.& alij commemorati,& ſequuti à Curt. Iun. num. 106.Vallal.229. Purp. 301. Alc. 198. & eandem opin.

probauit idem Caccialup.num.54.Et ea ratione adducti ſunt, quod ſoli Principi conceditur recognoſcere ſententiam,ex ſupplicatione authent. quæ ſupplicatio C.de precibus imp. off. Immò nec Præf. prætorio, tametſi ſupremum obtineat magiſtratum, recognoſcit ſententiam ex ſupplicatione; ne contingat eum eſſe Iudicem ſuæ cauſæ, aduerſus tex.l. qui iuriſdictioni infra eod. & l.1. C.ne quis in ſua cauſ.ſib. ius dic. Libellus quidem ſupplicationis porrigitur Præf. prætorio, ne à ſe latam, vel ab alio ſententiam exequutioni demandet, ſed recognitio ipſa à ſolo Principe fit.l.1. C. de ſent.Præf. præt.ſic etiam intelligendus eſt tex.l.ſi quis aduerſus. C. de precibus imp.off.Et ideo in d.authent. quæ ſupplicatio ſolum agitur, de libello offerendo ipſi Præf. prætor. ſicuti etiam eius Conſiliariis, ſeù Aſſeſſoribus offerri poteſt, vt ibi,& apertius in Nouell.119.vt donatio propter nuptias §. aliud ad hæc, ex qua deſumpta fuit d. authent. quæ ſupplicatio. Verùm ratio hæc non concludit, cum non ſit bona conſequentia, recognitio ſententiæ ex ſupplicatione eſt reſeruata Principi, ergo eſt miſti Imperij; Nam videmus l. condendæ facultatem, eſſe Principi reſeruatam l.vlt.C. de legib. & tamen non eſt miſti Imperii,ſed ſolius poteſtatis, vt diximus ſupra quæſt.1. Secunda eſt opinio,quod recognitio hæc ſit ſimplicis iuriſdictionis quam quidem defendi fortè poſſe ſcribit Alc. hic num.198. Primo ea ratione quod ſicut appellatio ſuccedit loco cauſæ principalis, & illius naturam non immutat.l.cum apud iud.ſol.l. 1. an per al.cau. app. ita etiam ſupplicatio appellationis loco ſubrogatur d. l. ſi quis aduerſus.C.de Præc.imp.off. Cum autem ſubrogatum ſapiat naturam eius, in cuius locum ſubrogatur l. eum qui §. qui iniuriarum ſi quis caut. dicendum eſt recognitionem eſſe eiuſdem naturæ cuius fuit cauſa appel-

latio-

lationis. Atqui cauſa appellationis poteſt eſſe ſimplicis iuriſdictionis, ergo & recognitio hæc. Verùm reſpondet Alc. loco præcitato, in hac iuriſdictionum materia, non ſemper ſubrogatum ſapere naturam eius, in cuius locum ſubrogatur, vt docuit Abb. in cap. ſuper quæſtionum §. ſi verò de off. del. ex illo tex. Et poſt Alc. in cap. quia nu. 6. de iud. Menoch. de arb. iud. lib. 1. quæſt. 54 num. 32. Præterea reſponderi poteſt, argumentum non concludere, cauſa reductionis eſſe ſimplicis iuriſdictionis, ergo vel iuriſdictionis, vel miſti Imperij, vel etiam meri, ſicuti eſt ipſa cauſa principalis, & quemadmodum de ipſa appellatione diximus. Tertia eſt opinio quam præter alios in medium nunc profero, vt diſtinguamus duos caſus, ſicuti duo ſunt actus in ipſa recognitione ex ſupplicatione. Primus eſt actus, atq; ita caſus, quando ipſe Princeps accepto libello ſupplicationi admittit, atque ita concedit reuiſionem, recognitionemque ſententiæ. Hic actus non eſt nec iuriſdictionis, nec Imperij; ſed poteſtatis, cum ſit gratia quædam & liberalitas Principis, & quid ipſi Principi tantũ permiſſum d. l. 1. C. de sẽt. Præf. prætor. Secũdus eſt actus ipſius reuiſionis, & recognitionis hic eſt vel iuriſdictionis, vel miſti Imperij, ſicut eſt ipſa cauſa principalis. Ea eſt ratio quia etſi multis hæc recognitio, ſeù reuiſio, quantum ad ſuos effectus reſpectu initii differat ab appellatione, vt declarat Iaſ. in l. ſi quis aduerſ. C. de precib. imp. off. & alii commemorati à Menoch. lib. 1. de arb. iud. quæſt. 70. nu. 23. vt eſt illa differentia quod appellatio ſuſpendit exequutionem ſententiæ, recurſus verò, ſeù reuiſio non ſuſpendit; attamen quantum ſit ad ipſius recognitionis proceſſum & ſimilia illa reuiſio recognitionis regulariter ſecundum terminos appellationis, vt tradit glo. not. in d. l. 1. C. de ſent. Præf. præt. quam ſingularem dixerunt Marſil. ſing. 88. ſtatutũ,

&c.& alij à Menoch.relati d.quæſt. 70. num. 27. Non enim reuiſio immutat naturam ipſius cauſæ principalis, ſed ſolum efficit, vt hic reuiſor de ea cognoſcat, & iudicet, ſicuti cognoſcere, & iudicare debuit ille primus, vel ſecundus Iudex. Quemadmodum ergo appellatio eſt miſti Imperij, vel iuriſdictionis, quando cauſa principalis ita fuit, ſic & hæc ipſa recognitio ex ſupplicatione.

Quæro decimo ſexto. An reſtituere in integrum ſit miſti Imperij, vel iuriſdictionis.

ET eſſe miſti Imperij affirmarunt Bart. hic num. 19. Dec.56.Cur.Iun.109.Sap.51.Vallaſ.230. Coraſ. 30. & Bol. 96. idem ſcripſit Loriot. de iuriſd. & imp. axiom.29.in fin. & horum ſententia mihi pariter probatur. Primo aſſertur l. ea quæ in fi.ad munic.quo loci reſpondet Paul. magiſtratus municipales non poſſe facere ea quæ ſunt magis Imperij, quam iuriſdictionis, atque ita quæ miſti Imperij ſunt, ſicuti interpretes omnes exponunt. Affert exemplum Vlpianus vt reſtituere in integrum; & fortè ea eſt ratio, quod reſtitutio hæc non conceditur niſi cauſa cognita.l. in cauſæ la prima §. cauſa cognita de minor. Ea autem quæ cauſæ cognitionem deſiderant, magiſtratibus municipalibus conceſſa non ſunt; ſed Prætori reſeruantur l. 4. ſi fortè de damn. inf. Hinc I. C. in l. vbicunque de reg. iur. reſpondit, quod vbicunque cauſæ cognitio requiritur, ibi Prætor deſideratur, & Vlpianus in l.4.§. cauſa cognita de bon. poſſ & l.2.§. dies ſi quis ordo. ſemper reſpondit ea quæ cauſæ cognitionem poſtulant, Prætorem pro tribunali cognoſcere. Hoc itaque reſponſum l. ea quæ ſatis probat ſententiam hanc. Nec obſtat conſideratio Longouall. hic num.

num.126.cum dixit in d.l.ea quæ,non afferri exemplum illud reſtitutionis in integrum pro exemplo miſti Imperij, ſed veluti quid magiſtratui municipali minimè competens. Nec finis illius reſponſi coheret principio, vt principium cum ipſo fine coniungatur, ſed ſunt ſeparata, cum interpoſita ſit clauſula complectens multa,quæ ad magiſtratum municipalem non pertinent; Nō inquam obſtat hæc conſideratio, quandoquidem finis pendet à capite, & illi omnino coheret; nam poſtquam Paulus generalem quandā ſententiam propoſuit, quā dixit magiſtratibus municipalibus conceſſa non eſſe quæ ſunt meri Imperij, quam iuriſdictionis, ſubiunxit declarando quæ ea eſſent,quæ his magiſtratibus permiſſa non ſunt:quam declarationem ſi non ſubiunſiſſet obſcuram, & confuſam omnino reliquiſſet generalem illam ſententiam. Contra iam opinionem quod ſit reſtitutio in integrum iuriſdictionis probauit Longouall. hic nu. 128 Primo ea ratione motus, quod miſti Imperij cauſæ modicam in ſe habent cohercitionem l.1. §.vlt. & l.vlt. de officius, ſed in concedenda reſtitutione nulla intercedit cohercitio, cum amiſſa tantum actio reſtituatur.l. vlt.C. & quib.cauſ. mai. ergo reſtitutio hæc non eſt miſti Imperij, ſed iuriſdictionis. Reſpondet Loriot d. axiom.29. in fin. fieri poſſe quod miſti ſit Imperij, & tamen nulla adſit cohercitio, cum Imperium cohercitionem non ſignificet l. quod iuſſit de re iud. & modica cohercitio, ait ille, miſtū Imperium nō eſt, ſed Imperij ſpecies l. iubere cauere infra eod. Quæ reſponſio recipienda non eſt, cum verè Imperium in cohercitione poſitum ſit.l.ſoler de off.Proc.l.noſtra,& ſuo loco diximus Reſponderi melius poteſt, quod immò in hac in integrum reſtitutione cohercitio conſiderari poteſt,nam cohercitione opus eſt,quando minor ſua iuriſdictione priuatus

uatus reſtituitur inuito, & reluctante poſſeſſore, qui de poſſeſſione non vult recedere, iuxt. d. l. ea quæ in vlt. verbis ad munic.quod ſcripſerunt Cur.Iun. hic nu.109. & Bol. 96. Secundo huic opinioni ſuffragari videtur tex. l. in cauſæ la ſeconda §. vlt. de min. quo in loco reſpondit Præfectum vrbi, & cæteros magiſtratus pro ſua iuriſdictione in integrum reſtituere. Verùm reſpondetur illa verba pro ſua iuriſdictione debere exponi, ideſt pro ſua poteſtate, quemadmodum diximus ſupra quæſt. 11.ſumi in l. 3.in prin. de poſtul. & l.3.§. ſed & ſi fortè iud. ſol. & in §. ſed hoc iure Inſt.de attil.tut. quibus in locis ſcriptum eſt, magiſtratus pro ſua iuriſdictione dare tutores, ſumitur ibi iuriſdictio pro poteſtate. Præterea & ſecundo interpretari poſſunt hæc verba, pro ſua iuriſdictione, vt referantur ad eos, quibus conceditur reſtitutio, & contra quos datur, vt ſit ſenſus quod magiſtratus reſtitutionem concedunt illis, & contra illos, qui ſub ſua iuriſdictione ſunt, non autem alijs, vel contra alios. Tertio Fulciri videtur hæc opinio ex text. l. vlt.in fin. C. vbi & ap. quem, vbi cauſæ reſtitutionis in integrum poteſt delegari, quod alioquin permiſſum non eſſet, ſi miſti eſſet Imperij, cum illæ delegari nequeant. Et rurſus diffinit eo loci Iuſtinianus reſtitutionem hanc poſſe peti apud quoſcunque Iudices, & ibi excipiuntur arbitri, & reliqui, qui ſolam notionem habent. Eſt ergo reſtitutio hæc iuriſdictionis ſimplicis alioquin non omnis Iudex eam concedere poſſet. Reſpondetur falſum videri quod dictum eſt cauſas miſti Imperii delegari non poſſe, Verius enim creditur poſſe, ſicut docuit Longouall. hic nu. 146.Et dicemus ſuo loco. Non etiam obſtat reſtitutionem poſſe peti apud quoſcunque Iudices, quia reſpondetur intelligi de Iudicibus, qui iuriſdictionem obtinent, quæ quidem iuriſdictio intelligitur lato ſumpto vocabu-

lo, vt ſignificet miſtum Imperium, vt conueniat cum d.l. ea quæ in ſi.ad munic. Quarto, & vltimo afficitur text. cap.cauſa de in integr.reſt.vbi manifeſtè habetur, cauſam reſtitutionis in integrum coram delegatis tractari poſſe, ſiue delegatio ſpecialis, ſiue generalis facta fuerit. Eſt ergo reſtitutio hæc ſimplicis iuriſdictionis, alioquin delegari non potuiſſet. Cæterũ reſpondet Longouall. hic nu. 130. Pont. Max. eo in loco erraſſe cum dixit cauſam reſtitutionis poſſe tractari coram delegatis; Eſt ſanè error, cum repugnent d.l. ea quæ, & alia ſupra commemorata. Et error comprobatur ex eo, quod eodem in loco dixit Pont. arbitros poſſe reſtituere cum tamen hoc omnino falſum ſit l.vlt.C.vbi & ap. qu. Et hoc mirum videri non debet, nam & alias ſæpè erraſſe Pontifices in eorum Conſtitutionibus videmus, ſicuti errores aliquos detexit Alc.lib.2.diſpunct.cap.23.& 24.& accedit error ille, de quo in cap. 2. 16. quæſt.1. cum dixit Monachos eſſe dictos quaſi ſingulares, cum tamen verius ſit dici Monachos græcè, quod latinè ſonat ſolitarios. Quo circa per ſæpè dicere ſolebat Cyn. noſter tranſeat cum cæteris erroribus Canoniſtarum: qua de re apud Bar.in l.1.§.1.de requir.reis.var.q. 109.col.3. & Vigl. in §. ſed prædicta omnia in fin. Inſt. de teſtam. Sed reſponſio hæc recipienda non eſt, cum affirmare non debeamus erraſſe Pontificem quid enim prohibet quin dicere poſſimus Iuriſconſ. erraſſe, & ipſum Iuſtinianum, nam & alias eos erraſſe perſpicimus, ſicuti Iuriſconſultorum aliquot errores detexerunt Accur.in l.filiusfam.§.Diui de leg.1. Bald. in l.vlt. §. ſed cum in ſecundam in fi. C. de furt. & copiosè Tiraq.de nobilit. cap.31. nu.535. Gomeſ.in §. fuerat col.1. Inſt. de act. Reſpondetur itaque ſecundo mirum non eſſe quod ſtatuerit Pont. in d. cap. cauſam, reſtitutionem poſſe tractari coram delegatis, cum iure

ipſo

ipſo Pontifice clarum ſit cauſas miſti Imperii ſine controuerſia delegari poſſe cap.vlt. de off ord. & cap. licet de off.vic.in 6. & ſupra ſuo loco diximus.

Quæro decimo ſeptimo. An mittere in poſſeſſionem ex ſecundo decreto ſit miſti Imperij?

HAC in re tres ſunt opiniones. Prima quod miſti Imperii ſit,ita Bar.hic nu.19. Dec.nu.55.Purpur. 313.Longauall.120. Coraſ.30.& Bol.96.Idem affirmarunt Dec.in l.iubere num.3. & Coraſ.in fin.inf a eod.& Eguin.Baro in comment.de iuriſd.pag.41. Primo adducitur text.l. ea quæ ad municip. cuius verba hæc ſunt, Ea quæ magis Imperii ſunt quam iuriſdictionis magiſtratus municipalis facere nō pōt. Magiſtratibus municipalibus nō permittitur in integrū reſtituere aut bona rei ſeruādę cauſa iubere poſſidere,&c.ecce ergo quod mittere in poſſeſſionē eſt magis Imperii,ſicque miſti,quam iuriſdictionis.Sed reſpondet Dec.hic nu.56. quod in d.l. ea quæ non loquitur de miſſione in poſſeſſionem ex ſecundo decreto, cum ibi agatur de miſſione in poſſeſſionem cauſa rei ſeruandæ, quæ ſummariam cauſæ cognitionem exigit,& ob id poteſt delegari l.4.§. vt bono u n d : off. eius. Quæ ſanè reſponſio ſi vera eſt, magis confirmat argumentum, nam ſi miſſio illa in poſſeſſionem, quæ cauſa rei ſeruandæ conceditur, miſti eſt Imperij d. l. ea quæ ſecundum Dec. explanationem, multo magis miſti eſſe debet Imperii illa miſſio quæ fit ex ſecundo decreto quæ quidem poſſeſſio vera, immò & dominium aliquando transfertur, vt declarant Bart. & reliqui in l. ſi finita §. Iulianus de damn. inf. & Menoch. de arb. iud. lib.2.caſ.6.Secundo affertur tex.l. iubere infra eod.iube-

re

re cauere,inquit,& in poſſesſionem mittere,Imperii magis eſſe, quam iuriſdictionis. Hic tex.à fortiori probare videtur hanc opinionem, nam loquitur de miſſione in poſſeſſionem ex primo decreto, iubere verò poſſidere eſt ex ſecundo decreto l. ſi finita §. ſi ante §. non autem ſtatim §. ſi quis autem,& §.ſeq. de damn.inf.& §.ſi de vectigalibus, quibus in locis Vlpianus differentiam conſtituit inter mittere in poſſesſionem, & iubere posſidere: nam mittere in poſſesſionem dicitur cum primum decretum interponit, iubet verò posſidere cum ſecundum adhibet quemadmodum illis in locis gloſ. exponit. Et miſſus in poſſesſionem non efficitur dominus, nec poſſeſſor. Iuſſus verò posſidere, verè dominus, & poſſeſſor efficitur;ſi ergo misſio in poſſesſionem ex primo decreto eſt miſti Imperij,multo magis, & illa misſio ex ſecundo decreto. Tertio affertur text. l. 4. §. ſi fortè de damn.infe. vbi, ſi duretur, ideſt differatur ab eo non cauere, qui cauere iuſſus eſt à ſolo Prætore, vel Præſide, non autem à Duumuiris, actor in poſſeſſionem mittitur cauſa cognita: Hoc intelligitur cum de ſecundo decreto agitur; & d.§. ſi fortè loqui de ſecundo decreto probatur,quia dominus ille de ſua poſſeſsione decidit; quod contingit in ſecundo decreto l. ſi finita §. ſi quis fortè cum §.ſeq.eod.tit.Cum ergo ſolus Prætor mittat in poſſeſsionem ex ſecundo decreto,dicitur illa misſio in poſſeſsionem miſti Imperij, alioquin à cæteris municipalibus,ideſt Duumuiris, qui iuriſdictionem obtinent. l. 1. ſi quis ius dic.fieri poſſet. Secunda fuit opinio Goueani in d.l.iubere, & lib. 1. de iuriſd. pag. 10. mittere in poſſesſionem eſſe ſimplicis iuriſdictionis, & motus eſt ex l. 1.de damn.inf.ibi cum res damni infecti celeritatem deſiderat,& periculoſa dilatio Prætori videtur, præter miſſionem ipſam in poſſeſsionem alteri delegat, eſt ergo

miſsio hæc iuriſdictionis, alioquin non poſſet delegari? Sed reſpondetur tex. illum potius contrarium probare, dum vult Prætorem ex cauſa tantum, nempè ob celeritatem poſſe delegare, quod arguit eſſe miſti Imperij, alioquin ſi eſſet iuriſdictionis liberè poſſet delegare. Et dum ibi dicitur Prætorem reſeruare iuriſdictionem ſumitur ibi latè iuriſdictio, pro ipſo miſto Imperio, ſicuti etiam ſumitur in l. Prætor ait. §. de eo opere de damn. inf. Tertia fuit opinio Rob. Aurel. lib. 4. ſent. iur. cap. 22 qui dixit mittere in poſſeſsionem ex ſecundo decreto non eſſe Imperij miſti, nec iuriſdictionis, ſed decreti, quo quidem in decreto aliquod extat Imperium inſtar animaduerſionis, quæ in gladio poſita eſt. l. ſolet de off. Proconſ. & hic, & ob id dicitur eſſe Imperii magis, quam iuriſdictionis. Cæterum opinio hæc iure minimè probatur, nõ enim apud Iureconſ. vel bonos auctores ſcriptum legi, decretum eſſe tertium genus poteſtatis, vt ſit ſpecies diſtincta à iuriſdictione, immo & Imperio, & aliquando pro ipſamet iuriſdictione ſumitur, vt in l. Prætor ait §. de eo opere de damn. inf. vbi I.C. iuriſdictionem appellat decretum, atque ita his omnibus abutitur. Et præterea ſi vera eſſet hæc diſtinctio, malè Vlpianus hic partitus eſſet iuriſdictionem, & Imperium, & Imperium ipſum in merum, & miſtum, quandoquidem omiſiſſet hoc decretum quòd non eſt dicendum.

Quæro decimo ottauo. An mittere in poſſeſsionem ex conſtitutione l. vlt. C. de edict. Diu. Adr. toll. ſit miſti Imperij, vel iuriſdictionis?

HAnc quæſtionem explanauit Menoch. in tract. de adip. poſſ. remed. 4. q. 53. quo in loco duos caſus con-

conſtituit. Primus eſt quando nullus extat contradictor, qui impedire velit hæredem illum ſcriptum in teſtamento, mitti in poſſeſsionem: quo in caſu recepta eſt Doct. opinio, miſsionem illam eſſe miſti Imperij, ita Bart. in d. l. vlt. nu. 13. Iaſ. nu. 16. Dec. nu. 31. & Cur. Iun. 88. cæteros præterea. Ea vſi ſunt ratione, quod miſsio hæc expeditur officio Iudicis nobili ad priuatam vtilitatem, ergo miſti eſt Imperii, iuxta eius Imperii definitionem à Bar. hic traditam. Sed non eſt ratio hæc ſatis ſolida, quia definitio illa Bar. ab omnibus ferè reiicitur, vt loco ſuo diximus. Rectius itaque dici poteſt, quod hæres miſſus in poſſeſsionem ex remedio illius l. vlt. verè poſſeſſor efficitur, ſicuti ibi omnes tradunt; ſed iubere poſſidere miſti eſt Imperii l. iubere infra eod. ergo miſs o hæc miſti eſt Imperii, & ita diximus ſuperiori quæſt. de miſſione ex ſecundo decreto. Secūdus eſt caſus qñ extat contradictor, qui impedire nititur hæredem mitti in poſſeſsionem ex remedio d. l. vlt. hoc in caſu miſsio hæc nō videtur eſſe miſti Imperii, quandoquidem à quolibet magiſtratu municipali fieri poſſe creditur, ita Bart. d. l. vlt. num. 13. & ibidem Iacobin nu. 22. Ea ratione moti, quod miſsio hæc iure actionis, non autem officio Iudicis nobili conceditur, ob id miſti Imperii non eſt, ſed iuriſdictionis, non mirum ſi poſſunt magiſtratus municipales hanc miſsionem facere l. ea quæ ad munic. Hanc rationem reijciunt Corn. ibidem nu. 10. & Zucchar. nu. 274. quia recepta magis eſt ſententia aduerſus Bart. miſsionem hanc exiſtente contradictore concedi officio Iudicis nobili. Cæterum ſiue Bart. ſiue aliorum rationem probamus, non inde ſequitur quod miſsio hæc ſit iuriſdictionis, vel miſti Imperii, ſicuti ex iam explicatis facilè eſt intelligere. Secunda ratione vſus eſt Zucch. ibi num. 274. miſsionem hanc celeritatem deſiderare, vt ſcriptum

eſt in d.l vlt.& in l.vlt.ff.de app.& in l.quiſquis C.quor. app.non rec.illæ autem quæ requirunt celeritatem,à magiſtratibus municipalibus expediri poſſunt l.1.de damn. inf.& tradit poſt alios Dec.in l.iubere nu.14.infra eod. Verùm nec ratio hæc concludit, nam ſi vera eſſet, idem dicendum foret, & ſuperiori caſu. Verùm exiſtimauerim hanc miſsionem in poſſeſsionem exiſtente aliquo contradictore,eſſe miſti Imperii;cum hinc exerceri magis poſsit Imperium,quã ſuperiori caſu;nam hic extat quem cohercere poſsit Prætor,ſuperiori verò non, Et præterea hæc miſsio dici debet magis eſſe miſti Imperii, quam illa de qua ſuperiori caſu diximus.

Quæro decimo nono. An dare bon poſſeſsionem ſit miſti Imperij, vel iuriſdictionis?

DVO caſus diſtinguendi ſunt ſecundum duo tempora, antiquum, & nouum, quibus diuerſimodè dari conſueuit bon.poſſeſs. Secũdum tempus antiquum bon. poſſeſsio ſollemniter ex decreto Prætoris peti, & dari conſueuit,iuxta l.ventre de acq. her.l. ſi ex duobus §.vlt.ff.de bon.poſſ. con.tab. & l.vlt. §.nos itaque C.de cur.fur.& poſt alios ſcribit Dec. in l.vlt.C. qui adm.nu. 5. Hodie verò non requiritur decretum, vel alia ſollemnitas in petenda,& decernenda hac bon. poſſeſsione,ſicuti crebrius noſtri affirmarunt, teſte Dec. in d.l.vlt. nu. 5.& nouiſſimè hãc defendũt ſententiã Petr. Stella in repet.l.nequicquam §.vbi decretum nu.28.de off.Proc. & Bell.lib.4. ſupput.c.1. & ſi diſſentiant multi, inter quos Alc.in l.1.nu.22. ſupra eod. & lib.2.parad. cap.13. Eſt ergo primus caſus quando conſideratur datio bon.poſſeſsionis ſecundum tempus antiquum, quo requirebatur

tur ſollemnitas decreti, hoc caſu recepta eſt Doct. opinio dare bon.poſſeſsionem eſſe miſti Imperij,ita Bar. hic nu.20.vt eum ibi declarat Vallaſ nu.231.& communem teſtatur Alc.nu.25.Eandem probarunt Eguin. Baro hic, & Coraſ.nu.27.Duaren.lib.1. diſp.ann.cap.53. & Charond.de iuriſd.& imp.num.22. Primo adducitur text. iſte ibi quod in dãda bon.poſſeſsione conſiſtit,Nec huic repugnat lectio Gouean.qui exiſtimauit ita eſſe legendum, Miſtum Imperium eſt cui iuriſdictio ineſt. deinde incæptiuè ſubdat Vlpianus Quod in danda bon.poſſeſſione conſiſtit; iuriſdictio eſt: nam huic lectioni obſtant omnes Codices in quibus legitur, miſtum Imperium eſt cui iuriſdictio ineſt,quod in danda poſſeſsione conſiſtit. Præterea ſi Goueani interpretatio probaretur, ſupplenda eſſent aliqua verba, vt puta, miſtum Imperium eſt cui iuriſdictio ineſt, quod in danda bon. poſſeſsione conſiſtit iuriſdictio eſt; Eſt etiam Iudicis dandi licentia,ſicque opus eſſet ſupplere duo illa verba,eſt ẽt; Quæ tamen ſuppletio nõ niſi magna ex cauſa admittitur, vt tradũt Imol. l.1.§.ſin autem de her.inſt.& Rip.in rub. ad Treb.nu.1. Secundo affertur tex. in d.§. vbi decretum, ſecundum interpretationem glo. ibi, reſpondet ibi Vlpianus, quod ea quæ requirunt decretum Proconſ. per libellum expedire nõ poſſunt;per libellum, id eſt per reſcriptum delegationis exponit ibi Accur. & cum eo multi, non ergo cauſ.bon poſſeſsionis poteſt delegari,& per conſequens eſt miſti Imperii. Verum (vt ingenuè dicam quod ſentio) non mihi placet hæc interpretatio, ſicuti eam reijciunt,& rectè Alc. lib.2. parad. cap.3.& Stella, ac idem Alc.in d.§.vbi decretum, & Vacon.lib.6.declar.iur.cap. 232.Tertio ſententiam hanc probat tex.l.4. §. vt bonorum de off.eius,iuncto tex.l. ea quæ ad munic.in eo §.vt bonorum voluit I.C.à pari procedere dare bon. poſſeſ-

ſionem,

Digitized by Google

nis reſtitutionem, vel aſſequutionem? Secundus eſt caſus quando conſideratur bon. poſſeſsio ſecundum tempus nouum, quo non requiritur ſollemnitas, & decretum vt olim; hoc ſanè caſu exiſtimo veriorem opinionem illorum, qui exiſtimarunt eſſe ſolius iuriſdictionis; qua quidem in opinione fuerunt Vallaſ. hic num. 231. & Bell.lib.4.ſupp.cap.3. in fin. Primo adducitur text.l. vlt. C. qui adm. quo loci conſtitutum eſt à Conſtantino bon.poſſeſsionem agnoſci, petique poſſe apud quoſcunque Iudices, etiam apud Duumuiros. Sed Duumuiri ſunt magiſtratus municipales inferiores, qui miſti Imperij cauſas diffinire non poſſunt iuxta l.ea quæ ad munic. & declarant Coraſ. & Gouean. in l. magiſtratibus infra eod.& Cuiac.in l.Duumuirum.C. de decur.lib.10. Et probatur ex l. 4 §. ſi fortè de damn.infe.vbi Duumuiris permiſſa non ſunt, quæ cauſæ cognitionem deſiderant, atque ita quæ miſti ſunt Imperij,vt ſupra explanauimus. Quibus intelligimus verum non eſſe, quod ad rem hanc ſcripſit Alc.in l.1.nu.26. ſupra eod.dum dixit hos Duũuiros non eſſe magiſtratus municipales,ſed maiores. Et Alc.traditio confutatur etiam ex l. 1. ſi quis ius dic. qua probatur hos Duumuiros obtinere ſolam ſimplicem iuriſdictionem, quam nec pœnali præcepto tueri poſſunt. Et rurſus in ea l.vlt. C. qui adm. conſtitutum eſt bon. poſſeſſionem peti, agnoſcique poſſe coram quibuſcunq; Iudicibus; Eſt autem certum non omnes Iudices poſſe ea quæ miſti ſunt Imperij: Nec obſtat ſi dicatur intelligi debere de quibuſcunque Iudicibus habilibus, quemadmodum dicimus verba vniuerſalia reſtringi de habilitate,iuxta l.vt gradatim §.1.de mun.& hon.Nam reſpondetur immò non poſſe reſtringi, ex quo apertè exprimitur ẽt apud Duumuiros peti, & agnoſci poſſe bon. poſſeſſionem,ſignificans permiſſum hoc eſſe apud Iudices

quoſ-

quoſcunque iuferiores; alioqui verba illa, quoſcunque eſſent ſuperuacanea. Hæc ſola argumentatio viſa eſt mihi ſolida, qua opinio hæc defendi poſſit, reliqua enim argumenta, quæ à Vallal. conſiderantur, leuia ſunt. Nunc ſupereſt, vt confutemus rationes eorum, qui opinati ſūt hoc in caſu bon. poſſeſſionem eſſe miſti Imperij, cum ſcilicet à Prætore petitur decerni, qua in opinione fuerunt Bart. in l. 1. num. 4. ſupra cod. & ibi Alex. num. 13. Dec. nu. 11. & Curt. Iun. num. 32. Primo ea vſi ſunt ratione quod expreſsè non eſt immutatum ſtare non prohibetur l. præcipimus in fin. C. de app. eſt enim fugienda ll. correctio, quantum fieri poteſt. Authen. quas actiones. C. de Sacroſ. Eccl. Cum autem inquit Bart. expreſsè correctum non ſit, quin decretum in agnitione bon. poſseſſionis adhiberi poſsit, ſequitur dicendum adhuc vigere ius antiquum, ergo eſt miſti Imperij vt olim. Reſpondetur vno verbo quod immò ius antiquum in agnitione bon. poſs. eſt correctum in d. l. vlt. C. qui adm. Secundo adduci ſolet ratio hæc, quod ita hodie vt olim decretum interponitur, ſi ex decreto decerni petatur, iuxta l. 3. §. miſsum de carb. ed. ergo dare bon. poſseſsionem, ita eſt miſti Imperii hodie, ſicut olim. Reſpondetur quod cum hodie non requiratur decretum etiā ſi petatur interponi, non erit neceſsarium, iuxta traditionem gloſ. in §. multis verſ. ſerui in ver. tranſitu Inſt. de libert. & text. l. n. in prin. C. de rei vx. act. & tradit Rip. in rub. de leg. nu. 2. Nec obſtat tex. d. l. 3. §. miſſum de carb. ed. quia reſpondetur loqui in confirmatione, quando ſcilicet decretum interponitur ad confirmandum ipſam bonorum poſseſsionem, iam agnitam, & acquiſitam, quo in caſu nos non verſamur. Nos enim loquimur de bon. poſſeſsione de nouo agnoſcenda, in qua non requiritur hodie aliqua decreti interpoſitio, ſed ſufficit qualiſcunque

teſta-

teſtatio agnoſcentis, apud quoſcunque Iudices. Tertio, & vltimo adducitur argumentum quod is qui petit ſibi decerni bon. poſſeſsionem à Prætore, vti velle videtur iure antiquo, quo iure dare bon. poſſeſsionem erat miſti Imperij, & ideo via illa quam quis eſt ingreſſus, patere ei debet, iuxt. l. ſi mulier. §. vlt. quod met. cau. & tradit Dec. in l. vlt. nu. 31. C. de ed. Diu. Adr. toll. Verùm reſpondetur primo hunc ſic petentem, petere potius ad confirmationem, quam vt de nouo detur, cum ſola ipſa agnitione quæſita fuerit bon. poſſeſſ. d. l. vlt C. qui adm. Non ergo miſtum Imperium poteſt conſiderari in hac ipſa confirmatione cum nec olim in confirmanda, ſed in danda bon. poſſeſſione verſaretur. Præterea, & ſecundo reſpondetur quod hodie ſublatum eſt adeo decretum, vt nec eo quidem vti quis poſſit, etiam ſi velit; id quod demonſtratur ex verbis d. l. vlt. quo loci Conſtantinus ſubſtulit captiones illas verborum, quibus olim opus erat in agnoſcenda petendaq; bon. poſſeſsione, & ad ſimilitudinem illius correctionis, addidit & correctionem decreti, quod non ſit adhibendum, ergo vt bona ſit ſimilitudo dicendum eſt, quod ſicut vti quis non poteſt, etiam ſi velit, illa verborum formula, ita nec ipſo decreto. Eſt ſimile quod à Iuſtiniano conſtitutum eſt in l. vlt. ꝟ. ſi autem dubius, & §. & hæc quidē C. de iur. delib. nam iure antiquo ſi hæres dubitabat adire hæreditatem dabatur ei tēpus ad deliberandum tot. tit. de iur. delib. Iuſtinianus deindè ſtatuit in d. §. ſin aūt dubius, neceſſariā non eſſe deliberationem, & nil vlterius dicit; & tamen hoc intelligitur quod non ſit neceſſaria etiam ex voluntate d. §. & hæc quidem: ergo idem dicendum eſt in caſu noſtro, vbi non modo dicit Conſtantinus neceſſarium non eſſe decretum, ſed etiam illud excludit: Hoc fuſius declarat Bell. d. lib. 4. ſupp. iur. cap. tertio.

Quæro vigeſimo. An interpoſitio decreti in arrogatione ſit miſti Imperij, vel poteſtatis?

ESſe miſti Imperij ſcripſerunt Bart. hic nu.17. & ibidem Purp.num.292.& Alc.183. ea ſola ratione quod ſoli Principi reſeruata ſit l.2.de adopt.§. cum autem & §.illud Inſt. de adopt. Altera verò fuit opinio, & probabilior, veriorque eorum qui affirmarunt eſſe ſolius poteſtatis, ita cenſuit ex Recent. Coraſ.hic num.33. eadem ratione ſcilicet quod ſit reſeruata ſoli Principi, & ob id poteſtatis eſt, non enim cogitur Princeps arrogationem hanc facere, ſuumque decretum interponere, ſed id totum poſitum eſt in ſua voluntate, & poteſtate ſicuti diximus ſupra quæſt.10.in conceſsione veniæ ætatis. Nec inter partes hic ius dicitur; ſed ipſe Princeps partibus ita volentibus arrogationem facit, vtiturque Princeps iure Pop. Rom. qui arrogationes ipſas facere conſueuerat l.2. in fin. C. de adopt. & egregiè explicat Gell.lib.5.noct.act.cap.decimonono.

Quæro vigeſimo primo. An interpoſitio decreti in emancipatione infantis, ſit miſti Imperij, vel poteſtatis?

HAC in re ſunt tres opiniones prima eorum qui opinati ſunt eſſe miſti Imperij, ita Bart.hic nu. 17. & cum eo multi, vt ſcripſit Purpur.nu. 393. ea adducti ratione quòd ſoli Principi conceſſum ſit.l.pen.de eman. lib. Secunda eſt opinio Longouall.hic num.123. eſſe

ſimpli-

ſimplicis iuriſdictionis ex d. l. pen. Tertia eſt opinio quam nunc conſidero vt ſit poteſtatis tantum, ex l. vit. C. de emanc.lib.ibi quibus permiſſum eſt,ac etiam alijs rationibus ſupra conſideratis.

Quæro vigeſimo ſecundo. An interpoſitio decreti in manumiſsione ſit miſti Imperij, vel iuriſdictionis, vel poteſtatis?

PRima fuit opinio eorum qui ſcripſerunt eſſe miſti Imperij, ita Bar.hic num.22.& cum eo communem eſſe ſententiam affirmarunt Curt.Iur.nu.114.& Vallaſ. nu. 240. eaque ratione primo motus eſt Bart. quod decretum hoc officio Iudicis nobili interponitur, cum ſit ad priuatam vtilitatem, & ideo eſt miſti Imperij, ſecundum definitionem traditam à Bart. Sed vno verbo reſpondetur definitionem veram non eſse,ſicuti ſuo loco, & alias ſæpiſsimè diximus. Secundo adducitur tex.l.2. de off.eius, quo loci reſpondit Vlpianus conſilium ideſt auctoritatē interponendi decretum, vt gloſ.ibi exponit, non poſse delegari, ergo eſt miſti Imperij; nam ſi iuriſdictionis eſset, mandari poſset. Sed reſpondetur non eſse bonam conſequentiam, delegari non poteſt, ergo eſt miſti Imperij, ſi quidē nec abſolutè verum eſt, quod miſti Imperij cauſæ non poſsint delegari, vt alias diximus,& vberius ſuo loco explicabimus. Et præterea auctoritas illa mandari non poteſt, quia Prætoris induſtria videtur electa, vt is videat,& cognoſcat,an interponi,vel non debeat decretum, iuxta l. nec quodque §. vbi decretum de off. Procon.ſ.quem ſupra declarauimus. Secunda fuit opinio Longouall hic nu.124. qui ex iſtimauit hanc decreti interpoſitionem eſse ſimplicis iuriſdi-

ctionis, motus quod ea quæ ſunt miſti Imperii minoribus magiſtratibus permiſſa non ſunt. l. ea quæ ad munic.& ſupra declarauimus. Atqui magiſtratus inferiores decretum hoc interponere poſſunt.l. vlt. C. de vindict. liber.& tradunt Recent.in l. 1.de off.eius vbi N'g. num. 95.ergo hæc decreti interpoſitio eſt iuriſdictionis. Verùm d.l.vlt.non probat; cum dicat magiſtratibus, quibus hoc ius datum eſt,atque ita reſtrictiuè loquitur. Præterea accedit quod in hac decreti interpoſitione,nec actu, nec habitu ineſt aliqua cohercitio, ſine qua miſtum Imperium dici non poteſt,nam partibus volentibus,& conſentientibus decretum hoc interponitur. Tertia eſt opinio quam nouè ego conſideraui, vt cauſa hæc ſit poteſtatis ex d.l.vlt. C.de vind.lib. ibi magiſtratibus, quibus hoc ius datum eſt, ius ideſt facultas, iuxta l. apud Iulianum §. ſi quis alicui de leg. 1. & tradit Dec. in l.emancipata num.12.C. qui adm. & quia hic non ius dicit inter contendentes,nec aliquod exercet Imperium.

Quæro vigeſimo tertio. An interpoſitio decreti in alienatione bonorum minoris ſit miſti Imperij; vel iuriſdictionis, vel poteſtatis?

PRima fuit opinio quod ſit miſti Imperii, ita ſenſerit in ſpecie Roffred.in tract.de libell.par.7. rubr.de S.C Clementino nu.4. quem ſequutus eſt nouè Octau. Simone tract.de decr. lib.1. tit. 1. inſpect.1. nu.75.cum dixerunt hoc decretum interponi à Iudicibus illis, qui facere poſſunt ea quæ meri, vel miſti Imperii ſunt. Ea afferri poteſt ratio quod interpoſitio huius decreti delegari non poteſt.l.2. de off.eius, ergo eſt miſti Imperii. Et præterea requiritur hic diligens cauſæ cognitio.l.ma

gis

gis puto §,ne paſſim de reb.eor.larè ſcripſit Menoch.de arb.iud.lib 2. caſ 171. Ea autem quæ cauſæ cognitionẽ requirunt Prætori reſeruantur, vt cauſæ miſti Imperii.l. 4.§. ſi fortè de damn. inf.& ſupra diximus. Verùm hæ rationes facilè diluuntur, quandoquidem non ex eo delegari prohibêtur,Prætorique reſeruãtur, quod miſti Imperii ſit, ſed quia ita nominatim, & ſpecialiter Prætori, vel Præſidi conceſsum eſt, vt mox dicam. Secunda fuit opinio Coraſ. & aliorum Recent.in d.l.2. de off. eius, quod hæc decreti interpoſitio ſit poteſtatis, Nam (inquit Coraſ.) lex nominatim, & ſpecialiter hoc mandauit Prætori,& Præſidi.l.1. & l.magis puto.§ non paſſim de reb.cor.l.1. C. de præd.min. Et propterea quæ ſpecialiter tribuuntur mandata iuriſdictione non transferuntur.l.1.in prin.de off.eius.

Quæro vigeſimo quarto. An diſputatio in cauſa ſtatus ſit iuriſdictionis vel miſti Imperij?

ET eſse iuriſdictionis ſcripſerunt Bart. hic num. 24. & Dec.nu.61.Cur.Iun 125.& Vallaſ 249.qui cõmunem eſse ſententiam aſseruit. Ea ratione adducti, quod cauſa hæc expeditur per viam actionum.§. præiudiciales Inſt.de act.eſt ergo iuriſdictionis. quia ſi eſsent Imperii exerceretur off.Iudicis. Rectius fortè dici poteſt eſse iuriſdictionis, quia propriè in ea ius dicitur inter contendentes, nec cohercitio corporiſq; caſtigatio, niſi modica,ſine qua iuriſdictio non conſiſtit,in ea verſatur. Nec obſtat tex.l.placet in fi.C. de ped.iud.quo loci conſtitutum eſt cauſas ſtatus non poſse alteri delegari,ergo non ſolius iuriſdictionis,ſed miſti Imperii ſunt. Reſpondetur cauſas ſtatus alteri mandari non poſse,non quia

ſint

ſint miſti Imperii, ſed ob earum grauitatem; Et propterea non niſi à maioribus magiſtratibus expediuntur. *l.* non diſtinguemus § de liberali de arbitr.l.pen.& vlt.C. vbi cauſ.ſtat. & l.ſi pater C. ne de ſtat.def. Ita videmus cauſas pecuniarias excedentes ſummam 300. aureorum à maioribus tantum Iudicibus ob earum grauitatem iudicari, & tamen non ſunt miſti Imperii, ſed iuriſdictionis,vt infra dicemus. Non probat ſecundo tex.l ſeruitutem de reg.iur.dum ſeruitutem morti comparat; cauſæ autem vltimi ſupplicii ſunt meri Imperii l. ſolent de off. Proconſ.& l.noſtra,ergo & cauſa ipſius ſtatus. Reſpondetur ex ſententia Dec. hic num.61.& in l.perſonam de reg.iur. ſeruos æquiparari mortuis, quo ad actus ciuiles non quo ad reliqua.

Quæro vigeſimo quinto. An cauſæ omnes pecuniariæ ſint ſimplicis iuriſdictionis?

ET eſse ſolius iuriſdictionis ſcripſerunt Bart. hic nu.26.Iaſ.32.Curt.Iun.nu.132.& Vallaſ.256.qui communem eſse teſtantur. Ea ratione quia,vt ſupra attingimus,hic ſolum ius dicitur inter contendentes, nec aliqua adeſt cohercitio,niſi modica illa,ſine qua iuriſdictio exerceri nequit.l.vlt.de off.eius. Illud autem hic eſt obſeruandum,quod vbi cauſa pecuniaria excedit ſummam 300. aureorum à maioribus tantum Iudicibus cognoſcitur,nec in ea ciuitatum defenſores ius dicere poſsunt §.audient,& §.& iudicare Authent. de def.ciuit. Cæterum obſtare hic videtur, quod Ciuitatum defenſores cognoſcunt cauſas modicæ caſtigationis, atque ita pænam indicunt corporalem d.§. audient, & tamen quælibet pæna corporalis maior eſt quacunque pecuniaria l.

in ſeruorum de pæn. Reſpondetur omiſsa reſponſione Iaſ.hic num. 32. leuem pænam corporalem non imponi viro nobili, pro pæna pecuniaria l.moris §. iſte de pæn. l.ſacrilegii pænam ad l.Iul.pecul. & Bart.in l. leuia num. 10. de accuſ. Quo circa ſequitur vilibus tantum perſonis imponi pænam hanc corporalem loco pecuniariæ: In quibus ſanè perſonis leuibus, pæna tenuis corporalis, non dr̄ maior pecuniaria. l. hæ operæ de op.lib.Bart.in l.1.§.vlt.in fin.de pæn.Fel.in cap. ad liberandum col.1. de iud. late Gom. in § item ſi quis in fraudem num. 42. verſ.2.limita Inſt.de actionib.

Quæro vigeſimo ſexto. An pæna corporalis loco pecuniariæ ſit iuriſdictionis, vel Imperij?

VNA eſt opinio, quod ſit ſolius iuriſdictionis, ita Bart.hic num.25.Purpur.num.334.qui hanc eſſe receptam affirmat, Ea ratione quod delegari hæc cauſa poteſt, cum delegari non poſſet, ſi eſſet meri, vel miſti Imperij. Quæ ſanè non multum concludit, cum clarum non ſit cauſa miſti Imperii delegari non poſſe. Altera fuit opinio Dec.hic num.62. & Vallaſ.num.253.qui diſtingunt, quod aut pæna venit loco debiti ex contractu, & dicitur ſimplicis iuriſdictionis. Aut ex delicto, pro quo erat impoſita pecuniaria, & in pecuniæ defectum corporalis, & tunc dicitur meri Imperij. Tertia eſt opinio quam nuper conſideraui, vt omni caſu cauſa hæc ſit meri Imperij. Hanc ſententiam credo ſatis probari primo ex l.vlt. de in ius voc. quo loci libertus, qui ſine venia in ius vocauit dominum, punitur pæna pecuniaria, quam ſi præſtare non poteſt, caſtigatur pæna corporali, non quidem à quouis Iudice, ſed à Præfecto vrbis, eſt ergo

go meri Imperij, quia ſi eſſet ſolius iuriſdictionis, quilibet Iudex pænam illam poſſet indicere. Accedit ſecundo text. l. ſi quis iniuriam de iniur. quo in loco reſponſum eſt Prætorem pæna graui pecuniaria caſtigare eum, qui grauem iniuriam alteri intulit; & ſi is non habet in ære, pæna indicitur corporis afflictiua. Cum itaque conſideretur hic finis, & effectus, dicendum eſt cauſam eſſe meri Imperij. Nam quando pæna corporalis in pecuniariam vertitur, dicitur retinere effectum pænæ corporalis, ita Bar. in l. 2. nu. 3. de publ. iud. & in l. 1. de cuſt. reor. & Dec. hic nu. 62. Et accedit quod docuit Bal. in l. data opera num. 14. C. de ijs qui acc. non poſſ. cum dixit pænam pecuniariam dici corporalem conſiderata potentia, & futuro euentu: Et Bal. ſequutus eſt Menoch. lib. 1. de arb. iud. caſ. 80. num. 21.

Quæro vigeſimo ſeptimo, & nunc vltimo, An reſtitutio famæ ſit miſti Imperij, vel iuriſdictionis, vel poteſtatis?

ET eſſe poteſtatis ſenſit Iaſ. hic num. 31. & apertius Vallaſ. numm. 176 & 250. ea ratione adducti ſunt, quod ſolus Princeps hoc facere poteſt l. 1. C. de ſent. paſſ. cum alijs multis. Præterea hic nulla verſatur cohercitio, caſtigatiouè, nulla etiam extat contentio inter partes, ſed eſt mera gratia, & liberalitas Principis, non ergo eſſe poteſt meri Imperij, vel iuriſdictionis, ſed ſolius poteſtatis eſt. Hæc etiam poteſtas reſtituendæ famæ permiſſa eſt Senatui. l. 1. §. de qua re de poſtul. & l. 1. §. vlt. de quæſt. & ſcribunt Alber. in rubr. C. de gen. abol. Fel. in cap. cum te num. 11. de re iud. & Rebeus conſ. 50. col. 1. Hactenus de iuris diſputationibus, quæ ad cauſas

meri

meri,miſti Imperij, iuriſdictionis, & poteſtatis pertinent. Nunc diſſerendum eſt de quæſtionibus, quæ circa magiſtratus verſantur quarum materiam maiorem nacti otium aliquando Deo Dante forſan explicabimus,&c.

Text. in l. 1. & l. Prætor ait §. 1. de oper. nou. nunciation. nouo germano que ſenſu dilucidatur, atque docetur Necnon deinde differentia inter ædictum, & interdictum, quam Doctores conſtituunt, Bartoli Accurſij cæterorumque aliorum exploſa ſententia nunc primum rectè, & concinnè explicatur veruſq; eius intellectus è tenebris in lucem reuocatur, atque oſtenditur.

LAborant,& vehementer quidem Accurſ. Bartol.cæteriq.in hac l.1.& in l.Prætor ait §.1.de oper.nou. nunciat. vt differentiã conſtituant inter edictũ, & interdictum,cum vtrumq.à Prætore proceſſerit,& prætermiſſis aliorum opinionibus concluſiuè loquendo dico quod. Mihi tandem veriſſima opinio Accurſij videtur quam in dicto §. 1. docuit, Interdictum nimirum, & edictum differre, quemadmodum edictum, & actio inter ſe ſatis valdè differunt,non quod interdictum,& actio ſint idem propriè, nec quod ex quolibet edicto proficiſcatur interdictũ,ſed ſicut ex edictis Prætorum regulariter dantur actiones, ita ex eo genere ædictorum, quæ continent præceptum, aut prohibitionem interdicta cõcedebantur ſub quadam ſollemni verborum formula, qua Prætor iuxta ædictum ſuum aliquid iubebat, aut prohibebat in-

terim donec negotium plenè deffineretur nominatim alloquendo ipſas partes contendentes, aut alteram ipſarum, & colligitur hoc ex Iuſtiniano in principio titul. de Interd. & ex exemplis Iuriſconſultorũ in titulo Interdictorum lib. 43. Digeſt. Idq; Explicabo vno, aut altero exemplo Edictum, itaque Prætoris erat quo prohibebatur poſt nunciationem noui operis continuari ædificium, niſi præſtita ſatiſdatione, & ex hoc edicto concedebatur interdictum nuncianti, per quod Prætor iubebat reſtitui quicquid poſt nunciationem eſſet ædificatum in priſtinam formam, ſed id iubebat ſub ea formula, quæ poſita eſt in d.l. Prætor, vbi Prætor nominatim alloquens eum cui facta eſt nunciatio, & qui ædificauit ſpreta nunciatione ait Reſtituas. Sic etiam in interdicto vti poſſidetis, & ſimilibus, Interdum enim ædictum tantum exprimitur, & ſubintelligitur interdictum, vt in l. 1. Ne vis fiat ei qui in poſſeſſ. Quo in loco modo ædictum, modo interdictum appellatur. Eſt quidem ea forma ædicti, vt continetur in rubr. illa & initio l. primæ ibi enim Prætor non alloquitur partes, & tamen ſubintelligitur, quod interdictum concederetur miſſis à Prætore in poſſeſſionem ſi turbarentur, aut quoquomodo impedirentur. Alterum deſumo exemplum ex text. dictæ leg. Prætor vbi in initio, exprimitur formula interdicti, deindè Vlpianus interpretans illud ipſum interdictum in §. 1. reddit interdicti rationem. Quia inquit hoc ædicto expreſſum eſt; ſubaudiendum eſt, itaque omninò ædictum, quo generaliter prohiberetur ædificare poſt nunciationem noui operis non præſtita ſatiſdatione, alioquin inepta tradita eſſet ratio interdicti per illud ipſum interdictum. In eundem quoq, modum intelligo interdictum vti poſſidetis, & cætera de quibus in dict. leg. 43. Et ſi enim non exprimatur in eis niſi interdictum,

ſub

ſub ea conceptione, & formula qua litigantibus concedebatur, tamen ſubintelligendum eſt ædictum generale quo Prætor generaliter conſtituerat præcipiendo, aut prohibendo id quod in ſpecie ſibi propoſita per formulam à ſe dictatam. Ecce in l. 1. vti poſſidetis Interdictum eſt vti ædes quibus de agitur, nec vi, nec clam, nec præcario poſſidetis, quo minus ita poſsideatis vim fieri veto, neceſſariò intelligitur generali ædicto conſtituiſſe Prætorem ne quis eos turbaret qui non vi, non clam, non præcario poſsidebant; Ad hæc etiam pertinet Triplex interdicti ethymologia. Dictum eſt enim primo ab interdicendo hoc eſt prohibendo, quod pleraq; prohibitionem contineant; dico pleraque non omnia, Quædam enim reſtitutoria ſunt, quædam exhibitoria. §. reſtitutoria, & § 2. Inſtitut. de interdictis, & in tit. infra Quorum bonor. Quorum Legatorum. De tabul. exhibend. De libero hom. exhib. ſed quia longè plura ſunt prohibitoria inde nec ſatis hæc etymologia conuenire videtur, vt tradit Alciatus lib. Parerg. 30. cap. 13. Quo loci aliam ipſe tradit, quæ ſibi magis arridet, Interdictum, dicens quaſi interim dictum, eſt, enim (hac ethymologia inſpecta) interdicere quaſi interloqui, quod fit per præceptum, vel prohibitionem Iudicis interim ideſt antequam negotium plenius deffiniatur. Cicer. ad Herēnium ſic ait, Sed horum, inquit, puériles opiniones, cum voles rectiſsimis rationibus refellemus, nunc hoc inter dicere non fuit alienum. Quadrat etiam hæc ethymologia pleriſque interdictis, præſertim poſſeſſorijs, illis enim non deciditur totum negotium, ſed diffinitiua ſententia expectatur ſuper proprietate, vt habetur in l. incerti cum materia. C. de Interdict. Interdictis etiam habentibus iuxtam cauſam proprietatis ethymologia non conuenit, de quibus in l. 1. ff. quædam de Interdict. infra In illis

enim tota cauſa diffinitur.l. 1. in fin. de aqua quotidian. & æſtiua. Tertia eſt interdicti ethymologia, Interdictum quaſi inter duos dictum. §. ſumma Inſtantia de Interdict. (niſi mendoſus ſit codex vt exiſtimat Alciatus) ego tamen hanc amplector opinionem quippè quæ omnibus interdictis conuenit non aũt ipſis tantũ actionibus (quicquid aliqui comminiſcantur) Intelligi enim debet quaſi inter duos litigantes à Prætore dictum vtrumque, vel alterutrum alloquente, vt ex omnibus interdictorum formulis ſatis conſtat, quod non ita euenit in actionibus neque enim Prætor in ædictis quibus actionem dat litigantes alloquitur, ſed indefinitè, atque indeterminatè loquitur, ſe actionem daturum pollicendo, vt dicitur in l. 1. depoſiti. l. 1. commod. l. 2. vi bonor. raptor. l. Prætor de eden. & alijs comparibus, & cum iudicium exercetur per actionem; Iudex non alloquitur contendentes in formula actionis. Olim verò Prætor dictabat formulam, ſecundum quam Iudices dati iudicarent, vt eleganter oſtendit Alciatus lib. 4. diſpunct. cap. vlt. Et ex his colliges non eſſe idem interdictum, & actionem infactum contra. Accurſ. in rubr. ſupra de interdict. in fin. cuius opinioni apertiſsimè refragatur Vlpiani reſponſum in l. Prætor §. nonnulli loci eodem titulo noſtro. Ex edicto inquit dari interd. & actionem infactum. Item & d. l. incerti vltimo reſponſo, & l. vltima C. de interdict. Et hæc ſatis pro nunc de ædicto, & interdicto ſint dicta, & ſcripta cætera, &c.

Filijfamilias qui ſint, aliaq; huc pertinentia, nunc primum declarantur confutata Iuriſperitorum aliorumq; nonnullorum ſcribentium opinione. Pleriſq; inſuper ad Patriæ poteſtatis materiam affabrè congeſtis ex text. in l. quidam eum filium ff de verbor. obligationibus.

EXplicanda erat lex quidam cum filium, at quoniam anguſtiæ temporis non permittunt, vt eam abſoluere (vt par eſt) poſſimus, idcircò transferam in aliud congruum tempus, & his paucis verbis decreui explicare tractatum de patria poteſtate, quæ huic legi magnam cognitionem proculdubio dabit. In hoc igitur tractatu ad intelligentiam eorum quæ dicenda ſunt quinq; prius erunt prænotanda, quæ nos breuiter explicabimus. Primo igitur dicemus originem patriæ poteſtatis: Secundo quomodo appelletur in iure. Tertio quos effectus habeat. Quarto quot modis quis exeat è patria poteſtate. Quinto denique & vltimo quibus caſibus non curetur patria poteſtas, & perinde habeatur, ac ſi filius eſſet ſui iuris. Deueniendo itaque ad primum dico quod patria poteſtas moribus Romanorum, & conſuetudine eſt introducta, & ita refertur in l. patre furioſo ff. de his qui ſunt ſui, vel alieni iur. & in l. 2. de vulgar. & pupillar. ſubſtitut. & in l. 1. de donationib. inter vir. & vxor. Vnde nec iure Athenienſ nec Lacedemon. eſt penitus introducta: Nulli enim populi filios habent in poteſtate, vt habetur in §. 1. Inſtitutionib. de patr. poteſtat. nec non in in l. 3. ff. de his qui ſunt ſui, vel alien. iur. propter quæ iura ortum fuit maximum dubium an Galli filios habeant

Digitized by Google

ant ſub patria poteſtate? Et hanc quæſtionem excitat Gloſſ.in d.§.1. Inſtitutionib.de patr.poteſtat. & eam ſequitur Coman.lib.2.iur.ciuil.cap.13.necnon Tiraquell. de retr. conſ.§.1. gloſ.9. num.60. & hanc reddit rationem quia filij Gallorum non acquirunt patri ex peculio profectitio, & negotiantur cum parentibus,& valet contractus,& id tenuit etiam Alexand.in l.penult.C.qui teſtament. facer.poſſ. & Iaſ.in l.2.num.19. ff.de vulgar.& pupillar.ſubſtitution. Ex quo ſequuntur duo magni effectus; nam apud Gallos filij eorum poterant abſque dubio teſtari, & ſimiliter poterant pupillariter filijs impuberibus ſubſtituere. At contrarium tenuerunt alij, & meo quidem iudicio rectius vt Sylueſt. Aldobrandin. in d.§.1.Inſtitution b. de patr. poteſtat. Decius & rectè in l.qui ſe patris num.4.C. vnd.liber.Rip.in d.l.2.num. 21.de vulgar.ſubſtitution. Et ex Gallis eandem opinionem tenet Caſſaneus in conſuetud.Burgund.rubr.6.§.3. num. 21. Et hæc opinio meo quidem iudicio eſt veriſſima, quia & Galli, & Hiſpani habent ius Romanæ Ciuitatis ex Conſtitutione Diui Pij Antonini, vt clariſſimè habetur in l.in Vrbe Romana ff.de ſtat. homin. & in §.1. in Authent.vt libert.de cæt.Credo equidem eos Germanos qui nunquam paruerunt Romanis non habere iura Romanæ Ciuitatis, niſi hodie parendo Romano Principi forſan poſſideant.Venio ad ſecundum patria poteſtas in iure ſacra appellatũ vnde filius qui eſt in patria poteſtate, dicitur eſſe in ſacris, & in Pandectis hoc non legitur,ſed in lib.Codicis adſunt multa iura, & ita habetur in l.vlt,in fin.C de inofficioſ.teſtament. in l.coniunctione C.de nupt.l.filiæ la ſeconda C.de collationib.l.vlt.in princ.C. de curat.furioſ & l.vlt.in fin.C. ad Tertullian. Hinc etiã dicitur filius exire è ſacris, ideſt exire è patria poteſtate, ita dicit eleganter l. quidam C. de fideicommiſſ.l. 1. C.

de

de annal.exception.& l.ant-penultim.C. de legitim.hæredib. Quare autem appellatur ſacra patria poteſtas, duplex eſt opinio; Altera nēpè Alc. lib. 1. præterm in verb. ſacra; Altera eſt Commen. in d.lib. 2. cap. 13. qui inquit, quod ideo ſacra appellatur, quia perſona patris debet videri ſacra filio, & de hoc cito vobis text. in l. à liberto ff. de obſeq. à libert. patron. præſtand. & idem ſequitur Forcatul. in ſuo lib. chiromant. dialog. 15. Quo ad tertium propoſitum dubium qui ſint effectus patriæ poteſtatis, reſpondetur quod plures ſunt, & fermè duodecim Primus & valde maximus olim certè fuit quia patres poterant impunè occidere filios, quos habebant in poteſtate pro ſuo arbitrio, vt expreſsè habetur in l. in ſuis in fine ff. de liber. & poſthum. Et Spurius Caſſius filium interfecit intra domeſticos parietes, ex eo quia cum eſſet Tribunus plebis tulit primum legem Agrariam, vt refert Valer. Maxim. lib. 1. cap. 18. ſed fallitur quia per prius tulerat hanc legem Romulus vt recitat Plutarch. in eiuſdem vita Auctor eſt etiam Cæſar lib. 6. ſuorum commentarior. Gallos habuiſſe poteſtatem occidēdi liberos; Hoc tamen hodie eſt emendatum, atque correctum, vt patres non poſsint amplius filios occidere vt clarè habetur in l. 2. C. de ſicar. immo quod eſt amplius, nec ipſe Præſes poteſt occidere filios l. qui iuriſdiction. ff. de iuriſdiction. omn. iudic. Hodie tamen permanet vnus tantum caſus quo pater poteſt filium licitè occidere, & hæc ſunt reliquiæ patriæ poteſtatis, quando ſcilicet pater filiam inuenerit in adulterio, ſi tamen in facto inuenerit, & de hoc ſunt duo iura videlicet text. in l. patri, & l. nec in ea ff. de adulter. quod quidem (ex mea ſententia) non concederetur in filiam emancipatam, nec mater habebit hanc auctoritatem, quia filium non habet in poteſtate, vt declarat Cagnol. in rubr. ff. de inoffi. ioſ. teſtamen. num. 2.

Se-

Secundus effectus eſt, quod propter vrgentem famem poteſt pater vẽdere filiũ, & de hoc habetur in l. 2. C. de patrib. qui filios diſtraxer. & ibi communiter Doctores omnes declarant; latè etiam de hoc diſſerit Didac.lib.3. variar.reſolution.cap. 14.ſub num.4. Hic autem animaduertendum quid ſibi velit lex dum dicit ſanguinolẽtum, quod interpretatur plenum ſanguine, quia ſuum ſanguinem perdit,& vendit,& ita ſentit etiam Alberic. Sed emendati Codices habent ſanguinolentis; hic autem eſt falſus intellectus; Sanguinolenti enim appellantur de recenti nati infantes, quia prodeunt ex ſanguine, & ita intelligitur rubr.C. de infant. exp. & ita etiam interpretatur l. 1. in Cod.Theodoſiano de expoſitis, vbi ſanguinolẽtos appellat filios infantes nuper natos ita etiam in l. 1. C. de his qui ſanguin. nutr. Stante hac igitur interpretatione vt pater poſsit vendere filium quem habet in ſua poteſtate,Tria certè debent concurrere. Primum quod dira fames eum vrgeat. Secundum quod pater habeat filium in ſua poteſtate. Tertium quod poſsit vendere nuper natum infantem nõ autem grãdiorem natu; & hunc intellectum eſſe veriſsimum credo, & ita tradit etiam Didac.in ſupradicto allegato lib.3.cap. 14. Tertius & magnus quidem effectus eſt quia pater poteſt adire Iudicem,ſi offendatur à filio, vt eum coniiciat in carcerem, vel in triremem & debet Iudex id adimplere vt dicitur in l. 3. C. de patr. poteſtat. quod locum habet in patre qui filium habet in poteſtate ſua licet Decius tenuerit contrarium quod ſcilicet verificetur etiam in emancipato in l.vt vim nu.21.de Iuſtit.& Iur. Et è cõtra poteſt pater liberare filium à pœna capitis, quando filius delinquit, & citatur vt veniat ad carceres, ſi pater eum offerat Iudici tunc debet Iudex eum liberare l. miles §.deſertorem ff. de re militar. quod etiam Cepoll.

ponit

ponit in ſua cautela prima,& idem Fely.in cap.cum eam de offic.delegat.Hoc autem nec ex iure eſt,nec ſeruatur in vſu vt dixit Clar. in ſua prax. criminal.quæſt.60. verſic.dicta autem,& l.miles §. deſertorem qui vult non capite eum eſſe puniendum,ſed quod purgatur contumacia ipſius , non autem dicit quod cum pater eum offerat ſtatim liberetur. Succedit quartus effectus qui eſt quod ſi pater iubeat filio, vt aliquod delictum committat modo non ſit atrox tenetur pater non filius , & hoc voluit ſingularis textus in l. ad ea ff. de verbor. ſignificationib. & exemplum leuioris delicti à filio commiſſi iubente patre eſt in l.liber homo §.excuſantur,ff. de his qui notant infam. Nec non aliud exemplum eſt in l. liber homo la ſeconda ff.ad leg.aquil. Extat etiam & aliud in l.ſi mulier §.1.ff.rer.amotar.habetur & aliud ſimile d.l.is qui in in puteum §.ignoſcitur ff. quod vi , aut clam . Quintus effectus eſt,nam iure ciuili filius non poterat contrahere matrimonium,niſi conſentiente patre §.1. Inſtitutionib. de nupt. l. in coniunctione, & l. ſi vt proponis la 2. C. eod.tit. de nupt. Iure autem Canonico hoc eſt correctũ, vt dicit gloſſ.notabilis in l. Paulus ff.de ſtat.homin.quam Bartol. & cæteri omnes ſequuntur & hodie ex Concil. Trident. poteſt etiam non conſentiente patre filius matrimonium contrahere . Sextus effectus eſt quod filius non poteſt condere teſtamentum etiam patre conſentiente §. 1. Inſtitutionib. quibus non eſt permiſſ. facere teſtament.l. qui in poteſtate , & l.filius ff. de teſtament. ſed teſtatur tantum de Caſtrenſi, vel quaſi Caſtrenſi peculio,vt dicit l.1.C.de Caſtrenſ.pecul.libr.12. & Bartol. in l.& ſi fortè ff.de Caſtrenſ.pecul. Quaſi Caſtrenſe peculium eſt illud quod acquiritur occaſione litterarum & ita vnanimiter dicunt Doctores omnes in l. vltima. C.de inofficioſ.teſtamen. Vocatur enim quaſi Caſtrenſe

quod acquirunt omnes habentes publicum ſalarium, & memoriales etiam habent quaſi caſtrenſe peculium; Memoriales autem dicuntur qui ſcribebant in libro laterculo, & notabant omnia quæ pertinebant ad bellum, vt puta milites,& ſimil.vt habetur in l.1.C.de offic.quæſtor. Septimus effectus eſt quod pater poteſt filio impuberi quem habet in poteſtate pupillariter ſubſtituere, vt dicitur in § 1 Inſtitutionib.de pupillar.ſubſtitut.& in l.2. ſupra eod. illo titul. & ſubſtitutio nil aliud equidem eſt quam teſtamentum quod facit pater filio impuberi; Cum enim ipſe impubes non poſſit teſtari: lex dat patri ei teſtamentum condendi facultatem, ita Iureconſultus ait in l. Papinianus ſ. ſed nec impuberi ff. de inofficioſ. teſtament. Octauus effectus quod antiquo iure quicquid acquirebat filius, acquirebat patri, tam ſi ex teſtamento quã ſi ex legato ei relinquebatur ita explicatur in l.placet ff.de acquirend.hæreditat. poſtea vero Conſtantinus Imperator hoc correxit in l.1. C. de bon. matern. Sed decipiuntur Doctores in hoc,quoniam non à Conſtantino illa lex lata fuit, ſed ſcire debetis filium non ſuccedere matri tempore legis duodecim tabularum, ex quo erat ei cognatus l.pronunciatio,& l.familiæ ff.de verbor.ſignificationib.Superuenit deinde Senatus Conſultum Orificianum factum imperante Antonino quo fuit inductum vt matri filius fieret hæres ab inteſtato, & voluit vt filius haberet proprietatem rerum omnium maternarum, pater verò vſumfructum, ſi autem mater teſtata fuiſſet,& inſtituiſſet filium, hæreditas quærebatur patri. Conſtantinus in dicta lege prima C.de bon. matern.definit quod ſiue mater teſtata,ſiue inteſtata deceſſerit,hæreditas eius filio in totum deuoluebatur. At ſuperuenit poſtea Archadius Imperator in l.2.C. de bon. mater. & decidit filio proprietatem patri vero vſumfructum

ctum bonorũ maternorũ acquiri. Superuenit poſtea denique Iuſtinianus noſter Imperator & voluit, vt omnia acquiſita filio ex bonis fortunæ patri quoad vſumfructum ipſi verò filio quo ad proprietatẽ acquireretur, vt clariſsimè conſtat in l.cum oportet C.de bon. quæ liber. In hac verum opinione pugnant præſertim Hiſpani, & Arrius Pinell.in d.l.1.num.19.ſed intelligatur hoc fuiſſe tempore Digeſtorum prout teſtatur hiſtoria Iulij Capitolini in vita Marc. Anton. Philoſophi. Sunt tamen duo iura, quæ dicunt Senatuſconſultum Orficianum dediſſe proprietatem filio, & vſumfructum patri l. penult.ff.ad Tertullian.& l.filius ff de inoffi.ioſ.teſtament. & hanc opinionem quam ego teneo, tenent etiam ſimiliter gloſſ.in l. is qui hæres in fine de acquirend. hæred. & Alciat. lib.4. paradox. cap.3. & communiter cum ea pertranſeunt cæteri oẽs ſcribentes: Et mouentur ex l. ſi filius ff.ſi quis omiſſ.cauſ. teſtamen. & per hanc Hiſpani ſe tuentur contra hanc communem opinionem; ſed certè decipiuntur cum illa lex non faciat ad rem, & propoſitum noſtrum quia fuit Iuliani, qui multo tempore fuit ante latum Senatuſconſultum Orficianum. Adducunt etiam alium textum in l. qui in alienam in fine ff. de acquirend.hæredit.quæ ſimiliter non facit ad hunc propoſitum noſtrum ex quo loquitur quoad vſumfructum qui eſt patris, & ideo non poteſt ibi filius ſine voluntate patris adire hæreditatem, nec pater ex eo, quia vſumfructum habet poterit grauari, & ideo &c. Vltimo citant l.is qui hæres in fine cum l. ſeq. de acquir. hæred. cui poteſtis reſpõdere quod vſusfructus cum ſit patris ideo adiri non põt ſine patris voluntate,quia implicaret cũ,& ideo illud ibi procedit,ideo nõ ſequitur,quod loquatur de Senatuſconſult.Orficiano. Vnde ego teneo cõtra cõmunem, quod tempore Digeſtorum, ante Senatuſcon-

ſultum Orficianum acquirebatur filio proprietas, vſuſfructus autem patri. Hinc manat & alius effectus, quod filius in poteſtate acquirit, vt ait Iuſtinianus noſter in §. 1. Inſtitutionib. per quas perſon. nob. acquiritur partem ſibi partem vero patri, ſibi quidem quatenus ſuis laboribus acquirit ſibi partem, alteram vero partem patri ratione patriæ poteſtatis, & ita dicit Bartol. in d. l. cum oportet C. de bon. quæ liber. Decius in l. illud num. 10. C. de collationib. Hoc autẽ mea, & omnium Doctorum ſententia, inuito illo paragrapho dicitur non procedere ſed ſolũ proprietas acquiritur filio vſusfructus vero patri; Quod eſt intelligendum ſolum de aduentitio peculio, vt habetur in l. vltima § ſin autem C. de bon. quæ liber. Et hoc habet etiam locum in caſtrenſi peculio. Sed eſt etiam alia ratio quia quicquid habet filiusfamilias ſiue ſit caſtrenſe, vel quaſi caſtrenſe appellatur peculium, & ſemper retinet hoc nomen, quouſque pater viuit; poſtea vero appellatur patrimonium, vt declaratur in l. vlt. C. de inoffi. ioſ. teſtamen. Et ex hoc ſequuntur magni effectus, nam ſi filiusfamilias habeat plures ſeruos in caſtrenſi peculio, & inſtituit hæredem aliquem illorum, ſi ille non adierit hæreditatem, vel moriatur nemine facto hærede; omnia bona pertinent ad patrem, & omnia diſtracta per patrem valere dicit text. in l. proponebatur C. de caſtrenſ. pecul. Alius etiam effectus eſt quod ſi filius delinquat, ita quod bona veniant publicanda, non publicatur peculium, quia pater in eo ius habet, ita dicit text. in ſupra citata leg. vlt. §. filiis C. de bon. quæ liber. & Bartol. in l. ſi finita §. ſi de vectigalibus quæſt. 6. de dam. infect. Et quod eſt amplius, nec caſtrenſe, nec quaſi caſtrenſe, peculium publicatur; & hoc ratione patriæ poteſtatis, ita voluit Bartol. in dicta l. ſi finita quæſt. 6. Et è contra ſi pater delinquit, ex quo eius bona

veni-

venirent publicanda, nec caſtrenſe, nec quaſi caſtrenſe peculium publicatur, immò nec aduentitium, nec profectitium, quia videntur quodammodo eſſe in patrimonio filii, & notabilis, atque ſingularis caſus de hoc habetur in l. 3 § ſed vtrum in fine ff. de minorib. & Bartol. in loco ſuperius citato, atque allegato. Vltimus effectus eſt, quia filius appellatur ſuus hæres patris, vt autem aliquis ſit ſuus hæres tria abſque dubio requiruntur. Primo vt ſit deſcendens; Secundo vt teneat primum gradum in ſucceſſione. Tertio denique vt ſit in poteſtate aſcendentis, vt exponitur in §. ſui Inſtitutionib. de hæred qualitat. & different, & tradit Alciat. lib. 4. de verbor. ſignificationib. necnon Vigl. in d. §. ſui Alius effectus eſt, quia continuatur dominium rerum patris in filium. In vita patris enim, filius eſt quaſi dominus bonorum paternorum, & ſic poſt eius mortem continuatur dominium, ita ait text. in l. in ſuis ff. de liber. & poſthum. Et iſtud fecit grauiter errare nonnullos noſtros interpretes qui dixerunt quod filius non poteſt vſucapere quidquam ex hæreditate paterna ex eo, quia continuatur dominium, & dicunt hoc velle etiam tex. in l. nihil C. pro hæred. & idem l. 2. §. filium ff. pro hæred. attamen valdè decipiuntur. Nam veritas eſt in oppoſitum, vt tradit Vigl. in d. §. ſui qui dicit filium eſſe hæredem pluſquam aliquis alius, vt clarè, atque apertiſsimè probat l. 3 ff. de petition. hæreditat. Quid ergo ſibi vult dicta lex nihil? Sed credo quod vult dicere quod nullus filius poteſt capere pro hærede rem relictam à patre, donec adeſt ſuus hæres, & non dicit quod filius non poteſt, & ita etiam loquitur alia lex Diocletiani in l. ex teſtamento. C. Vnd. liber. Ad l. ſecund. §. filium ff. pro hæred in qua adeſt caſus quod pater donauit filio fundum, & dicitur illum non poſſè vſucapere. Dicatis eſſe verum quando non habet illum

tan-

tanquam hæres, ſed tanquam donatarius, vnde verum eſt filium eſſe ſuum hæredem: Inſuper ſciendum eſt quod reperiebatur antiquitus quædam forma emancipandi quæ dicebatur abdicatio, qua filius non exibat de patria poteſtate, immo in alterius poteſtate cadebat de qua eſt caſus in l.abdicatio.C. de patr. poteſtat. quæ tamen hodie non eſt in vſu, & habetis de eadem abdicatione ſimiliter text.in l. quidam cum filium hoc eodem titulo noſtro. Quot modis nunc filius exeat à patria poteſtate adeſt titulus in Inſtitutionibus quib. mod. ius patr. poteſtat. ſoluit. in quo plures modi enumerantur. Et primo morte patris. Secũdo deportatione alterutrius Tertio ſeruitute cum pater efficitur ſeruus pœnæ. Quarto dignitate patritiatus. Quinto ſi alter eorum capiebatur ab hoſtibus. Sexto per emancipationem, Denique ſunt multæ alię dignitates quæ liberãt filiũ de patria poteſtate, vt ſunt Quæſtores, Memoriales, Agentes in publicum Præfecti Prætorio, & aliæ ſimiles enumeratæ in Authentic. vt ibi eſt videre Epiſcopus etiam & Cardinalis exeunt de poteſtate patris, Conueniens enim eſt vt qui ſunt patres aliorum; liberentur & ipſi à patris poteſtate, & qui hoc plenius ſcire deſiderat videat Theophil. in ſ.præterea Inſtitutionib.quib.mod. ius patr.poteſtat. ſolu. vbi multas tradit cærimonias, atque ſollemnitates quibus olim filius liberabatur, & quibus vtebantur antiqui in hac re. Filiæ vero fæminæ ſemel vendebantur, vt eſt videre in l.verum in fin.ff.de iniuſt. rupt. atque irrit. fact.teſtament. Tandem videndum eſt in quibus caſibus curetur patria poteſtas, & in quibus non; Vnde ſciendum eſt, quod non curatur in duobus tantum caſibus. Primo in caſtrenſi, & quaſi caſtrenſi peculio, quia in eis habetur filius pro patrefamilias vt traditur in text. l.2. ff. ad Senat. conſult. Macedonian. Nec etiam curatur in his,

quæ

quæ pertinent ad Rempublicam adminiſtrandã,& ſic in magiſtratu gerendo, vt apertè dicitur in l. penultima ff. de his qui ſunt ſui, vel alieni iuris, & in l.priuatis,ff.de iudiciis. Animaduertendum tamen eſt vltimo loco extare exemplum, ſingulare valdè apud Valer. Maximum de quodam Conſule qui parui fecit patriam poteſtatem Hic nempè fuit Sempronius Gracchus qui cum eſſet Cõſul Romanus & rediret Romã,& ei occurreret pater equitans, iuſsit eum deſcendere,& debitum ſibi honorẽ tribuere. Pater vero ſtatim libenter deſcendit qui erat Quintus Fabius Maximus,& ait filio. Videre volebam ſi memineras te eſſe Conſulem. hoc autem facio non tibi, vt filio ſed vt Conſuli. Vnde ſatis videre poteſtis quem effectum habeat Dignitas, dum enim eſt filius in dignitate conſtitutus non curatur de patria poteſtate. Dum tamen inter domeſticos reperitur, tenetur patri debitam ſemper reuerentiam,atque obedientiam præſtare,& hęc pro nunc ſufficiant,&c.

Agitur in hoc capite de Cenſibus. In quo lex prima, & ſecunda de Cenſibus optimè enucleatur.

HIS paucis lectionibus quæ ſuperſunt, decreui tractatum habere de cẽſibus, cum maxima ſit eius vtilitas; Agendo igitur de Cenſibus quinque videbimus, atque conſiderabimus. Primo quot modis accipitur hoc nomen cenſus; Secundo quis inuenerit cenſum. Tertio quare fuerit inuentus.Quarto quomodo deſcriptio cenſus ſit facienda.Quinto & vltimo quem habeat effectum Quantum ad primum. Cenſus accipitur primò pro penſione quæ ſoluitur directo domino ab vtili cap. conſtitutus,

tutus,& ibi gloſſ.extr.de religioſ. domib. toroque titul. extra de cenſibus.Bart.in l. 1. §. 1.ff. de publican.Iaſ.in l. 1.num.48.C. de iur. emphiteotic. Et de hoc cenſu non tractatur neque agitur in hoc titulo noſtro. Aliquando & ſic ſecundo accipitur pro breui redditu,ita in l.recreationibus C. de Epiſcopal. audient. Tertio capitur pro tributo, quod Principi ſoluitur vt in Cod. ſine cenſ. vel reddit;nec ita etiam capitur hic, Quarto pro ſcriptura in qua deſcribuntur omnia bona Ciuium Theophil. ita ait in §.vltimo Inſtitutionib.de liber. & in hac ſignificatione capitur in hoc titulo Digeſtorum de cenſibus, & Cod. eodem libro 11. Noſtri appellant cenſualem profeſſionem in l.vltima C. ſiu. cenſ. vel reddit. Vnde magiſter cenſualis appellatur qui præeſt in deſcribendis bonis ciuium;in l.neque profeſsio C. de teſtament. Aliquando Doctores vocant Cataſtum, ita Bartol. in l. formam hoc eod.titul.noſtro Bald.in l. 2.C.de error.aduocator. vulgo autem appellatur Extimum.Eum primo inuenit Seruius Tullus Rex Romanorum vt tradit Liuius lib. 1. Ratio autem quare fuit inuentus,eſt,vt ſciretur quanti quis deberet ſubſtineri ex tributis debendis Principi vt colligitur ex l.2.C. de imm.nem. cenſ.lib.10. Onera autem quæ ſubſtinebant erant tria. Soluebant ſcilicet Tributum,Indictionem,& Capitationem.Tributum ſoluebant nomine prædiorum vt Theophil. in §. per diuiſionem Inſtitutionib. de rer.diuiſion.refert, vbi videndum eſt,& vide etiam l.modios C.de ſuſcept. & arcad.lib.10. Indictionem ſoluebant non in pecuniam, ſed in alias fruges, vt habetur in l. 1. & 2. C. de indiction. lib. 11. & vide l. ſeptem C.de erog.milit.ann Hinc peruenit indictio Notariorum; Solebant enim antiqui ſingulis quindecim annis ſoluere nouum cenſum. Vnde Concilium Nicenum decreuit, vt numerarentur anni ab hac indictione vſque

ad

ad quindecim ſcilicet annos, & ideo ad hoc vide l. 2. & penultim.C.de militar.Veſt.lib.12. Capitationem quiſq; ſoluebat pro ſuo capite,duas videlicet dragmas, fœmina verò vnam tantum, & de huiuſmodi ſolutionibus habetur mentio in l.3. in principio hoc eodem titulo noſtro, & hac ratione fuit inuentus liber qui vocatur liber Eſtimi.Inuentus eſt etiam cenſus,vt cuiuſcunque nomina in libro illo deſcriberentur,& vt ſoluerent capita, & tributa l.2.C. de immenſ.nem.conc. Deſcribebantur in hoc libello non ſolum prædia,Sed etiam qualitates prædiorum l.forma hoc eod.titul. noſtro. Atque etiam ſalinæ publicæ l.generali §.vxori ff.de vſufruct.legat.l.inter publica ff.de verb. ſignificationib. ſed fuit poſtea prohibitũ ne quis poſſet habere propiias particulares Salinas vt habetur in l. ſi quis ſine C. de vectigalib. Hæc omnia quæ in hoc libro eſtimi deſcribebãtur, erant ad effectum vt ſcirent quantum ſoluturi erant. Sed hic oritur quæſtio quomodo hæc bona ſint eſtimãda?Ioann.à Plat.in l. 1.C. de cenſib. lib. 10. dicit ſecundum redditum fuiſſe eſtimata.Alberic.in rubr. de munerib. & honorib. ad finem dicit fuiſſe exiſtimata quanti vendi poterant, quia res tantum valet, quantum vendi poteſt l.ſi ſeruus la ſeconda ff.de condition. furt. Iaſ. in l.ſi fundum per fideicommiſſum in princ.num.5.ff.de legat.primo idem probat §.quia vero in Authen.de non alienand.bon. Eccleſ. necnon Gloſſ. in Authen. Imperium C. de Sacroſanct. Eccleſ. Addendum inſuper eſt ſeruos,& animalia cuiuſcunque,eſſe etiam deſcribenda in libro cenſus, quia domini non ſolum ſoluebant pro ſeruis, ſed etiam pro animalibus: hoc dicit l.4. §. in ſeruis quoque infra eodem hoc titulo noſtro. Et vocabatur hæc profeſsio; functio animalis,ita loquitur l.vltima C.de funct.animal. Et qui deſcribebant appellabantur Magiſtri cenſus, vt habetur

Nnn in l.

in l.conſulta diualia C. de teſtament.& in l.in hac C. de donationib. Atque etiam de hoc magiſtro cenſus agitur in l.teſtamēta.C.de teſtamē. Adeo vt hi magiſtri cenſus erant ſolum Romæ, & Conſtantinopoli: In alijs vero Ciuitatibus erant quidam qui deſcribebant, & dicebantur ſerui Reipublicæ vt tradit l. penultima C. de annal. exception. & l. ſcripturas C. qui potior. in pignor. habeantur. Vnde hæc appellabatur adminiſtratio tabellaria l. vltima C. de ſeru. Reipubl. manumiſſ. & iſti ſunt ſerui publici qui ſtipulabantur cuique ciui l. pupilli ff. rem pupill.Salu.for.l.non aliter de tut. Perequatores erant qui æquabant bona quæ deſcripta erant in libro. Inſpectores erant qui inueſtigabant bona cuiuſcunq; cum eſſent delata in libro cenſus. Sollemnitatem denique & formam deſcribendorum bonorum Tertullianus explicat ſatis eleganter in lib.quinto aduerſus Marcionum; dum ait quod Primus ſeruus ſcribebat, Secundus ſubſcribebat, Tertius verò redigebat in acta, vt ibi latius eſt videre. Supereſt vltimo videndum quem effectum habeat deſcriptio hæc bonorum in libro cenſus: Et reſpondetur quod habet tres magnos effectus: Primus eſt quia habetur notitia quantum quiſquam debet ſoluere pro tributo ipſi fiſco iuxta tex.in l.ſecunda C. de immun.nem. conc.& Bart.in l.pro his C.de ann.& tribut.libr.decimo Alter effectus eſt quia ſimul quod bona ſtatim quod ſunt deſcripta in libro ſunt obligata pro pignore, & hypothecata ipſi fiſco, vt habetur in l.1.& 2.C.propt.publ. p.nſ.idem voluit Bartol.in l. incola quæſt.2.ff.ad municipal. Tertius effectus eſt, nam liber æſtimi probat contra quemlibet de natiuitate, ſicut hodie in Baptiſmi libro ſci.ur natiuitas, ſic & ſimiliter in libro cenſus l. cenſus ff. de probationib. Immo Bartol.credidit dominium poſſe probari in libro cenſus, quia ſi meus fundus eſt deſcriptus

ius in eo, intelligor ego dominus fundi, vt dicit in l.hi qui C.de præd.& al.reb.minor.lib.11.Hoc autem communiter non recipitur ab omnibus Doctoribus, & Bald. & Paul. Caſtrenſ.in l.ſi pater C. de action. empt. dicunt totum contrarium, & rectius quia & ſi probatur ex hoc me poſſediſſe; non tamen probatur dominium, & hoc idem ſequitur Soccin. in l.1. num. 27. ff. de acquirend. poſſeſsion.necnon idem Soccin. latè conſ.89. volum.1. Remanent idcircò valdè pauca dicenda pro intelligentia propoſitæ materiæ Idcircò ne aliquid remaneat quod deſiderari poſsit ſciendum eſt. Ciuitates olim aliquas fuiſſe Tributarias. Alia fuiſſe Prædia, & Tributaria Iuris Italici, Aliæ Coloniæ, Et alia Municipia; Tributariæ erant ferè omnes Ciuitates, quæ ſoluebant aliquid Romanis pro prædijs. Quando enim vincebant Romani aliquam Ciuitatem, prædia priſtinis Dominis concedebant ad colendum, vt ſoluerent aliquod tributum vt enarrat, Theophil. ſatis eleganter in §. præterea Inſtitutionibus de rer. diuiſion. Aliæ Ciuitates dicebantur Iuris Italici, quod eſt eſſe in [illegible],& nihil ſoluere; hoc dicit D[illegible]. lib.36. necnon hoc etiam probant duo iura ſcilicet dict. §. per traditionem de rer. diuiſ. & l. vltim. §. Diuus hoc eodem tit. noſtro. Hic autem animaduertite quod lex prima eſt mendoſa in verſ.inditia quoque. Scribitur enim in pandectis Florentinis in datia quoque & ita eſt omnino intelligendum, atque legendum Ciuitates Coloniæ ſunt modo explicandæ, & hoc nomen Coloniæ habet duas ſignificationes, aliquando capitur pro Villa, & ita habetur in l. ſi in lege §.colonus ff.locati, & ſimiliter in l.Seia §.prædia ff. de fund. inſtruct. necnon in l. eius §.1. ff.ad municipal.quo ſenſu non capitur in hoc titulo noſtro.Sed in hoc tractatu Colonia accipitur pro Colonia, Romanorum, quando mittebant mille milites

ad habitandum,& prima harum fuit Placẽtia, & iſtis deſignabant omnia loca, Romæ, theatri Amphitheatri Cãpi Martij; habebant quoq; quia remanebant Ciues Romani poterantque geſtare togam Romanam vt explicatur in l.ſi vſu ff. de capt. Aliæ verò Coloniæ erant Latinæ, quia habebant poteſtatem creandi Magiſtratus, vt declarat Strabo lib. 4. Alciat. lib. 2. diſpunct. cap. 21. Hinc introducti fuerunt liberti Romani Latini, & Dedititij, vt habetur in l. 1. C. de Latin. libert. tollend. Vltimo denique erat Municipium quod habebat immunitatem, non autem conſequebatur magiſtratum de quo non habetur mentio in hoc titulo noſtro, ideo nec de eo aliquid agam; Et hæc ſunt quæ colligere potui circa materiam cenſus, & ita ſit expeditus iſte tractatus de cenſibus Reliqua, &c.

Textus in l. tertia de Vſucapionibus, nouo, & admirabili ſcribendi methodo, nouaq; & inuſitata dicendi, atq; interpretandi forma, & ratione, nunc primum in lucem editur, Necnon differentia inter præſcriptionem, & vſu capionem reiecta aliorum interpretum ſcribentium ſententia præuio lumine examinatur, atq; illuſtratur, Nonnullaq; præterea ſcitu, & notatu digna circa eandem materiam valdè egregiè enucleantur, ac optimè & ſatis quidem amplè pertractantur.

DEtinuit nos hactenus feraciſſimus ille multiſque nominibus inſignis poſſeſsionum tractatus in quo ſi non oẽs à me vobis patefacti, accuratius certe quàm fieri potuit vbe-

vberiores tamen explicati ſunt loci; Nunc verò (vt rerum varietate animi reficientur veſtri) poſtrema annui laboris noſtri parte ad finitimum proximumque vſucapionis tractatum, qui præcipuus eſt poſſeſsionum effectus noſtram conferemus interpretationem; Quæ vt rectè, atq; debito ordine inſtituatur, & ne poſtea errare, aut temere vagari cogatur, Herennij Modeſtini reſponſum in quo rei tractandæ finitionem ſcriptam poſteris reliquit primum omnium explicandum nobis proponimus. Quæquidem in re potiſſimum operam dabimus vt non niſi lectiſſima quæq; cognitione digna, & ad rem tantum illuſtrandam pertinentia in medium afferatur, libenter hoc enim iucundiſsimo, atque amenisſimo anni tempore.

Floriferis, vt Apes in ſaltibus omnia libant
Omnia nos itidem depaſcimur aurea dictis.

Herennius itaque Modeſtinus libro quinto pandectarum (vt epigraphis ſui reſponſi oſtendit) finiens vſucapionem ait. Vſucapio eſt acquiſitio, vel adiectio dominij per continuationem poſſeſsionis temporis lege Definiti; In quibuſdam exemplaribus acquiſitionis dumtaxat eſt facta mentio; In nonnullis adiectionis tantum, In aliquibus verò vtrumque eſt expreſſum, idque non abſque vlla ratione factum videri poteſt, Nam ſi ſimpliciter eſſet dictum eſſe acquiſitionem dominij non congruè cuique potuiſſet videri id enunciatum, propterea quod cum in dominij acquiſitione domini transferentis voluntas potiſsimum ſemper ſpectetur §. per traditionem Inſtitutionibus de rer. diuiſione: hoc ipſum in dominio per vſucapionem acquiſito vel acquirendo minimè ineſſe videtur: fit enim huiuſmodi acquiſitio imprudente & inuito domino. l. 1. verſic. ſed & ſi quis C. de vſucap. transfoman. etenim credēdum non eſt quemquam quod ſuum eſt negligere velle, & derelinquere §. vltim. Inſtitutionib. eodem tit. de rer. diuiſ. Additum eſt

ergo

ergo in definitione Acquiſitio, vel Adiectio, Adijcere enim in iure pro eo accipitur, quod Iudicis auctoritate contra domini voluntatem alicui datur, vt in titul. ff. de in diem adiectione. Ego autem puto legendum eſſe in hunc modum. Vſucapio eſt adeptio dominij quemadmodum legitur in definitione tradita à Domitio Vlpiano in fragmentis quæ libris Digeſtorum non inſeruntur, In eius enim tit. decimonono. De dominio, & acquiſitionibus rerum ſic ait, Vſucapio eſt dominij adeptio per continuationem poſſeſſionis anni, vel biennii, rerum mobilium anni, immobilium biennij: Et conſueuerunt veteres noſtri Iuriſconſulti eiſdem definitionibus vti: Hæc duo verba adiectio, & adeptio tantam, vt videris inter ſe habẽt affinitatem, vt alterum pro altero facilè potuerit obrepere. Eſt adeptio Latinis auctoribus conſecutio, ſeù acquiſitio, Nos, inquit Cic. de finibus Beatam vitam non depulſione, ſed adeptione boni iudicemus. Et ſimiliter in partitionibus ait; In voluntate etiam vtilitas ex adeptione alicuius commodi, &c. Per continuationem poſſeſsionis, ait lex, & rectiſsimè quidem, niſi enim continua ſit poſſeſsio nullius momenti erit vſucapio. l. ſi is qui pro emptore in initio, & §. ſi quis bona fide infra eodem. l. Naturale. l. poſſeſsio, & alibi, Hoc ipſum non obſcurè ex ipſo vocabulo docemur; Vſucapio quod capere, ſeu per vſum acquirere ſignificat, & vſu ſuum facere, vſus autem eſt poſſeſsio, & ex diuerſo poſſeſsio eſt vſus l. Quæſtio ff. de verb. ſignificat, & ita poſſeſsionem definiri ab Aelio Gallo Sext. Pomp. ſcribit, Ergo Vſucapio eſt per poſſeſsionem acquirere, quod capere poſſeſsionem veteres illi Iureconſulti dixerunt. l. quamuis. l. non ſolum. §. ſi dominus infra eod. l. emptor fundi. l. qui fundum. §. ſeruum ff. pro emptor. Imo verò, quod magis mirum fortaſsis tibi videri poſsit, vſucapio ipſa, vſum ſimpliciter, ſeu poſſeſsio dicitur l. Denique. & l. ſeq. ff. ex quib. cauſ. maio-

rib.

res.l. cum miles. l. ait Prætor eod. titul. l. deducta §. ante diem in extremo ff. ad Senatuſconſult. Trebellian. Eſt igitur Vſucapio acquiſitio rei per vſum legitimi temporis, ex quo intelligitur non vſucapionem eſſe enunciadum, vt ex ſententia Catonis putat Aulus] Gellius libro ſeptimo cap. decimo Noct. Atticar. Non enim Capitur vſus ſed res per vſum hoc eſt poſſeſsionem, vnde ait Horatius lib. 2. epiſt.

Quædam ſi credis conſultis mancipat vſus.

Inde ſumebam ego in rubr. ff. de acquir. poſſeſſ. rationem cur ex defectu poſſeſsionis interrumpi vſucapionem ſit conſtitutum, non ex defectu bonæ fidei Iure Ciuili. Qua in re vehementer eo in loco laborat Iaſon vt ibi latius videre proculdubio poteſtis. Poſſeſsionis. ſ. ciuilis, illa enim eſt quæ vſucapionem inducit vt tradit Accurſ. in l. 1. in vltima parte vberioris gloſem. C. de ſer. fugit. Dinus in cap. ſine poſſeſsione de regul. iur. in 6. quem refert, & ſequitur Bart. in l. 3. §. ex contrario numer. 3. ſuperiore tit. proxim. ſed iura ab vtroque citata non de vſucapione inducenda, ſed de iam incæpta perficienda loquuntur (quod & aliqui quoq; animaduerterunt) Non eſt ergo dubium facilius perfici cæptam vſucapionem, quam non dum cæptam inchoari. l. cæptam hoc tit. noſtro l. Qui fundũ ff. Quemadm. ſeruit. amitt. l. ſi fundum ff. de fundo dotali. Ad id quoque pertinet pro trita regula text. in l. patre furioſo ff. de his qui ſunt ſui, vel alieni, &c. Vt cumque ſit certiſsimum eſt, frequentius in ſupra ſcriptam ſententiam itum eſſe, nempe ex ciuili poſſeſsione vſucapionem proficiſci; in quam & nos ſemper propenſiores facti ſumus, ſolitiq; ſumus vnam atque alteram rationem affirmare. Prior illa eſt, quia non niſi ex iuſta cauſa ciuiles producuntur effectus, quæ iuſta cauſa in naturali poſſeſsione eſſe non poteſt, & abſurdum haud dubio eſſet, ex iniuſta poſſeſsione, cuiuſmodi naturalis dicitur eſſe à ciuili iure non approbata quemquam

Iu-

lucrum capere, hoc eſt dominium acquirere. l. ne ex dolo. ff. de dolo. l. ſiue hæreditaria ff. de negot. geſtis. Eſt & poſterior ratio, quia non video fieri poſſe ex naturali quantumuis iuſta vſucapionem induci, vſucapio enim vt audiſtis continuam exigit poſſeſsionem nullo vnquam tempore interruptam, quod in naturali poſſeſsione vix fieri poteſt, niſi teſtudinis more perpetuo ſe ſe in re, qui naturaliter poſsidet ſe continere vellet. Temporis lege definiti, olim præſcriptum fuerat tempus vnius anni in rebus mobilibus Bienij in immobilibus, Aliter vero noua lege Iuſtiniani cõſtitutũ fuiſſe liquidò ſatis conſtat in l. 1. C. de vſucapione transformanda, & Inſtit. eodem titul. Annuum tempus in triennium, & biennium in decennium, & vicennium inter præſentes, & abſentes tranſlatum eſt, & quamuis Iulius Paulus in l. ſequitur in initio proponat ſe de tempore quoque tractaturum mirũ tamen eſt eius rei ſilentium in ſuo reſponſo. Exiſtimo tamen ego nuſquam in pandectis reperiri veteris temporis anni, & biennij, quod in vſucapione olim præſtitutum fuit, ſed mihi veriſimile ſit Herennium Modeſtinum vtrumque expreſsiſſe in ſua finitione exemplo Vlpian. in fragmẽtis quorum paulo ante meminimus, vt definitiones haud abſimiles eſſent. Tribonianum vero reliquoſque Digeſtorum compoſitores ex ampliſſima quam à Iuſtiniano habuerunt, poteſtate. l. 1. & 2. C. de veter. iur. enucl. in locum anni, & biennij ſubſtituiſſe hæc verba temporis lege definiti; Expreſsio enim anni, & biennij repugnabat omnino metamorphoſi Iuſtiniani de vſucapione. Temporis anni, & biennij Cic. meminit etiam in Topicis, & in oratione pro Cecinna. Scrupuloſam admodum, & affectatam diligentiam exiſtimarem ipſe cuiuſq; ſcire cupientis, Quid cauſæ ſit cur potius anni, & biennij olim, trienn j, & decennij vicennijq; hodie tempus quam aliud præfinitum fuerit in vſucapionibus, nam cum id ex

vo-

voluntate ſuperioris, aut legiſlatoris,aut Principis inducatur, nulla videtur poſſe ratio certa reddi, Qua in re exemplum accipiet Iuliani reſponſum in l. nó omnium ff. de legib. vti, & prudenter, & eleganter ſcriptum eſt à Panhormit.in c.ſi quando num.4. ad fin extra de reſcriptis, qui locus eſt omninò videndus, nec tradendus certè obliuioni. Quæri etiam pleruumque ſolet in Iure Ciuili continuus, an vtilis annus ſit. Idem, & in hac definitione quæri poteſt ſit ne continuum, an vtile tẽpus vſucapionis, Et veriſſimum eſt continuũ numerari vt ex Pauli reſponſo conſtat in l.nunquam in vſucapionibus §.1. hoc eod.tit.noſtro. Et licet de tẽpore rerum mobilium tantum Paulus loquatur, idem prorſus eſt in vſucapione rerum immobilium, quod & Accurſ. hic ſentit, & ratio videtur poſſe afferri, Quia vbi lex certi temporis mentionem facit regulariter de continuo intelligendum eſt,vt notatur in rubr. ff. de diuerſ. & tempor. præſcript.& docet Abb.in cap.vlt.extra de Electio. Lapus allegat.47.incipiente in Dei nomine, Stephanus Bertrand. conſ. 83. ſuper iſto, in ſecundo cum alijs per ipſum ibi congeſtis. Crediderunt tamen aliqui ineptam hanc eſſe definitionem, vt Accurſ.hic, & Caſtren. Ille primo ait definire dictum per cauſam,Eſt enim vſucapio cauſa acquiſitionis dominij, non acquiſitio, ſicut traditio facta à domino non eſt acquiſitio, ſed cauſa acquiſitionis: ſed malè (mea quidem ſententia) proculdubio philoſophatur Accurſ. cum valdè longè differat traditio ab vſucapione, traditio enim meri facti eſt, neq; acquiſitionem ſonat quemadmodum ipſa vſucapio, & qui vſucapit dicitur per vſum capere (vt demonſtratum eſt ſuperius) & ſic per illum continuum actum poſſidendi, at qui per traditionem acquirit continuo facta traditione dominium acquiritur; A poſſeſſione ergo

Ooo con-

continuata acquiritur dominium auctoritate Iuris Ciuilis . Præterea vſucapionem ex pluribus cauſis contingere poſſe,ait Accurſ. dominij aũt acquiſitionem non niſi ex vna d.l. 3. §. ex pluribus, quo loci idem annotat Accurſ.de acquir.poſſeſſ.Si ergo vſucapio eſſet adeptio ſeù acquiſitio dominij certè dominium ex pluribus cauſis acquireretur cum plerumq; ex pluribus cauſis vſucapiamus. Verum hæc ratio nihil nos mouet, ab ea enim nos ita explicamus, ſi conſtituamus id quod veriſsimum eſt, & ſæpè recenſuimus vnam tãtum eſſe, & proximam vſucapionis cauſam poſſeſsionem; Eius autem poſſeſſionis fieri poſſe vt ſit aliquando multiplex titulus; At titulum eſſe cauſam poſſesſionis l. Nullo.C. de rei vendicat.poſſeſsionem vero vſucapionis. Paulus verò Caſtrenſis audacisſimè aſſerit bonam non eſſe Modeſtini definitionem, primo quia in ea non ſunt expreſſa, quæ neceſſariò ad vſucapionem inducendam deſiderantur, titulus nimirum,& bona fides,ſine quibus nemo vſucapere poſſet Inſtitut.eodem in principio. Verum ad hanc rationem facili negotio reſponderi poterit, negando ſcilicet in definitione neceſſarium eſſe omnia eſſe exprimenda quæ ad ſubſtantiam rei pertineant, cum ſatis ſit vnum, vel alterum verbum exprimi in quo generaliter cætera comprehendantur, quod ex teſtamenti definitione apparet, in qua ſub verbo iuſta cætera ſubſtantialia comprehenduntur,& ſcriptura ſollemnis, & hæredis inſtitutio interpretando iuſta ideſt plena, vt apud Liuium libro primo,Ad Iuſti fluminis curſum, Et ſi ille locus iuſta ſententia aliam recipiat interpretationem, vt omnino à codicillis differat, qui & ipſi ſunt iuſta ſententia in genere ſuo; Iuſta hoc eſt legitima,In codicillis, enim nihil eſt legitimum, non enim aliqua legis parte proficiſcuntur nam legibus Romanis non ſunt intro ducti: Nam ante

te

te Auguſtum nullus erat Codicillorum vſus, vt Iuſtinianus noſter Imperator teſtatur in titul. de Codicillis, ſed moribus fuit receptũ non lege aliqua à populo lata ſed quamcunque interpretationem ſequamur ſatis conſtat in ea finitione non eſſe nominatim expreſsum quod præcipuum eſt in teſtamenti factione, nempè hæredis inſtitutio, & tamen in verbis ſubintelligitur. Et alibi idipſum obſeruatum non ignoramus veluti in definitione Nuptiarum apud Iuſtinian.in titul.de patria poteſt.Sunt inquit viri,& mulieris coniunctio, indiuiduam vitæ con ſuetudinem continens, Et tamen vides in ea nullam factam mentionem promiſcui conſenſus qui cauſa potiſſima ac præcipua eſt matrimonij.l. Nuptias.ff. de regul. Iuris. Qua ratione,& ſi non eſt à Modeſtino noſtro,neque ab Vlpiano explicitè facta mentio tituli, & bonæ fidei quibus opus eſt in vſucapione,tamen ſub verbis expreſsis continentur, per continuationem poſſesſionis, Poſſesſio autem non niſi iuſta vſucapionem parit, atqui iuſta eſſe non poteſt niſi cauſa, ſeù titulus posſidẽdi cum bona fide concurrat: Poſſet & aliter occurri rationi Caſtrenſis nempè titulum, & bonam fidem eſſe qualitates, & accidentia quædam ſine quibus intelligimus ſubſtantiam rei, quiditatem, & eſſentiam, Sic in definitione ſtipulationis de qua in l.5.§. ſtipulatio.ff. de verbor. obligat. nulla eſt facta mentio præcedentis interrogationis, & ſequentis reſponſionis, quæ neceſſaria ſunt ad ſtipulationem conficiendam. Ad alteram rationem Caſtrenſ. qua,ait,difinitionem nó rectè traditam, propterea quod effectus rei exprimit nempè dominij acquiſitionem ex his quæ tradit Bartol.in l.1.ff. de appellat. dicendum eſt, vt ſuperius aduerſus Accurſium hac in re dicebamus vſucapionem eſſe ipſam acquiſitionem exponendo etymologiam ipſiuſmet vocabuli vſucapio,&c. Rurſus

ſus non incongruè reſpondetur nouum non eſſe in Iure definitiones per ſuos effectus tradi, vt cõſtat ex actionis, & obligationis definitionibus, & bonorum poſſeſſionis modo illi ſint effectus continenter ſeù immediatè à cauſa proficiſcentes, hoc eſt quibus poſitis poni, & cauſam neceſſe eſt; Quod non ignorauit Soccin. in rubr. ff. de conditionib. & demonſtrat. neq; Dec. in rubr. extra de probat. Sed re vera ſi ad exactam definiendi normam, & artem velimus hanc definitionem vocare, iudicabimus haud dubie ſuis numeris carere, Verùm quoniam noſtri Iuriſconſulti quorum reſponſis opus pandectarum compoſitum eſt non id ſtuduerunt, vt exactas traderent definitiones ex Dialecticorum regulis, & præceptis omnibus numeris abſolutas ſit; vim habuerunt ſi explicarent res propriaſq; earum oſtẽderent poteſtates; non eſt cur tantopere nos fatigemus in hac re; relinquamus igitur huiuſmodi definiendi ſubtilitates Dialecticis, & Philoſophis, de quibus nec inter ipſos ſatis conſtat, vt ſatis perbellè ait Galen. lib. 4. de differentijs pulſuũ, quo loci monet ne quis ſe conijciat in has difficultates, quas verborum ſeruitutem appellat Fab. Quintil. lib. 7. oration. Inſtit. In Iure rara eſt quæ non ſubuerti poſſit diffinitio, nam cum ſit propria, & breuiter comprehenſa rerum ſubſtantiæ enarratio, quæ genere, ſpetie, proprijs, & differentijs (vt inquit Quintil.) conſtat nullas fermè huiuſmodi apud noſtros reperies. Porrò introductam fuiſſe vſucapionem, ait Caius in l. 1. hoc eod. titul. noſtro bono publico, ne ſcilicet quarundam rerum dici, & ſi mè ſemper incerta dominia eſſent, & Neratius in l. vlt. ff. pro ſuo, vt tandem aliquis eſſet litium finis proditum ait, Quod eleganter etiam expreſſum eſt à Cicerone in oratione pro Cecinna Fundus, inquit, à patre relinqui poteſt, at vſucapio fundi, hoc eſt finis ſolicitudinis,

&

& periculi litium non à patre relinquitur, ſed à legibus ſublata enim vſucapione, quamuis diù at bona fide poſſeſſa res ſit, ſemper tamen vendicari, ac repeti à vero domino poterit, & proinde ſemper incertum erit eius dominium. Sed nihil intereſt ſi dixerimus ne rerum dominia in incerto eſſent, vel vt aliquis litium finis eſſet, nã ſi certa erunt dominia rerum, vt propter vſucapionẽ bona fide poſſidenti ſtatuto tempore addicientur, prior dominus non poterit rem vindicatione auocare, & hoc modo litium finis erit; Optima itaque ratione introducta fuit vſucapio, ſi enim liceret priori domino rem ſemper à poſſeſſore petere, nec poſſeſſor certus efficeretur de rei quam habet dominio, cuius difficillima eſt probatio ſequeretur neminem aliquid ſecurè vnquam poſſidere. Quæſitum eſt inſuper ab Eruditis ſanè viris Num æquitati naturali conueniat vſucapio, & quibuſdam viſum eſt non conuenire, immo repugnare, iniquum eſt enim aliquem non dominum locupletem fieri cum iactura alterius. l. nam hoc natura. ff. de condict. indebit. l. Iure naturæ, de regul. Iur. cap. locupletari de regul. Iur. in ſexto. Aliqui verò ſeparatunt ciuilem æquitatem cui congruit vſucapio à naturali, vt Duaren. in l. 1. in initio de pactis. Accurſ. tamen in l. 1. ff. de Iuſtit. & Iur. docet in vſucapione bonũ eſſe non æquum. Ego aũt puto nullum eſſe ius, quod bonum eſſe poſſit ſi non ſit æquum, Idque ex ipſius Iuris definitione probatur. Si enim Ius ars eſt boni, & æqui, ergo ſi quid tradatur quod non bonum, & æquum ſit non erit ius; ita in effectu argumẽtatur Aurelius Auguſt. ſanctus in ſuo libro de Ciuitate Dei 19. cap. 21. referens Scipionem loquentem apud Cicer. libro 6. de Republ. Nam ſi ius eſt, vt illi dicunt, quod à fonte iuſtitiæ manat, non eſt ius, quod potentiori vtile eſt; ait ille non eſſe ius, quod potentiori vtile eſt, ſcilicet ſi alijs

ini-

iniquum ſit, licet bonum videatur potentiori. Probatur præterea ex l. in omnibus. ff. de regul. iur. In omnibus, ait lex, maximè in iure ſpectanda eſt æquitas. Huc pertinet quod ſæpè in iure dici ſolet ex ipſa naturali iuſtitia, ſiue æquitate iudicandum eſſe, etiam contra ſtricti iuris rigorem, vel vbi omninò deficit ius ſcriptum. l. ſcire oportet. §. aliud, & §. ſufficit ff. de excuſat. tutor. l. 1. §. idem Varus ff. de aqu. pluu. arcend. l. Placuit. C. de Iudic. ibiq; cæteri Interpretes, Quorum tamen aſſertionem ab eis vulgo traditam minimè ſequendam arbitror in eo, quod conſtituunt iuris rigorem interdum eſſe præferendum æquitati, nempè cum quod ſcriptum reperitur contrarium eſt æquitati nam ſi illud aliquando contingat, quod ſcriptum eſt, nomen iuris, neque legis mæretur, vt patet ex diffinitione Iuris, quæ in tota hac arte obſeruari debet, alioquin fruſtra eſſet poſita initio huius legalis diſciplinæ, niſi illam ſequi nos ſemper oporteat. Huic ſententiæ non refragatur quod ait Accurſ. de vſucapione, neq; enim contra æquitatem illa introducta eſt, quemadmodum ille exiſtimat. imo ex æquo, & bono; æquum enim & bonum legiſlatoribus viſum fuit, vt certum tempus conſtitueretur dominis ad vendicandas res ſuas ab alienis poſſeſſoribus, alioquin qui iuſto titulo, & bona fide rem continuè poſſediſſet eius rei efficeretur dominus, ne dominia rerum in incerto ſemper permanerent, cuius occaſione infinitæ lites, controuerſiæ, & rixæ orirentur quibus tandem tota Reſpubl. & Ciuitas labefactaretur, ac proinde nullus ſaluus eſſe poſſet, Quemadmodum cum nauis naufragium facit, vnde præſtat iacturam facere rerum ſuarum, quam pro rei conſeruatione incidere in periculum etiam vitæ. Hanc ipſam æquitatem in vſucapione perpendit, & extollit quidam apud Ioan. Andr. in cap. peccatum eſt, Theologus antiquus

cui

cui nomen fuit Geraldus cuius rationes ibi latè deducit Ioan. Andr. Et ad illam regulam æquitatis de qua in d.l. Nam hoc natura facile reſpondetur nempè quod dicitur neminem cum aliena iactura debere locupletem fieri, intellige ſine iuſta cauſa, alioquin per dictam regulam reprobarentur donationes, atque etiam omnes hominum actus quibus vnus ditior efficitur acquirendo res alterius ex eius voluntate. Nam cum quis patitur rem ſuam vſucapi lex interpretatur eum conſentire publicæ vtilitatis gratia, & quaſi ſponte alienare. l. alienationis. ff. de verbor. ſignificat ita non eſt iniquum imo æquum rem alterius vſucapere, quia vſucapio requirit titulum, & & bonam fidem præter poſſeſſionem Inſtit. eod. in princip. Et hoc Ius receptum eſt etiam conſtitutione Pontificia cap. vlt. extra de præſcript. Quod vtique ab eo Iure non eſſet receptum cum ab eo non recipiantur niſi quæ æquitatem continent. Qua ratione in dicto cap. vltimo improbantur præſcriptiones quas Ius ciuile cum mala fide introduxerat quia ſunt contra æquitatem naturalem, & peccatum nutriunt. Quælibet enim Iuris naturalis tranſgreſsio eo iure peccatum cenſetur cap. vlt. de Conſuetud. Ex dictis ergo concludimus vſucapionem non eſſe contrariam æquitati; imo propter æquitatem introductam, nempe propter ſalutem populi, & ciuium iuxta id, quod vulgò ex lege duodecim tabul. dicitur Salus populi ſuprema lex eſto, & quia viſum eſt Iuris Pontificij auctoribus quibus præcipua eſt cura ſalus animarũ nedum perſonarum, & rerum. Ad l. proſpexit ff. Qui, & quibus quæ ſolet citari pro ſupradicta aſſertione Interpretum interdum rigorem Iuris præferri æquitati, cum ibi dicatur, durum eſſe, Si ſerui abſentes tempore adulterij non poſſent manumitti ne quæſtioni ſubducantur intra tempus ibi conſtitutũ, attamen quia lex ita ſcri-

pta

pta eſt eam eſſe ſeruandam, quaſi Ius ſcriptum ibi non contineat æquitatem, ſed duritiem, & rigorem,& quod dicitur ſummum Ius Reſpondit Alciat. in tractat. de verbor. ſignificat. in caſu dictæ legis proſpexit ſubeſſe æquitatem ſi rectè omnes circunſtantiæ circunſpiciantur, potuerunt enim etiam ſerui abſentes per conſeruos qui interfuerunt veritatem adulterij commiſſi vel etiam ex præcedentibus inditiis præcognouiſſe futurum adulterium vnde æquius eſt eos torqueri, &c. vt apud eum diffuſius. Nec quemquam moueat Theodoſij conſtitutio in l. hac lege. C. de pactis conuentis quam citat Accurſ.in d.l. 1. de Iuſtit. & Iure ad probandum bonum interdum ſeparari ab æquitate; Nam in ea conſtitutione bonum in alia ſignificatione accipitur, vt ſit ſenſus, vtile erat, ideſt expediebat, res vxoris pari arbitrio mariti gubernari, non autem accipi debet pro bono, quod connexum eſt æquitati: Sic & in Euangelio Bonum erat ei ſi natus non fuiſſet homo ille, ideſt expediebat, & vtile fuiſſet, ſcimus enim bonum plura ſignificare, & eſſe terminum tranſcendentem, vt alijs in locis luculentiſſime nos quoque ſæpius explicauimus, &c. Agendum eſt nunc de Vſucapion.& Præſcriptionis differentia, & Accurſ. hic ait in definitione accipi vſucapionem large vt comprehendat præſcriptionem quoque. Proprie autem vſucapionem ad rem mobilem refert, præſcriptionem vero ad immobilem,& citat l.2.C. de long. temp. præſcript.necnon Bartol.citat.in l.2.C.in quibus cauſis ceſſet long. temp. præſcript.Longi temporis præſcriptio (ait Dioclet.) ijs qui bona fide acceptam poſſeſſionem, & continuatam, nec interruptam inquietitudine litis tenuerunt ſolet patrocinari. Iure autem digeſtorum nomen vſucapionis erat commune vtrique termino, & vſucapioni,& præſcriptioni,vt patet ex hac definitione,

& ex

& ex lege eum qui ædes infra eodem tit. noſtro. Poſtea vero à Iuſtiniano fuit tributa vſucapio rebus mobilibus præſcriptio verò immobilibus, & hæc frequentius ſunt à noſtris Auctoribus receptæ, vt teſtatur Bartol. in l. ſeruitutes 4. ff. de ſeruit. & alij ſcribentes alibi adducentes l. vnic. C. de vſucapion. transform. ſed ego hoc minimè verum eſſe arbitror, nam & Iure Digeſtorum, & Codicis vſucapio refertur ad res mobiles, & ad res immobiles d. l. eum qui ædes, & ſupradicta l. 3. & ſatis etiam conſtat ex tractatu de vſucapion. pro emptore, pro ſuo, & ſeqq. Nec verum eſt id fuiſſe à Iuſtiniano mutatū, quicquid comminiſcatur Abb. in rubr. de præſcript. Nam in Inſtitut. de vſucapion. nomen vſucapio commune eſt vtriſque rebus, ait enim Res mobiles per triennium, & immobiles per decennium vſucapiuntur quo in loco facit Iuſtinianus mentionem ſuæ conſtitutionis de vſucap. transform. qua conſtitutione tempus mutauit, & breuius conceſſit vſucapioni rerum mobilium, longius vero rerum immobilium. Quod ea ratione factum fuit, quia facilius res mobiles conſumuntur l. lex quæ Tutoris. C. de adminiſtr. Tut. l. litibus §. 1. C. de Agric. & cenſ. libr. 11. l. vltim. de requirend. reis l. ſi rem. l. 3. §. Nerua filius ff. de acquir. poſſ. Ideo breuius tēpus fuit neceſſariū, Quo tempus eſt breuius eo magis durior eſt cauſa vſucap. quā præſcriptionis, Hoc Idē notat Cyn. in Auth. niſi tricennale. C. de bon. maternis, cum mille alijs concordantibus, atque ſimilibus, &c. Propriè ergo tam mobiles, quam immobiles res omni Iure vſucapi dicuntur; ridiculum eſt enim Quod Accurſ. autumat de propria, & impropria ſignificatione, vt idem verbum vſucapio, poſitum à Iuſtiniano reſpectu rerum mobilium accipiatur propriè, impropriè autem reſpectu immobilium,

ſic enim in omnibus veterum Iuriſconſult. reſponſis quibus idem verbum ad mobilia, & immobilia relatum videmus eſſet facienda interpretatio, quod profectò ridiculum eſſet; & l. 2. de off. Proconſul. quæ ſolet adduci de vno eodemque poſito in eadem diſpoſitione poſſe ſcilicet accipi propriè, & impropriè falsò adducitur, nam verbum manumiſsio proprie reſpicit ſeruos, & filios inſpecta Veteris emancipationis forma, qua pater imaginaria venditione emancipabat filium, qua de re alibi eſt à me tractatum. Inde ad hoc etiam videndus eſt titulus, Si quis à parent. fuer. manumiſſ. nec non Iaſon. in l. vtrum turpem. ff. de verb. obligationib. Præſcriptio (ait Alciatus in l. Quinq; pedum C. fin. regund. & lib. 4. diſpunct. cap. vltimo Modern. Inſtit. eod. tit. in principio, eſt velut quidam fructus, & effectus vſucapionis, nempè peremptoria illa exceptio, quæ ex Iure efficaci tranſlato à priori domino in vſucapientem, ipſi Domino reliquias ſuperioris auctoritatis intendenti eius depellendi gratia proponitur. Et ſic præſcriptio ad Ius excipiendi principaliter pertinet, vnde etiam eſt quod veteres Iureconſulti Interpretes præſcriptionis voce pro exceptione perpetuò vſi ſunt d. l. Quinque pedum. l. vltima C. de except. l. penult. eod. titul. & l. qui agnatis. ff. de exception. atq; etiam ſubiungitur generaliter Titulus de diuerſ. & temporal. præſcriptionibus cum alijs comparibus. Quæri præterea etiam ſolet num ex præſcriptione acquiratur vtile, vel directum dominium? Et fuit hac in re olim magna contentio inter Martinum, & Accurſium ille directum acquiri aiebat ſicut in vſucapione. Hic verò non niſi vtile vt tradit idem Accurſ. in hac l. 3. & in l. Traditionibus. C. de pactis necnon in dict. Authent. niſi triennale, atque in princip. Inſtitut. de vſucapion.

Diſſe.

Differentiæ ratio ſupra eſt tradita, quia res mobiles facilius multo magis quã immobiles cõſumũtur ideo facilius, & firmius acquiruntur. d.l.3.§.Nerua filius. Et quoniam vſucapio rerum mobilium fauorabilis eſt, Præſcriptio verò rerum immobilium odioſa.l. vltima C.de annal.except. Et citant pro opinione Accurſij, quia per præſcriptionem ſola vtilis actio quæritur l. ſi duo patroni.§.idem ait,de Iure Iuran.& ſola vtilis ſeruitus l.1.§.vlt.de aq.pluuia arcend.& quia præſcriptio exceptionem parit. l.ſi quis emptionis. C. de præſcript.triginta annorum. Quare cum exceptio ſupponat actionem. l. 2. de except. dicendum aduerſario actionem competere,atque ita dominium.l. in rem.ff. de rei vendicat.Denique quoniam dominium quod Iuriſgentium eſt.l.ex hoc Iure,de Iuſt. & Iur.per præſcriptionem Iure ciuili inductam. l. 1. ſupra eodem in totum tolli non poteſt. Quandoquidem ea quæ Iuris gentium ſunt per Ius ciuile non penitus tolli poſſunt, aut commutari, ſed alterari tantum.l.2.§.vltimo. ff.de vſufruct.ear.rer.§.ſed naturalia Inſtitut.de Iur.nat.gẽt. & ciuil. cap. à nobis de Decimis cum ſexcentis alijs vulgatis Iuribus Fatentur tamen Doctores certis quibuſdam in caſibus præſcriptione longi temporis directum quæri dominium. Et nouem congerit Felinus in rubr.extra de præſcriptionib. apud quem latius, atq; vberius vos videre poteſtis. Martinus verò docuit, directum quæri etiam per præſcriptionem, & in hanc opinionem ego quoque procliuior ſum, Quæ apertiſsimis rationibus conuincitur, atque in primis ex noſtra definitione, qua traditur vſucapionem eſſe adeptionem dominij, & certum eſt vtrumque comprehendi nempè rerum mobilium, & immobilium vſucapione. Idem probatur ex dict.princip. Inſtitut. de vſucapion.

pion.& in d.l.Eum qui ædes dum in ea dicitur vniuerſitatem ædium mutare dominium per poſſeſsionem temporis rerum immobilium, & ſic per longi tempoporis præſcriptionem; ergo acquiritur directum dominium, alias ſi vtile tantum acquireretur non rectè diceretur mutare dominium, Directum enim remaneret ſemper apud ipſum dominum Ad idem pertinet.l. Traditionibus. C. de pact. longè, inquit poſſeſsionis dominium nobis acquiri,& l.acquiritur.§. non ſolum de acquirend. rerum domin. longa poſſeſsione dominium nobis acquiritur. Dominij autem verbo directum intelligimus l. 1.§. qui in perpetuum.ff. ſi ager vectigalis,& ſic in potentiori ſignificatione.l.Quæritur de ſtatu hominum, l. Domum de contrah. emption. §. ſed quoties,de iure natur. in Inſtitutionib. Præterea l.ſi finita.§.Iulianus,de damno infecto,vbi qui quoquo tempore vſucapit ſimpliciter dominus appellatur.dict,Authen. niſi Tricennale ſuperius citata, atque allegata igitur propriè, & directo dominus. d.§. qui imperpetuum Huc etiam pertinet.l.vltim.ad finem C.de ædict. Diui Adri. Tollend. & l. omnes. C. de præſcription. triginta anno ũ Ei qui bona fide longo tempore poſſedit pleniſsimam ſecuritatem etiam ſuper dominio præſtari, ſed quomodo pleniſsima præſtaretur ſecuritas ſi non directo, & pleno iure poſſeſſor dominium quæreret, ſi vtile tantum acquireret non diceretur vſquequaque tutus. l. fœminæ §. illud. C. de ſecund. nupt. Adde l. primã ſupra eod. ne dominia rerũ eſſent in incerto, eſt ergo ratio Petri inconuincibilis pro hac opinione, Et finge dominium directum ſeparatum ab vtili, vt puta quia fundus eſſet datus in emphitheoſim, vel in feudum alteri, vel vſusfructus eſſet à proprietate ſeparatus, ſi non acquireretur præſcriptione directum

ctum dominium, certè in his ſpeciebus nunquam poſſet acquiri directum illud dominium, quod falſum eſt omnino, poteſt enim illud directum præſcribi, licet vtile non præſcribatur. Quid enim ſi fundum emerim ab aliquo bona fide, qui in emphitheoſim datus eſt, & emphiteuta ſoluit mihi per decem annos, vel viginti, & ego bona fide recipiam certè præſcriptum erit illud directum dominium. l. locum, §. proprietarius ſupra de vſufruct. ibi non magis quam vſucapio proprietatis, & ſic vſucapio proprietatis non perimit vſumfructum, Ad idē eſt, etiā text. in l. Iuſto. §. non mutat ſupra hoc titul. Facit quoque ad idem quod ſcriptum eſt in cap. Clerici in fin. à contrario ſenſu xvj. quæſt. 3. vbi rerum etiam immobilium vſucapione rei proprietas acquiritur, ergo directum dominium, cum proprietatis verbum ad vtile non referatur. l. ſi tibi proprietas ff. de vſufr. accreſcend. l. ſi alij de vſufr. legato cum adeo directum ſit vt nunquam obliquetur vt inquit Bald. in l. cum res ad finem C. de probat. & alibi ille ipſe Bald. ſcripſit non reperiri proprietatem niſi directam in l. 2. ff. de condit. inſtit. atq; ēt in d. l. ſi tibi. Poſtremo fieri non poteſt vt vera ſit opinio communis ex præſcriptione videlicet iure Digeſtorū vtiles ſolummodo dominium quæri, cum eo iure non fuerit cognitum huiuſmodi vtile dominium, nuſquam enim in iure legitur mentio eius dominij apud leges Digeſtorum. Ad contraria vero, nunc facillimè ſic reſpondemus, & primo. Ad d. l. ſi duo patroni. §. Iulianus ibi poſt longi temporis præſcriptionem eam vtilem actionem habere debere, ſi ergo vtilis actio ex præſcriptione dominium ex præſcriptione quæſitū erit vtile non directum. Imprudenter certè eſt ille locus citatus ad hāc concluſionem; Tum quia actio illa vtilis oritur ex iuramento non

ex

ex præſcriptione. Præterea ille locus retorquetur cõtra defendẽtes communia quãuis intelligamus ex præſcriptione non ex iuramento oriri illam vtilem actionem. Nam cum dicat Iuriſconſultus etiam vtilem actionem ex præſcriptione competere, fatetur non obſcurè directam ſimul competere cum dicat vtilem etiam competere, & quia dubium erat num vtilis tantum competeret ſubiunxit etiam vtilem competere, & vos nouiſtis naturam illius dictionis, etiam, quam noſtri dicunt eſſe implicatiuam. l. ſed ſi plures. §. vltimo. vbi Accurſ. & Aretin ff. de vulg. & pupill. Bart. in l. non ſolum ſol. matrimon. Ad d. l. primam in fine de aqua pluuia arcend. Aliqui dixerunt ibi agi de præſcriptione longiſsimi temporis videlicet triginta annorum, quod falſum eſt penitus cum eo Iure non eſſet cognita illa præſcriptio, vt notat Accurſ. in l. qui occidit in verbo amiſit ff. ad l. Aquil. & in l. Iulianus, vberiore gloſſ. circa medium ff. ex quibus cauſ. maior. & l. ſi quis emptionis verbo veteres. C. de præſcript. triginta annorum Bartol. in l. in omnibus de action. & obligat. Idcirco Dicite vos maximam differentiam eſſe inter ſeruitutem de qua ibi agitur, & dominium de quo nos nunc diſputamus, In rebus enim incorporalibus non datur dominium vt conſtat ex diffinitione tradita per Bartol. in l. ſi qui. §. differentia, Ius enim eſt de re corporali ideo lex dat vtilem actionem. At Quoniã in præſcriptione ſeruitutum, & aliorum iurium quæ propriè non poſsidentur. l. ſeruus. §. incorporales de acquiren. rer. domin. non datur directum dominium, ideo non poteſt directa dari actio, & in hũc modũ huic argumentationi Reſpondet Dec. in l. Traditionibus C. de pactis. Ad l. ſi quis emptionis. C. de præſcript. triginta annor. dico ex ea magis noſtram probari concluſionem, cum

in

in ea dicatur actionem rei vendicationis competere ei qui præſcripſit, & vbi lex ſimpliciter loquitur de actione reali, intelligendum eſt de directa in potiori ſignificatu.d.l.1.§.1.ſi ager vectigal.&c. Poteſt etiam recipi reſponſio quorundam, ibi agi de exceptione, quam noſtri appellant exceptionem intentionis, & facti, de qua Accurſ. in l. qui ſe debere ff. de condict. cauſ. dat. quam propriè exceptionem non eſſe docet gloſſ.in cap.1.extra de lit.conteſtat.in 6. Specul.in tit. de exceptionib.§.1. Ad rationem deindè deſumptam ex dominio quod Iuriſgentium eſſe dicebamus facilè reſpondemus quod ſi procederet hæc ratio, vtique neque vſucapione quæreretur vtile dominium, & fortius locum ſibi faceret in vſucapione rerum mobilium, quippè quæ breuiori tempore perficitur quam præſcriptio,vt tradit Accurſ.in l.1.§. cũ prædium,in verbo vſucapio de pignoribus, & in l. Ius ciuile ff.de Iuſt. & Iure, vnde ſi verum eſſet ex præſcriptione non quæri directum dominium, multo magis non deberet quæri ex vſucapione. Et ex his dictis conſtat veram eſſe opinionem Martini. Dicebam inſuper defendentes communia fateri certis caſibus omnino locum eſſe opinioni Martini, afferam idcirco ego potiores. Quorum primus eſt ſi præſcribatur ſciente domino rei, & non contradicente vt refert Bald. in Authen.niſi tricennale in fine. C. de bon.matern. Imol.d. cap. vltimo de præſcriptionib. quo loci primo oppugnat hanc opinionem, tandem in eam fit propenſior, & rectè mea quidem ſententia quoniam voluntate domini cenſetur dominium acquiri igitur directum. d.l. Traditionibus & §.per Traditionem Inſtitut. de rerum diuiſ. neque huic caſui aduerſatur lex vltima C. de præſcript. long. tempor. in qua nulla conſtituitur differentia, an ſciat do-

dominus vel minus, ibi enim agitur de validanda, & roboranda præſcriptione, Nos nunc agimus de dominio acquirendo, merito, &c. Alter eſt caſus ſi lege municipali caueatur ex præſcriptione acquiri dominiũ dubium non erit quin nõ de directo dominio intelligi oportere, Tum propter regulam potioris ſignificationis tum ex natura ſtatuti quæ rei proprietati nititur, quæ proprietas magis elucet in directo quam in vtili dominio, nam Bald. in tract. præſcript. part. 2. quæſt. 2. num. 6. appellat vtile dominium non verum dominium Coraſ. in Miſcellan. & Duar. in diſputationibus vocat quaſi dominium. Eſt & alia efficacior ratio qua verus oſtenditur hic caſus, illa nimirum quia ſi de directo dominio non intelligatur, vtique eluſoria, atque ſuperuacanea eſſet huiuſmodi lex, cũ nihil præter Iuris communis diſpoſitionem operaretur reclamante regula. l. ſi quando ff. de legat. 1. & Bart. in hac l. tertia necnon Alexand. in l. 1. §. ſublata ad finem ff. ad Senatuſconſultum Tribellian. & in d. l. Traditionibus, ſed huic aſſertioni obſtare videtur, quod vulgo tradi ſolet ex l. 2. C. de noxal. nempè ſtatutum ita ſemper eſſe intelligendum vt non diſcrepet à Iure communi Quod interpretes ſæpiſsimè varijs in locis ſemper docuerunt, verum dici poteſt pro contrarij ſolutione intelligendum quidem eſſe ſecundum Ius commune, modo aliquid operetur præter ius commune vt notatur in cap. 1. de conſtitut. in 6. At ſi nihil poſſet operari præter id quod Iure cõmuni diſpoſitũ eſt tunc non inconuenit (ne vanum, & nullius fructi videri poſſit) contra Ius commune eum interpretari, vt aliquid operetur, In hunc modum rem temperat Imola in l. ſi vero §. de viro col 4. ff. ſol. matrim. Quod animaduerſione quidem eſt mirum in modum dignum. In præſcriptione

tione quoq; tāti tēporis cuius initij nō extaret hominis cuiuſquam memoria in contrariū, dominium directum eſſet in conſideratione vt tradunt Bald. Salic. Fulg. & alij in d.l. Traditionibus Illa.n.præſcriptio, ſeù Longinquitas tanti temporis cuius initij, &c. vim habet priuilegij, atque tituli.l. hoc iure. §. ductus aqu. ff. de aqua quotid. & æſtiua, & ad hoc multa more ſuo congerit Anton. Gabriel. libr. 5. in tit. de præſcr. concluſione 1. num. 44. Rurſus poſſidens rem alienam ex ſecundo decreto interpoſito cōtra dominū tanquā contumacē acquirit ex præſcriptione directū dominium l. ſi finita. §. ſi de vectigalibus ff. de damn. infect. Bald. l. in poſſeſſionē C. de bon. author. Iudicis poſſid. Hunc tñ caſum controuertit Alexander in d. l. ſi finita in ʃ. Iulianus, verum controuerſiam nos ſuis locis tractandam relinquimus, Cogimur enim ad finem properantes anguſtijs temporis excluſi ſumma rerum faſtigia tantummodo perſequi. Plurimum autem refert vt remaneat dominium directum penes priorem dominum quamuis potentius ſit vtile, quod per præſcriptionem eſt ab alio acquiſitum, Prior nanque dominus propter directum poſſet agere aduerſus tertium poſſeſſorem l. ſi quis emptionis §. 1. C. de præſcript. long. temp. Dyn. cap. 2. de reg. Iur. in 6. Rurſus ſi res Vſucapta, ſeù præſcripta deueniat ad priorem dominum is qui vſucæpit bona fide, ſed ſine titulo ſpatio triginta annorum poteſt rem ab eo vendicare licet actionem habeat contra alios d. ʃ. primo ſecundum veriorem intellectum Ioannis, & Accurſii, vulgo communiter receptum. Adde his per exceptionem præſcriptionis impediri litis ingreſſum, vt Bartol. cæterique ſatis eleguntur teſtantur in lege fratris, qui eſt locus proprius C. de tranſact. necnon Bald. Salycet. in dicta Authentic.

niſi Tricennale, idque non obſcurè etiam probatur in d.l.vltim.ff. pro ſuo dum ait ibi Iuriſconſult. vſucapionem inuentam, vt tandem aliquis eſſet litium finis, &c. Et quoniam de dominio agimus non ab re eſſe arbitror aliqua corollarij loco inſuper addere. Bartol. itaque legalis diſciplinæ noſtræ ſignifer, & Anteſignenus in l. ſi quis vi. ſ. differentia ff. de acquir. poſſeſſ. do et Dominij definitionem, de cuius veritate diſputatum eſt à nobis in l. 1. ſupra titul. proximo Conſtitui præterea ille ipſe Bartol. dominium directum, & vtile, Dividitque vtile vt alterum ſit quod directo ſubijcitur directumque ſibi ſuperius agnoſcit. Alterum quod directum vincit, atque elidit, & eiuſmodi eſt illud quod ex rerum immobilium vſucapione acquirimus quam rem pinguiore minerua tractat Iaſon. in d.l.prima num. 57. & alij alibi ſparſim Aliqui vero vt Coraſ. Duar. & alij in locis à me ſuperius citatis in ſuis Miſcellan. & diſputationibus putant nullum dari poſſe vtile dominium, ſed (inſtar quaſi dominij quod habet vſusfructuarius) Quaſi dominium id quod vtile vocatur dici debere. At Balb.in tract.de præſcript. in loco ante à me commemorato non verum dominium appellat. Mihi vero vehementer diſplicent huiuſmodi omnes traditiones. Si enim Fabius Quintil. & Aulus Gellius vetant nos nouorum vocabulorum fieri Auctores longè magis interdicimur inuentione principiorum iuris, & terminorum, ne nobis condendarum legum temere poteſtatem arrogemus. Placet itaque nobis opinio antiquorum Gallorum quos refert Io. Faber. in §. 1. Inſtitut. hoc eodem noſtro titul. vt vnicum tantum admittamus dominium. Primo quod dominiorum multiplicitas legibus non probatur. Deinde quod generaliter Iureconſultus, ait in l. prima

§. Qui

§. Qui in perpetuum ff. ſi Ager vectig. & cæt. Emphiteutas non effici dominos. Ius enim in re tantũ habere dicuntur non quidem domini eſſe. l. eorum in princip. ff. de damn. infect. & hoc patet etiam in vaſſallo cap. primo de Inueſtit. de re alien. fact. Ibi vt tanquam dominus poſſit à quolibet poſſeſſore vendicare, & cap. primo de controuerſ. inter vaſſall. Ibi cauſa veluti propria ad finem perducatur. Præterea definitio dominij emphiteuſis non competit ergo nec definitum competet. Credendum certè eſt Iureconſultum ſi quod dominium vtile reperiretur de eo mentionem facturum fuiſſe in l. tertia §. ex pluribus ff. de acquir. poſſeſſ. & alijs varijs in locis comparibus quibus traditum eſt duos eiuſdem rei inſolidum dominos conſtitui non poſſe cum tamen inſpecta communi ſententia duo eiuſdem rei emphiteuticæ inſolidum domini repetiantur, vnus directo alter vero vtiliter. Rectius igitur locutus eſt Bartol. in l. poſſeſſores C. de fund. patrim. libr. 11. dum ait iure antiquo non repetiri emphiteutas dominos dici, neque nominari, ſed ſolum vtilem habere in rem actionem. Neque facile condonandum eſt noſtris (quod tamen Coraſius admittit) vt tradendarum diſciplinarum gratia nouos in ius noſtrum quotidie terminos introducamus, cum ex eo magis perturbatio, & confuſio oriatur. Poſtremo opinio hæc, ita probari poteſt; Et finge aliquem vſucapione dominium vtile rerum immobilium, ſecundum communem ſententiam ſibi acquiſiuiſſe, Rurſus illum qui vſucæpit tradere in emphiteuſim alteri ſequitur, vt dominium illud vtile apud duos inſolidum eſſe cenſeatur, Vt ex inde facile conijcere ſoleat abſurdam eſſe receptam opinionem. Nec me quicquam mouent, quæ in contrarium adducuntur, & primum dari

actionem vtilem reſpectu vtilis dominij; Quia dicō etiam illi qui dominus non eſt vtilem in rem actionem dari propter Ius quod in re habet, quales ſunt emphiteutæ ſuperficiarij, Vaſſalli, Vſufructuarij, dict. §. eorum in initio. l ſuperficiario de rei vendicat. l. in Prouinciali. §. ſi ego, de nou. oper. nunciat facit etiam text. in §. namque Inſtitut. de action. Et ideo qui rem ad longum tempus conduxit licet dominus non ſit vtilem tamē habet actionem vt dicitur in dicta lege prima ſi ager vectig. & l. prima §. 1. de ſuperfic. necnon in l. creditori de oper. nou. nunciat. vbi ea actio datur creditori qui dominus non eſt l. pignoris de acquiren. poſſeſ. l. qui pignori infra eodem l. ſi ego, in initio, de public. Patet etiam nam in re confeſſoria ſoli domino hæc actio datur l. prima. §. 1. ſi ſeruit. vendic. & tamen vtiliter vendicat. l. prima §. vſusfructuarius de nou. oper. nunciat. Quamobrem cenſeo in emphiteuta, & vaſſallo, ac ſimilibus magis ſeruitutem eſſe quam dominium aliquod, & quodammodo vſusfructuarijs comparari debere. Minus tandem me mouet potiſsimum illud fundamentum deſumptum ex text. in l. poſſeſſores. C. de fund. patrimon. libr. vndecimo dum in fine dicitur poſſeſſores patrimonialium fundorum dominos eſſe, alias non potuiſſe ſeruos illorum fundorum manumittere. l. eos. §. ſi quis. C. de diuerſ. præd. eor. liber, & tamen proprietas apud Principem reſidet. l. vltima C. de fund. & ſaltib. rei domin. vt merito ſit neceſſarium duo dominia dari directum vnum alterum vero vtile ne incidamus in §. ex contrario. l. 3. ff. de acquir. poſſeſsion. Quo fundamento Alexandrinus in §. nihil commune putat ſuſtineri poſſe opinionem communem. Ego tamen reſpondeo, quod dicta lex poſſeſſores loquitur in emphiteutis fundorum patrimonia-

monialium qui diuerſo iure ſunt cenſendi ab emphiteutis priuatarum perſonarum. Illi enim ob canon s ceſſationem nullo tempore cadunt à re emphiteutica. At hi triennali ceſſatione priuantur illi domini directo efficiuntur, Hi verò minimè, vt clarè paret ex text. in l.fundi patrimoniales dict.titul. de fund. patrimon. & in l. ſecunda. C. de iure emphiteut. Nec etiam obſtat inſuper noua conſtitutio Fiderici Si vero dominus C. de Hæret. ibi ſaluo Iure dominii principalis, tanquam ille ſit directus, vaſſallus vero ſit vtilis. Nam dico ego dominium principale vocari ibi dominum Principem, quemadmodum plurimis in locis Conſtitutiones principales vocantur, & alibi vox principalis in proem. inſtitut. non igitur ad rem pertinet illa ſuperallegata conſtitutio. Conſueuerunt denique noſtri, ad probandam regulam potioris ſignificationis citare dict.l.1. §.1.ſi ager vectig.qui tamen locus, neque hoc probat. Ideo vos legite Bartol. in l. ſi mater. §.eandem ad fin.ff.de exceptio n. rei iudicat. necnon ſimiliter Cagnolum in rubrica ſupra Si quis Ius dicenti non obtemp.num. decimoquinto, Et ex his, & aliis ſimil. atque concordantibus ſit impoſitus finis interpretationi huius l.tertia de vſucapionibus,&c.

FINIS.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

D. IOANNIS CRISAPHVLLI ACCADEMICI INFVRIATI.

FOrtè examen Apum conſedit in ore Leonis
Extincti, & mellis protulit indè Dapes
Ex forti, hinc dulce, enigma eſt, ex funere Galli
Nunc Apicum Iuris, munera carpis Apum
Harum ubi Rex cuſtos, conſedit mellis, & æqui
Ne Crates ſoluant diripiantque fauos
Gallum, quin Orco exciuit rediuiuus vt ipſo
Aethereo recinat nectare Solis iter.

IOANNIS BAPTISTÆ CACCABI
Accademici Infuriati

Aliud Epigramma.

COnſpicuo circũ ſolio, quod temperet Orbem
Detque ſolo hic Diuus cœlica iura Pater
Fas eſt excelſo poſitus, ſic culmine terris
Altior ab cunctis dicier Orbis Apex
Hinc Sũmo huic Apici (fertur quo ad ſydera) legũ
Quis non hoc Apicum iure dicaſſet opus?

Errata ob nimiam temporis anguſtiam non potuerunt corrigi, idcirco iuſto Lectoris iudicio ſubmittuntur.

Laus Deo Optimo Maximo, atq; Beatæ Mariæ ſemper Virgini, Necnon Sanct. Iacobo, Apoſtolo, & Stephano Prothomartyri, Perpetuis Domus noſtræ Protectoribus.

Digitized by Google

[illegible] Google